ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 2
MARDI
2 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·460 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·460

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 29 / Յուլիս 1)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Պալթեան երկիրներու այցին ընթացքին Էստոնիոյ մէջ Յունիս 28-ին հանդիպում մը ունեցած է Մինսկի խումբին նախագահներուն հետ որոնք Սեւծովեան վեհաժողովէն ետք, Պոլիսէն Տալլին մեկնած են։ Հանդիպումէն ետք պատասխանելով լրագրողներու, նախագահները ըսած է թէ Հայաստանի ու Ատրպէյճանի նախագահներուն հետ տեսակցութիւններով կը շարունակեն Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծում գտնելու գործը։ Անոնք չեն մանրամասնած Պոլսոյ մէջ Հ. Ալիեւի, Տալլինի մէջ Ռ. Քոչարեանի հետ իրենց հանդիպումները, միայն ըսած են թէ բանակցութիւնները դրական ուղղութեամբ անցած են։

Իր կարգին, Էստոնիոյ հայ համայնքին հետ հանդիպումին ընթացքին Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ Մինսկի խումբին նախագահները ներկայիս կը ջանան իր եւ Հ. Ալիեւի միջեւ նոր հանդիպում մը կազմակերպել։ Ըսած է նաեւ թէ հարցին հիմնական բարդութիւնը այն է որ կողմերը կը փորձեն նուազագոյն զիջումներով արդիւնքի հասնիլ։

***

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՕՐԱԿԱՐԳՈՎ

Եւրոպական Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովին ամառնային նստաշրջանին Հայաստանի, Վրաստանի ու Ատրպէյճանի մէջ գաղթականներու եւ աքսորեալներու կացութեան մասին զեկուցումներ կարդացուած, քննարկումներ կատարուած են։ Այդ ընթացքին Հայաստանի պատուիրակները շեշտած են որ Ատրպէյճան քաղաքական նպատակներով կը շահագործէ գաղթականներու խնդիրը ու տուեալները կը խեղաթիւրէ։ Անոնք ըսած են որ նստաշրջանը լաւ առիթ էր Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը Եւրոպային ներկայացնելու եւ Ատրպէյճանի կողմէ տարածուած սուտ լուրերը հերքելու համար։ Մատնանշուած է գաղթականներու նիւթով Հայաստանի ու Ատրպէյճանի վարած քաղաքականութեան տարբերութիւնը. առաջինը, ըսած են անոնք, կարելի ջանքերը կը գործադրէ գաղթականները համարկելու, մինչ Ատրպէյճան անոնց հարցերուն լուծումը կը կապէ Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման։

***

ԴՈՒՄԱՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑԱԾ Է ԱԴԱՄԱՆԴԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Ռուսաստանի Դուման վաւերացուցած է Հայաստանի բնական ադամանդ մատակարարելու (2002 - 2006) համաձայնագիրը որ Ապրիլին ստորագրուած էր երկու կառավարութիւններուն միջեւ։ Հայաստան միակ երկիրն է որուն Ռուսաստան մանրաբաժիններով բնական ադամանդ կը մատակարարէ, ոսկերչութեան, կամ թէքնիքի մարզին մէջ գործածութեան նպատակով։

***

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐ ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԷՋ

Ջաւախքի մէջ Յունիս 29 - 30 Թումանեանական ուխտագնացութիւն կատարուած է։ Յունիս 29-ին մասնակիցները գացած Թմուկ բերդը, յաջորդ օրը այցելած Վ. Տէրեանի ծննդավայրը՝ Գանձա։ Ուխտագնացութիւնը աւարտած է Փարուանա լիճի ափին։

ՊՈԼԻՍ

ԳԱՆՏԻԼԼԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԱՊԱԿԻՆԵՐԸ ՓՇՐՈՒԱԾ

«Մարմարա» Յունիս 28-ի թիւով կը տեղեկացնէր թէ անցեալ օր Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին դրան առջեւ ռումբի մը պայթումէն ետք, անհանօթ դէպք մըն ալ պատահած է Գանտիլլիի եկեղեցւոյն։ Անծանօթ անձեր քարկոծելով փշրած են ապակիները, փրցուցած կոչնակին պարանը եւ մարդկային աղտեղութիւններ ձգած եկեղեցիին դրան առջեւ։ Լուր տրուած է ապահովութեան ուժերու որոնք հետաքննութիւն բացած են։

Մեծ դերասանի մը՝ Ֆրանսուա Փերիէի մահը

Հարկ եղաւ որ մեռնի, որպէսզի յիշուի։ Արդարեւ, ֆրանսական բեմի եւ շարժանկարի այս եզակի դերասանին անունը մոռցուած կը թուէր այլեւս, քանի ինք ալ, վերջին տարիներուն, բոլորովին քաշուած կեանք մը կը վարէր, յաճախ անզիջող եւ յիշողութեան ծանր տագնապներով, ինք որ յիսուն տարի իր յիշողութիւնը եւ տաղանդը դրած էր մեծագոյն հեղինակներու ծառայութեան։

Ծնած 1919-ին, Ֆրանսուա Փերիէ կը պատկանէր դերասաններու այն սերունդին, որ անհետացած է արդէն։ Հարկ է, անշուշտ, որոշ տարիք ունենալ յիշելու համար իր կարգ մը դերերը, ինչպէս՝ Պոպոս, Լէ ժի 3, Լէ ժուռ գ'էօրէօ, բայց նաեւ Սարթրի Լէ Մէն Սալի Իւկոյի դերը եւ դեռ այնքան ուրիշներ։ Նոյն եզակի տաղանդով կրնար պուլվարի թատրոնէն անցնիլ դասականին, բեմի վրայ թէ շարժանկարի մէջ։ Եթէ թատերական ասպարէզին իր վարպետն էր՝ Լուի Ժուվէ, կեանքի իր հոգեւոր վարպետը եղած է Ժան - Փոլ Սարթր։ Ամենայն պարզութեամբ իր կեանքը պատմած է հատորի մը մէջ զոր, խորագրած էր՝ «Profession menteur».

Շարժանկարի ճիւղին մէջ, դարձուցած է 108 ֆիլմեր, որոնց մէջ, ամէնէն ծանօթներն են՝ Օթէլ տիւ Նոռ, Լը Սիլանս է տ'Օռ, Ժերվէզ, Լը Թեսթաման տ'Օռֆէ, Ուիք-Էնտ ա Զուիտքոթ (Անրի Վէրնէօյլ), Լը Սէրքլը Ռուժ, Լը Սամուրայ, Սթավիսքի եւ այլն, եւ այլն։ Գրեթէ նոյնքան հարուստ է իր թատերական ասպարէզը, աւելի քան 10 հազար ներկայացում տուած է, կարգ մը թատերգութիւններ մինչեւ 1000 ներկայացում ունեցած են։ Ինչպէս ըսինք, կը պատկանէր արուեստագէտներու սերունդի մը որ անհետանալու ճամբուն վրայ է, չըսելու համար թէ անհետացած է։ Դեռ վերջերս, թատերագիր մը կ'ըսէր՝ «Նոր Փերիէ մը պէտք է»։

Յիշենք որ իր քոյրը կինն է ֆրանսահայ թատերագիր՝ Ժան - Ժագ Վարուժանի։

ՖՈՒԹՊՈԼ
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ 2002
ԳՈՐԷԱ - ՃԱՓՈՆ

ԱԽՈՅԵԱՆԸ՝ ՊՐԱԶԻԼ

3-ՐԴ ՏԵՂԸ ԳՐԱՒԵՑ ԹՈՒՐՔԻԱ

Նախքան աւարտական մրցումը, նախորդ օրը՝ Յունիս 29-ին, 3-րդ տեղը կը գրաւէր Թուրքիա 3 – 2 պարտութեան մատնելով Հարաւային Գորէան եւ արտակարգ խանդավառութիւն մը ստեղծելով ոչ միայն Թուրքիա այլեւ արտասահմանի բոլոր այն երկիրները, ուր ստուար թուրք գաղութ մը կայ։ Արդէն, երբ մրցումին 11-րդ երկվայրկեանին Հաքան Շիւքիւր կը նշանակէր առաջին կէտը, յաղթանակի յոյսը կ'ամրապնդուէր։ Ոչ մէկ մրցումի այսքան արագ կէտ նշանակուած է։ Փարիզի Թրքական դեսպանատունն ալ (140 հազար թուրք կայ Իլ-տը-Ֆրանս) համախմբուած թուրքերը յաղթանակի աւարտին երգած են իրենց մէկ ժողովրդական երգը՝ «Սրտիս մէջ է Թուրքիան», նախքան տողանցելը Շան զ'Էլիզէ, դրօշակներ պարզած։

***

Կիրակի, Յունիս 30-ին, Եոքոհամայի ծայրէ ծայր լեցուն մարզարանին մէջ է որ Պրազիլ տարաւ յաղթանակը եւ 5-րդ անգամ ըլլալով արժանացաւ Համաշխարհային Բաժակին։ 2-րդ կիսախաղին 67-րդ եւ 79-րդ վայրկեաններուն է որ անպարտելի Ռոնալտօ նշանակեց Պրազիլի երկու յաղթական կէտերը եւ պարտութեան մատնեց Գերմանիան 2 – 0։ Դեռ վերջերս կը կարծուէր որ Ռոնալտօ, ծունկէն վիրաւորուած եւ երկու անգամ վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուած, այլեւս չի կրնար իր համբաւին տէրը մնալ, բայց, հրաշքը պատահեցաւ։ Ամբողջ մրցաշարքին ալ լաւագոյն ռմբարկուն դարձաւ ութ կէտ նշանակելով։

Պրազիլէն սկսեալ եւ աշխարհի բոլոր Պրազիլցիներուն համար ցնծութեան օր էր, 17 մրցաշարքերու երկայնքին Պրազիլ Բաժակին տիրացած է 1958-ին, 1962-ին, 1970-ին, 1994-ին եւ 2002-ին։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆ օդը հանել տուաւ Հեպրոնի պաղեստինեան վարչական մարմնին կեդրոնավայրը, Յունիս 29-ին։ Մուքաթաան հսկայ շէնք մըն էր որ կեդրոնատեղին էր պաղեստինեան իշխանութեան եւ կը ծառայէր նաեւ որպէս ընդհանուր կեդրոն ապահովութեան սպասարկութեանց։ Այլեւս աւերակներու վերածուած է, Շարոն երկու թօն պայթուցիկ գործածած է հիմնայատակ մաքրելու համար այդ կեդրոնավայրը։ Արդէն, իսրայէլեան բանակը Այսորդորդանանի եօթը քաղաքներ գրաւած է։ «Հաարեց» թերթին վինուորական մասնագէտին համաձայն, Շարոն գործադրութեան սկսած է դնել բծախնդրութեամբ պատրաստած իր մէկ ծրագիրը տարիներու երկայնքին։ Ըստ այս ծրագրին, պէտք է խուսափիլ որեւէ վիճաբանութենէ Պաղեստինցիներուն հետ վերջնական կարգադրութեան մը մասին, յետաձգել որքան կարելի է պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումը, կեդրոնանալ տագնապին մատակարարման վրայ եւ ոչ անոր լուծումին։ ԱՄՆ դէմ չէ այս ծրագրին։ Յունիս 30-ին, իսրայէլեան բանակը 3 Պաղեստինցի սպաննած է, որոնց մէջ Համասի զինեալ ճիւղին մէկ պետը։

ԼԱ ՀԷ-Ի մէջ, Յուլիս 1-ին, ծնունդ առաւ Պատժական Միջազգային Ատեանը, որ կրնայ դատել պատասխանատուները այն ոճիրներուն «որոնք կը վրդովեն ենթակայութիւնը եւ խորապէս կը բախին մարդկային խղճին»։ Զեն կրնար դատուիլ սակայն անդամները այն Պետութեանց, որոնք չեն վաւերացուցած դաշինքը, ինչպէս Իսրայէլ։ Դաշինքը ստորագրած են 139 պետութիւններ (1998-ին, Հռոմ) եւ յետագային ալ վաւերացուցած են 71 Պետութիւններ։ Գրլինթըն ստորագրած է, բայց, Պուշի օրով ԱՄՆ չեն վաւերացուցած։ Պուշ կը գտնէ որ Ատեանը կը վնասէ Միացեալ - Նահանգներու ինքնիշխանութեան։ Խորքին մէջ, Ատեանին կարելիութիւնները բաւական սահմանափակ են։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ, Յունիս 29-ին, յաջողեցաւ համերաշխութեան մասնակի մթնոլորտ մը ստեղծել։ Լօրան Ֆապիւս կուսակցութեան թիւ 2-ը կը դառնայ Հոլանտէն ետք, կողքին ունենալով Սթրօս - Քահն, Տանիէլ Վայան, Մարթին Օպրի։ Այս կարգադրութեան համաձայն չեղաւ Անրի Էմմանուէլլի որ քաշուեցաւ Բիւրոյէն իր կողմնակիցներուն հետ։

500 ՀԱԶԱՐ ԿԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԻ միասեռականներու փարիզեան ցոյցին մասնակցողներու թիւը, Շաբաթ, Յունիս 29-ին, Մոնփարնասէն Պասթիյլ։ Այս տարի տողանցքը մկրտուած էր՝ «Միասեռական հպարտութեանց երթը» եւ կը պահանջուէր հաւասարութիւն, այսինքն ամուսնանալու եւ զաւակ որդեգրելու իրաւունք, քանի աջի յաղթանակը մտահոգած է միասեռականները, որ յետքայլի մը վախն ունին։ Բոլոր կուսակցութիւններու անդամներ գլխաւորած են տողանցքը, ինչպէս՝ Պ. Տըլանոյէ, Ա. Քրի-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱ՞Յ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԵՄ

Վերջին շրջանին «Համահայկական» [illegible] զոյգ խորհրդաժողովներ [illegible] Առաջինը Հայաստան – Սփիւռք լայն շրջանակով Բ. համաժողովն էր, երկրորդը՝ հայ գրողներու համաժողովը: Անկախ երկուքին ալ մեկնակէտերէն, կամ արդիւնքներէն, [illegible]

Դուրսի Հայութեան [illegible] Հայաստանի քաղաքական ներքին հրապարակին վրայ օրէ օր աւելի չեչտուած ներկայութիւն կ'ըլլար ուրիշ հետաքրքրութիւն մը. Հանրապետութեան նախկին նախագահը, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, կը մտածէ՞, կը պատրաստուի՞ վերադառնալու եւ պատասխանատու դեր ստանձնելու երկրին ընթացքին մէջ: Հասկնալի է որ հետաքրքրութեան մեկնակէտը յաջորդ տարուան նախագահական ընտրութիւնն է որ արդէն հարցականներէ զատ, ենթադրութիւններ ալ կը թելադրէ հանրային կարծիքին, ինչպէս՝ խմորումներ, սակարկութիւններ ընել կուտայ քաղաքական մարդոց ու կազմակերպութիւններուն:

Համաժողովներու խանդավառութիւնը եւ ընտրութեան նախօրեակը ապրող երկրին մասին կայ վախցնող մտահոգութիւններու բաժին մըն ալ. ան յայտնուեցաւ յատկապէս Հայաստան-Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովին վաղորդայնին, մասնակից Սփիւռքցիներու վերադարձէն ետք: Կ'ըսուի, նաեւ կը գրուի, թէ Հայաստանի մէջ զանգուածին մատնուած դժուարութիւնները անհանդուրժելիին սահմանին հասած են եւ նոյնիսկ շատերու համար շօշափելի է դժգոհութեան պոռթկումի մը սպառնալիքը: Բնականաբար, նիւթը քաղաքական շահարկումներու ալ տեղի կուտայ ու օրինակ՝ ներկայի նախագահին ընդդիմադիրներ այդ դժգոհութիւնը կը կապեն ուղղակի ու միայն անոր: Միւս կողմէ, բաւական ընդհանուր է համոզումը թէ ներկայ իշխանութիւնները չեն կրնար ամբողջովին նոր նկատուիլ, թէ 1998-ին եղածը իշխանութեան փոփոխութիւն չէր, այլ՝ փոխանցում:

Այս վերջին տարբերակով դիտուած, թերեւս լուրջ բաժին մը կարելի է վերագրել այն պնդումներուն թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան իր ղեկավարութենէն դժգոհներուն ուզածը վատթարը ցոյց տալ, հրաժարելով ու աթոռը ձգելով Ռ. Քոչարեանի: Այս տրամաբանութեան մէջ աւելի դիւրին է անկախութեան առաջին նախագահին վերադարձի վարկածը տեղաւորել, քիչ մը «երկու չարեաց փոքրագոյն»ին օրինակով, քանի որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հրաժարականը շատ բնական ու սպասուած քայլի մը նման ընկալուեցաւ Հայաստանի ժողովուրդին մեծամասնութեան կողմէ: Եւ տխուր բան պիտի ըլլայ տեսնել որ անոր վերադարձը հող կը շահի յաջորդին պատճառած յուսախաբութիւններու գետնին վրայ:

Հայաստանի մանկապատանեկան թերթը «Կանչ» Յունիս 19-ի թիւով «Հարցում»ի բաժինը այս նիւթին յատկացուցած է, իր միջոցներուն ներած չափով: Քաղաքական մարզէն անհատներու, ուսանողներու, աշակերտներու, տանտիկիններու եւ Ակադեմիայի աշխատակիցներու – ամէնը տասը հոգի – հարց տուած է թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կը վերադառնա՞յ: Տասնէն ութը կողմնակից կը յայտնուին այդ վերադարձին. այդ ութէն երկուքը արդէն ՀՀՇ-ի անդամ են: Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի վերադարձին կը կապուի քաղաքական ապականած դաշտը մաքրելու անհրաժեշտութիւնը. նոյնիսկ ան կը քննադատուի չորս տարիէ ի վեր պահած յամառ լռութեան պատճառով: Անկէ կը սպասուի որ տէր կանգնի պետականութեան, երկրին հողային վտանգուած ամբողջականութեան, թշուառութեան սահմանագիծին ինկած քաղաքացիներուն, Ղարաբաղին, արտագաղթին, եւ այլն:

Կարդալով «Կանչ»ի փոքր հարցախոյզին տրուած պատասխանները, դժուար է չզարմանալ ժողովուրդներու յիշողութեան գոտել-պահելու գործունէութեան: Ճիշդ է որ տասը հոգին նմոյշի արժէք ունեցող թիւ չէ հաւաքականութեան մը համար, բայց եւ այնպէս ի՞նչպէս չանդրադառնալ որ չորս տարի առաջ գրեթէ նոյն այդ կէտերուն առընչուած ամբաստանութիւններով զանգուածները դարձած էին նո՛յն Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի դէմ: Ո՛չ երկրին ամբողջականութեան դէմ այսօր նշմարուած սպառնալիքը, ո՛չ բազմութիւններու մատնուած անյոյս վիճակը – թէ՛ նիւթապէս, թէ՛ բարոյապէս –, ո՛չ ալ արտագաղթը Ռ. Քոչարեանի իշխանութեան տարիներու մենաշնորհներն են:

Եթէ հողային ամբողջականութեան դէմ ցցուած վտանգը Մեղրիի գլխուն վրայ Ղարաբաղի սիրոյն կատարուած սակարկութեան, գիջումի ակնարկութիւններով կը յայտնուի այսօր, հոն ոչ մէկ նորութիւն կայ: Զիջումի նոյն պնդումները, նոյն ամբաստանութիւնները կային Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի շրջանին ալ, ինչպէս՝ նոյն հերքումները: Տարբեր չէ պարագան արտագաղթին: Աշխարհի չորս ծագերուն յայտնուած նոր-նոր հայկական գաղութները, հիներու ստուարացումը, նաեւ առանց բնակութեան, աշխատանքի արտօնաթուղթի բազմաթիւ անկիւններու մէջ թափառող, վարկաբեկուող, յաճախ վտարուող Հայաստանցիներու բազմութիւնն ալ 1998-էն ետք արձանագրուած երեւոյթ չէ: Հայաստանցիներու արտերկրացիները տասնամեակ մը ի վեր կ'ապրին իրենց նոր բնակավայրերուն մէջ, կը ջանան ոտք յարմարցնել տեղական պայմաններու, մտայնութիւններու, կամ գտնոք իրենց յարմարցնել...:

Ինչ կը վերաբերի տնտեսական-բարոյական անկումին, դեղակատէր երեւելիներու եւ օրուան հացի կարօտներու բազմութեան բեւեռացումը անկախութեան հետ նոյն տարիքը ունի: Նաեւ յոյսին աստիճանական չքացումը որ հաւանօրէն ամէնէն լուրջ անդարմանելին է:

«Կանչ»ի հարցումին պատասխանող տասնեակին մէջ կա՛ն այս պարագաները չմոռցածներ: Ակադեմիայի հրատարակչութեան աշխատակից մը որ չէ ուզած անունը յայտնել, ըսած է. «Դէմ եմ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի վերադարձին, ակտիւ քաղաքականութիւն՝ որպէս բոլոր աւերուածութիւնների հիմնադիր, կողմ եմ Ռ. Քոչարեանի հեռանալուն, որպէս այդ ամէնը խորացնողի եւ բազմապատկողի»: Արդարեւ, կարելի չէ մոռնալ որ մինչ հեղինակը անծանօթ մնացած, կամ պահուած սպանութիւնները կը գայրացընէին, ընդվզում կը պատճառէին Լ. Տէր-Պետրոսեանի օրով, Ռ. Քոչարեանի իշխանութեան շրջանին արձանագրուեցաւ 1999 Հոկտ 27-ի սպանդը եւ ինչ որ կատարուածէն ալ ծանրակշիռ է, պատահարին ողբերգազաւեշտական դատավարութիւնն է որուն 3-4 ամիսէն երրորդ տարին կը լրանայ: Նոյնքան անմարսելի իրողութիւն էր անցեալ Սեպտեմբերին Երեւանի «Առագաստ» սրճարանին մէջ Պ. Պօղոսեանի սպանութիւնն ալ, Ռ. Քոչարեանի մէկ թիկնապահին կողմէ: Սպանութիւն որուն հեղինակը ազատութեան մէջ մնալու «դատապարտուեցաւ», գործած «անզգոյշ» արարքին համար: Ու կարդալով կողոպուտի, կաշառակերութեան, դրամաշորթութեան, կամ նման յանցանքներով բանտարկութեան դատապարտուածներու լուրեր, մարդ խրատուցի կերպով կը մտածէ որ աւելի լաւ է ուղղակի սպանութիւն գործել, քան կողոպուտի նման մանրուքով զբաղիլ, անշուշտ, ապահովելէ ետք թիկնապահութեան նման պաշտօն մը:

Այս տուեալները մտովին վերաքննա՞ծ էր արդեօք գաղթական այն տանտիկինը որ հետեւեալ պատասխանը տուաւ պատանիներու թերթին հարցումին. «Եկել եմ մի անհեթեթ, բայց շատ պարզունակ եզրակացութեան. Հայաստանը պէտք է ղեկավարի այլազգի քաղաքացի, համաձայն եմ նոյնիսկ Աֆրիկայից եկած ումն նեգր: Օտարի հանդէպ մեր ստրկամտութիւնը մեր ամենաբնորոշ ազգային յատկանիշն է: Միայն օտարի ձեռքի տակ կը լինենք համերաշխ, միաբան...»:

Եթէ լայն իմաստով՝ Հայերու ապրած վայրն է Հայաստանը, գաղթական այս կնոջ եզրակացութիւնը գրեթէ իրականութեան վերածուած է. աշխարհի հայութեան երեք քառորդը, թերեւս աւելին, Հայաստան կոչուած երկրէն դուրս կ'ապրի, ղեկավարութեան տակ այլազգի ոչ թէ մէկ, այլ՝ բազմաթիւ իշխանաւորներու: Երկրին մէջ մնացածին նկատառելի մէկ տոկոսն ալ թեկնածու է նոյն ճակատագիրը ունենալու:

Այս պայմաններուն մէջն ոյնիսկ անհեթեթ կը թուի հետաքրքրութեան առարկայ ընել Լ. Տէր-Պետրոսեանի վերադարձը, կամ համեմատել փորձել անոր եւ ներկայի նախագահին վարկանիշերը: Այսուհանդերձ, ամէնքս կը սպասենք լաւագոյն օրերու, որոնք անպայման պիտի գան վաղը, կամ միւս օր: Թերեւս մենք նեղ սահմաններու մէջ կը փակենք մեզ, որպէս այլընտրանք անցնելով Լ. Տէր-Պետրոսեանէն Ռ. Քոչարեանի, կամ անկէ միւսին: Ո՞վ կրնայ պնդել որ չկայ նոր, երիտասարդ դէմք մը Հայաստանի մէկ անկիւնը, որ լաւագոյն օրերու տանող ճամբուն մանրամասնութիւններուն վրայ կ'որոճայ արդէն, սպասելով յայտնուելու յարմար պահուն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՕՐԻՆԱՑՆԵՐ

ԺԱՄԱՑՈՅՑ ԶՈՒՆԻ՞Ս

Գ.

Սեղանիս վրայ ունէի նամակ մը զոր ամէն վայրկեան աչքիս առջեւ կը պահէի, որպէսզի յարմար առիթով մը պատասխանէի անոր: Կարեւոր նամակ մըն էր եւ չէի կրնար զայն անպատասխանի թողուլ ինչպէս յաճախ եւ ակամայ կ'ընեմ զանազան նամակներու պարագային: Ամէն նամակ գիս գիրք մը, նուէր մը ստանալու չափ կ'ուրախացնէ, անպայման մէջս կրակ մը կը վառէ այդ նամակին պատասխանելու համար: Բայց չեմ յաջողիր: Կը մտածեմ որ հիմա ժամանակ չունիմ, պէտք է սպասեմ աւելի յարմար առիթի մը: Եւ այդ նամակը երկար ժամանակ կամ մինչեւ վերջ անպատասխանի կը մնայ: Միայն թէ երբեմն կը պատահի որ ստանամ նամակ մը որուն պէտք է պատասխանեմ կարելի չափով շուտ:

Սեղանիս վրայի նամակը այնպիսի մէկն էր: Այնուհանդերձ երեք օրէ ի վեր չէի կրցած պատասխանել այս մէկուն ալ:

Նայեցայ նամակին ու մտածեցի.

– Ժամանակ չունիմ:

Երբ նայեցայ այդ նամակին, ժամը առաւօտուն տասն էր եւ ես տենդագին աշխատանքով կը պատրաստէի օրուան լուրերը: Իրաւունք ունէի: Այդ պահուն իսկապէս ժամանակ չունէի: Բայց սա նախադասութիւնը, սա «ժամանակ չունիմ»ը, որ միտքէս անցաւ այդ պահուն, յանկարծ քիչ մը ամօթ պատճառեց ինծի: Ժամանակ չունիմ: Իսկապէս ժամանակ չունէի՞ արդեօք:

Երանի՜ թէ չտեսնէի այդ նամակը: Նամակը յանցագործութեան նման նստաւ խղճիս վրայ եւ ես գիս յանցաւոր զգացի: Ի՞նչ կը նշանակէր ըսել թէ ժամանակ չունէի: Ես քանի՞ վայրկեանի պէտք ունէի այդ նամակին պատասխանելու համար: Քառո՞րդ մը: Նոյնիսկ թերեւս տասը վայրկեան: Նոյնիսկ եթէ հինգ վայրկեան ժամանակ տրամադրէի, կրնայի գրել այն քանի մը կենսական տողերը, զոր կ'ուզէի դիմացի կողմին փոխանցել: Չունէի՞ արդեօք այդ հինգ կամ տասը վայրկեանները:

Դարձեալ նայեցայ ժամացոյցիս, որ առաւօտեան այս ժամուն իմ կողմէ ամէնէն շատ գործածուած առարկան է: Ո՛չ օրուան թերթերը, զորս պէտք է քննեմ, ո՛չ արտասահմանէն եկած թերթերը որոնցմէ լուրեր պէտք է քաղեմ, ո՛չ այն հրափրագիրներն ու տեղեկագիրները որոնցմէ համայնքային կամ ազգային լուրեր պիտի քաղեմ, ո՛չ այն լուրերու տրցակները, որոնք ղրկուած են լրատու գործակալութիւններու կողմէ, ոչ ալ նոյնիսկ այն համակարգիչը, որուն վրայ ամէն առտու օրուան լուրերը կը խմբագրեմ: Այս բոլորէն ո՛չ մէկը առտուան այս ժամերուն իմ ուշադրութիւնը իր վրայ այնքան գամուած կը պահէ, որքան դաստակիս վրայ դրուած փոքրիկ ժամացոյցը: Ես ամէն առտու կռիւ ունիմ այդ ժամացոյցին հետ, ամէն առտու կարծես ամէն վայրկեան կը տեսնեմ թէ ինչպէս կը յառաջանան անոր երկու մանրադիտային սլաքները, որոնք ովկիանոսներ լեցնելու չափ ժամանակ կը խլեն կեանքէս:

Դարձեալ նայեցայ ժամացոյցիս ու մտածեցի որ ճիշդ մէկ ժամ վերջ շունչ մը պիտի առնէի: Հրատապ աշխատանքս կարճ միջոցի մը համար պիտի ընդհատուէր, որովհետեւ ես լուր խմբագրելու իմ գործս աւարտած պիտի ըլլայի: Այլեւս մեր միւս գործընկերներն էին որ պիտի աշխատէին հրատապ կերպով: Մինչ այդ ես գոնէ քիչ մը ժամանակ պիտի գտնէի պահ մը հանգչելու, վառելու օրուան ծխամորճս կամ սիկառը, ըմպելու սուրճ մը: Թերեւս հանգիստի այս պահը պիտի պիտի տեւէր քսան վայրկեան: Եթէ անակնկալ մը չպատահէր, եթէ անակնկալ այցելու մը չգար, եթէ մեր գործի ընկերները յաճախակի կերպով գիս իրենց քով չկանչէին բան մը հարցնելու կամ բան մը ցոյց տալու համար, կրնայի 20 վայրկեան հանգչիլ եւ ուրախութեամբ մտածել որ այս առտու եւս հրատապ աշխատանքս վերջացաւ եւ ես անկէ վերջ աւելի հանգիստ հոգեվիճակով է որ պիտի շարունակեմ գլուխ հանել միւս գործերը:

Մտածեցի: Սա քսան վայրկեանին մէջ ես, եթէ ուզեմ, երկու կամ երեք նամակ կրնամ գրել: Ըսենք որ այդ հանգիստի ժամը յարմար չէ նամակ գրելու: Անկէ վերջ իսկապէս բնաւ ժամանակ պիտի չունենա՞մ: Մէկը, որ ամէն օր մինչեւ իրիկուն, վերջն ալ մինչեւ գիշերուան ուշ ժամերը հարիւր տեսակ գործ կը տեսնէ, մէկ գործէն միւսին անցնելու ընթացքին չի՞ կրնար տասը վայրկեան ժամանակ գտնել նամակի մը պատասխանելու համար: Իսկապէս ժամանակ չունի՞մ, թէ ոչ ես ժամանակ չունենալու այս արդարացումը իբր պատրուակ կը գործածեմ: Իսկապէս ժամանակ չունի՞մ, թէ ոչ այդ պահուն նամակ գրելու տրամադրութիւն չունիմ: Իսկապէս ժամանակ չունի՞մ, թէ ոչ ես, հակառակ որ սիրայօժար կերպով ամէն օր այսքան ծանր աշխատանք կը տանիմ, ծոյլ մըն եմ իրականութեան մէջ:

Այդ պահուն իսկ արդէն հասկցայ որ ես սա նամակին պատասխանը դեռ քանի մը օր պիտի չկարենայի գրել: Պիտի չկարենայի գրել ո՛չ թէ անոր համար որ ես գրելու տրամադրութիւն չունէի, կամ ժամանակ չունենալը իբր պատրուակ կը գործածէի, կամ ո՛չ թէ անոր համար որ ծոյլ էի: Անոնցմէ ո՛չ մէկը դեր կը կատարէր: Հարցն այն էր որ կը սխալէի, երբ կը մտածէի որ նամակ մը գրելը տասը վայրկեանի գործ էր: Հո՛ս էր սխալը: Այո՛, ճիշդ է որ ես այդ նամակը տասը վայրկեանէն կրնայի գրել, բայց մէկու մը նամակ գրելու գործը միայն այդ նամակը գրելու համար անհրաժեշտ ժամացուցային տասը վայրկեանները չէ՛ր որ կը պահանջէր ինձմէ: Մենք թերեւս տասը վայրկեանի մէջ նամակ մը գրելու համար կը կարօտէինք որոշ այնպիսի պայմաններու ու մթնոլորտի մը, որուն պէտք է տրամադրէինք քանիչորս ժամ:

Դարձեալ նայեցայ սեղանիս վրայ դրուած նամակին ու մտածեցի այն ինչ որ ցարդ բնաւ չէի մտածած: Մեր կեանքերո՛ւն ժամանակը այն չէ՛ր զոր ցոյց կուտար դաստակիս ժամացոյցը: Դաստակիս ժամացոյցը շարունակ կը խաբէր գիս: Եւ ես հիմա աւելի լաւ կը հասկնայի թէ ինչո՞ւ:

Ռ. Հ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ
պաշտօնական ամսագիր
կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Թիւ 4, Ապրիլ 2002

Անթիլիաս, Լիբանան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Մե՛ր զաւակը,
Մե՛ր ապագան,
Մե՛ր ուժերով...

Խօսքը այդքան ճիշդ եւ այդքան բացայայտ: Ցանկուցիչ միանգամայն:

Դեռ կարճ ժամանակ առաջ, Թորոնթոյի հայութեան հասցէագրուած այս խօսուն կոչը, կը միտէր կեանքի կոչել այնտեղի երիտասարդական համալիրն ու երկրորդական վարժարանը: Նուիրատուութիւններու ճամբով, բնականաբար: Ցաջողութեան հաւաստիացումով, անշուշտ: Ժամբուն կէսը կտրած մարդու չեղօ փոհունակութեամբ:

Այս վառ տրամադրութեամբ է, որ ներկայ կը գտնուինք մեր Միօրեայի 2001 _ 2002 ուսումնական տարեշրջանի աւարտական հանդէսին: Յունիս 23, կիրակի, Պարսամեան սրահ: Եւ, ինչպէս միշտ, խուռներամ բազմութիւն մը՝ բաղկացած ծնողներէ, կրթասէր ազգայիններէ: Եւ, ի հարկէ, փոքրիկներու պիլճիչ ու մեծերու խանդակաթ ժպիտ: Եռուն _ եփուն հանդիսավայր, ստուգիւ:

«Բարի եկաք»ի խօսքը կ'արտասանէ Միօրեայի ջանադիր տնօրէնուհի Տիկին Շաքէ Ցակոբեան _ Գլաուսն: Նախ դիտել կուտայ, թէ Սեպտեմբեր 11_ի ահաբեկչական դժխեմ արարքով ստեղծուած այժմու քաղաքական անբաղձալի գոյավիճակը պատճառ կը դառնայ, որ իրենք իրր այս տարուան աւարտական հանդէսի բնաբան ընտրեն տենչալի բառ մը, _ խաղաղութիւն: Արդէն սաոր նշանակը՝ սպիտակ աղաւնին, ահա՛, թեւատարած դիրքով կը բազմի բեմին ճակտին, մեր զոյգ եռագոյններուն լուսաւոր փոյներուն միաձուլուած դիրքով: Կը յիշատակէ հաստատական շեշտով, դեռ վերջերս «Յառաջ»ի մէջ երեւցած Արփի Թոթոյեանի սա միտքը, «... նախախնամական դեր կը կատարեն հայերէնի մասնակի դասընթացքները... անոնք բոլորն ալ կը ջանան նոր սերունդներուն ամէնէն տարրական իրաւունքին՝ հայկական վարժարանին պակասը դարմանել... Ու կը նըշմարենք որ հայերէնի դասընթացքներուն հետեւող մանուկներն ու պատանիները երջանիկ արարածներ են»:

Ստուգիւ, Միօրեային առաքելութիւնը կը մնայ յոյժ կարեւոր, խիստ, պիտանի, կենսական, անպայման:

Ուսումնական ներկայ տարեշրջանը կ'աւարտի դրական արդիւնքներով, ուրախ _ զուարթ մթնոլորտի մէջ: Վարժարանին անձնակազմը կը կազդուրուի նորերու մուտքով, _ պարուսոյց, երգուսոյց, ուսուցչուհիներ:

Վերջապէս գոհունակութեամբ դիտել կուտայ, թէ Միօրեան այս անգամ եւս կ'ապահովէ հինգ աւարտական, _ Օր. Օր. Մարալ Պալեօզեան, Գարինէ Լուգաս, Լուսին Գոչուկեան, Շաքէ Տաչեան եւ Պ. Արաքս էրմիշ: Բոլորն ալ յաջողութեամբ կ'անցընեն իրենց հայերէնի պաքալորէայի քննութիւնները, ի Մարսէյլ: (1 գրաւոր, 4 բերանացի):

Ի՜նչ հոգեզմայլ պատկեր, երբ բեմին վրայ կը յայտնուի Միօրեայի «Ա. Բ. Գ.»ի տարազներով երկու սեռէ 48 դեռատի, վարժարանին այս ուսման տարեշըրջանի կազմը: Եւ, երբ նորատիներ իրենց երգի ուսուցչուհին Տիկին Արուսեակ Ցարութիւնեանի դաշնակի ընկերակցութեան, կը հնչեցնեն մեր ֆրանսական եւ հայկական զոյգ փառերգները: Այնուհետեւ Տէրունական աղօթքին մեղեդին:

Օրուան յայտագիրը՝ երկու առանձին բաժիններէ բաղկացած, իր պէսպիսուն երեսներով, կ'արժանանայ ներկաներու գնահատութեան: Բնականաբար, կարելի չէ մանրամասնել, չէ՞ որ մեր նորատիները, բոլորն ալ անխտիր, ապաղայ «աստղեր»ու յատկանիշերը կը յայտնաբերեն, վառ յոյսեր կը ներշնչեն արդէն: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, պարտինք գնահատել ըստ արժանւոյն մեր դաստիարակչուհիներուն անչափ համբերատար աշխատանքը, անրաւ նուիրումի ոգին: Բեմէն հնչող հայերէնի մաքուր առոգանութեամբ արտասանուած խօսքերը (արտասանութիւն, խաղարկութիւն, երգ) ա՛յդ կը փաստեն:

Միջնարարէն ետք օրուան բանախօսը՝ Ժիրայր Միրիճեան կը թելադրէ միշտ փ մտի ունենալ մեծանուն լեզուագէտ Հըրաչեայ Աճառեանի սա այնքան սրտաբուխ խօսքը, _ Ամէն հայ պարտի երկու անուն լաւ յիշել: Մէկը Մեսրոպ Մաշտոցի անունն է: Միւս երկրորդը՝ Մեսրոպեան տառերը մեզի սորվեցուցած մեր ուսուցիչինը: «Ա.» տառը որմէ որ սորված ենք, պէտք է երախտապարտ մնանք անոր ցկեանս»: Հաստատելէ ետք, թէ հոս ու հոն, շրջապատի այլասերող եւ ապազգայնացնող հազար ու մէկ վտանգներու մէջ, հայ մնալու, հայօրէն մտածելու եւ զգալու հիմնական միջոցը Հայ Դպրոցն է, թէ ազգային առողջ մակարդը հո՛ն է, որ կը կազմուի եւ, ասիկա, գլխաւորաբար հայերէնին միջոցաւ, շեշտը կը դնէ լեզուին վրայ: Ազգին գըլխաւոր պահպանակը լեզուն է, կ'ըսէ ան, ընչէ լեզուն, ընջած կ'ըլլայ անոր ինքնուրոյն դէմքին հաստատման եւ յաւերժացման հիմնական ստորոգելին: Ժառանգուած հարստութիւններուն մէջ լեզուն լաւագոյնն է եւ առաւելագոյնը: Գնահատենք հայ մարդ կերտող մեր ուսուցիչ _ ուսուցչուհիներուն այլապէս ազգանուէր եւ հայրենանուէր աշխատանքը եւ, անպայման պիրենք, դեռ աւելին՝ պաշտենք, մեր չքնաղ լեզուն, ոսկեղինիկ հայերէնը: Այս պատուական լեզուն ստեղծող ազգը չի՛ մեռնիր, չի՛ կրնար մեռնիլ:

***

Հինգ կարգերու մէջ ընդգրկուած 48 երկսեռ աշակերտ կը դաստիարակուի հինգ ուսուցչուհիներու կողմէ: Ահաւասիկ անձնակազմը, _ Տիկիններ՝ Աղնիւ Հէքիմեան (Ա. դասարան), Նորա Սարաճեան (Բ. դասարան), Նատիա Թէքէեան (Գ. դասարան), Անոյշ Սերովբեան (Դ. դասարան), Շաքէ Ցակոբեան _ Գլաուսն Ե. վերջին դասարան: Պարուսոյցն է Օրիորդ Սեւան Սերովբեան, երգուսոյցը՝ Տիկին Արուսեակ Ցարութիւնեան: Դասաւանդութեանց օր՝ Չորեքշաբթի: Յատուկ պաքալորէայի հայերէնի դասեր վերջին դասարանցիներու համար՝ Շաբաթ օրերը:

Այս առիթով եւս ծնող եւ կրթասէր իրենց տրամադրութեան տակ կ'ունենան գեղատիպ, գունատիպ, պատկերազարդ յայտագիր _ տետր մը, մօտ 50 էջնոց: Բովանդակալից գրութիւններ եւ Տիկնացի ու Միօրեայի կեանքը պատկերացընող գունագեղ նկարներ:

ԺԻՐԱՅՐ

Պանթէն-Բաշանի «Սիամանթօ» Վարժարանի ամավերջի հանդէսը

Շաբաթ, Յունիս 22, ժամը 19_ին ներկայ գտնուեցանք դպրոցական տարեվերջի հանդէսի մը, որ իր բնոյթով ու բովանդակութեամբ քիչ մը տարբեր էր նմանօրինակ միւս հանդէսներէն:

Այդ երեկոյ, մենք՝ Սամուէլ _ Մուրատ վարժարանի երկու ուսուցչուհիներս, ընդառաջելով տեղւոյն ուսուցչուհի Զեփիւռ Մեհրապեանի հրաւէրին, հոն կը գտնուէինք հիւրաբար:

Նախքան հանդէսին նկարագրութեան անցնիլը, օգտակար կը նկատեմ կարգ մը ծանօթութիւններ տալ այդ վարժարանին անցեալին մասին:

Փարիզեան շրջանի հարաւային արուարձաններէն Պանթէօ, շատ հինէն տեղաւորուած է կարեւոր թիւով հայ բնակչութեան մը: Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած ցիր ու ցան հայ գաղթականներու վրայ, հետզհետէ աւելցած են Թուրքիայէն, Յունաստանէն, Պուլկարիայէն ու այլ երկիրներէ հոն հաստատուողներ:

1930_ական թուականներուն հիմնուած Պանթէօյի Միօրեայ վարժարանը իրաւամբ հանդիսացած է այդ օրերուն հայ բնակչութեան ազգային ինքնութեան պահպանման կարեւորագոյն ազդակներէն մին:

Տարեց Պանթէօցիներու խնամքով պահպանուած հնամեայ ալպոմներուն մէջ բազմիցս տեսած եմ հին օրերու հայկական վարժարանի տարեվերջի խմբական պատկերները, մեծ թիւով աշակերտութեամբ, ուսուցչական կազմով ու հովանաւորող ազգայիններով: Կ'ըսուի թէ այդ վարժարանով պըռղած են բազմաթիւ ազգային գործիչներ, կուսակցական ղեկավարներ, մտաւորականներ, ուսուցիչներ. իսկ որպէս հայերէնի դասատու, տարիներով հոն պաշտօնավարած է Նշան Պէշիկթաշլեան:

Այդպիսի պատմութիւն ունեցող վարժարան մը որ շատ մօտակայ անցեալին տակաւին ունէր 50_ի շուրջ աշակերտներ, վերջերս դաղութին կողմէ տեսակ մը անփութութեան մատնուած է:

Հակառակ այն իրողութեան որ «Սիամանթօ» վարժարանը ունի երկու մշտական պատասխանատուներ. Տիկին Տոսիկեան եւ Տիկին Դաւիթեան, որոնք իրենց կարելիութեանց սահմանին մէջ կը ջանան բարելաւել ներկայ վիճակը, աշակերտութեան թիւը ստիճանաբար նուազած է եւ այսօր հազիւ կը հասնի քսանի:

Վարժարանը ինչպէս անցեալին, այսօր եւս սեփական շէնք ու հողամաս չունենալով, ապաստանած է աստին _ անդին, եւ քանի մը տարիէ ի վեր ալ Պանթէօ քաղաքի «Հանրի Վալոն» ֆրանսական դպրոցին մէկ դասարանին մէջ:

Այդ իրիկուն ֆրանսական վարժարանի ճաշասրահի սեղաններուն շուրջ հաւաքուած էին դպրոցի քանի մը տասնեակ ծընողները եւ թերեւս մեզի պէս դուրսէն տակաւաթիւ հիւրեր: Քիչ մը անդին երկար սեղանի մը վրայ շարուած էին ծընողներու կողմէ պատրաստուած զանազան խմորեղէններ, խորտիկներ եւ ախորժաբեր ուտելիքներ: Մթնոլորտը մըտերմիկ էր եւ ընտանեկան հաւաքոյթի մը տպաւորութիւնը կը թողուր:

Ճաշասրահին կեդրոնը, սեղաններու միջեւ մասնաւոր, բաց տարածութիւն մը ձգուած էր, յատկացուած ըլլալով աշակերտներու գեղարուեստական յայտագիրին: Այդտեղէն բարի գալուստի խօսք արտասանեց վարժարանի ուսուցչուհին: Ան անդրադարձաւ ընթացիկ ուսումնական տարուան, կրթական մարզին մէջ իր դիմագրաւած բազմաթիւ դժուարութիւններուն, ի հարկին դիտել տուաւ թէ մեծամասնութեամբ ֆրանսախօս աշակերտներ ունենալով հանդերձ, ջանք թափած է մասնակից դարձնել զանոնք համազգային դպրոցական կարգ մը միջոցառումներու, օրինակ տալով վերջերս իր աշակերտներու մասնակցութիւնը դպրոցներու միջեւ կայացած հայ մշակոյթի եւ պատմութեան մրցոյթին: Խօսքը աւարտելով իր շուրջ հրաւիրեց մանուկներու 10 հոգինոց խումբ մը:

Պզտիկները աշխոյժ խաղով ու տեսակ _ տեսակ դիմակներով ծպտուած, ներկայացուցին թատերական պատկեր մը «Այս այն է» վերնագրով, նկարագրելով գեղջկական տուն մը տնային կենդանիներով ու անշունչ տնեցիներով:

Այնուհետեւ երգեցին Կոմիտասէն «Լոբիկը» եւ ներկայացուցին պարսկահայ բանաստեղծ Արամ Գառոնէի «Հայրենի երկիր» արտասանութիւնը. յետոյ բոլորը միասին ուսուցչուհիին հետեւելով պարեցին հայկական պար մը:

Մինչ մեծերէ բաղկացած խումբը կը պատրաստուէր ներկայանալու իր յայտագրով, խօսքը տրուեցաւ Աւետիս Քահանայ Պալըքեանի:

Ան նախ թելադրեց Պանթէօյի համայնքին որ աչալուրջ եւ հեռատես ըլլայ, ամէն գնով պաշտպանելու հայկական վարժարանը: Օրինակ բերաւ փարիզեան շրջանի վարժարան մը որ վերջերս համայնքին անտարբերութեան զոհը սառնալով գոցած էր իր դռները: Նաեւ զարմանք յայտնեց «Սիամանթօ» վարժարանի նախկին աշակերտաց մասին որ քանի մը բացառութենէ զատ, ընդհանրապէս հեռու կը մնային դպրոցին օգտակար որեւէ միջոցառումէ: Այնուհետեւ խօսքը առաւել ընդհանրացնելով շեշտը դրաւ մեր ազգութը բնորոշող յատկանշական կէտի մը՝ «Լուռ անտարբերութեան» վրայ:

Ցայտագրին երկրորդ բաժնին մէջ մեծերու խումբը ներկայացնելով «Ճուտիկ ճուտիկ» եւ «Այս գիտունը» ծիծաղաշարժ թատերական պատկերները, կրցաւ լիովին դրսեւորել, տարուած հետեւողական ու լուրջ աշխատանքին արդիւնքը: Հոս տեղին է գնահատել ուսուցչուհի Զեփիւռ Մեհրապեանի ճիգերը, որոնք կը բացայայտեն հայ մանկավարժի համոզումն ու նուիրումը:

Հիւրասիրութիւնը անցաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ. զրոյցի ատեն լսեցինք վարժարանի պատասխանատուներու արդար տրտունջը, նոր ու երիտասարդ ուժեր իրենց մէջ ընդգրկելու փափաքը:

Երեկոն բաւական յառաջացած էր, երբ հրաժեշտ տուինք մեզի գործակից հիւրընկալներէն:

ԱՐՄԻՆԷ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽՁ.

ՄԱՎՐՈՄԱԹԻԻ ԿԱՊԵԼԱՆ

Իր կառուցած ամբողջ երջանկութեան շէնքն էր, որ այսպէս յանկարծ գետին կը տապալէր:

«Ձիս խաբեց, –մտածած էր, – ամբողջ սէրը կեղծիք է եղեր հետս ժամանակ անցընելու համար: Նոյնիսկ այդ ալ չէ, այլ իր յեղափոխական ծրագիրներուն գործիք ըրաւ զիս եւ խե՛ղճ Աստիկին ալ աքսորուելուն պատճառ եղաւ»:

Այս մտածումները շուտով իր սէրը ատելութեան փոխեցին, եւ գեղուհին յանկարծ վրէժի զգացումով վառուեցաւ:

– Ամէն բան պիտի յայտնեմ, ինչ կ'ուզէ՝ թող ըլլայ, – գոչեց:

Եւ խկոյն գնաց ոստիկանատուն եւ ուզեց Պէտրի պէյը տեսնել, որուն ծանօթացած էր արդէն Աստիկի միջոցաւ:

Ոստիկանութեան տնօրէնը կարծելով, որ Աստիկի մասին աղաչելու եկած էր, պաղ ընդունելութիւն մը ըրաւ իրեն եւ, հազիւ թէ բարեւած, ըսաւ անոր.

– Եթէ Աստիկ էֆէնտիին համար դիմում պիտի ընէք, պարապ տեղը մի՛ յոգնիք, ձեռքէս բան մը չի գար:

– Ձէ՛, պատասխանեց գեղուհին, – ուրիշ գործի համար եկած եմ:

– Խօսեցէ՛ք ուրեմն:

– Կարեւոր յայտնութիւն մը պիտի ընեմ ձեզի կամ աւելի ճիշդը՝ յայտնութիւններ:

– Հրամմեցէ՛ք, ձեզի մտիկ կ'ընեմ:

– Կարծեմ Տրդատ անուն երիտասարդ մը կը փնտռէք:

– Այո՛, վտանգաւոր յեղափոխական մը:

– Կը ճանչնամ զինքը:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք, – գոչեց Պէտրի պէյ հետաքրքիր:

– Դեռ երկու օր առաջ տեսայ զինքը:

– Ու՞ր տեղ:

– Իր բնակած տանը մէջ:

– Հասցէն յայտնեցէ՛ք շուտով:

Գեղուհին Տրդատի տան հասցէն տըւաւ:

– Միայն թէ, – աւելցուց, – չեմ գիտեր, թէ տակաւին հոն է, որովհետեւ երկու օրէ ի վեր չորս անգամ գացի, եւ ըսին, որ հոն չէր:

– Թերեւս ձեզի կը խաբեն կոր, – դիտել տուաւ Պէտրի:

– Այդ ալ կրնայ ըլլալ:

– Ես հիմա վերէն վար խուզարկել կուտամ այդ տունը:

Գեղուհին, որ գիտէր նաեւ Վահէի տան հասցէն, չէր վարանած զայն ալ յայտնելու եւ աւելցուցած էր.

– Թերեւս Տրդատ իր բարեկամին սենեակը ապաստանած է:

Այս տեղեկութիւնները տալէ ետքը ոտքի ելած էր մեկնելու համար:

Պէտրի կեցուցած էր զինքը.

– Վայրկեան մըն ալ, տիկի՛ն, հաճեցէ՛ք նստիլ:

– Շատ աղէկ:

– Ձեր տուած տեղեկութիւններուն համար շատ շնորհակալ ենք, միայն թէ բան մը պիտի հարցնեմ ձեզի:

– Հարցուցէ՛ք, պէ՛յ էֆէնտի:

– Ի՞նչ առթիւ այդքան բարեկամ եղած էք Տրդատին:

Գեղուհին շփոթեցաւ եւ վարանեցաւ պատասխանելու: Ոստիկանութեան տնօրէնը այդ շփոթութիւնը տեսնելով՝ աւելցուց.

– Հարցումս ձեզի չափազանց յուզեց, կարծեմ:

– Արդարեւ ճիշդ է, – պատասխանեց գեղուհին:

– Կրնա՞մ այդ շփոթութեան պատճառը իմանալ:

Գեղուհին պահ մը մտածեց եւ ըսաւ.

– Կը տեսնեմ, որ ճար չի կայ, պէտք է ամէն բան ըսել:

(Շար. 252)

ԳԱՐՕԼԻՆ ՊՈՒՌԱ-ՔՍԷՆ
եւ
ՍԱՐՕ ՏԷՎՐԷՆԵԱՆ

ամուսնացած

կնքահայրութեամբ
ՏԻՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ
ԱՐՄԱՆ ԵՒ ԱՐՓԻ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

Փարիզ, 2002, Յունիս 29

Grande Fête Champêtre
KHANASSOR

à l'initiative
du Comité F.R.A. ZAVARIAN
et de la C.B.A.F. de CHAVILLE

le Dimanche 7 juillet

— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

après la messe à l'Eglise Arménienne
de Chaville
recueillement sur la tombe
du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures
au Cimetière de Chaville

* Ambiance * Surprises * Buffet
* Jeux

Concours : Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Փոխանեան եւ աղջիկը՝ Լիզա,
Տէր եւ Տիկին Արա Փոխանեան եւ զաւակները՝ Ալեք եւ Արի
եւ ընտանեկան համայն պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ՀԱՅԿ ՓՈԽԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 24-ին, 76 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Երկուշաբթի, Յուլիս 1-ին, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուած Ալֆորվիլի գերեզմանատունը :

7, allée Antoine Sartory,
94140 Alfortville

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները փոխանեան եղբայրներուն :

ԿԱՏԻ ՌԻՆԵԱԼ

Շավիլի «Նահատակաց Յուշարձան»ի պաշտօնական բացում, ներկայութեամբ Գիւտ Արք. Նազգաշեանի եւ քաղաքապետ՝ Պ. Ժան Լըվէնի :

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը՝ 11-ին
Chaville R. D.
կայարանին հանդիպակաց հրապարակը :
Մանրամասնութիւնները յետագային :

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆԻՍ. - Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճի 500 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց փեսային Ժագ Քիաթիպեանի թարմ յիշատակին :

***

Ժագ Քիաթիպեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գաւէզեան 150 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE
RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE
DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'Ecole Tebrotzassère :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթալոկ

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

(Շար. Ա. էջէն)

վին, Իվ Գոշէ, Ժ. Լ. Ռոմէրօ եւ այլն, եւ այլն :

ՖՐԱՆՔԸ կարելի չէ այլեւս Եւրոյի փոխել դրամատուներու մէջ, հարկ է Պանք տը Ֆրանսին դիմել: Պարզուած է որ 22-ու կէս միլիառ ֆրանք չէ փոխուած :

ԱԼԺԷՐԻ ելքին հանրակառք մը կրակոցներու ենթարկուած է Յունիս 28-ին զինեալ խլամապաշտներու կողմէ: 13 մեռեալ կայ: Յունիսի սկիզբէն ի վեր, ոճրափորձերու զոհ մեռեալներու թիւը 107-ի հասած է եւ 730-ի տարուոյն սկիզբէն :

ԿԻՐԳԻԶԻՍՏԱՆԻ մայրաքաղաքին՝ Բիշկէկի մէջ, չինացի դիւանագէտ մը եւ իր մէկ հայրենակիցը սպաննուած են: Ներքին Նախարարութեան շրջանակներու համաձայն, սպանութեան հեղինակները կրնան Ույղուր անջատողականներ ըլլալ:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ Դանուբի վրայ նաւարկող զբօսանաւի մը մէջ, Յունիս 30-ին, անսովոր արարողութիւն մը տեղի ունեցած է: Եօթը կիներ, չորս Գերմանուհի, երկու Աւստրիացի եւ մէկ Ամերիկուհի քահանայ ձեռնադրուած են յանուն «Յիսուս Արքայ» խորհրդաւոր հերձուած եկեղեցւոյ մը - զոր Կաթողիկէ եկեղեցին չի ճանչնար - եպիսկոպոսին կողմէ: Լատին ամերիկեան ծագումով աղանդ մըն է, որ Կաթողիկէ եկեղեցիէն բաժնուած է 1945-ին :

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԵՒ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ Կորէաներու նաւատորմերը բուռն բախումներ ունեցան են Դեղին ծովուն մէջ, ձըկնորսային շրջան մը զոր երկու կողմերը կ'ուզեն իւրացնել: 30 հիւսիսային Կորէացի նաւաստիներ մեռած են, հինգ ալ՝ հարաւային Կորէացիներու մէջ:

ԹՈՒԼՈՒԶԻ դայեակներու դպրոցին մէջ դայթակղութիւն մը ծագած է եւ տնօրէնուհին Տիկին Աթէշեան եւ երկու դասատուներ այլ տեղ պիտի տեղափոխուին: Ըստ աշակերտուհիներուն, որոնք վախով դպրոց կ'երթան կամ հանդարտեցուցիչ դեղերու շնորհիւ միայն կը տոկան, տնօրէնուհին տեւականօրէն կը քննադատէ աշակերտուհիներ, նախատական որակումներով: «Ֆիկարօ» (Յուլիս 1), որ լայնօրէն կ'արձագանգէ այս խնդրին, կ'ըսէ թէ տնօրէնուհին նախ դաւի մը ոգեկոչումն ըրած է, ապա մերժած պատասխանել հարցումներուն :

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել «Յ Ա Ռ Ա Ջ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատը գլուխ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 3
MERCREDI
3 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·461
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
77e ANNEE — N° 20·461

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 1 / 3)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԿԱՅԱԾ ՎԱՐԺԱՊԵՏԸ

Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան Յուլիս 1-ի յետմիջօրէի նիստին որպէս պաշտպան (?) ..., ատեան ներկայացած է վարչապետ Ա. Մարգարեան: Ան ըսած է թէ ահաբեկիչներէն Ն. Յունանեանն ու է. Գրիգորեանը ինք ճանչցած է, տեսած է թէ ինչպէս խումբի անդամները սուլիչ կրակոցներ արձակած են Վազգէն Սարգսեանի ու Կարէն Դեմիրճեանի վրայ. Ն. Յունանեան նոյնիսկ զէքին կոթով հարուածած է սպաննուած Վ. Սարգսեանին:

Ա. Մարգարեանի համոզումով ահաբեկիչները սխալ տպաւորութիւն ստեղծելու համար հեռաձայնած են Հրանդ Մարգարեանին: Վարչապետը բացառած է անոնց ու Սամուէլ Բաբայեանի կապը: Ըսած է թէ կատարուածը քաղաքական նպատակով եւ անձերու դէմ չէր, այլ պետական ապահովութեան դէմ: Հերքած է դահլիճին մէջ փոխադարձ կրակոցներու մասին ահաբեկիչներուն պնդումները:

Վարչապետը պատահարին մինչեւ աւարտը մնացած է դահլիճին մէջ, իսկ յաջորդ առաւօտը դէպի Ազգային Ապահովութեան Նախարարութեան մեկուսարանը ընկերացած է ահաբեկիչներուն որոնցմէ Կ. Յունանկեան մինչեւ հոն հասնիլը իր ատրճանակը բռնած է Ա. Մարգարեանի ուղղութեամբ:

***

ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԸ ԴԱԴԱՐ Կ'ԱՌՆԷ

Մեծամօրի ատոմակայանին վառելանիւթը նորոգելու համար անոր աշխատանքը կը դադրի Օգոստոսի վերջ, Սեպտեմբերի սկիզբը: Կը նախատեսուի աշխատանքը աւարտել քառասուն օրուան ընթացքին: Ներկայիս լուրջ ջանք կը տարուի նոր վառելանիւթին անհրաժեշտ 8 միլիոն տոլարը հայթայթելու:

***

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷԿ ՓՈՂՈՑԸ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԱՆՈՒԱՆՈՒԱԾ

Վենեթօ նահանգին Սալկարետայի քաղաքապետարանը ի յիշատակ Հայերու ցեղասպանութեան, քաղաքին մէկ փողոցը «Հայաստան» անուանած է: Տեղական դպրոցի մը աշակերտները Հայաստանի եւ Հայերու մասին գրքոյկ մը հրատարակած են ու նիւթ եղած են Հայոց պատմութիւնը, մշակոյթը: Սալկարետան 2000 թուականին ճանչցած էր Հայերու ցեղասպանութիւնը:

***

Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

Ճարտարապետութեան միջազգային ակադեմիային Մոսկուայի ճիւղը իր խորհուրդի նիստին ակադեմիկոս, ճարտարապետութեան տոքթոր փրոֆ. Վարազդատ Յարութիւնեանը միաձայնութեամբ ընտրած է նոյն ակադեմիային անդամ: Վ. Յարութիւնեան 93 տարեկան է, հեղինակ՝ մասնագիտական տասնեակ գիրքերու եւ ձեռնարկներու, յուշագրութիւններու:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԵՌԱՒՈՐ ԵՐԱԶ

Եւրոպական Միութեան յանձնաժողովին ընդլայնումի հարցերու պատասխանատու Կիւնթէր Վէրհէօկըն գերմանական մամուլին տրուած հարցազրոյցով մը չեշտած է Թուրքիոյ անդամակցութեան ներկայի անկարելիութիւնը: Ան ըսած է թէ գլխաւորաբար քաղաքական մարզին մէջ, Թուրքիա շատ մը պականներ ունի եւ եթէ Միութիւնը իր սկզբունքներէն զիջումներ ընէ, կը ճամբէն շեղած կ'ըլլայ: «Քաղաքական նպատակով սակարկութեան դէմ ենք» չեշտած է ան, աւելցնելով որ Միութիւնը չի կրնար Անգարայի հետ թեկնածութեան բանակցութիւններու սկիզբին համար ժամանակացոյց մը տալ, այնքան ատեն որ նշուած պականները լրացած չեն:

Վէրհէօկըն խօսած է նաեւ Կիպրոսի անդամակցութեան մասին: Ծանօթ է որ այդ հարցին առընչութեամբ Թուրքիա խոչընդոտելու քաղաքականութիւն կը վարէ, ամէն անգամ յայտարարելով որ եթէ Կիպրոսի (յունական բաժինին) անդամակցութիւնը որոշուի, կը կցէ հիւսիսային (թրքական) մասը: Վէրհէօկըն ըսած է որ առանց Կիպրոսի հարցին վերջնական լուծումին, յունական բաժինը Եւրոպական Միութեան անդամ պիտի դառնայ: Ան քննադատած է թրքական բաժնի ղեկավար Ռ. Տէնքթաշի ընթացքը որ չինիչ չէ, քանի որ կը յամառի Կիպրոսի երկու անկախ պետութեան բաժանումին վրայ:

Քոփընհակընի վեհաժողովին ուր տասը թեկնածու երկիրներու անդամակցութեան վաւերացումը պիտի ըլլայ, հաւանական չի նկատուիր որ Թուրքիոյ պարագան օրակարգի նիւթ ըլլայ, ըստ Վէրհէօկընի: Ան գնահատելով հանդերձ Անգարայի կատարած սահմանադրական եւ օրէնսդրական բարեփոխումները, ըսած է թէ պէտք է սպասել, տեսնելու համար թէ թուղթին վրայ արձանագրուածները ի՛նչ իմաստ պիտի ունենան մարդոց համար: «Անգարա եթէ կ'ուզէ իր ճշդած նպատակներուն հասնիլ, տակաւին շատ ջանք պէտք է ընէ» եզրակացուցած է ան:

Միւս կողմէ, Թուրքիոյ իշխանութեան վերին խաւը Յուլիս 1-ին ժողով մը գումարած է ուր ի միջի այլոց կ'ըսուի. «Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւնը մեր ազգային նպատակն է: Կառավարութիւնը Միութեան համարկումի յանձնառութիւններուն մեծ մասը կատարած է, մնացեալին համար հարկաւոր պատրաստութիւններն ալ կարճ ժամանակի մէջ պիտի տեսնուին»:

ԹԷՆԻՍ

Ուիմպըլտընի մրցաշարքին, Յուլիս 1-ին, Նալպանտեան պարտութեան մատնեց աւստրալիացի Արթըրը՝ 6-4, 7-6 (7-4), 2-6, 7-6 (9-7):

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԻՒԹՈՎ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Յունիս 29 - 30-ին հայ եւ թուրք մտաւորականներ, մամուլի ներկայացուցիչներ Հելսինքեան միութեան հրաւէրով չորս մը հանդիպումներ ունեցած են Պոլսոյ մէջ: Գլխաւոր նիւթը եղած է «Հայաստան - Թուրքիա երկխօսութեան մէջ հանրային մերձեցումներ»:

Ելոյթ ունեցած են Մուրատ Պէլկէ, Անահիտ Պայանտուր, Հրանդ Տինք, Մէթէ Թունճայ, Սեդա Տէվէճեան, Ֆիւսուն Իւսթէլ, Ստեփան Դանիէլեան, Ռուսվան Աքար, Արմէն Խանպալեան, Հալիլ Պէրքթայ, Տիգրան Ջանոյեան:

«Մարմարա»յի (Յուլիս 1) տեղեկատուութեան մէջ կ'ըսուի թէ ամէնէն հետաքրքրական ելոյթը ունեցած է Հ. Պէրքթայ որ ընդհանրապէս Թուրքիոյ պաշտօնական տեսակէտներուն ընդդիմացողի կեցուածք ունի Հայկական հարցին մասին:

Ան 1915-ի սոսյդ պատահարները բացատրելու համար գծած է այդ շրջանի Օսմանեան կայսրութեան համայնապատկերը եւ անդրադարձած՝ Պալքանեան պատերազմով ծագած ազգայնական շարժումներու: Նեղ կացութեան մատնուած կայսրութիւնը որպէս ինքնապաշտպանութեան միջոց դիմած էր ազգայնապաշտ մտածումին գործադրութեան: Կացութիւն մը ուր մարդիկ ստիպուած ոտնակոխ կ'ընէին մարդկային սկզբունքները, քանի որ չպարտուելու համար անպայման դիմացինը պարտութեան մատնել պէտք էր: Այդ քաղաքականութեան հետեւանքը այն եղաւ որ հաշուեցոյցը վճարեց օսմանցի Հայը:

Հ. Պէրքթայ կ'ըսէ. «Կառավարութեան որոշած տեղահանութիւնը ինքնին արդէն յանցագործութիւն էր: Կարգ մը մարդիկ տեղահան կ'ըլլային պարզապէս անոր համար, որ հայկական ծագում ունէին: Ասիկա արդէն էթնիք մաքրագործում կը նշանակէր: Նոյնիսկ եթէ որեւէ ոճիր պատահած չըլլար, այս էթնիք մաքրագործումը միջազգային չափանիշով յանցագործութիւն էր: Մանաւանդ որ ասիկա կը կատարուէր պաշտօնական հրահանգով»: Յետոյ կը բացատրէ թէ այդ շրջանին կառավարութեան կողմէ զանազան նահանգներու ղրկուեցան հրահանգներ, որոնք շատ յստակ չըլլալով հանդերձ, թափանցիկ կերպով կը բացատրէին թէ օրուան ղեկավարները ի՛նչ ընել կ'ուզէին: Բանտերէն ազատ արձակուեցան վատահամբաւները եւ կառավարութեան այս թափանցիկ ցանկութեան դիմաց տեղացիներն ալ դիւրութեամբ յանձնուեցան որոշ դրդումներու եւ բարկութիւններու:

Պէրքթայ կ'անդրադառնայ նաեւ տեղահանութեան հետեւանքով մահացած Հայերու թիւին: Ըստ Քեմրան Կիւրիւնի, մահացած Հայերու թիւը չորս հարիւր հազար է, իսկ միջազգային աղբիւրներու համաձայն, 650 հազար: Կարգ մը պատմաբաններ կ'ուզեն բացատրել թէ այս մահերը արկածով կամ պատահմամբ կայացած մահեր են, սակայն աշխարհի վրայ ո՛չ մէկը կրնայ հաւատալ որ այսքան մեծ թիւով մարդիկ կը մահանան պարզապէս արկածով:

Թուրք մտաւորականին կարծիքով, տեղահանութիւնը եւ անոր յաջորդող պատահարները ցեղասպանութեան ինքնուրոյն տեսակ մը կը կազմեն: Լուծումի համար ան առաջին պայման նկատած է հանդիստ ու ազատ երկխօսութիւն մը: Իսկ որպէս լուծումը դժուարացնող վըտանգներ, թուած է հաւաքական յիշողութեան տկարացումը եւ «ցեղասպանութիւն» բառին այսօր տրուած միջազգային բովանդակութիւնը: Անհրաժեշտ համարած է «կատարուածը ցեղասպանութի՞ւն էր, թէ ոչ» հարցումին դրական կամ ժխտական պատասխաններու կաղապարներէն դուրս որոնումներ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԱՒԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ, Գոնսթանսի լիճին վերեւ, երկու օդանաւեր բախում ունեցած են Յուլիս 1-ի գիշերը, ժամը 23·30-ին: Մէկը՝ ճամբորդական ռուսական Տուպոլեւ օդանաւ մըն էր, որ 69 հոգի կը փոխադրէր (50 երախայ) դէպի Պարսելոնա, արձակուրդի, միւսը՝ Պոյինկ 757 ապրանքատար օդանաւ մը: Մեռեալներու ընդհանուր թիւը 71 էր: Կը թուի որ Տուպոլեւի օդաչուն չէ հետեւած իրեն տրուած հրահանգներուն աւելի ցածէն թռչելու եւ բախումը անխուսափելի դարձած է 12 հազար մեթր բարձրութեան վրայ:

ԺԱՆ-ՄԱՐԻ ՄԵՍԻԷ, ի վերջոյ, ստիպուեցաւ համակերպիլ եւ հրաժարիլ Վիվէնտի Իւնիվէրսալի նախագահ ընդհ. տնօրէնի իր պաշտօնէն, սակարկելէ ետք իր հատուցումները եւ ապահովութիւն ստանալէ որ պատժական հետապնդումի պիտի չենթարկուի: Իր հրաժարականին լուրը հազիւ կը տարածուէր Յուլիս 1-ին, եւ Փարիզի Սակարանը Վիվէնտիի արժեթուղթը անմիջապէս 9,23% յաւելում կը կրէր, մինչ տարւոյն սկիզբէն ի վեր 61%-ի կորուստ արձանագրած էր: Մեսիէ հարցազրոյցով մը Ֆիկառոյի (Յուլիս 2), կը բացատրէ որ կը հրաժարի որպէսզի Վիվէնտի մնայ ինչպէս որ է: Համոզուած է որ իր վարած ռազմավարութիւնը սխալ չէր: Մեսիէ, ամէնէն Ամերիկացին է ֆրանսացի գործատէրերուն, բայց, առաջին առթիւ Ամերիկացիք են որոնք որեւէ վստահութիւն չունին իրեն հանդէպ: 2000 Յունիսին, Վիվէնտին «ամուսնացնելով» Գանալ +-ի եւ ամերիկեան Սիկրամի հետ, Մեսիէ կը խորհէր հաղորդակցութեան համաշխարհային թիւ մէկ հսկան ստեղծել, բայց, հաշիւը սխալ ելաւ եւ ընկերութիւնը 29 միլիառ Եւրոյի պարտքի տակ մնաց: Ինք, 17 միլիոն տոլարի շքեղ յարկաբաժին մը գնած էր Մանհաթան: Մեսիէի տեղը պիտի անցնի Ժան-Ռընէ Ֆուռթու, որ քաջ ծանօթ է անկլեւսաքսոն հրապարակին:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴՈՒԺԸ, անգամ մը եւս սխալ ռմբակոծութիւն մը ըրած է, Յուլիս 1-ին, Աֆղանիստանի հարաւը, Քաքրաքայի վրայ եւ ռումբերը ինկած են հարսնեւորներու վրայ: 40 մեռեալ եւ 60 վիրաւոր կան ըստ պաշտօնական աղբիւրներու, բայց, աֆղան Իսլամիք Փրէս գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ մեռեալներու թիւը 100-է աւելի է: Ուաշինկթընի մէջ, Պաշտպանութեան Նախարարութեան մէկ պատասխանատուն ընդունած է որ ամերիկեան ռումբ մը շեղած է իր ճամբէն, յարձակման մը ընթացքին: Ամերիկացիք հարսնիքը չփոթեր են Ալ

(Շար·ը Դ· էջ)

ԼՈՒՍԱՆՑՔԱՅԻՆ ՆՈԹԵՐ
ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԷՆ

Յունիս 16_21 Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ գրողներու «համահայկական» պիտակուած առաջին համագումարը: Գաղափարը յղացած էր Հայաստանի Գրողներու Միութեան ղեկավարութիւնը, ի մասնաւորի նախագահը՝ Լեւոն Անանեան: Նախաձեռնութիւնը կարեւոր ըլլալէ աւելի, արդէն ուշացած էր իսկ, եթէ նկատի առնուի որ անկախութենէն ի վեր մտաւոր ուժին «համահայկական»ը կազմակերպել մէկուն միտքէն չէր անցած, կամ աւելորդ նկատուած էր: Մինչդեռ, այսօր ոչ ոք կրնայ ուրանալ որ այդ ուժը ամբողջ աշխարհին մէջ ցրուած կենսական դրամագլուխ մըն է եւ եթէ ձեւը գտնուի ու Հայաստանի ծառայութեան լծուի նոյնիսկ անոր մէկ տասներորդը, շատ ու շատ բան կրնայ փոխուիլ դրական ուղղութեամբ: Չափազանցութի՞ւն է մտածել որ այդ դրամագլուխը շատ աւելի կարեւոր, մնայուն ներդրում կ'ըլլայ, կ'ըլլար, քան՝ անկախութեան առաջին օրերէն սա կամ նա ճամբով տրուած գումարները:

Պէտք է ըսել որ դրական մարզը այդ ամբողջութեան մէջ, գործնական իմաստով կրնայ առաջնային չնկատուիլ, քանի որ վարժուած ենք այլեւս ամէն բան հնչուն շահով չափելու: Բայց փոքր ձեռքբերում չէր ըլլար Հայաստանի ու Սփիւռքի գրագէտները բոլորել սեղանի մը շուրջ, նախ իրար ու իրարու գործ ճանչնալու լուրջ նպատակով, յետոյ սեղան բերելու համար գրական արժեւորումի, այժմէականութեան խնդիրներ: Մերինին նման երկփեղկ ու իրարմէ բոլորովին անջատ ոլորտներու մէջ զարգացած գրական վաստակ մը անհրաժեշտօրէն պէտք ունէր եւ ունի նման օրակարգով համախմբումի: Ի՞նչ բան աւելի օգտակար կ'ըլլար, քան՝ մէկ կողմէն սովետական կարգերու տակ յայտնուած, միւս կողմէ աշխարհի չորս հովերուն բաց արտադրութիւններու, անոնց ներկայի տէրերուն միասին նկատումը, պայմանադրականը, մեծաբանքները, խնջոյքը, զգացականը, պարգեւները, շքանշանները բացառած, կամ գոնէ նուազագոյնի զեղչած մթնոլորտի մը մէջ: Որքան ալ Երեւանէն ու զանազան մասնակիցներու տպաւորութիւններով տրուած տեղեկութիւնը լիովին չգոհացընէ այս բնոյթի ակնկալութիւնները, «համահայկական»ին այս մէկուն գաղափարը, անոր կիրարկումն անգամ դրական քայլ պէտք է նկատել: Առնուազն, որպէս առաջին մը որ աւելի լաւ ընտրութեամբ, ծրագրումով յետագայ համախմբումներու հեռանկար կը բանայ: Այս մօտեցումը զօրացնող ազդակ է տեսնելն ալ որ երեւանեան մամուլը թերեւս Հայաստան _ Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովէն աւելի լայն տեղ տուաւ գրողներու համագումարին, նոյնիսկ եթէ ատիկա միմիայն գրականներու արձագանգելու նպատակով չէր: Հետաքրքրական էր տեսնել թէ մամուլի արձագանգներու այդ էջերուն մէջ որքան մեծ էր համագումարէն ժամանակ ու համբերութիւն խլած քովընտիներու համեմատութիւնը:

Անոնցմէ է օրինակ՝ 1700ամեակի կազմակերպիչ մարմնի նախագահ Խ. Յարութիւնեանի ելոյթը որմէ պատառիկներ տուած է «Առաւօտ» օրաթերթը (Յունիս 19), առանց բացատրելու այդ ելոյթին կապը, նշուած ձեռնարկին հետ: Խ. Յարութիւնեան ցաւ յայտներ է գրող եւ բանաստեղծ չըլլալուն, բայց ատիկա արգելք չէ համարեր արժեւորումներ, հաստատումներ ընելու, առընչութիւն չունեցած նոյն այդ մարզին մասին. «Գրողի դերակատարումն անհամեմատ աւելի մեծ է, քան՝ բանաստեղծինն ու պոէտինը, որովհետեւ մշակութային կեանքն անկում է ապրում եւ սկսուել է մշակութային արժէքների վերաիմաստաւորման գործընթաց»: Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ որ ներկայ «գրող»ները, «բանաստեղծ»ներն ու «պոէտ»ները դերակատարումի ի՛նչ բաժանում ըրին եւ ինչպէս ըրին իրենց միջեւ, անկումէ փրկելու համար մշակութային կեանքը...:

Մասնակիցներէն եղած է Ռուսաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար Լեւոն Օսիպով ալ որուն ռուսերէն ելոյթին ընթացքին ելեկտրականութիւնը խզուած է. մէկը կատակելով ատիկա բացատրած է հայկական հողին ռուսերէն խօսք չընդունելու հանգամանքով, իսկ Օսիպով ռուսերէնով շարունակած է, ըսելու համար թէ դուրսը մշակութային լօբբինգ պէտք է ընել, ի նպաստ հայ գրականութեան եւ հայ գրողներու...:

«Պէտք է»ներու գլխուն տակ ամփոփուելիքներէն է ԱՄՆ_էն Մանուէլ Ադամեանի նշումն ալ. «Իւրաքանչիւր հայ գրողի սրբազան պարտքն է պայքարել արտագաղթի դէմ, հայրենիքից եւ Սփիւռքի գաղթօճախներից» («Հայկական ժամանակ», Յունիս 18): Նոյնն է պարագան պատուելի Ռ. Լեւոնեանի յայտնած միտքին թէ «Պետութիւնը պէտք է ստեղծի պայմաններ որ գրողները համարձակ ձեւով գրեն» ապա ատկէ ծնած թելադրանքին. «Ձեզ վրայ ճնշումներ մի՛ ընդունէք»: Ռոպէր Սեդրակեանի այս էջը կ'աւարտի հետաքրքրական տեղեկութեամբ մը. գրական համահայկականին դռները այնքան լայն բացուած են որ հոն տեղ ունեցած են քիչ մը զարմանալի ներկայութիւններ ալ. մէկը՝ «Մի նախկին գինեգործ, որը բանաստեղծութիւններ է գրում, բայց չի տպագրում»: Ուրիշ մը՝ Հոկտեմբեր 27_ի գլխաւոր ոճրագործ Նայիրի Յունանեանի հայրը, Հրաչեայ Յունանեան որ ներկայացած է որպէս «Հրաչեայ Խաչատրեան, թոշակառու», ըսելու համար որ ոչ ոք զինք հրաւիրած է, ինք իր կամքով եկած է սրահ. ապա աւելցուցած է. «Մասնակիցները կարող էին ոտքի վրայ յարգել այն մահացած գրողների յիշատակը, որոնք կ'ուզէին մասնակցել համաժողովին»: Թղթակցութեան հեղինակը չի նշեր. մէկը հարցուցա՞ծ է իրեն թէ նկատի ունի՞ արդեօք մահացած գրողներէն Վազգէն Սարգսեանն ալ, զոհ՝ իր տղուն գնդակներուն եւ որ անպայման պիտի ուզէր մասնակցել համաժողովին...:

Աւելի լուրջ պէտք է նկատել ուղղագրութեան խնդիրէն կաթած քանի մը կաթիլները, Անահիտ Սահինեանի գրիչէն, թիրախ առնող «սփիւռքահայ գործիչները» («Ազգ», Յունիս 20). մեկնակէտ առնելով Վահէ Օշականի Հայաստանի տկարացումին առջեւ Սփիւռքը պահպանելու կոչը, գրագիտուհին կ'ընէ հետեւեալ մեկնաբանութիւնը. «Օշականնման» սփիւռքահայ ուրիշ գործիչներ ալ պահը յարմար գտած են միասնական մէկ ուղղագրութեան անցնելու պահանջ ներկայացնելու, քանի որ Հայաստան տկարացած է եւ ատիկա կարելի կ'ընէ «նրան թելադրել, ուզածը պահանջել»: Պահանջուածը՞. «հրաժարուել հայրենիքում կիրառուող նոր համարուող ուղղագրութիւնից, վերականգնել դասականը, այն է՝ արխային ուղղագրութիւնը»:

Ըսուածին մէջ ոչ նորութիւն կայ, ոչ ալ լուրջ նկատուելիք բան, սակայն, մօտեցումը կրնայ որպէս յատկանշական օրինակ պահուիլ, ցոյց տալու համար թէ ի հարկին ի՛նչպէս «գանձ»ը «տանձ» կարելի է հասկնալ «մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» յանկերգով ժողովուրդի մը երկու գրողներուն միջեւ...:

Թերեւս սխալ չէ կարծել որ քիչ մը շատ խայտաբղէտ միախմբումը ետ կեցուցած է «Բագին»ի խմբագիր Պօղոս Սնապեանը բացման նիստին ելոյթ ունենալէ: Ան սակայն, ըսած է «Ազգ»ին (Յունիս 18) թէ բարձր գնահատելով հանդերձ խորհրդաժողովին եղելութեան փաստը, այն տպաւորութիւնը ունի որ «Շատ դիւրահաճութեամբ եղած բան է»: Ապա աւելցուցած է. «Շատեր անհրաժեշտ չէր առաջին հերթին որ հոս ըլլային, որովհետեւ... Չեմ ուզեր որեւէ մէկը վիրաւորել այս ուղղութեամբ, բայց այսքան մեծ խումբ չի կրնար լուրջ առաջարկներ ընել, լուրջ հարցեր լուծել»:

Նոյն էջէն կ'արժէ առանձնացնել Պոլիսէն Զահրատի խօսքերը, որոնք ամէն բանէ առաջ հայ գրողին մէջ կը շեշտեն ամէնէն բնական ներկայութիւնը. ստեղծագործողը: «Փայլիլ որ կ'ըսէք, չեմ փայլած, բայց քիչ մը կանթեղի լոյս սըւած եմ: Մեծ յաւակնութիւններ չունիմ: Կիկօն իմ երիտասարդական օրերու մըտածումներուս մէկ մտատիպարն է: Սովորական մարդ մըն է, ես եմ, դուք էք, ան, բոլորս ենք: Ամէն մարդ քիչ մը Կիկօ է: ...Բայց այլեւս չեմ ուզեր Կիկօն շահագործել իբրեւ դրամագլուխ: Հիմա կը ջանամ տարբեր ուղղութիւններով մտածել ու գրել»:

Գրողներու խորհրդաժողովը, ինչպէս գրուեցաւ արդէն, վայելած էր երեք նախարարի ներկայութիւն, կամ այցելութիւն ալ. Արտաքին գործերու Նախարար Վ. Օսկանեանի, Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար Լ. Մկրտչեանի եւ Մշակոյթի նախարար Ռ. Շառոյեանի: Առաջինը խօսած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանակցութիւններուն մասին, երկրորդը նիւթ ըրած է, ինչպէս Հայաստան – Սփիւռք համագումարին, Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ կրթական գործին կազմակերպութիւնը, դասագիրքերու եւ ուսուցիչներու պատրաստութիւնը: Իսկ Ռ. Շառոյեան որ նաեւ ծանօթ անուն է հայաստանեան գրականութեան ներկային մէջ, անակնկալով մը ներկայացած է մասնակիցներուն. հետը տարած է շքանշաններու գործածութեան վերջին արտադրութեան մետալներ, գնահատելու համար գաղութներու մէջ տասնամեակներէ ի վեր նուիրումով հայապահպանման աշխատանք տարած դէմքեր: «Այստեղ ներկայ բոլոր գրողներն էլ արժանի են մրցանակի», ըսած է ան, ուշագրաւ տարբերութեամբ մը յայտնուելով «Բագին»ի խմբագրին վերոնշեալ արժեւորումէն. յետոյ աւելցուցած է թէ ժամանակի անբաւարարութեան պատճառով կարելի չէ եղած աւելի մետալ արտադրել...: Այլեւս քիչ մը ծամծոնային արժէքի հասած մետալներու փակագիծէն ետք, աւելի լուրջ նուէր մը աւետած է Մեսրոպ Արք. Աշճեան որ Գարեգին Ա.ի Անթիլիասի մէջ կատարած հրատարակչական աւանդութիւնը շարունակողի տպաւորութիւնը կը գործէ, եթէ նոյնիսկ երբեմն ընտրութեան, սկզբունքի վիճելի պարագաներ գտնուին իր գործունէութեան մէջ: Ան ըսած է թէ որոշած է Յունիս 23-ին գիրքի միջազգային փառատօն կազմակերպել Շ. Ազնաւուր հրապարակին վրայ (տե՛ս. «Յառաջ», Յունիս 26, Ա. էջ), որմէ ետք դէպի գաղութները գիրք ղրկելու պիտի նախաձեռնուի: Կայ նաեւ Հայ գիրքի ակումբ ստեղծելու գաղափարը, մեծցնելու համար ընթերցողներու շրջանակը:

Կարեւորը այն է որ նախաքայլը շարունակուի, սրբագրութեան լուրջ տրամադրութեամբ: Օրինակ, ճաշակը եւ ուժը ըլլայ աւելորդները զեղչելու –մասնակից, լոզունգ, հաշիւ, դիւրահաճութիւն, եւլն.–, որպէսզի նուազագոյնի իջնեն վտանումները: Եթէ կարելի ըլլայ այս ուղղութեամբ անհրաժեշտ քայլերը առնել, լրագրող Ռ. Սեդրակեանի («Հայկական Ժամանակ», Յունիս 18) կատակը լուրջի վերածուելու վտանգը կը մատնէ: Ան կը գրէ թէ Ջիւանիի «Խելք աշեցէք»ը գրողներու համահայկական առաջին խորհրդաժողովին «ակամայ օրհներգ»ը դարձած է, երբ Յունիս 16-ին Գրողներու Միութեան տան մէջ, մասնակիցներուն համար «Սայաթ Նովա» ազգագրական խումբը երգած է զայն: Հաւանօրէն սրամիտ կատակասէր մը այդ օրուան յայտագրին մէջ զետեղած էր երգը որ կ'ըսէ.

«Մեծամեծ մարդիկ հեռու են կանգնած,
ասպարէզը համբակներուն են թողած,
Ջիւանին էլ կաղ իշով կարաւան մտած,
բանաստեղծ է դարձել,
խելքի աշեցէք»...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ
110–ԱՄԵԱԿԻՆ
ԵՒ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ
95–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿԸ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի շառաւիղներէն իւրաքանչիւրը իր որոշիչ դերը ունեցաւ հայ ազգային կեանքին մէջ: Բայց եղան գահակալներ, որոնց հովուապետութիւնը առաւել բախտորոշ եղաւ հայութեան համար: Անոնցմէ մէկը Մկրտիչ Խրիմեանն էր, զոր Համազգային Ժողովը 1892 Մայիս 2_ի որոշումով եւ միաձայնութեամբ (72 քուէ) Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ընտրեց: Ցարը Խրիմեանին ընտրութիւնը հաստատեց տարի մը ետք՝ 1893 Յունիս 12_ին: Հայրիկին շնորհաբեր գալուստը սակայն Մայր Աթոռ, իբրեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, եղաւ 1893 Սեպտեմբեր 26_ին:

Գահակալութեան մեծաշուք արարողութիւնը Թորգոմ Եպիսկոպոս Գուշակեան նկարագրած է հետեւեալ ձեւով.

«Արարատեան դաշտի գիւղերէն եւ Կովկասի ու Ռուսաստանի բոլոր քաղաքներէն ծովածաւալ բազմութիւն մը լեցուած էր Վաղարշապատ:

«Զուգելով, որ ժողովուրդը գրկուի հանդէսին մխիթարութենէն, Հայրիկ կարգադրուած էր, որ օծումը կատարուի Մայր տաճարի դրան առջեւ, ինչ որ տեղի ունեցաւ կարգապահութեամբ եւ պատկառանքով: Մինչ երկոտասան արքեպիսկոպոսներ կ'օծէին իր գագաթը, Հայրիկ բեմական բարձրաւանդակին վրայ ծնկաչոք կ'արտասուէր լուիկ, աղօթելով ի խորոց սրտէ՝ իր սիրեցեալ հօտին փրկութեան համար»:

(Հատուածներ՝ «Խրիմեան Հայրիկ», Փարիզ 1925 թ.):

Հայոց Հայրիկը ազգային, հայրենասիրական ու այլ բարձր արժէքներու ձեւաւորման գործընթացին մէջ իր աւանդը բերաւ, ապրեցաւ իր ժողովուրդին ամէնէն դժնդակ ու դժոխային ժամանակահատուածը:

1878_ին, Պէրլինի վեհաժողովին հայկական պատուիրակութիւնը Խրիմեան Հայրիկի ղեկավարութեամբ ներկայացուց յուշագիր մը ազգերու ներկայացուցիչներուն. Թուղթէ շերեփով ներկայացած հայկական պատուիրակութեան վարձատրութիւնը 61րդ յօդուածը եղաւ:

Համատարած հիասթափութիւն էր ու յուսալքում: Հայրիկը, զգալով իր հօտի առանձին ու անմխիթար վիճակը, ճգնաժամային այդ պահուն կոչ ուղղեց իր ժողովուրդին ապաւինելու համար սեփական ուժերուն եւ այդպէս միայն ներկայանալ օտարներուն դատավճիռին:

1905_ին, երբ Նիքոլայ ցարը փակեց հայկական դպրոցները, գրաւեց եկեղեցական կալուածները եւ հրահրեց ազգամիջեան պատերազմները, Էջմիածին գտնուող Հայոց հայրապետի զգայուն սիրտը անկարող եղաւ տոկալու: 1907 Հոկտեմբեր 29_ին, Ամենայն Հայոց հայրապետին մահուան բօթը խոր վշտի մատնեց հայութիւնը:

Յուղարկաւորութեան ներկայ եղող Սիմոն Զաւարեան, հայ ազատագրական պայքարի նախակարապետներէն ամենասիրուած դէմքին՝ Խրիմեան Հայրիկի դամբանականին մէջ կ'ըսէ.

«Մենք հողին ենք յանձնում մի մարդ, որի հետ կապուած է եղել հայութեան ամբողջ կեանքը վերջին 60 տարիների ընթացքում, նա եղել է մարմնացում հայ ժողովրդի տառապանքների, նրա դաժան իրականութեան»:

Հայրիկին չվիճակուեցաւ տեսնել անկախ պետականութեան ստեղծումը, սակայն ան երազեց ու տենչաց այդ գեղեցիկ իտէալը:

Յաւերժ յարգանք քեզի, ով ազնիւ սիրտ:

ՍՕՍԷ ՓԻԼԱՒՃԵԱՆ

Հալէպ

«Mémé d'Arménie»

par **Farid BOUDJELLAL**

Un chant d'amour en bande dessinée

Au bout du pinceau de l'auteur de bandes dessinées Farid Boudjellal, il y a d'abord cela qui ne se commande pas et qui ne saurait être feint: la grâce, tout simplement.

Ce don d'exprimer immédiatement la sensibilité la plus juste, l'émotion la plus fidèle, le sourire un peu tremblé de la gratitude, la trace ineffaçable de l'amour reçu et de l'affection ressentie, tout ce qui fait de chaque vie envisagée avec respect l'équivalent absolu d'un trésor, voilà le cadeau déployé dans «Mémé d'Arménie», nouvel album de bande dessinée que signe Farid Boudjellal aux éditions Soleil (Place de la Liberté — 83000 Toulon; Bureaux parisiens: 81, Bd Richard Lenoir — 75011 Paris, Tél. : 01 43 38 77 69).

Toutes les bonnes librairies proposent depuis quelques semaines ce bijou de tendresse et de pudeur qui fait revivre l'enfance de Petit Polio, le héros récurrent de Farid Boudjellal.

Les parents ont prénommé leurs gosses Mahmoud et Fouzia, mais lorsque meurt en Algérie le grand-père de Petit Polio, une chrétienne va faire irruption dans la petite tribu Slimani: c'est la grand-mère arménienne, celle à qui Petit Polio, poulbot toulonnais circoncis pourra demander: «Mémé, tu m'apprendras à parler arménien?». Et la grand-mère de répondre: «Si tu veux». «Tu sais qu'on a aussi une écriture qui va avec...».

Farid Boudjellal fait revivre dans «Mémé d'Arménie», le Toulon de la fin des années cinquante, quand les «gens de peu» venus d'ailleurs avaient une haute idée de la joie, de l'entraide, de l'amitié. Et le charme est constant, dans la palette, dans les mots, dans l'indicible frôlé avec élégance. Les gens qui s'aiment éprouvent des sentiments distingués. Comment disent-ils la tragédie du génocide? Les larmes de la grand-mère disent tout, et cette photo montrée au petit-fils où il y a son père à elle, qui n'est pas mort de vieillesse, sa mère à elle, morte aussi, et tous les autres, les oncles, les tantes, leurs enfants.

«Qui s'est qui est encore vivant?» demande Petit Polio et la Mémé d'Arménie répond, avec son tendre courage: «Moi».

Le plus beau, dans «Mémé d'Arménie», c'est peut-être l'évocation si juste, digne d'un romancier sondant les reins et les cœurs, d'un médecin arménien inconsolable. La sympathie vivante de l'enfant Mahmoud pour la détresse d'un adulte est rendue avec une exception nelle délicatesse. Avec son mélange de gravité et de douceur, «Mémé d'Arménie» de Farid Boudjellal a quelque chose d'inégalable. C'est comme une confidence essentielle qui s'adresseraient à chacun d'entre nous pour augmenter les chances de la vie contre les actes ou les mots de la destruction. Une bande dessinée? Oui, et aussi un poème en images, une pochette-surprise avec, dedans, un cœur ému.

Salim JAY

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Կլէնտէյլի «Զաթմանուկա» սրահին մէջ, Յունիս 6-ին, տեղի ունեցած է Հայ Դատի Յանձնախումբին տարեկան ձեռնարկը: Բացումը կատարելով հանդիսավարը՝ Վահէ Փիրումեան, ներկայացուցած է Կլէնտէյլի Հայ Դատի յանձնախումբին տարեկան գործունէութիւնը: Հայ Դատի երիտասարդական մրցանակով պարգեւատրուած է Էլէն Ասատրեան, իսկ հանրային ծառայութեան մրցանակին արժանացած են Կլէնտէյլի Միացեալ Դպրոցական Խորհուրդի օգնական - վերահսկիչ Ալֆս Պետրոսեան եւ Կլէնտէյլի նախկին քաղաքապետ Կաս Կոմէզ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Յարութ Մանուկեան:

***

ԶԱՒԷՆ ՍԻՆԱՆԵԱՆ ԱՆԴԱՄ ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԻՆ

Գալիֆորնիոյ նահանգապետ Կրէյ Տէյվիս, Յունիս 5-ին, Զաւէն Սինանեանը նշանակած է անդամ Լոս - Անճըլըսի Գերագոյն Ատեանին: 42 տարեկան Սինանեան 1989-էն ի վեր վարած է ընդհանուր դատախազի տեղակալի պաշտօնը, իսկ 1999-էն ի վեր ան ծառայած է իբրեւ կապ ընդհանուր դատախազի եւ հայկական գաղութին միջեւ: Վերջերս ընտրուած էր ատենապետ հայ իրաւաբաններու ընկերակցութեան: 1992-ին Զաւէն Սինանեան տարի մը գացած է Հայաստան, օժանդակելու առաջին Արտաքին նախարարութեան ստեղծման:

***

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԴԵՒԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ նշուած է պարսկահայ բանաստեղծ Դեւի (Մարգար Ղարաբէգեան) ծննդեան 100-ամեակը: Յայտագիրը վարած է Նունէ Աւետիսեան: Փրոֆէսօր Ռազմիկ Մաղոյեան խօսած է Դեւի նըկարչական արուեստին մասին, իսկ փրոֆէսօր Վահագն Մկրտչեան ներկայացուցած է Դեւի բանաստեղծական առանձնայատկութիւնները: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՔԵՍԱՊԻ ՏՈՀՄԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Օրէնճ Քաունթիի Համազգայինի կազմակերպութեամբ, «Ղուկասեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է Քեսապի տոհմիկ երեկոյթ մը: Սրահը զարդարուած է զարդերով եւ խոհանոցային պիտոյքներով, Քեսապի նկարներով, տարազներով, Ֆրէզնոյէն բերուած մրգեղէնով եւ Քեսապի ղեկավարներու պատմական նըկարը կրող սուրիական օղիով: Ձեռնարկին ներկայ եղած են 250 Քեսապցիներ եւ «Եապանճօ»ներ (քեսապերէն բարբառ՝ ոչ - քեսապցիներ): Բացումը կատարած է Կարօ Յակոբեան: Հայկազ Թրթռեան ներկայացուցած է Քեսապն ու Քեսապցին, Թ. դարէն սկսեալ: Իբրեւ Համազգայինի անդամ եւ քեսապցի Գաբրիէլ Ինճէճիկեան արժանացած է մեծարանքի: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

«ՄԱՇՏՈՑ» ԳՈԼԷՃԻ 10-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Միացեալ Առաջին եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յունիս 16-ին, տեղի ունեցած է «Մաշտոց» գոլէճի 10-ամեակի հանդիսութիւնը, նոյն ատեն նշելով տոքթոր Կարպիս Տէր - Եղիայեանի կըրթական գործունէութեան 25-ամեակը: Յայտագիրը վարած է Լեւոն Գասպարեան: Բացման աղօթքը արտասանած է Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեան: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է Գոլէճի հոգաբարձութեան ատենապետ տոքթոր Տանըլտ Քլէկ: Խօսք առնելով Գոլէճին նախագահը՝ տոքթոր Կարպիս Տէր - Եղիայեան, անդրադարձած է գոլէճի տասնամեայ նուաճումներուն, նշելով որ 1992-ին գոլէճին դասընթացքները սկըսած են 25 ուսանողներով, իսկ այս տարի ուսանողներու թիւը հասած է 360-ի: Գնահատանքի խօսք արտասանած են Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, վերապատուելի Սամուէլ Տօքթորեան, Գալիֆորնիոյ նահանգի ներկայացուցիչներու տան անդամ՝ Գարոլայն Լու եւ Կլէնտէյլի թաղապետութեան անդամ Տէյվ Ուիվըր: Շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխումէն ետք, Գոլէճի ղեկավարութիւնը պատւոյ տոքթորի տիտղոս շնորհած է փրոֆէսօր Լեւոն Խաչերեանի եւ փրոֆէսօր Զաւէն Քլէկին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

Նոյն օրը, երեկոյեան «Վէրտուկօ Հիլզ» սրահին մէջ տեղի ունեցած է տասնամեակին նուիրուած ճաշը, որուն ընթացքին ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են փրոֆ. Հրայր Տէքմէճեան եւ վեր. Սամուէլ Տօքթորեան:

***

Հ. Բ. Ը. Մ.-Ի ԱՍՊԵՏՆԵՐՈՒ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Գալիֆորնիոյ Եախտ Ակումբի կեդրոնին մէջ, Յունիս 9-ին, տեղի ունեցած է Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ասպետներու անդրանիկ ձեռնարկը: Յայտագիրը վարած է Արա Ակիշեան, նշելով նաեւ Ասպետներու համախմբումի նպատակը եւ Բարեգործականի իրագործումները: Խօսք առնելով Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Գալիֆորնիոյ Շրջ. Յանձնաժողովի ատենապետ տոքթ. Սիմոն Սիմոնեան, անդրադարձած է շրջանին մէջ Հ.Բ.Ը. Միութիւնը աշխուժացնելու ծրագիրներուն, որոնց մէջ յատուկ տեղ պիտի գրաւեն արի - արենոյշներու զօրացումը, կրթութեան հարցերու բարգաւաճումը, Փասատինայի «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ շաբաթօրեայ վարժարանի բացումը, մշակութային եւ գեղարուեստական ձեռնարկներու կազմակերպումը: Ասպետներու համախմբումի առաքելութեան մասին խօսած է Ժագ Ապաճեան, իսկ Գրիգոր Շէնեան կոչ ըրած է անդամարշաւի:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԶ.

ՄԱՎՐՈՄԱԹԻԻ ԿԱՊԵԼԱՆ

– Լաւագոյնը այդ է, – պատասխանեց Պէտրի պէյ:

– Ուրեմն մտիկ ըրէ՛ք:

Եւ մանրամասնօրէն պատմեց իրենց սիրահարութիւնը եւ աւելցուց.

– Կը յուսամ, որ բոլոր ասոնք ձեր քովը գաղտնիք պիտի մնան:

– Այդ մասին ապահով եղէ՛ք, – ըսաւ ոստիկանութեան տնօրէնը, որ գեղանի կնոջ պատմութենէն ու անոր անկեղծ շեշտէն հասկցած էր, որ կինը որեւէ յեղափոխական կամ քաղաքական կապ մը չէր ունեցած Տրդատի հետ:

– Այսպէս ուրեմն, – ըսաւ Պէտրի պէյ, – կը պատրաստուէիք Պոլսէն փախչիլ, երբոր այդ անհաւատարիմ մարդը անյայտ եղաւ:

– Այո՛, – պատասխանեց կինը, – եւ ես էի իրեն խոստացողը, որ պուլկարական անցագիր մը պիտի կրնամ հայթայթել:

– Հիմա կը կարծէ՞ս, որ Տրդատը տակաւին Պոլիս է:

– Կը յուսամ, որովհետեւ փախչելու ժամանակ չունեցաւ, բայց միւս կողմէ վստահ եմ, որ առաջին առթիւ պիտի փախչի, որովհետեւ մինչեւ ետքը Պոլսէն ձգել հեռանալու խօսք կ'ընէր:

– Իր ընկերներուն խօսքն ալ կ'ընէ՞ր:

– Գիտեմ, որ Վահէ անունով ընկեր մը ունի, որ քանի մը անգամ իր սենեակը տեսայ, բայց ուրիշ ընկեր չեմ գիտեր կոր:

– Վահան անունով բարեկամ մը չունէ՞ր:

– Վերջերս կարծեմ դուրսէն մէկ բարեկամը եկաւ:

– Ճիշդ ատոր համար կ'ըսեմ:

– Երբեք չեմ տեսած:

Ոստիկանութեան տնօրէնը հասկցաւ, որ ուրիշ տեղեկութիւն պիտի չկրնար քաղել գեղանի մանկամարդուհիէն, ուստի ըսաւ.

– Եթէ կ'ուզէք, կրնաք երթալ:

– Մնաք բարով, – ըսաւ գեղուհին ոտքի ելլելով:

Երկու օր ետքը կրկին եկած գտած էր ոստիկանութեան տնօրէնը եւ ըսած անոր.

– Ժամ մը առաջ Տրդատը տեսայ ուրիշ երիտասարդի մը հետ: Տրդատ կատարելապէս ծպտուած էր եւ գերմանացիի կերպարանք մը առած, իր ընկերն ալ ծպտուած ըլլալու էր, որովհետեւ ան ալ գերմանացիի կերպարանք ունէր՝ հակառակ իր ծպտումին: Տրդատը ճանչցայ իր աչքերէն եւ իր քիթին ձեւէն, ան ալ զիս ճանչցաւ:

– Հետդ խօսեցա՞ւ:

– Ո՛չ, ընդհակառակը, զիս տեսնելուն պէս քայլերը արագացուց:

– Ո՞ր կողմերը հանդիպեցար իրեն:

– Սամաթը Մէսճիտի կողմերը:

– Ինչո՞ւ զինքը չհետապնդեցիր:

– Բաւական ժամանակ ետեւէն գացի: Յանկարծ իր ընկերը բաժնուեցաւ Տրդատէն եւ քովս գալով սպառնական ձայնով մը հարցուց, թէ ինչո՛ւ իրենց ետեւէն կ'երթայի եւ ըեվոլվէրի մը ծայրը ցոյց տալով՝ հրամայեց, որ ետ դառնամ: Ասոր վրայ դող ելած, առանց ետեւ նայելու, փախայ: Երկուքին ձեռքն ալ մէյմէկ նոր պայուսակ կար, կ'ենթադրեմ, որ փախչելու վրայ են:

– Պայուսակները ի՞նչ գոյն էին:

– Մութ դեղին գոյն:

– Այդ ընկերը մասնաւոր նշան մը ունէ՞ր դէմքին վրայ:

– Այո, վէրքի նշան մը կար երեսին վրայ:

– Վահանն է ուրեմն, – գոչեց Պէտրի պէյ: – Վա՜յ անպիտան, իրենց օձիքը թող տալու չէիր:

– Ի՞նչ կ'ուզէք, որ կին մը ընէ երկու էրիկ մարդոց դէմ:

– Իրաւունք ունիս, դուն առանձին բան մը չէիր կրնար ընել, բայց այդ կողմերը ոստիկան չի կա՞ր:

– Չէ՛, փողոցը ամայի էր:

– Այդ փողոցը տուն մը մտա՞ն:

– Ոչ, արագ քայլերով հեռացան եւ ուրիշ փողոց մը մտան կարծեմ, ես, ինչպէս ըսի, ետ դարձայ եւ ետեւս նայելու անգամ վախցայ:

– Մեղք է եղեր, – գոչեց ոստիկանութեան տնօրէնը:

Գեղուհիին մեկնելէն ետքը Պէտրի պէյ խիստ հրահանգներ տուաւ, որպէսզի խուզարկութիւններ կատարուին Սամաթը Մէսճիտի կողմերը: Ոստիկաններու ջոկատ մը պաշարեց ամբողջ թաղը. ծպտեալ ոստիկաններ լեցուած էին ամէն կողմ: Իրարանցումը ընդհանուր էր:

Բայց, աւաղ, արդիւնք մը չի կար:

Իրիկուն եղաւ, եւ դեռ հետք մը չէին գտած:

Ուշ ատեն Արթին եկաւ Պէտրի պէյին քով:

– Կարեւոր տեղեկութիւն մը ունիմ ձեզի հաղորդելիք, – ըսաւ:

– Շուտ խօսէ՛:

– Տրդատ, Վահան եւ Վահէ վաղը առտու պիտի փախչին Պոլսէն, – ըսաւ:

– Ուրկէ՞ իմացար:

– Երկու հոգի այդ մասին կը խօսէին կոր եղեր սրճարանի մը մէջ: Մէկը, որ իմ բարեկամս է, լսեր է եւ եկաւ ինծի պատմեց:

– Այդ երկու հոգին ո՞վ են:

– Չգիտեր կոր, միայն սաչափը ըսաւ, որ երիտասարդներ էին:

Բոլոր այս անորոշ տեղեկութիւններուն մէջ միակ բան մը կար, որ որոշ էր, այն է, թէ երեք յեղափոխականները իրարու միացած էին եւ թէ փախչելու վրայ էին:

– Այդ մարդիկը պէտք չէ փախցնել, – ըսաւ ոստիկանութեան տնօրէնը վճռաբար:

– Ես ալ այդ կարծիքէն եմ, – աւելցուց Արթին, – բայց ի՞նչ պէտք է ընենք:

– Ամենախիստ հրամաններ տուած եմ արդէն, հիմա կը մնայ գտնել այդ երկու մարդիկը, որոնք սրճարանին մէջ այդ խօսքերը փոխանակած են, քու բարեկամդ կրնա՞ս գտնել հիմա:

(Շար. 253)

(Շար. Ա. էջէն)

Քախտայի անդամներու համախմբումի մը հետ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը՝ Ռաֆիք Հարիրի Փարիզ կը գտնուի եւ տեսնուած է Շիրաքի հետ: Գլխաւոր հարցը կը վերաբերի Լիբանանի օժանդակութեան, որպէսզի փրկուի իր պատմութեան տնտեսական ամէնէն ծանր տագնապէն: Հարիրի հանդիպումներ ունեցած է նաեւ Ռաֆարէնի եւ Ժ.-Լ. Տըպրէի հետ եւ ապահովութիւն տուած, որ Լիբանան տնտեսական իր տագնապը լուծելու մեթոտը գիտէ: Լիբանան, սակայն, ոչ նուէր, ոչ փոխատուութիւն կ'ակնկալէ, այլ միջազգային հասարակութեան զօրակցութիւն, մաս-մաս վճարելու համար իր պարտքը, բնականոն տոկոսներով:

ՓԱՐԻԶԻ վեց թաղամասերու (5-րդ, 6-րդ, 7-րդ, 13-րդ, 14-րդ եւ 16-րդ) թղթատարի 63 գրասենեակներ գործադուլի մէջ են: Կ'ընդդիմանան 40 աշխատանքներու ջնջումին: Տարաթներէ ի վեր է արդէն, որ գործադուլի շարժումներ կը տարածուին եւ զգալապէս կը տուժէ նամակներու եւ թերթերու («Յառաջ»ի մանաւանդ) ցրւումը:

ԱՐԱՖԱԹԻ դիրքը, օրէ օր աւելի խախուտ է, Ամերիկացիներուն եւ Իսրայէլացիներուն ճնշումներէն զատ, Պաղեստինցիք ալ սկսած են ընդդիմանալ իր ղեկավարութեան: Յուլիս 1-ին, հազարաւոր գործադուրկ Պաղեստինցիներ ցոյց մը ըրած են Գազայի գօտիին մէջ, ամբաստանելով Իսրայէլը իր շրջափակումին համար եւ Պաղեստինեան իշխանութիւնն ալ իր կաշառակերութեան:

ՉԻԼԻԻ Գերագոյն Ատեանը վերջնապէս փակած է Փինոշէի թղթածրարը, այլ խօսքով որեւէ դատական հետապնդում պիտի չըլլայ այլեւս Փինոշէի դէմ, իր գործել տուած ոճիրներուն համար 1973-ին: Ատեանը գտած է որ 86-ամեայ Փինոշէ, մտային գետնի վրայ ի վիճակի չէ դատուելու:

ՓԱՐԻԶԻ Պատժական Ատեանին առջեւ, Յուլիս 1-ին, բացուած է դատավարութիւն մը, որ դէմ առ դէմ կը հանէ երկու Ալժերացիներ: Խալէտ Նեզզար, Պաշտպանութեան նախկին նախարար, հանդըստեան կոչուած զօրավար, անուանարկութեան դատ բացած է Հապիպ Սուայտիայի դէմ, հեղինակը «Աղտոտ Պատերազմ մը» հատորին (Փարիզ լոյս տեսած), ուր ան -կամաւոր ալժերական բանակին մէջ, 1989-ին, կը պատմէ չարչարանքները, բնակիչներու ջարդերը, սպանութիւնները, զորս ալժերացի զինուորները գործած են 90-ական թուականներու սկիզբէն: Նեզզար կ'ուզէ փրկել բանակին պատիւը, մինչ գիրքին հեղինակը չի վարանիր գրելու թէ ալժերական բանակը կամովին սաստկացուցած է ահաբեկչական բռնութիւնը, բնակչութիւնը վախի եւ սարսափի մէջ պահելու համար:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի «Նահատակաց Յուշարձան»ի պաշտօնական բացում, ներկայութեամբ Գիւտ Արք. Նագգաշեանի եւ քաղաքապետ՝ Պ. Ժան Լըվէնի:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը՝ 11-ին
Chaville R. D.
կայարանին հանդիպակաց հրապարակը:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

Grande Fête Champêtre

KHANASSOR

à l'initiative
du Comité F.R.A. ZAVARIAN
et de la C.B.A.F. de CHAVILLE

le Dimanche 7 juillet

— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

après la messe à l'Eglise Arménienne de Chaville
recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

* Ambiance * Surprises * Buffet
* Jeux

Concours : Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE
RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'**Ecole Tebrotzassère :**
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք-Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թի.Վի.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հարսին՝ Վեհանոյշ Զընարըլը Մելքոնեանի, եղբօր՝ Վազգէն Մելքոնեանի, ամուսնոյն՝ Յակոբ Պալեանի, տալրոջ եւ ներոջ՝ Տիգրան եւ Արշալոյս Պալեանի յիշատակին Սիրվարդ Պալեան 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

— ՎԱՐԴԱՎԱՌ —

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 7

Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 8
ՄԵՌԵԼՈՑ
ժամը 11-ին Հոգեհանգիստ

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE-PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	: 01.43.76.67.37
Mme Baghdassarian	: 06.14.74.92.97
C.B.A.F.	: 01.48.24.46.57
Mme Madoyan	: 01.46.45.15.11
Mme Hakimian	: 06.19.21.18.36

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկահաղ 50-ամեայ հաւաքածոյեն) 19€

Դիմել «Յ Ա Ռ Ա Ջ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ:

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

— HOM — C. B. A. F. —

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 4
JEUDI
4 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·462 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·462

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 2 / 3)

ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ· Քոչարեանի Յունիս 29_ի հրամանագրով Հայաստան Զուիցերիոյ մէջ դեսպանատուն կ՚ունենայ (Ժընեւ): ՄԱԿ_ի Ժընեւի գրասենեակին եւ միջազգային այլ կազմակերպութիւններու մօտ Հայաստանի մնայուն ներկայացուցիչ Զօհրապ Մնացականեան նոյն ատեն կը գործէ որպէս Հայաստանի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան:

***

ՉԵՂԵԱԼ ՆԿԱՏՈՒԱԾ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Սահմանադրական Ատեանը չեղեալ յայտարարած է Շիրակի մարզին մէջ ՀՅԴ·_ի թեկնածու Յակոբ Մատիլեանի Մայիս 16_ի ընտրութիւնը: Անոր մրցակիցը՝ Ժողովրդավար հայրենիք կուսակցութենէն Վարդան Մակէեան բողոք ներկայացուցած էր ընտրական յանձնախումբին, թէ ապօրինութիւններ կատարուած էին ընտրութեան ընթացքին: Նոր ընտրութիւնը տեղի կ՚ունենայ Յուլիս 14_ին:

***

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԸ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Կառավարութեան որոշումով Մայր Աթոռի Գէորգեան ճեմարանը ընդունուած է որպէս բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւն: Գարեգին Բ· Կաթողիկոսը գոհունակութիւն յայտնելով ըսած է թէ որոշումը անպայման կը նպաստէ հաստատութեան կրթական մակարդակին բարձրացումին:

Յուլիս 2_ին տեղի ունեցած է ճեմարանին տարեվերջի հանդիսութիւնը: 2001 _ 2002_ի 103 ուսանողներէն շրջանաւարտ եղած է 22_ը:

***

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ

Սեւանի դիտարանին տուեալներով, Յուլիս 2_ին լիճին մակարդակը անցեալ տարուան նոյն շրջանէն 24 սմ· բարձր եղած է· իսկ անցեալ Յունիս 17_ի հետ համեմատած՝ 9 սմ·: Հակառակ որ լիճէն ոռոգումի համար ջուր կը քաշուի, մակարդակը կը շարունակէ բարձրանալ, շնորհիւ անձրեւին առատութեան:

ԼՂՀ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՄԻԱՑՈ՞ՒՄ

«Ժողովրդավարական Արցախ» Միութեան համագումարին ելոյթ ունենալով նախագահ Ա· Ղուկասեան ըսած է թէ Ղարաբաղի անկախութեան այլընտրանքը կրնայ ըլլալ Հայաստանի հետ վերամիացումը, քանի որ կարելի չէ անվերջ սպասել թէ ե՛րբ Ազրբէջանի իշխանութիւնները կը հասուննան, հակամարտութեան կարգաւորման ընթացքին յայտնուած խողութիւնները ըմբռնելու համար: Ան շեշտած է նաեւ թէ ԼՂՀ կը շարունակէ միջազգային ասպարէզին մէջ պաշտպանել ձեռք ձգած անկախութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻՎԷՆՏԻ ԻՒՆԻՎԵՐՍԱԼԻ արժեթուղթը թեթեւ յաւելում մը կրելէ ետք Յուլիս 1_ին, 25·52%_ի անկում արձանագրեց Յուլիս 2_ին: Ժան _ Մարի Մեսիէի թերի մատակարարումէն անդին, կը թուի որ այլ գեղծարարութիւններ գործուած են օտիքներու հաւանութեամբ: Այլ խօսքով, Վիվէնտի փորձած է աւելի լաւ պատկեր մը տալ իր գործառնութենէն քանի ինչ որ է: Հաշիւները 1·5 միլիառ Եւրոյով ուռած են 2001_ի համար, ինչպէս կը յայտնէ «Լը Մոնտ» (Յուլիս 3): Միւս կողմէ, Ժան _ Մարի Մեսիէ 12 միլիոն Եւրօ (2 տարեկան աշխատավարձք) կ՚ուզէ որպէս հատուցում, նաեւ Վիվէնտիի իրաւական օժանդակութիւնը եթէ հետապնդուի: Այլեւս կասկած չի վերցներ, որ բաւական ապօրինի գործելակերպ մը կիրարկուած է գնումներու եւ վաճառքներու ընթացքին, անկարելի իսկ չէր նկատուեր որ սնանկութիւն հռչակուի: Ընկերվարական կուսակցութիւնը խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբ մը կ՚ուզէ կազմել, աջին ծոցը տարակարծութիւններ կան, մինչ ընկերվարական երեսփոխան Ժրիք Պէսոն չի վարանիր ըսելու («Լիպէրասիոն», Յուլիս 3) որ երէկ ինչպէս այսօր, բարեկամը կը մնայ Մեսիէի:

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻՆ նորընտիր նախագահն է Ժան-Լուի Տըպրէ, որ, ըստ աւանդութեան կարդաց Նախագահ Շիրաքի պատգամը ուղղուած նորընտիր Ժողովին: Նախագահը մեծ ճիգ չէր թափած ինքնատիպ բաներ ըսելու համար, ընդհակառակն, գոհացած էր հասարակ տեղիք հաստատումներով, շեշտած էր, ի մէջ այլոց՝ «Ժամը եկած է այն երկար երթին, որ յաճախ խանգարուեցաւ, դէպի ապակեդրոնացում, հաստատելու համար իշխանութեանց նոր բաշխում մը»: Նախագահը կը նախատեսէ նաեւ Պետութեան բարենորոգումը, զոր կարեւոր հետանկար կը նկատէ:

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահին՝ Գլերիտէսի եւ Թուրք կողմի «Նախագահ» Ռ· Տէնքթաշի վարած բանակցութիւնները, վեց ամիսէ է ի վեր, կղզիին վերամիացման համար, ձախողութեամբ վերջացած են Յուլիս 2–ին: Գլխաւոր տարակարծութիւնը կը վերաբերի իշխանութեան բաժանման՝ երկու համայնքներու միջեւ: Լուծում մը ստիպողական է սակայն, քանի Կիպրոս պէտք է Եւրոպական Միութեան անդամակցի 2004–ին:

ՌՈՍՏՈՎԻ դատարանը, որ 18 ամիս է կը դատէր ռուս գնդապետը՝ Եուրի Բուդանով, որ սպաննած էր չէչէն կին մը, իր վճիռը չտուաւ Յուլիս 2–ին, ինչպէս կը սպասուէր: Արդարեւ, նախորդ օրը, դատախազը որ ներում առաջարկած էր ռուս զինուորականին համար, պաշտօնազրկուեցաւ եւ նոր դատախազ մը նշանակուեցաւ որ ներումի կողմնակից չէ: Գնդապետը ձերբակալուած էր 2000, Մարտ 27–ին: Քանի մը ժամ առաջ խեղդած էր 18 տարեկան Չէչէնուհի մը, հարցաքննելէ ետք ամբողջ գիշերը եւ թաղած էր զօրանոցին մօտ: Հաստատուած էր նաեւ որ պարմանուհին բռնաբարուած էր: Այժմ, նոր քննութիւն կը բացուի: Այս յանկարծակի փոփոխութիւնները հետեւանք են, կ՚ըսուի, վերէն եկած հրահանգներու:

ԻՍՐԱՅԷԼ վերագրաւած է Այսրյորդանանի մեծ մասը եւ Շարոնի կառավարութիւնը կը շարունակէ իր ջանքերը՝ հեռացնելու համար Արաֆաթը: Այս վերագրաւումին հետեւանքով 800 հազար Պաղեստինցի լուսարգելք տակ կ՚ապրին: Իսրայէլ այս գրաւումը կը բացատրէ որպէս անհրաժեշտ միջոց՝ պայքարելու համար ոճրափորձերու դէմ: Ստացուած լուրերու համաձայն, պատրաստուող քանի մը արարքներու առաջքն առնուեր է:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ հարաւարեւմտեան շրջանը պատահած օդանաւային արկածին պատճառները կը փնտռուին եւ յոյս կայ որ երկու օդանաւերու սեւ տուփերը պիտի կարենան լուսաբանել: Մինչ այդ, կողմերը իրարու վրայ կը ձգեն այս հազուադէպ արկածին պատասխանատուութիւնը: Օդանաւային ռուսական ընկերութեան տնօրէնին համար խնդրոյ առարկայ է զուիցերական հսկողութիւնը, իսկ Զուիցերացիք կ՚առարկեն որ Տուպոլեւի օդաչուն յապաղումով հակազդած է իրենց հրահանգներուն: Ռուս 52 մանուկներ արձակուրդի կ՚երթային Գոսթա Պրաւա եւ ասոնց ընտանիքները խորապէս ցնցուած են, բայց, Մոսկուա կ՚ուզէ ծածկել անոնց յուզումը: Երախաները լաւագոյն աշակերտներն էին ԻՒՆԷՍՔՕ_ի հիմնած մէկ դպրոցին Ուֆա (Բաշկիրիոյ մայրաքաղաքը): Եւրոպական Միութիւնը կը սպառնայ արգիլել եւրոպական երկինքը այն օդանաւերուն, որոնք չեն յարգեր ճշգրիտ օրէնքները:

ԻՐԱՆ ընդունեցաւ ամերիկեան օժանդակութիւնը եւ 1979–էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ամերիկեան օդանաւ մը էջք կատարեց Թեհրան: Ներքին նախարարութենէն պատասխանատու մը շեշտած է որ «զուտ մարդասիրական հարց է»: Ծանօթ է որ երկրաշարժ մը ցնցած էր Իրանի արեւմտեան շրջանը եւ 235 մեռալ կար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ծերակոյտի դիւանը միաձայնութեամբ քուէարկած է տեղեկագիր մը, որ, ի մէջ այլոց, կը նախատեսէ ծերակուտականներու պաշտօնավարութեան շրջանը 9–էն 6 տարուան իջեցնել: Այս տեղեկագիրը կ՚առաջարկէ որ 321 ընտրեալներու նորոգումը կատարուի կէսով եւ ոչ թէ մէկ երրորդով, երեք տարին անգամ մը: Կ՚առաջարկէ նաեւ որ 35–էն 30–ի իջնէ ընտրուելու տարիքը:

ԱՐԱՖԱԹ պաշտօնազրկած է ոստիկանութեան պետը՝ Ղազի Ժապալի եւ հեռացուցած է նաեւ ոչ զինուորական պաշտպանութեան պետը՝ Ապու Մարզուք: Այս փոփոխութիւնները կ՚ըլլան նախատեսուած բարենորոգումներու շրջագծին մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ վերցուցած են Աֆղանիստանի զէնք վաճառելու արգելքը, որ կը կիրարկուէր 6 տարիէ ի վեր, երբ Թալիպանները իշխանութեան գլուխ եկած էին Քապուլ:

ՓԱՐԻԶԻ Պատժական 17–րդ Սենեակին առջեւ, Յուլիս 2–ին շարունակուեցաւ անւանարկութեան դատը զոր Ալժերիոյ Պաշտպանութեան նախկին նախարար՝ զօր· Նեզզար բացած է Հապիպ Սուայտիայի դէմ: Այս վերջինը հատորով մը

ՊՈԼԻՍ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

«Մարմարա» (Յուլիս 2) կը տեղեկացնէ թէ Մեսրոպ պատրիարք պատասխանելով լրագրողներու, արտայայտուած է այն շշուկներուն մասին թէ պատմութեան դասագիրքերու մէջ Հայերու եւ այլ փոքրամասնութիւններու առնչուած հակաքարոզչական պարբերութիւններու տեղ պիտի տրուի, Կրթական նախարարութեան թելադրանքով: Մեսրոպ Արք· Մութաֆեան համեմատական մը ըրած է Բ· աշխարհամարտին յաջորդած շրջանին Եւրոպայի եւ Թուրքիոյ մէջ տարբերութիւններու առնչութեամբ տարուած քաղաքականութիւններու. ըսած է թէ Եւրոպացիները հետամուտ եղան տարբերութիւնները հարթեցնելու, մինչ Թուրքիոյ մէջ կը շեշտուին փոքրամասնութիւններու հանդէպ վերապահութիւններն ու հակակրական զգացումները: «Քաղաքականութիւնը պէտք չէ իբր նախանիւթ գործածուի կրթական եւ կրօնական հարցերու մէջ: Եթէ այդպիսի բան մը կատարուի, տակա մեծ վնասներ պիտի առաջացնէ եւ խորունկ վէրքեր պիտի բանայ: Եթէ իսկապէս կը ցանկանք կրօնքներու եւ մշակոյթներու միջեւ երկխօսութեան մասին խօսիլ, այդ պարագային մենք պէտք է որ այդ երկխօսութիւնը ամէն բանէ առաջ մեր մէջ կիրարկենք» ըսած է ան:

Ապա շարունակած է ըսելով որ այսօր, դժբախտաբար, «հայ» բառը քննադատական շեշտով ու քաղաքական դէմքերու կողմէ նոյնիսկ որպէս հայհոյանք կը գործածուի: Եւ մինչ կը սպասուէր որ մաքրագործուին ներկայի դասագիրքերէն Հայերու եւ ուրիշներու մասին նըսեմացուցիչ որակումներն ու սխալ տեղեկութիւնները, Կրթական Նախարարութեան որոշումը շատ մեծ անպատեհութիւններ կրնայ ստեղծել: Պատրիարքը յորդորած է հաշտութեան եւ բարեկամութեան կամուրջներ կառուցել եւ չթունաւորել նոր սերունդին ուղեղները:

(Ազատ պատերազմը) ամբաստանած էր բանակը չարչարանքի, բրտութեան եւ ահաբեկչական արարքներու կիրարկումին համար: Վկաներ տողանցած են ի պաշտպանութիւն զօր· Նեզզարի, ընդհանրապէս նախկին նախարարներ:

ՓԱՐԻԶԻ մեթրոյի թիւ 9 գիծի մէկ կայարանը՝ Սէն Թ'Օկիւսթէն, փակ պիտի մնայ մինչեւ Սեպտեմբեր 13:

ՄԱՆԿԱՄՈԼՈՒԹԵԱՆ համաշխարհային ցանց մը երեւան հանուած է և տասնեակներով անդամներ ձերբակալուած են եօթը տարբեր երկիրներու մէջ, իբրեւ հետեւանք միջազգային մակարդակի վըրայ տարուած գործողութեան մը: Շուրջ 50 կասկածելիներու ինքնութիւնը ճշդըւած է, 31–ը՝ Գերմանիա: Ցանցը մկըրտուած էր «Շուքին եղբայրութիւնը»:

ՍԻՏԱՆ հինգ միլիոն մարդ վարակած է 2001–ին, որոնց 3,5 միլիոնը Ափրիկեցիներ են, ըստ ՄԱԿ–ի նոր տեղեկագրին: Ընդհանուր ձեւով 40 միլիոն հոգի վարակուած է եւ հեռանկարներն ալ շատ աւելի մտահոգիչ են: Չինաստանն ալ սկըսած է վարակուիլ յանկարծակի կերպով եւ Ռուսաստանի մէջ ալ կացութիւնը լաւ չէ:

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

ՔԱՋԱՆՔՈՆՑ ՏՈՒՆ

Մայրս կը պատմէր թէ երբ ես աշխարհ կուգամ աղջիկ զաւակ, հայրս շատ գոհ չի մնար իմ ծնունդէն, երկրորդ ժառանգորդի մը, մանչ զաւկի մը կը սպասէ եղեր… Նոյն իսկ, խռոված մէկ _ երկու շաբաթ երեսս տեսնել չուզեր եղեր. գիս առնող դայեակը սակայն ինձմով հպարտ, գովքս կը հիւսէ դուռ դրացիին, որոնք կը թափին թամաշէն… խոշորակազմ եւ աչքառու երախայ եմ եղեր, դայեակը առով ալ չի գոհանար, օր մը գիս գրկած, չար աչքի դէմ վրաս կարած խաչեր, նուսխաներ եւ յուլունքներ, կ՚ելլէ կը նստի տան դրան առջեւ, հպարտութեամբ ցոյց տալու գիս անցնող դարձողին: Բերնէ բերան լուրը կը հասնի առաջնորդարան եւ օր մը առաջնորդ վարդապետը կը հարցնէ հայրիկիս _ «Գեղամ, կ՚ըսեն շատ խորոտիկ աղջիկ մը ունեցեր ես, շնորհաւո՜ր էղնի»: Հայրս ամօթահար ու խնդալով կը խոստովանի _ «Հայր Սուրբ, դեռ երեսը չեմ տեսած…»:

Այդ գիշերն իսկ Մուշ կը ժամանէ եւ մեր տուն կ՚իջեւանի Տիգրանակերտի առաջնորդարանի քարտուղար, Տիգրան էֆէնտի Իլվանեանը, հին եւ մտերիմ բարեկամ մեր ընտանիքին: Իլվանեան Տիգրան կը կանչէ տան երախաները, քոյրս Հայկանոյշը եւ եղբայրս Արամը, կը համբուրէ զանոնք եւ կը բաժնէ անոնց Տիգրանակերտէն բերած իր նուէրները: Տիգրան Իլվանեան, կ՚իմանայ նաեւ ծնունդս եւ անպայման գիս տեսնել կ՚ուզէ. հայրս ճարահատ, ձայն կու տայ դայեակին, որ գիս զարդարած ու փըլած, առօք փառօք ներս կը մտնէ սենեակէն եւ դնելով գիս հօրս ծունկերուն կը կոչէ.– «Թո՛ւ, թո՛ւ, չա՛ր աչք, չա՛ր փուշ, Պարոն Գեղամ, խե՛ղը տեսնաս, տե՛ս _ ի՞նչ խորոտիկ աղջիկ տուեր է քըզի Աստուած, կ՚արժէ հազար տղայ (մանչ)»: Հայրս, կամայ ակամայ կը նայի երեսս, կը կակուղնայ ու կը ժըպտի…: Իսկ Իլվանեան Տիգրան, այնքան կը հաւնի որ անմիջապէս կ՚առաջարկէ իր կնքահայրութիւնը:

Այդ պատճառաւ շաբաթ մը եւս կը մնայ մեր տուն ու Յուլիսի տաք ու պայծառ առաւօտ մը, Ս. Մարինէի եկեղեցիին մէջ կը կատարեն կնունքը, իսկ Օգոստոսի վառ արեգակը կուգայ բոլորովին հալեցնելու սառոյցը հօրս սրտէն…: Այնուհետեւ հետզհետէ կը կապվինք իրարու փոխադարձ պաշտամունքով եւ այսպէս, կը սկսի երջանիկ մանկութիւնս Տարօն Աշխարհի մէջ:

***

ԿԱԽԱՐԴ ՊԱՌԱՒԸ

Երբ եղած եմ հինգ ամսու, օր մը 6_7 տարեկան կրակուրցոց աղբարիկս, Արամիկ, տանից խաղցած ժամանակ, քար մը կը նետէ եւ կը կոտրէ դրացի չար ու չորցած պառաւի մը կուժը: Պառաւը որ երբեք զաւակ չէ ունեցած եղեր, բողոքի կուգայ մայրիկիս. կը մտնէ մեր տունէն ներս, կ՚ուղղուի իմ պառկած սենեակը, մայրս հոն չգտնելով, կը մօտենայ օրօրոցիս ու գիս տեսնելով քակուած խանձարուրիս մէջ, զուարթ ու կայտառ, ազատ համարձակ, ոտք ձեռքս արձակ, չար պառաւը կը նախանձի… սաղայէլական գաղափարը կ՚ունենայ վընաս մը հասցնելու, վրէժ լուծելու ինձմէ… Մինչ ես, անմեղ կը ժպտիմ իրեն, պառաւը գիս կը գրկէ, խորհրդաւոր շարժումներ կը կատարէ վրաս ու կրկին դնելով օրօրոցին մէջ, մայրիկս չտեսած, աճապարանքով դուրս կ՚ելլէ տունէն…:

Ցանկարծ ձայնս կը բռնէ աշխարհ, քանի մը ամսու, անլեզու մատղաշ երախայ, աղիողորմ ճիչեր կ՚արձակեմ եւ կուլամ, շուտով ներս կը մտնէ մայրիկս, տեսնելով գիս արցունքներու հեղեղի մէջ, շուարած, քանէ մը չկասկածելով, կը գրկէ գիս, կը համբուրէ, կ՚օրօրէ եւ ծիծ կու տայ … ի զո՜ւր … ձայնս երթալով կը բարձրանայ եւ դէմքս կը դառնայ լոլիկ … մայրս վախցած օգնութեան կը կանչէ դրացիները, որոնք կը վազեն կուգան, կը թափին վրաս, բան չհասկնալով, «չա՛ր աչք, չա՛ր փուշ» կ՚ըսեն եւ անոնց դէմ աղօթքներ կը կարդան վրաս…: Կիներէն մէկը սակայն խելք կ՚ընէ գիս մերկացնելու: Ցանկարծ ի՞նչ տեսնէ քուրջի կտոր մը կախուած… ետեւէս կը քաշէ դուրս կը հանէ եւ կ՚ազատէ անմեղ հոգիս…: Եղերականութիւնը կը պարզուի շուտով… կախարդ պառաւը որուն քիչ առաջ մեր տունէն մեկնիլը տեսած էին դրացիները, նախանձելով, ուզած էր չարդիւթել գիս…:

***

ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ՏԱՆ ՄԷՋ

Դարձեալ մայրս կը պատմէր թէ, տարի մը, հայրս մատնուած ըլլալով, անոր բացակայութեան, օր մը ոստիկանութիւնը կուգայ խուզարկելու մեր տունը: Այդ պահուն, մայրս ինծի հետ (հազիւ մէկ տարու երախայ) առանձին կը գտնուի եղեր տանը մէջ: Բարեբախտաբար բակին մէջ խաղցող տղոց աղմուկ աղաղակներէն «Դավլիէն եկա՜ւ» կանչերէն, մայրս կ՚ելլէ պատուհան եւ կը տեսնէ դրսի դրան մօտ եւ բակին մէջ խռնուած թուրք ոստիկանները, ամէն ինչ հասկընալով խելայեղ կը վազէ հօրս սենեակը եւ աճապարանքով կը հաւաքէ հոն պահուած ձեռագիրները եւ բոլո՛ր կասկածելի թուղթերը եւ, աւելի յարմար ու ծածուկ վայր չգտնելով զանոնք պահելու, ակընթարթի մը մէջ կը քակէ իր անդրավարտիկին կապերը ե ձեռք անցուցած բոլոր գրութիւնները կը լեցնէ հոն _ (գաւաւի կիներուն լայն անդրավարտիկները, թէ՛ վերէն եւ թէ՛ վարէն, ամո՜ւր կապուած ու կոճկուած էին): Ցետոյ մայրս գիս գրկած, դժուարաւ կը յառաջանայ եւ միջանցքին մէջ, մուտքի դրան քով, Ս. Կարապետ կանչելով ու երեսը խաչակնքելով, կը սպասէ սրտատրոփ…:

Դուռը կը զարնուի, մայրս կը բանայ, առանց հարցուփորձի, որսկան շուներու նման, ոստիկանները կը խուժեն ներս… տունը տակնուվրայ կ՚ընեն եւ հօրս սենեակին մէջ գտնուած բոլոր գիրքերը ու մնացած թուղթերը լեցնելով տոպրակի մը մէջ, կը պատրաստուին մեկնելու: Ոստիկանապետը գոհ չէ սակայն, իր փնտռած փաստաթուղթերը չէ գտած… կասկածելով, կը նայի մայրիկիս… եւ, դեռ չփորձած զայն խուզարկելու, մայրս քաջաբար կը պոռայ անոր երեսին, ակնարկելով ի՛ր եւ Մուսաբէկի պատմական դատավարութեան «Վեհափա՜ռ Սուլթանէն ֆէրմա՛ն ունիմ, ոչ ոք իրաւունք ունի մօտենալու ինծի…» ոստիկանները ճարահատ, ակռայ կճրտացնելով, դուրս կ՚ելլեն տունէն, իրենց հետ տանելով հօրս մնացեալ գիրքերն ու ձեռագիրները:

Այս միջադէպին հետեւանքով, հայրս երեք ամիս միայն կը բանտարկուի Մուշի մէջ… աչալուրջ մօրս շնորհիւ, ա՛ն, կ՚ազատի 101 տարուայ բանտէն ու կախաղանէն…:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ՍՊԱՆԱԽՕՍ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ» ԿԸ ԳՐԷ ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԲԱԶՄԱՑՈՂ ՀԱՒԱՏԱՓՈԽ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ, ՈՐՈՆՑ ՇԱՐՔԻՆ ԿԸ ՆՇՈՒԻ ՆԱԵՒ ՀԱՅ ՄԸ

Մզկիթին մէջ կը հաւաքուին կիրակնօրեայ դպրոցէն ետք: Շատերը միայն սպաներէն կը խօսին: Ամբողջ նոր աշխարհ մը կը կազմեն անոնք: Նոր գաղթականներ են, նորեկներ՝ մեծ քաղաքին մէջ եւ իսլամութեան:

Վերջին մէկ տարուան ընթացքին Հարաւային Գալիֆորնիայի Իսլամական Կեդրոնը նոր իսլամացած սպանախօսներու փափաքին ընդառաջելով՝ շաբաթական հերթականութեամբ կը կայացնէ 90 վայրկեան տեւողութեամբ կրօնական դասընթացքներ՝ սպաներէնով: Մարթա Կէյլըրի, որ իսլամութիւնը ընդունած է Մեքսիքայէն 20 տարի առաջ գաղթելէն ետք, օգնած է այս դասընթացքներուն կազմակերպումին: Կէյլըրիի համաձայն, դասընթացքին հետեւողները, որոնք կը տարուբերին 20_էն 50 հոգիի միջեւ, մեծ հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերեն, սակայն քիչ մը վերապահ են: «Սպանախօսներու յատուկ այս հանդիպումներուն ընթացքին տեւաբար կը կրկնենք, թէ մարդիկ պարտաւոր չեն հրաժարիլ իրենց մշակոյթէն, որովհետեւ իսլամութիւնը ընդունած են, այլ պէտք է շարունակեն հպարտ զգալ Հարաւային Ամերիկայէն իրենց հետ բերած որեւէ մշակոյթով», կ՚ըսէ Կէյլըրի:

Անոնք կուգան ամէն տեղէ: Մեքսիքայէն, Սալվատորէն, Նիքարակուայէն, Փերուէն եւ Գոսթա Ռիքայէն գաղթականներ ամէն շաբաթ կուգան Իսլամական Կեդրոն եւ հանգիստ կը զգան, որ առանձին չեն: Աւելի՛ն. վերջին տարիներուն Հարաւային Ամերիկայէն գաղթած սպանախօսներու իսլամացած հաւաքականութիւններ կազմուած են Միացեալ _ Նահանգներու մեծագոյն քաղաքներուն մէջ, Նիւ _ Եորքէն մինչեւ Լոս _ Անճըլըս: Սպանախօս իսլամներու խմբաւորումներ ստեղծուած են նաեւ լըսպանախօս հոծ բնակչութեամբ աւելի փոքր քաղաքներու մէջ, ինչպէս՝ Ֆրեզնօ (Գալիֆորնիա), Փլանթէյշըն (Ֆլորիտա) եւ Սոմըրվիլ (Նիւ _ Ճըրզի): Թէեւ դժուար է գիտնալ անոնց ճշգրիտ թիւը, որովհետեւ անոնք պարզապէս մզկիթ կ՚այցելեն եւ կրնան անդամագրուած չըլլալ, սակայն Ամերիկայի Իսլամական Խորհուրդին համաձայն, Միացեալ – Նահանգներու տարածքին 25 հազար սպանախօս իսլամներ կան:

Անոնք երկրին իսլամներուն միայն փոքր մէկ կոտորակը կը կազմեն (կ՚ենթադրուի, որ Միացեալ _ Նահանգներու տարածքին իսլամներուն ընդհանուր թիւը կը տարուբերի 4 միլիոնէն 6 միլիոնի միջեւ): Սակայն անոնց թիւը կը բարձրանայ տարուէ տարի: Սպանախօս իսլամներու կազմակերպութիւններու համաձայն, անոնք կը հաշուեն շուրջ 40 հազար, իսկ ամէնէն մեծաթիւ իսլամական սպանախօս համայնքները կը գտնուին Նիւ _ Եորք քաղաքին, Հարաւային Գալիֆորնիայի եւ Շիքակոյի մէջ, ուր մեծ թիւով իսլամներ եւ սպանախօսներ կը բնակին: Իրօք, սպանախօս գաղթականները երկրին ամէնէն աւելի արագ բազմացող փոքրամասնութիւնները կը կազմեն եւ այնքան արագ թափով կ՚իսլամանան, որ 1997_ին Նիւ _ Եորքի մէջ քանի մը հաւատափոխներու կողմէ հիմնուած Հարաւային Ամերիկեան Տաւահ կազմակերպութիւնը այժմ կը հպարտանայ ամերիկեան 10 նահանգներու մէջ տարածուած իր բազմահազար անդամներով:

Իսլամութիւնը, որ Հարաւային Ամերիկայի մէջ խորհրդաւոր կրօն մըն է, նաեւ այստեղ՝ Սեպտեմբեր 11_էն առաջ, ի՞նչպէս կը յաջողի այսքան մեծ թիւով սպանախօս հաւատափոխներ ներգրաւել: Գալիֆորնիայի Իսլամական Կեդրոնը այցելող կիներուն մեծամասնութիւնը իսլամ ամուսնու մը միջոցով կը հասնի հոն: Ուրիշներ կ՚ըսեն, թէ իսլամութիւնը ընտրած են, որովհետեւ կը նախընտրեն կրօն մը, որ զերծ է դասակարգային բաժանումի ծուղակներէն կամ կաթողիկէ եկեղեցւոյ բարդ ուսուցումներէն:

Սպանախօս իսլամ ղեկավարներու համաձայն, սերտ կապերու վրայ հիմնուած սպանախօս իսլամներու մէկտեղումը ինքնին գրաւիչ է, որովհետեւ Հարաւային Ամերիկայէն նոր հասած գաղթականներուն կ՚օգնէ, որ ընտելանան ամերիկեան ընկերութեան: Անոնք իրենց հերթին կ՚օգնեն, որ իսլամները աւելի չափաւորական դառնան:

Կրօնի մասնագէտներ կ՚ըսեն, թէ իսլամութիւնը նաեւ կը ներգրաւէ այն անձերը, որոնք կը նախընտրեն պաշտամունքի աւելի ջերմեռանդ ձեւ մը, քան ինչ որ կը գտնեն կաթողիկէ արդի եկեղեցիին մէջ:

«Անոնք գոհ չեն հռոմէական կաթողիկէ եկեղեցւոյ աւանդութեան արդիականացումի ուղղութիւններէն, _ կը բացատրէ Գալիֆորնիայի համալսարանին կրօնական գիտութիւններու բաժանմունքին պատասխանատուն՝ Ուէյտ Գլարք Ռուֆ: _ Հետեւաբար իսլամութեան նըման կրօնական աւանդութիւն մը, որ կը փորձէ բաւական խիստ կերպով պահպանել սովորութիւններու եւ հոլովոյթներու շարք մը, գրաւիչ կը թուի»:

Նիքօլ Պոլիվեան, Վիրճինիայէն 27 տարեկան երիտասարդուհի մը, որ կը ձգտի ժապաւէնի արտադրիչ դառնալ, եւ որուն մայրը պոլիվիացի է, իսկ հայրը՝ Հայ, իսլամութիւնը բնական անցում կը նկատէ կաթողիկէութենէն:

«Կը սիրէի կրօնը, – կ՚ըսէ Պոլիվեան, որ իսլամացած է 8 տարի առաջ, Վիրճինիայի մէջ եւ այժմ իր հաւատքը կը կիրարկէ Լոս–Անճըլըսի մէջ: – Շատ հաւատացեալ էի կաթողիկէներու երկրորդական վարժարանին մէջ: Կ՚ուզէի փիլիսոփայութիւն եւ կրօն ուսանիլ: Կը յիշեմ, որ հարցեր կ՚ունենայի դպրոցին մէջ, երբ փոքր տարիքիս կը վիճէի որոշ նիւթերու շուրջ, ինչպէս՝ սկզբնական մեղքին: Երբ սկսայ իսլամութեան մասին սորվիլ, ամէն ինչ պարզ էր»:

Պոլիվեան, որ այժմ վաւերագրական ժապաւէն մը կը պատրաստէ սպանախօս իսլամներու վերաբերեալ, հաւատափոխներու երկու տեսակի խմբաւորումներ կը տեսնէ: Մէկը բաղկացած է նոր գաղթականներէ, որոնք աղքատ են եւ սովորաբար՝ տգէտ, եւ որոնք զգացական մղումով մը կը դիմեն իսլամութեան, իսկ միւսը բաղկացած է ծագումով սպանախօս գաղթականներու երիտասարդ եւ սովորաբար առաջին սերունդէն, որ ամերիկացի է, կը պատկանի միջին խաւին, քոլէճի կրթութիւն ստացած է եւ իր կամքով ու գիտակցութեամբ հաւատափոխ եղած է:

«Բազմաթիւ կիներ հաւատափոխ կը դառնան, որովհետեւ ամուսնացած են իսլամի հետ», կը բացատրէ Պոլիվեան, որ երկու տարի առաջ ամուսնացած է պաղեստինցի իսլամի մը հետ:

Պոլիվեանի նման, Ժոան Կալվըն, Թեքսասի համալսարանէն 26 տարեկան ուսանող մը, գիտակցաբար ընտրած է իսլամութիւնը: Կաթոլիկէ, խիստ օրէնքներու հետեւող ընտանիքի մը 8 զաւակներէն մէկը՝ ան կը յիշէ, թէ երբեք չէ կրցած ընդունիլ եկեղեցիին կարգ մը ուսուցումները եւ դասակարգային կառոյցը:

«Շատ թունդ կաթոլիկ էի, _ կ՚ըսէ ան: _ Կը կիրարկէի բոլոր ուխտերը եւ կը քարոզէի հաղորդութիւն տուող կրօնաւորի մը պէս: Սակայն նոյնիսկ փոքր տարիքէս դժուարութիւն ունէի հասկնալու Աստուածաշունչը եւ սկզբնական մեղքին գաղափարը: Իսլամութիւնը բազմաթիւ հարցեր լուծեց ինծի համար»:

Երեք տարի առաջ, երբ ան սկսած է լըջօրէն հարցականի տակ առնել կաթոլիկ ուսուցումները, համալսարանին մէջ հանդիպած է քարոզիչի մը: «Հարցուցի անունը եւ չհաւատացի, երբ ըսաւ՝ Ամանտօ: Այս սպանախօս երիտասարդը ի՞նչ կ՚ընէր Ալլահին աղօթելով: Կարգ մը բաներ բացատրեց իսլամութեան մասին, ըսաւ, թէ Սպանիա 700 տարի շարունակ իսլամ երկիր մը եղած էր, եւ թէ՝ ըսպաներէն բազմաթիւ բառեր արաբերէնէ սերած են», կը պատմէ ան:

Այժմ Կալվըն Հարաւային Ամերիկեան Տաւահ կազմակերպութեան Թեքսասի մասնաճիւղին նախագահն է: Ան կ՚ըսէ, թէ «տաւահ» արաբերէնով կը նշանակէ կրթութիւն: Կը խոստովանի, թէ երբեմն առանձին կը զգայ իսլամ ըլլալուն պատճառով եւ նամակով կամ համացանցի կայքերու միջոցով կը հաղորդակցի ըսպանախօս այլ իսլամներու հետ: «Երբեմն կը զգամ, թէ կ՚ապրիմ վայրի ըընութեան մէջ», կ՚ըսէ ան:

Բազմաթիւ սպանախօս իսլամներու համար հաւատափոխութեան ամէնէն դժուար բաժինը ազգականներու հակազդեցութիւնը դիմագրաւելն է: Կէյլըրի 45 տարեկան հիւանդապահուհի մըն է, որ կու գայ ջերմեռանդ կաթողիկէ ընտանիքէ. անոր քոյրերէն մէկը մայրապետ է, եւ ինք դժուարութիւն ունեցած է մօրը համոզելու, թէ պիտի միանայ տարբեր դաւանանքի մը: «Իրեն թելադրեցի քրիստոնեայ կրօնաւորի մը հարցնել իսլամութեան մասին, – կը պատմէ ան: – Այդպէս ալ ըրաւ, եւ կրօնաւորը իրեն ըսած է, թէ իսլամութիւնը լաւ կրօնք մըն է: Նոյնը կը թելադրեմ անոնց, որոնք կ՚ուզեն իսլամանալ. հարցուցէք ձեզի ծանօթ քրիստոնեայ կրօնաւորի մը: Անոնք լաւ գիտեն, որովհետեւ բաղդատական կրօնագիտութիւն ուսած են»:

Սպանախօս իսլամներ կ՚ըսեն, թէ Սեպտեմբեր 11–ի դէպքերէն առաջ եւ

եռք իրենց բարեկամներուն կողմէ դըրուած հարցեր դիմագրաւած են: Ոմանք հարց տուած են, թէ ի՞նչպէս կարելի է մշակոյթ մը փոխել եւ ընդունիլ այլ աւանդութիւն մը: «Ինծի հարց կու տան, թէ ինչո՞ւ ընդունած եմ արաբական մշակոյթը, – կ'ըսէ Պոլիվեան: – Անիկա պարզապէս իսլամութեան մասին գիտութեան պակաս կ'ապացուցէ»:

Նոյնիսկ անոնք, որոնք երկար ժամանակէ ի վեր իսլամացած են, որոշ մարտահրաւէրներ կը դիմագրաւեն: Մայամիէն կին մը՝ Վիթա Ապտելմոթի, որ ինքզինք կը ծանօթացնէ իր իսլամական անունով՝ Խատիժա Ռիվերա, իսլամացած է 1983-ին, Նիւ-Եորք Քաղաքին մէջ: Ան օգնած է հիմնելու սպանախօս իսլամ կիներու կազմակերպութիւն մը եւ կը պատրաստէ ձայնասփիւռի յայտագիր մը, որ կը ծառայէ իսլամութիւնը բացատրելու իբրեւ կրօնք եւ ոչ՝ իբրեւ ազգային մշակոյթ: Յայտագիրը պիտի ձայնասփռուի Մայամիի մէջ սպանախօս կայանի մը կողմէ:

«Իսլամութիւնը տակաւին խորհրդաւոր կը մնայ շատերուն համար: Կ'ուզենք հասնիլ շատերուն, որպէսզի անոնք հասկնան, թէ իսլամութիւնը Աբրահամէն սերած կրօնք մըն է», կ'ըսէ Ռիվերա, որ նաեւ իսլամ կիներու նման գլուխը կը ծածկէ: Ան կ'ըսէ, թէ այլ իսլամներու պէս հալածանքի կ'ենթարկուի Սեպտեմբեր 11-էն ի վեր:

Բոլոր անոնց նման, որոնք կաթողիկէ աւանդութիւններէն հեռանալով իսլամութիւնը ընդունած են, Ռիվերա կ'ըսէ, թէ միշտ ալ չէ կրցած հաշտ գտնել եկեղեցիին ուսուցումներուն հետ:

«Միշտ կ'ուզէի կարդալ Աստուածաշունչը եւ աւելին գիտնալ, սակայն անիկա միայն կրօնագիտութիւն կը սորվեցնէր, – կ'ըսէ ան: – Պարտաւոր ես հաւատալ անոր եւ ոչ թէ՝ հասկնալ: Ինծի համար իսլամութիւնը պատասխաններ կ'ընձեռէ եւ տրամաբանական կը թուի»:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

Livres reçus

UN DUEL AU SOLEIL
L'affaire Pierre Loti — Archag Torcom
NAZARETH TOPALIAN
L'Harmattan,
Paris, 2002

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՀՐԱՉԵԱՅ ՋՈՒԼՀԱԿԵԱՆԻ, ՇԱՒԻԼԻ «ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ՏՂՈՑ» ԽՈՒՄԲԷՆ

Մայիս 3-ին Ֆրանսահայ համայնքը կորսնցուց իր որակաւոր ներկայացուցիչներէն մէկը, յանձին Հրաչեայ Ջուլհակեանի, որ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Շինութեան Յանձնախումբի հինգ սիւներէն մէկն է եղած:

Շրջանաւարտ ըլլալէ յետոյ Փարիզի Առեւտրական Բարձրագոյն Վարժարանէն 1949-ին, կատարելագործման համար կը մտնէ ժամանակաշրջանի ամենամեծ հաշուապահական գրասենեակը՝ Fiduciaire de France.

Որպէս ֆրանսացի սպայ կը մասնակցի Ալժերիոյ պատերազմին, որմէ յետոյ 1962-ին իր ընկերոջ Ժան Անտրէադայի հետ կը հիմնէ Ամիօ Հաշուապահական Գրասենեակը, որ շուտով իր մասնաճիւղերը կ'ունենայ Օրլէանի եւ Լիոնի մէջ եւ կը ստանայ մեծ ծաւալ:

1987-ին, իր գործընկերոջ մահէն յետոյ Հրաչ Ջուլհակեան կը դառնայ Ամիօ ընկերութեան նախագահը եւ 10 տարի կը ղեկավարէ զայն: 1997-ին կ'ունենայ 10 գործընկերներ եւ 200 աշխատողներ, գործառնութիւններուն գումարը հասցնելով աւելի քան 100 միլիոն Ֆրանքի:

Մինչ այդ, Ամիօ Ընկերութեան համբաւը այնքան ծաւալած է որ Աղքատախնամի եւ Համահայկական Հիմնադրամի համար կը կատարէ հաշուեքննչական աշխատանքներ:

Իսկ Հայաստանի անկախութեան տարին, Ամիօ ընկերութիւնը մասնաճիւղ մը կը բանայ նաեւ Երեւանի մէջ, առանց անմիջական շահու ակնկալութեան, հաշուապահական արեւմտեան ձեւերուն վարժեցնելով Հայաստանցիները: Այսօր այնտեղ կ'աշխատին 40 գործընկերներ, որոնք հաշուումներ կը կատարեն Համաշխարհային Դրամատան, Եւրոպական Յանձնաժողովի, Եւրոպական Դրամատան նման միջազգային կազմակերպութիւններու, ինչպէս նաեւ Գոգա - Գոլա, Փերնօ Ռիքար, Կրուփ Գասթէլ ընկերութիւններու եւ սկսնակ հայկական հաստատութիւններու համար:

1997-ին Հրաչ Ջուլհակեան ինքզինք հանգստեան կը կոչէ, գործը փոխանցելով իր երիտասարդ սանիկին՝ Դանիէլ Քիւրքչեանին, ինք մնալով խորհրդատու:

Ներկայիս Ամիօ Ընկերութիւնը ուրիշ մեծ ընկերութեան մը միանալով, աւելի ծաւալ ստացած է, դառնալով միջազգային, հաշուելով 900 աշխատողներ եւ 66 գործընկերներ, 80 միլիոն Եւրոյի ընդհանուր գործառնութեամբ եւ վերամկրտուած է Grant Thornton, որ մօտերս պիտի տօնէ Ամիօ մայր ընկերութեան հիմնարկութեան 40-ամեակը:

Այս բոլոր յաջողութիւններէն անդին սակայն, Հրաչ Ջուլհակեան Փարիզի հայ գաղութի համար բոլորովին տարբեր կարեւորութիւն մը ունեցած է: Արդարեւ ան եղած է այն հինգ երախտաւորներէն մէկը, որուն կը պարտի գաղութը Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ գոյութիւնը: Անոնք հինգ երիտասարդներ էին, որոնք թելադրուած իրենցմէ մէկուն մօր՝ Տիկին Սրբուհի Փանոսեանի խորհուրդներէն, ձեռնարկեցին տունէ տուն դրամահաւաքման՝ Շաւիլի եկեղեցիին կառուցման համար, նախապէս կրօնական նպատակով օգտագործուող կառատան փոխարէն: Այդ ժամանակաշրջանի Փարիզի առաջնորդ Սերովբէ Արք. Մանուկեան գնահատելով անոնց այդ նախաձեռնութիւնը, «Եկեղեցաշէն տղաք» կոչեց զիրենք եւ «Շինութեան Յանձնախումբ» անուանեց իրենց խումբը: Անոնք ո՛չ միայն դրամահաւաքումը գլուխ հանեցին, այլ նաեւ 1955 - 1957 անձնապէս աշխատեցան, իրենց շաբաթավերջերը եւ հանգիստի պահերը յատկացուցին այս գործին եւ փայտամածներուն վրայ բարձրացած, իրենց ձեռքերով կառուցեցին եկեղեցին, որուն օծումը կատարուեցաւ ձեռամբ Սերովբէ Սրբազանին, 1957-ին:

Հրաչեայ Ջուլհակեան, յաջողած Հայու տիպար, միաժամանակ լուռ աշխատող եւ գործքով հայրենասէր մըն էր, իր անոյշ բնաւորութեամբ եւ զուարթախոհ նկարագրով թէ՛ Հայոց եւ թէ օտարներու կողմէ սիրուած: Իր յիշատակը անմար պիտի մնայ բոլորին սրտին մէջ:

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԷՆ ՎԵՐՔԻ ԲԱԼԱՍԱՆ ՉԷ

Աշխարհի ֆութպոլի ախոյեանութեան մրցումներուն Ճափոնի դէմ Ռուսաստանի Յունիս 9-ի պարտութիւնը լուրջ միջադէպերու պատճառ եղաւ Մոսկուայի մէջ: Երկու հոգի մեռաւ, շուրջ հարիւր վիրաւոր կար, տասնեակներով ինքնաշարժներ կրակի տրուեցան, ցուցափեղկեր փշրուեցան, եւ այլն: Այդ բոլորին հեղինակներն էին երիտասարդներ որոնք հրապարակի մը հսկայական պաստառէն դիտած էին մրցումը, նոյն ատեն առատ գարեջուր սպառելով ու իրենց ազգային խումբին պարտութիւնը անհանդուրժելի էր իրենց համար: Պէտք է ըսել որ կոտրել - թափելու խուժանային անոնց պոռթկումը ոստիկանութեան լուրջ պատուարին ալ չբախեցաւ, քանի որ այս վերջիններն ալ անակնկալի եկած ու անճըրկած էին:

Ռուսական մամուլը կատարուածին առթիւ գրեց թէ ընկերային երեւոյթ մըն էր պարզուածը, թէ այդ երիտասարդները անարդարօրէն զարգացող, բարդացող, օրէ օր աւելի բեւեռացող ընկերութեան զոհերն էին: Մեծ մասով անոնց ծնողքը մտահոգութիւններու բեռան տակ ճնշուած մարդիկ էին, իրենց ընկերներէն շատեր անհետացած էին Չեչենիոյ սպանդներուն մէջ, միւս կողմէ ամէն օր, ամէն տեղ կը տեսնէին թէ աւազակներ օրէնսդիրի վերածուած են, իրենց պարտադրած՝ օրէնքներով ալ կը հարստանան, դիւրութեամբ կը տիրանան բարիքներու որոնք այդ երիտասարդներուն հասարակաց երազն են. արեւմտեան ապրանք, հագուստ, ըմպելի, ինքնաշարժ... մէկ խօսքով՝ քաղքենի կեանք մը որուն բացակայութիւնը կը զայրացնէ զիրենք:

Այս դժգոհութեան դէմ որքա՞ն յաջողութիւն կրնար արձանագրել գաղափարականին պատնէշը. ճիշդ է որ Պուտին նախագահ ընտրուեցաւ պետական - ազգայնական լարերու վրայ: Ատոր յենելով, ան արտաքին քաղաքականութեան մէջ արեւմտամէտ քայլեր առաւ, ընտեսական ազատական բարեփոխումներ կատարեց, բայց հայրենասիրական առասպելն ալ իր սահմանները ունի եւ կարելի չէր աղքատներով լեցուն հասարակական ընկերութիւն մը զօդել, միաւորել միայն հայրենասիրութեան լոզունգներով: Ածիլուած գլուխներով ռուս երիտասարդները որոնք առիթ չեն փախցներ խօսքով ու գործով իրենց ատելութիւնը պոռթկալու Հրեաներուն, սեւամորթերուն, կովկասցիներուն եւ առհասարակ ընել յանուն բոլո՛ր Ռուսերուն, լրագրողի մը վերլուծումով՝ իրականութեան մէջ կ'ատեն իրենց երկիրը:

Իսրայէլը, կամ ամերիկեան պետութիւնը չէ անոնց ատելութեան թիրախը. այլ՝ Ռուսաստանի պետութիւնը որուն քաղաքացին ըլլալով, իրենք չեն յաջողած, չեն յաջողիր քաղքենի տիպարներու վերածուիլ: Ու զրկումի այդ զգացումը զիրենք կը մղէ լուսանցքին մէջ մնալու: Իսկ զայրոյթի, զրկումի անոնց պոռթկումները ապացոյց կը նկատուին որ ազգասիրական քարոզները չեն կըրնար փրկիչ գաղափարական մը ըլլալ ու իշխանութիւնը անդարմանելին պատահելէ առաջ պէտք է մտածէ պաշտօնական քարոզչութիւնը տարբեր հողի վրայ փոխադրելու մասին: Եւ անշուշտ, դիւրին չէ, սուր հակադրութիւններու, լարուած կիրքերու ներկային մէջ, որոշել թէ որը պէտք է ըլլայ ազգասիրականով փոխարինուելիք գաղափարականը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԶ.

ՄԱՎՐՈՄԱԹԻԻ ԿԱՊԵԼԱՆ

– Անմիջապէս, եթէ հարկ ըլլայ:

– Ուրեմն անոր ընկերակցութեամբ եւ ուրիշ մէկ քանի լրտեսներ միասին առնելով՝ կ'երթաք այդ երիտասարդները փնտռելու:

– Գլխուս վրայ:

– Մինչեւ ձեր վերադարձը ես այստեղ կը սպասեմ...

Ահա՛ այսպէս կէս գիշեր եղած էր, ու տակաւին Պէտրի պէյ իր պաշտօնատեղին չէր մեկնած, որովհետեւ Արթին ու իր մարդիկը չէին վերադարձած:

Ոստիկանութեան տնօրէնը ա՛լ յուսահատած կը պատրաստուէր մեկնելու, երբ յանկարծ դուռը բացուեցաւ, եւ Արթին ներս մտաւ:

Յաղթական ժպիտ մը կը ցոլար իր դէմքին վրայ:

– Ո՞ւր մնացիք... ի՞նչ լուր, – հարցուց Պէտրի պէյ անհամբեր:

– Գտայ, բերի մարդը, – պատասխանեց Արթին:

– Բայց ըսի՛ր, որ երկու հոգի էին:

– Առայժմ մէկ հատը բռնեցինք, բայց միւսն ալ անշուշտ վաղը ձեռք կ'անցընենք:

– Ներս բերէք, տեսնենք, այդ մարդը, – ըսաւ ոստիկանութեան տնօրէնը:

Վայրկեան մը ետքը ներս բերին հազիւ 25 տարեկան տժգոյն եւ նիհար երիտասարդ մը, որ յուզումէն կը դողդղար:

– Անունդ ի՞նչ է, – հարցուց Պէտրի:

– Աշոտ Մարեան, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Քանի՞ տարեկան ես:

– Քսանըհինգ տարեկան:

– Ի՞նչ գործ կ'ընես:

– Այժմ գործ չունիմ, առաջ վաճառականի քով գրագիր էի:

– Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ այդ տարիքիդ զինուոր չես եղած:

– Իբրեւ հիւանդ ազատ ձգուած եմ:

– Վէսիքա ունի՞ս:

– Ահաւասիկ:

Երիտասարդը վէսիքան ներկայացուց ոստիկանութեան տնօրէնին:

Այս վերջինը աչք մը նետեց թուղթին վրայ եւ հարցաքննութիւնը շարունակեց.

– Ո՞ւր կը բնակիս:

– Բերա, այնինչ փողոց, այնինչ թիւ:

– Առանձի՞ն ես տանդ մէջ:

– Ո՛չ, մայրս եւ երկու քոյրերս միասին ենք, ասկէ զատ երկու սենեակ վարձու տուած ենք:

– Որո՞նք են վարձակալները:

– Երկուքն ալ գերմանացի սպաներ են:

– Հայրդ ո՞ւր է:

– Մեռած է:

– Ի՞նչպէս կ'ապրիս:

– Եկամուտներ ունինք:

– Այս իրիկուն ո՞ւր նստած էիր:

– Ասմալը Մէսճիտի կողմը սրճարան մը:

– Առանձի՞ն էիր:

– Ոչ, ընկեր մը կար միասին:

– Ո՞վ էր այդ ընկերդ:

– Միհրան Ազապեան անուն երիտասարդ մը:

– Այդ մարդը ի՞նչ գործ կ'ընէ:

– Առաջ ուսուցիչ էր, բայց հիմա զինուորութիւն կ'ընէ:

– Եթէ զինուորութիւն կ'ընէ, սրճարանը ի՞նչ բան ունի:

– Տասնըհինգ օրուան համար արձակուրդ առած է:

– Ի՞նչ խօսեցաք իրարու հետ:

– Ոչինչ, ասկէ – անկէ խօսքեր...

– Աղէկ մտածէ ու այնպէս պատասխանէ:

– Կարեւոր խօսք մը չըրինք, իր զինուորի կեանքէն բաներ պատմեց:

– Ուրի՞շ:

– Ուրիշ ոչինչ, չեմ յիշեր, թէ տարբեր նիւթի վրայ խօսած ըլլանք:

– Ո՞ւր կը բնակի այդ երիտասարդը:

– Սկիւտար, Իճատիէի կողմը:

– Կրնա՞ս բացատրել, թէ որ կողմն է:

– Չեմ գիտեր, դեռ նոր փոխադրուեցան այդ տունը եւ տակաւին իրենց չեմ գացած, եթէ կ'ուզէք հին տուներնուն հասցէն տամ:

– Մեզի հիմակուան տունը պէտք է:

– Ըսաւ, որ Իճատիէի կողմը գացած են, բայց որոշապէս հասցէ չտուաւ:

– Տրդատ անուն երիտասարդ մը կը ճանչնա՞ս:

Երիտասարդը, որ արդէն յուզուած վիճակ մը ունէր, ա՛լ աւելի յուզուեցաւ այս հարցումէն եւ դողահար շրթունքով մը պատասխանեց.

– Չէ՛, այդպիսի մէկը չեմ ճանչնար:

– Տրդատ անունով բնաւ մարդ չե՞ս ճանչնար:

– Ո՛չ, չեմ ճանչնար:

– Վահան անունով երիտասա՞րդ մը:

– Չեմ ճանչնար:

– Վահէ անունով մէ՞կը:

– Չեմ ճանչնար:

– Մենք այդ երեքն ալ քեզի կը ճանչցընենք, – գոչեց ոստիկանութեան տնօրէնը բարկաճայթ ձայնով մը:

Երիտասարդը չպատասխանեց:

– Ճշմարտութիւնը չես խօսիր, – շարունակեց Պէտրի պէյ:

– Սուտ բան մը չըսի ձեզի:

– Սուտ կը խօսիս, երբ կ'ըսես, թէ Տրդատը, Վահէն եւ Վահանը չեմ ճանչնար: Շատ աղէկ կը ճանչնաս, եւ այդ մարդոց մասին սրճարանին մէջ խօսած էք իրարու հետ:

– Այդ անունով մարդոց վրայ խօսք չանցաւ մէջերնիս:

– Մի՛ աշխատիր մեզ խաբել, անոնց վրայ խօսած էք, եւ դուն ըսած ես, որ Տրդատը, Վահէն եւ Վահանը Պոլիսէն պիտի փախչին. ո՞ւրկէ իմացար անոնց փախչիլ ուզելը:

– Բնաւ այսպիսի բան մը չիմացայ:

– Չե՞ս ուզեր ճշմարիտը խօսիլ:

– Բայց, պէ՛յ էֆէնտի, ի՞նչ կ'ուզէք, որ ըսեմ:

(Շար. 254)

— ՎԱՐԴԱՎԱՌ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 7

ՎԱՐԴԱՎԱՌ
Պայծառակերպութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30–ին: Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 8

Բ. Օր Վարդավառի
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂՑ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

***

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 7

Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԽՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 8
ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 11_ին Հոգեհանգիստ

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի «Նահատակաց Յուշարձան»ի պաշտօնական բացում, ներկայութեամբ Գիւտ Արք. Նագդաշեանի եւ քաղաքապետ՝ Պ. Ժան Լըվէնի:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը՝ 11_ին
Chaville R. D.
կայարանին հանդիպակաց հրապարակը:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE
RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'**Ecole Tebrotzassère :**
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Մարգարեան–Փափազեան *Ամէնօրեայ Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման համար, Զարուհի Պագի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Հանրի Տէմիրան, Տէր եւ Տիկին Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Պագեան, եւ Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Պագեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գէորգ Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Էքմէքճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Տէմիրճի, Տէր եւ Տիկին Արման Շէրէֆ 50–ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Օհանեան 30 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պապիկեան 15 Եւրօ:*

Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 380 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Հանրի Տէմիրան 50 Եւրօ Եկեղեցւոյ:

Grande Fête Champêtre
KHANASSOR

à l'initiative
du Comité F.R.A. ZAVARIAN
et de la C.B.A.F. de CHAVILLE

le Dimanche 7 juillet

— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

après la messe à l'Eglise Arménienne de Chaville
recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures
au Cimetière de Chaville

* Ambiance * Surprises * Buffet
* Jeux

Concours : Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մաղկախաղ 50-ամեայ հատափածոյեն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատը գլուխ:

STK®

Fabriqué & Distribué par Cepovett S.A
150, ancienne route de Beau,eu
GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE/SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 5
VENDREDI
5 JUILLET
2002

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : Arpik MISSAKIAN

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Tel. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70

E-Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ

C.C.P. Paris 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·463 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·463

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի ընտրական օրէնքով երեսփոխանները կ'ընտրուին համեմատական ցանկով եւ մեծամասնութեան քուէներով: Առաջինը կուսակցութիւններու ներկայացուցած ցանկերով ընտրուելու ձեւն է, երկրորդը ժողովուրդին կողմէ ուղղակի անձին տրուած քուէներով: Ընդունուած օրէնքով նախատեսուած էր 94 երեսփոխան կուսակցական ցանկերով ընտրել, 37-ն ալ անհատապէս ստացուած քուէներով: Վերջերս կառավարութիւնը այս մասին փոփոխութեան օրինագիծ մը ներկայացուցած էր Խորհրդարանին որ զայն ընդունած է Յուլիս 3-ին: Այդ փոփոխութեամբ համեմատական ձեւով ընտրելիներու թիւը 94-էն 75-ի կ'իջնէ, անհատական քուէներով ընտրելիներն ալ կը բարձրանան 56-է: Կատարուած փոփոխութեան առարկած են գլխաւորաբար Հ.Յ.Դ. երեսփոխանները որոնց դէմ կը նկատուի եղածը: Օրինագիծին դէմ քուէարկած է նոյն կուսակցութիւնը, ԱԺՄ-ի, «Օրինաց Երկիր»ի, Համայնավար կուսակցութեան հետ. բայց մեծամասնութեան թեւին յաւելումին կողմնակից երեսփոխանները յաջողած են 71 քուէ հաւաքել եւ անցընել օրինագիծը:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՋՈՒԶԵՐ ԸՆԴՈՒՆԻԼ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

Ադրբեջան պատրաստութիւն չի տեսներ ընդունելու համար Եւրոպայի Խորհուրդի ներկայացուցիչը՝ Անտրէաս Գրոսը, որ ղեկուցողն է դէտերու կոմիտէին, որ Բաքու կը ժամանէ Յուլիս 15-ին: Իշխանութիւնները չեն ուզեր աշխատիլ անոր հետ, հակառակ անոր որ Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեամբ, Բաքու պարտաւոր է պայմաններ ապահովել Եւրոպայի Խորհուրդի ներկայացուցիչներու այցելութիւններուն համար: Ադրբեջանի արտաքին նախարարութեան մամուլի բանբերը Մեթին Միրզա յայտարարած է որ նախարարութիւնը Խորհրդարանէն որեւէ հրահանգ չէ ստացած Գրոսը չընդունելու մասին եւ թէ օտարականէն եւ ղրկելը կը վնասէ երկրին միջազգային հեղինակութեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 3 / 4)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ՀԱՐՑԸ

Վրաստան կը պատրաստուի խորհրդարանի քննութեան ենթարկելու «Պետական լեզուի մասին» օրէնքի նախագիծը: Այդ օրէնքը կը պահանջէ որ պետական պաշտօնեաները քաջատեղեակ ըլլան վրացերէնին: Հարցը դժգոհութեան առարկայ է, քանի որ Վրաստան բազմատարր երկիր է ու վրացերէնը ամէն տեղ բնակչութեան առաջին լեզուն չէ: Հայ երեսփոխան Վան Բայբուրդեան ըսած է թէ այդ քննարկումը բուռն վէճերու պատճառ կրնայ ըլլալ եւ հաւանօրէն այդ մտավախութեամբ նախագահ Շեւարնածէ քանի մը անգամ յետաձգած է օրակարգի բերել զայն: Վ. Բայբուրդեանի տեսակէտը այն է որ օրէնքը կը կիրարկուի աստիճանաբար եւ փոփոխութիւնը տեւէ 5 - 7 տարի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌԱՖԱՐԷՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Նոր վարչապետը, Յուլիս 3-ին, Ազգային Ժողովին առջեւ պարզեց քաղաքական իր ծրագիրը, որ վաւերացուեցաւ 374 ձայնով 173-ի դէմ (ընկերվարական եւ համայնավար): Ընդհանուր ձեւով, ուշադրութիւն գրաւած է ապակեդրոնացման հարցը. կը նախատեսուի աշնան ընդբաղիլ սահմանադրական օրէնքի ծրագրով:

Ռաֆարէնի ծրագիրը հիմնուած է Շիրաքի խոստումներուն վրայ: Գլխաւոր կէտերն են.-

– Հինգ տարուան վրայ, ոստիկանութեան եւ զինուորական ոստիկանութեան թիւը 13·500-ի յաւելում մը պիտի կրէ:

– Ապաստանի իրաւունքի հարցը պիտի վերաքննուի:

– Տուրքերու գետնի վրայ, 5%-ի նուազումը պիտի կիրարկուի այս աշնան իսկ:

– Հանգստեան կոչուելու հարցը փոփոխութիւն չի կրեր, բայց, անոնք որոնք կ'ուզեն 60 տարեկանէն վեր աշխատիլ, կրնան ընել առանց արգելքի:

– 35 ժամերու դրութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ, բայց, բարելաւումներ անհրաժեշտ են:

– Ընկերային ապահովութեան մարզին մէջ, առողջապահութեան եւ հիւանդութեան ապահովագրութեան ճիւղերը նոր դրութիւն մը պիտի վայելեն:

– Ելեկտրականութեան եւ կազի ճիւղերուն մէջ, իրաւագիտական կառոյցը փոփոխութիւն պիտի կրէ հետզհետէ, մնալով հանդերձ հանրային գօտիին մէջ:

– Եւրոպայի դիւղատնտեսական քաղաքականութեան նկատմամբ, կառավարութիւնը վճռակամ պիտի ըլլայ փոփոխութիւններ կիրարկելու փորձերու նկատմամբ:

Ինչպէս միշտ, նման պարագաներու մէջ, աջը գոհ է եւ հմայուած վարչապետին համեստութենէն, մինչ ձախը կը ծաղրէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻՎԷՆՏԻ ԻՒՆԻՎԵՐՍԱԼԻ վարչական խորհուրդի մէկ արտակարգ նիստը, Յուլիս 3-ին, միաձայնութեամբ վաւերացուց Ժան-Ռընէ Ֆուրթուի նշանակումը նախագահութեան աթոռին: Ավէնթիսի փոխ-նախագահը կը յաջորդէ Ժան-Մարի Մեսիէի: Կարգ մը այլ որոշումներ ալ տրուեցան, ինչպէս կոմիտէի մը ստեղծումը՝ քննելու համար ելմտական կացութիւնը: Յուլիս 3-ին, արժեթուղթը նոր անկում մը արձանագրեց (13,9% Եւրօ): Մեսիէ չէր կրցած կարգադրել իր պահանջած հատուցման հարցը որ 20 միլիոն տոլար է:

ԳՈՐՍԻՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ կացակցութեամբ դատական ունկնդրութիւնները չեն դադրած եւ Լը Մոնտ (Յուլիս 4) կը յայտնէր, որ նախագահական ընտրութեան նախօրեակին, ահաբեկչութեան դէմ գործող ոստիկանութիւնը արձանագրած է Փաթրիք Տէվէճեանի եւ Էրք Ռէֆիւպլիքէնի լրագրողի մը խօսակցութիւնը: Ապրիլ 19-ին, լրագրողը կը հեռաձայնէ Փ. Տէվէճեանի ըսելու համար թէ հաւանաբար հարցազրոյց մը հրատարակէ Գոլոնայի հետ (նահանգապետ Էրինեաքի սպանութեան կասկածելիներուն գլխաւորը) եւ Տէվէճեան կը պատասխանէ՝ «Հանճարե՛ղ բան»: Յետագային, պաշտօնական նախարար դառնալէ ետք Փ. Տէվէճեան կը խոստովանի որ մտքէն չէր անցներ որ խօսակցութիւնները կ'ունկնդրուին:

Պ. ԷՃԷՎԻԹ վճռած է չհրաժարիլ, հակառակ իր առողջական վիճակին, որպէսզի, կ'ըսէ, երկիրը տնտեսական տագնապէն զատ, քաղաքական տագնապ մըն ալ չապրի:

ՓԱՐԻԶԻ դատարանի առջեւ, Յուլիս 3-ին, ալժերացի նախկին սպայի մը վկայութիւնը բաւական նեղ կացութեան մատնեց զօր. Նեզզարը: Ան վստահեցուց որ ԺԻԱ-ն (իսլամական զինեալ խումբ) ապահովութեան սպասարկութիւններու ստեղծածն է: Ան դեռ կ'ըսէ որ 1100 վրտանգաւոր իսլամապաշտներու ցանկն ունէին, բայց, ոչ ոք ձերբակալուեցաւ: Նեզզար չափազանցուած կը գտնէ ըսածները:

ԱԼՔԱԹԷԼ Վիվէնտիէն աւելի փայլուն կացութեան մը մէջ չէ, հակառակ տրուած ապահովութիւններուն: Յուլիս 3-ին, արժեթուղթը 16% կորուստ արձանագրած էր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Մ. Կասիանով, Փարիզէն մեկնելէ առաջ տեսնուած է նախագահ Շիրաքի հետ եւ Ֆիկարոյին ալ հարցազրոյց մը տուած է: Նախ, անդրադառնալով Տուպոլեւին արկածին, Կասիանով կ'ըսէ թէ ապահովութեան ռուսական չափանիշները նոյնքան խիստ են որքան են Եւրոպայի մէջ: Ան կողմնակից է որ ուժանիւթի մարզին մէջ «ռազմավարական ընկերակցութիւն» մը կիրարկուի Եւրոպայի հետ: Բուդանովի հարցին վերաբերեալ, կ'ըսէ թէ տեղեակ չէ թղթածրարին մանրամասնութիւններուն, որոնք զինուորական դատարանի մը կը վերաբերին:

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՍՔԱՅԿԱՅՏ օդանաւային հսկողութեան ընկերութիւնը խոստովանեցաւ որ սխալներ գործուած են իր կողմէ, որոնք պատճառ եղած են Տուպոլեւի եւ բեռնատար օդանաւին բախումին (71 մեռեալ): Ընկերութիւնը կ'ընդունի որ Տուպոլեւին շատ ուշ լուր տրուած է որ վտանգ մը կայ (բախումէն միայն 50 երկվայրկեան առաջ) եւ պէտք է աւելի վարէն շարունակէ իր թռիչքը:

ԱՐԱՖԱԹ կը շարունակէ մաքրագործումները դաղտնի սպասարկութեանց մէջ եւ Յուլիս 2-ին ալ, պաշտօնազրկեց զընդապետ Ռաժուպը, որ պատասխանատուն էր Ս. Յորդանանի կանխարգելիչ ապահովութեան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ Ճ. ԹԱՊԻՊԵԱՆ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Յունիսին Պոլիս գումարուած Սեւ ծովեան տնտեսական գործակցութեան վեհաժողովին մասնակից հայաստանեան պատուիրակութեան անդամներէն եղած է Վիէննայի դեսպան ու Վ. Օսկանեանի խորհրդական Ճիւան Թապիպեան:

«Ակօս» շաբաթաթերթին Յունիս 28-ի թիւին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյցի մը ան պատասխանելով խմբագիր Հրանդ Տինքի հարցումներուն, խօսած է Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն, երկխօսութեան փորձերուն, ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթին մասին: Կ'ըսէ թէ երկխօսութեան ներկայի շիթերը պիտի շարունակուին մինչեւ որ Թուրքիա անդրադառնայ թէ Հայաստանի հետ իր յարաբերութիւնները Ղարաբաղի հարցով պայմանաւորել ճիշդ չէ: Ատիկա թերեւս տասնամեակի մը պիտի կարօտի, բայց այդ ընթացքին արդէն հարցը կարգաւորուած պիտի ըլլայ: Այսօր որպէս այդ պայմանին փոխադարձութիւն, Հայաստան ալ կրնայ ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումը պահանջել, սակայն, ետ կը կենայ նման քայլէ:

«Ուրեմն, պիտի ըսենք թէ Հայաստան փոխ յարաբերութիւններուն պատրաստ է որեւէ ձեւո՞վ» հարցումին Ճ. Թապիպեան կը պատասխանէ. «Անկեղծ կ'ըսեմ, վաղը երբ Ղարաբաղի հարցը կարգադրուի եւ Թուրքիա տեղեկացնէ թէ պատրաստ է, միայն այն ատեն պիտի հասկնանք թէ մե՛նք որ աստիճանի պատրաստ ենք: Առայժմ, մեզի համար դիւրին է ատիկա ըսել, սակայն, երբ Թուրքիա իր նախապայմանը վերցնէ, մենք պիտի կրնա՞նք ըսել խնկապէս թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը նախապայման չէ: Լուրջ հարց է ատիկա»:

Երբ Հ. Տինք դիտել կու տայ որ ցեղասպանութեան ճանաչումը հայկական օրակարգին մշտական նիւթերէն է, Ճ. Թապիպեան կ'ըսէ. «Ճիշդ է որ միջազգային ճանաչումը մեր պետութեան օրակարգին նիւթ է: Սակայն, ատիկա իմաստ ունի այնքան ատեն որ Թուրքիա կը մերժէ ճանաչումը: Այն օրը երբ Թուրքիա ընդունի, միջազգային հարցը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ:

Մենք չենք կարծեր որ Թուրքիա կը ճանչնայ ցեղասպանութիւնը: Եւ այնքան ատեն որ Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին անկարելիութեան հաւանականութիւնը կայ, միջազգային ասպարէզի վրայ ճանաչումի մեր ջանքը կը շարունակենք, որպէս արդարութիւն:

Թուրքիոյ հետ մեր դժուարութիւններուն մեծ մասը կապուած է պատմական եւ հոգեկան յուշերու: Ատոր քով կայ պետութիւններու եւ ժողովուրդներու արժանապատուութեան հարցը:

Մեզի համար ազգային արժանապատուութիւն է գիտակցութեան, հաւատարմութեան խնդիրը: Չենք կրնար այդքան դիւրութեամբ մոռնալ ու «եղածը եղած է» ըսել, անցնիլ: Սակայն, Թուրքիոյ համար ալ նոյնքան դժուար է ընդունիլ թէ իր պետութիւնը պատմութեան ընթացքին նման կոտորած մը ըրած է: Հարկ է հասկնալ եւ ընդունիլ Թուրքիոյ դժուարութիւնը:

Միշտ գոյութիւն ունի «Մեր ճանաչումէն ետք ի՞նչ կ'ըլլայ» մտածումը: Իսկ մեր մէջ քիչ չէ թիւը անոնց որոնք կ'ըսեն. «նախ ընդունեցէք, յետոյ կը յայտնենք մեր պահանջները»:

Երկու կողմն ալ կան այս դիրքերէն նահանջը դաւաճանութիւն նկատողներ: Դժուար հարց է. եթէ դիւրին ըլլար, հարիւր տարի չէր տեւեր. 4 - 5 սերունդ անցաւ, լուծումը տակաւին կարելի չեղաւ:

Երանի լուծումը գտնուէր. շատ լաւ կ'ըլլար»:

36 + 4 = 39
ԿԱՄ
ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՁԵՂԾՈՒԱԾ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ

Ա.

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՈՐՈՆՔ ԱՊԱՑՈՒՑՈՒՄԻ ԿԱՐԻՔ ՉՈՒՆԵՆ

Հայերէնի Այբուբենը յօրինել է Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետը եւ նրա յօրինած գրերի թիւը 36 է: Բացի բոլշեւիկեան լեզուաբաններից կա՞յ մէկը, որ կասկածում է այս ճշմարտութեանը… Չկայ… Այս ճշմարտութիւնը ապացուցելու կարիք չունի: Աքսիոմ է:

Անցնենք յաջորդ աքսիոմին:

Ս. Մեսրոպի յօրինած Այբուբենի գրերին մի քանի հարիւրամեակ անց աւելացել են եւս երկու գիր՝ օ եւ ֆ: Ուրեմն, Հայերէնի Այբուբենը քանի՞ գիր ունեցաւ:

Երեսունո՞ւթ… ճի՛շդ է: 36_ին գումարած 2՝ հաւասար է 38:

Մինչեւ յաջորդ աքսիոմին անցնելը բացենք 1990 թուականին հրատարակուած Հայկական Համառօտ Հանրագիտարանի Ա. հատորի 169_րդ էջը, որտեղ զետեղուած է ԱՅԲՈՒԲԵՆ յօդուածը: Հիմա միասին կարդանք այդ յօդուածը. «Մեսրոպեան Այբուբենը ունէր 36 տառ, տարբեր ժամանակներում մուտք են գործել օ, ֆ ու, և տառերը: Այժմ հայկական Այբուբենում կայ 39 տառ»:

Տարօրինակ չի՞ թւում արդեօք ակադեմիկոս եւ դոկտոր _ պրոֆեսոր լեզուաբանների անճարակութիւնը թուաբանութեան գիտելիքների մարզի մէջ, երբ 36 տառ ունեցող Այբուբենի մէջ «մուտք են գործում» եւս չորս տառ եւ գումարը հաշւում են… 39:

Ընդհանրապէս բնաւ չէի կամենայ խօսել Հանրագիտարանի յօդուածների լեզուական ու տրամաբանական մակարդակի մասին, քանի որ Բ. հատորը տպագրութեան ուղարկուելուց առաջ ի թիւս հարիւրաւոր այլ եւ այլ դիտողութիւնների, Հանրագիտարանի գլխաւոր խմբագրի եւ բաժինների վարիչների ուշադրութիւնը պաշտօնական պարտականութիւններիս բերումով հրաւիրել եմ նաեւ լեզուական ու տրամաբանական, ինչպէս նաեւ գիտական բազմաթիւ անհեթեթութիւնների վրայ: Չունենալով վերահսկելու ժամանակ, թէ որքանով են իրականացուել առաջարկուած սրբագրութիւնները, հատորը լոյս տեսնելուց յետոյ ցաւով տեսայ նոյն մեղանչումները, որոնց դիմաց «Այբուբենի մէջ մուտք գործել»ը կարելի էր աննշան վրիպակ սեպել: Իսկ «մուտք գործել»ը բնիկ ռուսերէն է:

Հիմա տեղն է ասելու նաեւ, որ Հանրագիտարանի խմբագրական կոլեգիայի անդամ եւ լեզուաբանական յօդուածների հեղինակ է նոյն ինքը՝ Ս. Մաշտոցից աւելի «հանճարեղ Գ. Ջահուկեանը» (թերեւս այն պատճառով, որ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցը բախտ չի ունեցել պարգեւատրուած լինել «Մաշտոցի շքանշանով»), որի գիտական անճարակութեան ընդարձակ սահմանները, սակայն, բացայայտուեցին Ուղղագրական մեր պահանջատիրութեան առիթով իր իսկ ձեռնարկած «վիճաբանութեան» ընթացքին: Եւ որքան էլ Հայաստանեան մամուլը զանազան առիթներով նրա մասին յօդուածներ կամ նրա հետ հարցազրոյցներ հրապարակի, փորձելով հասարակութեանը ներշնչել, թէ նա «համաշխարհային համբաւ ունեցող գիտնական է» (իսկ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցը այդ համբաւը չունի, դեռ աւելին վարդապետի իրական գոյութեան մասին նոյնիսկ կասկածներ են յայտնում ուրիշ «համաշխարհային համբաւ ունեցող գիտնականներ»), միեւնոյն է, մենք պէտք է գիտենանք, որ գործ ունենք սոսկ սովետական իրականութեանը բնորոշ մտաւոր սահմանափակուածութեամբ եւ խեղճութեամբ գաւառացու հետ: Մենք նաեւ գիտենք, որ յատկապէս լեզուաբանութեան, գրականագիտութեան եւ պատմագիտութեան մարզերի մէջ յառաջդիմում էին հիմնականին ոչ թէ անհատականութիւններ, այլ գրեթէ միշտ անհատապէս յարմարցուողները: Ծառայամիտները: Իրենց կոթ տուած ծառը կացնահարողները…

Եթէ նրանք չգիտեն նոյնիսկ 36_ին 4 գումարել:

Բայց ինչպէ՞ս է, որ միջնադարին Ս. Մեսրոպի Այբուբենին յաւելուած երկու տառը դարձել է չորս եւ այն էլ «տարբեր ժամանակներում»: Այս ի՞նչ «տարբեր ժամանակներ» են եւ ինչո՞ւ է յստակ տեղեկատուութիւնից խուսափում Հանրագիտարանի կոլեգիայի «մասնագէտ» անդամն ու «յօդուածների հեղինակը»:

«Տարբեր ժամանակներ»ը մեզ յայտնի են. օ, ֆ տառերը յաւելուել են շուրջ ութ հարիւր տարի առաջ՝ ԺԲ. դարում: Իսկ մնացեալ երկուսը «եւ»ը եւ «ու»ն սովետական իրականութեան ծնունդներ են: Հէնց սկզբից էլ ասեմ, որ իբրեւ սովետական երեւոյթ, այս երկուսն էլ կեղծ են: Սուտ են…

1922_ին Այբուբենի տառերը զրկուեցին նաեւ իրենց անուններից: Ըստ Սուրբ Գրքի, անուն դնելը նշանակում է հաստատել գոյութեան փաստը: Զրկել անունից նոյնն է, թէ զրկել գոյութեան իրաւունքից, եթէ նոյնիսկ ենթական շարունակում է քարշ տալ իր կեանքը:

Յիշենք սովետական ԳՈՒԼԱԳի միլիոնաւոր անանուն մարդկանց, որոնք նոյնպէս զրկուած էին իրենց անուններից: Նրանք ընդամէնը համարակալուած էին… Եւ դատապարտուած էին անխուսափելի մահուան:

Ես համոզուած եմ, որ մեսրոպեան գըրերին անուններից զրկելը նոյն նպատակն էր հետապնդում: Քանի որ վերջերս հրապարակուած «Գաղտնի փաստաթղթերից» արդէն գիտենք, որ Հայերէնի Այբուբենը նոյնպէս դատապարտուած էր անխուսափելի մահուան…

«ՏԱՌԵՐ», ՈՐՈՆՔ ԼՈՒԱՑՈՒԱԾ ՈՒՂԵՂՆԵՐԻ ԾՆՈՒՆԴ ԵՆ

«եւ»ը միշտ էլ, մինչեւ այսօր էլ բառ է, իսկ որպէս խօսքի մաս՝ շաղկապ: Գրուել է երկու տառերով՝ եւ:

Բայց ինչո՞ւ է եւ_ը կորցրել երկու գրով իր կերպարանքը ու դարձել և:

…Անհնար է, որ մեր Ընթերցողը երբեւէ թերթած չլինի Հայկական Մանրանկարչութեան կամ Ձեռագիր մատեաններին նուիրուած որեւէ հանրամատչելի հրատարակութիւն: Հաւանաբար նաեւ պէտք է ուշադրութիւն դարձրած լինի գրերի, որոնք, ասենք այսպէս՝ սղուած են: Չմոռանանք, որ գըրքերը ժամանակին արտագրւում էին եւ այն էլ թանկարժէք մագաղաթների վըրայ: Հետեւաբար ժամանակի ու մագաղաթի խնայողութեան համար մարդիկ յաճախ միացրել են տարբեր տառերի մանիկները: Եւ_ի պարագային բնականօրէն վերացել է ե_ի միջին հորիզոնական ելուստը եւ աւելացել է մի ելուստ՝ ե_ի վարի հորիզոնականի աջ կողմը: Արդիւնքը եղել է և_ը:

Այս նոյն ոչ թէ տառ, այլ շաղկապ եւ_ը իր և սղագիր տեսքով գրաշարի համար դարձել է արճիճէ ձուլածոյ: Ձեռքով շարելիս, ի հարկէ, շատ յարմար էր արճիճէ մէկ ձուլուածքով երկու տառ շարելը: Նոյն այս նպատակով էլ ձուլուեցին ուրիշ սղագրեր: Անցած դարերի հայ տպագիր գրքերը անպայման թերթած Ընթերցողը նկատել է, օրինակ, մ եւ ն տպագիրների իրար միացած վերին աջ ու ձախ ելուստները, մէկ ձուլուածքով ո եւ յ գրերը, որ այս պարագային երկրորդի դէպի ձախ դարձած ելուստի վրայ հեծնել է ո_ն: Ժամանակին հրատարակուող բառարանների մէջ նոյնիսկ զետեղել են համառօտութիւնների ցանկեր: 1838 թուականին «ի Մոսկով» հրատարակուել է «Բառարան» 'ի Հայկական Լեզուէ 'ի Ռուսաց Բարբառ» աշխատասիրութիւնը՝ Աղեքսանդր Մակարեան Խուդաբաշեանցի հեղինակութեամբ, որտեղ 14_րդ էջի վրայ կարդում ենք՝ «Համառօտութիւնք Բառարանիս»: Ռուսերէնի համառօտութիւններից յետոյ ներկայացուած է հայերէնի մէջ գործածուող վեց համառօտութիւն, որոնցից երկուսը Աստուած եւ Աստուծոյ բառերին են վերաբերում, այսպէս՝ Ած, Այ, ծ_ի ու յ_ի վրայ դըրուող բեկեալ գծիկով: Միւս երեքը վերաբերում են թեամբ, թեան, թիւն վերջածանցներին, որոնց համառօտագրութիւնն է թբ_ն, թե_ն թի_ն, կամ ի_ն որոնց բ, ե, ի տառերի վրայ դրւում է նոյն բեկեալ գծիկը: Վեցերորդը՝ և համառօտութիւնն է որի դիմաց նշուած իսկական արժէքը՝ եւ:

Բայց ինչպէ՞ս է իր արժէքով սոսկ որպէս սղագիր և_ը յայտնուել Ս. Մեսրոպի Այբուբենի մէջ:

Քանի որ շաղկապ է, հետեւաբար շաղկապում է Ս. Մեսրոպի Այբուբենի 36 գրերը միջնադարին յայտնուած օ, ֆ գրերին: Այն հեռու _ հեռաւոր ժամանակներին մեր մատենագիրները ո՛չ ակադեմիկոսներ են եղել, ո՛չ համաշխարհային համբաւ ունեցող լեզուաբաններ եւ ո՛չ էլ առիթ են ունեցել իրենց քրիստոնէական հաւատը 1700_ամեակի ցուցքերով արտայայտել, ուստի սովորական «խաւարամիտ վանականի» քրիստոնէական պարկեշտութեամբ չեն համարձակուել, եթէ կ՚ուզէք սրբապղծութիւն են համարել որեւէ կերպ միջամտել Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի Աստուածային ներշնչումով ստեղծած Այբուբենին: Եւ այսպիսով 36 գրերը մնացել են իրենց տեղը՝ անփոփոխ, իսկ եւ շաղկապը թէ՛ առանձնացրել եւ թէ՛ ամփոփել է Հայերէնի Այբուբենը, որպէս 36+2:

Այսքան մի բան…

Բայց՝ ոչ… Այս եւ_ի հետ կապուած մի զաւեշտ էլ կայ, որն յիշելը կը դիւրինացնի չարաբաստիկ ու_ի հետ կապուած դժուարութիւնները, որոնք յաղթահարելը բոլշեւիկեան «լաւատեսութեամբ» խոստանում են Հայաստանի մէջ սնկի պէս բուսնող «վիճաբանողները»:

Հայերէնի ուղղագրութիւնը անվերապահօրէն վերականգնելու անհրաժեշտութիւնը 80_ականների Գոյապահպանական մեր շարժումի երեք հիմնական խնդիրներից մէկն էր: Սովետական «լեզուաբանները» մեր ձայնը խեղդելու եւ հայ հասարակութեան «աչքը վախեցնելու» նպատակով լուսահոգի Ռաֆայէլ Իշխանեանին եւ ինձ «քարշ տուեցին» կոմկուսակցութեան կենտկոմի քարտուղարի դատին: Սովետական լեզուաբանութեան «աստղերը» 1988_ի այդ յիշարժան օրը կոմկուսի ուժով սաստելու էին մեզ՝ երկու «դիլետանտներիս», որ յանդգնութիւն էինք ունեցել յօդուածներով, ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի ելոյթներով, նաեւ Գոյապահպանական շարժման հըրաւիրած հանրահաւաքների ընթացքին հիմնաւորապէս բացատրել, պարզաբանել ու փաստարկել դասական ուղղագրութիւնը վերականգնելու կենսական անհրաժեշտութիւնը՝ եօթանասուն տարիների ընթացքին հայ ժողովրդի վրայ շերտ առ շերտ նստած ստրկամտութեան ժանգը մաքրելու, ձեւախախտուած հոգեբանութիւնը ապաքինելու եւ նպաստելու համար, որ Հայն ապրի իր հայեցի դէմքով, անհատականութեամբ ու արժանապատուութեամբ:

Ռ. Իշխանեանը փաստերով ու համաշխարհային լեզուաբանական գիտութեան նորագոյն մօտեցումներով համբերութեամբ բացատրեց Հայոց Լեզուի դերը ոչ միայն լեզուագիտական ժամանակակից ուսումնասիրութիւնների, այլեւ Հայ մարդու լեզուամտածողութեան համար ընդհանրապէս, իսկ ես, որ զանց եմ առնում ամէն տեսակի նրբանկատութիւն, երբ հարցը վերաբերում է գոնէ տարրական թուաբանութեան, ներկայացրի չարաբաստիկ տառերի պատմութիւնը որոնք յաւելեալ էին Ս. Մեսրոպի յօրինած 36 տառերին: Եւ_ի բացատրութիւնը ներկայացնելիս, երբ որպէս փաստարկ յիշեցի, որ բառարանների մէջ և տառով սկսուող ոչ մի բառայօդուած չկայ, քանի որ բոլոր յաւակնորդները զետեղուած են գլխագիր Ե_ի ներքոյ, իսկ այդ բառարանների ու հանրագիտակների հեղինակների մէջ են դիմացս նստած լեզուաբանները, լսուեց մի յուսահատ ծղրտոց. «Ախր ո՛նց ժամանակին մենք դրա մեծատառն էլ չսարքեցինք»: Մեզ, Ռաֆայէլին ու ինձ մնում էր միայն ծիծաղել այդ միամտութեան վրայ: Բայց եւ նոյն այդ «քննարկումից» յետոյ վերջնականապէս համոզուեցի, թէ որքան թշուառ են դաս տալու համար մեզ կոմկուսակցութեան կենտկոմ քարշ տուողները, որ համոզուած են, թէ բառի համար հնարաւոր է մեծատառ յայտնագործել եւ զետեղել Այբուբենի մէջ:

Այնուամենայնիւ, մէկ օր անց, կոմկուսի պաշտօնաթերթ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթը մի տեղեկագիր հրապարակեց, որտեղ մասնաւորապէս արձանագրուած է, թէ «Ռ. Իշխանեանն ու Կ. Սիմոնեանը Հայոց լեզուի զարգացումը տանում են փակուղի»:

Ինչ ասել կ՚ուզի՝ մենք լաւ պրծանք… Այսպիսի մեղադրանքից յետոյ, յիսուն կամ քառասուն տարի առաջ, մեր կեանքը հաստատ կ՚աւարտէինք հայ «անուանիների» երազած հայրենի իմպերիայի ցրտաշունչ հեռաստանների մէջ: Առանց անունների եւ համարակալուած…

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Փարիզ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍԵՒԱՄՈՐԹՆԵՐԸ, ՀՐԵԱՆԵՐԸ, ԱԼՔՈԼԸ ԵՒ ՍԵՌԱՑԻՆԸ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀ

Նիւ _ Եորքէն լիւճեանի մը մայրը տղուն անգլերէնի քննութեան հարցումներուն բնագիրները աչքէ անցնելով նշմարած է որ մէկուն մէջէն, որուն քաջ ծանօթ է ինք, բառեր կը պակսին: Յետոյ, տեսած է որ ուրիշ հատուածներու պարագան նոյնն է ու որոշած է Նիւ_Եորքի նահանգին երկրորդական վարժարաններու աւարտական քննութեան վերջին երեք տարուան բնագիրները աչքէ անցնել: Այդպէսով մանրամասնօրէն, բծախնդրութեամբ քննած է տասնեակ մը հարցարաններ: Եզրակացութիւնը այն եղած է որ գրական բնագիրներուն մեծ մասը մաքրաջրուած է: Անոնցմէ անհետացած են ցեղային, կրօնական, ազգային, սեռային յատկանիշով, կամ մերկութեան ու ալքոլի առնչուած բառերը: Աշակերտներէն պահանջուած է այդ վերանայուած տարբերակներուն հիմնուելով պատասխանել հարցումներուն, առանց որեւէ ձեւով նշելու թէ գործածուած մէջբերումները գրաքննուած, սրբագրուած են:

Այսպէս, հատորէ մը որուն կեդրոնական թեման յուդայականութիւնն է, առնուած տողերու մէջ «Հրեայ կիներու մեծամասնութիւնը» վերածուած է «կիներու մեծամասնութիւնը» ձեւին: Նոյնպէս, «նոյնիսկ լեհական դպրոցները փակուեցան»ը եղած է «նոյնիսկ դպրոցները փակուեցան»: Իսկ «Հրեաները Հըրեայ են, ազնիւները՝ ազնիւ» խօսքը ուղղակի ջնջուած է:

Ա. Տիլարի մանկութեան յուշերը կը պատմեն թէ յաճախած է սեւամորթներու թաղի մը դրադարանը ուր միակ ըսպիտակամորթը եղած է: Այդ հատորէն կատարուած մէջբերումը մաքրուած է ցեղային պատկանելիութեան առնչուած բոլոր բառերէն. մինչդեռ այդ պատկանելիութեան նշումը հիմնական դեր ունի մէջբերումին մէջ:

Կրթական տնօրէնութիւնը խոստովանած է թէ հատուածները որոշ վերամշակումի ենթարկուած են եւ ասիկա բացատրած է մարդ չվիրաւորելու մտահոգութեամբ: Իսկ խնդրոյ առարկայ հեղինակները երբ տեղեկացած են կատարուածին, սոսկումով նշմարած են թէ իրենց գրիչին արտադրութիւնը ձեւազեղծուած է, երբեմն մինչեւ իսկ անհեթեթութեան հասնելու աստիճան:

Գրաքննուածներէն է ՄԱԿ_ի ընդհանուր քարտուղար Ք. Անան. անոր մէկ ճառէն ոչ միայն ամբողջութեամբ հանուած է ԱՄՆ_ու նոյն կազմակերպութեան ունեցած պարտքին մասին նախադասութիւնը, այլ նաեւ՝ գինիի, ալքոլի առնչըւած բոլոր նշումները: Անոր «գալիֆորնիական ծովերու արտադրութիւնը եւ լաւ գինիները» զեղչուած են «գալիֆորնիական ծովերու լաւ արտադրութեան»: Ուրիշ հատուածի մը մէջ հերոսուհին որ «մօրը հետ դուրս ելած է բաժակ մը բան խմելու», գրաքննութեան մկրատով պարզապէս «մօրը հետ դուրս ելած է»:

Ուրիշ մէջբերումի մը «սպիտակամորթ»ը եղած է «ամերիկացի», «նիհար» տըղան՝ «նրբակազմ» տղայ, իսկ «գիրուկ»ը դարձած է «ամրակազմ». ածականներ որոնք նուազ վարկաբեկիչ համարուած են պետութեան կողմէ: Նոյն տիկինը ըսած է թէ իր մանրակրկիտ պրպտումին մէջ, մէկ անգամ միայն կախման կէտերու հանդիպած է որպէս նշան մկրատուած տողերու. միայն այդքան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՍՈԼԱՆԺ ՄԵՐՏԻՆԵԱՆ

Գորտոպա Արժանթինի երկրորդ քաղաքն է, իր շուրջ մէկ ու կէս միլիոն բնակչութեամբ եւ տնտեսական ու մշակութային կարեւորութեամբ: Պուէնոս Այրէսէն 600 քիլոմեթր դէպի հիւսիսարեւմուտք, հոն հաստատուած է երկրի երկրորդ հայկական գաղութը, շուրջ 5000 հոգիով:

Գաղութը սկսած է ձեւաւորուիլ 1910ական թուականներուն: Այդ ժամանակէն ան համախմբուած է Փուէյռետոն թաղամասը, ուր գրեթէ կողք-կողքի կը գտնուին Ս. Գէորգ եկեղեցին, «Մարանաթա» աւետարանական ժողովարանը, Սահակ-Մեսրոպ Ազգային վարժարանը, Հ. Բ. Ը. Մ. ակումբը եւ Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» ակումբը: Ս. Գէորգ եկեղեցին Հարաւային Ամերիկայի հնագոյնն է (շինուած՝ 1926-ին): 1934-ին Գորտոպա մահացած ու թաղուած է (աճիւնները 1959-ին ամփոփուած են «Անդրանիկ» ակումբին մէջ) Հայկական Յեղափոխութեան վրիժառուներէն Արամ Երկանեանը: Հայեցի իր դիմագիծը պահած եւ հաշտ ու խաղաղ կեանքով ապրող գաղութ մըն է:

Այս փոքրաթիւ գաղութէն տաղանդաւոր 20-ամեայ արուեստագէտ մը սկսած է իր առաջին հաստատուն քայլերը նետել երաժշտական աշխարհին մէջ: Ջութակահար Սամի Մերտինեան, որ 2001 թուականին Գորտոպայի Սակարանի կողմէ տարուան 10 գերազանց երիտասարդներէն մէկը հռչակուեցաւ, 1998-էն ի վեր իր բարձրագոյն ուսումին կը հետեւի աշխարհի լաւագոյն դպրոցներէն մէկուն՝ Նիւ-Եորքի «Ճուլիըրտ» երաժշտական վարժարանին մէջ, եւ արդէն խօսեցնել տուած է արժանթինեան թերթերը որպէս երկրի ամէնէն խոստմնալից երաժիշտներէն մէկը:

Իր կրտսեր քոյրը՝ Սոլանժ Մերտինեան, նոյն վարժարանի ուսանողուհի է, բայց տարբեր մարզի մը՝ երգ եւ սրինգ:

Սոլանժ ծնած է 1983-ին գորտոպահայ տոհմիկ ընտանիքի մը ծոցին մէջ: Երեք տարեկանին սկսած է նկարչութեան, երաժշտութեան եւ պարի դասերու: Տասը տարեկանին ձեռնարկած է սրինգ սորվելու եւ 12 տարեկանին արդէն Գորտոպայի Սենեկային Նուագախումբի անդամ էր: Զուգահեռաբար Երգի Մանկական Վարժարանի մէջ ուսանած է, ուր երգչախումբի մենակատար եղած է, եւ մասնակցած է նկարչական բազմաթիւ ցուցահանդէսներու: 1997-1998-ին երգի մասնաւոր դասերու հետեւած է Գորտոպայի երաժշտանոցի ուսուցիչի մը հետ:

1998-ին փոխադրուած է Նիւ-Եորք, սրինգի, երգի եւ նկարչութեան իր դասերը չարունակելու համար, եւ ընդունուած է «Ճուլիըրտ» երաժշտանոցը: Այս տարի աւարտած է նախահամալսարանական բաժինը՝ լաւագոյն նիշերով, եւ Սեպտեմբերին պիտի սկսի իր համալսարանական ուսումը երգի բաժնին մէջ:

1999-էն, ամառնային դասընթացքներու հետեւած է «Ռայտըր» համալսարանի (Փրինսթըն), Պոսթընի համալսարանի եւ Գոլումպիա համալսարանի (Նիւ-Եորք) մէջ: 2001-ին Նիսի Միջազգային Ամառնային Ակադեմիային մէջ ուսանած է եւ այս ամառ դարձեալ պիտի ուսանի Ֆրանսական այս կարեւոր հաստատութեան մէջ:

Վ. Մ.

A PROPOS D'UN CONCERT

Les grognons et les marseillais trouvaient qu'il pleuvait ce dimanche 9 juin à Paris. Les distraits pensaient que la qualification serait difficile. Les ingénieurs découvraient qu'il y a une vie après l'atome. Les connaisseurs eux même étaient émus par la voix d'un enfant sortant d'une flûte bringuebalée dans la nuit par deux ténébreuses guitares. Mais il faut dire que les arrangeurs arrangeaient. Les rigolos regrettaient l'absence de la trompette marine. Les perspicaces remarquaient qu'ils avaient l'air de bien se connaitre ces quatre là. Un pianiste, sous prétexte de fa dièse majeur, se baladait. Seul. (orig: Clignancourt jalousait une interprétation qui sous prétexte de fa dièse majeur et de pianiste inspiré faisait de l'ombre à ses propres ballades, aux puces également). Les curieux s'interrogeaient: existait-il des arpeggiones pour gaucher? Guitares et flûte, flûte et guitares: bien arrangés les compositeurs.

Il était question de musique, ce dimanche 9 juin à Paris. Quatre musiciens ont joué dans une église du Marais. Un moment simple où quatre voix décident de parler un peu du beau à ceux qui veulent bien l'entendre. Un peu de Fauré, un peu de Schubert c'était le programme du concert. Mais il fallait bien entendre une intelligence d'arrangement dans une musique riche et pudique.

L'association Accolade a promu, ce dimanche 9 juin à Paris Sidonie Euvremer, flûtiste des Aulnes, Caroline Kozlowski, guitariste arrangeuse, Philippe Chaldjian, pianiste trop peu souvent, Tristan Manoukian, guitariste arrangeur gaucher.

Olivier DEL BUCCHIA

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ.Ի ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՒ ՀՈԳԵՒՈՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -

Յունիս 23-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր պատարագ տօնելու համար՝ Հարաւային Ֆրանսահայոց Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի ծննդեան 65 եւ հոգեւոր ծառայութեան 40-ամեակները: Այս հանդիսութեանց առթիւ, Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի անդամները եւ ի մասնաւորի մեներգիչ-մեներգչուհիները, իրենց ղեկավար՝ Պր. Խաչիկ Ըլմազեանի ճըպոտին ներքեւ, անգամ մը եւս եկան գրաւել հոգիները՝ ներկայ հաւատացեալներուն, Կոմիտասեան անմահ պատարագի հոգեզմայլ մեկնաբանութեամբ:

Պատարագի ընթացքին օրուան պատգամէն առաջ ձեռամբ՝ Տարօն Եպիսկոպոսի Մայր Եկեղեցւոյ տիրացուներէն Պ. Նազարէթ Քէօսէեան դպիր ձեռնադրուեցաւ եւ ստացաւ ուրար: Իր բոլոր հանգրուաններով իմաստալից արարողութիւն մը, զոր բացառաբար առիթը կ'ունենանք տեսնելու Սփիւռքի մէջ եւ քիչ անգամ այսքան հաւատացեալ եւ աստուածավախ անձ մը, որպիսին է Պր. Քէօսէեանը: Տարօն Եպիսկոպոսի օրուան քարոզն ալ ուղղուած էր նոյն նիւթին եւ ի մասնաւորի նորընծայ դպիրին, յորդորելով մնալ հաւատարիմ իր նուիրումին մէջ: Այս զոյգ հանդիսութիւններու առթիւ, Սուրբ Սեղանին կը ծառայէին Զաւէն Վրդ., Վարդավառ Քհնյ. եւ Մայր Եկեղեցւոյ սարկաւագաց դասը ամբողջութեամբ: Նաեւ ուրախութիւնը ունեցանք վայելելու ներկայութիւնը Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի, որ քաղաքս կը գտնուէր:

Պատարագի աւարտին եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ տեղի ունեցաւ ժողովրդական ընդունելութիւն: Իսկ կարգ մը հոգեւորականներէ եւ եկեղեցական շրջանակէ ներս ծանօթ դէմքերէ բաղկացած շուրջ հարիւր հոգի, Տարօն Եպիսկոպոսի կողմէ հիւրասիրուեցան հացկերոյթով մը, Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ:

Տէրունական աղօթքէն վերջ, հացկերոյթի բացման խօսքը արտասանեց Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական ընկերակցութեան ատենապետ՝ Պր. Ռոպէր Ազիլազեան: Ան ներկաներու եւ Կրօնական ընկերակցութեան անունով շնորհաւորեց Տարօն Եպիսկ.ի ծննդեան և հոգևոր ծառայութեան տարեդարձները, մաղթելով յաջողութիւն իր ապագայ ծրագիրներուն մէջ: Ապա Տարօն Եպիսկոպոս արտայայտուեցաւ թէ ֆրանսերէն եւ թէ հայերէնով: Ան նախ յարգանքով յիշատակեց իր նախորդները՝ Պալաքեան եւ Վարդանեան Եպիսկոպոսներ, յայտնեց ներկաներուն շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան զգացումները եւ ըսաւ՝ «մեր ծառայութեան շրջանին աշխատեցանք իմ կողքին, բաժնուեցանք որքան հաճելի, նոյնքան ծանր պարտականութիւններ, ուստի այսօր աւելին էր նաեւ բաժնուիլ ճաշ մը»: Ճիշդ այդ պահուն միաժամանակ բաժակները բարձրացան իր կենացը, երբ Անդրանիկ Մինասեան կ'երգէր «Բարձրացընենք Բաժակները»:

Ջերմ մթնոլորտի մը մէջ շարունակուող տարեդարձի խնջոյքը համեմեցին՝ խօսքն ու երգը: Օրուան սեղանավար՝ Պր. Խաչիկ Ըլմազեան խօսքի հրաւիրեց տոքթոր Ալպէր Խազինճեան, որ ֆրանսերէնով տուաւ Տարօն Եպիսկոպոսի կենսագրականը, անոր 1956-ին սարկաւագ ձեռնադրուիլ եւ 1957-ին Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարան մտնելէն մինչեւ օրս: Իսկ Պր. Ըլմազեան հայերէնով ամբողջացուց Պր. Խազինճեանի խօսքերը, տալով Տարօն Եպիսկոպոսի հոգեւոր եւ շինարար աշխատանքները: Խօսք տրուեցաւ նաեւ Պր. Յակոբ Վարժապետեանի եւ Պր. Ռոպէր Տէր-Մերկերեանի:

Երգերու շարքին ունկնդրեցինք՝ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի մեներգիչ՝ Անդրանիկ Մինասեանը, որ երգչախումբի կազմութեան առաջին օրէն ի վեր ոչ միայն մնացած է հաւատարիմ իր երգչախումբին, այլ նաեւ ոչ մէկ հաւաքոյթէ, ոչ մէկ ձեռնարկէ խնայած է իր գեղեցիկ ձայնը, այս անգամ եկաւ մեկնաբանել «Ես յիշում եմ մեր սարերի լանջը», Օր. Լուսինէ Գասպարեան՝ Սայաթ Նովայի «Քանի վուր ջան իմ»ով եւ Օրիորդ Նայիրա Աբրահամեան «Օրօր» եւ «Անոր»ով դիւթեցին ներկաները: Տարօն Եպիսկոպոսի քոյրը՝ Տիկին Մարի Փոլատեան արտասանեց Յովհաննէս Շիրազի «Կշեռք»ը, իսկ Պր. Անդրանիկ Նաշեան արտասանեց իր բանաստեղծական տողերը ձօնուած՝ Տարօն Եպիսկոպոսի: Ծափողջոյններով կտրուած կարկանդակէն վերջ, Տարօն Եպիսկոպոս անգամ մը եւս խօսք առաւ եւ ցաւով յայտնեց թէ ինչ-ինչ պատճառներով կարելի չըլլար Մարսէյլի մէջ շքանշան բաժնել... Բայց ինք ինչպէս վերջին տարիներուն սովորութիւն ըրած է, կ'ուզէ գնահատել անձեր, որոնք նուիրուած են եկեղեցական կամ ազգային գործունէութեանց: Ուստի նախ ներկայ 40 կիներուն բաժնեց՝ ձէթ (առնելով օրինակ Աւետարանէն), եւ ապա դանական նուէրներով պարգեւատրեց հետեւեալ չորս ընտանիքները՝ Տէր եւ Տիկին Ալէքսանտր Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Օհան Հէքիմեան եւ Տիկին Մարի Ազարեան եւ իր աղջիկը Շուշիկը: Տարօն Եպիսկոպոս չմոռցաւ նաեւ միւս ներկաները եւ գտաւ ամէն մէկուն արժանիքը բարձրացնող յարմարագոյն գնահատական խօսքեր: Ան իր խօսակցութեան մէջ յայտնեց նաեւ աշխատանքի նոր ծրագիրները, որոնք կը կարօտին Գարեգին Բ.ի պաշտօնական կոնդակին:

«Հուսկ Բանք»ը արտասանեց Գերմանիոյ Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան: Ան շնորհաւորեց Տարօն Եպիսկոպոսը եւ յիշեց այն օրերը, երբ միասին աշխատած, մտահոգուած եւ ծրագրած էին:

Զոյգ տարեդարձներու այս հաճելի խնջոյքը, վերջ գտաւ Տարօն Եպիսկոպոսի երգած մայրերու նուիրուած երգով եւ միաժամանակ արտասանուած Տէրունական աղօթքով:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԶ.
ՄԱՎՐՈՄԱԹԻ ԿԱՊԵԼԱՆ

Պէտրի պէյ բարկութեամբ ոտքի ցատքեց, երիտասարդէն քով եկաւ եւ մէկ քանի ապտակ իջեցուց անոր երեսին:

- Եթէ ճշմարտութիւնը չխոստովանիս, քեզ ծեծի տակ սատկեցնել կուտամ, - գոչեց դողահար ձայնով մը:

- Պէ՛յ էֆէնտի, չեմ ճանչնար այդ մարդիկը, - պնդեց երիտասարդը:

Պէտրի պէյ դէպի դուռը գնաց, ոստիկան մը կանչեց եւ երիտասարդը անոր ցոյց տալով՝ ըսաւ.

- Այս հէրիֆէն բա՛նտ տարէք եւ փըդաշը լաւ մը տուէ՛ք:

Խեղճ երիտասարդը հասկցաւ, թէ ի՛նչ կը նշանակէր այդ դասը եւ ընկրկում մը ունեցաւ: Ոստիկանը ուժով մը թեւէն բռնեց եւ զայն կոշտութեամբ դռնէն դուրս հանեց:

- Մեծ բան մը չկրցանք հասկնալ, - ըսաւ Պէտրի պէյ Արթինին դառնալով:

- Անպիտանը չուզեր կոր խոստովանիլ, - պատասխանեց լրտեսը:

- Հիմա երբոր ծեծը ուտէ՝ լեզուն կը բացուի:

Ոստիկանութեան տնօրէնը ժամացոյցը նայեցաւ եւ գոչեց.

- Օ՛, շատ ուշ է եղեր, Արթի՛ն էֆէնտի, դուն հոս մնացիր եւ այդ երիտասարդին խոստովանութիւնը լսէ՛, երբոր խօսիլ ուզէ:

- Գլխուս վրայ, պէ՛յ էֆէնտի:

Բայց հակառակ այն սոսկալի գանակոծութեան, որուն ենթարկուեցաւ երիտասարդը, յամառեցաւ լուռ մնալ:

Ի վերջոյ, ծեծին սաստկութեան տակ մարեցաւ:

ԳԼՈՒԽ ԽԷ.
ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Արշալոյսէն առաջ երեք երիտասարդները կազմ ու պատրաստ էին:

- Հիմա որոշենք, թէ ինչպէս պիտի երթանք մինչեւ Այ-Ստէֆանօ, - ըսաւ Վահան:

- Բայց մէկ միջոց միայն ունինք, այն է՝ մեր ոտքերը, - պատասխանեց Տրդատ:

- Գիտեմ, որ ոտքով պիտի երթանք, - ըսաւ Վահան, - խնդիրը ապահով կերպով մինչեւ հոն հասնելուն վրայ է:

- Ալ այդ կէտը բախտին պիտի թողունք:

- Բախտէն աւելի մեր ուշիմութեան վրայ յոյս դնենք: Նախ պէտք չէ, որ երեքս մէկէն դուրս ելլենք: Դուրսն ալ տարբեր ճամբաներէ քալելու ենք:

- Այդպէս կ'ընենք, բայց Նիքօլի՞ն:

- Նիքօլին մեզ մէկուն կ'ընկերանայ հեռուէն:

- Յետոյ, ո՞ւր պիտի միանանք իրարու:

- Այ-Ստէֆանօի կայարանը:

- Ես ամէնէն առաջ կ'երթամ, - ըսաւ Վահէ: (*)

- Ուրեմն ճամբայ ելիր:

- Մնաք բարով ուրեմն:

- Զգուշութիւնը ձեռքէ չթողուս, գիտցիր, որ եթէ ձերբակալուիս՝ ամէնքս ալ կը վտանգուինք:

- Այդ մասին բնաւ մի՛ վախնաք, միտքս դրած եմ ձերբակալութեան պարագային՝ րէվոլվէրս քաշել ու զարնել եւ յետոյ ինքզինքս սպաննել:

- Ապրիս, - գոչեց Վահան, - բայց մաղթենք, որ գործը այդ տեղուանքը չհասնի, ես կը նախընտրեմ ապրիլ ու գործել:

- Մնաք բարով, խօսքով ժամավաճառ չըլլանք:

Եւ Սիսակ արագ քայլերով վար իջաւ, դուռը բացաւ եւ հեռացաւ: Առտուան այդ ժամուն ո՛չ ոք կար փողոցին մէջ: Քանի մը վայրկեանէն հասաւ Թիւնէլին մօտ ու անկէ զարկաւ դէպի վար Եիւքսէք Գալտըրըմէն:

Քառորդ ժամ ետքը Տրդատն ալ կը մեկնէր:

Երբ փողոց ելաւ, իր դէմը գտաւ Նիքօլին:

(Շար. 255)

(*) Գրաշարական վրիպով մը Սիսակը Վահէ եղած էր մեր թերթօնին մէկ քանի թիւերուն մէջ: Ընթերցողը անշուշտ կը յիշէ, որ Վահէ ձերբակալուած է, հետեւաբար Սիսակն է, որ Տրդատի ու Վահանի հետ կը փախչի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՄ ԳԻՐՔԸ
(խտացուած)

ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Գրադարան «Հայրենի աղբիւր»ի

Յունաստան 2002

COMMUNIQUE

Les propositions de la Fédération Euro-Arménienne présentées à la Convention sur l'Avenir de l'Europe

Bruxelles, Belgique — Ces 24 et 25 juin, la Convention sur l'Avenir de l'Europe a auditionné la Société Civile au Parlement Européen par le biais de représentants du Forum créé à cet effet. Les ONG présentes à ce forum s'étaient réparties à l'issue de réunions préliminaires en 8 «groupes de contact» portant sur divers thèmes relatifs à la construction européenne.

La Fédération Euro-Arménienne, l'une des premières ONG ayant effectué des propositions concrètes au Forum de la Convention, a naturellement fait valoir ses opinions au sein des groupes de contact «Culture» et «Droits de l'Homme». «Nos propositions portent en effet sur des instruments juridiques visant à établir ou à promouvoir les Droits de l'Homme stricto sensu comme par exemple la ratification des statuts de la Cour Pénale Internationale ou l'élaboration d'une juridiction européenne contre l'apologie et la négation des Génocides» précise Laurent Leylekian, Directeur de la Fédération Euro-Arménienne, «mais aussi sur des avancées en matière de démocratie culturelle à l'instar de la ratification de la Convention Européenne pour la Protection des Minorités ou de la Charte des Langues Minoritaires».

Lors des auditions, ces idées directement issues de proposition de la F.E.A.J.D. ont été exprimées devant les Conventionnels par les représentants désignés des groupes de contact, et tout particulièrement par Mme Laetitia Sédou, représentante de l'Organisation Mondiale contre la Torture, par Mme Sophia Spiliotopoulos de l'Association des Femmes de l'Europe Méridionale (AFEM) et par M. Bojan Brezigar du Bureau Européen pour les Langues Moins Répandues.

«Nous nous félicitons que la Convention ait pu entendre notre voix. Si les valeurs sous-tendant la Cause Arménienne n'était pas celles de l'Europe, cela n'aurait pas été possible. Pour la même raison, nous pensons que les Conventionnels leur réserveront un bon accueil et les intégreront dans leur projet global de société» a ajoué Laurent Leylekian.

Par ailleurs, à cette occasion, la Fédération Euro-Arménienne a tenu un stand d'information et de sensibilisation qui a rencontré un vif succès et qui fut un lieu d'échange privilégié avec les Conventionnels et les membres d'autres ONG.

Au-delà de ces journées cruciales des 24 et 25 juin, la Fédération Euro-Arménienne pour la Justice et la Démocratie continuera à œuvrer avec les ONG concernées par ces questions, afin de promouvoir les Droits de l'Homme auprès de la Convention sur l'Avenir de l'Europe.

Կարապետ Յ. Ճէրէճեան,

Հիւկ եւ Նանիկ Քեաթիպեան եւ դուստրը Արիան,

Շուշիկ Ճէրէճեան

եւ համայն Ճէրէճեան, Կիւլվարդեան, Պօղօյեան, Աբգարեան, Տագէսեան, Կիւլմէզ, Խուրի, Տէմիրճեան, Գույումճեան ընտանիքները եւ իր ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը գուժեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ, կնքամօր եւ ազգականին՝

ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Կիւլվարդեան)

Նախկին ուսուցչուհի Թրփոլիի ազգային վարժարանի

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 2-ին շրջապատուած իր սիրելիներով:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Յուլիս 6-ին, ժամը 9·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ այդ:

Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզու,
Ո՛վ հեշտ բարբառ մայրական
Քաղցրահնչիւն բառերուդ
Նըման արդեօ՞ք այլ տեղ կան:
Խօսք՝ Ն. ՄԵԶՊՈՒՐԵԱՆԻ
Երաժշտ. ԿՈՄԻՏԱՍԻ

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

***

Իր թարմ յիշատակին «Յառաջ»ին կը նուիրեն. — Պր. Կարապետ Յ. Ճէրէճեան եւ Օր. Շուշիկ Ճէրէճեան 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Հիւկ Քեաթիպեան 200 Եւրօ:

Association Arménienne d'Aide Sociale
77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE
pour l'Etablissement de Montmorency
UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE
RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'Ecole Tebrotzassère :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

Grande Fête Champêtre
KHANASSOR

à l'initiative
du Comité F.R.A. ZAVARIAN
et de la C.B.A.F. de CHAVILLE
le Dimanche 7 juillet
— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

après la messe à l'Eglise Arménienne de Chaville
recueillement sur la tombe
du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures
au Cimetière de Chaville

* Ambiance * Surprises * Buffet
* Jeux

Concours : Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

— ՎԱՐԴԱՎԱՌ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 7

ՎԱՐԴԱՎԱՌ
Պայծառակերպութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30-ին:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 8
Բ. Օր Վարդավառի
ՑԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂՑ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 7
Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ

կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ
Հոգեւոր Հովիւ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 8
ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 11-ին Հոգեհանգիստ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Լէոլա Սասունի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր բարեկամ՝ Վահանին, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն ընկերուհի՝ Մարի Յակոբեանի մահուան առթիւ որմէ անոյշ յիշատակներ ունի եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Յակոբեանի իր նուէրին համար:

ԽԿԱՏԻ ՌՈՆՆԱԼ

Շաւիլի «Նահատակաց Յուշարձան»ի պաշտօնական բացում, ներկայութեամբ Գիւտ Արք. Նագդաշեանի եւ քաղաքապետ՝ Պ. Ժան Լըվէնի:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը՝ 11-ին

Chaville R. D.
կայարանին հանդիպակաց հրապարակը:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire
des parrainages d'orphelins
en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE
GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 6
SAMEDI
6 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·464 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·464

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 4 / 5)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՕԹՆԱՄԵԱԿԸ

Եօթը տարեկան է անկախ Հայաստանի առաջին սահմանադրութիւնը որ ընդունուեցաւ 1995 Յուլիս 5-ին: Այդ առիթով ուղերձներ հրապարակած են Նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ Ազգային Ժողովի Նախագահ Ա. Խաչատրեան: Առաջինը ճգնաժամային վիճակներու երաշխիք նկատած է զայն, ըսելով որ Սահմանադրութիւնը տուած է ատոր փաստը, իսկ երկրորդը ըսած է թէ ան կեանքի պահանջներուն համապատասխանելու հրամայականով, անհրաժեշտութիւնը ունի փոփոխութեան ենթարկուելու:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՈՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԻ

Կը շարունակուի Բաքուի դժգոհութիւնը Եւրոպայի Խորհուրդին ներկայացուցիչ Ա. Քրոսին դէմ որ Խորհրդարանի արտակարգ նիստին դէմ արտայայտուած է Ադրբեջանի նախագահական ընտրութեան Հ. Ալիեւի թեկնածութեան: Երեսփոխան Հ. Միրզոյեւ նոյնիսկ պահանջած է որ Քրոսը զրկեն վեհաժողովի աշխատանքին մասնակցելու իրաւունքէն: Դիւանագէտը ամբաստանուած է նաեւ հայամէտ կեցուածք ունենալով:

***

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՕՐԸ ՆՇՈՒԱԾ

Յուլիս 4-ին Ազգային գրադարանի օրը նշուած է հաստատութեան բակը տեղի ունեցած հանդիսութեամբ մը: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած են գրադարանի աշխատողներ, գրողներ, կրօնական գործիչներ: Բոլորն ալ շեշտած են հաստատութեան տեղն ու դերը ժողովուրդին կեանքին մէջ: Յետոյ հանդէս եկած են երաժշտախումբեր, մենակատարներ: Նոյն առիթով բացուած է լեզուաբան Յովհաննէս Բարսեղեանի նուիրուած ցուցահանդէս: Գրադարանը այս տարի բոլորած է իր հիմնադրութեան 83-րդ տարեդարձը: Նոյն առիթով բանասէր եւ արեւելագէտ Պ. Մուրատեան գրադարանին նուիրած է Ա. Շիրակացիի հազուագիւտ հրատարակութիւն մը (1918), կատարուած՝ Յ. Օրբէլիի ջանքերով, Պետրոգրադի մէջ:

ԹԷՆԻՍ

Քսանամեայ արժանթինահայ Դաւիթ Նալպանտեան, Ուիմպըլտընի (Անգլիա) մրցաշարքին քառորդ աւարտականին յաղթեց էքուաթորցի Լափէնթիին 6 – 4, 6 – 4, 4 – 6, 4 – 6, 6 – 4 եւ Յուլիս 5-ին կէս աւարտականին կը մրցէր Կզաւիէ Մալիսի հետ (Պելժիա):

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ գայթակղութիւնը նոր գայթակղութեան մը ծնունդ տուաւ, 17 տարի ետք, երբ Փարիզի վերաքննիչ ատեանը վճռեց, Յուլիս 4-ին, որ դատի տեղ չկայ: Արդարեւ, այս անգամ հարցը կը վերաբերէր թղթածրարին ոչ նախարարական բաժնին, այսինքն 30 բժիշկներու եւ պաշտօնատարներու, ինչպէս օրինակ Լուի Տվայցէր, Լ. Ֆապիուսի գրասենեակի նախկին պետը, տոքթ. Վայըլպերկ, Ժան Վէպէր, Մ. Կառեթա (այս վերջինը, ինը տարի առաջ դատապարտուած էր): Ծանօթ է որ 1985-ին արեան սրսկումներով վարակուած են 272 հոգի, որոնց մեծ մասը մեռած է սիտայէ: Այդ շրջանի պատասխանատու նախարարները՝ Լօրան Ֆապիուս (վարչապետ), Ժորժինա Տիւֆուա (Ընկերային հարցերու նախարար) անպարտ արձակուած էին 1999-ին, իսկ Է. Հէրվէ (Առողջապահութեան նախարար) դատապարտուած էր, բայց պատիժ զերծ կը մնար: Յուլիս 4-ին, հարցին երրորդ փուլն էր, որ կը քննուէր եւ տրուած վճիռը վերջնականապէս կը փակէ հարցը, եթէ դատախազը հինգ օրուան ընթացքին բեկանիչ ատեանին չդիմէ, այսինքն զոհեր կամ անոնց ընտանիքները նոր հետապնդում չեն կրնար ընել: Վրդովումը մեծ է եւ նման վճիռի առջեւ ոմանք չենք կրցած զսպել իրենց բարկութիւնը, զոյգ մը որու աղջիկը մեռած է, չի վարանիր ըսելու՝ «զզուած ենք: Արդարադատութիւն մը ունինք զոր կը փսխենք»:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ լիգաներու միջազգային Դաշնակցութիւնը եւ Աշխարհի Բժիշկները քննութիւն մը կատարած են Նապլուս, Ապրիլ 28-էն Մայիս 5 եւ հաստատած որ Իսրայէլ պատերազմական ոճիր գործած է «պաշտպանութեան պատ»ի գործողութեան ընթացքին: Փարիզ հրատարակուած իրենց տեղեկագիրը կը ճշդէ որ «պատժական միջազգային ատեանի կանոնագրին համաձայն, այդ ծանր յանցագործութիւնները պատերազմի ոճիր կ'որակուին»: Քննութիւն կատարած պատուիրակութիւնը մանրամասնօրէն կը թուէ գործուած յանցագործութիւնները: Իսրայէլեան բանակը Նապլուսի մէջ զանգուածային եւ կամայական ձերբակալութիւններու ձեռնարկած է եւ անոնց արգելափակման պայմաններն ալ մարդասիրական միջազգային կանոններուն չեն համապատասխաներ:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ կը սպառնայ քաշուիլ ՄԱԿ-ի առաքելութիւններէն, եթէ ապահովութիւն չտրուի որ ամերիկացի զինուորները անձեռնմխելի պիտի մնան, այսինքն ինչ ալ ընեն, նորաստեղծ Միջազգային Պատժական Ատեանին հետ գործ պիտի չունենան: Այս նոր ատեանին հետապնդած ոճիրները պէտք է ըլլան.– ցեղասպանութիւն, մարդկութեան դէմ ոճիր եւ պատերազմական ոճիր: Կը թուի սակայն, որ շատ բան պիտի չկարենայ ընել, արդէն միայն 76 երկիրներ վաւերացուցած են Հռոմի այս դաշնագիրը, չվաւերացնողներու մէջ են ԱՄՆ, Իսրայէլ, Ռուսաստան, Չինաստան, եւլն., եւլն.:

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ օդակայանին իսրայէլեան Էլ-Ալ ընկերութեան գրասենեակին առջեւ, Յուլիս 4-ին (ամերիկեան անկախութեան տօնի օրը) հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցած է, երկու հոգի սպաննուած են, բայց իսրայէլացի պահակ մը անմիջապէս հակազդած է եւ սպաննած կրակողը: Կը թուի որ ահաբեկչական արարք չէ, այլ անջատ պարագայ մը: Միւս կողմէ, փոքր օդանաւ մը ջախջախուած է Սան Տիմաս, խումբ մը անձերու վրայ, Լոս-Անճըլըսէն 50 քմ. արեւելք: Երեք մեռեալ եւ 15 ծանր վիրաւորներ կան:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ոստիկանութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով կրցած է ճշդել Նոյ. 17 ահաբեկչական խմբակին մէկ անդամին ինքնութիւնը եւ ձերբակալել զայն, Յուլիս 4-ին: 40 տարեկան, Սաւաս Կզիրոս նաեւ ձախողած ոճրափորձի մը հեղինակն է Շաբաթ, Յունիս 29-ին, Փիրէա:

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒ 20 անդամներ արգելք հանդիսացած են Յուլիս 2-ին, որ Ռուսաստանի վարչապետը (որ Փարիզ կ'այցելէր) մամուլի ասուլիս մը տայ: Ոմանք «ազատ արձակեցէք Պասկօն» բացագանչելով արգելք հանդիսացած են որ պաշտօնական թափօրը յառաջանայ: Գրիգորի Պասկօ այն լրագրողն է որ չորս տարի բանտարկութեան դատապարտուած է լրտեսութեան համար, բացայայտած էր որ ռուսական ծովուժը չոգարձակ թափօններ կը թափէ Ճափոնի ծովը:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ մէջ, բաւական անճաշակ ծանուցումի մը գիւտը եղած է, պայքարելու համար Եւրոյի դէմ (թեր ու դէմ հանրաքուէ մը պիտի կատարուի մինչեւ մէկ տարի): Արդարեւ, Եւրոյի դէմ սփոթ մը կը ներկայացուի բոլոր սինեմաներուն մէջ եւ կը տեսնուի Հիթլէրի կերպարանքով անձ մը որ կ'ըսէ – «Այն Ֆոլք, այն Ռայխ, այն Եօրօ», կապկելով նացիական Գերմանիոյ նախկին նշանաբանը՝ «Այն Ֆոլք, այն Ռայխ, այն Ֆիւրըր» («Մէկ ժողովուրդ, մէկ կայսրութիւն, մէկ առաջնորդ): Գերմանիոյ Լոնտոնի դեսպանը խորապէս վիրաւորական որակած է նման օգտագործում մը, մինչ Եւրոպական Յանձնախումբը «աւելի քան նախատական» գտած է, իսկ Թ. Պլէր ցաւ յայտնած է այս «կատակ»ին համար:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՕՐՈՎ

Ուրիշ որեւէ բառբառ ունի՞ այս բառը, Վարդավառ, այնքան հարազատ եւ հոսուն: Ոչ միայն արեւահամ, այլեւ արեւահոտ:

Բառը հագիւ արտասանուած, կը թուի թէ արեւ կը ծագի չորս դին, ու վարդեր կը փռուին ճամբուդ վրայ:

Դարերն են որ կը խօսին այդ մէկ հատիկ բառին մէջ: Քրիստոնէութիւնը ի զուր փորձեր է այլափոխել անոր իմաստը, վերածելով «Այլակերպութեան»:

Վարդավառը է եւ կը մնայ հեթանոս Հայաստանի խորհրդանշանը, իր նաւասարդեան խաղերով ու երգերով: Իր ջուր – ջրցանով ու վարդերով:

Իր պապաչուն ծիծաղներն ու քրքիջները, գոռում – գոչումներն անգամ հայկական են, ոչ թէ քրիստոնէական: Վըկայ՝ ինչ որ տեղի կ'ունենար Տարօնի մէջ, մինչեւ Համաշխարհային Առաջին պատերազմը:

Ո՛վ որ բախտն ունեցեր է Վարդավառը տեսնելու Ս. Կարապետի վանքին մէջ, պիտի խոստովանի թէ լոյս կ'իջնէր հաւատացեալին թէ անհաւատին վրայ:

Հազարներ ու հազարներ էին որ կը խըրտէին, կը խայտային, կ'ոստոստէին ուրախաձայն, հայրենի հողը իրենց ոտքերուն տակ, հայարփին իրենց գլխուն վերեւ:

Սուրբ Կարապետ բարձրիկ բոլոր ճամբախ ունի ոլոր մոլոր, ուր դուն կ'երթայ շատ ըխտաւոր, որ ձիաւոր, որ ոտնաւոր:

Եւ այդ ձիաւորներուն մէջ կ'ըլլային ուխտաւորներ մինչեւ Կովկասէն, նոյնիսկ Ռուսաստանէն, ինչպէս Թուրքիոյ զանազան գաւառներէն:

Աշխարհ մըն էր որ կ'եփէր ինքն իր մէջ: Կ'երգէր ու չարքաշ կեանքի մը ակօսները կը հերկէր Վարդավառ՝ իմաստութեամբ:

... Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ Տարօն աշխարհը փլաւ, ինքն իր արեան մէջ խեղդուեցաւ Վարդավառի օրերուն, ըսկսելով 1915 Յունիս 27-էն:

Իրականին մէջ, դաւը շատոնց սարքըւած էր: Դեռ 1914-ի աշունէն, ինչպէս բոլոր «արեւելեան նահանգներուն» մէջ:

Արփինարբու հրէշները յարմարագոյն պատեհութեան կը սպասէին, գործադրելու համար բնաջնջումի ծրագիրը: Թուրքիան տակաւին չէր մասնակցեր պատերազմին: Հազարաւոր հայ երիտասարդներ չալակով բեռ կը կրէին բանակին համար կամ քար կը կոտրէին, իսկ անտէր – անտիրական գիւղերու մէջ քաջարի «Մէհմէտճիք»ները եւ տեղացիները աւարի կուտային եւ՛ տուն – տեղ եւ կին ու աղջիկ:

Հայկական ամէն շրջան իր առանձին պատմութիւնն ունի ահուսարսափի այդ օրերէն: Զարդարարաւ ինչպէս եւ հերոսապատում:

Տարօնի պարագան մինչեւ այսօր ալ սարսուռ կ'ազդէ մանաւանդ անոր համար որ կրնար փրկուիլ ինչպէս Վասպուրականը, եթէ ռուսական բանակը ուզէր: Եթէ ուզէ՛ր:

Քանի մը օրուան խնդիր էր: Ամբողջ ժողովուրդ մը կը հեւար, ակնդէտ կը սպասէր, բաժակը բերնին: Եւ սակայն...

Սովորական ջարդէն աւելի բան մըն էր որ տեղի ունեցաւ: Կատարեալ ողջակէզ:

– «Հետեւեալ օրը, լուսաբացին, Յունիս 28-ին, Մուշի Հայոց թաղերը չորս կողմէ թնդանօթի կը բռնուին. բոլոր ժողովուրդը ներսը փակուած: Թնդանօթաձգութեան հետ միասնաբար ութտասը հազար հրացաններ կ'որոտան անմեղ, անզէն ու անօգնական ժողովուրդին վրայ, տուներ կը հրդեհուին, տուներ կը փլին, աղեխարշ վայնասուն ու աղաղակներ քաղաքը կը լեցնեն ու թնդանօթները կ'որոտան...» (Գեղամ Տէր – Կարապետեան):

Աղօտ, անկատար վկայութիւն մըն է այս բաղդատմամբ բուն իրականութեան հետ:

Եւ այս ահաւոր սպանդին հետ, դիմադրութեան, ինքնապաշտպանութեան հոյակապ խոյանքներ, որոնց մասին այնքան հրատարակութիւններ եղած են այս թերթին մէջ:

Շ.

1947, Վարդավառ

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (283) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ:

Քալէիտոսքոփ

Արուեստասէրի մը օրագրէն — ԳՐ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մոնտրիալի հանդարտ յեղափոխութիւնը — ՇԱՀԱՐԱՋ

36 + 4 = 39
ԿԱՄ
ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՁԵՂԾՈՒԱԾ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«ՄԱՐԴԵՂԷՆ ՀԱՆՃԱՐԸ» ԵՒ «ՈՒ»Ի ՀԱՐՑԸ

Հիմա գանք ու «տառին» որ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի յօրինած Այբուբենի մէջ ՉԻ ԵՂԵԼ մինչեւ 1922 թուականի այն չարաբաստիկ օրը, երբ լեզուի եւ ուղղագրութեան մասին լենինեան դեկրետը բոլշեւիկեան Հայաստանի կոմկուսի առաջին քարտուղար Աշոտ Յովհաննիսեանի եւ լուսաւորութեան մինիստր Պօղոս Մակինցեանի՝ Մոսկուայի այս երկու սատրապների ձեռքերով կիրառուեց նաեւ Հայոց լեզուի նկատմամբ:

Նորէն դառնանք Հանրագիտարանին եւ կը կարդանք ջահուկեանական հերթական աղաղակող մի անհեթեթութիւն:

«Ու որպէս տառային առանձին միաւոր, Հայոց այբուբեն է մտել 1922-ի ուղղագրական բարեփոխութեամբ՝ որպէս ո-ի եւ ւ-ի յարադրութիւն եւ այբուբենում զբաղեցրել է ւ-ի տեղը» (ՀՍՀ, հ. 12, էջ 174):

Առնուազն պէտք է 36-ին 4 գումարել չիմանալ ու նաեւ պէտք չէ իմանալ «միաւոր» բառի իմաստը, որպէսզի սեւով ճերմակի վրայ գրես, թէ երկու տառ քով քովի դնելով՝ ստանում ես «առանձին միաւոր»: Այսինքն՝ այս դէպքում էլ մէկին գումարում են մէկ եւ գումարը ստանում են... մէկ:

Շարունակենք թերթել Հանրագիտարանը.

«Ո, հայերէն այբուբենի քսանչորսերորդ տառը: Անունն է վո: Ստեղծել է Մեսրոպ Մաշտոցը՝ տառակերտման սեփական սկզբունքով... Ո նշանակել է վեց հարիւր, բիւրի նշանով՝ վեց միլիոն» (ՀՍՀ, հ. 8, էջ 606, իսկ բիւրի նշանը տառի վրայ դրուած բեկեալ գծիկն է):

Հիմա գանք Ւ տառին.

«Ւ ստեղծել է Մեսրոպ Մաշտոցը տառակերտման սեփական սկզբունքով... Այժմ ւ-ի փոխարէն, որպէս դասական թուական գործածւում է ու տառը (տես Ո յօդուածը)» (ՀՍՀ, հ. 12, էջ 174):

Բարեբախտաբար, Հանրագիտարանային այս հակիրճ յօդուածների հեղինակները չեն զլացել, նշել, թէ Ո եւ Ւ տառերը ունեն իրենց փոքրատառերը՝ ո եւ ւ, այսինքն լիարժէք տառեր են, որոնց համար «լեզուաբանները» մեծատառ յօրինելու առիթը չունեն:

Բայց փոխարէնը նրանք յօրինում են նորանոր անհեթեթութիւններ: Այսպէս՝ Ո տառը ամենայն լրջութեամբ «յարադրում» են Ւ տառի հետ՝ ՈՒ եւ յայտարարում են այբուբենի երեսունչորսերորդ տառ: Մենք նորէն կանգնում ենք սովետական լեզուաբանների մաթեմատիկական ճանաչափայլ տրամաբանութեան դէմ-դիմաց: Բայց այնքանով, որքանով գիտենք, թէ այդ ճանաչներն ու փայլերը նրանց տրուած են որպէս 30 արծաթ՝ իբրեւ Հայոց լեզուն ծախելու վարձ, ապա կեղծ փայլատակումներից առանց աչքներս կկոցելու պարզում ենք հետեւեալը.

«Ւ նշանակել է 7000: Այժմ ւ-ի փոխարէն որպէս դասական թուական գործածւում է ու տառը» (Անդ):

Ուրեմն փորձենք գրել 7600՝ Ս. Մեսրոպի Այբուբենի թուային արժէքներով՝ ՈՒՈ: Յիշեցնեմ, որ Ո-ի թուային արժէքը 600-ն է, Ւ-ինը 7000-ը, հետեւաբար մեր դիմաց ունենք - 6.007.000.600՝ վեց միլիարդ եօթ միլիոն վեց հարիւր թիւը: Բայց գրել էինք ուզում եօթը հազար վեց հարիւր: Հետեւաբար, ճիշդ կարդալու համար անհրաժեշտ էր գրել ՒՈ՞... Անտարակոյս: Բայց ո՞ւր կորաւ, ի՞նչ եղաւ «մարդեղէն հանճարների» լեզուաբանական «ճշմարտութիւնը»:

Եղաւ այն, ինչը շարունակ պնդում ենք՝ չշտկուած մէկ սխալից ծնւում են այլեւս չշտկուելիք սխալների անվերջանալի մի շարք, որոնք դառնում են «գիտութիւն», դառնում են «սովետահայի հպարտութիւն», դառնում են «սովետական լեզուաբանութեան դոկտոր» եւ երբեմն էլ նոյնիսկ «սովետական լեզուաբանութեան ակադեմիկոս», որին չեն կարող փրկել ոչ «համաշխարհային լեզուաբանական ընտանիքի պատուաւոր անդամ» (տեսնո՞ւմ էք, բանից պարզւում է լեզուաբանական այսպիսի հիմնարկութիւն էլ կայ) եւ ոչ էլ «մարդեղէն հանճար» տիտղոսները, որպիսիք՝ «Գրական Թերթը» իր աւելի քան գետնաքարշ սահմանափակ մտայնութեամբ չռայլում է Հայոց լեզուն լլկողներին («Մտորում է ակադեմիկոսը», Գրական Թերթ, 2001, Նոյեմբեր 2):

Եւ ոչ թէ պատեհ, այլ լեզուական, թուաբանական եւ տրամաբանական անյուսալի խեղճութեան հետեւանք է, որ Գ. Ջահուկեանը խոստանում է, թէ շուտով լուծելու է նաեւ ու-ի հարցը: Յիշենք, որ մեծատառ սարքելու ճամբով խօսքի մասը ուզում էին տառ դարձնել: Ուստի մեզ թող չզարմացնի, որ նոյնպիսի վարչարարութեամբ իրենց ենթակայութեամբ աշխատող եւ համակարգիչային տառատեսակներ սարքող վարպետներին թելադրեցին ու-ն ստանալ համակարգիչի մէկ տեղնի հարուածով: Եւ ի՞նչ կայ որ... Այդպիսի «տառ» էլ սարքուեց:

Անհեթեթութի՞ւն է...

Ո՛չ, սա արդէն ծաղր է, արհամարհանք թէ՛ գիտութեան եւ թէ՛ գեղագրութեան նկատմամբ: Ահաւասիկ «Ուրարտու» բառը, որտեղ տառերը իրենց գրագէտ տեսքն ունեն. գլխագիր է միայն Ո-ն, երկրորդ տառը՝ Ւ-ն, բառամիջի յաջորդ տառերի պէս փոքրատառ է: Գլխատառերով գրելիս դարձեալ միանգամայն գրագէտ կերպով գրում են «ՈՒՐԱՐՏՈՒ», քանի որ գլխագրային շարուածքի մէջ բոլոր տառերն են լինելու գլխագիր: Բայց, վերջին շրջանին, երբ շարուածքները կատարւում են համակարգիչով, ու-ի հարցը լուծող ձախաւեր լեզուաբանների ջանքերով պիտակների, գովազդների վրայ եւ այլուր յայտնուել են «ՈւՐԱՐՏՈւ» եւ նմանօրինակ գրելաձեւեր, որոնք ոչ միայն գրագիտութեան, այլեւ տառաճանաչութեան հետ որեւէ կապ չունեն:

Ուզում եմ ասել, որ եթէ հայն այսօր նոյնիսկ մեծատառ ու փոքրատառ գրերն իրարից չի տարբերում, ապա ո՞ւր մնաց այն գրագիտութիւնը, որ տուն ու տեղ, ապրուստ ու կապուստ անդառնալիօրէն կորցրած հային բաժին մնացած վերջին անձնական սեփականութիւնն ու վերջին մխիթարութիւն էր (Ֆ. Խլղաթեանի ականջը կանչի):

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆՆԵՐԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ապացուցելու կարիք չունեցող այս ճշմարտութիւնները բացայայտելով ընթերցող հասարակութեան առաջ՝ իմ նպատակն էր ասպարէզ հանել Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի յօրինած Այբուբենը վերականգնելու պահանջատիրութիւնը, քանի որ առանց այդ այբուբենը բոլշեւիկեան եղծումներից ձերբազատելու՝ Ուղղագրութիւնը անհնար է վերականգնել: Քանի որ «ծուռ» քանակէն շիտակ գիծ չըլլար»՝ սովորեցրել են մեր մամիկները:

Իմ նպատակն էր նաեւ փաստարկուած պատասխան տալ այն տարակուսողներին, ովքեր կարծում են, թէ գիտական տիտղոսներով որեւէ ոք անհնարին է, որ տարրական գիտելիքներից այսքան բոպիկ լինի: Ես նոյնպէս երկար ժամանակ նման տարակուսանքների մէջ եմ եղել, նոյնիսկ անյարմար եմ զգացել այսքան պարզ բաներ բացատրել մարդկանց, որոնք իրենք էին պարտաւոր սովորեցնել ինձ եւ ոչ թէ հակառակը:

1970-ականների վերջին, երբ գրում էի «Ազատութեան Ասպետն Ու Նահատակը» վէպը Միքայէլ Նալբանդեանի մասին, փաստաթղթերի, նամակների եւ ընդհանրապէս պահպանուած դիւանը ուսումնասիրելիս՝ յանկարծ բացայայտուեց սոսկալի մի իրականութիւն: Սովետական նալբանդեանագէտները (այո՛, այսպիսի «մասնագիտութիւն» էլ կայ, ինչպէս որ կայ «աբովեանագիտութիւն», «տէրեանագիտութիւն» եւ այլն) գոյութիւն ունեցող փաստերը յարմարեցրել էին կոմունիստական գաղափարախօսութեան պահանջներին: Եւ եղծել էին թէ՛ Նալբանդեանին, թէ՛ Աբովեանին եւ թէ՛ Վահան Տէրեանին: Բայց այս մասին մէկ ուրիշ առիթով...

Հայոց լեզուի, այբուբենի եւ ուղղագրութեան հարցերով զբաղուելիս՝ նոյնպէս պարզուեց, որ սովետական պաշտօնական գիտութիւնը՝ լինի լեզուաբանութիւն, գրականագիտութիւն կամ պատմագիտութիւն, ոչ մի աղերս չունի գիտական անաչառութեան հետ: Դրանք բոլորն էլ եղծուած ու յարմարեցուած են գաղափարախօսութեան պահանջներին:

Տարակուսողները, հէնց թէկուզ Այբուբենի առիթով, համոզուեցին, թէ որքան սնանկ են գիտութիւնների դոկտորների ու ակադեմիկոսների գիտելիքները մեր պահանջատիրութեան գոնէ այս մարզի մէջ:

Հետեւաբար վիճաբանութիւնը, որ վերջին տարիներին շարունակ փորձում են մեր վզին փաթաթել սովետական լեզուաբանները՝ դիմագրաւելու համար դասական ուղղագրութիւնը վերահաստատելու պահանջը, որակով չափազանց հեռու է գիտական լինելուց: «Անուանի» կամ «մարդեղէն հանճար» ածականները վիճակը չեն փրկում: Չեն փրկում վիճակը նաեւ բոլոր նրանք, ովքեր Ռոբինզոն Կրուզոյի կղզաբնակների օրինակով, ընդամէնը «Օ՛» են կանչում գիտութեան աւելի քան կասկածելի «հեղինակութիւնների» առաջ:

Փաստարկների բացակայութիւնը կամ սնանկ փաստարկները սովետական գիտութիւնը միշտ քողարկել է ստով ու կեղծիքով: Նոյն միջոցն են կիրառում նաեւ հիմա, քանի որ համաշխարհային կոմունիզմի պատուարի փլատակների մէջ ծուարած՝ դեռեւս գործում են «մարքսիզմ-լենինիզմի եւ դիալեկտիկական մատերիալիզմի մեթոդով զինուած ուսումնականները», որոնց գիտելիքները համահարթեցուած են նոյնքան, որքան եւ համահարթեցուած է նրանց մտածողութիւնը: Գաղափարականացուած գիտութեան հիմունքները իւրացնելու տարիներին այդ «անուանի»ները ամէն առիթով իրենց հաւատարմութիւնն են հաւաստել «սոցիալիստական ինտերնացիոնալիզմին»՝ ամէնից առաջ անհաշտ պայքար մղելով «հայկական նացիոնալիզմի» դէմ:

Ժամանակին «Ավանգարդ» թերթի հրապարակած «Մաքրել համալսարանը թշնամական տարրերից» յօդուածի մէջ ի թիւս բազմաթիւ ամբաստանութիւնների, որոնցից ամէն մէկը որակեալ մատնագիր է, մեր ժամանակներին դոկտոր-պրոֆեսորի կոչումով տիտղոսաւորուած երբեմնի ուսանողը մատնել է իր ուսուցչին, գրելով. «Այդ "լեզուաբանն" այժմ մերկացուած նացիոնալիստ Աճառեանին համարում է «աշխարհի ամենամեծ լեզուաբանը Մէյէի մահից յետոյ»: Եւ նրա հետ դիմում եւ նախագիծ է ներկայացրել, որ հին ուղղագրութիւնը վերականգնուի: Երբ ժողովում մերկացնում են նրա հակայեղափոխական քայլը, նա ասում է. «Եթէ ինձ կախեն էլ, ես կ'ասեմ՝ հին ուղղագրութիւնը լաւ է եւ պէտք է վերականգնուի»:

Մէկ ուրիշ դրուագ. «Համալսարան դասախօսելու են հրաւիրւում հիտլերեան ֆաշիստ Կարո Մելիք-Օհանջանեանին, ֆրանսիական լրտես Զապել Եսայեանին եւ ուրիշներին, իսկ այնուհետեւ, վերջիններիս մերկացումից յետոյ, պաշտպանութեան ու ափսոսանքի խօսքեր մրմնջում նրանց հասցէին»:

Այնուհետեւ. «Թշնամին դեռ շարունակում է մնալ պրոֆեսորի դիմակի տակ: Պէտք է ասել, որ այս հարցում պետական համալսարանի կուսակցական, կոմերիտական կազմակերպութիւնների կոմիտէներն ու ռեկտորատը հանդէս են բերում միայն իրենց ապուշային հիւանդութիւնը»:

Եւ, վերջապէս. «Փաստ է, որ համալսարանն իր գոյութեան ընթացքում երկրին դեռեւս չի տուել պատրաստուած լեզուաբանական կադրեր: Մենք սպասում ենք համալսարանի կուսկոմիտէի եւ ռեկտորատի գործնական պատասխանին: Փաստերը յամառ են, կոմենտարներն էլ աւելորդ»:

Յետագայ տասնամեակներին համալսարանը աւելացրեց իր «ապուշային հիւանդութիւնը» եւ, ինչպէս մեր օրերի մէջ ամէն առիթով համոզւում ենք, երկրին առատօրէն տուեց իրենց տեսակի մէջ հրաշալի «պատրաստուած կադրեր», որոնք էլ երկիրը հարստացրին նորանոր «պատրաստուած կադրերով»: Այդ «պատրաստուած կադրերն» ու նրանց սերունդները միշտ էլ ճշմարիտ գիտուններին հալածել են մատնագրերով, բամբասանքով, ամբաստանութիւններով, եւ ամէն կերպ նրանց խանգարել են վարչական ճնշումներով:

«Պատրաստուած կադրերը» այսօր էլ ներկայանում են որպէս Հայոց լեզուի պաշտպաններ, որոնց վերջերս հրապարակած համախօսականը մէկ անգամ եւս հաստատում է, թէ որքա՛ն խորութեամբ են իւրացրել ազգային գիտակցութեամբ մտաւորականութեանը մատնելու եւ բամբասելու իրենց հիմնական մասնագիտութիւնը:

Ովքե՞ր են նրանք... Բացէք այդ ամբաստանագիրը, որ «Հայերէնի արդի ուղղագրութիւնը փոխելու փորձերի առթիւ» խորագրով հրապարակել է «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը: Մէկ առ մէկ կարդացէք 27 հոգու ստորագրութիւնը, յիշեցէ՛ք այդ անունները, ծանօթացէ՛ք այդ մարդկանց, որոնք համալսարանական իրենց տարիներին իւրացրած նոյն բարոյազուրկ ոճով հրապարակում են, թէ «հայերէնի նոր (իմա՝ սովետական) ուղղագրութեան դէմ ուղղուած բոլոր տեսակի ոտնձգութիւնները հայ միջավայրի քայքայմանն ուղղուած միտումնաւոր քայլեր են՝ թելադրուած հայատեաց կենտրոններից»:

Այդ 27-ի մէջ կը գտնէք նրանց, ովքեր ժամանակին յայտնաբերել են համալսարանի «ապուշային հիւանդութիւնը» եւ յաջողացրել են դառնալ «պատրաստուած լեզուաբանական կադրեր», 27-ի մէջ են սրանց աշակերտները, որոնք նոյնպէս պատրաստ են կործանելու Հայերէնը եւ յաջողութեամբ կործանում են, 27-ի մէջ են նաեւ նոյն այդ մղձաւանջային ժամանակների «սովետական հայրենասիրութեան» կաղապարով շինուած «մտաւորականները»:

Ոչ միայն այդ 27-ը, այլեւ նրանց հետ լեզուաբանական շուրջպարի ելած դոկտորական ու ակադեմիկոսութեան նորանոր յաւակնորդներ, որպիսիք պոչ են բռնել թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ սփիւռքի մէջ, եւ որոնց ապազգային արժէքների նկատմամբ յոռետեսութիւնը կոփուել է Երեւանի համալսարանի մարքս-լենինեան դիալեկտիկական մատերիալիզմով ու սոցիալիստական ինտերնացիոնալիզմով, արագօրէն գունափոխուել եւ երիցս վարկաբեկուած «ամենայաղթ ուսմունք»ին հաւատարիմ՝ այսօր «ազգասիրական» կամ «հայրենասիրական» սրտաճմլիկ ծղրտոցներով փորձում են հայ հասարակութեան աչքերից սուրմայ փախցնել:

Այս կերպարանափոխութիւնը իր ամբողջ խորքով երեւաց վերջին մի քանի տարիներին: Հայերէնի ուղղագրութիւնը վերահաստատելու անհրաժեշտութիւնը մերկացրեց բոլոր նրանց, ովքեր ոչ հեռու անցեալին եղել են հողեզրկող ու ազգային ինքնագիտակցութիւնը խափանող իրականութեան հարազատ ծնունդներ եւ Հայերէնի լեզուաբանութեան մէջ տաք տեղ գտնելով՝ նուիրուել են Հային իր միակ իրական հայրենիքից զրկելով՝ նրան վերջնականապէս լլկելու գործին:

Քանզի Հայերէնն է հայի միակ իրական ու մշտնջենաւոր հայրենիքը:

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՄ
Հանդէս վերլուծական
Թիւ 5

Հրատարակիչ եւ պատասխանատու խմբագիր
ՄԱՐԿ ՆՇԱՆԵԱՆ

Հրատարակութիւն՝ Ապրիլ գրատուն
Լոս-Անճըլըս

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԻՒՐՈՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունիս 20, Հինգշաբթի, հայու անմահութեան ծաղիկէն թերթիկ մը ինկաւ։

Ֆրանսահայ սփիւռքի 20-րդ դարու պատմութեան մասնակից եւ փայլուն դէմքերուն մօտէն ծանօթ, հերոսուհի Կիւլիզարի եւ Տարօնի Պլպուլ, Գեղամ Տէր-Կարապետեանի երկրորդ աղջիկը, Արմենուհին, երկնային Հայաստան գնաց։

Հանգելէն առաջ, վերջին այցելութեանս, վզին եւ այտոսկրին մորթը փայլուն թափանցիկ մեղրամոմի գոյն ունէր, գեղեցիկ ձեռքը համբուրեցի, դուրս ելայ խորթ ու անիմաստ եռուզեռին։

Մի քանի տարի առաջ, տակաւին, առանց հայելիի ամենապարզ գլխարկը այնքան շնորհալի ձեւով քիչ մը թեք կը դնէր եւ բազէի պէս կրնար հմայել շրջապատը։

Մշոյ աշխարհի եւ մօրը պատմութիւնը այնպէս գունագեղ լուսաւոր լեզուով փոխանցող Արմենուհին կարծես յիշողութեան մարմնացում, յիշատակարան ըլլար, հարուստ ներաշխարհ եւ ի՜նչ բառամթերք, ի՜նչ լեզու, հիանալի պատմող էր։ Էր նաեւ երկիւղած, խաւարումի արարողութեան խորհուրդի լաւատեղեակ երգերուն մասնակից, Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետի ոգիով եւ հաւատքով։ Թըրքացած Հայու մը, ճամբորդի մը յանձնած Առաքելոց վանքի հողէն դուրս բերած խաղը բարձին տակն էր։

Հայու ճակատագրին անհաշտ, ոխակալ ու խիզախ, ինքզինքը պարտադրող - ցասկոտ, բուռն ու կուռ խառնուածքի տէր Արմենուհին, է՛ր կարծես, Մշոյ արեւահամ կարծր հողի բեկոր, անհանդուրժող, մտաւորական ինչքին նախանձախնդիր, յաճախ դժկամ ու դժգոհ։

Չափազանց քաղաքավար, կրնար ըլլալ հլու, անհանդիստ, ահով լեցուն, փխրուն, տատանող։ Կամ խրոխտ, քմահաճ, խայտալի, երգիծաբարոյ, անզուսպ թունդ ու մինչեւ գունագեղ հայհոյախօս։

Յիշատակդ, Արմենուհի՛, ոգեղէն նեցուկ, դիմադրելու ուժ է, պատումներուդ թելերը մեր հպարտ արմատներուն կը տանին։ Դարաւոր ծիրանի ծառ էիր, շուքըդ մնաց. երկու փայլուն հայ մշակ։

ՆԱԶԵԼԻ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ՆՇՈՒՄԸ

Վէն Նայսի Ս. Պետրոս եկեղեցւոյ «Գարակէօզեան» սրահին մէջ, Յունիս 16-ին տեղի ունեցած է Հայրերու Օրուան նշումը, կազմակերպութեամբ Կեսարիոյ Հայրենակցական Միութեան։ Ներկայ եղած են 200 հոգի։ Գանձապահ Գալուստ Քրիստիանեան խօսք առնելով յայտնած է թէ Միութիւնը հինգ տարուան մէջ 40 հազար տոլար նուիրած է հայկական դպրոցներուն։ Ապա, դերասան-բեմադիր Գրիգոր Սաթամեան շուրջ երկու ժամ անեկդոտներու պատումով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած է սրահին մէջ։

***

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի Գոլէճի սրահին մէջ, Յունիս 16-ին, տեղի ունեցած է Մարգարիտ Շահինեանի երգահանդէսը։ Բացումը կատարած է Ստեփան Փարթամեան։ Երգացանկը բաղկացած է գուսանական եւ աշուղական երգերէ, գրուած՝ Լէյլիի, Մեխակի, Ռուբիկի եւ Գէորգ Մանասեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ Կոմիտասի եւ ազգագրական երգերէ։

***

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄՀԵՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ 70-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 9-ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ դերասան Մհեր Մկրտչեանի 70-ամեակին։ Ներկայ եղած են 200 հոգի։ Բացումը կատարած է Հրաչիկ Աբրահամեան։ Բանախօսած է փրոֆ. Ռազմիկ Մաղոյեան, անդրադառնալով ողբացեալ դերասանին կեանքին եւ բեղուն վաստակին։ Ցուցադրուած են Մհեր Մկրտչեանի տարբեր շարժանկարներէն քաղուած բնութագրական դրուագներ։

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՓԱՍՏԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿԱՃԱՌԷՆ

«Մարմարա» (Յունիս 30) կը տեղեկացնէ թէ Պոլսոյ փաստաբանական կաճառին Մարդկային իրաւունքներու կեդրոնը հրատարակած է հատոր մը, «Համայնքային հաստատութիւններ - այսօրուան հարցերը եւ լուծումի առաջարկներ» խորագրով։ Հոն խմբուած են անցեալ Փետրուարին նոյն կեդրոնի կողմէ կազմակերպուած աշխատանքի ժողովի մը զեկուցումները, նաեւ նիւթին մասին վիճարկումներն ու խօսակցութիւնները։ Աշխատանքի այդ ժողովին նիւթ եղած էր յատկապէս 1936-ի Յայտարարագիրներուն խնդիրը որ յաճախ համայնքապատկան կալուածներու հարցերով հայ համայնքին պատասխանատուները դէմ յանդիման կը ձգէ պաշտօնական կամայական կարգադրութիւններու։ Գիտաժողովին մասնակիցներն ալ քննարկելով փոքրամասնութիւններու հաստատութիւններուն կալուածները թիրախ առնող անարդարութիւնները, պահանջած են այդ կիրարկութիւններուն սրբագրութիւնը։

Հրատարակուած հատորին մէջ տեղ գտած են հայ եւ թուրք իրաւագէտներու զեկուցումները, ինչպէս նաեւ վիճարկումին մասնակից հայ եւ թուրք մասնակիցներու արտայայտութիւնները։ Բոլորն ալ իրենց տեսանկիւնէն պատմական տեղեկութիւններ տալէ վերջ փոքրամասնութեան համայնքներու անցեալին ու ներկային մասին, ընդվզումով արտայայտուած են այսօրուան գործադրութեան մասին եւ ընդգծած են թէ այս գործադրութիւնը դէմ է թէ՛ Թուրքիոյ Սահմանադրութեան, թէ՛ Լօզանի Դաշնագրի յօդուածներուն։ Մանրամասն տեղեկութիւններ տրուած են բազմաթիւ հայ նուիրատուներու (անուններով միասին) կատարած կալուածական նուէրներու ճակատագրին մասին։

Գիրքը ունի երրորդ բաժին մըն ալ որ համահաւասար կարեւորութիւն ունի անով՝ որ հոն հրատարակուած են բազմաթիւ փաստաթուղթեր, ոմանք «գաղտնի» հրահանգներ, որոնք կը վերաբերին, օրինակ, Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցի կամ այլ հաստատութիւններու ի նպաստ կատարուած կալուածական նուիրատուութիւններու հետեւանքով այդ շրջանի Հոգաբարձութիւններուն դէմ բացուած դատերու ու զանոնք պաշտօնանկ ընելու հրահանգներու։

ԼՈՆՏՈՆ

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂՑԿԵՂԻ ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Հայաստանի քաղցկեղի հետազօտութեան կեդրոնին ի նպաստ ուշագրաւ համերգ մը տեղի ունեցած է Յունիս 18-ին Լոնտոնի Ս. Եղիշէ եկեղեցիին Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, ծանօթ ջութակահար Լեւոն Չիլինկիրեանի եւ երգէոնահար Ու. մաք Վիգէրի կողմէ։ Յայտագրին մասնակցութիւն բերած են նաեւ Գլէր Սթիվընս, Փէմ Ուիլիըմս (սոփրանօ), Քաթրին Տէյվիս, Քէյթ Պրէտլի (քոնթրալթօ) եւ որպէս ղեկավար՝ Թիմ Քէրմոտ։

Բացման խօսքով ներկաներուն բարի գալուստ մաղթած է Հայաստանի Լոնտոնի նախկին դեսպան Արմէն Սարգսեանի կինը Նունէ Սարգսեան, ապա գործադրուած է օրուան յայտագիրը, Կոմիտասի, Պախի, Ա. Սալիվանի, Ս. Քարկ-Էլէրթի գործերէն կազմուած։ Ներկաներուն մէջ գտնուած են Լիբանանի վարչապետ Ռ. Հարիրիի կինը, բազմաթիւ երկիրներու դեսպաններ, արուեստագէտներ, լրագրողներ, երաժիշտներ, գրագէտներ։

Այս առիթով անգամ մը եւս գնահատուած է ջութակահար Լ. Չիլինկիրեան որ ծնած է Կիպրոս, երաժշտական ուսումը ստացած Լոնտոնի Երաժշտութեան արքայական գոլէճին մէջ, ուր ներկայիս կը դասախօսէ։ 1971-ին ան հիմնած է Չիլինկիրեան քառեակը որ տէր է սենեակի երաժշտութեան ճոխ երգացանկի մը ու միջազգային չափանիշով լաւագոյններէն կը նկատուի։ Նուագած է հինգ ցամաքամասի բեմերուն վրայ, քանիցս նաեւ Փարիզի մէջ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 7-ին, ելոյթ ունեցած են Հ.Օ.Մ.-եան ամէնօրեայ վարժարանի Կռունկ եւ Գանձասարի սոխակներ երգչախումբերը, տարեկան համերգով։ Օրուան հանդիսավարներն եղած են միջնակարգէն 1996-ի շրջանաւարտ Րաֆֆի Զալըգեան եւ Արտա Զաքարեան։ Համերգի աւարտին, փակման խօսքով հանդէս եկած է Րաֆֆի Տուտագլեան եւ շնորհաւորած երգչախումբին ղեկավար ուսուցչուհին եւ աշակերտները։ Խօսք առած է նաեւ Հայաստանցի երաժիշտ՝ Արա Գէորգեան։

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԷ.

ՓԱԽՈՒՍՏԸ

– Ո՞ւր են ընկերներդ, – հարցուց Յոյնը։

– Սխակ արդէն գնաց, – պատասխանեց Տրդատ։

Իսկ Վահա՞նը։

– Վահանը դեռ տունն է, քիչ մը վերջը պիտի մեկնի, դուն անոր պիտի ընկերանաս։

Եւ Տրդատ մէկ - երկու բառով բացատրեց իրենց փախուստի ծրագիրը։

– Շատ աղէկ կարգադրութիւն ըրեր էք, – ըսաւ Յոյնը, – ուրեմն բարի ճանապարհ, Այ-Ստէֆանօ զիրար կը գտնենք։

Յոյնը սիկառէթ մը վառեց եւ սկսաւ փողոցին մէջ վեր - վար ժուռ գալ։

Դեռ սիկառէթը չէր աւարտած, երբ տան դուռը բացուեցաւ, եւ Վահան երեւցաւ։

– Շատո՞նց է կը սպասես այստեղ, – հարցուց Նիքօլին։

– Ո՛չ, նոր եկայ։

– Մեր ընկերները տեսա՞ր։

– Միայն Տրդատը տեսայ․․ շատ աղէկ ըրեր էք այսպէս առանձին - առանձին երթալով։

– Խնդիրը այն է, որ ամէնքս անվտանգ հասնինք մինչեւ կայարան։

– Աստուծով կը հասնինք, միայն թէ դէմքին վրայի վէրքի նշանը քեզ կը մատնէ, որչափ ալ լաւ ծպտուած ըլլաս։

– Ի՞նչ ընեմ, շատ աշխատեցայ ճար մը գտնելու ատոր համար, բայց չյաջողեցայ։

Այսպէս խօսակցելով անվնաս հասան մինչեւ կամուրջ եւ անցան դիմաց։

– Կարծեմ վտանգին մեծը անցուցինք, – դիտել տուաւ Նիքօլի։

– Ինչո՞ւ համար։

– Որովհետեւ հսկողութիւնը կազմակերպուած էր մասնաւորաբար Ասմալը Մէսճիտի շրջակաները։ Պոլսոյ կողմը, կարծեմ, հսկողութիւն չկայ։

– Ասմալը Մէսճիտի կողմերն ալ հսկողութիւն չի կար կարծեմ։

– Այնչափ կանուխ ճամբայ ելանք, որ տակաւին ոստիկանները գործի չէին ըսկսած։

– Ես շատ կը վախնամ, որ Այ-Ստէֆանօի կայարանը մեր գլխուն փորձանք մը պիտի գայ, – դիտել տուաւ Վահան։

– Իրա՛ւ ալ, կայարանները անպատճառ հսկողութիւնը կրկնապատկուած ըլլալու է։

– Տեսէք, ինչ ընենք, – առաջարկեց Վահան, – փոխանակ կայարան երթալու, կայարանին մօտերը տեղ մը հաւաքուինք, եւ դուն գնա՛ Օսմանը մեր քով բեր։

– Ի՞նչ օգուտ ունի, քանի որ շոգեկառք մտնելու համար ստիպուած էք կայարան գալ։

– Թերեւս Օսման կրնայ ուրիշ միջոց մը խորհիլ մեզ շոգեկառք դնելու համար։

– Այդպէս կ՚ընենք ուրեմն, բայց քայլերնիս արագենք, որպէսզի ատենին հասնինք։

Ժամ մը ետքը արդէն իսկ հասած էին Եէնի Գաբու։

Գրեթէ վազելով կ՚երթային ամայի դաշտերէն։

Երբ Եէտի Քուլէէն անցան, տեսան Տրդատը, որ խոտերուն վրայ նստած՝ յոգնութիւն կ՚առնէր։

Փութացին իրեն քով։

– Սխակ ո՞ւր է, – հարցուց Վահան։

– Չեմ գիտեր, զինքը չտեսայ, կ՚երեւայ, որ աւելի առաջ անցած է, քանի որ ինէ քառորդ ժամ առաջ ճամբայ ելաւ, ասկէ զատ Սխակ քալելու մէջ վարժ է։

– Ճամբան որեւէ վտանգ մը չանցուցի՞ր։

– Ոչինչ եւ ոչ իսկ մէկ ոստիկան տեսայ ճամբան։ Իսկ դո՞ւք։

– Մենք ալ նոյնպէս։

– Իցիւ թէ մինչեւ ետքը այսպէս գործերնիս յաջող երթար։

– Խնդիրը կայարանէն անցնելն է։

Իրենց յոգնութիւնը առնելէ ետքը երեքը միասին ճամբանին շարունակեցին։

– Հոս կրնանք միասին քալել, – ըսաւ Վահան, – վտանգ չի կայ։

Տաքը արդէն սկսած էր, եւ իրենց վազն ի վար գնացքը անտանելի կը դառնար։

Դիտմամբ ամայի դաշտերէ կ՚երթային մարդու չհանդիպելու եւ կասկած չյարուցանելու համար։

Եւ սակայն Մաքրիգիւղի եւ Այ-Ստէֆանօի միջեւ պահակ շրջող ոստիկաններ կեցուցին զիրենք։

– Ո՞վ էք, ո՞ւր կ՚երթաք, – հարցուց ոստիկաններէն մին խիստ ձայնով մը։

Յոյնը իսկոյն միջամտեց եւ ըսաւ.

– Էֆէնտիները գերմանացի են, թուրքերէն չեն հասկնար, Այ-Ստէֆանօ կ՚երթան կոր։

– Անցագիր ունի՞ն։

– Անշուշտ ունին։

– Ցոյց տուէք, տեսնենք։

Նիքօլի երկու երիտասարդներուն դարձաւ եւ իբր թէ գերմաներէն քանի մը խօսք արտասանեց։ Այս վերջինները, որոնք իրողութեան տեղեակ էին, իսկոյն իրենց անցագիրները հանեցին։

Ոստիկանը առաւ, իբր թէ քննեց եւ անոնց վրայ գտնուած զինանշաններէն ու կնիքներէն այնպէս հետեւցուց, թէ հարազատ անցագիրներ էին ու զանոնք վերադարձուց։

Բայց տակաւին կասկածի շշուրդ մը մնացած էր։

– Ուրկէ՞ կուգաք, – հարցուց։

– Մաքրիգիւղէն, – պատասխանեց Նիքօլի։

– Երկաթուղի ինչո՞ւ չնստեցաք ու ոտքով կ՚երթաք։

– Այս Գերմանացիները տարօրինակ մարդիկ են, – դիտել տուաւ Յոյնը, – քալելը կը սիրեն, ձի ունին տունէն, կառք ունին ու այսպէս ոտքով կ՚երթան։ Դեռ Այ-Ստէֆանօէն անդին ալ, մինչեւ Քիւչիւք Չէքմէճէ պիտի երթանք, քաշելու բան չէ, բայց քանի մը ղրուշ առնելու համար իբրեւ թարգման իրենց հետ կ՚երթամ կոր։

(Շար. 256)

— ՎԱՐԴԱՎԱՌ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 7

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Պայծառակերպութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30–ին: Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 8

Բ. Օր Վարդավառի

ՑԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ *կը կատարուի* «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂԱ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

***

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 7

Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ

կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 8

ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 11_ին Հոգեհանգիստ

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE

R E C H E R C H E
2 C H A U F F E U R S

A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'Ecole Tebrotzassère :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՆԵԷՕ._ Շիրինեան _ Տակուեան ընտանիքը 200 Եւրօ Վարդավառի առթիւ, նահատակներու յիշատակին:

Grande Fête Champêtre

KHANASSOR

à l'initiative
du Comité F.R.A. ZAVARIAN
et de la C.B.A.F. de CHAVILLE
le Dimanche 7 juillet
— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

après la messe à l'Eglise Arménienne de Chaville
recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures
au Cimetière de Chaville

* Ambiance * Surprises * Buffet
* Jeux

Concours : Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite
C H E R C H E
pour l'Etablissement de Montmorency
U N   D I R E C T E U R
ou
U N E   D I R E C T R I C E
chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).
— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré
Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'armé nité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաբաղոկ

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 7
DIMANCHE
7 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 283

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.465 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.465

ԲԱՆԱՍՏՈՍԽԱՓ

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐԻ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

1. ԱՌԱՋԻՆ ԵՌԱՄՍԵԱԿ — Փարիզ, Յունիս 10
2. ԱՐԿԱԴԻ ՎՈԼՈԴՈՍ — Թէաթր տէ Շան զ'էլիզէ
3. ԳԵՐԻՐԱՊԱՇՏ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ — Փոմփիտու Կեդրոն
4. ԳԵՂԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆ — Ժագմառ–Անտրէ Թանգարան
5. ԱՆՏՐԱՍ ՇԻՖ — Սալ Կաւօ
6. ԹԷՈՏՈՐ ՇԱՍԵՐԻՕ — Կրան Փալէ
7. ՆԱՄԱԿԱՆԻ
8. ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ
9. ՊՈՐՈՏԻՆ ՔԱՌԵԱԿՆ ՈՒ ՌՈՒԲԷՆ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ — Թէաթր տիւ Շաթլէ

Փարիզ, Յունիս 2002

ԱՌԱՋԻՆ ԵՌԱՄՍԵԱԿ

Հարուստ էր տարուան առաջին եռամսեակը։ Նկարչական, թէ՛ երաժշտական գետնի վրայ։

Պօպուրի սրահներուն մէջ գերիրապաշտ շարժումին նուիրուած գեղեցիկ ցուցահանդէսը՝ Ժագմառ–Անտրէ, գեղանկարչութեան յատկացուած հսկայ հաւաքածոն, ուր նոյն ատեն վիպական դիմագծով ճարտար նկարիչ Թէոտոր Շասերիօ կը ներկայանար մեզի Կրան Փալէի սրահներուն երկայնքէն։

Նոյնքան հարուստ էր երաժշտական համերգներուն առաջին ելոյթներու փաղանգը, երեսնամեայ նոր ուժերու ալ երեւումով, որոնց յաճախ չէինք հանդիպած փարիզեան բեմերուն վրայ։

Արկադի Վոլոդոս, Բորիս Բերեզովսկի, Նիքոլա Լուկանսկի, երեքն ալ ռուսական դպրոցին արգասիքը, կու գային միանալ իրենց տարեկից եւ արդէն աշխարհահռչակ Եւգենի Քիսինի։

Ահա չորս արուեստագէտներ, որոնց համաշխարհային վարկին կը մօտենայ նաեւ իրենց տարեկից մը եւս՝ Վարդան Մամիկոնեան, վերջին տարուան իր համերգներով, Եւրոպայի թէ Ամերիկայի տարածքէն։

Անցնող ամիսներու ընթացքին եղաւ նաեւ նորեկ հայ արուեստագէտներու երեւումը, ձայնապնակներու միջոցաւ։ Նախ, Վահան Մարտիրոսեանի առաջին յաջող խտացեալ սալը որ գտաւ լաւ քննադատական ընդունելութիւն մամուլին մէջ։ Լսեցի իր Շուպէրթը։ Իրապէս լաւ սկիզբ մըն է։ Օրերս հրապարակ պիտի ելլէ նաեւ Անի Կասէրի ու Սեդրակ Գուլաքսըզեանի պատրաստածը, զոր իր նախապատրաստական փուլին մէջ լսելու առիթն ունեցայ։ Երկուքն ալ գգայուն երաժիշտներ։ Արժանի՝ գնահատանքի։

Ստացայ նաեւ ուրիշ մը՝ Առնօ Բաբաջանեանի դաշնակի երրեակին, ու Կոմիտասի թէ Եկմալեանի զանազան գործերուն յատկացուած, շատ յաջող մէկտեղումով։

Մարինէ Շամախեան, Ռուբէն Ղազարեան ու Լեւոն Մուրատեան կու տան Բաբաջանեանի սենեկային երաժշտութեան նուիրուած լաւագոյն գործերէն միոյն արժանի մեկնաբանութիւնը։ Շքեղ։ Սալիկը պատրաստուեր է Հայաստանի Քրիստոնէացման 1700–ամեակին առթիւ։

Կայ նաեւ Ֆելիքս ու Լուսինէ Սիմոնեանի պատրաստած գեղեցիկ խտացեալ սալը որ երեք գործերով կը հարստացնէ թաւջութակի եւ դաշնակի երգացանկը։ Ուր կու գան միանալ Շուպէրթի «Արփեճիոնէ» սոնաթին Պրահմսի ու Սամուէլ Պարպըրի սրտայոյզ գործերը։ Ահա զոյգ մը խիստ զգայուն արհեստավարժ երաժիշտներ եւս որոնց մեկնաբանութիւնները ո՛չ միայն երաժշտական ուժով խառնըւածք կը ցոլացնեն, այլ նաեւ երանգներու պէսպէսութեամբ նկարչութեան կը ձգտին։ Ի տես այս բոլորին, գոհունակութիւն պատճառող, չկա՞յ սակայն հարցում մը որ կ'այրէ մեր Հայու սիրտն ու միտքը։ Ի՞նչու չկան մեր թուած անուններուն մէջ –կամ ուրիշներու– համաշխարհային արուեստի խաւերէն ընդունուած ու վերին ճանաչողութեան սահմանին հասած քանի մը հայ արուեստագէտներ եւս, հակառակ իրենց երաժշտական համահաւասար արժէքին։ Չկա՞ն բնորոշիչ բազմապատկեալ ազդակներ ժխտական, որոնք կը դժուարացնեն անոր այդ վերին սահմանին հասնելու կարելիութիւնը։ Ընկերային, ազգային, ընտանեկան թէ հոգեկան, որոնք չեն դիւրացներ իր աշխատանքը։ Հայ մեկենասն ալ կը խորհի ունենալ աւելի կարեւոր և խղճմտօրէն լուծուելու արժանի բազմաթիւ հարցեր։

Երաժշտութիւնը նամանաւանդ, արուեստը ընդհանրապէս առաջին գծի վրայ չեն դասուիր իր քաջալերանքին արժանի։

Երկփեղկուած սփիւռքային մթնոլորտն ալ ուրիշ տկարութիւն մըն է, ուր բոլորս ալ կը մոռնանք երբեմն արուեստին բազմապատկեալ տարողութիւնը դրական, մինչեւ իսկ քաղաքական գետնի վըրայ։ Օրինակները կը վխտան։

Հայ արուեստագէտը ստիպուած է առանձնութեանը մէջ գտնել իր վերելքը ապահովող լուսաւոր ուղին։

Այո՛, ունինք այսօր ալ արժանաւոր անծանօթ հայ արուեստագէտներ, որոնք նախաձեռնութեան տէր յատուկ շարժումներու կարօտը ունին։ Նաեւ անուրանալի երիտասարդ ուժեր։ Քանի վայրագ ճակատամարտ կայ՝ առաջին գծին հասնելու համար։

Թէաթր տէ Շան զ'էլիզէ

ԱՐԿԱԴԻ ՎՈԼՈԴՈՍ

Իր առաջին երեւումն է Փարիզ։

Սրահը լեցուն է, հետաքրքրութիւն յառաջացուցած ըլլալով իր ձայնագրութիւններով։ Աճապարանք չունի սկսելու համար նուագը։ Հակառակ որ լոյսերը մարած են րոպէ մը առաջ, կը շարունակէ ամփոփուիլ՝ ստեղնաշարին ուղղելով նետաձիգ նայուածքներ։

Ունինք՝ Պրահմս, Շուպէրթ ու Լիսթ յայտագրին վրայ։ Պրահմի Սի մինէօր վեցեակին միջին մասին վրայ յօրինուած՝ տարբերակներով կը սկսի համերգը։ Գարնանային է մթնոլորտը։ Հանդարտ, վեհ շունչով մըն է որ կը տրուի գործը։ Կը հետեւի անոր Շումանի Գռայզլերիանան։ Ութ մասերէ բաղկացող այս յոյժ գեղեցիկ ծաղկահիւս գլուխ–գործոցը Շումանի ներաշխարհը լաւագոյնս կը պատկերացնէ։ Փորձաքար մըն է բոլոր դաշնակահարներուն համար ալ։ Եւ ո՛չ միայն կատարողական կնճռոտութեան՝ այլ նաեւ հոգեկան խոր ու խենթ ապրումներ արտացոլացնելու դժուարութեան բերմամբ։

Վոլոդոս կը մօտենայ գործին զուսպ ոճով, առանց վիպական չափազանցութեան։ Յստակ ու խայտաբղէտ։ Ինչպէս պիտի տար նաեւ ղադարէն ետք մեկնաբանած Շուպէրթի Մի մաժէօր սոնաթը։

Անմահական անոր երկար նախադասութիւններով, որոնց կրկնութենէն չես ձանձրանար։ Կրկին ու կրկին կը յուզեն քեզ, հրահրելով հոգիդ։

Հո՛դ, Վոլոդոսի նուագը միապաղաղ թուեցաւ ինծի։ Պատշաճող՝ ոճին կատարեալ յարգանքովը սակայն։ Կը վերջացնէր մենահամերգը Լիսթի 13–րդ Հունգարական ռափսոտիով։

Արկադի Վոլոդոս կ'արտաբերէ հո՛ս իր բուն կրքոտ դիմագիծը։ Աւանդական այդ պարին աւիւնը, բանաստեղծական դրոշմը կը գտնէք իր խաղին մէջ։ Զգլխիչ։ Մեծ դաշնակահարի մը նուագն է զոր կ'ունկնդրենք։ Հինգ կրկնութիւններ։ Սրահը՝ ոտքի։

Փոմփիտու Կեդրոն

ԳԵՐԻՐԱՊԱՇՏ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ

Ցուցահանդէսը կը սկսի անցնող դարու քսանական տարիներէն, աւարտելու համար շարժումին ամենակարեւոր դերակատարներուն գաղթովը դէպի Ամերիկա, քառասունական թուականներուն։

Ի. դարու արուեստի ուժգին հոսանքներէն միոյն կարեւոր մէկ ելոյթն էր այս ցուցահանդէսը։ Հոսանք որ կարծէք աւելի բանաստեղծական բնոյթ ունէր։ Երբ նոյն սրահին մէջ կը տեսնէք խմբըւած Մաքս Էրնսթ, Շերիքօ, Տալի, Մակրիթ, Միրօ թէ Մասոնի գործերը, յայտնօրէն կը զգաք թէ փնտռուած է արտայայտիչ վրձինէն ալ անդին, հոգեկան առաջ անմիջական սրտադեղում մը։ Հեռու չէ Ֆրէօյտ։ Նկարչութիւնը ճապէս նկարչութիւն մնալով կրնայ աւելի յուզել, ըլլալով միշտ առաջին գծին վըրայ։ Տալ ուզած իմաստը երկրորդական հայեցողական ազդակ միայն։

Բանաստեղծութեան ենթակայ գերիրապաշտ նկարչութիւնը, նկատուած է մինչեւ իսկ յեղափոխական շարժման օգնական ազդակ ու այդ իսկ պատճառաւ ցուցահանդէսը չէ զլացած տեղ տալ նաեւ գիրքի, արձանի, նկարի, որոնք կրած ըլլալով նոյն այդ ազդեցութիւնները, իրենց արժանի տեղը ունէին հոս։ Ուր կը տեսնենք շաղկապուած հոսանքները՝ նըկարչական ու բանաստեղծական։ Բարձրորակ գեղեցիկ մէկտեղում։

Ժագմառ–Անտրէ Թանգարան

ԳԵՂԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆ

Հաւաքածոներ կան անձնական որոնք լաւագոյնս կը ցոլացնեն իրենց տիրոջ ո՛չ միայն ճաշակն ու հաւատարմութիւնը նըկարչական դպրոցի մը, այլ նաեւ իրենց արուեստի ըմբռնումը։

Կը հանդիպինք այդպէս Նիւ–Եորք անզուգական Ֆրիք, կամ Լիզպոն՝ Կիւլպէնկեան հաւաքածոներուն։

Գեղանկարչութեան յատկացուած Գրիւժիէ–Փոնիաթովսկի հաւաքածոն ալ նոյն կարգէն կարելի է դասել իր հինգ հարիւր գործերով։ Փարիզի ցուցահանդէսը սարքուած է անոր մօտաւորապէս մէկ երրորդովը․ լաւ ընտրութեամբ։ Արուեստագէտ ամոլը գիտցեր է խսկապէս նշանակալից գործեր ընտրել, առանց միայն շարժելու վայրկեանի տպաւորութեամբ։ Վեց դարերու վրայ թաւալող այս հաւաքածոյին մէջ կրնանք գտնել զանազան գեղանկարչական դպրոցներ ու անոնց ոլորտներուն ընդմէջէն ալ արուեստագէտին ներշնչման մօտենալ։ Ուշադիր նայուածք մը ցոյց կու տայ թէ ի՞նչպէս գիծը կը շնչէ թուղթին յանձնուած պահուն իսկ։ Ի՞նչպէս արուեստագէտը լոյս տըւեր է թուղթին․ ի՛նչ ի՛նչ հպումներով կշռոյթն է ապահովեր գծագրութեան։

Ու կը գտնենք նաեւ երբեմն հասարակ յայտարար մը դարերու ընդմէջէն, իրարմէ շատ հեռու արուեստագէտներու աշխատանքին մէջ։

Ժագմառ–Անտրէի կիսամութ նրբանցքներուն երկայնքին, ահա՛ Մանթենիա, Գարփաչիօ, Տիւրէր, Ռուպէնս, Տըկա, Մոնէ, Սէզան, Ռընուար, Վան Կոկ, Թուլուզ Լոթրէք, Պոնար, Մաթիս, Պրաք ու Փիքասօ որոնք կը տողանցեն ձեր առջեւ ներկայացնելու համար այս թանգարանային հաւաքածոն։ Ու մենք դանդաղ քայլերով դէպի ելքի դուռը կը յառաջանանք զմայլանքով գինով։

Սալ Կաւօ

ԱՆՏՐԱՍ ՇԻՖ

Ձայնագրութիւններէն կը ճանչնայի իր նուագը։ Առաջին մենահամերգս է իրմէ։ Յայտագիրը՝ Պախ, Մոցարթ, Սքարլաթի եւ Շոփէն։

Դժուար է առաջին վայրկեաններէն իսկ բոլորովին իշխել քմահաճ ստեղնաշարին, բայց Անտրաս Շիֆ Պախի Քափրիչիոյին մէջ մեզ կը վստահեցնէ իր զուսպ խաղով։

Կը սպասենք Մոցարթի Ֆա մաժէօր սոնաթին, որուն ընթացքին աւելի յայտնի պիտի ըլլայ իր մօտեցումը ու մեկնաբանութեան կերպը դասական գործին, որուն մէջ Մոցարթի հանճարին բոլոր նրբութիւնները կարելի է գտնել։

Ու կը գտնենք։ Սահուն, անշտապ երգ մըն է իրը որ կը հոսի հարուստ երանգներով անսասան։

Կը սպասեմ հիմա անհամբեր Սքարլաթիի վեց սոնաթներուն։ Անձնապէս աշխատած ըլլալով զանոնք, տարբեր պիտի ըլլայ հասկացողութիւնս։ Գիշերուան լաւագոյն պահը։ Ունի ամէն ինչ այս գոհարները իրենց արժանի ճկունութեամբ ու պարզունակ մօտեցումով հրամցնելու, առանց սեթեւեթի բայց ադամանդեայ պսպղուն փայլով։

Դադարէն ետք, Շոփէնի երրորդ Սի մինէօր սոնաթը։ Գրութիւնը անոր երգահանին կեանքին տխուր մէկ շրջանին կը հանդիպի։ Գիտէ թէ ժամանակը պիտի պակսի իրեն, քանի առողջութիւնը հետըզհետէ կը վատթարանայ։ Առանց դադարի կ'աշխատի։ Սոնաթը չուտով կը փոխակերպուի երգերէ շարահիւսուած չորս մասերու, փոփոխակի կշռոյթնե–

(Շար.ը Դ. էջ)

Բիւրեղին համար, ինչպէս ողին կը ձգտի անդորրին:

Եթէ բիւրեղացման նուաճումն է գեղարուեստական բարձրագոյն չափանիշը, ուրեմն հարկ է այցելել Փիէթ Մոնտրիանի (1872–1944) նուիրուած ցուցահանդէսը, նկատելու համար թէ Ի. դարու մեծագոյն նկարիչը ինչն է: Զննելով կէս յասամեակ մը է[2], քանի որ ան կը նկարչական Մոնտրիանի ստացորդին առաջին կէսը, 1892–1914 շրջանը բիւրեղացող, որմէ ետք Մոնտրիան կը թեւակոխէ ամբողջական վերացականութեան հանգրուանը, որ կ'երկարի մինչեւ իր մահը:

1914-ը բեկում մը չի յանդիմեր այլ՝ անցք մը, չըլլանք որ ընթացքին իր Մոնտրիանի նկարչութեան մէջ յաջողած իր բիւրեղացման վերջին նշմարները: Հետզհետէ չքանալով ետք, տեղ կու տան նախ քառակուսիներու, ապա՝ ուղղահայեաց եւ հորիզոնական երիզներու, սկիզբը սեւ եւ մոխրագոյն, յետոյ նաեւ կարմիր, դեղին, կապոյտ: Ձեռքով կատարուած վրայ անոնց յաւելուած քառակուսիներն ամէն Մոնտրիան գոյնով կը ծածկէ, հիմնական իր կարմիր, դեղին եւ կապոյտ, որպէս երանգները աշխարհին երեք գոյները, ճերմակ, ընդդիմութիւնը: Ասով՝ ձեւը, ծաւալը, մեծագոյն եւ ամբողջական խորութիւնը կ'անհետանան, անոր նկարագրման, սահմանէ իրմէ նկարչութեան մը, մինչ ուղղիլը եւ պատկերները անոր գերիշխանութիւնը, իր բոլորականութիւնը սահմանեց, պարզեցումը: եւ այսպէս շարունակաբար պաշտպանութեան սահմանուած:

Մոնտրիանի վարքը իր ամբողջութեան մէջ կը յայտնէ օրինակելի շարունակականութիւն մը, որ յաջորդական եղափոխումով դէպի ծայրագոյն բիւրեղացում կ'ուղղուի: Այս ընթացքը եզակի կը մնայ Ի. դարու առաջին կէսի նկարչութեան մէջ: Արդարեւ, երբ յեղափոխական կարծատեւ առաջին շրջանէ մը ետք ոմանք, 1910–ական թուականներէն սկսեալ, ինչպէս Անտրէ Տըրէն, Ժորժ Պրաք, Պապլօ Փիքասօ, Ֆերնան Լեժէ եւ ուրիշներ, վերատեսութեան կ'ենթարկեն իրենց նորարար արուեստը կամ կը դրժեն զայն (անցեալի կապկումով, անոր վերամշակումով կամ հանգստաւէտ, հռետորական պատկերայնութեան կիրարկումով, աւելի կամ նուազ արդիական, երբեմն «վերացական» տուեալներ ընդգրկող), Մոնտրիան, առանց այլայլելու, իր ուղին կը շարունակէ տիպար ժուժկալութեամբ մը, որ այնքան կը պակսի Ի. դարու արուեստին: Դժուարին ուղի մը, որուն յառաջացուցած յուսալքումը կամ տագնապը զինք 1921–ին կը մղէ պահ մը մտածելու նկարչութիւնը լքել, շրջանի մը ընթացքին երբ կը գտնուի իր յայտնաբերած վերացականութեան սկիզբներուն, որ չուտով ինքզինքը կը հաստատէ որպէս նկարչութեան պատմութեան մեծագոյն հանգրուաններէն մէկը, թէ՛ զանազան մարզերու մէջ (արուեստ, ճարտարապետութիւն, ձեւաւորում, յարդարում, նորաձեւութիւն եւլն.) նոր հորիզոններ բացող ու աւետող եւ թէ՛ հսկայական ազդեցութիւն բանեցնող իր ժամանակակիցներուն եւ ապագայի ստեղծագործողներուն վրայ:

ցոյց կու տայ, որ կը կայանայ ներկանիւթի մարմնոտ գործածութեան եւ լայն վրձնահարուածներու մէջ, բնանիւթը նըկարչականօրէն մեկնաբանող քան թէ զայն միայն նկարագրող: Սակայն այս գործերով Մոնտրիան լայնօրէն հարկատու կը մնայ իրեն ժամանակակից բնապաշտութեան, իր հօրեղբօրը նկարչութեան, որոնք հեռուէն կամ մօտէն Պարպիզոնի դպրոցին եւ Ժ.-Պ. Գ. Գորոյի քնարական արուեստին կ'արձագանգեն: Բայց Ջրանցքի մեծ չափի գործերով, Մոնտրիան կը հեռանայ մինչեւ այդ աւանդութիւն դարձած բնապաշտութենէն, տեղական գոյներէն: Գիծը, երբեմն երկար, հետզհետէ տիրական կը դառնայ, առեններ Նոր-արուեստեան յարդարային բնոյթ ցուցաբերող, մինչ գունաւոր մակերեսները, ընդարձակ եւ հարթ, տարածուն չունչով մը կ'օժտեն զանոնք: Կարծէք երաժշտութիւնն է որ մուտք կը գործէ Մոնտրիանի գործերէն ներս, երկար գիծերու եւ մեղմ կշռոյթներու ընդմէջէն: Մաքուր մթնոլորտ մը կը տիրէ անոնց մէջ, յուշիկ լոյս մը, լռութիւն մը, հանդարտութիւն մը, որոնք երազային բնոյթ կու տան այս գործերուն, Ճ.-Մ. Ուիսթլըրի նախապէս նկարուած կարգ մը երկերը յիշեցնող: Ասոնցմով Մոնտրիան կը ցուցաբերէ բիւրեղին իր ձգտումը, անդորրին ընդմէջէն: Իր գործերուն մէջ անդորրին տիրութիւնը, գլխաւորաբար հորիզոնական եւ ուղղահայեաց կշռոյթին վրայ հիմնուած, կը շարունակէ աւանդը որ տեղ գտած էր հոլանտացի նկարիչներու արուեստին մէջ, Սանրէտամէն եւ Վերմէրէն ի վեր: Անոր մէջ, դաւանական եւ կենցաղային տուեալի կողքին, առաջնակարգ տեղ կը գրաւէ երկրին բնութիւնը: Մոնտրիան անոր ուղղակի կ'անդրադառնայ. «Այլ պատճառ մը որուն հետեւանքով այնքան հանդարտութիւն կայ այս բնութեան մէջ այն է թէ՝ հորիզոնականը եւ ուղղահայեացը կերպարայնօրէն անոր ձուլուած են. դիրքաւորման յարաբերութիւնները ի յայտ կու գան, եթէ ոչ կատարեալ հաւասարակշռութեան, գէթ բնական ներդաշնակութեան մէջ»[3]: Ասիկա իր ծայրագոյն արտայայտութիւնը կը գտնէ Մոնտրիանով:

Բիւրեղացման ընթացքը աւելի ակնամպի կտոր մը, կապտաւուն եւ լուսաւոր երկինքին ճիշդ կեդրոնը, դաշտին վերեւ: Արտտ մը, կամ ժայռի բեկոր մը, որով երկը խորհրդապաշտ կը դառնայ նաեւ, այստեղ միանալով այդ շրջանին նկարչական աշխարհը յնցող գունավառ վայրենապաշտութեան: Իսկ կատարման զգաստութիւնն ու արագութիւնը կը շեշտեն թարմութիւնը որ պաստառին կը տիրէ, լուսաւոր մթնոլորտէն ծագած, մինչ տարրերուն սակաւութիւնը կը յայտնէ էականը արտայայտելու Մոնտրիանի մղումը:

Մոնտրիան խորհրդապաշտ եւ պատգամային իր առաջին գործերը նկարած էր 1900–ի շուրջ: Սակայն իր կիրարկածը, նկարչականութեամբ, հեռու է այլ խորհրդապաշտներու գրականական արուեստէն, ընդհանրապէս: Իր գունայ յղացքով, զգայականութենէ զերծ, Մոնտրիան կը կիրարկէ խորհրդապաշտութիւն մը, որուն կապը իրականին հետ աւելի է քան երեւակայականին, երազայինին: Հիմնաւորապէս, մեծածաւալ մէկ գործով Մոնտրիան կը թեքի դէպի գրականական ու պատգամային խորհրդապաշտութիւն, «Յառաջխաղացք» խորագիրը կրող եռանկարով: Այս պարագան դաւանաբանական հանգամանք կը զգենու, ի հետեւանք Մոնտրիանի անդամակցութեան՝ Կրօնագիտական Ընկերակցութեան[4], 1909-ին, երկին իրագործումէն տարի մը առաջ: Ամէն պարագայի մէջ, այս փորձառութիւնը անհետեւանք կը մնայ, մանաւանդ որ տարի մը յետոյ նկարիչը ոչ միայն պատգամային պատկերումը կը լքէ այլ՝ կը մտնէ ստոյգ ձեւանականօրէն բնանիւթի անհետացման ընթացքին մէջ:

«Յառաջխաղացք»ին մեծ ծաւալը ցոյց կու տայ կարեւորութիւնը զոր Մոնտրիան այս նիւթին տուած է: Երկը կազմուած է իրարու կցուած երեք պաստառներէ, խուրաքանչիւրը ծածկուած կանացի կապտորակ նոյն մերկ կերպարով, կանգնած, որուն յաջորդականութիւնը, ձախէն աջ, կը խորհրդանշէ ոգիին եւ միտքին յառաջխաղացքը՝ դէպի բիւրեղացում: Միօրինակ յաջորդականութեան մը առաջքը առնելու համար, Մոնտրիան կեդրոնի պաստառը քիչ մը աւելի վեր զետեղած է, ինչ որ կը շեշտէ դէպի վեր

թիւնը կրնայ տարտամ բանի մը առաջնորդել, բայց կրօնագիտութիւնը, որ մտային գիտութիւն մըն է, երբեք», որովհետեւ ան «շատ իմաստուն վարդապետութիւն մըն է որ, մտային զարգացման ընթացքին, յստակութեան կ'առաջնորդէ»[5]: Մոնտրիանի միտթիք դիրքորոշումը կը զուգահեռի վերացականութեան միւս ռահվիրաներու, Վասիլի Քանտինսքիի, Քազիմիր Մալեվիչի, Ֆրանթիսէք Քուփքայի եւ այլոց դիրքորոշման, իրեն նման խորհրդապաշտութեան բովէն անցնող, որոնք հին, արեւելեան կրօնքներու եւ իմաստասիրութիւններու կ'ապաւինին, կամ անոնցմով կը հետաքրքրուին, հասնելու համար տիեզերական ճշմարտութեան, անյայտի թափանցման: Մոնտրիան այլ առիթով կը գրէ. «Ներյայտնութիւնը միշտ զարգացման ուղին կը գտնէ, որ շարունակական յառաջխաղացք մըն է, դէպի արուեստի խորքին աւելի յստակ բնորոշում մը, հաստատում մը, որ է՝ մարդուն միաձուլումը տիեզերքին»[6]: Այսպէս, արուեստագէտը «պէտք է ոչինչ ակնկալէ նիւթական աշխարհէն», որովհետեւ իր ստեղծագործումը «պէտք է անհիւթ մակարդակի մը գտնուի. իմացականութեան մակարդակին»[7]: Ասիկա արուեստագէտին առանձնութիւնը կ'ենթադրէ որ, մեծ հոգիներուն համար, «կը նշանակէ իր ներաշխարհին նայիլ, ինքզինք նանչնալ, մարդկութիւնը ճանչնալ, վերջապէս մարդ – աստուածը, երկնայինը: Այսպէս է որ կը վերանանք, աւելի գիտակից կը դառնանք եւ կը յանգինք երկնայինի նուաճման»[8]:

Մոնտրիանի արուեստն ու կենցաղը կը դառնան մէկ ամբողջութիւն, ուր ոչինչ պէտք է ընդհանուր ներդաշնակութիւնը խանգարէ, զայն խաթարէ, մարդ – աստուածութեան լինելութիւնը կասեցնէ: Արուեստագէտ Փիէթ Ցվարթ, 1926 Օգոստոսին Փարիզէն իր կնոջը կը գրէ. «Ընթրիքէն յետոյ փիէթ Մոնտրիանին այցելեցի, որ տունն էր: Մենք միշտ նոյնքան երջանիկ ենք որքան մանուկները, զիրար տեսնելով: Իր արուեստանոցը, Մոնտրիանի կեդրոնը, շատ գեղեցիկ է: Հոն ամէն տարածութիւն իրենց [illegible] ըլլալ: [illegible] բացատրեցի. "Այդպէս ամէն անգամ Տիրոջ տուներ կը մտնեմ,"

ՄՈՆՏՐԻԱՆԻ ՀԱՆԴԱՐՏ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄ, ԵՂԱՓՈԽՈՒՄ, ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄ

Մոնտրիան քանի չբոլորած ձեռք կը բերէ ակնյայտ հմտութիւն, նկարելով գործեր որոնք եթէ վաղահաս հանճար մը չեն մատներ, միւս կողմէ ցոյց կու տան հաստատուն եւ բերրի տաղանդով օժտըւած նկարիչ մը, որ բնապաշտական ուղղութիւնը կ'որդեգրէ, այդ շրջանին իր ծննդավայր Հոլանտայի մէջ թէ այլուր լայն կերպով կիրարկուող, որու ներկայացուցիչներէն է իր հօրեղբայրը, Ֆրից: Սակայն ասիկա եւ տիրող կանոնապաշտութիւնը սահմանափակ կը թուին աւելի հեռուն սեւեռող երիտասարդի մը համար, ինչ որ զինք կը մղէ 1907–1908–ին արդիականութեան փարելու, խորհրդապաշտութեան կողքին նորատպաւորապաշտ կամ կէտապաշտ, հատապաշտ նըկարչութիւնը որդեգրելու:

Իր ասպարէզի սկիզբներէն իսկ, Մոնտրիան նկարչական խոր ըմբռնողութիւն

յայտ կը դառնայ երբ Մոնտրիան արդիական ուղղութիւնը կ'որդեգրէ: 1907–ին նկարուած գործ մը, «Կարմիր ամպը» խորագրուած, կը թուի անոր առաջին արդիւնքը ըլլալ, որ իր լուսաւորութեամբ կը հակադրուի ցարդ մութ երանգապընակով տիրապետուած իր նկարչութեան: Մոնտրիան ասով ոչ միայն գունային նոր յարաբերութիւններ կը մշակէ այլեւ՝ լոյսի, միջոցի եւ նկարչական մեկնաբանման աննախընթաց հանգրուան մը կը բանայ իր նկարչութեան առջեւ: Այսպէս, ինք ձեռք կը բերէ գունային եւ կատարման ազատութիւն մը, որ զինք կ'անջատէ այն պայմանականութենէն եւ կաշկանդումներէն զորս բնապաշտութիւնը կը պարտադրէ, նոյնիսկ երբ Մոնտրիան տակաւին կը շարունակէ, կարճ շրջանի մը համար, բնապաշտական երկեր իրագործել:

«Կարմիր ամպը»ն Մոնտրիանի կողմէ կատարուած մեծ ոստում մըն է գոյնի եւ տարածք-միջոցի բնագաւառներուն մէջ, խտացեալ յառաջխաղացք մը, որով նկարագրականը եւ տեղական գոյնը տեղ կու տան արտայայտչականին: Կարմիր

չարժումի կամ՝ վերացումի գաղափարը եւ կ'ընդլայնէ նկարին միջոցը, բազմակողմանի ուղղութիւններով, որպէս կորիզ ունենալով եռանկարին հորիզոնականութիւնը եւ կերպարներուն ուղղահայեացութիւնը: Կեդրոնի կինը եգիպտացի քրմուհի մը ըլլայ իբրեւ թէ, անդենական կերպար մը որ, համատարած կապոյտին մէջ ցցուելով, ոսկելոյս վերնամասին դիմաց, լայն բացուած եւ «կուլ տուող» մեծ աչքերով դիտողին կը նայի, մինչ աջի եւ ձախի երկու կերպարները, աչքերնին փակ, կը խոկան կամ կարծէք պատգամի մը, տեղի ունենալիք արարքի մը, ոգեկան բիւրեղացման եւ վերացման կը սպասենն. սպասում մը յաւիտենական ծաւիին մէջ, անհունին:

Նախապէս, 1900–ի շուրջ նկարուած խորհրդապաշտ գործերը արդէն իսկ Մոնտրիանի մօտ կը յայտնէին անդրացման պահանջք մը, ինչ որ տարիներ յետոյ զինք առաջնորդեց կրօնագիտութեան յարելու: Այս քայլէն հինգ տարի ետք, 1914–ին, Մոնտրիան նամակի մը մէջ կը գրէ թէ, իր կարծիքով, «Կաթողիկէու-

երբ քեզի կ'այցելեմ": Երկուքս ալ լիասիրտ խնդացինք: Ինծի յայտնեց թէ ֆրանսացի երիտասարդ կին մը, քառորդ ժամ կամ աւելի տեւող լռութենէ մը ետք, յանկարծ իրեն ըսած է. "Բայց, պարոն, ձեր տան մէջ երբեք չենք կրնար տըխրիլ": Եւ իսկապէս, այս զգոյշ մարդը ինքզինքին համար ստեղծած է անձեռնմխելի շրջապատ մը, որմէ ներս հոգը չի թափանցեր»[9]: Արուեստագէտը ծայրագոյն անջատուածութիւն ձեռք բերած էր, ինչպէս եւ պահած էր շրջապատէն հեռաւորութիւն մը, իր ոգիի անվթարութեան համար:

Մոնտրիանի վարքին մէջ, Ի. դարու առաջին տասնամեակի միայն կարգ մը խորհրդապաշտ գործերը չեն, որոնք խորհուրդ կը պարունակեն կամ կ'արտայայտեն: 1905–1907 շրջանին նկարուած բընապաշտ եւ ապա դէպի արդիականութիւն յառաջացող երկերու շարք մը կայ, որ նոյն վիճակը կը սփռէ, յատկապէս հոգմաղացներ ներկայացնող պաստառներէ կազմուած, որոնք իրենց վիպականութեամբ եւ ռամպրանթեան մթնշաղային լոյսով, երբեմն մութ ու լոյսի զօրաւոր

հակադրութեամբ, ամայութեամբ, աղջամուղջային երկինքներով, հորիզոնական ցամաքով եւ կոթողական, ուղղահայեաց նոյնինքն հողմաղացներով, երբեմն ողբերգականութիւն կը բուրեն: Նկարուածները սակաւաթիւ տարրեր են, բայց նկատելիօրէն արտայայտչական, որոնք Մոնտրիանի արուեստին մէջ մինչ այդ կիրարկուած ուղղահայեաց եւ հորիզոնական կշռոյթի ամէնէն չեշտակի օրինակները կը դառնան, նախորդող տարիներու ծառեր պատկերող նկարներու կողքին, ապագայի ուղին աւետող:

Տարիներ յետոյ, բացարձակ վերացականութեան վերջին շրջանին, Մոնտրիան կ'անդրադառնայ ողբերգական տուեալին որ միշտ ներկայ է: Կը գրէ. «Հաւասարակշռութիւնը տեսանելի դարձնելը մարդկութեան համար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ: Ասիկա կը յայտնէ թէ, հակառակ որ մարդոց ժամանակաւոր գոյութիւնը ոչ – հաւասարակշռութեան դատապարտուած ըլլայ, ան այսուհանդերձ հաւասարակշռութիւնը ունի որպէս արմատ: Ասիկա ցոյց կու տայ որ հաւասարակշռութիւնը կրնայ ալ աւելի կենդանի ըլլալ մեր մէջ: Այն ինչ որ իրականութիւնը մեզի այնքան ողբերգական կը դարձնէ, պարզապէս ոչ – հաւասարակշռութիւնն է եւ անոր արտաքին երեւոյթներուն խառնակութիւնը»: Բայց, «մենք կրնանք ողբերգականին ճնշումէն դուրս գալ, բուն իրականութեան յստակ ընկալմամբ, որ գոյութիւն ունի, բայց քողարկուած: Եթէ մենք չենք կրնար զմեզ ազատագրել, կրնանք մեր տեսիլքը ազատագրել»: Որովհետեւ, «Ողբերգութենէն կը ձերբազատինք միայն եթէ ի վերջոյ Մէկ ըլլանք, ինչ որ շատ աւելի նուազ հեշտ է արտաքին կեանքին մէջ իրականացնել քան թէ վերացական կեանքին: Մէկին եւ Միւսին միաձուլումը կրնայ իրագործուիլ արուեստով, վերացականին մէջ. արուեստը ուրեմն աւելի առաջ կ'ընթանայ քան իրական կեանքը»[10]:

1909–ին Մոնտրիան կը շարունակէ նախապէս «Կարմիր ամպը»ին բացած շաւիղը եւ շարք մը երկերու իրագործման համար կ'որդեգրէ հատապաշտ նկարելակերպը, որով գոյն ու լոյս կենսունակութիւն մը կու տան տարածութիւններու որոնք խճանկարներու նման կը խայտան,

Գրեց՝

ՇԱՀԱՐԱՋ

թարմութեամբ եւ պայծառութեամբ կը լեցնեն մթնոլորտը իբրեւ թէ արեւաշող առաւօտ մը յանկարծ յաջորդէ խորհուրդներով թանձրացած մութ գիշերին: Ասոնց մէջ Մոնտրիան, Ժորժ Սէօրայի կէտապաշտութենէն աւելի, Փօլ Սինեաքի հատապաշտ ոճը կը կիրարկէ: Սակայն իր նկարչական մեկնաբանութիւնը եւ միջոցային յղացքը, յատկապէս աւազակոյտեր պատկերող շարքին մէջ, կը յիշեցնեն Լուի Էյէի կարգ մը առաջատար գործերը, երկու տասնամեակ առաջ երկնուած, շատ հաւանաբար Մոնտրիանի անծանօթ[11]:

Քանի մը դիմանկար եւ կարեւոր թիւով բնանկարներ կը կազմեն դաշտը՝ ուր Մոնտրիան ի գործ կը դնէ նկարչական իր նոր ըմբռնումները, ուր հատապաշտութիւնը կը գոյակցի վայրենապաշտութեան եւ նկարչական արտայայտապաշտութեան հետ, Անրի Մաթիսի եւ Էտուար Մունքի ազդեցութիւններուն տակ: Երեք տարուան ընթացքին, մինչեւ 1911–ի վերջերը, Մոնտրիան գլխաւորաբար կը կեդրոնանայ աշտարակ – եկեղեցիի, աւազակոյտի եւ ծառի բնանիւթերուն վրայ, նկարչական այլազան մեկնաբանութիւններու ենթարկելով զանոնք, որոնց մէջ ուղղահայեաց եւ հորիզոնական կշռոյթը աւելի զտուած կերպով կը դրսեւորուի, աւելի տիրական:

Այս շրջանէն քանի մը մեծ չափի պաստառներ, կը ներկայանան որպէս հիմնաքարեր, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր մէջ կը խտացնէ նկարչական պատգամ մը, նախքան անցքը դէպի խորանարդապաշտութիւն, 1912ին: Ասոնցմէ «Հողմաղաց արեւին»ը (1908) արգասիքն է Մոնտրիանի միաժամանակ կիրարկած հատապաշտութեան եւ վայրենապաշտութեան, ուր գոյնը եւ լոյսը կը կառուցանեն նկարը: Ինք ակնառու լուծումով կը վերայղանայ իր ընկալած ազդեցութիւնները եւ կը ստեղծէ գլուխ–գործոց մը, որ աւելի կ'ընդլայնէ անոնց կարելիութիւնները: Ասոր օրինակ ծառայած հատապաշտ առաջին տարբերակին բաղդատմամբ, Մոնտրիան հսկայական քայլ մը կ'առնէ: Այսպէս, կէտ–կէտ վրձնահարուածները կը փոխարինուին գոյնի պատառներով եւ լայն ու հաստ զուգահեռ գարկերով, Վենսան վան Կոկիններուն նման, մեծ հմտութեամբ տեղադրուած: Մինչ միմիայն կարմիրի, դեղինի եւ կապոյտի օգտագործումը, ոչ միայն ճարճատուն լոյս մը կը սփռէ, այլ նաեւ միջոցային խորութիւնը եւ մթնոլորտը կը կերտէ: Այս պաստառը Մոնտրիանի համար կը թուի հիմնական տեղ գրաւել իր արուեստին մէջ, քանի որ իր կեանքի վերջին տարիներուն, գունային նոյն դրոյթը պիտի կիրարկէ:

ԿԱՐՄԻՐ, ԿԱՊՈՅՏ, ԱՆՀՈՒՆ

«Հողմաղաց արեւին»ի ոսկեայ եւ ուժգին լոյսը առանձին օրինակ մը կը մնայ Մոնտրիանի վարքին մէջ, մանաւանդ երբ նկատի առնուին անոր յաջորդող գործերը, մեղմ լոյսով պատուած, ինչպէս մեծածաւալ երկու կարեւոր պաստառները, «Տոմպուրկի եկեղեցիին աշտարակը»ն (1910–1911) եւ «Կարմիր հողմաղաց»ը (1911), որոնց մէջ ոչ միայն դեղինի նշոյլն իսկ չկայ այլ՝ Մոնտրիան լքելով հատապաշտ նկարելակերպը, կը կիրակէ քսումինը, գոյները հարթօրէն տարածելով պաստառներուն վրայ, ուր ընդարձակ կապոյտը, իր խորհուրդով, կը զուգահեռի անոր որ կը պատէ նոյն շրջանի «Յառաջխաղացք» եռանկարը: Մոնտրիան սլացք կու տայ իր միսթիքութեան, որով իր ներաշխարհը թափանցուած է եւ որ այս գործերով կ'արտայայտուի:

«Տոմպուրկի եկեղեցիին աշտարակը»ին մէջ Մոնտրիան կրկին կը կիրարկէ գունային պատառներու դրոյթը, զոր ի գործ դրած էր «Հողմաղաց արեւին» իւղանկարին մէջ: Սակայն այժմ յաւելեալ նոր քայլ մը կ'առնէ երբ կը գործադրէ միջոցային ներթափանցումի կերպը, երբ երկինքէն եռանկիւն կապոյտ պատառներ առաջ կու գան եւ տերեւներու դերը կը ստանձնեն ու կը ծածկեն աշտարակի գագաթէն մասեր: Տիրող բաց կապոյտը, որ թէ՛ երկինքն է՝ կանաչով բաժանուած, թէ՛ տերեւ է, թէ՛ դուռ պատուհան եւ թէ՛ շուք, կը ստեղծէ անըրջային մթնոլորտ մը, որուն մէջ վարդագոյն եկեղեցին եւ աշտարակը, հակառակ իրենց կոթողականութեան եւ ծաւալին, կարծէք աննիւթեղէն էութիւն մը կը դառնան, անցեալի ամայացած յիշատակ մը, քան շօշափելի կառոյց մը:

Անդրացման այս վիճակը նոյնքան եթէ ոչ աւելի ուժգնօրէն, Մոնտրիան կ'արտայայտէ «Կարմիր հողմաղաց»ով, ուր միայն երկու գոյներու, կարմիրի եւ կապոյտի հակադրութեամբ եւ կամ համատեղումով, ձեռք կը բերէ խիստ տպաւորիչ արտայայտութիւն: Կարմիր հողմաղացը, իբրեւ արինապատ կառոյց կ'իշխէ, թեւերը լայն բացած հսկայի մը նման, իբրեւ թէ օդին մէջ առկախուած ըլլայ եւ իր մութ «խոռոչ–աչք»երով զինք դիտողին սեւեռէ, «Յառաջխաղացք»ի եգիպտացի քրմուհիին նման, որպէս անհունին մէջ մշտապէս արթուն էութիւն մը, որպէս մեծ խորհուրդ պարփակող մարմին մը: Մոնտրիան, իր այս թերեւս ամենախորհրդաւոր գործին զօրաւոր թելադրականութիւնը ձեռք կը բերէ այն երկու միջոցներով՝ որոնք պաստառը կը կերտեն, որոնք են գոյնը եւ տարածք–միջոցի անծայրածիր զգայնութիւնը, ուր երկինքը եւ ցամաքը, որուն վրայ կանգնած է հողմաղացը, իրարու միացած են մէկ գոյնով, խորհրդաւոր կապոյտով մը, կազմելով տեսադաշտ մը, ուր ցամաքը կարող քանի մը գիծերը, այլազան ուղղութիւններով գացող, ինչպէս հողմաղացին թեւերը, տարածք–միջոցը բոլոր կողմերէն կ'ընդլայնեն:

1910–1911–ի այս զոյգ նկարներով, Մոնտրիան ոչ միայն եզակի գործեր կը ստեղծէ ու կարեւոր հանգրուան մը կը թեւակոխէ գոյնի մարզէն ներս, այլեւ՝ ինքզինք արդիական շարժումին մէջ կը հաստատէ, դառնալով յառաջապահ մը, օրինակ՝ Մաթիսի նման: Արդարեւ, միագոյն կապոյտ միջավայրի եւ յետնամասի դրոյթը զոր Մոնտրիան ի գործ դրած է իր զոյգ պաստառներուն մէջ, կը զուգահեռի Մաթիսի գունային եւ միջոցային կիրարկման, ինչպէս ցոյց կու տայ ասոր նոյն շրջանին, 1910–1911–ին նկարուած «Զրոյցը»ն[12], իր կապոյտ յետնամաս–միջոցով, իբրեւ թէ երկու նկարիչներուն կապոյտներն ալ նոյն երանգապնակէն եկած ըլլան: Սակայն Մոնտրիանի ոգեկան եւ իմացական հետաքրքրութիւնները զինք տարբեր ուղղութեամբ պիտի առաջնորդեն, դէպի զուտ կառուցողականութիւն: Այս հոլովոյթին առաջին արտայայտութիւններէն է, իր կարգին 1911–ին նկարուած, մեծածաւալ «Աւազակոյտերու բնանկար»ը, ինք եւս կապոյտով տիրապետուած: Ասոր մէջ Մոնտրիան կը կիրարկէ տեսողական դասական պատկերայնութիւնը, սակայն ցամաքին եւ երկինքի ձեւերուն երկրաչափականացումը, որպէս արդիական կերպ, արդէն իսկ նախաքայլը կը հանդիսանայ յաջորդ տարուան խորանարդապաշտ ուղղութեան: Մոնտրիանի գործադրած կերպառական դրոյթը ցոյց կու տայ յղացքի ազատութիւնը զոր ձեռք բերած է, երբ երկինքի ամպերը եւ ծովափի աւազակոյտերը ձեւային անկիւնաւոր նոյն կերպարանքները կը ստանան, իբրեւ թէ իրարու ցոլացումը ըլլան, որով երկինք եւ ցամաք կը դառնան մէկութիւն, կապոյտ համանուագ մը կազմելով: Ասկէ անդին մէկ քայլ կը մնայ դէպի խորանարդապաշտութիւն: Ասիկա տեղի կ'ունենայ Փարիզ, քանի մը ամիս ետք:

Զորս տարիներու ընթացքին (1908 – 1912), Մոնտրիան կը կատարէ վիթխարի յառաջխաղացք մը դէպի արդիականութիւն, սկիզբը դանդաղ, Պրաքի եւ Փիքասոյի բաղդատած, որոնք 1908–ին խորանարդապաշտութիւնը յղացած էին, երբ Մոնտրիան տակաւին նոր կ'որդեգրէր յետ–տպաւորապաշտութիւնը: Սակայն յաջորդող քանի մը տարիներու ընթացքին, Մոնտրիանի նուաճած նորարարութիւնը եւ մակարդակը այնպիսին են՝ որ իրենց ետին պիտի ձգեն միւսները: Ասիկա այն պարագաներէն է որոնք կը հաստատեն թէ, հանդարտ յեղափոխութիւնը կրնայ աւելի հեռու երթալ քան շեփորուածը:

ԽՈՐԱՆԱՐԴԱՊԱՇՏՈՒԹԵՆԷՆ ԱՆԴԻՆ

Մոնտրիանի Փարիզ հաստատուիլը, 1911–ի աւարտին, ուր իր մականունին երկրորդ «ա» տառը կը ջնջէ, իրեն կարելիութիւնը կ'ընձեռէ աւելի մօտէն, տեղւոյն վրայ շփուելու եւ հաղորդուելու արդի արուեստին, շրջանի մը ընթացքին երբ նորաստեղծ վայրենապաշտութիւնը եւ խորանարդապաշտութիւնը արմատական փոփոխութիւն կը բերեն արուեստի ըմբռնումին մէջ, ցարդ պայմանաւորուած դասական պատկերայնութեամբ եւ բնապաշտութեամբ, որոնց վերջին երեւոյթները, տպաւորապաշտութիւնն ու խորհրդապաշտութիւնը, աւարտական սահմանը գծած էին հինգ դարերէ ի վեր կիրարկուող արուեստի մը, Վերածնունդէն սկիզբ առած: Այսպէս, նոր հորիզոններու հետամուտ արուեստագէտները, ԺԹ. դարու կէսերէն սկսեալ, իրենց նայուածքը կ'ուղղեն դէպի Արեւելքի, Ափրիկէի եւ ովկիանական արուեստները, անոնցմէ ներշնչուելու եւ անոնց ընձեռած կերպառական, արտայայտչական եւ միջոցային լուծումներէն դասեր քաղելու եւ զանոնք այժմէականացնելու՝ մեկնելով նոր ժամանակներու պահանջած կշռոյթէն եւ սահմանազանց ոգիէն:

Փարիզ իր հանելէն քանի մը ամիս առաջ, Մոնտրիան կրկին տեսած էր Փիքասոյի եւ Պրաքի խորանարդապաշտ բուկրզնական շրջանի գործերէն, արդի արուեստին նուիրուած ցուցահանդէսի մը ընթացքին, Ամսթերտամ, որուն ինք ալ մասնակցած էր: Ասոնցմէ կրած իր տպաւորութիւնը, երկրաչափական կառուցումներու հանդէպ իր մեծ հետաքրքրութիւնը, 1910 – 1911–ի կարգ մը հիմնական պաստառներով ներկայացուած եւ մարմնաւորուած, զինք կը մղեն խորանարդապաշտութեան փարելու, որպէս այդ շրջանի ամէնէն արդիական եւ լուսամիտ շարժումը: Այս գծով, Մոնտրիան աւելի ուշ կը հաստատէ. «Զգացի որ միայն խորանարդապաշտները ճիշդ ուղին յայտնաբերած էին. երկար ժամանակ իրենց զօրաւոր ազդեցութիւնը կրեցի»[13]: Սակայն այս «երկար ժամանակ»ը ազդեցութեան զօրութիւնը կը յայտնէ աւելի, քան թէ անոր տեւողութիւնը, հազիւ մէկ–երկու տարի ընդգրկող:

Փարիզի մէջ, Մոնտրիան խորանարդապաշտութենէն ներս մուտք կը գործէ մեկնակէտ ունենալով հիմնականօրէն ծառը, որպէս բնանիւթ, որ սկիզբէն իսկ կարեւոր տեղ գրաւած էր իր արուեստին մէջ: Երկար ատենէ ի վեր առասպելական դարձած է Մոնտրիանի «Խնձորենի»ին յառաջխաղացքը, իրականութենէն դէպի տարրաղդրում եւ վերացականացում, երբ աւարտին պաստառին վրայ տեղ կը գտնեն միայն կոտրուած կոր եւ ուղիղ գիծեր, անկիւններ կազմող, դառնալով ցանց մը, ուր ծառը, որպէս լման կառոյց, անհետացած է: Այս հոլովոյթին մէջ, 1912–ի «Ծաղկած ծառ»ը իրմէ առաջ տասնեակ մը տարբերակներու շարք մը կը հաշուէ, իւղանկարներ եւ գծանկարներ ընդգրկող, որու երկայնքին ծառը բարեփոխման զանազան հանգրուաններէ կ'անցնի:

1911–ի տարբերակը, «Մոխրագոյն ծառը» խորագրուած, վերջին հանգրուանը եւ անցքը կը հանդիսանայ բնապաշտութենէ դէպի խորանարդապաշտութիւն, որուն մէջ ծառը իր կառոյցին ամբողջութիւնը պահելով հանդերձ, կը շաղուի տարածք–միջոցի կտրատումին մէջ, միայն կոր եւ ուղիղ գիծերէ կազմուած: Ասոր հետեւող երկու հանգրուաններով, «Ծաղկած խնձորենի» եւ «Ծաղկած ծառ»ով, երկուքն ալ 1912–ի անկիւնադարձային տարուան ընթացքին նկարուած, Մոնտրիան լրիւ կը մտնէ խորանարդապաշտութենէն ներս եւ այս ուղղութեամբ իր առաջին գլուխ–գործոցները կ'երկնէ: Այս հոլովոյթով կը յայտնուի նաեւ բնանիւթի լրիւ դեղչման ընթացքը, տրամաբանական հետեւանք մը տարբաղադրման եւ նկարին յղացման, որպէս միայն գիծերու ցանց մը, սկիզբը իրականութեան զտումէն, անոր բիւրեղացումէն յառաջացած, ապա միայն անկախ գիծերու յարաբերութենէն եւ մէկտեղումէն ծնած:

Այլ ուշագրաւ երեւոյթ մը կը վերաբերի գոյնին: Մոնտրիան, որ նախապէս միագոյնի նկատմամբ իր հետաքրքրութիւնը յայտնած էր կարգ մը գործերով, կապոյտով կամ մոխրագոյնով տիրապետուած, այժմ զայն լրիւ կը կիրարկէ, որդեգրելով նաեւ վերլուծական խորանարդապաշտութեան հողագոյն դեղինն ու սրճագոյնը: Գունային զտման այս հոլովոյթին կ'ընկերանայ խորագիրներու բարեփոխումը, իրականէն վերացական, կամ «չէզոք»: Այսպէս, եթէ 1912–ի գործերը տակաւին կը կրեն նկարագրական խորագիրներ, ինչպէս «Բնանկար», «Կընոջ դիմանկար», «Մեծ բնորդուհին», «Անշարժ բնութիւն հնդկապղպեղի անօթով» եւ «Ծառեր», 1913–էն սկսեալ գըլխաւորաբար «Համադրում» բնորոշումն է զոր Մոնտրիան իր պաստառներուն կու տայ:

Վերլուծական խորանարդապաշտութեան ծիրին մէջ Մոնտրիանի գործերուն իւրայատկութիւնը արդիւնք է նաեւ իր միջոցային տեսիլքին, որ կը մնայ այն ինչ որ էր նախապէս. այսինքն՝ դէմ առ դէմութեամբ եւ հորիզոնական – ուղղահայեաց կշռոյթով բնորոշուած: Ասիկա կը ստեղծէ միջոցային իւրովի դրոյթ մը, երկտարածական, աւելի քան եռատարածական. այս վերջինը յատուկ՝ խորանարդապաշտութեան միւս ներկայացուցիչներուն, Փիքասոյի, Պրաքի, Լեժէի եւ ուրիշներու որոնք, այլազան մակարդակներով, հաւատարիմ կը մնան աւանդական միջոցային խորութեան, ուստի՝ իրականին, ուրմէ Մոնտրիան մեծ քայլերով կը հեռանայ: Միայն Խուան Կրիս, 1911–1912–ի իր նկարներով, ճերմակով տիրապետուած եւ գլխաւորաբար ուղղահայեաց եւ շեղակի կշռոյթի վրայ հիմնուած, կը զուգահեռի Մոնտրիանի որդեգրած ընթացքին, բիւրեղացման ուղղութեամբ զարգացող: Սակայն Կրիս, հակառակ Մոնտրիանի, կէս ճամբուն կը լքէ իր խոստմնալից յառաջխաղացքը ապագայի ուղղութեամբ ու կը նախընտրէ մնալ սեղմեալ խորանարդապաշտութեան ծիրին մէջ, ստեղծելով գլուխ–գործոցներ, բայց դառնալով հետեւորդ՝ քան թէ Մոնտրիանի նման նորարար առաջնորդ: Յստակատես եւ հանճարեղ հոլանտացին «Քայլ առ քայլ» գիտակցած էր թէ «խորանարդապաշտու–

թիւնը չէր ստանձներ իր իսկ բրած յայտնաբերումներուն բնական հետեւանքները»[14]: *Ասոնք, իր ըմբռնումով, կ'առաջնորդէին դէպի իրականութենէն ազատելու հանդրուանը, բիւրեղին եւ ոգեկանին հասնելու համար, ինչ որ նիւթին վերջին մնացորդները ջնջել կ'ենթադրէր եւ գայն յիշեցնող կոր գիծը: Հարկ էր կերպարուեստ երեւոյթ տալ տիեզերական ներդաշնակութեան, անոր օրէնքներուն, որ միայն վերացականութեամբ կրնար ի գործ դրուիլ: Մոնտրիան կը գրէ.* «Որովհետեւ արուեստի միակ բիւրեղեայ արտայայտութիւնը կը կայանայ կերպարուեստական միջոցներու ճշգրիտ կիրարկման եւ պատշաճեցման մէջ, այսինքն՝ համադրումին, ուրեմն անոր ընկարչական միջոցները պէտք է որ լրիւ համապատասխանեն այն ինչին զոր կ'ուզեն նկարել: Տիեզերականին ատակ արտայայտութիւն մը տալու համար, անոնք կրնան միայն տիեզերական ըլլալ, այսինքն՝ վերացական»[15]:

Մոնտրիան այս քայլը առաւ, իր արուեստին երկրորդ մասը կերտելով: Ներկայ ցուցահանդէսը մինչեւ անոր սեմը կ'առաջնորդէ դիտողը:

ՇԱՀԱՐԱԶ

(1) MONDRIAN DE 1892 A 1914. LES CHEMINS DE L'ABSTRACTION, *Musée d'Orsay*, du 27 mars au 14 juillet.

(2) Այս ցուցահանդէսը կը կրկնէ այն մէկը, շրջուն, որ 1987–1988–ին տեղի ունեցած էր Ճափոն եւ Հոլանտա, «MONDRIAN. FROM FIGURATION TO ABSTRACTION» խորագրին տակ, սակայն նկարիչին բովանդակ վարքը ներկայացընող:

(3) Hans L. C. JAFFE: «MONDRIAN», *Harry N. Abrams* (New York) et *Ars Mundi* (Paris), 1987, p. 39. (Citation reprise de *De Stijl*, II, pp. 26,27).

(4) Կրօնագիտական Ընկերակցութիւնը հիմնուած էր Հելենա Փ. Պլավաթսքիի կողմէ, 1875–ին, Նիւ–Եորք: 1886–էն ի վեր, անոր կեդրոնատեղին կը գտնուի Ատեար, Մատրասի մօտ, Հնդկաստան: Դաւանելով Տիեզերքի յաւիտենականութեան եւ աստուածայինի, երկնայինի տիեզերականութեան, ան կը միտի մարդուն մէջ զարկ տալու անոր ներքին ուժերուն, որոնք իրմէ ներս գոյութիւն ունին, թաքուն կերպով:

(5) Letter to Loe Schelfhout, Paris, june 12' 14. Published in: «MONDRIAN. From Figuration to Abstraction», *Thames and Hudson*, London, 1987, p. 199.

(6) Herbert HENKELS: «Portrait de l'artiste par lui-même: éléments pour une biographie intellectuelle». Citation tirée de: Piet MONDRIAN: «A New Realism», in *Plastic and pure plastic*, New York, Witterborn, 1945, p. 17. (Voir: «L'atelier de Mondrian. Recherches et dessins», *Macula*, Paris, 1982, p. 109).

(7) Ibid., p. 114 (lettre à Arnold Saalborn, probablement de 1911).

(8) Ibid.

(9) Ibid., p. 123, note 74.

Կենցաղ – ստեղծագործում – միջավայր ոգեկան լրումը Մոնտրիանի մօտ իր առաջին արտայայտութիւնը գտած էր Կրօնական Ընկերակցութեան իր անդամակցութենէն անմիջապէս ետք: Ատենին իր պաշտպանեալ երիտասարդ նկարիչը, Լօէ Սաալպորն, կը վերյիշէ Մոնտրիանի ներմակով ներկուած ամսբերտամեան աշխատանոցը. «*Երբ ոտքս առաջին անգամ դրի Սարֆաթիփարքի ճերմակ մեծ աշխատանոցէն ներս, ուր կ'իշխէր կարգ ու կանոն մը, որ կշռոյթուած էր քանի մը կարասիներով եւ ճերմակ եռոտանիներու վրայ զետեղուած ու կախարդական ազդեցութիւն բանեցնող ճառագայթող նկարներով, ոգեկան երջանկութեան եւ երկնային խաղաղութեան բարձրաթռիչ զգայնութիւն մը զիս պատեց*»: (Loe SAALBORN: «Mondriaan zag in mij de schilder», *De Telegraaf*, 12 mars 1955. Cité par Joop M. JOOSTEN dans «MONDRIAN. De 1892 à 1914. Les chemins de l'abstraction», catalogue de l'exposition, *Réunion des Musées Nationaux*, Paris, 2002, p. 159).

(10) JAFFE: «MONDRIAN», op. cit., p. 42.

(11) Լուի Էյէյի (1864 – 1940) վերարժեւորման պարագան ամէնէն ուշագրաւներէն է, վերջին աւելի քան տասը տարիներու գեղարուեստական միջավայրը յուզող, գէթ Ֆրանսայի մէջ: Արդարեւ, շուրջ դար մը տեւող անտեսումէ ետք, ան վերայայտնաբերուեցաւ, որպէս կարեւոր ներկայացուցիչներէն նորատպաւորապաշտութեան, իրեն նուիրուած առաջին մենագրութեան արժանանալով 1991–ին (տե՛ս. Guy DULON et Christophe DUVIVIER: «LOUIS HAYET», *Musée de Pontoise*, 1991): Իսկ անցեալ տարուան Մայիսի կէսերուն, իրմէ ութսուն գործ անուրդի դրուեցաւ Փարիզի Տրուօ անուրդատան մէջ: Ձեռնարկին առթիւ լոյս տեսած գաթալոկը անմիջապէս սպառեցաւ:

(12) Հերմիթաժի Թանգարան (Ս. Պետերսբուրգ):

(13) Catalogue de l'exposition «MONDRIAN DE 1872 A 1914..., op. cit., p. 182.

(14) Ibid., p. 198.

(15) JAFFE: «MONDRIAN», op. cit., p. 41. Citation tirée de *De Stijl*, I, p. 5.

ՔԱԼԷՒՏՈՍՔՈՓ

(Շար. Ա. էջէն)

րով ու լուսեղէն վերջաբանով: Անտրաս Շիֆ հո՛ս ալ դասական կը մնայ այս վերջին ատինճան վիպական գործին մեկնաբանութեան ընթացքին: Կշռուած է ամէն մէկ նօթ. կը հետեւիս երաժշտական խորհուրդին, բայց կը պակսի բոցը, ու կը փնտռես բաբախուն սիրտը Շոփէնի:

Ձեմ մոռցած սակայն այդ գիշերուան Սքարլաթիի սոնաթները:

Կրաճ Փալէ

ԹԷՈՏՈՐ ՇԱՍԷՐԻՕ

Ահա՛ ժԹ. դարու, շուքի մէջ մնացած վիպական նկարիչներէն մին որ իրաւացիօրէն արժանացած է այս յատկանշական ցուցահանդէսին, որ պիտի ճամբորդէ նաեւ դէպի Սթրազպուրկ ու յետոյ Նիւ–Եորք:

Ուշադիր իր ժամանակին նաեւ իր շուրջի ծանօթ նկարիչներուն, Շասերիոյի արուեստը կը թեքերի Էնկրի ու Տըլաքռուայի վրձիններուն միջեւ:

Նմանապէս վիպային է իր աշխարհը:

Ունի գծագրական հանճարեղ ուժ:

Գծին հետ կայ նաեւ գոյներու մէկտեղման ու համադրման յատուկ ճաշակ, Տըլաքռուայի ազդեցութեան ենթակայ:

Իսկ Էնկրի մօտեցումն ալ կորսնցնել չէ տուած իր անձնականութիւնը ու նորաբար ոգին, որ ուղին պատրաստած է մասամբ Կիւսթաւ Մոռոյի, Կոկէնի եւ մինչեւ իսկ Փիքասոյի առաջին շրջանին:

Տեսնել անպայման:

ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Շահան Շահնուր: Ան որ սիրած է ու գնահատած անոր ամբողջ կեանքի ընթացքին ցուցաբերած գրական թէ ազգային մտահոգութիւնները, նուէր մը ըստացած է օրերս, համախմբուած տեսնելով փունջ մը նամակներ իրմէ, ուղղուած Գրիգոր Քէօսէեանի:

Ան որ հետեւած է նոյնպէս անոր ամբողջ կեանքի ընթացքին ցուցաբերած ըմբոստութեան նշաններուն, չի կրնար անտարբեր մնալ եւ մտայոյզ չկարդալ այդ նամակները:

Հարիւր քանչորս էջերը անոր կը կարդացուին առանց դադարի, մէկ ումպով: Ինչ որ ըրի:

Յստակ, ճոխ ու ճկուն լեզուովն իր, երբ նամակային ոճը պաշտօնական հանգամանք ալ չունի:

Ինչպէս կ'ըսուի՝ «ոճը՝ մա՛րդն է»:

Ներկայ ամփոփումը ծրագրին առաջին մասը կը կազմէ: Հատորը ունի նաեւ մօտաւորապէս ութսուն էջնոց յաւելուած մըն ալ, ինքնեկ տեղեկութիւններու հարուստ աղբիւր: Նոյնքան չինիչ ու հետաքրքրական է Գրիգոր Քէօսէեանի յառաջաբանը ուր խոր ապրումով պատկերացընել կը ջանայ գրողի մը նամակներուն ներկայացուցած չահեկանութիւնը: Շահան Շահնուրինը առաւելաբար:

Մէկ հարցական միայն: Գրողը, ինքը, պիտի փափաքէ՞ր այս ձեւով բիւրեղացած միակողմանի մէկտեղում: Երբեմն ծանօթագրութիւններու վերելակը չունենար իր փոխադարձ ծանրութեան համահաւասար ուժը:

Հարցումս՝ նամակի մը մէջ կարդալով սա տողերը, ուր Շահնուր կ'ըսէ. – «...անպատեհութիւն չկայ որ հրատարակութեան տաք... ի հարկէ զանց առնելով նամակիս անձնական բնոյթ ունեցող...»:

Խօսքը, գուցէ, մասնաւոր հարցի մը կապակցութեամբ էր ըսուած հո՛դ, բայց կայ ու կը մնայ «անվերածելի դժուարութիւնը» չինայելու ըմբոստ գրողի մը նրբամտութիւնը:

Բոպէ մը մոռնալ սակայն, առանց վերապահութեան շնորհակալութիւն յայտնելու՝ սպասելով յաջորդ հատորներուն: Ինչպէս կ'ըսէ Քէօսէեան իր նախաբանին մէջ իսկ, Շահնուր ժլատ չէ եղած իր նամակագրութեան մէջ, սիրայօժար պատասխանելով իրեն ուղղուած նամակներուն: Առիւծի բաժինը պէտք է ունեցած ըլլան քանի մը դէմքեր որոնց հետ բարեկամական կապերը սերտ էին:

Ու կը յիշեմ թէ ես ալ ունեցած եմ նամակ մը իրմէ...: Բայց ո՞ւր է...:

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ

Շահնուրի նամականին յիշեցուց ինծի սրտատրոփ վայրկեաններ: Վերստին կարդալ փափաքեցայ իրմէ նամակ մը:

Փնտռեցի ու չգտայ:

Քալէյտոսքոփի առաջին հատորին առթիւ էի ստացած: Յիշել ջանացի, մանաւանդ իր դիտողութիւնները: Ընդհանուր առմամբ դրական էր տպաւորութիւնը: Բայց զիս աւելի տպաւորեց ուրիշ մահահամբոյր երկու խօսք: Ուշադրութիւնը գրաւած էր մասնաւորաբար բանաստեղծութեան յատկացուած գլուխ մը զոր զետեղած էի հոն որոշ վերապահութեամբ Բիւզանդ Թօփալեանի դրդումովը միայն, որ գիտէի թէ քաջալերող կեցուածք ունէր ինծի հանդէպ: Այդ տողերը Անդաստանի համար էին գրի առնուած ընթացքին:

Շահնուր իր ժամանակին մէջ զարմանալիօրէն կը ծանրանար, ու այդ հատուածէն էջեր թուագրելով, «աշխատեցէ՛ք» այդ ուղղութեամբ կը թելադրէր: Ի՞նչու ա՛յդ աշխատութիւն բառը որ պէտք չէր բնաւ սառեցնէր թափս, առօք-փառօք բոլորովին կտրեց զայն: Ձէր ըսած «սիրեցի»:

Ձէի կրցած ուրեմն զգալ տալ լիովին նիւթին առթած հոգեկան նկարապատկերը: Այդ չէր իմ մշակելի ածուս:

Ո՛չ մէկ տող, ո՛չ մէկ փորձ այդ թուականէն ետք:

Սրբուեցան այդ էջերը մտքէս առանց հետք մ'իսկ ձգելու: Տարիներ ետք օր մը, Պոլիս, Զահրատ հարցուց՝ դո՛ւն, Գրիգոր, քանի՞ բանաստեղծութիւն ունիս գրած...

– Քառասունի շուրջ, զղջումո՛վ...

Յետոյ Շահնուր ունէր ուրիշ դիտողութիւն մը: Իրաւամբ կ'ըսէր մօտաւորապէս՝ «...ուշադրութիւն բութերուն... նախադասութեան մէջ ճնճղուկներու նրման կը ճռուողեն ճիւղէ ճիւղ...»:

Եւ միշտ այսօր ալ կարծեմ, այդպէս կը շարունակեն:

Որքա՜ն դժուար է բարեփոխել ոճը: Հարկն իսկ զգաս:

Թէաթր տիւ Շաթըլէ

ՊՈՐՈՏԻՆ ՔԱՌԵԱԿԸ ՈՒ ՌՈՒԲԷՆ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Լաւագոյններուն կարգին աշխարհի, եւ ո՛չ միայն Պորոտինի մեկնաբանութեան նկատմամբ, այլ իրենց երգացանկին մէջ գտնուող բոլոր գործերուն, այս չորսը զիրար լաւ կ'ամբողջացնեն: Ունին լայն երգացանկ որ կ'երկարի Հայտընէն մինչեւ Շնիթքէ թէ Շոսթաքովիչ: Կու տան երաժշտական նախադասութեան բուն արժէքը, զգայուն երանգներ ներմուծելով անոր: Խնջոյք էր այս Կիրակի առաւօտեայ երաժշտական իրենց համերգը, ուր կար նաեւ Պորոտինի նուազ ծանօթ առաջին քառեակը: Յայտագիրը կը պարունակէր նաեւ Պէթհովէնի Ֆա մաժէօր քառեակը: Օրերս կը պատրաստուին զուգահեռ յայտագիրներով լրիւ ներկայացնել Պէթհովէնի ու Շոսթաքովիչի քառեակներուն ամբողջական շարքը: Զօրաւոր գործիքներ՝ մէկ հնչականութիւն խորհրդաւոր: Ու ի՜նչ նրբին ոճային դարձուածքներով ճշգրիտ, իմաստալից կը դարձնեն նախադասութիւնը:

Ռուբէն Ահարոնեան, առաջին ջութակ, կը մարմնաւորէ ընդհանուր այդ ներդաշնակութեան խարիսխը, նաեւ սիւնազարդ փայլը որով սոյն գործերը կը հասնին մեկնաբանական իրենց բարձունքին: Ու դիւրաւ կը զգանք թէ Ռուբէն Ահարոնեան խորքին մէջ մեծ ջութակահար է որ կրնար մնալ իսկ մենակատար: Բայց ա՛յդ ուրիշ կնճռոտ հարց է: Ու լաւ ըրած է անկասկած ընդունելով աշխարհահռչակ քառեակի մը առաջին ջութակը ըլլալու պատուաբեր առաջարկը:

Իր մասին առաջին անգամ լսած էի տարիներ առաջ Տավիտ Օյսթրախէ, որմէ խնդրելու յանդգնութիւնը ունեցած էի մենահամերգ մը սարքել Քաթրայի երաժշտական երեկոներէն մէկուն ընթացքին: Պատրաստած էի յայտագիրը: Գըրպանս էր: Ցոյց տո՛ւր ըսաւ: Խնդաց: Բոպէ մը լռեց: Զմերժեց: Յետոյ սակայն փոխադարձ առաջարկ մը փորձեց բերել. լրջօրէն աչքերուս մէջ նայելով ըսաւ՝ «Եւ ի՞նչու հայ Ռուբէնէն չես խնդրեր նոյն այդ համերգը. գիտես թէ նոյնքան լաւ Պախ կը նուագէ»:

«Դեռ կանուխ չէ՞», պատասխանեցի, շուարումով, կ'երեւի քիչ մը խոժոռ, որ զինքը դարձեալ խնդացուց, ու աւելցուց. «Լա՛ւ, կ'ընդունիմ. միայն թուականը դուն կը խնդրես դեսպանատան պատասխանատուէն. եւ իմացո՛ւր ինծի շուտով»: Այդպէս բաժնուեցանք այդ օրը ողջագուրուելէ ետք: Մեր վերջին հանդիպումը եղաւ: Ոչ եւս էր քանի մը շաբաթներ ետք Տավիտ Օյսթրախ, անակնկալօրէն:

***

Անցեալ Կիրակի օրուան համերգէն ետք երբ գացի իր մօտ շնորհաւորելու, երկուքս ալ յուզուած էինք երկար առանց ի վեր զիրար տեսած չըլլալով:

Ռուբէն ազատ էր: Կրնայինք ուրեմն միասին մնալ քանի մը ժամեր: Շաղակրատել երաժշտական հարցերու շուրջ ու մտաբերել զուարթ օրերու յուշերը:

Խնդուք, յուզում, առենն էր որ կարենայի իրմէ խնդրել յառաջիկայ տարուան ընթացքին ու Արամ Խաչատրեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ անոր ջութակի քոնչերթոյին մեկնաբանութիւնը:

Անմիջապէս սիրով ընդունեցաւ, նամանաւանդ որ անգամ մը Երեւան, երկու անգամ ալ Ռուսաստանի մէջ նուագելու հրաւէր ստացած էր: Նախապայման մը ունէր սակայն՝ անմիջապէս ճշդել թուականը:

Զկրցայ. որովհետեւ... մտքիս մէջ... ոչ եւս էին հայ արուեստի զարգացման միութեան կազմակերպչական կարելիութիւնները: Անզօր էի: Ուրեմն, եթէ Քաթրա ենթակայ չըլլայ արկածալի փախճանի ու շարունակէ կազմակերպել դարձեալ իր երաժշտական երեկոները, գուցէ կարենանք լսել Արամ Խաչատրեանի ստեղծագործութիւնները հանդիսաւոր համերգի մը ընթացքին: Անկարելի՞ երազ է:

Գ. Հ.

Փարիզ, Յունիս 15

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 9
MARDI
9 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.466 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.466

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 6 / 8)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՍՏ Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ

Հանրապետութեան նախկին նախագահի խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեան միօրեայ ղարաբաղեան այցէ մը ետք, Երեւանի մէջ ձեռնարկած է «Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման արդի փուլի յատկանիշները» նիւթով սեմինարի մը: Ան երեք կէտով ամփոփած է կարգաւորման սկզբնական հարցադրումները. ա. – Հարկաւո՞ր է խաղաղութեան դաշնագիր ստորագրել, թէ պէտք է գոհանալ սառեցուած իրավիճակով, բ. – Ինչպիսի՞ բանաձեւի շուրջ պէտք է կազմակերպուին բանակցութիւնները, գ. – Բանակցութեան ինչպիսի՞ մեթոտներ կիրարկել:

Ժ. Լիպարիտեան վերջին չորս տարուան բանակցութեան ընթացքին նորութիւնը համարած է երկու երկիրներու նախագահներուն անմիջական շփումները, ներկայիս նաեւ նախագահներու ներկայացուցիչներուն շփումները: Ըսած է թէ նախագահներու տարած բանակցութիւնները հիմնուած են տարածքներու զիջումի սկզբունքին վրայ, սակայն տակաւին զգալի յառաջդիմութիւն արձանագրուած չէ: Ներկայիս նախագահներու ներկայացուցիչներու բանակցութիւնները արդիւնք չեն տար, որովհետեւ կողմերը կը փորձեն առաջ քշել իրենց բանաձեւերը. Հայկական կողմը կը պնդէ փարիզեան եւ քիուէսթեան սկզբունքներուն վրայ, մինչդեռ ազրպէջանականը նոր մօտեցումներ կ՚առաջարկէ:

Ժ. Լիպարիտեան ըսած է թէ ներկայիս բանակցութիւններու սեղանին վրայ երկու առաջարկ կայ. առաջինը ազատագրուած չորս շրջան վերադարձնելու փոխարէն հաղորդակցութեան ճամբաներու (յատկապէս երկաթուղի) վերաբացումին կը վերաբերի. երկրորդը՝ Լեռնային Ղարաբաղը այլ տարածքով մը փոխանակելու:

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՏՐԱՄԱԴԻՐ Է ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ազգ. Ժողովրդավարական Միութեան (ԱԺՄ) նախագահ Վազգէն Մանուկեան յայտնած է թէ տրամադիր է 2003-ի նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայանալու: Ան ըսած է թէ տակաւին չկան լուրջ տուեալներ որպէսզի կարելի ըլլայ ըսել թէ ընդդիմութիւնը միասնական թեկնածու մը կ՚ունենայ, սակայն անհաւանական չէ նկատած այդ պարագան:

ՀՄԸՄ-Ի ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

ՀՄԸՄ-ի Նաւասարդեան 27-րդ խաղերը Յուլիս 3-ին բացուած են Լոս-Անճըլըսի Պիրմինկհըմ վարժարանի մարզադաշտին վրայ, աւելի քան հինգ հազար հոգիի ներկայութեան: Շաբաթավերջին տեղի ունեցած է յաղթականներու մետալներուն յանձնումը եւ խաղերը փակուած են Յուլիս 7, Կիրակի, աւանդական հանդիսութեամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ փոխանցման շրջանի կառավարութեան փոխ – նախագահներէն մէկը, Հանրային աշխատանքներու նախարարը՝ Հաճի Ապտիւլ Քատիր սպաննուած է, Յուլիս 6-ին, Քապուլի կեդրոնը, անծանօթներու կողմէ, որոնք յաջողած են խոյս տալ: Նախարարը սպաննուած է ժամը 13-ին, երբ իր կառքը մտած էր: Տեղն ու տեղը մեռած է, ուրիշ երկու անձեր ալ սպաննուած են միաժամանակ: 10 թիկնապահերը ձերբակալուած են անկարողութեան մեղադրանքով: Դէպքը ծանր բնոյթ ունի եւ կը հաստատէ որ երկիրը խառնակ վիճակի մէջ է: Փոխ – նախագահին թաղումն ալ կատարուեցաւ Յուլիս 7-ին, շուրջ 10 հազար հոգիի ներկայութեան:

ՇԻՐԱՔ, Յուլիս 5-ին, նշանակած է այն 12 «իմաստունները» որոնք կոչուած են վերաքննութիւն մը առաջարկելու Հանրապետութեան նախագահին պատժական կանոնագրին: Աւելորդ է հաստատել թէ նշանակուած անձերը – ատենակալ, սահմանադրականագէտ, փաստաբան – «լաւ ընտրուած» են եւ անոնց մէջ ոչ մէկը կայ որ, դէմ ըլլայ նախագահին անձեռնմխելիութեան: Ընտրապայքարի ատեն, Շիրաք խոստացած էր որ այս հարցը պիտի քննուի յանձնախումբի մը կողմէ, տէրն է խոստումին, եզրակացութիւնն ալ անակնկալ մը պիտի չըլլայ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ անկախութեան 40-րդ տարեդարձին օրը – Յուլիս 5-ին – ռմբափորձ մը գործուեցաւ Ալժէէն 20 քիլոմեթր, Լարպաայի կեդրոնը: Պայթումէն 38 հոգի մեռան եւ 80 ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան, ոմանք ծանրօրէն: Ռումբը որ պայթած է առաւօտեան 9-ին շաբաթական շուկային վայրը, աղբի տոպրակի մը մէջ դրուած էր: Այս ռմբափորձը ամէնէն ծանրն է, գործուած երկու տարիէ ի վեր:

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՅԻ ՄԷՋ, Յուլիս 7-ին, բացուեցաւ Սիտայի դէմ պայքարելու 14-րդ համաշխարհային համագումարը եւ առաջին ելոյթներով իսկ, խստօրէն դատապարտուեցան հարուստ երկիրները, որոնք խոստումէն գործի չեն անցնիր եւ անտարբեր կը մնան ի տես աղէտին: Մինչեւ 2020, 68 միլիոն հոգի սիտայէ պիտի մեռնի, գլխաւորաբար Ափրիկէ: 10 միլիառ տոլար անհրաժեշտ է արդիւնաւէտ պայքար տանելու համար:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ բողոքականներու տարեկան աւանդական տողանցքը բախումներու առիթ տուաւ այս անգամ ալ: Կիրակի, Յուլիս 7-ին, Օրանժիսթները, որոնք կը տօնեն Կիյոմ Գ. տ'Օրանժի տարած յաղթանակը (1688) կաթողիկէ Ժագ Բ.-ի վրայ: Ոստիկանութիւնը արգելք կը հանդիսանայ որ տողանցողները կաթողիկէ թաղամասէն անցնին (Փորթատաունը), բայց եւ այնպէս բախումները անխուսափելի կ՚ըլլան: Այս անգամ ալ բողոքականներու եւ ապահովութեան ուժերու բախումներէն 80 ոստիկաններ վիրաւորուած են:

ՃՈՐՃ ՊՈՒՇ խոստովանեցաւ որ ամերիկեան օդուժը, սխալմամբ ռմբակոծած է աֆղանական գիւղ մը, ուր հարսնիք մը տեղի կ՚ունենար: 48 հոգի մեռած էր եւ 117 հոգի ալ վիրաւորուած, գլխաւորաբար կիներ եւ մանուկներ: ԱՄՆ յաւ յայտնելէ ետք, որոշած է հատուցում կատարել եւ 200 տոլար տալ մեռեալ ունեցող ընտանիքի մը եւ 75, վիրաւորի պարագային:

ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐԻ նախկին նախարարը՝ Տիտիէ Ռացիրաքա որոշած է Ֆրանսա ապաստանիլ եւ հոն ապրիլ աքսորական իր կեանքը: Անմիջականօրէն, Նէօյի հաստատուած է:

ԷՍԹ ՌԵՓՈՒՊԼԻՔԷՆԻ լրագրողը՝ Լայիտ Սամարի, որու հեռաձայնային խօսակցութիւնը Փաթրիք Տէվէճեանի հետ, արձանագրուած էր, բողոք ներկայացուցած է հակահաբեկչական դատաւորուհի Լորանս Լը Վեռի դէմ, կատարուածը դրոշմելով «հարուած մամուլի ազատութեան եւ անոր աղբիւրներու գաղտնապահութեան» (տես՝ «Յառաջ», Յուլիս 5): Լրագրողը հեռաձայնով խօսած էր Փ. Տէվէճեանի հետ, նախագահական ընտրութեան նախօրեակին (Ապրիլ 19) եւ նիւթը կը վերաբերէր գործիքական հարցին եւ Գոլոնայի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ազգայնամոլ փոխ – վարչապետը՝ Տէվլէթ Պահչելի, որ ղեկավարն է երկրին Բ. կուսակցութեան (Ազգայնական Շարժում) առաջարկած է կանխահաս ընտրութիւններ Նոյեմբերի համար: Պահչելի կ՚արդարացնէ իր առաջարկը ի տես ֆինանսական շուկաներու ելեւէջներուն եւ քաղաքական խռովութեանց, իբրեւ հետեւանք Էճէվիթի վատառողջ վիճակին եւ քաշուելու մերժումին:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ արեւելքը, Դոնեցկի շրջանը, հրդեհ մը ծագած է հանքի մը մէջ եւ 33 հանքագործներ մեռած են: Տարւոյն սկիզբէն ի վեր զոհ գացած հանքագործներու թիւը 116-ի հասած է:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ մեծ բեմադիրը՝ Ճոն Ֆրանքընհայմըր մեռած է, Լոս – Անճըլըս Յուլիս 6-ին: 72 տարեկան էր, իր ծանօթ ֆիլմերէն է՝ Ալքաթրազի Բանտարկեալը (1962), Կրանփրի (1964) Իվ Մոնթանի հետ:

ԱՄՆ ծաղկախտի դէմ պայքարի մը ձեռնարկած են, առաջքն առնելու համար մանրէական ահաբեկչութեան մը, հակառակ անոր որ այդ հիւանդութիւնը արմատախիլ եղած է տարիներէ ի վեր: Կառավարութիւնը պատուաստի արշաւի մը ձեռնարկած է, նախ 500 հազար անձերու համար բժշկական սպասարկութեանց մէջ: Յետագային պիտի պատուաստուին 280 միլիոն Ամերիկացիներ: Նման վախը կուգայ Իրաքէն եւ կը թուի որ Ամերիկա այլեւս վճռած է յարձակիլ Իրաքի վրայ, 2003-ի սկիզբը:

ՍԵԿՈԼԷՆ ՌՈՒԱՅԱԼ եւ իր ամուսինը՝ Ֆ. Հոլանտ ու իրենց զաւակները, որոնք Պոլիս կ՚երթային արձակուրդի, բաւական իրարանցում ստեղծած են Յուլիս 4-ին, Օրլիի օդակայանը, ուր զգալի յապաղումներ կային, գործադուլի հետեւանքով: Երբ, հրահանգ կը տրուէր հարիւրաւոր ճամբորդներու որ ետ քաշուին, Սեկոլէն Ռուայալ ելոյթ ունեցած է եւ յայտնած համախմբուած բազմութեան, որ ոստիկանութեան պետը պիտի կանչէ եւ հեռաձայնով 17 թիւին դիմած է: Երբ, ոստիկանները հասած են, Ս. Ռուայալ դիտողութիւններ ըրած է եւ հրաւիրած ճամբորդները, որ մտիկ չընեն եւ յառաջանան եւ 300 հոգի առանց քննութենէ անցնելու օդանաւ դիմած են...:

ԹԷՆԻՍ

ՈՒԻՄՊԸԼՏԸՆԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ՝ Դ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Կէս աւարտականին յաղթելէ ետք պելժիացի Կզաւիէ Մալիսի՝ 7-6 (7-2), 6-4, 1-6, 2-6, 6-2, Կիրակի, Յուլիս 7-ին, Դաւիթ Նալպանտեան աւարտականին կը մրցէր համաշխարհային թիւ մէկին՝ Լէյթըն Հէուիթի դէմ: Նալպանտեան թիւ 28 էր ընդհ. դասաւորման մէջ: Ժուրնալ տիւ Տիմանշ (Յուլիս 7) Պելժիացիին դէմ տարած յաղթանակին առթիւ կը ներկայացնէր Արժանթինահայը, որ ցարդ միայն մէկ մրցաշարք շահած էր (Էսթորիլ, 2002): 20 տարեկան Նալպանտեան մեծ անակնկալը եղած է Ուիմպըլտընի: Թերթը կը գրէր թէ ոչ մէկ խաղցող, իր առաջին մասնակցութեան առթիւ, 1968-էն ի վեր, յաջողած էր աւարտականի հասնիլ:

Աւարտական մրցումը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յուլիս 7-ին, յաջորդական երկու ընդմիջումներով, անձրեւին պատճառաւ: Խաղը ամբողջութեան մէջ տեւեց մէկ ժամ 56 վայրկեան, բայց, այս անգամ Նալպանտեան չկրցաւ յաղթել թիւ մէկին՝ Լէյթըն Հէուիթին, որմէ պարտուեցաւ 6-1, 6-3, 6-2, բայց եւ այնպէս ընդհ. դասաւորման մէջ իր դիրքը բարելաւելով: Ֆիկարօ կը գրէ թէ սկիզբէն, Նալպանտեան կրկնակ սխալ մը գործեց եւ իր ջղայնութիւնը թոյլ տուաւ Հէուիթի, որ 33 վայրկեանէն շահի առաջին սեթը: Բայց եւ այնպէս, մամուլը դրուատանքով կը խօսի իր մասին: 2001-ին համաշխարհային թէքնիք դասաւորման 248-րդ դիրքէն հասած էր 47-րդի, եւ աւարտականի հասնիլ արդէն մեծ քաջագործութիւն էր:

Հայկական իր ծագումին կ՚անդրադառնային նաեւ Ֆրանս 2 հեռատեսիլի կայանին խօսնակները, մրցումի սփռումին ընթացքին:

Կիներու բաժնին մէջ, ինչպէս Ռոլան Կառոս, հոս ալ, կրտսեր Սէրենա Ուիլիըմս յաղթեց իր քրոջ՝ Վէնիւսի:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, բազմաթիւ խուզարկութիւններ եւ ձերբակալութիւններ կատարուած են շաբաթավերջին, Նոյեմբեր 17 ահաբեկչական խմբակի մէկ անդամին ձերբակալութեան իբրեւ հետեւանք: Նոյեմբեր 17 գաղտնի կազմակերպութիւնը պատասխանատու կը նկատուի 23 սպանութիւններու եւ շուրջ 50 յարձակումներու 1975-էն ի վեր:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ, իր մահկանացուն կնքած է Փիէթրօ Վալփրէտա 69 տարեկանին: Սխալմամբ ամբաստանուած էր որպէս մասնակից այն ռմբափորձերուն որոնք 1970 – 80-ական թուականներուն արիւնլուայ ըրին Իտալիան: Ծանօթ դէմք մըն էր իտալական անիշխանականութեան:

Ի ՍԷՐ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հ. ՊՕՂՈՍ ԳՈՃԱՆԵԱՆ

Հայաստան _ Սփիւռք Համահայկական Բ. Խորհրդաժողովին մասնակցելու նպատակով Վիէննայէն մեկնեցայ Հայաստան: Զիս հետաքրքրողը Գիտութիւն _ Կրթութիւն _ Մշակոյթ մարզն էր եւ անոր մէջ մասնաւորաբար ուղղագրութեան հարցը:

Գիտէի, որ այդ նիւթը բաւական լարուածութիւն ստեղծած է. ուստի որոշած էի հաշտարարի դեր կատարել՝ բացատրելով որ ուղղագրութեան հարցը անհատական խնդիր չէ, ո՛չ ալ Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ պայքար, չկայ այստեղ յաղթողի եւ պարտուողի խնդիր, հետեւաբար պէտք է փարատին նախապաշարումները, յաղթահարուին հոգեբանական արգելքները, անհատական նախասիրութիւնները, եւ այլն, եւ նկատի առնուի միայն մեր լեզուի անաղարտ պահպանութիւնն ու կանոնաւոր զարգացումը, ինչպէս նաեւ մեր մշակութային ու ազգային միասնականութիւնը:

Ժողովէն քանի մը օր առաջ բարեկամներէ ստացայ պատճենահանուած գրութիւն մը՝ «Հայերէնի արդի ուղղագրութիւնը փոխելու փորձերի առթիւ», _ որ ինչպէս յետոյ իմացայ, հրատարակուեր էր Ապրիլ 13-ին «Հայաստանի Հանրապետութիւն» եւ այլ թերթերու մէջ _ որպէս խմբական յայտարարութիւն, ստորագրուած՝ ՀՀ ԳԱԱ-ի 11 ակադեմիկոսներէ, _ 2 թղթակից անդամներէ եւ բանասիրական եւ պատմական գիտութիւններու 14 դոկտոր փրոֆեսորներէ ու թեկնածուներէ:

Այդ գրութիւնը ինծի համար կատարեալ հիասթափութիւն եղաւ:

Առաջին հակազդեցութիւնը, որ մէջս արթնցաւ, այն էր՝ առաջիկայ Հայաստան _ Սփիւռք ժողովի մէջ պատասխանել անոր: Յետոյ սակայն վախնալով խանգարել ժողովի մթնոլորտը եւ լարուածութիւնը աւելի սրել՝ հրաժարեցայ այդ մտքէն:

Բայց ուրիշներ ժողովի մէջ յիշեցին նոյն գրութիւնը, որուն համար բաւական աղմուկ բարձրացաւ, մինչեւ որ բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեան՝ մէկը այդ Յայտարարութեան ստորագրողներէն՝ գոնէ քաջութիւնը ունեցաւ իր եւ ընկերներուն անունով ներողութիւն խնդրելու վիրաւորիչ, ծանր մեղադրանքներուն համար, միաժամանակ չեշտելով սակայն, որ լրիւ համաձայն է անոր բովանդակութեան:

Կապուտիկեանի արարքը կարելի է գնահատել, բայց անով հարցը չի վերջանար, մանաւանդ որ բանաստեղծուհին կը յամառի չեշտել իր համաձայնութիւնը գրութեան բովանդակութեան: Իսկ մեզի համար վնասակար այդ բովանդակութի՛ւնն է, արտայայտուած հեղինակութիւն վայելող խումբի մը կողմէ, մինչ կատարուած մեղադրանքները կարօտ իսկ չեն պատասխանի:

Եթէ Յայտարարութիւնը անհատի մը գործն ըլլար, կարելի էր անտեսել թէ՛ անոր մեղադրանքները, թէ՛ արտայայտած գաղափարները, եւ լռել անցնիլ: Բայց այստեղ 27 ակադեմիկոս _ դոկտոր _ փրոֆեսորներ յանուն հայրենիքի «գրեթէ բոլոր» գիտական հաստատութիւններուն եւ «Հանրապետության բոլոր նշանավոր հայագետներուն», որպէս բարձրագոյն հեղինակութիւն, հայագիտութեան անունով վճիռներ կ՚արձակեն, որոնք ոչ միայն զուրկ են գիտական հիմքէ, այլ եւ մեծ վնաս կը պատճառեն՝ պաշտպանելով հայաստանեան ներկայ ուղղագրութիւնը, որ այնքան չարիք հասցուցած է թէ՛ մեր լեզուի զարգացման՝ խանգարելով ու աղքատացնելով մեր մայրենին, եւ թէ՛ մեր ազգային գրականութեան՝ կտրելով հայրենի ժողովուրդը անցեալի դրական ամբողջ ժառանգութենէն եւ զրկելով հայրենիքն ու սփիւռքը փոխադարձաբար անոնց դրական արժէքներէն: Անոր համար, մեր կողմէ այստեղ լռել՝ հաւասար պիտի ըլլար մեղսակցութեան:

Այս յօդուածը սիրով չենք գրեր, որովհետեւ գիտենք թէ կիրքերը բորբոքած են, եւ ոմանք ամենեւին չեն ուզեր լսել իսկ ուղղագրութեան մասին, բայց ըստիպուած ենք մեր խօսքը ըսել ի սէր մեր մայրենի լեզուին եւ մեր ազգային _ մշակութային միասնականութեան:

Ա.- Անտեսելով վերոյիշեալ Յայտարարութեան մէջ քանի մը նախատական պարբերութիւններ՝ պէտք է յիշեմ անպայման երկու հատուածներ, որոնք ամենեւին չեն պատշաճիր մեր տիտղոսաւոր հեղինակ _ ստորագրողներուն եւ կը մատնեն հոգեբանական վտանգաւոր գործելակերպ:

1) «Հակաուղղագրական կոչերը (այսինքն՝ դասական ուղղագրութեան վերադարձի կոչեր, Հ.Պ.Գ.) որոնք փաստորեն դիվերսիա են հայ մշակոյթի դեմ առհասարակ, եւ որոնց էությունը գալիք հայ սերունդներին անգրագետ կամ առնվազն կիսագրագետ դարձնելն է, հետապնդում են քաղաքական չար նպատակ՝ խառնաշփոթություն մտցնել հանրապետության համեմատաբար հան _ դարտ հասարակական մթնոլորտում եւ ծայր լարվածության հասցնել Հայաստան _ Սփյուռք հարաբերությունները»:

Ապշած՝ հարց կու տանք, որո՛նք են այդ անձերը, որ «հետապնդում են քաղաքական չար նպատակ՝ ... ծայր լարվածության հասցնել Հայաստան _ ըՍփյուռք հարաբերությունները»: Չենք հիր, թէ որեւէ հայ մարդու ձեռնտու է նման լարուածութիւն: Ո՞վ են ուրեմն ապիկին այդ դաւաճանները: Եթէ անոնք կան, պէտք է յայտնաբերուին, պէտք է խայտառակուին եւ իրենց արժանի պատիժը ստանան: Բայց եթէ չկա՛ն այդպիսի անձեր, եթէ այդ մեղադրանքները յերիւրանքնե՛ր են միայն՝ վարկաբեկելու համար իրենց գաղափարի հակառակորդները, այն ժամանակ այդ մեղադրանքը իրե՛նց իսկ, հեղինակ _ ստորագրողներո՛ւն դատապարտութիւնն է:

2) «Հանրապետության գրեթե բոլոր» գիտական հաստատութիւնները եւ «բոլոր նշանավոր հայագետները հիմնովին մերժել են հայերենի նոր ուղղագրության դեմ ուղղված բոլոր տեսակի ոտնձգությունները՝ որպես հայ մշակույթի քայքայման ուղղված միտումնավոր քայլեր՝ թելադրված հայատյաց կենտրոններից»:

Աւելի ապշահար՝ կը հարցնենք. որո՛նց ուղղուած է այդ մեղադրանքը, որո՛նք են այդ «հայատյաց կենտրոններ»ը ... Արդեօք թրքակա՞ն կամ ազերի՞ կազմակերպութիւններու մասին է խօսքը ... Բայց անոնք ի՛նչ կապ ունին մեր ուղղագրութեան հետ ... Ուրեմն, ստիպուած ենք ըսել, որ մեղադրանքը ուղղուած է սփիւռքահայ կազմակերպութիւններուն, մանաւանդ հայագիտական հաստատութիւններուն ... եւ անմիջապէս կը մտածեմ, որ ուրեմն ե՛ս ալ, իբր Մխիթարեան Միաբանութեան անդամ՝ ներկայացուցի՛չն եմ այդ «հայատյաց կենտրոններից» մէկուն...

Անհաւատալի է, որ մեր հայրենի ակադեմիկոս _ դոկտոր _ փրոֆեսորները կարող են այսքան անպատասխանատու արտայայտութիւններ թոյլատրել իրենց գրիչին ... Աւելի բան չեմ ուզեր ըսել:

Բայց սակա իրե՛նց իսկ դատապարտութիւնն է. այո՛, դատապարտութի՛ւն ո՛չ միայն իրենց անձին՝ իրենց բարոյական հեղինակութիւնը զերոյի իջեցնելով, այլ նաեւ դատապարտութի՛ւն իրենց յայտարարութեան բովանդակութեա՛ն. որովհետեւ երբ մէկը նման յերիւրանքներու կը դիմէ, յայտնի կ՚ըլլայ, որ չունի փաստեր:

Բ.- Եւ երբ չկան փաստեր, հարկ է անշուշտ ուրիշ միջոցներով փորձել կչիռ տալ սեփական տեսակէտին: Ուստի, նշուած Յայտարարութեան մէջ, նախ հարկաւոր նկատուած է 27 տիտղոսաւորներու ստորագրութիւնը՝ գրուածքին հեղինակութիւնը բարձրացնելու համար: Երկրորդ՝ այնպէս ներկայացուած է հարցը, որպէս թէ ամբողջ հայագիտական աշխարհը համաձայն է իրենց գաղափարին եւ միայն քանի մը «նորարարներ» անիմաստ աղմուկ կը հանեն:

Ահա իրենց բառերով. «Թվում էր, թե հայերենի նոր ուղղագրությունը ավանդական գրաբարյան ուղղագրությամբ փոխելու նկրտումները ճանաչված հայագետների եւ հայագիտական հաստատությունների միահամուռ ջանքերի շնորհիվ վերջնականապես ձախողվել են եւ կորցրել վերակենդանանալու որեւէ շանս (այս վերջին ֆրանսերէն բառն ալ հայ լեզուի մասնագէտներու գրչին կը պատկանի, Հ. Պ. Գ.): Սակայն վերջին շաբաթներս մի քանի «նորարարների» կողմից կրկին աշխուժացել են հայերենի արդի ուղղագրությունը փոխելու եւ հին ավանդական ուղղագրությունը վերածնելու կոչերը»:

Բայց Յայտարարութիւն մը արժէք կը ստանայ միայն փաստերով. չեն բաւեր յայտարարողներու տիտղոսները:

Գ.- «Հայերենի արդի ուղղագրությունը ստեղծվել է աշխարհաբար հայերենի հնչյունաբանական օրինաչափություններ ի գիտական կայուն հիմքի վրա»:

Մենք պիտի ըսենք ճիշդ հակառակը: Աբեղեանական ուղղագրութիւնը, որ 1922-ին համայնավար իշխանութեան կողմէ պարտադրուեցաւ, չունէր լեզուաբանական հիմք, չէր համապատասխաներ հայերէնի լեզուական օրէնքներուն, այլ մակերեսային մտայղացում մըն էր, հիմնուած միայն «մէկ հնչիւն՝ մէկ տառ» սկզբունքին վրայ: Ժամանակի մեծագոյն լեզուաբանները ինչպէս Հրաչեայ Աճառեան, Անթուան Մէյէ, եւ հայագիտական հաստատութիւնները, մանաւանդ Մխիթարեան Միաբանութիւնը, առաջին օրէն պայքարեցան անոր դէմ:

1940-ին նոյնիսկ այդ ուղղագրութեան ջատագովները ստիպուեցան այն սրբագրութեան ենթարկել, որով յառաջ եկաւ հայաստանեան ներկայ ուղղագրութիւնը: Սակայն այդ սրբագրութիւնն ալ, թէեւ մաքրեց որոշ անհեթեթութիւններ, ինչպէս՝ յեվ, Յերեվան, վորդի, վորյեվե, եւն., բայց կիսատ գործ կատարեց՝ թոյլ տալով որ շարունակուի հայերէն ուղղագրութեան անիմաստ խանգարումը: Ուստի, արդի հայաստանեան ուղղագրութիւնն ալ զուրկ է լեզուաբանական գիտական հիմքէ, միայն լեզուական անտեղի խանգարում է եւ չունի գոյութեան իրաւունք:

Նկատի առնելով, որ նշուած Յայտարարութեան տակ ստորագրողներէն մէկն է դժբախտաբար նաեւ լեզուաբան Փրոֆ. Գէորգ Ջահուկեանը, կարեւոր կը համարիմ յիշել ի՛ր իսկ վկայութիւնը նոյն գրութեան դէմ:

«Հայոց Լեզու, Ա. մաս, Ա. պրակ» հրատարակուած 1980-ին, Գէորգ Ջահուկեանի, Եդուարդ Աղայեանի, Վարագ Առաքելեանի եւ Վաղարշակ Քոսեանի համահեղինակութեամբ, կը գրէ (էջ 174), թէ 1922 թուականին «Աբեղյանի այս բարեփոխությունն կոչված ուղղագրությունը առանց որեւէ քննության ընդունվեց եւ գործածության մեջ դրվեց՝ հակառակ ողջ հայ մտավորականության բողոքին: Արեւմտահայությունը, պարսկահայերը ու գաղութների ողջ մշակութային հաստատությունները մերժեցին այդ «բարեփոխությունը». այդ միայն պարտադիր դարձվեց Սովետական Միության սահմաններում: Այս ուղղագրական «բարեփոխությունը» ունէր բազմաթիվ անհարմարություններ»:

Դարձեալ՝ խօսելով 1940-ին կատարուած սրբագրութեան մասին՝ կը շարունակէ. «Այս բարեփոխությամբ մասամբ (ընդգծումը մեզմէ Հ. Պ. Գ.) դարմանվեց Աբեղյանի անհաջող ուղղագրությունը»:

Դ.- Հայաստանեան ուղղագրութիւնը «Շուրջ ութ տասնամեակ մեծ հաջողությամբ եւ դյուրությամբ ծառայել (է) մայր հայրենիքում Հայոց պետական լեզվի զանգվածային գրագետ ուսուցմանը եւ իրեն արդարացրել է լիովին»:

Նախ՝ սխալ է խօսիլ ութ տասնամեակի մասին, երբ գիտենք, որ աբեղեանական ուղղագրութիւնը, որպէս անյաջող, 1940-ին սրբագրութեան ենթարկուեցաւ եւ այդպէս յառաջ եկաւ հայաստանեան ուղղագրութիւնը (1940-ին). ուրեմն՝ միայն վեց տասնամեակի մասին կարելի է խօսիլ: Յայտարարութեան հեղինակ _ ստորագրողները այդ գիտէին անշուշտ...

Երկրորդ՝ եթէ այդ ուղղագրութիւնը իրապէս ծառայեր է «մեծ հաջողությամբ» եւ «իրեն արդարացրել է լիովին», թոյլ տուէք միայն մէկ հարցում. Ինչո՞ւ Ստ. Մալխասեանի «Բացատրական բառարան»ը կարելի չեղաւ հրատարակել այդ «հաջող» ուղղագրութեամբ եւ մեծ բացառութիւն կազմելով՝ թոյլ տրուեցաւ այն տպել դասական ուղղագրութեամբ՝ իր բոլոր չորս հատորներով (տպ. Երեւան, 1944 _ 45): Պատասխանը շատ պարզ է. որովհետեւ հայաստանեան ուղղագրութիւնը չունի կարելիութիւն հայ լեզուի բառագանձը ամբողջութեամբ ներկայացնելու. անով միայն խառնակութիւն պիտի ստեղծուէր:

(Կը ներէք, հայաստանեան ուղղագրութեան համար գործածուած «հաջող» որակումը մերը չէ. մենք պիտի չուզէինք այնքան նախատել այդ ուղղագրութիւնը. մենք պիտի գրէինք՝ յաջող. որովհետեւ «հաջող, հաջել» միայն շան ձայնին համար կ՚արժէ: Սխալ է այդ իմաստով գործածել «հաչել» բառը, որ կը նշանակէ՝ «հառաչել». տե՛ս Նոր Բառգիրք Հայկազեան Լեզուի, տպ. Վենետիկ 1936 _ 37, կամ վերը նշուած Մալխասեանի Բառարանը):

Երրորդ՝ մենք գիտենք, որ այդ ուղղագրութիւնը լեզուական ի՛նչ աւեր գործած է 3 _ 4 սերունդներու մօտ՝ մոռացութեան մատնելով լեզուի բառակազմական օրէնքները, խանգարելով ընդհանրապէս բառերու արմատներու եւ ածանցներու ստուգաբանական հասկացողութիւնը, իմաստներու յստակութիւնը եւ նոյնիսկ հնչիւնային համակարգը: կորսնցնելով նմանահնչիւն բառարմատներ, մէկ խօսքով աղճատելով եւ աղքատացնելով մեր լեզուն: Եւ եթէ հակառակ ատոր հայրենիքի մէջ զարգացած են հայերէնագէտներ, անո՛նք են միայն, որ սնած են գրաբարով, ուրեմն՝ նաեւ դասական ուղղագրութեամբ: Մենք անվարան կրնանք յայտարարել, որ միայն հայաստանեան ուղղագրութիւն ուսած անձեր, եթէ չեն սորված նաեւ գրաբար կամ դասական ուղղագրութիւն, անկարելի է, որ լաւ հայերէնագէտ կարենան դառնալ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՓԻՒՌՔԻՍՏԱՆ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻՍՏԱՆՑԻՆ

ԳԷՈՐԳ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Արդէն պատմութեան անցած է Հայաստան _ Սփիւռք Բ. խորհրդաժողովը: Այս ձեւով, վերջ գտած են նաեւ անոր շուրջ ստեղծուած ամէն տեսակ յուսախաբութիւն եւ յուսադրում, լաւատեսութիւն, խարկանք եւ աղմուկ: Պատմութեան անցած է նաեւ դէպի հայրենիք երկրորդ ուխտագնացութիւնս, ինչպէս նաեւ առաջին խորհրդաժողովէն ծնած յոյսերուս եւ ակնկալութիւններուս փնտռտուքները եւ աւելին, Սեւանէն մինչեւ Նոր Խարբերդ, Ղարաբաղէն մինչեւ Օշական, Խոր Վիրապէն ու Նորավանքէն դարձեալ Նոր Խարբերդ պտոյտներս, այցելութիւններս, զրոյցներս եւ ազնիւ յոյզերուս շարանը: Այս բոլորը, անկասկած կը ցոլացնեն սփիւռքահայու իմ ներքին ապրումներուս հարազատ պատկերը: Այլ խօսքով, սփիւռքիստանցիի... կամ սփիւռքցիի...: Ինչ բառ է այս մէկը: Սփիւռքիստան ... սփիւռքիստանցի ... կամ սփիւռքցի: Բառը, այս անիծեալ ու պարտադրեալ բառը, այս չինծու, օտար եւ դժուարահնչիւն բառը, ինծի կը յիշեցնէ նաեւ ուրիշ բառեր. Ուզպէքստան, Թիւրքմէնստան, Ղազախստան, նաեւ ինչու չէ Վրաստան եւ բոլոր «ստան» վերջացող բառերը, բայց երբեք՝ Հայաստան: Սակայն, ինչ որ ալ ըլլան անոր իմաստները, պատճառաբանեալ եւ արդարացուցիչ կէտերը, ես չե՛մ այս նոր եւ «հեթանոս» բառին

հեղինակն ու յօրինողը: Անոր, այսպէս յանկարծակի ու անժամանակ ծնունդը, պարզապէս գեղեցիկ ու հաճելի պատահականութեան մը արդիւնքն էր: Միտքս պարզեմ: Պատահական կամ ոչ, այս խորհրդածողովէն վերջ ու անկէ ետք, երբ իբրեւ զբօսաշրջիկ հայրենիքէդ որոշ չափով ու կրցածիդ չափ թէ՛ միտքով եւ թէ հոգիով կշտացած եւ մանաւանդ յղփացած ես, սուն վերադարձէդ առաջ, ծրագրուած գնումներ կատարելու մասին կը մտածես եւ միաժամանակ կը փորձես անոնց ձեռնարկել: Գաղտնիք մը չէ, որ իջեւանած պանդոկիդ պաշտօնեաներէն մինչեւ տեղացի բարեկամներդ, իբրեւ մեծագոյն երախտագիտական պարտականութիւն, քեզ առաջնորդեն Երեւանի Հանրապետութեան Հրապարակէն քիչ մը վեր, աջին, երկար ծառուղիներու մէջ պառկած, սակայն եւ այնպէս թէ՛ իր որակով եւ թէ 'իր քանակով Հալէպի «կիրակի պազարը» գերազանցող շուկան՝ «Վէրնիսաժ»ը, որուն մուտքին, կնոջս հետ հանդիպեցայ առուծախով զբաղող, թափած ակռաներով մամիկի մը, իբրեւ մեծագոյն պարգեւ օրուան գեղեցիկ պատահականութեան: Ահա, այս մէկն էր քաւութեան նոխազը ... այս նոր բառը շարադրողը·

_ Որտեղի՞ց ես հայրիկ..., ըսաւ մամիկը, զիս պարարտ յաճախորդ կարծելով եւ արագօրէն ու խնդումերես դիմաւորեց զիս:

Նախ զարմացայ, որ այդքան տարիքոտ կին մը, ինչպէս կ'ըլլար, որ զիս հայրիկ կ'անուանէր: Բայց... _ ոչինչ... ինչպէս պիտի ըսէին մեր հայրենակիցները, չուզեցի անիմաստ ենթադրութիւններ կատարել եւ կամ խանգարել կնոջս «շուկայ ըլլալու» ախորժակը եւ ըստ իրեն, ամէն անգամուան նման իր «քիթէն բերնէն բերել»: Ուստի, պարզ եւ կեղծ ու չինծու ժպիտով մը դիմաւորեցի մամիկի խօսքերը: Բայց այս անգամ, անոր քով նստող եւ նոյն առեւտուրով զբաղող կինն էր, որ առիթ տուաւ այլ թիւրիմացութեան:

_ Վա՛յ, աղջի, ցաւդ տանեմ, ոնց չես տեսնում վզի «ապարաթը» ... սփիւռքից է...:

_ Որտեղի՞ց, շուտով հարցուց առաջինը:

_ Սփիւռքիստանից ... հասկացի՞ր ... խի՛...:

Վերջին արտասանուած բառը նախ արագօրէն հասաւ ականջիս ու վայրկեանի մը համար մնաց հոն ու սպասեց վերլուծման, սակայն ուղեղս շուտով չկրցաւ զայն «մարսել»: Յետոյ, երբ կամաց կամաց այս նոր բառը, ակամայ եւ մտովի քանի մը անգամներ ես ինծի կրկնել սկըսած էի, այն ժամանակ միայն կրցած էի հասկնալ անկէ ինծի հասնող իմաստին ծանրութիւնը, կծիւքը, խորութիւնը, թելադրանքն ու անոր տարողութեան սահմանները:

Ուրեմն... մեղքը այս նոր բառը հնարողին վիզը: Անմիջապէս ճամբաս շարունակեցի նոր գիւտի մը ներկայութիւնը վայելողի մեծ գոհունակութեամբ: Կը զգայի, որ այդ վայրկեանին մէջս աներեւոյթ բան մը կար, որ ծնունդ կուտար գիրար հալածող մտածումներուս, որոնք կ'երթային իյնալ անյայտ եզրակացութեան մը լիճին մէջ ու իրարու ետեւէ խեղդամահ կ'ըլլային: Շուտով յիշեցի, թէ տակաւին այս առաւօտ կանուխ էր, երբ կրկին անգամ էրիկ _ կնիկ բարձրացած էինք «մօնյումէնթ», դարձեալ դիտելու Արարատը, նորէն եւ կրկին հաղորդուելու այդ սպիտակահեր մեծ կախարդին հետ, զոր տեսնելու, անոր սրբազան կատարին հասնելու երազով կ'ապրինք մենք՝ «սփիւռքիստանցիներս», մեր ծնած վայրկեանին իսկ: Հոն էր, որ միտքս ու հոգիս անհանդիստ աճապարանք մը ապրեցան, նոյնքան անհասկընալի եւ բարդ: Արարատը... Հայու հողին եւ հոգիին նման մահուան չհաւատացող այդ փառահեղ հսկայութիւնը, կարծես ինծի կը սպասէր..., ինծի նման «սփիւռքիստանցի»ի մը: Փառահեղօրէն վսեմաշուք էր գեղեցիկ: Զինք այս վիճակով երբեք չէի տեսած: Դիմացս բազմած, ձիւնապատ եւ կնճռոտ ճակատով զիս կը դիտէր: Գիտեմ, շատ ըսելիքներ ունէր. խօսելիքներ, բողոքներ, ակնկալութիւններ, անձայն եւ թերեւս երկար անպատասխան հարցումներ ... ու անտեսանելի արցունքի կաթիլներ ... եւ շատ ուրիշ բաներ...: Ինծի նման ինքն ալ գիտէր, որ մենք միշտ մարտահրաւէրներով ապրող ժողովուրդ մըն ենք եւ որ մեր մէջ, մեր ազգին պատկանելու գիտակցութիւնը, երազը, հաւատքն ու եռանդը պէտք չէ որ խամրէր: Բայց...: Չեմ գիտեր ի՞նչեր ըսի այդ հսկային եւ մանաւանդ ի՞նչեր լսեցի իրմէ: Բայց ինչ որ ալ ըսէի, իմ ըսածներս իրեն համար նորութիւն չէին կրնար ըլլալ: Համոզուած էի, որ ինք լաւ գիտէր, թէ մեր ազգային _ քաղաքական պայքարի մեծագոյն թշնամին, մեր անմիաբանութիւնն էր: Ինք հայու միտք կարդալ շատ լաւ գիտէր: Իր նստած տեղէն ամէն բան կը տեսնէր, կը զգար, կ'ապրէր ու կը փորձէր իր լուռ պատգամներով ապրեցնել: Բաջատեղեակ էր, որ մեզ ըսպառնացող մեծագոյն վտանգը, ներկայի մեր ներքին իմաստին մաշումն էր...: Ու հիմա «սփիւռքիստան»...: Այր ու կին, մենք երկուքով, ակամայ, ներքին անձայն թելադրանքէ մը մղուած, մեր սիրտը անգամ մը եւս կապեցինք իրեն՝ մեր ժողովուրդի դարերու յաւերժական այս կրանիթէ աստուծոյ եւ խոնաւ աչքերով ու անխօս անկէ հեռացանք մեր հետ վերցնելով միայն չոր ու ցամաք յիշատակելի անհամար նկարներ:

Գ. Պ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ՁՈՒԿ ՈՒՏԵԼԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԷ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

Շաբաթը քանի մը անգամ ձուկ ուտելը մեծ համեմատութեամբ կը նուազեցնէ սրտի տագնապի կամ սրտի այլ հարցերու պատճառով մահերու համեմատութիւնը, ըսին անցեալները հրապարակուած երկու ուսումնասիրութիւններ, յաւելեալ փաստով մը, թէ ձուկին մէջ գտնուող իւղերը լաւ են առողջութեան համար:

Երկու ուսումնասիրութիւններ հիմնըւած են բժշկագիտութեան մարզին մէջ աշխատողներու առողջութեան երկար տեւողութեան հսկողութեան վրայ: Յայտնաբերումները կարեւոր են, որովհետեւ 50 առ հարիւրը այն մարդոց, որոնք յանկարծակի կը տապալին ու կը մեռնին սրտի տագնապի պատճառով, սրտի հարցերու պատմութիւն չունին:

Ուսումնասիրութիւններէն մէկուն մէջ հետազօտողները գտած են, որ սրտի յանկարծակի մահուան վտանգը 81 առ հարիւրով կը նուազի հերթականօրէն ձուկ ուտող մարդոց պարագային:

1982–էն ի վեր շարունակուող հետազօտութեան ընթացքին մասնագէտներ կը հետեւին 22 հազար տղամարդ բժիշկներու, որոնք սրտի հարցեր չեն դիմագրաւեր:

Այլ ուսումնասիրութիւն մը, որ գրեթէ նոյն օրերուն հրապարակուած է, գտած է, որ կիներ, որոնք օմեկա–3 տեսակի իւղոտ թթուներով («ասիտ կրա») հարուստ ձուկ կ'ուտեն, նուազ հաւանականութիւն ունին սրտի հիւանդութիւն դիմագրաւելու կամ ատոր պատճառով մահանալու:

Յայտնաբերումը հիմնուած է տարիներէ ի վեր շարունակուող ուսումնասիրութիւններու վրայ՝ աւելի քան 80 հազար հիւանդապահուհիներու մօտ:

Տոքթ. Քրիսթին Ալպըրթ կ'ըսէ, թէ յայտնաբերումները կ'ամրապնդեն նախապէս կատարուած հետազօտութիւններու արդիւնքներ, որոնց համաձայն, նըշեալ «իւղոտ թթուները թերեւս կը հանդարտեցնեն սրտին մէջ բջիջները, այնպիսի ձեւով, որ երբ մէկը սրտի տագնապ կամ սրտի այլ հիւանդութիւն մը դիմագրաւէ, սիրտը կը դիմագրաւէ մահացու ընթացք մը որդեգրելու դէմ, հիւանդներուն յաւելեալ ժամանակ տալով, որ դարմանուին»:

Ալպըրթի համաձայն, հետազօտութեան մասնակցած բժիշկները միջին հաշուով շաբաթը մօտաւորապէս 1–էն 4 անգամ ձուկ կ'ուտեն: «Այլ ուսումնասիրութիւններէ բազմաթիւ այլ փաստեր կան, թէ ձուկի փոքր համեմատութիւն մը անհրաժեշտ է», կ'ըսէ ան՝ աւելցնելով, որ Սրտի Ամերիկեան Ընկերակցութիւնը շաբաթը երկու անգամ ձուկ ուտել կը թելադրէ:

Ալպըրթ կը յայտնէ, որ նախապէս կատարուած ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են, որ սրտի հիւանդութենէ տառապող մարդիկ նուազ հաւանականութիւն ունին յանկարծի մահանալու, եթէ անոնք սպառեն ձուկի իւղ պարունակող դեղահատեր, որոնք կրնան սակայն ստամոքսի ցաւ տալ:

Տոքթ. Ըրուին Ռոզընպըրկ հաւանական կը նկատէ, որ ձուկ ուտելը ունի այլ առաւելութիւններ: Անիկա կրնայ աւելի առողջ բնական պաշտպանութիւն մը, թրիկլիսերիտի աւելի լաւ համեմատութիւններու եւ արեան ճնշումի նուազեցումին օգտակար ըլլալ, կ'ըսէ ան:

ՍՐՏԻՆ ՁԿՆԱՅԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Սրտին համար օգտակար օմեկա–3 իւղոտ թթուները կը գտնուին ձուկերուն մէջ:

Ըստ Սրտի Ամերիկեան Ընկերակցութեան, սրտին բարեկամ ձուկերն են՝ թիւնիկը (մաքրօ), լիճի կարմրախայտը (թրիւիթ), տառեխը (հարաճ), աղկերը (սարտին), թունան (թոն) եւ լոսդին (սոմոն):

Օմեկա–3 իւղոտ թթուներու առողջութեան համար օգտակարութիւնը յատակացած է, երբ գիտնականներ 1970–ական թուականներուն ուսումնասիրած են Կըրինլէնտի ինուիթները:

Իբրեւ հաւաքականութիւն, ինուիթները նուազ հիւանդութիւններու պարագաներ կը դիմագրաւէին, քան՝ անոնց Եւրոպայի «պաշտօնակից»ները: Այդ հիւանդութիւններու շարքին են սրտի հիւանդութիւնը, փզրիասիսը (մորթային հիւանդութիւն մը), շաքարախտը եւ արթրոզը:

Մինչ այդ, ինուիթներու սննդականոնը շատ հարուստ էր լոսդէ, կէտէ եւ փոկէ եկած իւղերով:

Ի վերջոյ, հետազօտողները նկատած են, որ այդ ուտեստեղէնները հարուստ են օմեկա_3 իւղոտ թթուներով:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԷ.

ՓԱԽՈՒՍՏԸ

_ Աստուած ոտքերուդ ուժ տայ, _ ըսաւ ոստիկանը խնդալով, եւ երկու հեծեալ ոստիկանները հեռացան:

_ Աժան ազատեցանք, ըսաւ Տրդատ:

_ Բայց բաւական դող հանեցին զիս, _ ըսաւ Յոյնը:

Վերջապէս հասան Այ_Ստէֆանօի մօտերը:

Ձախ կողմը, դաշտին մէջ, յանկարծ տեսան Սիսակ, որ դէպի իրենց կուգար արագ քայլերով:

Իրենք ալ իրենց քայլերը դէպի այն կողմը ուղղեցին:

Վայրկեան մը իրարու մօտեցած էին:

_ Ամէն բան ջուրը ինկաւ, _ ըսաւ Սիսակ՝ շփոթած դէմքով մը:

_ Ի՞նչ կայ որ, _ հարցուց Վահան:

_ Ամբողջ կայարանը լեցուած է ոստիկաններով եւ լրտեսներով:

_ Ինչէ՞ն գիտես:

_ Կայարանին պաշտօնեաներէն մէկը, որ հայ է եւ հին բարեկամ մը եւ որուն ինքնութիւնս յայտնեցի, պատմեց, որ այս առտու կանուխ ոստիկաններ եւ լըրտեսներ եկած պաշարած են կայարանը եւ ամենախիստ քննութենէ կ'անցընեն կոր ներս մտնողները, նոյնիսկ մէկ քանի կասկածելի համարուած անձեր ձերբակալուած եւ պահականոց տարուած են:

_ Այդ խիստ հսկողութեան պատճառն ալ հասկցե՞ր է:

_ Այո՛, երեք հայ երիտասարդներ կը փնտռեն կոր եղեր, որոնք շոգեկառքով պիտի փախչին եղեր:

_ Ուրեմն ի՞նչ պիտի ընենք հիմա:

_ Չեմ գիտեր...

Չորսն ալ շուարած էին եւ չէին գիտեր իրենց բռնելիք ընթացքը:

Նիքօլի ժամացոյցը նայեցաւ եւ ըսաւ.

_ Շոգեկառքը քառորդէ մը կը հասնի:

_ Երթանք կայարանին դէմի սրճարանը նստինք եւ խորհինք, թէ ինչ պիտի ընենք, _ առաջարկեց Վահանը:

Գացին հովանաւոր ծառերով հրջապատուած սրճարանը եւ սեղանի մը առջեւ տեղաւորուեցան:

Բարեբախտաբար սրճարանին մէջ մարդ չկար, եւ ո՛չ ոք ուշադրութիւն դարձուց իրենց:

Մէյմէկ սուրճ ապսպրեցին: Նոյն միջոցին Սիրքէճիէն եկող պայմանադրական կառախումբին սուլիչը հնչեց:

_ Ահա շոգեկառքը եկաւ, _ ըսաւ Նիքօլի ոտք ելլելով:

_ Ո՞ւր պիտի երթաս, _ հարցուց Տրդատ:

_ Երթամ գոնէ կայարանին մօտերը կենամ, թերեւս Օսման էֆէնտին կը տեսնեմ, այսպէս նստելով գործ չըլլար:

_ Դուն թերեւս յաջողիս ներս ալ մըտնել, _ ըսաւ Վահան, _ յոյն ես ու վէսիքա ալ ունիս, այնպէս չէ՞:

_ Հարկաւ ունիմ:

Նիքօլի գնաց դէպի կայարան, ուզեց ներս մտնել, բայց ոստիկան մը զինքը կեցուց՝

_ Ո՞ւր կ'երթաս, _ գոչելով:

_ Շոգեկառքին մէջ ճամբորդ մը ունի, զանիկա պիտի տեսնեմ:

_ Եասա՛ք, _ պոռաց ոստիկանը:

_ Բայց ես Յոյն եմ եւ վէսիքա ալ ունիմ:

_ Եասա՛ք, ըսինք ա՛:

_ Մէկ վայրկեանի համար, տանկ մտնամ _ ելլամ պիտի:

_ Երկար ըրիր, գլխուդ փորձա՞նք կը փնտռես կոր, _ գոչեց ոստիկանը՝ խոժոռնայուածք մը ուղղելով Նիքօլիի:

Նիքօլի ա՛լ չպնդեց եւ գտնուած տեղը կեցաւ: Շոգեկառքը եկած էր: Յանկարծ կայարանէն դուրս ելաւ Օսմանը եւ մօտեցաւ Յոյնին ու ցած ձայնով ըսաւ.

_ Ետեւէս եկուր:

Երբ քիչ մը հեռացաւ, իր քով կանչեց Նիքօլին:

_ Մարդիկդ ո՞ւր են, _ հարցուց:

_ Սրճարանը կը սպասեն կոր, ներս չմտանք, որովհետեւ իմացանք, որ շատ խիստ հսկողութիւն կայ եղեր:

_ Աղէկ էք ըրեր, անկարելի է կայարանէն անցնելով շոգեկառք նստիլ:

_ Ուրեմն այս գործը ջո՞ւրը ինկաւ:

_ Ինչո՞ւ ջուրը պիտի իյնայ, _ պատասխանեց Օսման:

_ Բայց, չեմ հասկնար, թէ...

_ Նախ սրճարան երթանք, հոն կը տեսնուինք, _ ըսաւ Օսման՝ Յոյնին խօսքը ընդմիջելով:

_ Շոգեկառքը շատ պիտի մնա՞յ հոս:

_ Թերեւս ժամ մը պիտի մնայ բարեբախտաբար:

Օսման եւ Նիքօլի մտան սրճարան:

_ Կարծեմ պարապ տեղը մինչեւ այստեղ եկանք, _ ըսաւ Վահան՝ խօսքը ոստիկանին ուղղելով:

_ Ինչո՞ւ համար:

_ Անկարելի պիտի ըլլայ շոգեկառք մտնել:

_ Աշխարհի մէջ անկարելի բան չի կայ:

_ Բայց ինչպէ՞ս կայարանէն պիտի անցնինք:

_ Կայարանէն անցնելու պէտք չունինք, ես ամէն բան կարգադրած եմ:

_ Ի՞նչ պիտի ընենք ուրեմն:

_ Վայրաշարժը հիմա ջուր առնելու համար վակօններէն պիտի բաժնուի եւ պիտի երթայ բաւական անդին գտնուած ջրամբարը, յետոյ քիչ մըն ալ պիտի հեռանայ կայարանէն ու յետոյ բոպէ մը կանգ առնելէ ետքը պիտի գայ կառատարքին կապուելու...

_ Լաւ, բայց մեզի ի՞նչ այդ ամէնը, _ ըսաւ Տրդատ:

_ Այդ ամէնը մեծ կարեւորութիւն ունի ձեզի համար, _ պատասխանեց Օսման, _ որովհետեւ դուք այդ վայրաշարժին մէջ պիտի ծածկուիք ու այնպէս պիտի հեռանաք հոսկէ:

(Շար. 257)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր հօր Վահրամ Մելքոնեանի սիրելի պաշտօնակիցին Լեւոն Գեւոնեանի կնոջ Տիկին Արմենուհի Գեւոնեանի յիշատակին Միրվարդ Պալեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

***

Արմենուհի Գեւոնեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Ջրբաշեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր 19 մասնաճիւղերով ի խորոց սրտէ կը ցաւակցի, կազմակերպութեան մեծ բարեկամ Անահիտ Տէր-Մինասեանին, Գեղամ Գեւոնեանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց մօր, Մուշը երգող եւ գրող անփոխարինելի Արմենուհի Գեւոնեանի մահուան առթիւ։

ԿԱՏԻ ՌՒՆԵՆԱՐ

Շավիլի «Նահատակաց Յուշարձան»ի պաշտօնական բացում, ներկայութեամբ Գիւտ Արք. Նագդաշեանի եւ քաղաքապետ՝ Պ. Ժան Լըվէնի։

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը՝ 11-ին

Chaville R. D.

կայարանին հանդիպակաց հրապարակը։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR

ou

UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée

— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de

M. Yedikardachian

Président de l'A.A.A.S.

77, rue La Fayette

75009 PARIS

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE

RECHERCHE

2 CHAUFFEURS

A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'Ecole Tebrotzassère :

1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,

TEL. : 01 43 81 01 72

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CHENE

ՇԷՆ-Ի ԿՈՉԸ

Ֆրանսայի եւ Միացեալ-Նահանգներու «Շէն» կազմակերպութիւնները ծրագրած են Արցախի եւ Ջաւախքի բոլոր գիւղերու դպրոցները (մօտ 800 հատ) օժտել մեկական համակարգիչներով (ordinateur):

Ներկայիս կոչ կ'ընենք բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ անհատներուն միասնաբար իրագործելու համար այս էական ծրագիրը հայկական սոյն զոյգ նահանգներու զարգացման համար։ Նախապատրաստական աշխատանքները արդէն իսկ կատարուած են Ստեփանակերտի մէջ։

Համակարգիչները կրնան ըլլալ նոր կամ գործածուած (սակայն առնուազն pentium կարգի)։

Դիմել՝

Association CHENE

51, rue Raymond Losserand
75014 Paris

☎ 01 43 20 52 20

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.

Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաքաղուկ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատը գլուխ։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 10
MERCREDI
10 JUILLET
2002
LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·467 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·467

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետին աջ բազուկը՝ փոխ-վարչապետ Հիւսամեթթին Էօզքան հրաժարած է եւ անմիջապէս իրեն հետեւած են Մշակոյթի Նախարարը՝ Իսթեմիհան Թալայ, Պետական Նախարար՝ Ռեճէպ Էօնալ եւ Ժողովրդավար Ձախի տասնեակ մը երեսփոխաններ։ Ասոնք յայտարարած են թէ նման որոշում տըւած են արտայայտելու համար իրենց զօրակցութիւնը Էօզքանի, զոր Էճէվիթ ամբաստանած էր, որ չէր հակադրած այն քննադատութիւններուն որոնք եղած էին իր առողջութեան մասին։ Տնտեսական ծանր տագնապի կողքին, Թուրքիա կ'ապրի նաեւ քաղաքական ծանր տագնապ մը եւ Էճէվիթի համախմբման կառավարութիւնը վտանգուած է։ Յուլիս 8-ին, տոլարը Թրքական մէկ միլիոն 700 հազար լիրա կ'արժէր։

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ հարցին կապակցութեամբ, Փարիզի Վերաքննիչ Ատեանի ընդհանուր դատախազը որոշեց Բեկանիչ Ատեանին դիմել, որպէսզի հարկ եղած նոր քննութիւնը կատարուի։ Ծանօթ է որ անցեալ շաբթու, Փարիզի Վերաքըննիչ Ատեանի հարցաքննման Սենեակը վճռած էր որ դատավարութեան հարկ չկայ եւ քննութեան տակ առնուած երեսուն անձերը պիտի չդատուէին, ինչ որ մեծ դայթակղութիւն ստեղծած էր զոհերու ընտանիքներուն եւ դեռ վերապրող հիւանդներուն մօտ։ 1985-էն ի վեր է, որ կը տեւէ վարակուած արեան դայթակղութիւնը եւ այս նոր կարգադրութեամբ ալ հարցը ի մօտոյ չի կրնար լուծուիլ։ Արդարեւ, այս դիմումը երկու տարուան նոր երկարաձգում մը կը պարտադրէ, թերեւս աւելի, նախքան նոր դատ մը։ Միւս կողմէ, Երեքշաբթի, Յուլիս 9-ի առաւօտը, Արդարութեան Նախարարը՝ Տոմինիկ Փերպէն կ'ընդունէր զոհ ընտանիքներու հաւաքական ներկայացուցչութիւն մը։

ՄԵՏԼԱՅԻ (Ալժերիա) մօտ, իսլամապաշտ զինեալ խմբակ մը մորթած է վեց հոգի, երկու այրեր եւ 10-էն 15 տարեկան 4 մանուկներ, Յուլիս 8-ին։ Այս սպանութիւնները կը գործուին, մինչ ԺԻԱ-ն (Իսլամական Զինեալ Խումբ) կ'աւելցնէ իր ճնշումը Ալժէ եւ շրջակայքը, ուր ամիսէ մը ի վեր, առնուազն 63 հոգի սպաննուած են։

ՊՈՒՇ, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, հրաւիրած է Գոնկրէսը (Խորհրդարան) որ օգնէ իրեն համնելու համար իր երեք նպատակներուն.- Ա) Յաղթել ահաբեկչութեան դէմ տարած պատերազմին. Բ) Պաշտպանել ամերիկեան հողամասը. Գ) Ամրապնդել տնտեսութիւնը։ Ինչ կը վերաբերի ամերիկեան մեծ ձեռնարկութիւններու հաշուական դայթակղութեանց, Պուշ խոստացած է «հուժկու կերպով» հետապնդել այն գործատէրերը, որոնք կը խախտեն օրէնքը։

ՓԱՐԻԶԻ հրշէջներու հրաւէրին ընդառաջելով, Նիւ-Եորքէն 75 հրշէջներ եւ Սեպտեմբեր 11-ի ոճրափորձին ատեն մեռածներու ընտանիքներ Ֆրանսա եկած են Յուլիս 8-ին։ Կիրակի, Յուլիս 14-ին, ներկայ պիտի ըլլան Շան զ'Էլիզէի տողանցքին եւ մասնակցին Էլիզէի կարտըն-փարթիին։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ հիւսիս-արեւելքը պայթում մը պատահած է ածխահանքի մը մէջ եւ 39 հանքագործներ մեռած են։ Անհետացածներ ալ կան, որոնք հաւանական չէ որ ողջ մնացած ըլլան։

ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԻՆ մնացորդները գըտնելու մտասեւեռումով ծանօթ ամերիկացի մը է. Գրաուֆորտ, կը պատրաստուի Արարատ բարձրանալու։ Աստուածաշունչի մանրակրկիտ պրպտումներէ ետք, կ'ըսէ թէ գիտէ տապանին գտնուած վայրը։ Կը սպասէ որ Թրքական իշխանութիւնները հարկաւոր արտօնութիւնը տան լեռ մագլցելու։

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՅԻ ՄԷՋ, կը շարունակուէր սիտայի դէմ պայքարելու 14-րդ համագումարը, որու կը մասնակցին 15 հազար հոգի։ Խօսք կայ նոր դեղի մը մասին Թ 20, որու վաճառքը հաւանաբար արտօնուի գալ տարի, բայց, ամէնէն սուղ դարմանը պիտի ըլլայ։ 12·000-էն 15·000 Եւրօ հիւանդ գլուխ, տարեկան։

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՎԵՐԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս գրուեցաւ արդէն, Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնաժողովը Յուլիս 11-13 կը գումարուի Թուրքիոյ Պոտրում քաղաքին մէջ։ Այդ առընչութեամբ կարգ մը յայտարարութիւններ ունեցած է ԱՄՆ-ու Հայ Դատի յանձնախումբին գործադիր տնօրէնը Արամ Համբարեան, Ուաշինկթընի մէջ հանդիպում ունենալով Հայաստանցի լրագրողներու հետ։ Ան ըսած է թէ այդ յանձնաժողովին ստեղծումին նպատակը հայկական դիւանագիտական եւ լոպիական ուժերուն միջեւ սեպ խրելն է, յատկապէս ցեղասպանութեան ճանաչման մարզին մէջ 2000-ին արձանագրուած յաջողութիւններէ ետք։

Ա. Համբարեանի համոզումով, այդ յաջողութիւնները որպէս նախընթաց մըտահոգեցին Անգարան եւ ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարութեան անոր դաշնակիցները. ուստի որոշուեցաւ խոչընդոտել Հայերու այդ յաջողութիւնները։ «Ճիշդ կ'ըլլար որ բանակցութիւններուն մասնակցէին Հայաստանի ու Թուրքիոյ կառավարութիւնները, քաղաքական կարող ուժերը եւ այդ շարքին՝ նաեւ Սփիւռքը» ըսած է ան։

ԹԵՆԻՍ

Դաւիթ Նալպանտեան զգալապէս բարելաւեց իր դիրքը համաշխարհային դասաւորման մէջ, շնորհիւ Ուիմպըլտըն արձանագրած յաջողութեան, քանի աւարտականի հասաւ։ Այժմ 11-րդ դիրքի վրայ է, նախապէս 28-րդ էր։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ ԸՍՏ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Ադրբեջանի «Զերկալօ («Հայելի») թերթը հիմնուելով դիւանագիտական լաւատեղեակ աղբիւրի մը, կը նախատեսէ որ Հայաստանի իշխանութիւնները կը հրապարակեն Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման Փարիզի սկզբունքներուն իրենց տարբերակը, ինչպէս գրած է Յուլիս 8-ի «Ազգ»ը։ Բաքուի թերթը տուած է այդ տարբերակին մայր գիծերն ալ, հետեւեալ ձեւով.-

ա.- Լաչինի անցքը կ'ենթարկուի Հայաստանի գերիշխանութեան հսկողութեան,

բ.- Ադրբեջան – Նախիջեւան ճամբան որ պիտի անցնի Մեղրիէն, մինչեւ որ փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտ մը գոյանայ, կը դրուի միջազգային խաղաղարար ուժերու եւ Հայաստանի միասնական հսկողութեան տակ. իսկ վստահութեան մթնոլորտը գոյանալէն ետք, միայն Հայաստանի հսկողութեան,

գ.- Ղարաբաղը գործնական կերպով կ'ունենայ «ընդհ. պետութեան» առաջարկով նախատեսուած կարգավիճակը, թէեւ այդ անուանումը չի գործածուիր։ Ղարաբաղ տէր կ'ըլլայ արտաքին ու ներքին ինքնուրոյն քաղաքականութիւն վարելու եւ ինքնապաշտպանութեան ուժեր պահելու իրաւունքի։ Շուշիի կարգավիճակը եւ գաղթականներու վերադարձի խնդիրները առանձին համաձայնութեան նիւթ կ'ըլլան,

դ.- Կարգաւորման մասին քաղաքական համաձայնագիր ստորագրուելէ ետք կը սկսի հայկական զօրքերու աստիճանական նահանջը ադրբեջանական գրաւեալ շըրջաններէն։

«Ազգ»ը կ'աւելցնէ թէ ադրբեջանական թերթին այս հրապարակումին նպատակն է ապակայունացնել Հայաստանի ներքին քաղաքական կեանքը։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 8 / 9)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՀԱԿԱՀԱՅ ՆՈՐ ԱՐԱՐՔ

Ռուսաստանի Հայերու Միութիւնը տեղեկացուցած է թէ Մոսկուայի մօտիկ Կրասնոարմեյսկ քաղաքին մէջ Յուլիս 7-ին Հայերու տուներու վրայ կատարուած յարձակումներու հետեւանքով վըրնասուած է 15 հոգի։ Անոնց մէջ կան կիներ ու երախաներ։

Յարձակումները գործուած են 45 հոգինոց խումբի մը կողմէ որ ներխուժած է տուները եւ յարձակած մարդոց վրայ։ Ռուսական լրասփիւռները «զանգուածային ծեծկռտուք» որակած են պատահարը։ Իսկ Ներքին գործերու Նախարարութեան մամուլի դրասենեակէն տրուած տեղեկութեան համաձայն, յարձակումին կազմակերպիչները ձերբակալուած են, բայց հետաքննութեան պատճառով չի հրապարակուիր անոնց ինքնութիւնը։

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ. 27-ի դատավարութեան Յուլիս 8-ի նիստին վկայած են ՀՅԴ.-ի անդամներ Աղուան Վարդանեան եւ Մարտուն Մաթեւոսեան, որպէս տուժող կողմ։ Առաջինը ըսած է թէ Ն. Յունանեանը ճանչցած է ուսանողական տարիներէն, բայց ՀՅԴ.-էն հեռացուելէն ետք կապ չէ ունեցած անոր հետ։ Իր համոզումով՝ Հոկտեմբեր 27-ի արարքը ուղղուած էր պետութեան հիմերը սասանելու եւ որեւէ բնական մարդ, մանաւանդ քաղաքական ուժ, չէր օգներ Ազգային Ժողովի ահաբեկիչներուն։

Մ. Մաթեւոսեան ալ ըսած է թէ առաջին կրակոցներէն ետք երբ պառկած է գետինը, այն տպաւորութիւնը ունեցած է թէ տարբեր կողմերէ կրակոցներ կ'ըլլան։ Ինք է որ ստեղծած է Ն. Յունանեանի ու Հրանդ Մարգարեանի միջեւ հեռաձայնի կապը, ոճրագործին սպառնալիքին տակ։

***

ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՍՏՈՒԵՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պետական Եկամուտներու նախարար Երուանդ Զաքարեանի խոստովանութեամբ, Հայաստանի մէջ տակաւին մեծ է ստուերային տնտեսութեան չափը, յատկապէս ոգելից ըմպելիներու, սուրճի արտադրութեան մարզերուն մէջ։ Առանց յայտարարուելու պահուած չափերը, ըստ նոյն աղբիւրին, կը կազմեն ընդհանուրին 40 տոկոսը, այլ խօսքով՝ 60-70 միլիառ դրամ։ Կարելի է մխիթարուիլ որ դրացի երկիրներու համեմատութեամբ ատիկա ցած մակարդակ է։ Նախարարը ըսած է նաեւ թէ Հայաստան ներդրում կատարած օտար ընկերութիւններ ալ կան որոնք իրենց ուզած ձեւով մեկնաբանելով օրէնքը, կը փորձեն տուրքերէ խուսափիլ։

***

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԿԱՅԾԱԿՆԱՀԱՐ

Յուլիս 4-ի երեկոյեան Վարդենիսի Լճաւան համայնքին բնակիչ 18 տարեկան երիտասարդ մը կայծակնահար մահացած է։ Ան յանկարծակի տեղացած կարկտախառն անձրեւին զոհ եղած է անասուններ արածելու ընթացքին։

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Լեռնային Ղարաբաղի նախագահական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 11-ին։ Ներկայիս այդ աթոռին համար չորս թեկնածու արձանագրուած է. ներկայի նախագահը Ա. Ղուկասեան, Ազգային Ժողովի նախկին նախագահ Արթիւր Թովմասեան, Քրիստոնեայ-դեմոկրատական կուսակցութեան ղեկավար Ալպէր Ղազարեան եւ «Միասնութիւն» կազմակերպութեան թեկնածուն՝ Գրիգորի Աֆանասեան։ Յուլիս 12-ին կը սկսի ըստորագրութիւններ հաւաքելու գործը, իսկ Յուլիս 12-22 կ'արձանագրուին օրէնքով ընդունելի թեկնածուները։ ՀՅԴ յայտարարած է թէ կը զօրակցի Ա. Ղուկասեանի։

Ի ՍԷՐ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հ. ՊՕՂՈՍ ԳՈՃԱՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ե.– «Արդի ուղղագրությունը ... հնով փոխարինել ցանկացողները հայ ներկա եւ գալիք սերունդներին մղում են անդրագիտության անդունդը»:

Այս մեզի համար անհասկնալի, յիմարական այս գաղափարը, որ նոյն Ցայտարարութեան մէջ քանի մը տեղ արտայայտուած է (ինչպէս բոլոր նման գրութիւններու մէջ միշտ կը կարդանք), այստեղ աւելի յստակ կը յիշէ նաեւ թէ՛ ներկայ եւ թէ՛ գալիք սերունդները: Այդ խօսքը կարելի է միայն ա՛յնպէս հասկընալ, որ ներկայ սերունդը կարող չէ այլեւս սորվիլ դասական ուղղագրութիւնը, իսկ գալիք սերունդները, որ այն պիտի սորվին, պիտի չկարենան գրագէտ դառնալ, որովհետեւ կա՛մ անկարելի է սորվիլ այդ ուղղագրութիւնը, կա՛մ չատ խեղճ է ան:

Ըստուածէն անմիջապէս կը հետեւի ուրեմն, որ 1922_էն առաջ, մեր բոլոր արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրողները, ինչպէս նաեւ մինչեւ այսօր բոլոր սփիւռքահայ գրողները անգրագէտ են: Դասական ուղղագրութեան մասին այս արտառոց գաղափարները անհաւատալիօրէն չատ տարածուած են Հայաստանի մէջ նոյնիսկ զարգացած անձերու մօտ: Մեզի համար ա՛յդ ալ փաստ մըն է, թէ հայաստանեան ուղղագրութիւնը ինչքան խանգարած է անոնց լեզուական հասկացողութիւնը:

Զարմանալիօրէն սակայն նոյն Ցայտարարութեան մէջ կը կարդանք նաեւ հետեւեալ հակասութիւնը. «Նշենք նաեւ մի չատ կարեւոր հանգամանք այն, որ հայերենի նոր եւ հին ուղղագրությունների միջեւ արմատական խզում չկա, նրանցից որեւէ մեկին տիրապետողը ազատ կերպով կարող է օգտվել մյուսից»: Ո՞ւր է ուրեմն «անգրագիտության անդունդը» իյնալու վտանգը:

Դասական ուղղագրութեան մէջ յստակ օրէնքներ կան վ եւ ւ, ե եւ է տառերու կամ _ութիւն, _ութեան (ութախութիւն, ութախութեան), _ոյ (բոյս) եւլն., ձեւերու գործածութեան համար, եւ նախակրթարանի աշակերտն անգամ կարող է այդ սորվիլ եւ անսխալ գրել: Միայն որոշ դժուարութիւն մը ունի հ եւ յ, ո եւ օ տառերու գործածութիւնը:

Բայց եթէ ասոր համար յ_ն պիտի ջնջենք եւ միայն հ գործածենք, կը խանգարուի եւ կ'աղքատանայ լեզուն: Օրինակ, եթէ գրեմ՝ Ցամրաքայլ մօտեցաւ (յամր=դանդաղ), իմաստը յստակ է, բայց ի՞նչ պիտի հասկցուի, եթէ գրեմ՝ Համրաքայլ մօտեցաւ (համր=խօսիլ չկրցող): Այդ պատճառով այդ բառը (յամրաքայլ) պիտի չուզենք գործածել, որով ան, ինչպէս նաեւ անոր արմատը յամր՝ պիտի դադրին գործածութենէ: Եւ այսպէս չատ բառեր: Օ կը գործածենք միայն այնտեղ, ուր գրաբարը ունէր աւ, ինչպէս կօշիկ, գօտի, եւլն., (գրաբար՝ կաւշիկ, գաւտի): Ճիշդ նոյնն է Ֆրանսերէնի պարագան, որ օ հնչիւնի համար ունի օ եւ au, եւ վերջինը կը գործածէ այնտեղ, ուր լատիներէնը ունէր au: Բայց անոր համար Ֆրանսացին չի փոխեր իր ուղղագրութիւնը:

Արեւմտահայը կը պահէ դասական ուղղագրութիւնը, հակառակ որ իրեն համար աւելի դժուար է ան քան արեւելահայուն համար: Արեւմտահայը հայերէն երրեակ հնչիւնները՝ բ-պ-փ, գ-կ-ք, դ-տ-թ, ձ_ծ_ց եւ ջ_ճ_չ՝ վերածած է երկու հնչիւնի: Նախ՝ այդ երրեակներու առաջին եւ երկրորդ տառերը (բ եւ պ, գ եւ կ, եւլն.,) հակառակ հնչած է, այսինքն՝ բ= լատին. p, պ= լատին. b, եւլն.: Արեւմտահայը կը գրէ՝ Բաղը պատի վըրայ է կամ Ջաղը ծակը ինկաւ, բայց կը հնչէ այնպէս, ինչպէս արեւելահայը պիտի կարդար՝ Պաղը բադի վրայ է կամ Ծակը ճաղը ինկաւ, եւ հակառակէն: Երկրորդ՝ արեւմտահայը բ եւ փ, գ եւ ք, եւլն., հնչիւններու մէջ տարբերութիւն չի դներ. ան հաւասարապէս կը հնչէ՝ գաղափար կամ քաղաքար կամ գաղբար, ձագ կամ ցագ կամ ձաք կամ ցաք: Այս երրեակներու ուղղագրութիւնը չատ աւելի դժուար է արեւմտահայուն համար, քան դասական եւ հայաստանեան ուղղագրութիւններու տարբերութիւնը: Մինչ արեւելահայը պահած է այդ երրեակներու նախնական հնչիւնը եւ կը զանազանէ անոնց տարբերութիւնը:

Արդ, հարց տանք. Ի՞նչ պիտի դառնար հայերէն ուղղագրութիւնը, եթէ արեւմտահայն ալ ըսէր՝ Գրէ՛ այնպէս, ինչպէս կը հնչես, այսինքն՝ դժբախտ կամ թժբախտ կամ դժփախտ կամ թժփախտ, գագաթ, քագաթ, քաքաթ, քաքադ, գաքադ, քագադ, չքնաղագեղ, ջքնաղաքեղ, ջգնաղաքեղ, չգնաղաքեղ...

Զ.– «Այդ նոր ուղղագրությամբ են տեղծվել միլիոնավոր գրքեր եւ պարբերականներ, որոնք իրենց անուններով ու տպաքանակով մի քանի անգամ գերազանցում են մինչեւ 1922 թ. տպագրված գրքերի ու պարբերականների թվաքանակը»:

Լաւ է, որ այստեղ կը չեշտուի թուաքանակը կամ տպաքանակը: Անմիջապէս ըսենք, որ համայնավար գաղափարաբանութեան տուրք մատուցող գրքեր, եթէ նաեւ քանի մը հարիւր հազար տպաքանակով լոյս տեսած ըլլան, այսօր արժէք չեն ներկայացներ: Իսկ այդպիսիներու քանակը փոքր չէ:

Գանք գրքերու անուններուն կամ թըւին: Նախ՝ անոնցմէ դուրս պէտք է հանել 1922–1940 հին աբեղեանական ուղղագրութեամբ տպուածները, որոնք այսօր Հայաստանի մէջ ալ անգործածելի են: Երկրորդ՝ նոյնպէս համայնավար գաղափարաբանութեան ծառայողները: Երրորդ՝ անցեալին Հայաստանի մէջ լոյս տեսած բազմաթիւ գրքեր եւ մանաւանդ պարբերականներ տպուած են այնքան խեղճ թուղթով ու մելանով, որ աչք կը ցաւցնեն: Այսօր արդէն այնտեղ լոյս կը տեսնեն բաւական մաքուր տըպագրութիւններ: Քանի մը տարի վերջ այդ մաքուր տպագրութիւններուն վարժուած սերունդը պիտի չուզէ այլեւս կարդալ հին խեղճ տպագրութիւնները: Ուրեմն, այդպիսիներն ալ դուրս հանելէն վերջ, պէտք է համեմատել 1922–էն (1940–էն) առաջ եւ վերջ հրատարակուածները՝ առանց մոռնալու մինչեւ օրս Սփիւռքի՝ եւ վերջին տասնամեակին նաեւ Հայաստանի մէջ դասական ուղղագրութեամբ լոյս տեսածները:

Ընդհանրապէս, այս կապակցութեամբ կը խօսուի չափազանցուած յաւելեալ ծախքերու մասին, որ հարկաւոր կը նըկատուին, եթէ Հայաստանը դառնայ դասական ուղղագրութեան. Թէ բոլոր դասագրքերը նոր պէտք է տպուին, ամբողջ 80 տարուան գրականութիւնը պէտք է նորէն հրատարակուի, փողոցներու անունները նոր պէտք է գրուին, եւլն.:

Դասագրքերը՝ անկախ ուղղագրութեան փոփոխութենէն՝ արդէն 3–4 տարին անգամ մը պէտք է նոր տպուին: Գրականութիւնը (անչուշտ ինչ որ արժէք կը ներկայացնէ) հարկ չկայ այսօր–վաղը նորէն հրատարակելու. որովհետեւ դասականով կրթուած անձ մը ամենեւին դժուարութիւն չունի հայաստանեան ուղղագրութիւնը կարդալու: Նոյնպէս փողոցներու անունները կրնան մնալ, ինչպէս Պերլինի պատէն կտոր մը պահուած է «յիշատակի» համար:

Դարձեալ՝ ոչ ոք չի պահանջեր, որ մէկ օրէն միւսը ամբողջութեամբ անցնինք դասական ուղղագրութեան կամ ընդհանրապէս արգիլուի հայաստանեան ուղղագրութիւնը:

Ես դոհ պիտի ըլլամ, եթէ դպրոցներու մէջ պարզ առաջի՛ն դասարանէն սկսելով՝ աւանդուի դասական ուղղագրութիւնը, որպէսզի գոնէ 10 տարի վերջ, հայ դպրոցը ամբողջութեամբ ազատի Աբեղեանի պատմական սխալէն: Եւ ասիկա ամենեւին ծախքի կապուած չէ:

Է.– «Հին ավանդական ուղղագրությունը մնում է մեր հին ավանդական լեզվի՝ գրաբարի համար, իսկ արդի ուղղագրությունը՝ նոր հայերենի»:

Մեծ ազգերու լեզուները՝ անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն՝ ունին բազմաթիւ միջազգային բառեր (յունարէնէ կամ լատիներէնէ առնուած), որ թէեւ իւրաքանչիւր լեզուի մէջ տարբեր կը հնչուին, բայց կը գրուին ճիշդ նոյն տառերով: Եթէ բոլորովին տարբեր լեզուներու մէջ այդ ազգերը կը պահեն միասնական ուղղագրութիւնը, ի՛նչ անհեթեթութիւն է, միեւնոյն հայերէն լեզուի մէջ՝ աշխարհաբարի եւ գրաբարի համար՝ գործածել երկու տարբեր ուղղագրութիւններ:

Դարձեալ՝ անգլերէն, ֆրանսերէն լեզուները ունին բաւական խառն ուղղագրական ձեւեր՝ տառեր, որ կը գրուին, բայց չեն հնչուիր, մէկ տառ, որ 2 _ 3 հնչիւն ունի, մէկ հնչիւն, որ 2 _ 3 տառով կ'արտայայտուի, եւլն.: Նոյնիսկ գերմաներէն լեզուի ուղղագրութիւնը, որ գովութեամբ կը յիշուի նշուած Ցայտարարութեան մէջ՝ որպէս հայաստանեան ուղղագրութեան «կատարելության հասած ուղղագրություն», միեւնոյն հընչիւնի համար 2, 3 մինչեւ 4 տառ կը գործածէ: Այսպէս. հայերէն ք հնչիւնին համար գերմաներէնը ունի k, q, c եւ ch (Chor, Charakter) տառերը. փ_ի համար՝ f, v եւ ph, վ_ի համար՝ w եւ u (Quadrat), արեւելահայ հնչումով տ_ի համար՝ t եւ th, եւլն.: Nation կը գրէ եւ Nazyon կը կարդայ, եւլն.:

Այդ Ազգերու մէջ ալ անցեալին եղան Աբեղեաններ, որ արուեստական փոփոխութիւններ առաջարկեցին. բայց անոնք հաւատարիմ մընացին իրենց ուղղագրութեան՝ կապուած մնալու համար իրենց լեզուական արմատներուն: Մենք Հայերս ամենախելացի՞ կամ միա՞կ խելացի ազգն ենք, որ կարեւոր համարինք խառնակել մեր դասական ուղղագրութիւնը:

Ը.– Ցայտարարութեան հեղինակները զայրացած են, որ հայաստանեան արդի ուղղագրութիւնը «խորհրդային» կամ «բոլշեւիկեան» կ'որակուի դասականի ջատագովներէն, եւ այդ կը կոչեն «քաղաքական շահարկում»: Իսկ իբր փաստ կը յիշեն, որ արդէն 1892_ին Աբեղեան հրատարակած էր իր «Հայոց Լեզվի Ուղղագրություն» գիրքը եւ 1913_ին «Ընդարձակ զեկուցում» կարդացեր էր այդ նիւթի չուրջ: Ցայտարարութիւնը կը լռէ, թէ ինչ արդիւնք ունեցած էր այդ «ընդարձակ զեկուցումը» ... այսինքն՝ ոչինչ:

Ո՛չ մէկը կ'ըսէ, թէ Աբեղեանական ուղղագրութիւնը համայնավարները ըստեղծեցին, բայց բոլորը գիտեն, որ ան երբեք ընդունելութիւն չէր գտներ, – ինչպէս չէր գտած 30 տարուան ընթացքին (1892 _ 1922) – եթէ չպարտադրուէր համայնավար վարչակարգի կողմէ եւ այն՝ «հակառակ ողջ հայ մտավորականության բողոքին», ինչպէս յիշեցինք վերը Ջահուկեանի եւ ընկերներուն վկայութեամբ: Ուստի, «Խորհրդային» ուղղագրութիւն որակումը, որ մենք չենք գործածած եւ չենք ուզեր ալ գործածել, պէտք չէ առնել վիրաւորիչ իմաստով:

Իրողութիւն է, որ համայնավարները մեծ խանդավառութեամբ ընդունեցան եւ պարտադրեցին Աբեղեանական ուղղագրութիւնը, որովհետեւ ան կը համապատասխանէր իրենց նպատակներուն՝ կըտրել ժողովուրդը իր անցեալէն, իր աւանդութիւններէն, ոչ միայն գրաբար (հոգեւոր) մատենագրութենէն, այլ եւ 1922 թուականէն առաջ հրատարակուած արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրականութենէն, ինչպէս նաեւ սփիւռքի ապագայ ազդեցութենէն, մէկ խօսքով՝ ազգային _ մշակութային բոլոր արմատներէն:

Եւ դժբախտաբար անոնք հասան իրենց նպատակին. քայքայեցին մեր մշակութային միասնականութիւնը, զրկեցին հայրենի ժողովուրդը ոչ միայն անցեալի ամբողջ գրական ժառանգութենէն, այլեւ սփիւռքը հայրենիքէն՝ եւ հայրենիքը սփիւռքի 80 տարուան գրականութենէն:

Թ.– Ցայտարարութիւնը դեռ կը շարունակէ. «Հանուն ինչի՞ պետք է հայ ժողովրդի հիմնական հատվածը՝ Հայաստանի հայությունը, հրաժարվի կատարելության հասած արդի ուղղագրությունից»:

Այդ «կատարելության հասած արդի ուղղագրություն»ը, Ջահուկեանի եւ ընկերներուն իսկ վկայութեամբ, ինչպէս տեսանք վերը, «Աբեղյանի անհաջող ուղղագրության մասամբ դարմանված» տարբերակն է միայն:

Իսկ թէ յանուն ինչի՛ պէտք է հրաժարիլ անկէ՝ կը պատասխանենք.

Յանուն մեր մայրենի լեզուին անաղարտ պահպանման, կանոնաւոր զարգացման, ճոխացման ու հզօրացման՝ զինուած դասական բառակազմական օրէնքներով ու հնկացողութեամբ, եւ սնուելով գրաբար բառարմատներու եւ ոճերու անսպառ աղբիւրէն:

Դարձեալ՝ յանուն մեր ազգային – մշակութային միասնականութեան, որ կը պայմանաւորէ նաեւ մեր ազգային ու քաղաքական միասնականութիւնը:

Վիեննա, Յուլիս 30, 2002

ՍՓԻՒՌՔ-ՔԻՍՏԱՆ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔ-ՔԻՍՏԱՆՑԻՆ

ԳԷՈՐԳ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Շուտով «Սփիւռքիստան» պիտի վերադառնայինք: Հետզհետէ ինծի համար հաճելի բառ մը սկսած էր դառնալ այս մէկը: Եթէ Վրաստան կամ Ուզպէկստան կրնանք հնչել, կ'արդարանար միտքս, ապա ինչու այս մէկը կարելի պիտի չըլլար: Թերեւս միութիւն խորհրդանըշող բառ մը ըլլար... ով գիտէ: Ի տես այս բոլորին, այդ վայրկեանին մէջս, չեմ գիտեր ինչու, հայրենի հողիս վրայ, իմ հայ ինքնութեանս պահպանումին կարօտը զգացի: Թերեւս, տեսած էի, թէ ինչպէս աւելի քան տասնամեակէ մը ի վեր, հայրենի ներկայ գինով ազատութեան ընթացքին, անոր առջեւ չուտով փուլ եկած էր մեր ազգային դիմագիծը: Քանդուած էին աւանդական նկատուած մեր հողեկան բոլոր պարիսպները ու այս իսկ պատճառով, օտարամուտ յորձանքը ուրիշ հարստութիւններու կողքին իրեն հետ տարած էր նաեւ մեր գիտակցութիւնը, մանաւանդ ազգայինը:

Ինչ մայրաքաղաք է այս Երեւանը... ամէն տեղ, ամէն քայլափոխի նոր, պերճազեղ պանդոկներ, անհամնում սրճարաններ, խաղավայր – քազինոներ կամ պէնզինի կայաններ սունկի նման աճած էին գիրար մատնող փողոցներէն ներս, անլուծելի հանելուկներու մէջ նետած ինծի նման բոլոր «սփիւռքիստանցիները»: Դուրսէն դիտող մը անպայման պիտի նչմարէր, որ մեր ժողովուրդը, աօրեայ իր խմելու կամ լուացուելու ջուրի տաղնապին կողքին, հողի ծարաւէն ալ կը տառապէր, որովհետեւ անկասկած, մարդիկ հաւանաբար մոռցած ըլլալու էին, թէ հանգիստ եւ անհոգ ապրելու համար պէտք է, որ «բան» մը զօհէին: Ու այդ «բանը» փնտռողներուն նօսր թիւն էր, որ գլխ կը մտահոգէր: Ժամանակին հետ ըլլալ, կ'արդարանային չատեր: Թերեւս ճիշդ էր եւ նախապայման: Բայց ասոր կողքին ուրիշ բաներ ալ ըլլային...: Ուչադրութիւնս յոգնած էր այլեւս: Մեր մեծերը միշտ ըսած էին, թէ ամէն տեղ, մարդը միշտ նոյնն է եղած: Անոր համար, մեր ակնկալութիւնները պէտք է միշտ սահման ունենային: Ուստի այս օրերուն ճիշդ բան պիտի չըլլար անցեալի մեծութեան կռթնելով ապրիլ: Սխալած չէին մեր մեծերը:

«Սփիւռքիստան»...: Շուտով անդրադարձայ, որ օր մը ետք դարձեալ պիտի բաժնուիմ այս երկրէն: Հայրենի հողի կարօտի բոցը կրկին անգամ մէջս սկսած էր այրիլ: Այս եւ նման մտածումներու էին, որոնք վայրկեանին իրենց հետ բերին այն պարզ համոզումը, թէ ազգային գիտակցութիւնը որ հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ օրհնութեան աղբիւր եղած էր, ան էր, որ միայն զինքը այս վիճա-

կէն կրնար փրկել ու իմաստաւորուած յաւերժութեան տանիլ: Նայեցայ այդ «պապաքին», «Վէրնիսաժ» կոչուած շուկայի հարիւրաւոր մարդոց դէմքերուն:

Երեք տարի առաջ ալ նայած էի: Ինծի համար, անոնց բոլորին կեանքը դարձեալ նասած էր տրտմութեան աղբիւրին մօտ, որովհետեւ հայրենի երկինքին վրայ, թըշուառութիւն բուսած ճիւաղը, տակաւին խեղճութեան վարագոյրի մը նման կախուած կը մնար: Համոզուած էի, թէ հայրենիք այցելող աշխարհի բոլոր դրօսաշրջիկներուն համար, մեր դարերու Հայրենիքը, այս օրերուն իսկ, Երեւան մայրաքաղաքի սահմաններէն դուրս, տակաւին կը մնար պարզ, յաճախ անտեսուած գիւղի մը իր տխպարով, տարազով ու տեսքով: Հայրենիք ... ազատ եւ անկախ հայրենիք ... խղճալի իր տուներով, լուացարաններու եւ բաղնիքներու անտանելի վիճակով, քարուքանդ ճամբաներով, վարժարաններու հնամաշ եւ փլատակ շէնքերով ... անօրէն մարդոցմով... անգործներու փաղանգով ... երիտասարդ տղոց անհատնում սիկարէթի ծուխերով ... եւ տակաւին ուրիշ շատ «եւ»երով:

Ճիշդ է, որ հայրենի բնութիւնը իր առանձին չքեղութիւնը ունէր եւ տակաւին կը պահէր կախարդական իր հմայքը, սակայն այս մէկը բաւարար չէր: Այս Ջըրառատ երկրին մէջ, տակաւին ջուրի հանապազօր տագնապն ու մղձաւանջը երբեք ընդունելի չէր: Այս մէկը քեզ կը փշաքաղեցնէ: Հայրենիքին մէջ, սեղծագործ էակի արժեւորման բացակայութիւնն ալ քեզ տարբեր յուսահատութեան մէջ կը նետէ: Ե՞հ վերջը ...: Ծառերու մօտ, օրէնք բառն իսկ ծիծաղելի կը նկատուէր : Ի՞նչ օրէնք, ի՞նչ մօրէնք... պարի կաշառակերութիւնը... ողջ մնայ արտագաղթը ...:

Հետաքրքրական էր, որ այս պատմական խորհրդածողովի ընթացքին ոմանք անկեղծօրէն կը շեշտէին, թէ հայրենի ներկայ այս խրավիճակին մեծագոյն պատճառը, մեր երկրին անկախացումով, մեր նախկին բոլշեւիկեան չարքերէն արագօրէն դէպի դրամատիրութիւն, անծրագիր եւ նոր երազներով, ազատ շուկայի հոգեբանութեան գիրկը մեր վազքն էր, «Ուայլ, Ուայտ, Ուէսթ»ը յիշեցնող իր սարսափով: Ահա գըլխաւոր ներկայ պատուհասին պատճառը, կը համոզէի ես զիս, որ մեզ ներկայի այս աստիճանին հասցուցած էր: Միւս կողմէ, սակայն, կը զգայի, որ հայրենի հողին կապուած գիւղացին կամ քաղաքացին արդէն իսկ ծերացած էր տարիներէ ի վեր խրատ եւ խոստումներ լսելէ: Բայց, հակառակ այս բոլորին, պատիւ իրենց, մարդիկ կային, գիտակից հայրենակիցներու բանակներ -եթէ կ'ուզէք- որոնք սիրայօժար եւ կամովին սորված էին յանուն նոր վաղուան, սիրել հայրենի տառապանքի լեզուն եւ միշտ ականջալուր ըլլալ Արարատէն հաս-

ԴՈՂՈՒԹԷ ԴՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Փլաս Թէ զ'Առ Մէզոննէօվ Թատերասրահին մէջ, Յունիս 9-ին, համերգ մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Լաւալի Հայ Կեդրոնին եւ Թորոնթոյի Համազգայինի Գլաձոր մասնաճիւղին, հովանաւորութիւնն ալ ստանձնած էր Հայաստանի դեսպանը՝ Արա Պապեան եւ Լաւալի քաղաքապետ՝ Ժիլ Վայանգուր ալ նախագահութիւնը: Բարի գալուստի եւ բացման խօսքը կատարած են կազմակերպիչ յանձնախումբի անդամներ՝ Թամար Փօլատեան եւ Մեսրոպ Պէրէճիքեան: Յայտագիրը սկսած «Ով Հայոց Աշխարհ» երաժշտութեամբ, ապա, Անի պարախումբը ներկայացուցած է պար - բեմադրութիւն մը: Երաժշտական բաժինը ապահոված են Արա Գէորգեան եւ Հէնրիկ Անասեան: Առաջինը իր ինքնատիպ յօրինումներով, ելեկտրոնային զուգումը՝ դհոլին, զուռնային եւ շւիին հետ նոր շունչ մը բերած է:

նող լուութեան մրմունջին ու յաւերժութեան պատգամին: Ցանցաւոր չէի փընտռեր: Սփիւռքէն եկած էի, օրերու համրանք մը ապրելու գոհունակութեամբ: Արդեօք իրաւունք ունէի՞ նման մատնանշումներ կատարելու, երբ ես հայրենիքիս մէջ իսկ քաղաքացի ըլլալու իրաւունքը նոյնիսկ չունէի: Այս վայրկեանին, մէջս պակսածը, թերեւս եզակի ինքնագոհութիւնն էր: Գիտէի, որ նման պայմաններու տակ եւ կամ անոնց ծընունդով, մեր երկրին մէջ դժուար էր առաջնորդ կամ գործիչ ըլլալ, հոգիի եւ մտքի մշակ դառնալ, անօթի փորով սերունդ դաստիարակել, պապենական հողին վրայ ազգային շունչ քարոզել... Հայու ոգի ներմուծել... Դժուար եւ պատասխանատու գործ է, կ'ըսէի ու հիացումս կ'արտայայտէի: Բայց միւս կողմէն, ի տես այս բոլորին, հոգիս ակամայ ներքին տառապանք մը եւս կ'ապրէր, որ ժամէ ժամ եւ օրէ օր, արդար բողոքի մը բնոյթը կը ստանար: Այսպէս, այս օրերու մարդիկը, մեծ պատասխանատուութիւն վերցուցած մարդիկը, այլ խօսքով՝ ազգին ղեկավարները պէտք է, որ ուշադիր ըլլային մեր ժողովուրդին ճակատագիրը ժամանակի շղթային առուցելու իրենց ճիգին մէջ: Որովհետեւ վա՜յ անոր ... որ այս շղթայով կը խաղայ...: Բայց... անկախ այս բոլորէն ...չէ՞ որ խաւարէն կը ծնի լոյսը: Այս նոր յոյսով էր, որ արցունքով շաղախուած կարօտի ժպիտովս բաժնուեցայ հայրենի հողէն եւ հոն նոր գտած հարազատներէս:

Գ. Պ.

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐԸ ԱՆՀԵՏԱՑՄԱՆ ՎՏԱՆԳԻ ՏԱԿ

Համայնավար վարչակարգին անկումէն ի վեր ռուսական գիւղերը տարուէ տարի դժուարին կացութեան մատնուած են: Բնութեամբ, բնական հարստութեամբ արժէք ներկայացնողները ենթարկուած են գրօսաշրջական ձեռնարկութիւններու վայրագ շահագործումին, մնացեալը գըրեթէ ոչինչ ունեցած է պետական հոգատարութեան բացակայութիւնը փոխարինելու համար:

Մինչդեռ անոնք համայնավարական տարիներու դժուարութիւններէն կուտակուած դառնութիւններով, փոփոխութիւնները մեծ ոգեւորութեամբ դիմաւորած էին: Խորհած էին որ հարուստներ կուգան իրենց շրջաններուն մէջ հաստատուելու, այդ պատճառով ալ ճամբայ կը շինուէր, կապ կը հասնէր, հորերը կը նորոգուէին: Գիւղացին պատրաստ էր թարմ կաթ, հաւկիթ, լաւորակ միս տրամադրելու եկուորներուն: Սակայն, այդ երազները չիրականացան: Հակայ բնակարաններու երթեւեկը աւելի վատթարացուց ճամբաներուն վիճակը, ջուրի աւելցող գործածութեան չափակալով հորերը ցամքեցան, ելեկտրականութեան խնդիրները աւելի մեծցան: Գիւղացիները յաճախ առանց հոսանքի, առանց սառնարանի ու հեռատեսիլի կը մնան: Կորսնցուցած են իրենց արօտավայրերն ալ, որոնց վրայ հարուստներու վիլաները բարձրացած են: Մեծ մասը հրաժարած է կով, կամ այծ պահելէ, քանի որ շատ դժուար է զանոնք հեռու տեղ տանիլ արածելու համար:

Այն գիւղերը որոնք զանգուածային բնակութեան շրջաններու մօտ էին, վերածուած են տաչաներու գօտիի: Միւսներով ալ հետաքրքրուող չկայ: Մինչդեռ շրջան մը յոյսեր կային թէ ձեռնարկատէրեր արդիական հողագործութեան զարկ պիտի տային. Նախկին կոլխոզներու անդամները մեծ խանդավառութեամբ անոնց վարձեցին սեփականաշընորհումով իրենց տրուած հողերը: Կը յուսային արդիական ձեւով հողը մըշակել, լաւ վճարում ստանալ, ինչ որ մեծ քաղաքներ մեկնած երիտասարդները ետ պիտի բերէր, դպրոցները պիտի վերաբացուէին:

Այդ յոյսերը չիրականացան: Նորեկներուն գործերը լաւ ընթացան, բայց գիւղացիները որոնք սկզբունքով չահուն բաժնեկից պէտք է ըլլային, յաճախ փըշրանքներով գոհանալու պարտաւոր մընացին: Ճիշդ է որ իրենք էին առոր պատասխանատուն: Պէտք էր որ ստորագրելէ առաջ աւելի ուշադրութեամբ կարդացած ըլլային առաջարկուած պայմանադրութիւնները: Այսօր իրենց տրուած չահաբաժինը զիրենք չի գոհացներ, վարձու տրուած հողամասերն ալ չեն կըրնար ետ առնել: Ձեռնարկատէրերը անոնց կ'առաջարկեն գնել այդ հողերը, բայց ծիծաղելի գիներով: Լացը, ինքզինք անիծելը ոչ մէկ օգուտ կ'ունենայ: Նոր - նոր կ'անդրադառնան որ խաբուած են:

Աւելի խոհեմ վարուողներուն պարագան ալ տարբեր չէ: Անոնք ոչ ոքի հող վարձու տուած են, այլ իրարու միանալով հողագործական անկախ ձեռնարկութիւններ ստեղծած են. սկիզբի շրջանին ամէն ինչ յաջող ընթացած է, յատկապէս անոնց պարագային որոնք լաւ պատրաստուած երիտասարդ ղեկավարներ ունեցած են: Մոսկուայի շրջանին նման ձեռնարկութիւններէն մէկը այնքան բարգաւաճած է որ ուկրանացի գործակիցներու հետ պայմանագիր ստորագրած է, բուծանած խոզերուն համար կեր ստանալու համար: Բայց, հազիւ թէ սկսած են շահ արձանագրել, ելեկտրականութեան եւ կազի ընկերութիւնները պահանջած են որ հին պարտքերը վճարուին: Այլ խօսքով՝ բոլոր պարագաներու մէջ, ամէն տեղ, գիւղացին նոյնիսկ տակաւին իրեն պատկանող հողերու վրայ օտարականի վերածուած է, կամ թեկնածու է վերածուելու:

Մայիսի վերջաւորութեան ութ տարուան ընկերա - տնտեսական ծրագրի մը մայր գիծերը վաւերացուեցան. Նպատակը քաղաքներու եւ գիւղերու ընկերային անհաւասարութիւնները նուազեցնել է: Նախատեսուած է ճամբաներու, կազի բաշխումի, հեռաձայնի ցանցերու կառուցում, մշակութային միջոցներ: Սակայն, ծրագրին իրագործումը բաւական թէական կը թուի, քանի որ հարկ եղած գումարին 11%-ը պետական պիւտճէէն, 42%-ը շրջաններէն պէտք է տրուին, մնացեալն ալ այլ աղբիւրէ ճարուի: Դժուար է նոյնիսկ յոյս դնել հողագործութեան ներկայի յաջողած գործատէրերուն վրայ, քանի որ անոնք ալ լըծուած են իրենց գործունէութեան առընչուած սննդեղէնի նոր շուկաներ գտնելու գործին եւ ընկերային կեանքի բարելաւումին կրնան նպաստել միայն իրենց շահու համեմատութեամբ որ տակաւին մեծ բան չէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՆՔԻ ՕՐԵՐ
ՇԷՆ - ՄԱՀ
(Թորգոմ Արք. Մանուկեան)

Բ. տպագրութիւն, Ս. Յակոբեանց տըպարան
Երուսաղէմ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԷ.

ՓԱԽՈՒՍՏԸ

- Մեքենավարին հետ համաձայնի՞ծ էք:

- Բնականաբար ... բայց մեքենավարները երկու հոգի են:

- Ի՞նչ ազգէ:

- Երկուքն ալ Յոյն են:

- Վստահելի՞ մարդիկ են:

- Անշուշտ վստահելի են, միայն թէ պէտք է, որ իրենց վճարում մը ընենք:

- Ի՞նչ պիտի տանք, - հարցուց Վահան:

- Քսան դեղին ոսկիի կապեցի, - պատասխանեց ոստիկանը:

- Աղէկ, կը վճարեմ այդ գումարը:

- Պէտք է, որ կանխիկ տանք:

- Ահաւասիկ:

Եւ Վահան Օսմանի տուաւ քսան ոսկին:

- Դուք անմիջապէս գացէ՛ք ու ջրամբարէն քիչ մը անդին, հոն, ուր երկաթուղիին գիծը քիչ մը կը դառնայ, ըսպասեցէ՛ք: Ճիշդ այդ դարձած տեղը վայրաշարժը կանգ պիտի առնէ վայրկեան մը յետոյ կայարան գալու համար:

Այս ըսելով Օսման ոտքի ելաւ եւ արագ քայլերով մեկնեցաւ:

- Այս մարդը մեզի խաղի մը պիտի բերէ, - ըսաւ Տրդատ կասկածոտ դէմքով մը:

- Բացարձակապէս վստահ եմ իր վըրայ, - ըսաւ Նիքօլի:

- Ուրեմն անմիջապէս երթանք իր ըսած տեղը:

Եւ չորսը միասին ճամբայ ելան. դէպի ձախ դարձան ու գացին այն տեղը, զոր իրենց ըսած էր Օսման:

Քիչ յետոյ վայրաշարժը եկաւ ջուր առնելու: Այս գործողութիւնը քսան վայրկեանի չափ տեւեց:

Երեք երիտասարդները սրտատրոփ անձկութեամբ կը սպասէին:

Նիքօլի ալ իրենց չափ յուզուած էր:

Վերջապէս վայրաշարժը ճամբայ ելաւ եւ եկաւ փախստականներուն մօտ:

Մեքենավարը տեսնելով այդ չորս անձերը՝ նշան ըրաւ, որ մօտենան:

Երիտասարդները կրկնել չտուին հըրաւէրը եւ խկոյն վայրաշարժին մէջ ելան: Իսկ Նիքօլի գոհ սրտով վերադարձաւ կայարանի մօտ գտնուած սըրճարանը:

- Պէտք է, որ ձեզ ծածկեմ, - ըսաւ մեքենավարը՝ խօսքը երիտասարդներուն ուղղելով:

- Ո՞ւր պիտի ծածկուինք, - հարցուց Վահան:

- Ածուխներուն մէջ պառկեցէք:

Երեքը մէկանց ածուխներուն մէջ կըծկուեցան:

Մեքենավարները մէկ քանի տոպրակներով ծածկեցին զանոնք:

Այս ամէն գործողութիւնները հազիւ քանի մը վայրկեան տեւեցին:

Վայրաշարժը ճամբայ ելաւ եւ եկաւ կայարան ու գնաց կցուիլ վակոններուն:

Կայարանին մէջ ոստիկան եւ լրտես լեցուած էին: Հոն էր նաեւ Ալի Րիզա, որ հոս ու հոն կը վազէր՝ հրամաններ արձակելով:

Այ-Ստէֆանօէն ոչ մէկ ճամբորդ մըտած էր շոգեկառքը, այսուհանդերձ Ալի Րիզա հրամայեց, որ բոլոր վակոնները խուզարկուին ու ճամբորդներու անցագիրները անգամ մըն ալ քննուին:

Այս գործողութիւնը ժամ մը տեւեց, առանց որեւէ արդիւնքի:

Ալի Րիզա մէկ վակոնէն միւսը կը վազէր բարկացած երեւոյթով:

- Անպատճառ մեր փնտռած երեք մարդիկը այս շոգեկառքին մէջ ըլլալու են, - կ'ըսէր Այ-Ստէֆանոյի պահականոցին քոմիսէրին:

- Բայց, պէ՛յ էֆէնտի, ահաւասիկ քննեցինք եւ ո՛չ ոք գտանք:

- Մենք որոշ տեղեկութիւն ունինք, որ այդ մարդիկը այս առտու Այ-Ստէֆանօէն շոգեկառք պիտի նստին աւստրիական կեղծ անցագիրներով:

- Կ'երեւայ, որ վերջին վայրկեանին յետաձգած են իրենց ուղեւորութիւնը:

- Պէտք է, որ ամբողջ գիւղին մէջ խուզարկութիւն կատարենք, կրնայ ըլլալ, որ տան մը մէջ պահուըտած ըլլան:

- Եթէ հրաման կ'ընէք, անմիջապէս կրնանք սկսիլ խուզարկութեան:

Եւ ահա վայրաշարժը սուլեց:

Կայարանապետը մեկնումի նշանը տըւաւ, եւ շոգեկառքը սկսաւ շարժիլ:

Վայրկեան մը ետքը աներեւոյթ կ'ըլլար Քիւչիւք Չէքմէճէի կողմը:

Երբ Քիւչիւք Չէքմէճէն անցան, մեքենավարը եկաւ երիտասարդներուն քով եւ ըսաւ, թէ կրնային ածուխներուն մէջէն ելլել եւ գալ իրենց քով նստիլ:

- Ա՛լ ասկէ անդին վտանգ չի կայ, - ըսաւ: - Կրնաք ապահով ըլլալ:

- Օսման էֆէնտին ո՞ւր է, - հարցուց Վահան:

- Իր վակոնը ըլլալու է, անշուշտ պիտի գայ ձեզ տեսնելու:

Արդարեւ, ոստիկանը միասին կը ճամբորդէր մինչեւ սահմանագլուխ:

Վահան չափազանց ուրախ էր:

- Վերջապէս յաջողեցանք եւ կրցանք այդ դահիճներուն ձեռքէն ազատիլ, - ըսաւ իր ընկերներուն:

Բայց Տրդատ իրեն չափ գոհ չէր երեւար:

- Տակաւին վտանգը բոլորովին չէ անհետացած, - դիտել տուաւ:

- Ի՞նչ բանէ կը վախնաս:

- Կրնան մեզ Էտիրնէէն ետ դարձնել:

(Շար. 258)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 14-ը զուգադիպելով Ֆրանսայի Ազգային Տօնին, այդ օրուան պատարագը պիտի մատուցուի սովորականէն ժամ մը առաջ, խմա՛ ժամը 9·30-ին, փոխան ժամը 10·30-ին։ Մեր բարեպաշտ հաւատացեալներէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս բացառիկ պարագան։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ծնողքին Հայկ եւ Սիրանոյշ Զըրուանդեանի յիշատակին, Աշխէն Զրուանդեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Արմենուհի Գեւոնեանի յիշատակին։

***

Արմենուհի Գեւոնեանի յիշատակին Լիլիան Տարօնեան եւ Նատխա ու Վահէ Խօզթէյին 50 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR

ou

UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée

— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de

M. Yedikardachian

Président de l'A.A.A.S.

77, rue La Fayette

75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE

RECHERCHE

2 CHAUFFEURS

A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'Ecole Tebrotzassère :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի «Նահատակաց Յուշարձան»ի պաշտօնական բացում, ներկայութեամբ Գիւտ Արք· Նագդաշեանի եւ քաղաքապետ՝ Պ· Ժան Լըվէնի։

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը՝ 11-ին

Chaville R. D.

կայարանին հանդիպակաց հրապարակը։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE-PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières

Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.

Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	: 01.43.76.67.37
Mme Baghdassarian	: 06.14.74.92.97
C.B.A.F.	: 01.48.24.46.57
Mme Madoyan	: 01.46.45.15.11
Mme Hakimian	: 06.19.21.18.36

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հատափածոյեն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ։

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ ընտրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 11
JEUDI
11 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.468 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.468

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ, ՏՈՒՐՔ, ՆԵՐՈՒՄ

Ն. Սարքոզի Յուլիս 10_ին, Նախարարաց Խորհուրդի նիստին կը ներկայացընէր ներքին ապահովութեան իր ծրագիրը, որ օրակարգի նիւթ պիտի ըլլայ Յուլիս 16_ին, Ազգային Ժողովի մէջ: Ան կը նախատեսէ 5,6 միլիառ Եւրոյի պիւտճէ մը, 5 տարիներու երկայնքին միջոցներ ստեղծելու համար անապահովութեան դէմ: «Ֆիկարօ»ն տուած իր հարցազրոյցին մէջ (Յուլիս 10) Ներքին Նախարարը կը ներկայացնէ իր ծրագիրը: Նախ նկատել կուտայ որ յանցագործութիւնը 13,92_ով աճած է 1998_էն 2001, այլ խօսքով 487.267 յաւելեալ զոհ կայ հինգ տարուան ընթացքին, այսինքն Լիոնի բնակչութեան հաւասար: Նոր օրէնքը միայն քանի մը յօդուած պիտի ունենայ: Կը նախատեսուի կրկնապատկել ոստիկանատուներու եւ գինուորական ոստիկանութեան վայրերու թիւը եւ այդ մարզին մէջ 13.500 նոր պաշտօններ ստեղծել:

***

Ինչ կը վերաբերի տուրքերուն, կը հաստատուի որ 2002_ին, եկամուտի տուրքը 5%_ի նուազում մը պիտի կրէ եւ այդ պատճառով, այն հարկատուները, որոնք Սեպտեմբերին կը ստանային իրենց վճարումին երրորդ մասին պահանջը, զայն պիտի ստանան Հոկտեմբեր 15_ին: Յստակ չէ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ պարագան 2003_ին: Կ'ըսուի թէ հաւանական է որ կրկնուի 5%_ի նուազումը: 2002_ի համար պիւտճէին բացը նախատեսուած 30 միլիառին տեղ, պիտի հասնի 45 միլիառի:

***

Բանավէճի սուր նիւթ է ներման հարցը: Ձախը կը խորհի որ մեծամասնութիւնը յետին մտքեր ունի եւ այդ օրէնքը պիտի չսահմանափակուի կառքերու համար եղած տուգանքներով, այլ ընդլայնուի քաղաքադրամական յանցանքներու: Այսպէս, «Կանար _ Անշէնէ» (Յուլիս 10) դիտել կուտայ, որ ներման օրինագիծին մէջ հատուած մը կայ որ ուշադրութիւն չէ գրաւած, այն է. _ «Ներումը կրնայ տարածուիլ այն անձերուն, որոնք բացառիկ կերպով փայլած են մարզական ասպարէզին մէջ»: Ու կը լուսաբանէ ընթերցողը դիտել տալով, որ ան կը վերաբերի Տափի Տուչէի որ սերտ բարեկամ է Շիրաք ամոլին եւ ներկայիս նեղ կացութեան մատնուած է, որովհետեւ բաժնետէր էր (21%) Թրաւըլսթոր ճամբորդական գործակալութեան եւ ան կեղծ սնանկութիւն մը ըրած է 1997_ին, բայց, Տուչէ իր դրած դրամին մեծ մասը վերադարձուցած է...: Բայց եւ այնպէս մարզիկը քննութեան տակ է:

Ներման այս օրինագիծը բուռն վիճաբանութեան տեղի տուած է Յուլիս 9ին եւ դեռ չէ վերջացած: Ընկերվարականներու յառաջ քշած քննադատութիւններուն պատասխանելով, նախկին նախարար՝ Ֆաքըլ Գըլեման բացագանչած է._ «Այլեւս ներում չէ այլ Միթերանական ցըղդածութիւն (Ֆրանսերէնի մէջ amnistie եւ amnésie բառախաղի կրնան ծառայել, 1988_ին ո՞վ քուէարկեց քաղաքադրամական յանցանքներու ներումը: Դո՛ւք էք»:

ՆՇՄԱՐ

ԿԱՐՍ–ԳԻՒՄՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱԽԱԴԸ

«Մարմարա» (Յուլիս 5) կը տեղեկացընէ թէ նախորդ օրուան «Կէօզճիւ» թերթը ազատ կարծիքի էջին մէջ տեղ տուած է Հայաստանի հետ սահմանը բանալու մասին Կարսի քաղաքապետին կոչին արձագանգող հեգնական գրութեան մը: Հեգնանքը ուղղուած է կոչին խուլ ձեւացող Անգարայի պատասխանատուներուն որոնք անտարբեր կը մնան:

Մեզի համար հետաքրքրական է տեսնել թէ Կարսի քաղաքապետ Ն. Ալիպէյօղլուի կոչը ի՛նչ մտահոգութեան արդիւնք է. ան կ'ըսէ. 1993_էն երբ Հայաստան _ Թուրքիա սահմանը փակուեցաւ, Կարսի տնտեսութիւնը 50%_ի անկում արձանագրեց: Երբ սահմանը բաց էր, Կարսի առեւտրականներուն օրական շահը աւելի քան 1500 տոլարի կը հասնէր: Մինչ հիմա, ջուրի փոխարժէքն ալ կարելի չէ գանձել անոնցմէ: Անհրաժեշտ է որ բացուի Թուրքիա _ Հայաստան սահմանը:

Եւ ըսել որ ամէն անգամ հարցը Թըրքական օրակարգին գալուն, Թուրք քաղաքական դէմքեր Հայաստանի ըլլալիք շնորհի մը պէս կը ներկայացնեն խնդիրը, ատոր փոխարէն ցեղասպանութեան առընչուած հայկական պահանջները մէկդի ձգելու կամ Ղարաբաղը յանձնելու պնդումներով: Ու այս իրականութեան մէջ, շատ բնական բան է որ Անգարա մերժէ լսել Կարսի քաղաքապետին կոչը:

Բայց գոնէ մերիններէն լսելի ըլլար ան. բոլոր անոնցմէ որոնք տեղի _ անտեղի «առանց նախապայմանի երկխօսութեան, դիւանագիտական յարաբերութիւններու» պատրաստակամութեամբ խօսք կ'ուղղեն Անգարայի, տնտեսական կացութեան բարելաւումի յոյսերով:

Լաւ պիտի ըլլայ անգամ մը հաշուել թէ սահմանին բացումով ո՛վ աւելի շահուոր կ'ելլէ. Երեւա՞նը, թէ Կարսն ու անոր հետ Թուրքիոյ ամբողջ արեւելեան շրջանը:

Ս.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ Պ. Էճէվիթ կը կառչի եւ հակառակ յաջորդական հրաժարումներուն իր իսկ կուսակցութենէն, յայտարարած է Յուլիս 9–ին, որ պիտի չքաշուի: Փոխ–վարչապետ՝ Հ. Օզքանի հրաժարումն ալ չէ ազդած իր վրայ: Յուլիս 8–էն ի վեր, 32 երեսփոխաններ, որոնց մէջ վեց նախարար, հրաժարած են եւ Էճէվիթ գոհացած է նորեր նշանակելով: Դէմ կը մնայ կանխահաս ընտրութեան եւ կը շեշտէ այդ առընչութեամբ.– «Երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան պէտք եղած ատենը, այսինքն՝ 2004–ին»: Նկատել կը տրուի որ Պոլսոյ սակարանը, Էճէվիթի հանդարտութիւնը ցոյց չի տար, ընդհակառակն: Ամէն պարագայի մէջ, Էճէվիթի առողջական վիճակը կասկած չի վերցըներ: Մայիսէն ի վեր, հրապարակային ոչ մէկ ելոյթ կրցած է ունենալ, երբ հիւանդանոցը չէ, տան սենեակին մէջ փակուած է: Հիւանդանոցն է արդէն, որ Մայիս 28–ին, տօնած է իր 77–րդ տարեդարձը: Ծնած Պոլիս, 1925ին, սանսկրիտերէն ուսած է, թրքերէնի թարգմանած Էլիոթ, Ռապինտրանաթ Թակոր, բայց, համալսարանական ոչ մէկ վկայական ունի: Պարկեշտ մարդու համբաւ ունի, ինչ որ հազուադէպ է Թուրքիոյ մէջ, կը գրէ Ֆիկարոյի թղթակիցը Էրիք Պիէկալա (Յուլիս 10):

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ ապահովութեան ուժերը, Յուլիս 9–ին ցրուած են 5000–6000 ուսանողներ, որոնք հաւաքուած էին համալսարանին շուրջ, ոգեկոչելու համար 1999–ի ուսանողական ցոյցերու ճզմումը: Ոստիկանութեան միջամտութիւնը պատճառ եղած է որ բախումներ պատահին:

ՓԻՐԷԱՅԻ (Յունաստան) նաւահանգիստը ռումբ մը պայթած է Յուլիս 9–ին, առանց անձեր վիրաւորելու: Նիւթական փոքր վնասներ կան միայն:

ՓԱՐԻԶԻ վարչական դատարանը դատապարտեց ֆրանսական Պետութիւնը մէկ Եւրօ վճարելու Տեղահանուածներու եւ Արգելափակուածներու Ազգ. Դաշնակցութեան, իր պատասխանատուութեան համար Մ. Փափոնի գործած ոճիրներուն Վիշիի վարչակարգի օրերուն: «Պատմական որոշում մը» կը նկատուի Դաշնակցութեան կողմէ, քանի կը հաստատէ որ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 9 / 10)

ՇՈՒՇԻՆ ՀԱՅ–ԱԶՐՊԷՅՃԱՆԱԿԱՆ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻ՞Շ

Եւրոպայի խորհուրդի գլխաւոր քարտուղար Վալթեր Շուիմըր որ Երեւանի մէջ կարգ մը շփումներ ունեցած է, պետական համալսարանին մէջ ուսանողութեան հետ հանդիպումի մը ըսած է թէ թերեւս հաւանական են այնպիսի ժամանակներ, երբ Շուշին հայ եւ ազրպէյճանցի ժողովուրդներուն հաշտութեան խորհրդանիշ կ'ըլլայ: Իր համոզումով՝ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը, Հայաստանն ու Ազրպէյճանը սիամական երկուորեակներու նման կապուած են եւ եւրոպական ընդհանուր ընտանիքին մէջ հաշտ ու խաղաղ ապրելէ տարբեր այլընտրանք չունին: Ան հրատապ համարած է Հայաստանի, Ազրպէյճանի եւ Թուրքիոյ միջեւ երկխօսութեան հաստատումը:

***

ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՐԱՐՔՆԵՐ ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ԵՒՍ

Կիրովոգրադի մարզին կառուցին վըրայ երկու խումբի հրաձգութեան հետեւանքով երեք Հայ սպաննուած, հինգ ալ վիրաւորուած է Յուլիս 9_ին: Ութն ալ Ուկրանիոյ բնակիչ են եւ կառուցիներու շինութեան մէջ աշխատողներ: Հետաքըննութիւն բացուած է պատահարին պատճառները լուսաբանելու համար:

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՐԱՐՔՆԵՐՈՒՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Ռուսաստանի Կրասնոարմեյսկ քաղաքին մէջ հայկական տուներու, Հայերու վրայ գործուած յարձակումներուն մասին մտահոգութիւն յայտնած է Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանատունը: Հըրապարակուած յայտարարութեամբ ըլլաստիւնները հրաւիրուած են չափաւոր հակազդեցութիւն ցոյց տալու եւ կիրքերը աւելի չհրահրելու: Ըսուած է որ հայեւռուս դարաւոր յարաբերութիւնները շատ փորձութիւններէ անցած են եւ նման տխուր միջադէպեր չեն կրնար պղտորել երկու ժողովուրդներուն կապերը: Դեսպանատան ներկայացուցիչները գացած են պատահարին վայրը եւ քննած կացութիւնը:

Ռուսական մամուլի ծանօթ անուն «Իսվեստիա» թերթը միջադէպին մասին գըրած է թէ ան քաղաքական հիմ չունի, այլ գինովցած մարդոց ընդհարում է: Իբրեւ թէ Հայ մը դաշունահարած է Ռուս մը որմէ ետք ամբոխը շղթաներով, բիրերով զինուած, խուժած է հայկական թաղամաս: Շուրջ երկու տասնեակ Հայ կոտրած ոսկորներով հիւանդանոց փոխադրուած է: Վիրաւորներէն մէկը ըսած է թէ ջարդարարները նախապէս ունեցած են Հայերու բնակարաններու ցուցակները, եւ այլն:

***

ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՐՇԱՒ

Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանատունը եւ Երեւանի կոնեակի գործատունը առաջին անգամ ըլլալով կազմակերպած են մարզամշակութային արշաւ մը որուն մեկնակէտը Վանաձորն է: Կը շարունակուի մինչեւ Յուլիս 17, կ'ընդգրկէ պատմական, մշակութային, գեղատեսիլ շարք մը վայրեր, ինչպէս՝ Գառնի, Գեղարդ, Սեւանայ լիճ, եւ այլն, 160 քիլոմեթրնոց շրջածիրի մը վրայ: Կը մասնակցին հայկական եւ ֆրանսական 18 խումբեր: Արշաւը տեղի կ'ունենայ հեծանիւով, հետիոտն երթով, Սեւանի վըրայ նաւարկութեամբ, ձիավարութեամբ: Աւարտին կը սարքուի մասնակիցներուն քաշած լուսանկարներուն ցուցահանդէս մը, նուիրուած՝ ծանօթ լուսանկարիչ Կարէն Վանեցեանի յիշատակին: Կը մասնակցին Ֆրանսայի դեսպանատունը, ՄԱԿ_ի Երեւանի գրասենեակը, կոնեակի, Արովեանի գարեջուրի գործատունը, Երեւանի Ֆրանսական համալսարանի ուսանողները, եւ այլն:

***

ԼՂՀ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի նախագահը Օլեգ Եսայեան, Յուլիս 9_ին, Երեւանի մէջ ընդունուած է Հայաստանի իր պաշտօնակիցին Արմէն Խաչատրեանի կողմէ: Օ. Եսայեան ըսած է թէ անցած նստաշրջանին ԼՂՀ Խորհրդարանը 43 օրէնք ընդունած է, երկրին քաղաքական, ընտեսական, ընտրական համակարգերու գործունէութեան մասին: Ա. Խաչատրեան ալ ամփոփած է Հայաստանի Ազգային Ժողովին գարնանային շրջանի աշխատանքը:

ՊԱՏԱՆԴ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ԱՊՐՈՒԱԾ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Քանի մը տարի առաջ, Հայաստանէն երախաներու չահագործումի երեւոյթ մը ուշադրութեան յանձնուած էր մամուլին կողմէ: Արտասահմանի մէջ որակաւոր ուսում ստանալու, արժէքաւոր վկայականի տիրանալու հեռանկարներով, պատանիներ ղրկուած - տարուած էին Կալկաթա, տեղի հայկական երբեմնի փառաւոր վարժարանին աշակերտ դառնալու: Ժամանակ մը ետք, յայտնի եղաւ որ հաստատութիւնը այդ անցեալէն շատ բան պահած չէր որպէս ուսումնարան եւ Հայաստանէն հոն աշակերտ փոխադրելու գործին ալ առաջին նպատակը ոչ թէ պատանիներուն ապագան էր, այլ՝ դպրոցին հայկական բնոյթն ու մանաւանդ պատկանելիութիւնը չեչտելը: Թէ ո՛վ, ի՛նչ հաշիներով ձեռնարկած էր այդ կարգադրութիւններուն, որքա՛ն արդիւնք տուին անոնք, շատ յայտնի չեղաւ: Ծնողներ մտահոգուած, դիմումներ, պահանջներ ներկայացուցին կրթական մարզի պատասխանատուներուն, բողոքեցին, խնդրեցին, ի վերջոյ երախաները Հայաստան վերադարձան, նիւթն ալ փակուեցաւ: Մնաց, ի հարկին երախաներ իսկ չահագործելու կարող մտայնութեան պատճառած զարմանքը, ենթականերուն մօտ հաւանօրէն նաեւ տար ձգած դառնութիւնը:

Յունիս 28-ի «Հայկական Ժամանակ» օրաթերթը քիչ մը աւելի մութ գոյնով նման էջ մը ունի. խորագրուած է. «Երեխաները պատանդ՝ Գերմանիայում»: «Աւելի մութ»ին իմաստը այն է որ այս անգամ խնդրոյ առարկայ չորս երախաները բուժումի կարօտ են. հիւանդ, վիրաւոր եւ այլն: Առաջին զարմանալին ալ այն է որ պատահարին վայրը Կալկաթա չէ, այլ՝ Գերմանիոյ Տիւսէլտորֆ քաղաքը:

Բուժումի նպատակով հոն տարուած երախաներուն համար գործածուած է խորագրին «պատանդ»ը: Տարուած են փետրուարին, միջազգային «Ֆրիտենստորֆ» ճամբարին կողմէ որ գրասենեակ ալ ունի եղեր Երեւան: Զորսն ալ վիրաբուժութեան ենթարկուելու պէտք ունեցող երախաներ եղած են. Ռոպէր Սեդրակեան կը գրէ թէ առողջացած ըլլալով հանդերձ, տակաւին չեն վերադարձած Երեւան եւ այդ «բարեսիրական» ճամբարին մէջ «ապրում են ծայրայեղ անմխիթար պայմաններում»:

Իրեն տրուած տեղեկութեան համաձայն, «Ֆրիտենստորֆ»ը կ'օգնէ յատկապէս պատերազմի մէջ գտնուող երկիրներու, ինչպէս՝ Աֆղանիստանը, Վրաստանը, Անկոլան: Կազմակերպութեան վարձած օդանաւը մէկ - երկու օրուան մէջ այդ երկիրներէն ու Հայաստանէն 300 երախայ հաւաքած ու տարած է Գերմանիա:

Այս մատնանշումին հետ նիւթը կ'առընչուի ծնողներու. բնական է որ անոնց համաձայնութեամբ մեկնած են հիւանդ պատանիները: Ծնողներուն նախապէս ըսուած է թէ իրենց զաւակները միայն վեց ամիս ետք կը վերադառնան. այդ ծնողները ստորագրութիւն ալ տուեր են թէ իրենք չեն փորձեր իրենց զաւակները տեսնել, այնքան ատեն որ անոնք ճամբարը կը գտնուին: Նոյնիսկ յանձնառու եղեր են հեռաձայնով չխօսելու, հպատակելով մինչեւ իսկ իրենց զաւակներուն մասին որեւէ տեղեկութիւն ստանալու արգելքին: Երեւանի գրասենեակին ներկայացուցիչը Վ. Սեդրակեան նախադասութեամբ մը ամփոփեր է կացութիւնը. «առաջիկա վեց ամսուայ ընթացքում, մենք ենք երեխայի ծնողը»: Այդ վեց ամսուան պայմանին համար տրուած բացատրութիւնն ալ այն է որ նոյնիսկ եթէ երախաներ ամիսէ մը բուժուին, կարելի չէ անմիջական վերադարձը, քանի որ բարեսիրական կազմակերպութիւնը տարին երկու անգամ միայն օդանաւ վարձելու կարելիութիւն ունի:

Նման պայմաններով հասկնալի կ'ըլլա՞յ բուժումի կարօտ երախան ղրկել անծանօթ միջավայր մը. Նոյնիսկ եթէ անհրաժեշտ բուժումը ծնողներու կարողութենէն վեր միջոցներ կը պահանջէ եւ «Ֆրիտենստորֆ»ը ձրի կը տրամադրէ զանոնք: Հայաստան բժշկական մարզին մէջ մնայուն յաջողութիւններու երկիր է, իսկ չորս երախայի հարկաւոր միջոցները անկարելի չէ որ ճարուին տեղւոյն վրայ: Այնքա՛ն բազմատեսակ ու բազմաթիւ բարեսիրական կազմակերպութիւններ կան հոն գործող: Սակայն, այդ չորս ծնողները այս ուղղութեամբ չեն շարժած, ապա միայն անդրադառնալու համար որ «երեխաները գործ ունեն ոչ թէ բարեգործութեան հետ, այլ՝ բարեգործների քմահաճոյքի»:

Անահիտը այդ չորսէն մէկն է. անոր մայրն ու հայրը ըսած են թէ ճամբարին Երեւանի ներկայացուցիչ Վ. Սեդրակեանին 90 տոլար տուած են, որպէս վիզայի փոխարժէք: Այս վերջինը նաեւ հիւանդ երախաներէն խռոված եւ հանքային ջուր ուզած է, գերմանացի բժիշկները «զարմացնելու» համար: Ծնողները տեղեկացած են տակաւին թէ իրենց զաւակները ճամբարին մէջ կ'ապրին խայտառակ պայմաններով. ցնցոտիներ հագած, եւլն.: Ճամբարին մէջ աշխատողները երախաներէն կ'առնեն մինչեւ իսկ բարեսիրական այլ կազմակերպութիւններու նուիրած հագուստները:

Վերոնշեալ Անահիտը որ այրուցքներով հոն փոխադրուած է, այն աստիճան գութը շարժած է իր վիրաբոյժին որ 20 եւրօ առաջարկած է անմիջական կարիքներուն համար: Նոյն բժիշկը ըսած է նաեւ թէ «Ֆրիտենստորֆ»ը եթէ փայլուն առիթ կը նկատուի Աֆղանիստանի, կամ Անկոլայի մանուկներուն համար, հայ աղջնակին, մանչուկին համար կեդրոնացման ճամբարի համարժէք է:

Գերմաներէնէ թարգման Անդրանիկ Սարաֆեան որ հետաքրքրուած է վիրաւոր աղջնակին վիճակով, զայրացուցած է Երեւանի ներկայացուցիչ Սեդրակեանը: Կ'երեւի անոր զայրոյթը ճամբայ գտած է մինչեւ կազմակերպութեան պատասխանատուները, որոնք յայտարարած են. եթէ ծնողները երախան առնեն պայմանագրին մէջ նշուած վեց ամիսը լրանալէն առաջ, անոնք կը պարտաւորուին վճարելու ճամբարին կողմէ երախային համար եղած ծախքերը: Եւ ըսել որ միայն Գերմանիոյ կառավարութիւնը 10 միլիոն մառք փոխանցած է «Ֆրիտենստորֆ»ի հաշիւին: Ռ. Սեդրակեանի գրութեան միակ սրտապնդիչ նշումը այն է որ «տեղացի 4-5 հայ ընտանիք խոստացած են աջակցիլ»:

Յօդուածագիրը կը գրէ թէ դիմած են Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան ուրկէ ըսուած է որ ոչ մէկ տեղեկութիւն ունին նշուած կազմակերպութեան հայաստանեան գործունէութեան մասին: Այսուհանդերձ, պատրաստակամութիւն յայտնուած է մտահոգ ծնողներուն հետ զրոյց ունենալու:

Զարմանալի չէ կարդալ թէ ծնողները ա՛յն աստիճան սարսափի մէջ են որ կը խուսափին իրենց մտահոգութեան, դժգոհութեան, վախերուն մասին որեւէ հրապարակումի դիմելէ: Յօդուածին գրուած օրերուն երախաներուն վերադարձին շուրջ ամիս մը ժամանակ մնացած էր. բնական է որ չորս երախաներուն ծնողները նախընտրէին պուտ մը եւս համբերել, վստահ ըլլալով որ ճամբարին պատասխանատուները որեւէ ազդուկի պարագային, պատանդ երախաներուն հանդէպ իրենց ընթացքը կրնան վատթարացնել:

Հաւանօրէն, աւելի տեղին միջամտութիւն մը կ'ըլլայ – կրնան ընել շրջանին մէջ, կամ մօտերը գործող հայկական կազմակերպութիւններ: Իսկ Հայաստանցի չորս ծնողները կրնան օգտակար ըլլալ ուրիշ դժբախտներու, իրենց փորձառութեամբ հասկցնելով որ թմբուկին ձայնը միշտ չէ որ հեռուէն անոյշ կու գայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՄԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԱՇԽՈՅԺ ՋԱՆՔԵՐԸ

Երեւանի «Հայեացք Երեւանից» ամսագիրը Յուլիսի թիւով տեղ տուած է տոքթոր Վարդիթեր Կոճոյեան - Յովհաննէսեանի (Լոս - Անճըլըս) թղթակցութեան, Մայիս 10 - 11-ին Գոփընհակընի մէջ տեղի ունեցած գիտաժողովի մը նիւթով: Հետաքրքրական է հոն մանաւանդ տեսնել թէ Թուրք քաղաքական պատասխանատուներ որքա՛ն յամառ ու աշխոյժ ջանքեր կը կիրարկեն կանխելու, կամ անզօրացնելու համար իրենց պետութեան ուղղուած որեւէ ամբաստանութիւն. նոյնիսկ եթէ հարցը չի ներկայանար քաղաքական շրջանակի մը մէջ, այլ՝ զուտ գիտական:

Գիտաժողովը կազմակերպուած է Ողջակէզի եւ ցեղասպանութեան հետազօտութեան դանիական կեդրոնին, Արհուսի եւ Հարաւային Դանիոյ համալսարաններուն գործակցութեամբ, տեղի ունեցած է մայրաքաղաքի համալսարանին մէջ:

Տոքթոր Վահագն Տատրեանի եւ փրոֆէսէօր Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի հետ խորհրդակցաբար կազմուած ծրագիրը ներգրաւած է Հայերու ցեղասպանութեան քաջատեղեակ եւրոպացի մասնագէտներ եւ ոճիրին միջազգային - պաշտօնական ճանաչումը պահանջող գործիչներ: Որոշուած է առաջին օրը քննարկել ցեղասպանութեան ժխտումի երեւոյթը, Բ. օրը կլոր սեղանի մը նիւթ ընել ցեղասպանութեան ճանաչումի օրէնսդրական ճամբով հաստատումը, ինչպէս՝ Ֆրանսայի մէջ:

Տեղեկանալով ձեռնարկին, Գոփընհակընի Թրքական դեսպանատունը «հաւասարակշռութիւն» ստեղծելու պատրուակով, կազմակերպիչներէն խնդրած է մասնակիցներու շարքին տեղ տալ իրենց տեսակէտը ներկայացնողներու ալ: Նաեւ դիւանագիտական միջամտութիւններու վրայ իրենց առաջարկուած է Բ. օրը տեղ տալ Թուրքիոյ կողմէն ներկայացուցիչի մը ելոյթին: Ատիկա կը բաւէ որ փոփոխութիւններ ըլլան ծրագրին մէջ ու օրինակ՝ «Հայերու ցեղասպանութիւնն ու անոր ժխտումը» թեման վերածուի «Հայկական հարցի ամբաստանութիւններ եւ ժխտում»ի: Գիտաժողովին նախօրեակին Թրքական դեսպանատունը շնորհիւ դիւանագիտական աշխոյժ ջանքերու, յաջողած է մասնակիցներու ցանկին վրայ զետեղել երկու դեսպանի եւ երկու կուսակցապետ - երեսփոխանի անունները. դեսպաններէն մէկը եղած է Կիւնտիւզ Աքթամ որ անդամ է «Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնաժողով»ին...: Դեսպանները մասնակցած են բոլոր նիստերուն, իսկ երեսփոխանները միայն իրենց ելոյթ ունենալիք նիստին, զինուած՝ ցեղասպանութեան ժխտումի նիւթերով, լուսանկարիչներով, թղթակիցներով:

Թրքական դեսպանատան խորհրդական մը գիտաժողովին ամբողջ ընթացքին գործօն դեր կատարած է, ստուար թղթապանակէ մը փաստաթուղթեր տրամադրելով Թուրք երեսփոխաններուն, որպէսզի յաճախակի կերպով միջամտեն Հայերու ցեղասպանութեան իրողութեան դէմ ելոյթներուն:

Տոքթոր Վ. Տատրեան ելոյթ ունեցած է առաջին օրը, քննական համապարփակ ներկայացում մը ընելով Հայերու ցեղասպանութեան. վկայակոչած է յատկապէս գերմանական եւ Թրքական աղբիւրներու անժխտելի ապացոյցները, ըսելու համար թէ Երիտթուրքերու ղեկավարները կանխամտածուած եւ զանգուածային բնաջնջումի ենթարկած էին հայ բնակչութիւնը: Իսկ Ռ. Յովհաննէսեան մերկացուցած է այդ արարքին ուղղուած Թրքական ժխտումին փոփոխական ռազմավարութիւնը, ոճիրին ժամանակներէն մինչեւ այսօր: Ան եւս, Թրքական աղբիւրներու հիմնուելով, ցոյց տուած է թէ Ա. աշխարհամարտին յաջորդած շրջանի մասնակի ճանաչումէն ետք, քէմալական վարչակարգին օրով տարուած է բացարձակ ժխտումի քաղաքականութիւն, նպատակ ունենալով ջնջելու սերունդներու յիշողութիւնը: Ռ. Յովհաննէսեան նկարագրած է թէ ինչպէս չկարենալով լման յաջողութիւն գտնել այդ փոփոխութեամբ, Թուրքերը անցած են կեղծ փաստարկներու չահագործումին, իրենց տեսանկիւնէն արդարացնելու եւ նսեմացնելու համար աղէտը: Թուրք երկու դեսպանները յաջորդական պոռթկումներով փորձած են հակադրել ըսուածներուն, բայց ապարդիւն:

Օրուան Բ. նիստին յայտարարութիւններով հանդէս եկած են Մարդկային իրաւունքներու Թրքական ընկերակցութենէն Ռ. Զարաքօլու (Հայերու ցեղասպանութեան ազդեցութիւնը եւ ներկայի Թուրքիոյ ժխտումի հարցերը), Փարիզէն Հելէն Փիրալեան (ժխտումին ազդեցութիւնը վերապրողներու շառաւիղներուն վրայ), Ցիւրիխէն Ռուբէն Պօղաճեան եւ Գոփընհակընէն Քրիստոֆըր Արծրունի (Վերապրողներու Գ. սերունդին տեսակէտները): Օրուան վերջին ելոյթով Արհուսի համալսարանի դասախօս Հ. Լեհման ոգեկոչած է Եղեռնէն վերապրողներու փրկարար երկու Դանիացիներու՝ Քարէն Եփփէի եւ Մարիա Եագոպսէնի գործունէութիւնը:

Գիտաժողովին Բ. օրը Եւրոպայի Հայկական Փորումին գործադիր տնօրէն՝ Նիքոլա Դաւիթեան ամենայն յստակութեամբ պատկերացուցած է ճանաչումի խորհրդարանական նախաձեռնութիւնները: Շուէտի խորհրդարանէն Մուրատ Արթին խօսած է իր երկրին օրէնսդրական գործունէութեան մասին, իսկ Գերմանիայէն հետազօտողներ Վ. Կուսթ եւ Թ. Հոֆման ուշադրութեան յանձնած են ցեղասպանութեան մէջ Գերմանիոյ դերին առընչուած փաստեր: Թրքական կողմէն խօսք առած է դեսպան Փ. Թաքթ, Թրքական ժխտումին մասին Ռ. Յովհաննէսեանի նշածները հերքելու նպատակով, նաեւ յայտարարած է որ Թուրքիոյ ճանաչումը պահանջող բանաձեւերը արդիւնք են հայկական ճնշումներու եւ ահաբեկչութեան:

Բանավէճը սաստկացած է Թուրք երեսփոխաններ Պ. Աքարճալըի եւ Պ. Տայանըքըլըի ընթացքին պատճառով: Անոնք ոչ միայն ցեղասպանութիւնը ժխտող կեղծ գրականութիւն բաժնած են, այլեւ տեղի - անտեղի ընդհատած են ելոյթ ունեցողներու խօսքը: Պ. Աքարճալը դատապարտած է գիտաժողովին կազմակերպումը, քրիստոնեայ միսիոնարները որոնք ըստ իր կարծիքին՝ գրգռած են Հայերը եւ խրամատ բացած անոնց ու բարեացակամ Թուրքերու միջեւ. ըսած է նաեւ թէ հայեւթուրք յարաբերութիւնները կը խոչընդոտէ Սփիւռքը, իր ծայրայեղականներով:

Միւս Թուրք երեսփոխանը Հայերուն կոչ ուղղած է հրաժարիլ ցեղասպանութեան խնդրէն, երբ Հայաստանը ծանր կացութեան մէջ է, բնակչութեան մեծ մասը արտագաղթած, թոշակառուները չնչին նպաստներ կը ստանան, եւ այլն: Ըսած է թէ եթէ Սփիւռքի Հայերը կ'ուզեն օգնել Հայաստանին, պէտք է մէկդի ձգեն ցեղասպանութեան հարցը եւ կեդրոնանան հայեւթուրք յարաբերութիւններու բարելաւման վրայ: Վ. Տատըրեան հիմնաւոր փաստերով ցոյց տուած է որ Թուրքերուն բերած եւ սեղաններուն վրայ դիզած թղթապանակները կեղծիքներով եւ խեղաթիւրումներով լեցուն են:

Թուրք երեսփոխաններուն մեկնումէն ետք ելոյթ ունեցած է դեսպան Աքթամ, «Հայեւթուրք երկխօսութեան մարտահրաւէրներ եւ հեռանկարներ» թեմայով ներկայացնելով Թրքական ժխտումի պաշտօնական տեսակէտը: Այնպէս ցոյց տալով որ կը կարեկցի Հայերուն եւ կ'ափսոսայ անոնց կորուստներուն համար, ան անկախութեան նպատակով արտաքին ուժերու գործակից ներկայացուցած է Հայերը: Ըսած է թէ անկախութեան ձգտումը Օսմանեան կայսրութեան հայ տարրը ամբողջութեամբ վերածեց

քաղաքական շարժումի: Այս որակումին նպատակը այն է որ ՄԱԿ-ի ցեղասպանութեան սահմանումը կ'ընդգրկէ «ցեղային, կրօնական, ազգային» խումբերը, ուստի, քաղաքական շարժումներու դէմ ձեռնարկուածը չի կրնար ցեղասպանութիւն նկատուիլ: Աքթամ պընդած է նաեւ թէ Ի. դարու հարիւրի չափ ցեղասպանութիւններէն ոչ մէկը կրնայ համեմատուիլ Թուրք - մահմետական տարրերու կոտորածներուն, քրիստոնեայ իշխանութեան տէր վայրերէ վտարումներուն հետ:

Ամէնէն մտահոգիչը եղած է այն որ Թուրք ժխտողներուն Թոյլատրուած է ամբողջ օրը քննարկումներու տրամադրել, մէկդի ձգելով կլոր սեղանի թեման որ կը վերաբերէր Հայերու ցեղասպանութեան օրէնսդրական հաստատումի խնդիրներուն: Աւելի՛ն. օրուան ատենին Ողջակէզի ու ցեղասպանութեան հետազօտական կեդրոնին տնօրէնը խօսք չէ տուած Ռ. Յովհաննէսեանի, որպէսզի եզրափակիչ յայտարարութիւն ընէ գիտաժողովին մասին, հակառակ այս վերջինին յայտնած փափաքին եւ ընդունուած կարգին:

Թղթակցութիւնը կ'աւարտի 2 մտանշումով. առաջինը կը վերաբերի դեսպան Աքթամի ընթացքին արթնցուցած անդրադարձին, «եթէ ան այն Թուրք պաշտօնեան է որ ինքզինք հայեւթուրք բարեկամութեան եւ յարաբերութիւններու կարգաւորման կողմնակից կը նկատէ, դժուար չէ ըմբռնել թէ տակաւին որքան ճամբայ ունինք կտրելիք»:

Երկրորդը՝ հակառակ բացասական երեւոյթներուն, գիտաժողովին դաստիարակիչ բնոյթն է. այն առումով որ Թուրք պաշտօնեաները իրենց հրապարակային գործողութիւններով ակամայ կեանքի կոչած են Ռ. Յովհաննէսեանի ելոյթին մատնանշած տարբեր տեսակի ժխտումները: Այդ «դասը» ներկաներուն եւ մասնաւորապէս կազմակերպիչներուն վրայ մեծ ազդեցութիւն գործած է, որպէսզի իրենց թոյլ տուած սխալը չկրկնուի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ «ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ» ՆԱԽԱԳԻԾԻ ՄԱՍԻՆ

ՅԱԿՈԲ ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ

Երուսաղէմ

ՇԱՀԻԼ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ»Ի ԲԱՌԱՐԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Յունիսի կէսին, լոյս տեսաւ սպասուած հատոր մը՝ «Հայկական հարցի բառարան»ը (*), Հայ դատի պաշտպան յանձնախումբի աւելի քան 35 տարուան նախագահ՝ Արա Գրիգորեանի հեղինակութեամբ:

Ֆրանսերէն այդ գիրքին հրապարակային փարիզեան առաջին ներկայացումն էր որ տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Յունիս 15-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից սրահը, հետաքրքիր հասարակութեան մը առջեւ: Արա Գրիգորեան նախ պատմեց թէ ինչպէս, երկու տարի առաջ, ծագած էր այդ գիրքին գաղափարը, ապա նշեց այդ գործին կարեւորութիւնը ու նաեւ մատչելիութիւնը, որեւէ դասակարգի ընթերցողի համար: Ան, օրինակներով, ցոյց տուաւ որ շնորհիւ այբուբենական դասաւորումին, կարելի էր արագօրէն աւելի քան 1000 յօդուածներով (ճոխացուած 150 պատկերներով), գաղափար մը կազմել մէկուկէս դարու Հայոց պատմութեան (1850 - 2001) ալեկոծ շրջանէն:

Արա Գրիգորեան ընդունեցաւ նաեւ որ այս առաջին փորձը չէր կրնար կատարեալ ըլլալ ուստի եւ, վրիպակները անխուսափելի էին, բայց ան խոստացաւ, երկրորդ վերանայուած հրատարակութեամբ մը, շտկել սրբագրել, բարելաւել ու լրացնել իր այս աշխատասիրութիւնը:

Մօտ մէկ ու կէս ժամ տեւած այս դասախօսութենէն վերջ, ներկաները ուղղեցին քանի մը հարցումներ որոնց հեղինակը պատասխանեց:

Այս չահեկան երեկոյթը աւարտեցաւ գիրքին ձօնագրութեամբ ու ընդունելութեամբ:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

---

* **Dictionnaire de la Cause Arménienne**
par Ara Krikorian;

Créteil: Ed. Edipol, 2002;
268 p., 21 cm. — illust.
(1, voie Félix Eboué, 94000 Créteil).

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

ՈՒՂՂՈՒԱԾ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ
ՀԱՅՈՑ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ

Ցաւով եւ անձկութեամբ, վերջերս Գալիֆորնիոյ հայ գաղութում ականատես ենք լինում մի տգեղ երեւոյթի, որի արմատները մինչեւ Երեւան են հասնում, եւ որը, ժամանակի ընթացքում մեղմանալու եւ անհետանալու փոխարէն, սաստկանում ու աւելի սուր բնոյթ է ստանում: Երեւոյթը կապուած է Հայաստանի մի քանի պատմաբանների վերաբերմունքին՝ անհամաձայնութեան եւ անհանդուրժողութեան՝ հանդէպ ԱՄՆ-ում աշխատող մի շարք հայագէտների, որ սակայն զուտ գիտական գետնից դուրս է քաշուել, արհեստականօրէն մեծացել ու ընդգրկել է ամէն տեսակի անհիմն, ոչ - մասնագիտական ասէ-կոսէներ ու յերիւրանքներ: Այս «արշաւ»ին թիրախ է դարձել նաեւ Հայ Կրթական Հիմնարկութեան հովանաւորած ԻՒՔԼԱ-յի Արդի Հայոց Պատմութեան Ամպիոնի գործունէութիւնը եւ նրա ղեկավարի՝ փրոֆեսոր Ռիչարդ Յովհաննէսեանի անձն ու հեղինակութիւնը: Այս երեւոյթին դէմ յանդիման, այլեւս հնարաւոր չէ անտարբեր մնալ:

Հարցը պատմագիտական բանավէճերը չեն, քանի որ համոզուած ենք, որ բանավէճերի եւ տարբեր մօտեցումների ու աղբիւրագիտական տարբեր քննարկումների ճամբով կարելի է միայն առողջ ու ճշմարիտ եզրակացութիւնների հասնել: Հարցը այս անհամաձայնութիւնները հիմք ծառայեցնելով, աւելի ճիշդ չահագործելով, եւ որ կարեւորն է, առանց նիւթի խորքը պեղելու, առանց հասկանալու, ուրիշի ճիշդ ու սխալ եզրակացութիւնն ու հաստատումը դրօշ դարձնելով, հեղինակութիւնների հասցէին ուրակումներ ու պիտակաւորումներ կատարելն է ու նրանց դէմ հեռուստացուցային ելոյթներ կազմակերպելն ու փողոցները ընկած ստորագրութիւններ հաւաքելը: Ի շարս այս բոլորի, Լոս - Անճըլըսում հաւաքուած 55 ստորագրութիւններով (զանազան արհեստների տէր մարդկանց հաւաքածոյ) այսպէս կոչուած «Սփիւռքահայ մտաւորականներ»ի դիմում - նամակը՝ ՀՀ Գիտութիւնների Ազգային - Ակադեմիայի նախագահ Ֆադէյ Սարգսեանին ուղղուած: Նամակի պատճէնը յղուած է ՀՀ նախագահին, Ազգային Ժողովի նախագահին, վարչապետին, Հայաստանի հայագիտական կենտրոնների ու ամպիոնների ղեկավարներին, Հայաստան - Սփիւռք երկրորդ խորհրդաժողովի մասնակիցներին եւ բոլոր հայկական լրատուամիջոցներին: Ստորագրող «Սփիւռքահայ մտաւորականներ»ը դատապարտում են Ռիչարդ Յովհաննէսեանի «ազգավնաս գործունէութիւնը» եւ պահանջում Ակադեմիայից վերանայելու «իր վերաբերմունքը Ռիչարդ Յովհաննէսեանի եւ իր նման մըտածող կեղծ հայագէտների գործունէութեան նկատմամբ»:

Նամակը լեցուն է անճիշդ հաստատումներով եւ մտացածին վերագրումներով: Բայց չարժէ անդրադառնալ անտեղեակ եւ ոչ - մասնագէտ անձանց կողմից շարադրուած նամակի բովանդակութեանը: Կարեւորը արդիւնքն է, իրարամերժ մթնոլորտ ստեղծելու չար միտումը, եւ այն էլ մի այնպիսի ժամանակ երբ հայրենիք ու Սփիւռք այնքա՜ն կարիք ունեն իրարու, այնքա՜ն մեծ ու բազմակի դաշտ կայ գործակցութեան՝ իրարով լրանալու, իրարով զօրանալու: Արդեօք այսպիսով Հայոց Ցեղասպանութիւնն ու Հայ Դատը մերժողների ջրաղացին ջուր չե՞նք լցնում:

Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը, եւ ընդհանրապէս փրոֆ. Յովհաննէսեանի գործունէութեան ծանօթ իւրաքանչիւր հայ անհատ գնահատում եւ կարեւորում է նրա երկար տարիների արդիւնքը՝ հայ սերունդների դաստիարակութեան գործում: Միջազգային մակարդակներում կարդացած նրա դասախօսութիւններն ու դասաւանդումները մեծ դեր են ունեցել Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման մեր պայքարում: Նրա ջանքերի շնորհիւ էր, որ խափանուեց ԻՒՔԼԱ-ում թըրքական ամպիոն հիմնելու Թուրք կառավարութեան փորձը: Եւ հիմա կասկածի տա՞կ դնել նրա գործունէութիւնը: Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը հովանաւորել ու հովանաւորում է ԻՒՔԼԱ-ում նրա կազմակերպած գիտաժողովները եւ դըրանք համարում է կարեւոր քայլեր՝ մեր Դատի գիտական հիմնաւորման ու ժողովրդականացման ճամբին: Այս գիտաժողովների մէջ՝ Պատմական Հայաստանի քաղաքներին ու գաւառներին նուիրուած շարքը: Թուրք հիւպատոսը ճիշդ էր նախատեսել նման գիտաժողովների վտանգը ու ապարդիւն փորձեր կատարել խափանելու դրանք: Իսկ հիմա, մե՞նք ենք դրանք «պատմութիւնը խեղաթիւրողների գիտաժողով» որակում: Որքան պիտի ուրախանայ Թուրք հիւպատոսը եւ կամ հէնց Թուրք իշխանութիւնը, որի փորձերը՝ Հայոց Ցեղասպանութեան համաշխարհային ճանաչման նուիրուած Ռիչարդ Յովհաննէսեաններ հեղինակազրկելու կամ «հաշտեցման յանձնաժողով»ների միջոցով Ցեղասպանութիւնը շրջանցելու ապարդիւն անցան: Հիմա մի այլ տեսակի գրգռութիւն առաջացնելով նոր սե՞պ պիտի խրի Հայրենիք - Սփիւռք գործակցութեան ու Հայ Դատի պայքարի մէջ:

Հայաստանը զգայուն ու վտանգաւոր մի շրջան է բոլորում, եւ այսպիսի անտաքտ ու անհաշիւ արշաւներ անձերի չեն վնասում, այլ մեր ժողովրդի միասնական պայքարի դէմ են գործում: Թուրք մամուլն ու ելեկտրոնային ցանցերը լեցուն են այլազան միջոցներով հայ ժողովրդի պայքարը չէզոքացնելու փորձերով: Դա սովորական է, միշտ կարելի է հասկանալ: Բայց երբ հարուածը քո ազգակցի՞ց, քո պայքարի «զինակցի՞ց» է գալիս...

Աչալուրջ լինենք, զգանք պահը եւ մեր անձնական շահը, երեւալու մարմաջն ու մեր փառասիրութիւնը մեր ազգային պայքարի արդէն իսկ դժուարին ճանապարհի վրայ նոր խոչընդոտների չվերածենք:

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ԿԼԷՆՏԷՅԼ (Գալիֆորնիա)

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԷ.
ՓԱԽՈՒՍՏԸ

- Բայց երբոր Էտիրնէ հասնինք, կըրկին այստեղ ածուխներուն մէջ կը պահուինք:

- Նոյնիսկ Պուլկարիոյ մէջ ալ բոլորովին ապահով չենք, քանի որ Թուրքիա եւ Պուլկարիա իրարու դաշնակից են: Կրնայ ըլլալ, որ Պուլկարները մեզի Թուրք կառավարութեան յանձնեն:

- Տարօրինակ բաներ կը մտածես, - պատասխանեց Վահան, - պուլկար կառավարութիւնը այդպիսի բան չըներ... անկէ զատ մեր հետքը չի կրնար գտնել:

Յաջորդ կայարանը, երբ շոգեկառքը կեցաւ, Օսման վազեց եկաւ փախստականներուն քով:

- Եկէք իմ վակօնս, - ըսաւ անոնց, - հոն աւելի հանգիստ կ'ըլլաք:

Իր վակօնը վայրաշարժին անմիջապէս ետին կը գտնուէր:

Երեք երիտասարդները փութացին հոն:

- Գիտէ՞ք, որ մատնուած էք, - ըսաւ Օսման:

- Ի՞նչպէս մատնուած, - գոչեց Վահան:

- Երէկ երիտասարդ մը ձերբակալուած է, որ ծեծին տակ ամէն բան խոստովանած է:

- Ո՞վ է այդ երիտասարդը:

- Աչոտ անունով քսանըհինգ տարեկան մէկը:

- Հասկցայ, - գոչեց Սիսակ, - մեր Աչոտն է, որուն ըսած էինք մեր փախուստը:

- Բայց այդ տղան վստահելի մէկն է եւ մեզի ալ բաւական օգտակար եղաւ վերջին օրերը, - ըսաւ Տրդատ:

- Բարեբախտաբար խոստովանութիւնները ըրած է այս առտու միայն, - ըսաւ Օսման, - եթէ ո՛չ կրնար ձեր գլխուն փորձանք մը բերել: Արդեօք գիտէ՞ նաեւ, որ ես եմ ձեր փախուստը դիւրացնողը:

- Ո՛չ, ատիկա չենք ըսած իրեն, - պատասխանեց Սիսակ:

- Այն ատեն վնաս չունի, ես վախցայ, որ իմ անունս իմացուցած էք:

- Եթէ այնպէս ըլլար, քեզ ձերբակալած էին մինչեւ հիմա, - դիտել տուաւ Վահան:

- Ալի Րիզա այնքա՛ն վստահ էր ձեզ Այ-Ստէֆանոյի կայարանը ձերբակալելու, որ անձամբ եկած էր հոն:

- Իրա՞ւ, կ'ըսէք, - գոչեց Վահան:

- Այո եւ իրարու հետ բաւական վիճաբանեցանք:

- Ինչո՞ւ համար:

- Որովհետեւ ինք կը պնդէր, որ անպատճառ դուք Այ-Ստէֆանօ կը գտնըուիք, իսկ ես կ'ըսէի, որ հոն չէք, ճիշդ այն միջոցին, որ երեքդ ալ ածուխներուն մէջ ծածկուած էիք:

- Հիմա կը կարծե՞ս, որ ամէն վտանգ անցուցած ենք:

- Կը յուսամ, բայց հակառակն ալ կարելի է: Բայց ես ամէն ջանք պիտի ընեմ, որպէսզի ձեզի ապահով կերպով հասցընեմ պուլկարական սահմանագլուխը եւ իշալլահ պիտի յաջողիմ:

- Շնորհակալ ենք, - ըսաւ Վահան:

Եւ շոգեկառքը կը սուրար ամայի դաշտերուն մէջէն:

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.
ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

Կէս գիշերը անցած էր: Երկու երիտասարդներ, որոնք քիչ մը խմած կը թըւէին, զարեջրատունէ մը ելլելով՝ ուղղուեցան դէպի Օհան Ոսկերբեանի փողոցը, ուրկէ իջան դէպի վար, եկեղեցիին դրան առջեւէն անցան եւ դէպի Ֆէրիքէ ուղղեցին իրենց քայլերը:

Հազիւ յիսուն քայլ առած էին, երբ երիտասարդներէն մին, ընկերոջը թեւին զարնելով, ըսաւ.

- Հոս նայէ:

Միւսը գլուխը դարձուց ցոյց տուած կողմը եւ տեսաւ կին մը, որ տան մը մարմարեայ սեմին վրայ կծկտած էր՝ երեսը ձեռքերուն մէջ ծածկած:

- Ի՞նչ կ'ընէ այս կինը գիշերուան այս ժամուն այստեղ, - ըսաւ երիտասարդներէն մին:

- Մուրացկան ըլլալու է, - պատասխանեց միւսը:

- Մուրացկանի կերպարանք չունի, տես հագուստը:

Արդարեւ, կինը մաքուր վարդագոյն զգեստ մը հագած էր, գլուխը թէեւ գլխարկ չունէր, բայց մազերը մաքուր սանտրուած կը ցոլային լուսնի լոյսին տակ: Գուլպաները եւ կօշիկները նոյնպէս նոր ու մաքուր էին:

Երկու երիտասարդները, հետաքրքիր, մօտեցան իրեն:

- Այս կինը կուլայ կոր, - ըսաւ մին՝ ալ աւելի մօտենալով:

Երբ մօտէն զննեց զայն, տեսաւ, որ հազիւ 18 տարեկան մանկամարդուհի մըն էր, որ կը թուէր գեղեցիկ ըլլալ:

- Ինչո՞ւ հոս այսպէս առանձին նստեր ես, - ըսաւ հայերէն լեզուով:

Աղջիկը չպատասխանեց: Միայն իր հեծկլտուքի ձայնը կը լսուէր:

(Շար. 259)

ՆՈՐԵՇԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Սօնա Պուտաքեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն որ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յուլիս 14, յետ պատարագի (պատարագը բացառաբար կը սկսի ժամը 9·30–ին) Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris
իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐՄԷՆ ՊՈՒՏԱՔԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. _ Պր. Սիմոն Աւտոյեան իր ծննդեան 93_րդ տարեդարձին եւ մանաւանդ իր թոռան զաւկի Սեւանի ծննդեան ուրախ առիթով 26 _ 5 _ 2002, Նիս, 30 Եւրօ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պր. Սիմոն Աւտոյեան կը յայտնէ թէ սրտի ցաւն կսկիծով տեղեկացած է որ Ամերիկայի մէջ իր մահկանացուն կնքած է մանկութեան իր անմոռանալի ընկերը Մկրտիչ Յարութիւնեան, Վանի Արտամէտ գիւղէն :

Այս տխուր առիթով փոխան ծաղկեպսակի 20 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

(Շար. Ա. էջէն)

Վիշի փակագիծ մը չէր, այլ շարունակականութիւն մը Ֆրանսայի պատմութեան մէջ :

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ Եւրոպական Ատեանը դատապարտած է Թուրքիան, պոլսեցի լրագրողուհիի մը դէմ բացուած դատական հետապնդումին պատճառով : 1994–ին, «Երիտասարդութեան ձայնը» թերթին մէջ Սեհէր Գարաթաշ գրած էր թէ երկրին կը տիրէ անկայունացումի եւ տագնապի համակարգ մը :

ՄԻՇԷԼ ԱԼԻՕ – ՄԱՐԻ, Պաշտպանութեան նոր նախարարուհին չէ վարանած արտայայտուելու Կալա չաբաթաթերթին մէջ, որ մաս կը կազմէ փրէս–փիփըլին, յայտնելու համար որ շատ կ'ուզէ ամուսնանալ կեանքի իր ընկերոջ՝ Փաթրիք Օլիէի հետ (երեսփոխան, Ազգ. Ժողովի Տնտեսական յանձնախումբի նախագահ), բայց երկուքն ալ ժամանակ չեն գտներ : Փ. Օլիէ ալ կը խոստովանի որ պարտին ստանձնել քաղաքական իրենց ասպարէզը, բայց անձնական կեանքի մէջ, իսկական զոյգ մըն են եւ զիրար խորապէս կը սիրեն :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկաւաղ 50-ամեայ հատաւածոյեն) | 19€

Դիմել «Յ Ա Ռ Ա Ջ»ի :

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ :

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE

RECHERCHE
2 CHAUFFEURS

A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'Ecole Tebrotzassère :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 14_ը զուգադիպելով Ֆրանսայի Ազգային Տօնին, այդ օրուան պատարագը պիտի մատուցուի սովորականէն ժամ մը առաջ, իմա՝ ժամը 9·30_ին, փոխան ժամը 10·30_ին : Մեր բարեպաշտ հաւատացեալներէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս բացառիկ պարագան :

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaine	: 01.43.76.67.37
Mme Baghdassarian	: 06.14.74.92.97
C.B.A.F.	: 01.48.24.46.57
Mme Madoyan	: 01.46.45.15.11
Mme Hakimian	: 06.19.21.18.36

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

ԵԿԱՏԻ ՈՒԽՏԱՒ

Շաւիլի «Նահատակաց Յուշարձան»ի պաշտօնական բացում, ներկայութեամբ Գիւտ Արք. Նագդաշեանի եւ քաղաքապետ՝ Պ. Ժան Լըվէնի :

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը՝ 11_ին

Chaville R. D.

կայարանին հանդիպակաց հրապարակը :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 12
VENDREDI
12 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.469 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.469

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 10 / 11)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Կոտայքի մարզպետարան կատարած այցին ընթացքին, Յուլիս 10-ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, անդրադարձած է ազրպէջանական «Զերկալօ» թերթին պնդումներուն («Ազգ», Յուլիս 10)։ Ըսած է թէ կողմերուն պաշտօնապէս ներկայացուած են միայն հակամարտութեան կարգաւորման «փուլային», «ընդհանուր պետութեան» եւ փարիզեան սկզբունքներու վրայ հիմնուած տարբերակներուն փաստաթուղթերը։ Ռ. Քոչարեանի համաձայն ազրպէջանական թերթին տեղեկատուութեան մէկ մասը միայն կը համապատասխանէ իրականութեան. այսուհանդերձ, ան չէ մանրամասնած հարցը, ըսելով թէ չի փափաքիր մեղադրանքներ փոխանակելու ոճը գործածել։ Ռ. Քոչարեան ըսած է. «Աւելի ճիշդ կը լինի կեդրոնանալ հակամարտութեան կարգաւորման ուղղուած լուրջ բանակցութիւնների վրայ եւ դրանք հեռու պահել ընտրութիւնների եւ հանրաքուէի նախապատրաստման ուղեկցող տրամադրութիւնների ազդեցութիւնից»։

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործութեան դատին Յուլիս 10-ի նիստին վկայած է Ներքին գործերու նախկին նախարար Սուրէն Աբրահամեան։ Ան ըսած է թէ նախորդ օրերուն կաթողիկոսական ընտրութեան պատրաստութեամբ շատ զբաղած ըլլալով յոգնած էր. Հոկտեմբեր 27-ին երբ յետմիջօրէին գացած է Ազգային Ժողով, փորձած է քանի մը վայրկեան մրափել ու նոյն այդ պահուն սկսած են կրակոցները։ Յետոյ, առաջին գործը եղած է դահլիճէն ելլել, քանի որ կարեւոր նախարարներէն միայն ինքը հոն գտնուած է, իսկ ահաբեկիչները փնտռած են զինքը։ Երեսփոխաններ պատասխանած են թէ Ս. Աբրահամեան հոն չի գտնուիր։ Կրցած է դուրս ելլել վիրաւորներուն հանուած միջոցին։ Իր հրամանով տագնապ յայտարարուած, Ազգային Ժողովին շուրջ հսկողութիւնը աւելցած է։

Ս. Աբրահամեան Վ. Սարգսեանի ու Կ. Դեմիրճեանի սպաննուած ըլլալը լսած է դահլիճէն ելլելէն ետք։ Նոյն գիշերը յայտարարած է թէ դահլիճի պատանդներուն ազատ արձակուելէն ետք ինք կը հրաժարի, ինչ որ ըրած է։

Ինք համոզուած է որ արարքը երկրին դէմ էր, Ն. Յունանեան մարզուած էր, իսկ Կ. Յունանեան առաջին անգամ կրակոցի չէր նմաներ։

***

ՍԵՒԱՆԸ 27 ՍՄ. ԱՒԵԼԻ ԲԱՐՁՐ

Յուլիս 8-ի կացութեամբ Սեւանայ լիճին մակերեւոյթը ծովու մակերեսէն 1897.01 մեթր բարձրութեան վրայ եղած է։ Անցեալ տարուան նոյն թուականին լիճին մակարդակը 27 սմ. աւելի ցած էր։ Կը սպասուի որ ջուրի մակերեսը շարունակէ բարձրանալ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՃԷՎԻԹ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ՞

Ի. ՃԷՄ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Արտաքին նախարարը՝ Իսմայիլ Ճէմ, եօթներորդ նախարարն էր որ իր հրաժարականը կուտար (Յուլիս 10ին)։ Նոյն առաւօտը, Պ. Էճէվիթ, որ դեռ նախորդ օրը կը պնդէր որ պիտի չքաշուի, Նախարարաց Խորհուրդի անակնկալ նիստ մը գումարած էր եւ հաստատած թէ ղեկը ձեռքը կը պահէ, բայց, «Միլլիյէթ»ի քրոնիկագիր՝ Ֆիքրէթ Պիլայի համաձայն, որ մտերիմ մըն է Էճէվիթի, այս վերջինը կը նախատեսէ կանխահաս ընտրութիւններ։ Ան ըսած կ'ըլլայ որ համախմբումը կրնայ նոր թուական մը առաջարկել երեսփոխանական ընտրութեան համար, որ սկզբունքով, տեղի պէտք է ունենայ 2004-ին։

Ամէն պարագայի մէջ, չորեքթաւերջէն ի վեր, Թուրքիա քաղաքական ծանր տագնապ մը կ'ապրի, երբ եօթը նախարարներ յաջորդաբար լքեցին նախարարապետը եւ 30 երեսփոխաններ ալ հետեւեցան, բոլորն ալ նոյն, այսինքն Էճէվիթի կուսակցութենէն։ Այս վերջինը կը ջանայ դեռ երեւոյթները փրկել նոր նշանակումներ ընելով, ասոնց կարգին փոխ-վարչապետի աթոռը տուած է Շիւքրիւ-Սինա Կիւրէլի որ անգլիջող մըն է կիպրական հարցին մէջ։ Քաղաքական շրջանակները, սակայն, ժողովներ կ'ընեն, հանդիպումներ տեղի կ'ունենան, բոլորն ալ Էճէվիթի մեկնումը կը պատրաստեն, թէկուզ ինք մեկնելու տրամադիր չըլլայ։ Մէսուտ Եըլմազ ԱՆԱՓ-ի (Կեդրոն աջ) ղեկավարը, որ Եւրոպայի հետ յարաբերութեանց նախարարն է, կողմնակից է որ Սեպտեմբերին իսկ տեղի ունենան երեսփոխանական ընտրութիւնները։ Նախատեսուած է նոյնիսկ հանրաքուէ մը Եւրոպական հարցին կապակցութեամբ։ Ընդհանուր կարծիքն այն է որ կանխահաս ընտրութիւններ փոխանցման շրջանի կառավարութեան մը յաւերժացումը կ'ապահովեն, ազատած Եւրոպայի ընդդիմադիր ծայրայեղ ազգայնականներէ։ Բոլորը համաձայն են որ Արտաքին նախկին նախարարը՝ Ի. Ճէմ եւ Տնտեսութեան նախարարը՝ Քեմալ Տէրվիշ անհրաժեշտ տարրերն են վերանորոգուած կառավարութեան մը։ Երկուքն ալ Սոցիալ-Դեմոկրատ հակումի տէր, շատ ժողովրդական են։ «Լիպերասիոն» (Յուլիս 11) կը գրէ թէեւ որ հարցախոյզերու համաձայն, եթէ այսօր ընտրութիւն կատարուէր, ան կը նպաստէր իսլամապաշտ Թէճէպ Թայիփ Էրտողանի կուսակցութեան։

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՆ

«Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնաժողով»ին գոյութեան եւ գործունէութեան ուղղուած մերժումի արտայայտութիւնները օրէ օր կը բազմանան։ Այդ ուղղութեամբ նոր ցանկ մը հրապարակած է Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը, երբ հաշտութեան նախաձեռնարկները նոր հանդիպում կ'ունենան Թուրքիոյ Պոտրում քաղաքը։

Այդ հանդիպումին առնչութեամբ Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին նախագահուհին՝ Հ. Զոպոյեան ըսած է թէ առաջին փորձերէն ետք, այդ յանձնաժողովին հայ անդամներուն մասնակցութիւնը այլեւս կարելի չէ անգիտութեամբ բացատրել. թէ Եւրոպայի Հայերը ցաւով կը հաստատեն թէ այդ հայ անդամները ի՛նչ մակերեսային մօտեցումով ձեռք կ'առնեն այնքան ծանրակշիռ հարց մը։ Անոնք վաղը այդ մասնակցները պատասխանատու պիտի նկատեն իրենց ներկայի ընթացքին հաւանական հետեւանքներուն զոյս պիտի կրէ արդարութեան համար Եւրոպայի մէջ տարուած պայքարը։

Պոտրումի հանդիպումին առնչութեամբ Յուլիս 11-ի հայաստանեան տեղեկատուութեան համաձայն՝ «Հաշտարար» չորս Հայերէն Արտաքին գործերու նախկին նախարար Ալ. Արզումանեան «առողջական պատճառներով» մասնակցութիւն պիտի չբերէր։

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին հրապարակած նոր ցանկով Ֆրանսայէն զատ, նաեւ Գերմանիայէն, Յունաստանէն, Իտալիայէն մերժումի յայտարարութիւնը ստորագրող ընկերակցութիւններու, հաստատութիւններու, կազմակերպութիւններու (կրօնական, մշակութային, քաղաքական, մարզական, կրթական, գիտական, եւ այլն) թիւը 140-ի կը հասնի։

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ՍԻՏԱՆ՝ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒ՞Ն

Այս խորագիրը կը գրէ «Գուռիէ Էնթէրնասիոնալ» (Յուլիս 11) խմբագրականը զոր ստորագրած է Սոֆի Կեռարտ։ Կը բացատրէ որ Յուլիս 1-էն ի վեր, Միջազգային Պատժական Ատեանը պաշտօնապէս գոյութիւն ունի, նոյնիսկ եթէ Միացեալ-Նահանգները կը մերժեն այս նոր իրաւագիտական մարմինը, ուր կրնան դատուիլ իրենց քաղաքացիները։ Օրինա՞կ մը՝ սիտան։ Սիտան 3,2 միլիոն Ափրիկեցիի մահուան պատճառ եղած է 2001-ին եւ 55 միլիոն ալ կանխահասօրէն պիտի մեռնին մինչեւ 2020։ Բայց, սիտայի դէմ պայքարի Համաշխարհային Ֆոնտը, որ պէտք է 10 միլիառ տոլար ունենար տարեկան ըստ Ժէ 8-ի երկիրներու յանձնառութեանց, ցարդ այդ գումարին միայն 27%-ը ստացած է, կը գրէ «Էլ Փայիս» սպանական թերթը։ Ո՞վ չէ վճարած, առաջին առթիւ Միացեալ-Նահանգները, արդ ՍԷ-ՓԷ-Ի-ն (Միջազգային Պատժական Ատեան) պաշտօն ունի քննութիւն բանալու մարդասիրական միջազգային իրաւունքի զանգուածային բռնաբարումներուն վրայ, որոնց կարգին ցեղասպանութիւնը։

Ցեղասպանութիւն կայ, երբ, ի մէջ այլոց. - «Մարդկային խմբակի մը (ազգային, ցեղային կամ կրօնական) ամբողջական կամ մասնակի գիտակից ենթարկումը կայ կեանքի այնպիսի պայմաններու, որոնք իր բնաջնջման կը տանին»։ Այս պայմանները կան Ափրիկէի մէջ եւ իր բնաջնջումը սկսած է սիտայի համաճարակի աճով։ Կը մնայ միայն մտադրութեան հարցը ստուգել, քանի մէկը պատժական գետնի վրայ պատասխանատու է ՍԷ-ՓԷ-Ի-ի առջեւ միայն այն պարագային, երբ ոճիրը գործուած է «մտադրութեամբ եւ գիտակցութեամբ»։ Ոչ ոք կ'անգիտանայ որ այն դեղերը, որոնք կրնան արգելք ըլլալ հիւանդներու մահուան, գոյութիւն ունին եւ կրնան գնուիլ, եթէ յանձնառութիւնները իրագործուին։ Եւ խմբագրականը կը վերջանայ այդ հարցումով, ե՞րբ տեղի կ'ունենայ միջազգային առաջին դատավարութիւնը անոնց դէմ որոնք գիտակցաբար կը խոչընդոտեն սիտայի հիւանդներուն խնամք տանելու կարելիութիւնները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ քարիւղատար նաւու մը մէջ տեղի ունեցած պայթում մը վեց հոգիի մահուան պատճառ եղած է Յուլիս 8-ին։ Երկու հոգի ալ վիրաւորուած է։ 22 հոգինոց անձնակազմով հինգ հազար թոննոց քարիւղատարը կրակ առած է, բայց հրշէջներ արգելք եղած են կրակին ծաւալելուն։

ԹԻԱՐԷԹԻ շրջանը (Ալժերիա) նոր ջարդեր գործուած են Յուլիս 9-էն 10-ի գիշերը, զինեալ խումբեր 9 հոգի սպաննած են, որոնց հինգը՝ մանուկներ։ Նոյն գիշերը չորս ոստիկաններ ալ սպաննուած են։

ՊԷՐԼԻՆԻ վրայ, սաստիկ փոթորիկ մը աւեր գործած է Յուլիս 10-ի երեկոյեան։ 7 մեռեալ կար, բազմաթիւ վիրաւորներ եւ նիւթական հսկայ վնասներ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ներքին նախարարը՝ Նիքոլա Սարքոզի, որ «Սփիտի» (արագընթաց) մկրտուած է, յատուկ ծրագիր մը պատրաստած է անապահովութեան դէմ պայքարելու համար, որուն գլխաւոր կէտերն են.— յաւելեալ 11 հազար ոստիկան եւ 7000 զինուորական ոստիկան, ոստիկանութեան պիւտճէի 12% յաւելում, այն 5 տարիներուն ընթացքին, որոնք կը յաջորդեն իրենց հանգստեան կոչուելուն, ոստիկանները կրնան ետ կանչուիլ տագնապալի կացութեան պարագային, ոստիկանութեան եւ զինուորական ոստիկանութեան մերձեցումը կը հաստատուի, դպրոցականներու յարատեւ բացակայութեան պարագային միջոցներ կ'առնուին ծնողքներուն դէմ, կեդրոնական գրասենեակ մը կը ստեղծուի փախստական չարագործներ հետապնդելու համար, գաղտնի գաղթողներու խմբական վերադարձը ապահովող կազմակերպութիւն, եւլն. եւլն.։ Կ'ըսուի սակայն թէ Սարքոզի կը ջղագրգռէ եւ վերջին ջղագրգռուողը Ռաֆարէնն է, որ բնաւ չէ գնահատած անոր հարցազրոյցը Ֆիկառոյի (Յուլիս 10)։ Ընդհանուր կարծիքն այն է որ Սարքոզի քիչ մը շատ անձնական շեշտ կը դնէ իր գործելակերպին մէջ։

ՄԱԿ-Ի ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ քննադատելով Կիպրոսի Թրք. կողմին ոչ շինիչ ընթացքը, Թրքական գօտիին ղեկավար Ռ. Տէնքթաշը հրաւիրած է դրական մասնակցութիւն բերելու հարցին կարգաւորման բանակցութիւններուն։ Այդ ուղղութեամբ յայտարարութիւն մըն ալ հրապարակուած է, բանակցութիւններուն դէտ Տը Սոթոյի հաղորդած տեղեկութիւններուն հիմով։ Նիւ-Եորքի թրքական շրջանակները միակողմանի ու թերի որակած են յայտարարութիւնը։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ «Գոռիէռէ տէլլա Սեռա» օ_

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՒԽՏԱՒՈՐԻ ՆՈԹԵՐ

ԹՄԿԱԲԵՐԴԻ ԱՌՈՒՄԸ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Յօդուածիս խորագիրը փոխ առած եմ մեծ լոռեցիէն, Յովհաննէս Թումանեանէն։ Եւ արդէն, այս պատմութեան ընթացքին պիտի տեսնէք, Թէ որքան պարտական ենք անոր, որ մեր բոլորի կեանքին մէջ է իր լեգենդներով, իր «Շունն ու կատու»ով, «Կաթիլ մը մեղր»ով, «Լուսաւորչի կանթեղ»ով։ Բայց ոչ միայն այդքան. անդրադարձա՞ծ էիք Թէ որքա՜ն հարուստ է մեզմէ իւրաքանչիւրին կեանքը Թումանեանով։ Եւ ի զուր չէ, որ Երեւանի «Երկիր» շաբաթաթերթը մեր ուխտագնացութիւնը մկրտած էր «Թումանեանական օրեր» անունով։ Լուրը եւ ճիշդ էր, ե՛ւ սխալ։ Սխալ էր այն առումով, որ «Սայաթ - Նովա»յի կամ «Տէրեանական» օրեր չէին կազմակերպըւած «Թումանեանական» շունչով։ Կրօնամշակութային օրեր էին, կազմակերպըւած Ջաւախքի առաջնորդական փոխանորդ Բաբգէն Վրդ. Սալբիեանի կողմէ, նպատակ ունենալով Հայաստանի տարբեր շրջաններէն ուխտաւորներ հրաւիրել Ջաւախք աշխարհ, որպէսզի մեր երիտասարդները ծանօթացան իրարու, Ջաւախքին եւ իրարմով ալ աւելի մօտ ըլլան Աստուծոյ, Ազգին։ Եւ Փառք Աստուծոյ, յաջողեցան, եւ «Թումանեանական» օրեր իբրեւ, իր տեսակին մէջ յաջող եղաւ այս ուխտագնացութիւնը, որուն մասնակցեցան Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Թիֆլիսէն՝ Յուսիկ Քհնյ. Յարութիւնեան, Ախալցխայի գիւղերու հոգեւոր հովիւ Նարեկ Քհնյ. Ղուչեան։ Բաբգէն վարդապետի կողքին էին Ախալքալաքի հոգեւոր հովիւ Սամուէլ Քհնյ. Թորոսեանը եւ Ծալկայի շրջանի հոգեւոր տեսուչ Սանասար սարկաւագը։ Երեւանէն մեզի կ'ընկերակցէին պատմաբան Աշոտ Մելքոնեանը, Գեղամ Բադալեանը, արուեստագէտներ Լորենց Առուշանեանն ու Ամիրան Գալստեանը։ 60-է աւելի ուխտաւորներ ալ եկան միանալու Արցախէն, Երեւանէն, Գաւառէն, Գիւմրիէն, Էջմիածնէն։ Նոյնիսկ ներկայացուցիչներ կային Ֆրանսայէն եւ Լիբանանէն։ Ընտիր ուխտաւորներ էին, եւ որպէսզի իրենց ուխտաւորութիւնը աւելի ուրախ անցնէր եւ «նպատակային», իրենց հետ ունէին հոգեւոր ճեմարանի սաները։ Երգիչ Անդրանիկ Սարկ. Մանուկեանը իր նուագախումբով, Լեւոն Իսբիրեանը, Արսէն Գրիգորեանը, Մակիչ Մկրտչեանը։

Ուրբաթ, Յունիս 28-ի երեկոյեան ուխտաւորները հասան Ախալքալաքի Սուրբ Խաչ Եկեղեցին, ուր իրենց կը սպասէին Թիֆլիսէն եւ այլ վայրերէ եկած ուխտաւորներ։

Ուխտաւորները եկեղեցւոյ մէջ աղօթեցին, աղ ու հաց օրհնեցինք, շնորհաւորեցինք «Պօղոս Պօղոսեան» բազուկի մըրցումի բաժակակիր եւ մրցանակակիր երիտասարդները, եւ ապա հաւաքուեցանք Ախալքալաքի «Եւրոսթար» ճաշարանը՝ իբրեւ հիւր Վրաստանի Խորհրդարանի երեսփոխան սիրելի Պր. Հենզէլին։

Շատ ժամանակ պէտք չեղաւ, որպէսզի ուխտաւորներն իրենց առաջին իսկ «ազապ»ին մտերմանան իրարու։ Ուխտաւորներ էին, գաղափարակիրներ էին, երիտասարդ էին, եւ շուտով սկսան երգերը՝ որոնք համեմուեցան օրուան թամադային «նախարար» Մելս Թորոսեանի համով - հոտով խօսքերով։ Եւ ինչպէս միշտ, Հայերս սովորութիւն ունինք ուրախութեան ատեն լալու, այդպէս ալ եղաւ։ Չէ՞ որ երգն ալ կ'ըսէ, «սիրտս լացի կարօտ է», ու արցունքները անպակաս էին։ Ու ինչպէ՞ս չլային, երբ մէկը Արամ Արամեանի երգը կ'երգէր կարծես կախաղանի բարձունքէն, միւսը՝ Տէրեանով հպարտութեամբ կ'ուռեցնէր սիրտը՝ երբ կը գոչէր.

Ժամ է, ե՛լ ճորից, իմ ծիրանավառ

Բայց յանկարծ մեզի կուգար Ջիւանիի «Կարնեցու երգ»ը, որ բոլոր Ջաւախցիներուն եւ բոլոր Հայերուն ալ ողբն է.

Հին քաղաք ես, բնականէն անահ ես,
Միջիդ մաասողովը էլին կը շահես,
Հօրս, պապիս ոսկորները կը պահես,
Ինձ ալ եղիր դու գերեզման,
Արգիւրում...

Ընթրիքի աւարտին խօսք առի, ողջունեցի Բաբգէն Հայր Սուրբն ու հոգեւոր հայրերը, ներկայ ուխտաւորները, եւ պատմեցի, Թէ ինչպէս 1700-ամեակի ուխտագնացութեանց ծրագրի մէջ անկատար մնացած յայտագիր մըն էր, որ այս ուխտագնացութեամբ կ'իրագործըւէր։ Եւ պատմեցի, Թէ 1996-էն սկսեալ ուխտագնացութիւններ կազմակերպուած էին Թէ՛ Հայաստանի, Թէ՛ Արեւմտեան Հայաստանի մէջ, եւ նաեւ հայկական սփիւռքի մէջ։ Տէր - Զօրէն Երուսաղէմ, Անթիլիասէն Ռումանիա՝ Հաճկատարի վանք։ Ու հիմա Ջաւախքի աշխարհն էր, որ կ'ընդունէր հայ ուխտաւորը եւ ան որուն կ'ուղղէր իր խօսքը Թումանեան.-

Գնա՛ս բարով, ա՛յ ուխտաւոր,
Երանի քեզ, հայ ուխտաւոր,
Որ կարօտով ու սիրառատ
Ուխտի ես գնում դէպ Արարատ...

Պահ մը յետոյ Ախալքալաքի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ շրջափակի մէջ ենք։ Բայց մթնոլորտը հիմա տարբեր է։ «Սակաւութեան» եւ «բանակցութեանց» ասպարէզ է։ Գիտցողները գիտեն կարծես - արդէ՞ն - կէս դար առաջ էր, Հալէպ, Թիլել փողոց, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ակումբի դիմաց ենք, ու ասպնջական Հալէպահայերը կը պայքարին, որպէսզի հատ մը աւելի սկաուտ կամ մարզիկ տանին իրենց տունը։ Այլապէս «Զատիկ» չէր ըլլար։ «Ընչէ՜կ այն օրերուն», - պիտի ըսէր Համաստեղ։

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 29

Առաւօտեան խումբը Թարմացած է ու պատրաստ դէպի Թմկաբերդ արշաւի։ Երգ ու աղօթք, պար ու ցնծում։ Ախալքալաքի Երիտասարդաց Միութեան անդամները, անհատ ուխտաւորներ միացած են, ու կարաւանը ճամբայ կ'ելլէ Ախալցխայի ուղղութեամբ։ Ժամանակ մը յետոյ հաճելի անակնկալ մը, Հէքեաթի բերդի նման բերդ մը կ'ուրուագծուի եւ կամաց - կամաց մարմին կ'առնէ։ Իսկական բերդ մը, անիրական չէ, չէն է, կանգուն է - Խերթվիսի բերդը, ԺԲ. դարէն։ Մի քանի յիշատակի նկար ու բերդը շրջանցելով կ'իջնենք Կուռ գետի հովիտը։ Բուսականութիւնը փարթամ է, գետը վարար։ Քիչ յետոյ ահա Թմկաբերդը։ Ծրագրի մէջ է, Լորենց Առուշանեանն ու Ամիրան Գալստեանը մեզի պիտի կարդան (արեւմտահայերուս համար արտասանեն) Թումանեանի «Թմկաբերդի առումը»։ Հաճելի եւ ներշնչող պիտի ըլլար լսել անմահ Թումանեանը ո՛չ Թէ դասարանին մէջ, կամ բաղկաթոռի մը մէջ ընկողմանած, այլ «հէնց էնտեղ», Թմկաբերդի լանջին։ Գուցէ յանկարծ հովինե՛ր բարձրանան, գուցէ Նադիր Շահի զօրքը տեսնենք, բայց պիտի գայ, հաստատ, քաջ Թաթուլը, եւ պիտի հասկնանք, որ եւ սէրը, եւ դաւաճանութիւնը իրենց գինն ունին։

«Անձրեւային» արկածը մեզ կ'ուշացնէ եւ քիչ մըն ալ կը խռովէ, որպէսզի մեր յայտագիրը սահուն ընթանար։ Կը ըստիպուինք շեղիլ, քառորդ ժամ մը հեռու Վարդիա երթալ, այնտեղի տաք ջուրերուն հասնիլ, մատաղը օրհնել, ճաշակել, եւ ապա վերադառնալ Թմկաբերդ, որ հիմա աւելի գեղեցիկ է ու շքեղ, եւ վերջապէս պատրաստ մեզ դիմաւորելու։

Թումանեանը չըլլար, հաւանաբար մենք, սփիւռքի Հայերս շատ ալ չգիտնայինք, Թէ ինչ է սա Թմկաբերդը։ Բայց հիմա գիտենք։ Գիտէինք մեր տղայ օրերէն, ու հիմա շնորհակալ ենք, որ 1895 Թուականին, երբ Թումանեան առաջին անգամուան համար Ջաւախք կուգար, շրջակայ գիւղերուն մէջ, եւ քիւրտ հովիւներէ կ'իմանար քաջ Թաթուլի վէպի մասին, ու այդ պատմութիւնը մեզի կուտար բոլորս ալ սպասեցնելով քաջ Թաթուլին, որ ահա.

Թուրը կապեց հալունի,
Թռաւ, հեծաւ նըժոյգ իր ձին,
Դաշտը իջաւ արինի:

Թմկաբերդը կը գտնուի Ներքին եւ Վերին Ջաւախքներու սրտին, Կուռ գետի ձախ ափին։ Կողքին կայ միակ հայկական գիւղը՝ Դամալան։ Ախալքալաքն ու Ախալցխան այլապէս այստեղ բաժնուած են իրարմէ վրացական մի քանի գիւղերով։ Թմկաբերդը երեք բլուրներու վրայ է կառուցուած, 150 մեթր երկարութիւն ունի, 30 մեթր լայնք։ Հիմա հին ու շքեղ երեք դարպասներով հարուստ բերդին աւերակները կան միայն։ Լերան գագաթին մատուռն է, ուր, կ'ըսեն, բազում հայկական խաչքարեր կային, որոնցմէ շատերը եթէ չէին շրջուած, Թաւալգլոր նետուած էին ձորը, Կուռի ալիքներուն տակ մաշեցնելով իրեն Հայերէն տառերն ու յիշատակը։

Թմկաբերդը ատենին Ջաքարեաններու իշխանութեան կեդրոնն էր եւ այնտեղ յատկապէս փայլուն դէմք էր Սարգիս Երկայնաբազուկ Թմոգվիլին։

Հիմա այս բոլորը յուշ են եւ պատմութիւն, ինչպէս պատմեց Ջաւախքի արժանաւոր զաւակ Աշոտ Մելքոնեանը, որ Թմկաբերդի դիմացի բարձունքին «ականջ կտրած» ուխտաւորներուս պատմեց Ջաւախքի, Թմկաբերդի մասին եւ վեր հանեց պատմութեան դասերը։

Պահ մը յետոյ Լորենց Առուշանեան եւ Ամիրան Գալստեան, քանիերորդ անգամ «կարդացին» «Թմկաբերդի առումը»։ Բայց իրենք եւս ներշնչուած էին, քանզի տեղւոյն վրայ, իրենց մարմնով, աչքով եւ ձեռքերով է, որ մեր ուխտաւորներուն երգեցին քաջ Թաթուլի երգը, Նադիր շահի բարկութիւնը, Թմկայ տիրուհիին դաւը, անոր ուշացած զղջումը եւ ահա արուեստագէտը ձեռքը բարձրացուց վերեւ, վերեւ, եւ պատմեց, Թէ ինչպէս

...Ու դուրս տարան իր պալատից
Թմկայ չքնաղ տիրուհուն...

Տարան անտակ էն ժէռ քարից,
Որ կանգնած է մինչ էսօր,
Էն ահաւոր քարի ծերից
Գլորեցին դէպի ձոր...

Բայց այս բոլորէն յետոյ կար աշուղը, այն անաչառ դատաւորը, որ պիտի վճռէր.-

Անց են կենում սէր ու խնդում,
Գեղեցկութիւն, գանձ ու գահ,
Մահը մերն է, մենք մահինը
Մարդու գործն է միշտ անմահ...

Հիմա արդէն ուխտաւորները սիրտ սրտի են եւ կուրծք կուրծքի են. մին կ'արտասանէ Էմինի «Աշնակցիներու պարը» եւ բոլորս պահ մը Թմկաբերդէն Մասիս սարի լանջը կը փոխադրուինք։ Ուրիշ զոյգ մը արդէն Գելիգուզան դարձած է, ու կը Թնդայ «Եար խուշտան»։ Բայց յանկարծ աղեկէզ աղաղակ մը կը պատռէ երկինքը, ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս Մակիչը յիշեց Պետօն, որ սկսաւ երգել «Գարահիսար լերան կրծքին» երգը ու վստահ եմ այդ պահուն շատերը յիշեցին իրենց կեանքը, պատմութիւնը, իրենց սիրած երգերը, Պետօն ու բոլոր պետօները։ Այս տողերը գրողին համար Թմկաբերդի կակոյտ երկինքին վրայ պայծառեցաւ Սեւքարեցի Սաքօն։ Յետոյ ան դարձաւ Պէյրութի Սաքօն, գաղափարական ու ազնիւ այն տղան, որ երիտասարդ տարիքին սրտի դաւաճան հարուածին տակ ինկաւ Գալիֆորնիոյ Ուիթիըր քաղաքի հիւանդանոցի գործողութեան սեղանին, մինչ ինքը պատրաստ էր իր սիրտը տալու ուրիշ տեղ, ուրիշ լեռներու վրայ, ուրիշ երազներու համար... Ու կը զգաս, Թէ ինչքան ուժեղ, ամուր, շքեղ, դաժան, հրաշալի եւ ահաւոր ուժ է այդ յիշողութիւն ըսուածը, եւ որ յանկարծ սիրելի դէմք մը անոյշ հոգի մը, գաղափարակից ընկեր մը ետ կը բերէ քեզի տարիներու եւ տարիներու հեռաւորութենէ մը իր ամբողջ շքեղութեամբ եւ պայծառութեամբ։ Հէյ, սիրելի Սաքօ, չես մեռած դուն, հիմա հետս ես, հոս, Թմկաբերդի մէջ, այնպէս, ինչպէս միասին էինք տարիներ առաջ Պէյրութի Սուրբ Նշանի մէջ, երբոր միասին էինք, հին օրերուն, ես հօրս հետ, Ատանայի մէջ, դուն քու հօրդ հետ, Տարսոնի մէջ։

Արցունքով կ'իջնեմ լեռն ի վար... կեանքը մեր դիմացն է դեռ, եւ մենք, ի վերջոյ, ուխտաւորներ ենք եւ դարձեալ Թումանեանն է, որ ուժ կուտայ մեզի.

Մենք ուխտ ունենք միշտ դէպի լոյս,
Ու գնում ենք մեր ճամբով,
Ու թէպէտեւ պատառ - պատառ,
Մեր դրօշը սրբազան,
Ու մենք չունենք տեղ ու դադար,
Երկրից երկիր ցիրուցան,
Բայց գնում ենք մենք անվեհեր
Զարկերի տակ չար բախտի,
Մեր աչքերը միշտ դէպի վեր
Դէպի լոյսը մեր ուխտի:

(Մնացեալը յաջորդով)

Կիրակի, Յունիս 30

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐ Կ'ՈՒՆԵՆԱ՞Յ

Այս տարուան սկիզբը գումարուած ժողովի մը Եւրոպական Միութեան երկիրները որոշեցին Դեկտեմբերին Գոփընհակընի մէջ քով քովի գալ, եզրակացնելու համար Թեկնածու տասը երկիրներու անդամակցութեան հարցը։ Գրեթէ անվիճելի կը նկատուէր Լեհաստանի, Չեխիոյ նման երկիրներու անդամակցութիւնը, 2004-էն։ Այսուհանդերձ, հեռանկարը սկսած է կասկած յարուցանել, երբ մանաւանդ Միութեան ընդլայնումի պատասխանատու Կ. Վէրհէօկըն բսած է Թէ դէպի ընդլայնումը բացուած պատուհանը սկսած է փակուիլ։

Քաղաքական դէտերու կարծիքով՝ երեք գլխաւոր խնդիրներ պատճառ են անորոշութեան։ Առաջինը դրամական է. Միութեան Թեկնածու երկիրները տակաւին համաձայնութեան չեն յանգած ընդլայնումին նիւթական կողմին մասին. մանաւանդ միլիառաւոր Եւրոյի այն գումարներուն, որոնք ամէն տարի կը յատկացուին հողագործութեան մարզին եւ ամէնէն աղքատ շրջաններուն։

Երկրորդ հարցը գաղթականները մերժող կուսակցութիւններու արձանագրած վերելքով անդամ երկիրներու մեծ մասին մէջ ստեղծուած քաղաքական նոր մթնոլորտն է։

Երրորդ հաւանական խնդիր մըն է Իրլանտայի կողմէ Նիսի ուխտին մերժումը։ Ընդլայնումին մասին այդ ուխտը աշնան նոր հանրաքուէի մը նիւթ պիտի ըլլայ Իրլանտացիներուն համար եւ եթէ դայն չվաւերացնեն, անկարելի կ'ըլլայ ընդլայնումի գործընթացը շարունակել։

Հողագործական ոլորտին ըլլալիք յատկացումներու խնդիրը կը վերաբերի, օրինակ՝ Լեհաստանի որ գիւղական բնակչութեան իր մեծ Թիւով կրնայ լուրջ բեռ ըլլալ Միութեան այդ պիտաճէին վրայ։ Որպէս միջին լուծում, Եւրոպական յանձնախումբը առաջարկած է որ առաջին շրջանի մը Թեկնածու երկիրներու գիւղացիներուն տրուելիք գումարները անդամ երկիրներու տրուելիքին միայն մէկ քառորդը ըլլան։ Պրիւսէլ յանձնառու եղած է աստիճանաբար աւելցնելու այդ քառորդը եւ տասը տարիէն ընդհանուր հաւասարութեան հասնելու։ Սակայն, Թեկնածու երկիրները հակադրած են, ըսելով որ շատ անարդար կը գտնեն այդ կարգադրութիւնը եւ այդ պայմաններուն մէջ իրենց հողագործները չեն կրնար մրցակցիլ Արեւմուտքի հարուստ իրենց գործընկերներուն հետ։ Իսկ անդամ երկիրները մտահոգութիւն կը յայտնեն հակառակ մօտեցումով, վախնալով որ Արեւելքի պետութիւններուն տասը տարուան ընթացքին աստիճանական յաւելումով կատարուելիք յատկացումները շուտով մեծ բեռ պիտի ըլլան եւ անկարելի դարձնեն

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՆԷԱ ԶՄԻՒՌՆԻԻ (Յունաստան) Էսթիա սրահին մէջ, Յունիս 1-ին, կազմակերպութեամբ Յունաստանի Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէին, տօնուած է Մայիս 28-ի 84-րդ տարեդարձը: Նախագահած է Հոլիսիմէ Եաղուպեան, բանախօսած է Նուպար Աճէրեան: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած են Ազգային վարչութեան կողմէ Տիկին Նուարդ Զալեան, Հայաստանի արտակարգ դեսպան Վահրամ Կաժոյեան, Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան անունով Ալիս Ֆարաճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, որուն մասնակցած են Համազգայինի «Յակոբ Փափազեան» երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Մկրտիչ Գրիգորեանի, մանկական «Մեղրի» երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Գոհար Սպարթալեանի եւ «Նայիրի» պարախումբը:

հողագործական հասարակաց բարեշրջումի քաղաքականութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի քաղաքական մըթնոլորտին, Ֆրանսայի, Աւստրիոյ, Իտալիոյ, Հոլանտայի, Դանիոյ մէջ վերջին շրջանին օտարատեաց, ազգայնական շարժումներու, դէմքերու արձանագրած յաջողութիւնը ցոյց կու տայ որ այլամերժ հակումները կը շեշտուին արեւմտեան Եւրոպայի մէջ: Այս կացութեամբ, եւրոպացի ղեկավարներուն համար դիւրին պիտի չըլլայ համաձայնիլ նորերու մուտքին եւ ընդունիլ ընդլայնումին բոլոր հետեւանքները, սկսած՝ արեւելքի բանուորներու ազատ շրջագայութենէն:

Աւելի աղքատ այս երկիրները որոնք դժբախտութիւնը ունեցած են երկաթեայ վարագոյրին գէշ կողմը գտնուելու, Արեւմուտքին յուսատու, վեհանձն ու ընդլայնումի տրամադիր հոգեվիճակին պէտք ունին, թեկնածութենէն անցնելու համար անդամի կարգավիճակին: Մինչդեռ, Արեւմտեան Եւրոպայի ընտրողներու քուէները ատոր հակառակը ցոյց տուին.յայտնաբերեցին զգուշութեան, ինքն իր վրայ փակուելու հակում մը: Եւ ատիկա, բնական է որ չզայրն սպասումի վիճակ մը ստեղծէ Չեխերուն, Հունգարացիներուն, Լեհերուն եւ բոլոր միւսներուն համար որոնք կ'ուզեն մաս կազմել եւրոպական ակումբին:

ԲԱՂՀԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԻՆ

Նորերս կայացած «Հայրենիք-Սփիւռք» 2-րդ խորհրդաժողովը մի անգամ եւս հաստատագրեց «Մէկ Հայրենիք, մէկ ժողովուրդ» կարգախօսի կենսունակութիւնը, որն այսօր հրատապ է, քան երբեւիցէ:

Մէկ Հայրենիք, մէկ ժողովուրդ, նշանակում է նաեւ մէկ պատմութիւն: Այո՛, աշխարհասփիւռ մեր ժողովուրդը, որքան էլ Փիլիքապէս տարանջատ, միասնական է՝ ոգով, արիւնով պատմութեամբ: Իւրաքանչիւր հայորդու կենսագրութիւնը, ապրելիս լինի նա Հայրենիքում, թէ Հայրենիքից դուրս, հայ ժողովրդի կենսագրութեան բաղադրամասն է, նրա պատմութեան մի մասնիկը: Այդ իսկ առումով իւրաքանչիւր հայորդի պատասխանատու է իր ապրած կեանքի համար ոչ միայն իր առջեւ, իր ընտանիքի եւ սերնդի առջեւ, այլեւ՝ իր ժողովրդի: Այդ պատասխանատուութիւնը չի կարգաւորւում, եւ չի էլ կարող կարգաւորուել, իրաւական նորմերով, քանզի դա ոգու, արեան կանչի արտայայտութիւն պէտք է լինի եւ հէնց այդքանով պատասխանատուութեան շատ աւելի բարձր աստիճանի՝ ազգային բարոյականի չգրուած նորմերով չափորոշուող:

Մեր բազմադարեան պատմութեան ընթացքում բազում են մեր ձեռքբերումները, սակայն բազում են եւ կորուստները: Մեր ձեռքբերումները մերն են, եւ մենք հպարտ ենք դրանցով: Մեր կորուստները մերը լինելով՝ անհուն ցաւ եւ դառն ափսոսանք են պատճառում մեզ: Փորձենք յետադարձ հայեացք նետել մեր պատմութեան վրայ, ինչպիսի հզօր մշակոյթ է կերտել մեր ժողովուրդը իր գոյութեան ընթացքում: Իսկ ի՞նչ է հասել մեզ՝ նշխարներ: Մեծագոյն մասը անհետացել է, կամ էլ սեփականացուել այլոց կողմից՝ մեր բռնագաւթուած Հայրենիքի մեծագոյն մասի նման:

Մենք այսօր էլ աններելի կորուստներ ենք կրում, այդ թւում՝ Հայաստանի ազգային արխիւային հաւաքածուի (ՀԱԱՀ) բաղկացուցիչը հանդիսացող փաստաթղթերի կորուստներ: Կորստեան մատնել ՀԱԱՀ-ում ներառուելիք փաստաթուղթը (փաստաթղթերը), նշանակում է կորստեան մատնել հայ ժողովրդի պատմութեան ինչ-որ մի պատառիկ, դրուագ, էջ... Իսկ այնքան քիչ բան է հարկաւոր, որ այդ կարգի կորուստները տեղի չունենան: Դրա համար չի պահանջւում ոչ մեծ ջանք, ոչ մեծ ծախս: Ընդամէնը՝ բարոյական պատասխանատուութիւն իր եւ իրեն կեանք պարգեւած ժողովրդի հանդէպ...

Հայաստանի Հանրապետութեան պետական արխիւների պահոցներում այսօր իրենց արժանի տեղն են զբաղեցրել ըՍփիւռքի գաղթավայրերի, նրանցում գործող հասարակական քաղաքական կազմակերպութիւնների պատմութեանն ու մեծերին նուիրուած բազում փաստաթղթային արժէքներ, այդ թւում՝ Արշակ Չօպանեանի, Արտակ Դարբինեանի, Օգսէն Սարեանի, Մարտին Մաւտենցի, Արիս Փափազեանի, Հայկ Պէրպէրեանի, Գաբրիէլ Նորատունկեանի եւ շատ ու շատ ուրիշների՝ աւելի քան 100 անուանի դէմքերի անձնական արխիւները:

Սիրելի հայրենակիցներ, որ երկնքի տակ էլ որ ապրելիս լինէք, ինչպիսի ըղբաղմունք եւ աշխատանքի տէր լինէք Դուք, եթէ Ձեր աշխատանքային եւ անձնական գործունէութեամբ յառաջացող փաստաթղթերը կարող են որոշակի արժէք ներկայացնել մեր ժողովրդի պատմութեան համար (սփիւռքահայ համայնքների, ընտանիքների, անհատ մարդկանց, հասարակական-քաղաքական կազմակերպութիւնների համար), ապա այդ փաստաթղթերը Ձեր համար անօգտագործելի դառնալուց յետոյ, յանձնէք Ձեր ապրած երկրում գտնուող ՀՀ դեսպանութեան միջոցով մեզ, իսկ եթէ Ձեր ապրած երկրում չկայ ՀՀ դեսպանատուն, ապա նամակով յայտնէք մեզ: Մենք համատեղ կը գտնենք դրանք Հայրենիք տեղափոխելու կերպը:

Յ. Գ.- Խնդրւում է Սփիւռքի բոլոր գաղթօճախներում լոյս տեսնող հայալեզու թերթերի խմբագրութիւններին (հայերէն կամ օտար լեզուներով)՝ արտատպել սոյն բաց նամակը Ձեր թերթերի էջերում, որ այն հասու դառնայ ըստ հնարաւորին աւելի շատ հայորդիների:

ՀՀ ԱՐԽԻՒԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԿՍԱԾ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան կրօնական եւ քաղաքական ժողովները գումարուած են:

Կրօնական ժողովի անդրանիկ նիստին որուն նախագահած է Արամ Ա. Կաթողիկոսը, ընտրուած է դիւանը. Զարեհ Արք. Ազնաւորեան՝ ատենապետ, Գրիգոր Վրդ. Չիֆթճեան՝ ատենադպիր:

Քաղաքական ժողովի ատենապետ ընտրուած է Անդրէ Թապուրեան, փոխատենապետ՝ Ոսկերճեան Արզումանեան, ատենադպիր՝ Յովիկ Թիւթէլեան:

Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւնը կ'առաջադրէ աշխատանքի ծրագրին մէջ յատուկ կարեւորութիւն տալ կաթողիկոսարան - թեմ յարաբերութիւններուն, կրօնական դաստիարակութեան, երիտասարդական շարժումներու, հայ եկեղեցւոյ բարեկարգութեան կապուած հարցերուն, միջեկեղեցական յարաբերութիւններու զարգացումին, կաթողիկոսական առաքելութեան ծաւալումին, ընկերային ծառայութեան առաւել կազմակերպման եւ հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն հետապնդումի առաջնահերթութիւններուն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒՐՈՒԱԳԻԾ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ԳՈՒՇԱԿԵԱՆ

(Հետեւողութիւն Եղիշէ Դուրեան Սրբազանի)

ամփոփեց՝
ԻՍԱՀԱԿ ԱԲՂ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Սրբոց Յակոբեանց տպարան
Երուսաղէմ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

- Հայ ըլլալու չէ, - նկատեց միւս երիտասարդը, որ ինքն ալ մօտեցած էր խորհրդաւոր անծանօթուհիին:

Նոյն հարցումը Թուրքերէն եւ յունարէն լեզուներով ալ ըրին:

Աղջիկը կրկին պատասխան չտուաւ:

- Քալէ՛, - երթանք, - ըսաւ երիտասարդներէն մին, - քունս եկած է, վաղը առտու ալ կանուխ ելլել ստիպուած եմ:

Նոյն միջոցին ուրիշ անցորդ մը եկած էր քովերնին եւ ինքն ալ կը հետաքրքըրւէր այդ աղջիկով:

- Ինչո՞ւ այսպէս նստեր է հոս գիշերուան այս ժամուս, - հարցուց անցորդը յունարէն լեզուով՝ խօսքը երկու երիտասարդներուն ուղղելով:

- Չենք գիտեր, - պատասխանեց փրենցմէ մին:

Եւ երկու երիտասարդները ճամբանին շարունակեցին եւ կեցան տան մը առջեւ, ուր մտաւ իրենց մէ մին՝

- Գիշեր բարի, Լեւո՛ն, - ըսելով:

Իսկ Լեւոն ետ դարձաւ:

Երբ հասաւ հոն, ուր աղջիկը կը գտնուէր, երեք - չորս հոգի շրջապատած էին անծանօթուհին:

Ասոնք Փէրիտէէի Թաղը բնակող յոյն երիտասարդներ էին, որոնք գիշերուան այդ պահուն գեղանի մանկամարդուհի մը տեսնելով՝ հետը կ'ուզէին զբօսնուլ, կարծելով, որ թեթեւ բարքերու տէր աղջիկ մըն էր:

- Եկուր միասին երթանք, քեզ իմ տունս տանիմ, - կ'ըսէր մին:

- Անունդ ի՞նչ է, ո՞ւր կը բնակիս, - կը հարցնէր միւսը:

- Երթանք զբօսնելու, - կ'առաջարկէր երրորդ մը:

Ու այսպէս խնդալով՝ լիրբ կատակներ կ'ընէին իրեն, որոնց առանց պատասխանելու խեղճ աղջիկը կը շարունակէր հեծկլտալ:

- Սիրահարը զինքը լքեր է, անոր համար կուլայ, - ըսաւ երիտասարդներէն մէկը:

- Մենք քեզի ուրիշ սիրահար մը կը գտնենք:

- Ես ինքզինքս թեկնածու կ'առաջարկեմ:

- Արցունքներդ սրբէ, ու միասին երթանք:

- Այս գիշեր լաւ քէյֆ մը կ'ընենք:

Այս խօսքերէն գրգռուած՝ մանկամարդ աղջիկը բարկութեամբ ոտքի ելաւ:

Իրաւցնէ գեղեցիկ էր:

Յոյն երիտասարդները զինքը պաշարեցին:

- Չենք թողուր, որ երթաս, - ըսին:

- Մեզի հետ պիտի գաս:

- Այս ժամուն առանձին երթալը վըտանգաւոր է:

- Ճամբան քեզ կը կողոպտեն:

Լեւոն առանց խօսքի խառնուելու կը դիտէր այս տեսարանը:

Աղջիկը ճիգ մը ըրաւ ինքզինք ազատելու երիտասարդներուն ձեռքէն, բայց անոնք իր օձիքը թող չէին տուեր:

Աղջիկը յուսահատօրէն շուրջը կը նայէր՝ կարծես օգնութիւն հայցելու համար:

Ի վերջոյ, ճարահատ, գոչեց հայերէն լեզուով՝ խօսքը Լեւոնին ուղղելով.

- Կը խնդրեմ, պարո՛ն, ազատեցէ՛ք զիս ասոնց ձեռքէն:

Լեւոն արդէն այդպիսի հրաւէրի մը կը սպասէր՝ միջամտելու համար:

Իսկոյն յոյն երիտասարդներէն մին մէկ կողմ տարաւ եւ ցած ձայնով ըսաւ.

- Այս աղջիկը հոս մօտերը կը բնակի եւ ինծի ծանօթ է, խեղճը մտային խանգարում ունի եւ ատեն - ատեն այսպէս նօպաներ կուգայ վրան, պատուաւոր ընտանիքի զաւակ է, խնդրեմ, հեռացէք, եւ զինքը համոզեմ ու մինչեւ տուն տանիմ, կ'երեւայ, որ տունէն փախած է: Ուրիշ մէկ անգամ ալ պատահեցաւ ասիկա:

Յոյն երիտասարդը համոզուեցաւ Լեւոնին խօսքերուն եւ ընկերներուն մօտենալով՝ զանոնք ստիպեց, որ հեռանան ու հանգիստ թողուն մանկամարդ աղջիկը:

Վայրկեան մը ետքը աղջիկը եւ Լեւոն առանձին մնացած էին:

- Ահաւասիկ քեզ ազատեցի այդ մարդոց ձեռքէն, - ըսաւ Լեւոն:

- Շնորհակալ եմ, - պատասխանեց գեղանի մանկամարդուհին:

- Հիմա պէտք է, որ քեզ մինչեւ տուն առաջնորդեմ:

- Պէտք չի կայ, ես առանձին կ'երթամ:

- Ո՛չ, գիշերուան այս ժամուն ձեր տարիքի օրիորդ մը պէտք չէ, որ առանձին գտնուի փողոցին մէջ, հազար տեսակ անպատեհութիւններ կրնան պատահիլ:

Անծանօթուհին սկսաւ քալել առանց պատասխանելու: Լեւոն հետեւեցաւ իրեն:

Աղջիկը քիչ մը քալէլէ ետքը դարձաւ դէպի Թաքսիմ պաշի:

- Օրի՛որդ, - ըսաւ Լեւոն, - այս կողմե՞րը կը բնակիք:

- Ո՛չ, - պատասխանեց աղջիկը:

- Ուրեմն ինչո՞ւ այս կողմէն կ'երթանք:

- Որ կողմէն ալ երթամ՝ միեւնոյն բանն է:

Այս տարօրինակ պատասխանը զարմացուց երիտասարդը, որ սկսաւ մտածել, թէ արդեօք խրա՞ւ խելագարի մը հետ էր իր գործը:

- Ծնողք չունի՞ք, - հարցուց:

- Ունիմ, - պատասխանեց աղջիկը, - մայր մը եւ եղբայր մը ունիմ:

- Անոնց հե՞տ կը բնակիս:

- Այո՛:

- Ինչո՞ւ տունէն հեռացար:

Աղջիկը առանց պատասխանելու՝ դէպի աջ երկարող փողոց մը մտաւ եւ սկսաւ խելայեղօրէն վազել:

Լեւոն հետապնդեց զայն՝ ինքն ալ վազելով: Վերջապէս անծանօթուհին շընչասպառ՝ կանգ առաւ: Երիտասարդը մօտեցաւ իրեն:

- Կը տեսնես որ, - ըսաւ, - իմ սրունքներս քու սրունքներէդ աւելի զօրաւոր են, եւ չես կրնար խուսափիլ ձեռքէս:

- Բայց ինչո՞ւ չես ուզեր օձիքս թողուլ:

- Պէտք է, որ քեզ մինչեւ տունդ առաջնորդեմ:

- Ես տուն պիտի չերթամ:

- Ո՞ւր պիտի երթաս ուրեմն:

- Չեմ գիտեր:

- Օրիորդ, քու այդ խորհրդաւոր վարմունքդ զիս չափազանց կը հետաքրքրէ, ըսէ՛ ինծի, թէ ինչո՛ւ տունդ լըքեցիր գիշերուան այս ժամուս, ես վըստահելի անձ մըն եմ, եւ ամէն բան կըրնաս խոստովանիլ ինծի: Կ'ենթադրեմ, որ խնդրին մէջ սիրային տամ մը կայ, ճի՞շդ չէ՞ այս ենթադրութիւնս:

- Բացարձակապէս սխալ է:

- Ուրեմն ընտանեկան տամ մըն է:

- Ոչ ալ ընտանեկան տամ:

- Ուրեմն ինչո՞ւ տուն երթալ չես ուզեր:

(Շար. 260)

(Շար. Ա. էջէն)

ռաթերթը Յուլիս 10-ի իր թիւին մէջ, կը գրէ թէ ահաբեկչութեան դէմ ոստիկանութեան տեղեկագրի մը համաձայն (2001, Մայիս 24) իսլամական Ալ Քաիտան ծրագրած էր երեք յարձակումներ ընել Եւրոպայի մէջ: Նախատեսուած թիրախներն էին.— Հռոմի Ս. Պետրոս Մայր Տաճարը, Վենետիկի Ս. Մարկոս Եկեղեցին եւ ամերիկեան դեսպանատունը:

ԾՈՒՐԱՊԻ (Չատ) անապատը յայտնաբերուած գանկը որ 6-էն 7 միլիոն տարեկան է, շատ լաւ պահպանուած է: Մկրտուած՝ Թումայ, ամէնէն տարեց անձն է, վաւերագրոյն պարագային՝ մեծ կապիկներու ամէնէն հին նախահայրը, կը գրէ Ֆիկառօ (Յուլիս 11): 2001 Յուլիս 19-ին է որ երեք Չատցիներ եւ մէկ Ֆրանսացի յայտնաբերած են այդ գանկը, որ մէջտեղ ելած էր շնորհիւ հովին:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 14-ը զուգադիպելով Ֆրանսայի Ազգային Տօնին, այդ օրուան պատարագը պիտի մատուցուի սովորականէն ժամ մը առաջ, իմա՝ ժամը 9.30-ին, փոխան ժամը 10.30-ին: Մեր բարեպաշտ հաւատացեալներէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս բացառիկ պարագան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Մարի Պէրպէրեան իր ծնողքին յիշատակին 30 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Արմենուհի Գեւոնեանի մահուան առթիւ, Աստղիկ Տէր-Պարսամեանէ փոխան ծաղկեպսակի 70 Եւրօ:

ԿՎԱՏԻ ՌԻՆՆԱԼ

Շաւիլի «Նահատակաց Յուշարձան»ի պաշտօնական բացում, ներկայութեամբ Գիւտ Արք. Նազգաշեանի եւ քաղաքապետ՝ Պ. Ժան Լըվէնի:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը՝ 11-ին
Chaville R. D.
կայարանին հանդիպակաց հրապարակը:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE
pour l'Etablissement de Montmorency
UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE
chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք-Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻւՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE
RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'Ecole Tebrotzassère :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

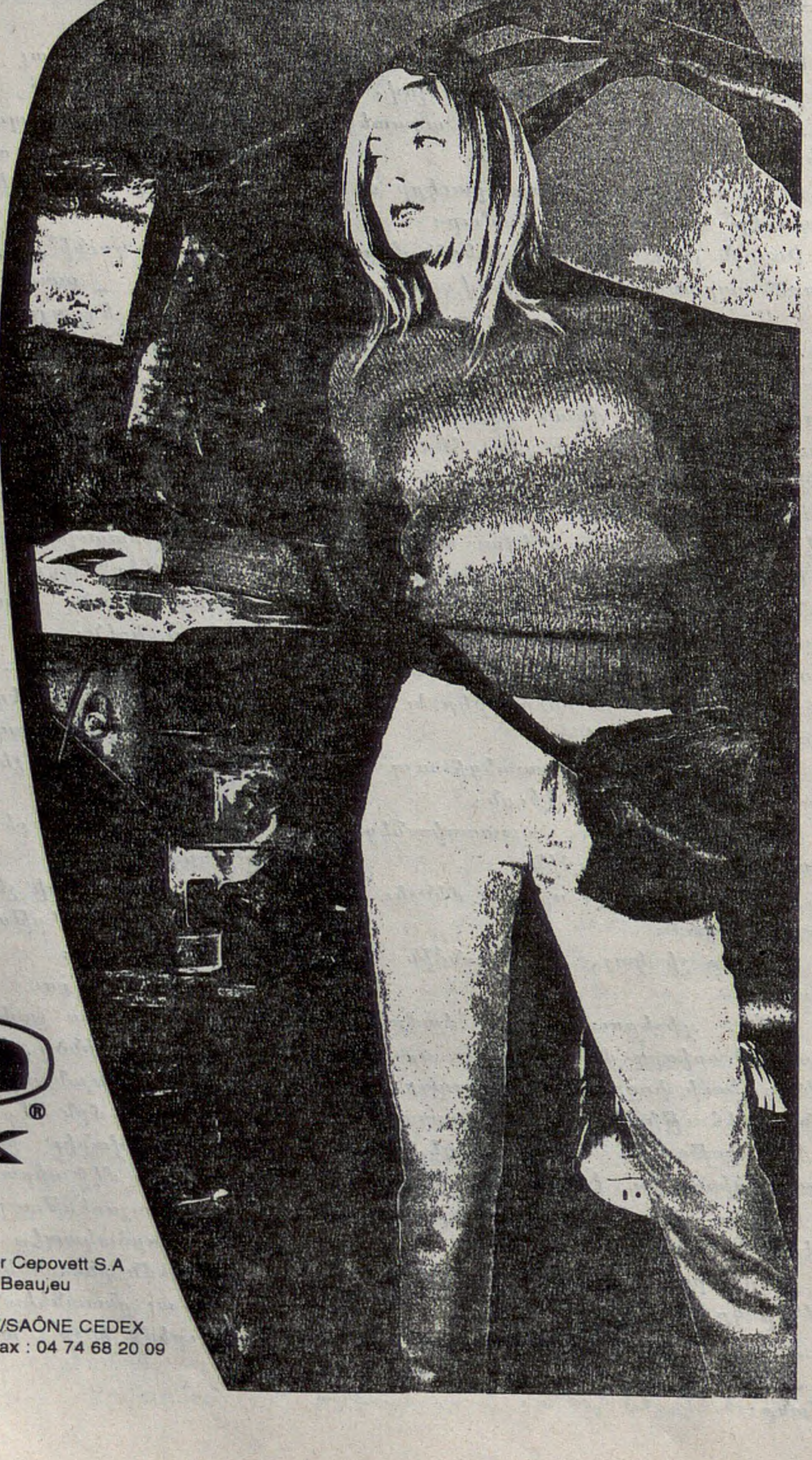

STK®

Fabriqué & Distribué par Cepovett S.A
150, ancienne route de Beaujeu
GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE/SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 13 - 14
SAMEDI - DIMANCHE
13 - 14 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.470 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.470

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱԶԳ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԱՐՑԱԽԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Երեւանի «Ազգ» օրաթերթը, Յուլիս 11-ի իր թիւին մէջ, լոյս ընծայած է հարցազրոյց մը Արցախի նախագահ եւ նոյն պաշտօնին թեկնածու՝ Արկադի Ղուկասեանի հետ: Լրագրողը դիտել կուտայ որ խակայէս երեւոյթ է որ նման ընտրութիւն մը տեղի ունենայ չճանչցուած պետութեան մը մէջ ու Ա. Ղուկասեան կը պատասխանէ. _ «Ղարաբաղում մենք կառուցում ենք ժողովրդավարական պետութիւն: Հետեւաբար մենք չենք կարող կայանալ առանց իշխանութեան ընտրովի մարմինների, որոնք կազմում են ժողովրդավարական երկրի քաղաքական համակարգի հիմքը: Եւ եթէ մեզ յաջողւում է ընտրութիւններն անցկացնել (նախագահական, խորհրդարանական թէ տեղական ինքնակառավարման) ժամանակակից դեմոկրատական, քաղաքացիական հասարակութեան յստակ պահանջներին համապատասխան, դրանով մենք աշխարհին ներկայացնում ենք մեր հաւատամքն ազատութեան եւ ժողովրդավարութեան սկզբունքներին: Ադրբեջանում հէնց դրանից են վախենում: Նրանք ԼՂՀ-ում ցանկանում են տեսնել կամ տիքտաթուրա, մարդու իրաւունքների խախտման աղաղակող փաստեր, կամ անարխիա եւ ամենաթողութիւն»:

Ինչ կը վերաբերի իր թեկնածութեան դրդապատճառներուն, Ա. Ղուկասեան, առաջին առթիւ կը խորհի որ չէ յաջողած լիովին իրագործել ինչ որ կար հինգ տարի առաջուան նախընտրական իր ծրագրին մէջ: Գոհ է սակայն, որ յաջողած են անշրջելի դարձնել ժողովրդավարացման հոլովոյթը եւ հասած են քաղաքական կայունութեան եւ անոր շնորհիւ աստիճանաբար զարգացնել տնտեսութիւնը եւ նոր աշխատատեղիներ ստեղծել:

Ա. Ղուկասեան կ՚արտայայտուի նաեւ Ալիեւի վերջին յայտարարութեանց մասին, Լաչինի միջանցքի փոխանակումը Մեղրիի տարածքին հետ: Ըստ իրեն, Հ. Ալիեւի «գաղտնազերծումները» զարկ կուտան հակամարտող կողմերու միջեւ անվստահութեան: Զուգեր եզրակացնել թէ իրականութեան չհամապատասխանող իր յայտարարութեամբ, քաղաքական առաւելութիւններ ձեռք ձգե՞ց, բայց եւ այնպէս, Ալիեւի այդ ընթացքը ակնյայտօրէն կը վկայէ որ ինք պարտըւած է: Ղուկասեանի համար նման փոխանակումի մը (Լաչին _ Մեղրի) գաղափարն իսկ անհեթեթ է: Նախ, կը շեշտէ Ա. Ղուկասեան՝ «Պաշտօնական Ստեփանակերտը մէկ անգամ չի յայտարարել, որ Լ. Ղարաբաղը թոյլ չի տայ, որ իր խնդիրները Ադրբեջանի հետ լուծուեն Հայաստանի հաշուին»: Ապա, եթէ նոյնիսկ փոխանակումի հարցեր ըլլան յետագային, այդ հարցերը կը ծեծուին միայն Ադրբեջանի եւ Ղարաբաղի միջեւ: Հիմնուելով Բաքուի բռնած դիրքին, Ա. Ղուկասեան կը խորհի որ առնուազն մերձաւոր չէ հակամարտութեան կարգաւորումը, բայց եւ այնպէս, բանակցութիւնը այնպիսի գործընթաց մըն է, որ որպէս կանոն կ՚ուղեկցուի մակընթացութիւններով եւ տեղատուութիւններով:

Այն հարցումին թէ իր ընտրութեան պարագային, Լ. Ղարաբաղի դիրքորոշումը փոփոխութի՞ւն կը կրէ, Ա. Ղուկասեան կ՚ըսէ թէ Լ. Ղ. Հ._ի դիրքորոշումը ժողովուրդի կամքի դրսեւորման ուղղակի արտայայտութիւնն է եւ ժողովուրդը իր ընտրութիւնը արտայայտած է արդէն տասը տարի առաջ: Ու կը շեշտէ նաեւ որ Արցախի անկախութեան այլընտրանքը կրնայ ըլլալ միայն ու միայն մայր Հայաստանի հետ վերամիաւորումը: Հակառակ պարագային, ոչ մէկ Հայ կը մնայ Արցախ: Համոզուած է նաեւ որ նոյնիսկ այլ թեկնածուի մը ընտրութեան պարագային, ան տարբեր դիրքորոշում չի պաշտպաներ: Ա. Ղուկասեան կը ճշդէ որ որեւէ կուսակցութեան չի պատկանիր եւ թէ նախագահի մը համար, գլխաւորը ժողովուրդին օժանդակութիւնն է, ինչ որ չի նշանակեր թէ քաղաքական ուժերուն կարեւորութիւն չի տար:

Իր ընտրուելու պարագային Արկադի Ղուկասեան հետեւեալ հարցերը կը տեսնէ իր առջեւ._ «Ղարաբաղցիների կամքի դրսեւորման հիման վրայ հասնել Ադրբեջանի հետ մեր հակամարտութեան լուծմանը: Լ.Ղ.Հ._ում ժողովրդավարական, քաղաքացիական հասարակութեան ձեւաւորմանը, երկրի տնտեսութեան զարգացման ճանապարհով, հնարաւորինս բարձրացնել բնակչութեան կենսամակարդակը, հանրապետութեան պաշտպանունակութեան յետագայ ամրապնդում»: Ա. Ղուկասեան կը շեշտէ նաեւ Սփիւռքի հետ տնտեսական յարաբերութեանց անհրաժեշտութիւնը: Մարդասիրական օգնութենէն պէտք է անցնիլ երկկողմ շահաւէտ համագործակցութեան:

***

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՀԱՅ – ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Իրանի Ուժանիւթի նախարարը՝ Հապիպ Օլա Պիթարաֆի, որ եռօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Երեւան, ուժանիւթի համագործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրած է Հայաստանի իր պաշտօնակիցին՝ Արմէն Մովսիսեանի հետ, Յուլիս 11_ին: Ըստ նախագահին մամուլի սպասարկութեան, Պիթարաֆի ըսած է որ Ռ. Քոչարեանի պաշտօնական այցելութիւնը, անցեալ տարի, Պարսկաստան, կարեւոր մեկնակէտ մըն է հայ _ պարսկական յարաբերութեանց համար:

***

ՎԱԶԳԷՆԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յուլիս 9-ին Սեւանի Վազգէնեան դպրեվանքին մէջ ամավերջի հանդէս կատարուած է, ներկայութեամբ՝ Մայր Աթոռի հոգեւորականներու, ուսուցիչներու, լրագրողներու եւ բազմաթիւ հիւրերու: Նախ տեսուչ Բագրատ Վրդ. Գալստանեան տարեկան հաշուեկշիռ մը ներկայացուցած է: Դպրոցը հինգ լսարաններու բաժնուած 53 ուսանող ունեցած է առաջին կիսամեակին, յետոյ անոնցմէ 3_ը լքած են իրենց ուսումը: Շօշափելի տուեալ նկատուած է դպրեվանքին «Լուսաւորիչ» քառաձայն երգչախումբին կողմէ կատարուած կոմիտասեան պատարագին ձայնագրումը:

Տեսուչը խօսած է ապագայ ծրագիրներու մասին ալ. ամրան ընթացքին կը կազմակերպուի անգլերէնի խորացուած ուսուցում, կը վերականգնուի Սեւանի վանքին մատենադարանը, կը շարունակուին այցերը, դէպի շրջանի զօրամասեր, ծերանոցներ, հիւանդանոցներ, դպրոցներ, եւ այլն: Հաստատութեան երգչախումբը երգած է կրօնական ու աշխարհիկ երգեր:

***

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑՈՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Յուլիս 1_5 միջազգային համաժողով մը գումարուած է Պոլիս, նուիրուած՝ Կեդրոնական Ասիոյ, Հարաւային Կովկասի եւ դրացի երկիրներու գաղթականութեան քաղաքականութեան: Մասնակցած է Հայաստան ալ չորս հոգինոց պատուիրակութեամբ մը: Անոր մէջ եղած են սահմանապահ զօրքերու հրամանատար Լեւոն Ստեփանեան, գաղթականներու վարչութեան պետ Գագիկ Եղանեան, Արտաքին գործերու նախարարութենէն Աշոտ Քոչարեան եւ կառավարութեան խորհրդական Արգամ Պապոյեան: Անոնք ելոյթներով հանդէս եկած են համաժողովին ընթացքին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 11 / 12)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27_ի դատին Յուլիս 11_ի նիստին վկայած է Ազգային Ժողովի ամէնէն տարեց երեսփոխանը Պերճ Բոչնաղեան: Ան ըսած է թէ դահլիճ խուժողներէն առաջին կրակողները եղած են Ն. Յունանեան եւ Կ. Յունանեան: Ահաբեկչութենէն ետք ինք Հրանդ Ոսկանեանի հետ գացած է նախագահին գրասենեակը, Ռ. Քոչարեանը Ազգային Ժողով հրաւիրելու համար:

Երկրորդ վկայողը երեսփոխան Համլէթ Յարութիւնեան ըսած է թէ դէպքին օրը կառավարութեան հարց ու պատասխանի ժամանակ խաչբառ կը լուծէր երբ կրակոցները սկսած են: Ինք սրահէն շուտով դուրս ելած է, տուն գացած, զէնքը առած, վերադարձած. վերադարձին տեսած է որ արդէն ապահովութեան ուժերը մտած են Ազգային Ժողով:

***

ԿԻՐՈՎՈԳՐԱԴԻ ԴԷՊՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ուկրանիոյ Կիրովոգրադի մարզին մէջ չորս Հայերու մահուան եւ ուրիշներու վիրաւորուելուն պատճառ դարձած Յուլիս 8_ի հրաձգութեան մասին Ուկրանիոյ Երեւանի դեսպանը յայտնած է թէ պատահարը հետեւանք է երկու ձեռնարկատէրերու վէճին: Ձեռնարկատէրերը մրցակցութեան մէջ էին ճամբու շինութեան գործով մը. մէկուն յաղթելը գայրացուցած է միւսը եւ բախումին դուռ բացած: Դէպքին օրը մրցակիցները իրենց կողմնակիցներուն հետ հանդիպում ունեցած են իրարու հետ, յետոյ վէճ ծագած է եւ աւարտած կրակոցներով: Ոստիկանները կրակողներէն երկուքը ձերբակալած են:

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբեր Ձինիկ Աղաջանեան պատասխանելով Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարին հրաժարումին նկատմամբ Երեւանի վերաբերումին մասին հարցումներու, ըսած է թէ Հայաստան միշտ կողմնակից եղած է Թուրքիոյ հետ երկխօսութեան: Երեւանի համար մեծապէս կարեւոր է Թուրքիոյ ներքին կայունութիւնը: Ան յոյս յայտնած է որ սկսած երկխօսութիւնը, անկախ Թուրքիոյ քաղաքական զարգացումներէն, կը շարունակուի:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԷՕՋՔԱՆ – ՃԷՄ – ՏԷՐՎԻՇ ԵՐՐԵԱ՞Կ ՄԸ

Գնա՛ կ՚ըսեն, բայց, չերթար: Այլ խօսքով, Պ. Էճէվիթ կը յամառի, չուզեր տեղի տալ ճնշումներու եւ Յուլիս 11-ին ալ, զեկոյցով մը կոչ ըրաւ հրաժարող նախարարներուն եւ երեսփոխաններուն, որ յետսկոչում ընեն: Ինք կը վստահեցնէ որ «Դեմոկրատիկ ձախը երաշխաւորն է աշխարհականութեան, ժողովրդավարութեան եւ Թուրքիոյ անկախութեան»: Այս յայտարարութիւնը առաջին միջամտութիւն մըն է Թուրքիոյ վարչապետին, իր իսկ կուսակցութեան աննախընթաց պառակտումէն (41 երեսփոխան քաշուեցան) ի վեր: Ճէմի հրաժարումին յաջորդած էր Տէրվիշի հրաժարումը, բայց այս վերջինը նոյն իրիկունը (Յուլիս 11) ետ առաւ իր հրաժարականը, տեղի տալով ոչ միայն Էճէվիթի, այլեւ մանաւա՛նդ նախագահ Սեզերի միջամտութեան: Ճիշդ է որ Տէրվիշ միակ երաշխաւորն է Թուրքիոյ տնտեսութեան եւ ինք է որ պատրաստած էր փրկութեան ծրագիր մը, որու զօրավիգ էր ԷՖ – ԷՄ – Ի-ն (Դրամական Միջազգային Ֆոնտ) եւ կը ձգտէր Թուրքիան ազատելու տնտեսական աւելի ծանր տագնապէ մը: Ճէմ ալ նոյն ժողովրդականութիւնը կը վայելէ եւ վարկ ունի նաեւ միջազգային ճակատի վրայ: Ինք է որ յաջողած է յոյն – թուրքական մերձեցում մը 1999-էն ի վեր եւ պատճառ եղած որ Թուրքիոյ թեկնածութիւնը Եւրոպական Միութեան, ընդունուի: Բայց պարզուած ներկայ պատկերը շատ կը վնասէ Թուրքիոյ: Ֆիկառոյի թղթակիցը՝ Էրիք Պիէկալա չի վարանիր գրելու որ, Տէրվիշը քաշուի կամ ոչ, Էճէվիթի դահլիճը մահաքունէն անդին անցած է (գոմա տեփասէ) եւ հաւանական է որ ԷՖ – ԷՄ – Ի-ն առկախէ իր խօսակցութիւնները խօսակիցի չգոյութեան պատճառով: Ներկայիս, պատուիրակութիւն մը կայ Անգարա որ կը բանակցի 1.,1 միլիառ տոլարի յանձնումի մը մասին «Սթանտ-պայ» համաձայնագրի մը հիման վրայ, բայց ղեկավարը՝ Հորսթ Քէօհլէր, ինչպէս Համաշխարհային Դրամատան պետը՝ Ճէյմս Վոլֆենսոհն, որոնք Անգարա պիտի երթային օրերս, հրաժարած են այդ քայլէն: Եւրոպական յանձնախումբին նախագահն ալ Ռոմանօ Փրոտի նոյնը ըրած է Թուրքերու հաւանութեամբ, Յուլիս 18 եւ 19-ի գործադիր ղեկավարներու հանդիպումին համար:

Իրաց այս կացութեան մէջ, շատ կը խօսուի որպէս փրկութեան միակ միջոց, Էօզքան – Ճէմ – Տէրվիշ երրեակի մը մասին: Ճէմ գնահատուած դիւանագէտ մըն է: 62 տարեկան, Պոլսոյ քաղքենի ընտանիքի մը զաւակ, Արտաքին նախարար է 1997-էն ի վեր: Վկայուած է Լօզանի իրա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՒՂԵՏԱՐՈՐԻ ՆՈԹԵՐ

ԹՄԿԱԲԵՐԴԻ ԱՌՈՒՄԸ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 30

Կիրակի առաւօտեան, Ախալքալաքի դաւառական Թանգարան տրուած այցելութենէ մը յետոյ ուխտաղնացները, այժմ արդէն աւելի քան 120 հոգի, հաւաքուած ենք Կարապետ Եպիսկոպոս Բագրատունիին կոթողային արձանին մօտիկ: «Տէր, ուղղեա զճանապարհս մեր» աղօթքը, յետոյ շարական, «Հայր Մեր»: Թումանեանն է դարձեալ, որ մեզ ճամբու կը դնէ աղօթք դարձած իր բանաստեղծութիւններով: «Լուսաւորչի կանթեղ»ը կը հնչէ եւ յանկարծ հարց կուտամ ներկաներուն. Ո՞վ կը տեսնէ Լուսաւորչի կանթեղը: Բարեբախտաբար բոլորը արթուն են եւ բոլորն ալ իրենց ձեռքերը կը բարձրացնեն դէպի վեր, դէպի Լուսաւորչի կանթեղի լոյսին, ոչ միայն որովհետեւ ի վերջոյ իրենց համար, հայ ուխտաւորին համար չէ՞ր երգած Թումանեանը.

Ով անմեղ է լիքը սիրով
Ու հաւատով անսասան,
Ով նայում է վառ յոյսերով
Դէպի Հայոց ապագան,
Նա կը տեսնի էն մշտավառ
Ջահը կախուած երկնքից,
Անես Աստծոյ աչքը պայծառ
Հըսկում է ցած երկնքից:

Այսօրուան ծրագիրն ալ լեցուն է: Պիտի երթանք Գանձա, ժամերգութիւն ունինք Տէրեանի ծննդավայր գիւղի եկեղեցւոյ մէջ, ապա Ջրօրհնէք Փարւանա լճի ափին եւ հանդիպում Փոկայի ժողովուրդին հետ: Ի՜նչ փոյթ, թէ ճամբան վտանգաւոր է, ծակուփոսերը շատ, ցնցումները անտանելի: Մեզի համար մէկ օրուան համար է: Տեղացիին համար ամենօրեայ պայքար: Ու կը մտածես, թէ լաւ չը՞ըլլար, որ ղեկավար մարդիկ մէկմէկ այս ճամբաներէն ստիպուին քալել, որպէսզի գիտնան ժողովուրդին առօրեան: Բայց արդէն լպրծուն տեղերէ կը քալեմ: Իրականութեան դառնամ եւ ուխտաւորի ցուպը ձեռքիս յառաջանամ դէպի Թիֆլիս տանող խճուղին, որ Նինոծմինդայէն կը շեղի դէպի Հիւսիս-Արեւելք, դէպի Տէրեանական աշխարհ, դէպի Գանձա: Բայց աւելի լաւ է գրիչս փոխ տամ նոր ուղեւորի մը, որ քիչ ժամանակ առաջ այս տեղերէն անցած է եւ «Հայրենի Ջաւախք» գրքին մէջ կը պատմէ.

«Գանձան Նինոծմինդայի եւ ամբողջ Ջաւախքի մեծագոյն գիւղերէն մէկն է, շուրջ 3700 բնակչութեամբ: Հիմնուած է 1830-ին, նախկին գիւղի աւերակներուն վրայ, Էրզրումի Կարճկոց եւ այլ գիւղերէն, ինչպէս նաեւ Կարսէն ու Արտահանէն գաղթած Հայերու կողմէ: Քոռօղլիի բերդը, Ս. Յովհաննէս մատուռը, Ս. Կարապետ Եկեղեցին, Ս. Սարգիս Կաթնաքարը եւ «Քանդուած ժամը» այս գիւղը դարձուցած են պատմական յուշարձաններով հարուստ: Գանձա ծընած է «Մթնշաղի անուրջներ»ու քնարական երգիչը Վահան Տէրեան:

Ջաւախքի այցելուն չի կրնար Գանձա չայցելել: Գիւղը ունի զարմանալի քաշողականութիւն, որուն կարելի չէ դիմադրել: Տէրեանը իր յաճախած վարժարանով եւ տուն - թանգարանով այնտեղ է տակաւին իր «Հրաժեշտի գազել»ով... «Բարի յիշէք ինձ ձեր սրտում»:

Գանձան կը շնչէ ու կ'ապրի Տէրեանով: 1957-ին գիւղին մէջ հիմնուած է բանաստեղծին տուն - թանգարանը, ուր կը պահպանուին Տէրեանի կեանքին եւ գրական - հասարակական գործունէութեան կապուած 1000-է աւելի փաստաթուղթեր, նկարներ եւ վկայութիւններ, որոնց մէկ մասը կը ցուցադրուի տան կողքին կառուցուած յատուկ սրահին մէջ: 1967-էն ի վեր, ամէն Յուլիսի նախավերջին Կիրակին կը կազմակերպուին Տէրեանական օրեր:

Տէրեանի տուն - թանգարանին կից կը գտնուի Ս. Կարապետ եկեղեցին, որուն մեռելային անդորրը կը խախտէ գմբէթին մէջ բոյն դրած ծղրիթներուն ճռճռոցը միայն: 1859-ին կառուցուած այս եկեղեցին համայնավարութեան օրով վերածուած է գարիի եւ ցորենի շտեմարանի: Եկեղեցիին ջահը հանուած ու տարուած է: Տարիներէ ի վեր ոչ մէկ խնամք տեսած է անիկա: Կը մնայ փակուած ու իր բախտին լքուած: Գիւղացիներ անհամբեր կը սպասեն այն ուրախ օրուան, թէ ե՞րբ «Ուրախ լեր»ը դարձեալ պիտի հնչէ խորանէն, ու ե՞րբ «Հաւատք յոյս, սէր եւ մկրտութիւն»ը պիտի կըրկնուի մկրտարանէն: Գանձան, Ջաւախքի բոլոր գիւղերուն նման, 80 տարի է եկեղեցական ծէս չէ տեսած»:

Այս վերջին հաստատումին մենք ալ կը վկայենք ամբողջ սրտով: Որովհետեւ կարճատեւ ժամերգութեան աւարտին հոգեհանգիստ կատարեցինք, յիշեցինք Տէրեանն ու Թումանեանը, իրենց ծնողները, երկուքն ալ քահանայ հայրեր եւ յիշեցինք նաեւ Հոգելոյս Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը, որուն վախճանման երրորդ տարելիցն էր Յունիս 29-ին: Յետոյ էր, որ մանչուկ մը ձայն տուաւ. «Աղւնիկի ձո՛ւ»: Գացինք, նայեցանք, եւ տեսանք, որ եկեղեցւոյ աջակողմը, մկըրտութեան աւազանին մէջ փոքրիկ բոյն մը կայ, մէջն ալ երկու ձու: Ուրախացանք, նկարեցինք ալ: Բայց յետոյ դառնօրէն տխրեցանք: Ուրեմն ասոր համա՞ր է, որ Կոմիտաս Վրդ. օր մը երգեր էր.

Սիրտս նման է էն փլած տներ,
Կոտրեր գերաններ, խախտեր են
սներ...

Բայց եկեղեցին փլած չէր, սիւներն ալ չէին խախտած: Եկեղեցին պարզապէս աղաւնատուն էր դարձած: Ու ամէն կողմ ծիրտ: Արդէն եկեղեցւոյ տանիքն ալ լրիւ կանաչցած էր: Բայց Կոմիտաս վարդապետ ինքը չէ՞ր երգած նաեւ «Բուն պիտի դնեն մէջ վայրի հաւքեր...»:

Ա՜խ, ինչեր պիտի չտայի, որ անկախ եւ քրիստոնեայ Վրաստանի մէջ, «Հայրենի Ջաւախքի» մէջ, Տէրեանի մկրտութեան աւազանի մէջ չտեսնէի «բուն դըրած հաւքերը», եւ այդ փոքրիկ, անմեղ, սպիտակ ձուերը: Աղւնիկները մեղք չունէին: Ապահով գիրկ մը գտած էին, խիկալպէս որ «Հայ եկեղեցւոյ ծոցը», բայց հեռու հեգնանքը. իրականութիւնը շատ դառն է, որպէսզի բառախաղ ընենք:

Տխրադալուկ կը հրջինք Տէրեանի տունթանգարանը: Բակին մէջ դհոլ-զուռնան կը հնչէ: Գուցէ Զարենց ինք էր, որ կը պահանջէր, որ

Կ'ուզեմ հիմի փչէ զուռնէն,
Հարբած ըլիմ մինչեւ էգուց...

Բայց այս բոլորը քիչ մը տարօրինակ կու գայ այստեղ: Համակ Տէրեան բուրող այս վայրին մէջ աւելի լաւ է լուռ մնալ, ու լսել զինք.

Ոչ տրտունջ, ոչ մրմունջ սգաւոր,
Հեռացիր, մոռացիր ինձ յաւէտ...

Քիչ մը տրտում սրտով կը թողունք Տէրեանի տուն-թանգարանը, եւ, մեր ճամբուն, Գանձայի մէջ կը հանդիպինք միակ լուսաւոր կէտին - հիւանդանոցի շէնք մը: Հայր Բագդէնի պնդումով կ'այցելենք այս տունը, որ, վերջերս ի հիմանէ նորոգուած է Ֆրանսայի «Շէն» միութեան կողմէ: Ապրին այդ տղաքը: Իրենց անուան պէս շէն են եւ կը կառուցեն: Կը պտըտինք ներքին բաժինները, մեզի ցոյց կու տան նաեւ ծննդատունը: Մեր հետ է նաեւ հիւանդանոցի 7-8 կիներէ բաղկացած անձնակազմը, որոնք ուրիշ երկիրներու մէջ կամ կթւորուհի պիտի համարուէին, կամ ալ մաքրարար: Ահա մեզի կը միանայ հիւանդանոցի դըլխաւոր բժիշկը, մանկաբարձը, վիրաբոյժը, տնօրէնը, ակնաբո՞յժը (չէ, չպըրնդեմ, չեմ գիտեր), այսինքն սա տիկինը որ կը ներկայանայ Յասմիկ Խոտիկեանն է: Իսկական մուսալեռցի ազգանուն է, բայց ինքը տեղացի է: Կը հիանամ իր վըրայ, երբ կը պատմէ, թէ վերջին հինգ ամիսներուն այստեղ ծնած են 9 մանչ եւ 11 աղջիկ: Տղաներէն մէկը (Ջաւախեցին էրզրումցիին եւ արեւմտահայու նման տղուն մանչ կ'ըսէ) Քիւրտի մը երախան էր, որ ծնած էր այս ծննդատան մէջ եւ որուն հիւր մանկաբարձ բժիշկին անունով ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս, կոչեր էին Ռուբէն: Եկուր եւ այս մանչուն ապագան երեւակայէ: Երբ մեծնայ եւ Քիւրտի ու Թուրքի մէջ իր Ռուբէն անունովը պտըտի:

Գանձայէն անդին՝ մեր հետաքրքրութիւնը կը սկսի այլապէս սրիլ: Կը մօտենանք պատմական Փոկա գիւղին եւ Փարւանա լճին: Փարւանան գիտէինք անշուշտ Թումանեանի լեգենդով, բայց Փոկան նորութիւն է: Փոկան Փարւանա լճի ամենամեծ գիւղն է եւ հին դարերուն կը յիշուի իբրեւ Ֆոգա: Ըստ վրացական աղբիւրներու, Դ. դարու սկիզբին Հռիփսիմեան 40 կոյսերէն մին՝ Նունէն, այս գիւղը հանդիպած է եւ փորձած է խօսիլ սարերէն իջած հովիւներու հետ, որոնք իրենց ոչխարներով եկեր էին լճի եզերք: Շատ լեզուներ կը փորձէ, եւ ի վերջոյ, իր նոր սորված հայերէնով (ինք ալ Հռոմէն եկեր էր, չէ՞) կը սկսի հայերէն խօսիլ: Եւ հովիւներն ալ ի վերջոյ կը սկսին հասկնալ: Հայ հովիւներ էին: Վրացի պատմագիր Լէոնդի Մրովելիի ԺԱ. դարէն մեզի հասած այս վկայութիւնը այսօր ոմանց շատ ալ հաճելի չի թուիր: Պատճառները հասկնալի են, բայց, Վըրաց եկեղեցին մեծ, շատ մեծ կարեւորութիւն կու տայ այս վայրին եւ Փարւանա լճի ափին մնացած հնադարեան քարի մը վրայ Սուրբ Սեղան են կառուցեր, իրենց յատուկ կեռ խաչ բարձրացուցեր են ու հիմա տարուէ տարի մեծ ուխտագնացութիւններ կը կազմակերպեն: Մեր ժամանակակիցը Վիգէն Աւագեան, կը պատմէ.

«Նունէի հովիւներուն հանդիպած վայրը Վրացիներ ժամանակին վերածած են ուխտատեղիի: Ամէն տարի Յուլիս 1-ին Փոկա կը ժամանեն վրացական եկեղեցւոյ պետը եւ հարիւրաւոր ուխտաւորներ, Նունէի հետքերով քրիստոնէութեան Վրաստան մուտքը նշելու համար: Վերջին տարիներուն այդ ուխտատեղիին մէջ կառուցուած է գեղակերտ կոթող մը, որուն վրայ բարձրացուած է վրացական կեռ խաչը: Գիւղացիներ խորթ աչքերով կը նային այս ուխտատեղիին, որ տարուէ տարի կը մեծնայ եւ հետզհետէ մեծաթիւ ուխտաւորներ կը ներգրաւէ: Անոնք կը հաստատեն, որ նախապէս ուխտատեղիին մէջ եղած է անշուք քար մը, սակայն վերջին տարիներուն Վրացիներ սկսած են «տէք դնել» շրջանին մէջ: Անոնք նախ ընդարձակած եւ բարեզարդած են ուխտավայրը, ապա 1991-ին Վրացի կոյսերու մենաստան մը հիմնած են անոր մօտ, իսկ վերջերս ձեռնարկած են եկեղեցիի մը կառուցման եւ վանական միաբանութեան մը հաստատման:

Ուխտատեղիին շուրջ ամէն ինչ խորհրդաւոր է: Գիւղացիներ մտավախութեամբ կ'արտայայտուին շրջանի օտար մայրապետներուն եւ վարդապետներուն մասին: Շատեր անբացատրելի կը գըտնեն անոնց ներկայութիւնը Վրաստանի այս հեռաւոր անկիւնը: Ուրիշներ կը կարծեն, որ կրօնական սքեմի տակ Վըրացիներ շրջան կը թափանցեն կասկածելի նպատակներու համար: Կը պատմուի, որ 2000-ի ամրան արդէն միջադէպ մը պատահած է, երբ գիւղի մանուկներ խաղալիքէ զէնքերով ջուր սրսկած են Վըրաստանի Իլիա Բ. Պատրիարքին ընկերակիցներուն վրայ: Միջադէպը շուտով վերածուած է ձեռնամարտի եւ Վրացիներ ստացած են «լաւ դաս մը»: Կիրքերը սակայն չեն հանդարտած, գիւղացիներ մտահոգ են, որ Փոկայի այս ուխտատեղին օրին մէկը կրնայ դուռ բանալ հայվրացական լուրջ հարցի:

Ժամանակ չկայ: Գիւղի հանդիպակաց բացատէն մինչեւ լճեզերք ծաղիկներու եւ կանաչներու մէջէն կը վազվզենք ու կը հասնինք լիճ: Ջրօրհնէք պիտի կատարենք: Պարզ զուգադիպութիւն է, որ այսօր Յունիսի 30-ն է եւ վաղը Վրացիք Ս. Նունէի տօնը պիտի տօնեն, եւ չենք ալ գիտեր, թէ Վրաց Պատրիարքը պիտի ժամանէ՝ եւ Ջրօրհնէք պիտի կատարէ՞: Մեղա՜յ, մեղա՜յ: Միտքս կ'երթայ Պետրոս Գետադարձ Կաթողիկոսին: Յոյներու հետ գետը օրհնելուն պատմութեան եւ թէ ինչպէս Յոյները պարտադրեր էին, որ Հայերը գետի ցած հոսանքին կանգնին եւ այնպէս մը ըլլայ, որ նախ Յոյները օրհնեն գետը եւ ապա նոր Հայերը: Եւ ահա Աստուծոյ ծանօթ հրաշքը: Մեղա՜յ, այս ինչ բաղդատութիւն է - բայց ոչինչ, գետ չէ սա, լիճ է, ու վերի, վարի հոսանք չկայ: Աւելորդ ենթադրութեանց եւ եզրակացութեանց ալ պէտք չկայ: Բայց ինչ խօսք, որ մենք մեր Ջրօրհնէքը ուրախութեամբ եւ հպարտութեամբ կը կատարենք եւ կ'օրհնենք Փարւանա լիճը: Օրը ամպոտ է, գուցէ եւ ատոր համար լիճը տխուր է, բայց լեգենդը վըկայ, որ իր սիրածին սպասող կոյսին արցունքն է, որ ստեղծած է այս լիճը.

Էսպէս անցան շատ տարիներ,
Տըխուր աղջիկն արքայի,
Նայե՛ց, նայե՛ց, սարերն ի վեր,
Ճամբաներին ամայի,
Յոյսը հատաւ... ու լաց եղաւ,
Էնքա՜ն արաւ լաց ու կոծ,
Որ լիճ կըտրեց արտասուքը,
Ծածկեց քաղաքն ու ամրոց,
Ծածկե՛ց, կորա՛ն, ինքն էլ հետը...
Այժըմ էնտեղ տըրտմաշուք
Խոր Փարւանա լիճն է ծըփում,
Յըստա՛կ, ինչպէս արտասուք:

Ձեմ գիտեր, մեր միւռոնը ամոքե՞ց վիշտը Թշուառ օրիորդին: Երանի՜:

Բայց հիմա գիւղ ենք մտած: Փոկա ատենին մեծ ու փարթամ գիւղ էր եղած - ի վերջոյ աւելի քան 25 դարերու աւանդութիւն ունի, պատմութիւն ունի: Հիմա է, որ վիզը ծուռ է... 1974-ին գիւղի դպրոցը 740 աշակերտ ունէր, հիմա՝ հազիւ 250 աշակերտ ունի: Այն ատեն 500 տնուոր էին, հիմա՝ 300 տուն են: Ու ամբողջ գիւղը ահա հաւաքուած է գիւղամէջ: «Միջոցառում կայ»: Մեր հետ են գիւղի «մեր հըսկայ պապերն ու մեր հայրերը՝ գիւղի տէրերը...», հոն է գիւղապետ Խաչատուր Զորօղլեանը, Փարւանա լճի տնօրէն Սահակ Մադոյեանը, Ախալքալաքէն մեզի հետ եկած երգիպարի անսամբլը, հոգեւոր երգչախումբը: Բայց տիրապետող են տղամարդիկը ու կարծէք շատերը հանդի՛սը խմած ու եկած են: Ի՜նչ ընեն, հիմա լիճն անգամ ժլատ է: Լճի հարստութիւնը կարմրախայտը, խրամուլը, ծածանը սկսեր են պակսիլ: Գիւղը ելեկտրականութիւն ալ չունի հիմա, եւ կը մտածես, որ միշտ ալ դժբախտէն դժբախտն ալ կայ: Ախալքալաքի բաղդատաբար Փոկան շատ աւելի տխուր է ու մինակ: Հանդէսը կը սկսի, Հայր Սուրբը կը խօսի, երգ, պար, ծափ ու ծիծաղ: Յիշատակի խաչիկներ կը բաժնենք, աղօթքի գրքոյկներ ու պրոշիւրներ կը բաժնենք գիւղի ժողովուրդին: Ճիշդ է, ժամ մը ուրախութիւն տուինք անոնց: Յետո՞յ... յետոյ ի՞նչ: Բոլոր փոկացիները իրենց տրտմութիւնը չակած պիտի քնանան, յաջորդ օրը նոյն տրտմութեամբ արթննալու, ապրելու եւ դարձեալ քնանալու համար: Օրերը գեղեցիկ չեն: Ոմանք կը մօտենան, կը զրուցենք, մեզ իրենց տուն կը հրաւիրեն, բայց կը մերժենք: Ինչպէս կիսենք անոնց հացը, տակաւին օդի մէջ է Մակիչի «Ղարիբ աղբեր»ը, երբ կ'ըսէր. «Ղարիբ ախպեր, արի մեր տուն, սա ալ հայի օճախ է..., ու մեր հացը ձեզի հալալ է»:

Բայց ինչպէս ուտենք իրենց հացը, երբ գիտես որ տան տէրը կրնայ յանկարծ չիմանալ, թէ վաղը առաւօտ ինչ պիտի տայ իր զաւկին:

Օրը արդէն կ'իրիկնանայ, շուքերը կ'երկարին: Մենք պէտք է դէպի Հայաստան մեկնինք: Հայաստան: «Հայաստանը թող մեզ չմոռնայ» կը պոռան փոկացիները, հեռատեսիլ անգամ չունին: Քիչ մը կամք, քանի մը հազար տոլար եւ այս գիւղը ելեկտրականութիւն ալ կ'ունենայ, հեռատեսիլ ալ կ'ունենայ եւ ամէն օր կրնայ «Հայլուրին» ալ հետեւիլ, կէսգիշերային «Ծերպընթացին» ալ հետեւիլ, նոյնիսկ... «Սիրոյի կախարդանք» պրազիլական սերիալը տեսնել: Այդքանը չի՞ կրնար ընել Հայաստանի հանրային հեռատեսիլը: Հայ ենք, Հայաստանին մէջ հպարտ ենք, որ մեր Հանրային հեռատեսիլին կը հետեւին աշխարհով մէկ Պէյրութէն Փարիզ, Հալէպէն Պաղտատ ու մինչեւ Նիւ - Եորք ու Լոս - Անճըլըս: Բայց այս բոլորին չափ կարեւոր չե՞ն Ջաւախքի Հայերը, Հայաստանի այս «աղքատ ազգականները»: Եւ այսօ՛ր, այսօ՛ր պէտք է լսենք Ջաւախքցիներու ձայնը, ձայնը այն հողին, որ Հայաստան կը պոռայ, եւ մեր պարտքն է գիտնալ, որ Հայն ու Հայաստանը անբաժանելի ամբողջութիւն մըն են: Ու մտովի կ'ըսեմ. Ապրիս, Ուաշինկթընի բարեկամս Արա Մելքոնեան: Արան արդէն մի քանի գրքի մեկենաս եղած է ու վերջերս երբոր Ամերիկա էի ու պատմեցի այս հաւանական ուխտագնացութեան մասին, խնդրեց որ իր փոխարէն եւս ուխտաւոր ըլլամ, «փոխանորդական ուխտաւորութիւն» ընեմ եւ Ջաւախքի բոլոր Հայերէն մէկ բան խնդրեմ. «Մի թողուք երկիրը, Ու մի թողուք Ջաւախք աշխարհը»:

ՀՄԱՅՈՂ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Կ'ըսեմ, կը հաստատեմ, կը պնդեմ. Վարդան Մամիկոնեան հմայող արուեստագէտ է:

Փարիզեան իր առաջին խակ ռեսիթալներուն առընչութեամբ էքօլ Նորմալի տնօրէն ու «Ֆիկառօ»ի երաժշտական քննադատ ողբացեալ Փիէռ Փըթիի ստորագրութեամբ կարդացինք փառաբանող գովեստներ, երբ կը գրէր. «Անհուն շընորհ մը, հմայիչ նուագ մը», «երաժըշտականութեան ի սպաս դրուած անսասան թէքնիք մը»:

Ցրանսա ժամանելէն ի վեր անխոնջ արուեստագէտը շրջեցաւ ամբողջ աշխարհը՝ Գերմանիա, Իտալիա, Սպանիա, Փորթուկալ, ԱՄՆ, Գանատա, Հարաւային Ամերիկա, Հոնկ - Քոնկ, Փիլիպպեաններ, Գորէա... ամէնուր հիացում եւ խանդավառութիւն արթնցնելով:

Իր վերջին ռեսիթալով, Յուլիս 7, Կիրակի, Պակաթէլի Օռանժըրիին բերնէ - բերան լեցուն սրահին մէջ, ուր շատեր տեղ չկրցան գտնել, մանաւանդ հմուտ ունկնդիրներու լսարանին առջեւ, ան անգամ մը եւս խանդավառեց եւ հիացում պատճառեց:

Յայտագիրը կազմուած էր Շոփէնի, Ռավէլի, Լիսթի եւ որպէս յաւելեալ կըտոր Խաչատրեանի գործերով: Վարդանին անվրէպ թէքնիքը կը շարունակէ սատարել անոր երաժշտականութեան. նոյնպէս, իր մեկնաբանութիւնը եթէ ոչ երբեք, հազուադէպօրէն նուաճելի բարձունքներու հասնիլ:

Վարդան քայլ առ քայլ կը մագլցի համաշխարհային համբաւի մը աստիճաններն ի վեր: Կը յուսամ հոս ըլլալ տեսնելու համար գագաթին նուաճումը:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

ԴՈՂԴՈՂՈՒԹԻՒ ԴՈՂԱՆԻ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Սահակեան - Լեւոն Մկըրտիչեան գոլէճի մարզադաշտը, Յունիս 14-ին տեղի ունեցած է Հնչակեան Քաւն Կախաղաններու ոգեկոչումը: Նախքան հանդիսութեան բացումը տեղի ունեցած է Փարամազի կիսանդրիին ծաղկեպսակի զետեղման արարողութիւնը Հ. Մ. Մ.-ի սկաուտական խումբերուն կողմէ: Օրուան խօսքը արտասանած է Ս. Դ. Հ. Կ. Լիբանանի Շրջանի Վարիչ Մարմնի ատենապետ Սեպուհ Գալփաքեան: Գործադրուած է գեղարուեստական պատշաճ բաժին մը:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 19-ին, տեղի ունեցած է «Հայկազեան հայագիտական հանդէս»ի ԻԱ. հատորի լոյս ընծայման առթիւ, հանդիպում մը: Բացումը կատարած է Արմէն Ուրնէչլեան, որ ներկայացուցած է հատորին բովանդակութիւնը, նշելով արծարծուած նիւթերն ու ուսումնասիրութիւններու եւ յօդուածներուն հեղինակները: Ապա, խօսք առած է Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան որ պարզած է խմբագրական աշխատանքին ընթացքն ու դիմագրաւած դժուարութիւնները, շեշտելով թէ հակառակ ամէն ինչի, հանդէսը կը շարունակէ լոյս տեսնել: Փակումը կատարելով, վերապատուելի Ժան Խանճեան ըսած է թէ 1970-ին ծնունդ առած այս հանդէսը հաստատ քայլերով կը շարունակէ իր երթը դիմագրաւելով զանազան խոչընդոտներ:

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Լորշ. 2002, Յունիս 2. Գերմանիոյ Մանհայմ քաղաքին մօտ գտնուող Լորշ գիւղաքաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ իր օրինակին մէջ իւրայատուկ միջոցառում մը: ԻՒՆԷՍՔՕ-յի Հայաստանի եւ Գերմանիոյ մասնաճիւղերու առաջարկին ընդառաջելով Լորշ եւ Հայաստանի Գեղարդ վանքերը համագործակցութեան համաձայնագիր ստորագրեցին: Երկու վանքերը ԻՒՆԷՍՔՕ-յի կողմէ հռչակուած էին համաշխարհային մշակոյթի կոթողներ: Լորշ վանքը դարեր շարունակ եղած է կեդրոնական Եւրոպայի ազդեցիկ եւ հարուստ վանքերէն մին եւ մանաւանդ մշակութային եւ կրօնական կեանքի կարեւորագոյն կեդրոն: Լորշ վանքը այսօր միաբանութիւն եւ վանականութիւն չունի: Վանքի կողքին հաստատուած թանգարանային համալիրին մէջ կը ծաւալին կրթամշակութային, ինչպէս նաեւ մանկավարժական գործունէութիւններ:

Լորշ - Գեղարդ քոյր վանքերու համագործակցութեան համաձայնագրի պաշտօնական ստորագրութիւնը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունիս 2-ին, Լորշի թանգարանային համալիրին մէջ: Պաշտօնական այս միջոցառումին կը մասնակցէին Լորշի քաղաքապետ Քլաուս Եէկէլը, Հայաստանի ներկայացուցիչ Պր. Համբարձում Մինասեանը, Գերմանիոյ ներկայացուցիչ փրոֆ. տոքթոր Եօախիմ - Ֆէլիքս Լէօնհարտը, Գեղարդ վանքի վանահայր Ներսէս Աբեղայ Խաչթեանը, Լորշ վանքի թանգարանի տնօրէն տոքթոր Հէրման Շէֆէրսը: Համագործակցութեան համաձայնագրի ստորագրութենէն ետք ողջոյնի խօսքով հանդէս եկան Լորշի խընամակալութեան տնօրէն Էրնսթ - Լուտվիկ Տրայսը, ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանուհի Տիկին Կարինէ Ղազինեանը, Հէսսէն նահանգի կառավարութեան նախագահ Պր. Կէրօլտ Տիքը, Գերմանահայոց կեդրոնական Խորհուրդի ատենապետ Տոքթոր Շաւարշ Յովսափեան, Հէսէն նահանգի պալատներու եւ այգիներու վարչութեան ներկայացուցիչ տոքթոր Քայ Մաթիոն եւ Գերմանահայոց Առաջնորդութեան ներկայացուցիչ Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեան: Գեղարդայ վանքի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Օր. Անահիտ Պապայեանի, եկեղեցական եւ ժողովրդական երգերով ճոխացուց պաշտօնական այս միջոցառումը:

2002 թուականի Գեղարդ եւ Լորշ վանքերու միջեւ հաստատուած այս բարեկամական կապը հնարաւորութիւն կուտայ կազմակերպելու ուսանողական փոխանակութիւններ եւ լայն դուռ կը բանայ մշակութային, կրօնական, կրթական եւ բարեկամական յարաբերութիւններու:

Յունիս 10-ին, Կիրակի երեկոյեան Լորշ վանքին մէջ Գեղարդավանքի երգչախումբի համերգով վերջ գտաւ համագործակցութեան պաշտօնական բաժինը:

● Յունիս 6-ին Պիլէֆէլտի Միջեկեղեցական կեդրոնի ժողովին մասնակցած է Անուշաւան վարդապետ Ժամկոչեան յանուն Գերմանահայոց Առաջնորդութեան: Ժամը 19.30-ին տեղի ունեցած եկեղեցական կարճ արարողութենէն յետոյ խօսուած է գլխաւորաբար Մկրտութեան ծէսի մասին, զոր աւելի մատչելի ու հասկնալի դարձնելու համար անհրաժեշտ տեսնուած է նոր ճամբաներու դիմել:

● Յունիս 8-ին Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան Մշակութային Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ Քէօլն հրաւիրուած էր Տոքթոր Րաֆֆի Քանդեան, որ իր «Խօսէ, Հալիլ Պէյ խօսէ» գիրքէն պատկերներ ներկայացուց: Գրքի նիւթն է Պոլսոյ 1955 Սեպտեմբեր 6-7-ի դէպքերը, որոնց ընթացքին Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայ, Յոյն եւ Հրեայ փոքրամասնութիւններուն ինչքերուն ու անձերուն վրայ յարձակում գործուած էր Կիպրոսի հարցը պատրուակ բռնելով:

● Յունիս 15-ին Քէօլնի Հայ Համայնքի նախաձեռնութեամբ համայնքային սրահին մէջ տեղի ունեցաւ փոքրերու Արմաշ անուն դպրոցական երգչախումբին ելոյթը, որոնք բացի շուրջ երեսուն երգերէ, արտասանութիւններ եւ թատերախաղ մը հրամցուցին ներկաներուն:

Երգչախումբը կը բաղկանայ 40 երախաներէ, որոնց երաժշտական ուսուցիչն է Վարուժան Կիսասարկաւագ Մարգարեան: Ելոյթին ներկայ բոլոր ծնողներն ու հաւատացեալները մեծ խանդավառութեամբ լսեցին իրենց զաւակներուն հայերէն երգերն ու արտասանութիւնները: Ղեկավարը տարի մը առաջ պաշտօնի կոչուած էր Առաջնորդարանի քաջալերանքով եւ ծախքով:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

տակէ յետոյ Արան միշտ հետս էր: Այդ պարզ ու մաքուր տղան, բաժակ մը ջուրի պէս յստակ, պայծառ տղան, բայց ազնիւ, տեսանող հոգի մը, որ Եզեկիէլ մարգարէին պէս ինծի ու ինծի նման չատերուն կ'ըսէր. «Որդի մարդոյ, դէտ կացուցի քեզ»: Այսինքն՝ մեզմէ ամէն մէկը մեզի տրուած իւրաքանչիւր հայ հոգիի համար պատասխանատու է ու պիտի պահէ, պահպանէ, վտանգէն հեռու պահէ իր Հայը: Այլապէս իւրաքանչիւր կորսուած հոգիի արիւնը Աստուած մեզմէ պիտի պահանջէ: Ու ահա կուգայ միւս մեծ մարգարէն՝ Եսային, որ այս անգամ կ'ըսէ. «Ես քեզ քո անունովդ կանչեցի: Դուն իմս ես»: Մեր ազգին համար, մեր եկեղեցիին համար ամէն մէկ հայ անուն է, դիմագիծ է, կեանք է, ապագայ է, թանկագին է: Ամէն մէկը՝ անփոխարինելի արժէք է: Սիրենք, գուրգուրանք, պահենք, պահպանենք մենք զմեզ, եւ միասին նայինք ապագային, յոյսով նայինք ապագային, եւ հաւատացէ՛ք որ պիտի գայ օրը, երբ Աստուած պիտի ըսէ. «Ահաւասիկ առնեմ ամենայն ինչ նոր» (Յայտնութիւն Յովհաննու):

Մ. Ա. Ա.

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

Աղջիկը դժկամակեցաւ պատասխանելու: Երիտասարդը քաղցրութեամբ այնչափ պնդեց, որ ի վերջոյ անծանօթուհին ըսաւ.

- Կը տեսնեմ, որ ազնիւ երիտասարդ մըն ես եւ առաջին վայրկեանէն ինծի հանդէպ բարեացակամ վերաբերում մը ունեցար, կ'ուզեմ ամէն բան քեզի խոստովանիլ:

- Շատ շնորհակալ եմ, որ իմ մասիս վստահութիւն ցոյց կուտաք, ապահով եղէք, որ եթէ ձեռքէս ծառայութիւն մը մատուցանել կարելի ըլլայ, բնաւ պիտի չվարանիմ, բայց նախ կ'ուզեմ գիտնալ ձեր պատմութիւնը:

- Այս գիշեր, - ըսաւ աղջիկը, - մեր տան մօտերը բնակող բարեկամուհիի մը տունը գացած էի, ուր գիս ճաշի վար դրին, ինչպէս յաճախ կ'ընեն: Ճաշէն յետոյ, ժամը տասնին միջոցները, տուն վերադարձայ: Երբ մեր տանը մօտեցայ, տեսայ, որ ոստիկաններ պաշարած էին զայն, տան դուռը բաց էր, եւ ոստիկաններ ու լրտեսներ կը մտնէին - կ'ելլէին: Ահ ու դողը զիս պաշարեց, չհամարձակեցայ աւելի առաջ երթալ եւ անկիւն մը կծկտած՝ դիտեցի անցած - դարձածը: Նախ տունէն հանեցին շատ մը ծրարներ, որոնք յայտնի էին, որ գիրքեր եւ թուղթեր էին: Արդարեւ, մեր տունը բաւական գիրք ունինք, ինչպէս նաեւ շատ մը ընտանեկան նամակներ եւ զանազան դըրութիւններ:

- Այդ գիրքերուն եւ գրութիւններուն մէջ վտանգաւոր բաներ կա՞ն, - հարցուց Լեւոն:

- Չեմ գիտեր, բայց չեմ կարծեր:

- Շարունակեցէ՛ք ձեր պատմութիւնը:

- Յետոյ տեսայ, որ մայրս եւ եղբայրս ալ առին տարին, ուզեցի ետեւնուն երթալ եւ անձնատուր ըլլալ, բայց աներեւոյթ ձեռք մը կարծես զիս արգիլեց, եւ եղած տեղս գամուած մնացի: Ամէնքը հեռանալէ ետքը երկու ոստիկան պահակ կեցան դրան առջեւ: Յանկարծ սոսկալի վախ մը տիրեց վրաս, խելայեղ սկսայ խոյս տալ եւ բաւական քալելէ ետքը չնչասպառ ինկայ այն սեմին վրայ, ուր զիս տեսաք:

- Բայց, օրիորդ, գիտէ՞ք, թէ ի՛նչ պատճառով այդ խուզարկութիւնն ու ձերբակալութիւնները կատարուած են:

- Որոշապէս չեմ գիտեր, բայց կը կասկածիմ:

- Յայտնեցէք, տեսնեմ, ձեր կասկածը:

- Մեր տունը երիտասարդ մը կը բնակէր, այս երիտասարդը կասկածելի էր, եւ ոստիկանութիւնը զինքը կը հետապնդէր: Քանի մը օրէ ի վեր հեռացած էր մեր տունէն եւ երկու ընկերներու հետ գացած էր աւստրիական հպատակութիւն ունեցող մէկու մը բնակարանը: Այս առտու ալ իր ընկերներուն հետ շոգեկառքով պիտի փախչէր:

- Այդ երիտասարդին անունը ի՞նչ է:

Աղջիկը վարանեցաւ պատասխանելու, Լեւոն տեսաւ այդ վարանումը եւ ըսաւ.

- Մի՛ վախնար, խօսէ՛, համարձակ, ես ալ յեղափոխական մըն եմ:

- Ո՞ր կուսակցութեան կը պատկանիս:

- Հնչակեան, - պատասխանեց Լեւոն:

- Ուրեմն, ճանչնալու ես զինքը:

- Անունը տուր, որ ըսեմ:

- Սիսակ, - ըսաւ աղջիկը:

- Սիսա՛կ, - պոռչեց երիտասարդը, - Տրդատի՞ն ընկերը:

- Այո՛, կը ճանչնա՞ս զինքը:

- Բնականաբար կը ճանչնամ, թէեւ բաւական ժամանակ է, որ տեսած չունիմ զիրենք... վստա՞հ ես, որ կրցած են փախչիլ:

- Այդ մասին որոշ բան մը չեմ կրնար ըսել, - պատասխանեց աղջիկը, - միայն սա չափը գիտեմ որ այս առտու փախչելու փորձ պիտի ընէին:

- Իսկ քու անո՞ւնդ, - հարցուց երիտասարդը, - կրնա՞ք յայտնել ինծի:

- Ինչու չէ, քանի որ ամէն բան պատմեցի, Շաքէ կը կոչուիմ, Շաքէ Վէմեան:

- Վէմեա՞ն, ձեր մայրը Մաքրուհի՞ կը կոչուի:

- Այո՛, - ըսաւ աղջիկը, - զի՞նքն ալ կը ճանչնաք:

- Անշուշտ, քանի որ մեր ընկերուհիներէն է:

- Բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ մինչեւ հիմա ձեզի չեմ տեսած բնաւ:

- Ատիկա շատ բնական է, որովհետեւ շատոնց է, որ մեծ զգուշաւորութեամբ վարուելու ստիպուած ենք եւ իրարմէ գրեթէ կը խուսափինք:

- Շատ գոհ եմ ուրեմն, որ այս դժընդակ կացութեանս մէջ բարեկամի մը հանդիպելու բախտը ունեցայ:

- Հիմա խորհինք, թէ ի՛նչ պիտի ընես, նախ որոշած ես տուն չերթալ:

- Եթէ տուն երթամ, ես ալ պիտի ձերբակալուիմ:

- Իրաւունք ունիս, մեծ անխոհեմութիւն պիտի ըլլայ տուն երթալ, քանի որ, ինչպէս ըսիր, երկու ոստիկան պահակ կը սպասեն տան դրան առջեւ: Բայց այսպէս փողոցն ալ չես կրնար մնալ: Ըստ իս, միակ միջոց մը կայ:

- Ի՞նչ միջոց, - հարցուց մանկամարդուհին փութկոտութեամբ:

- Քեզ իմ տունս կը տանիմ:

- Շատ ազնիւ էք, պարո՛ն, բայց ինչպէ՞ս կրնամ երթալ տուն մը, որ ինծի անծանօթ է:

- Ինչո՞ւ անծանօթ ըլլայ, քանի որ դուք ալ հնչակեան էք, մենք ալ:

- Այո՛, բայց տակաւին ձեր անունը անգամ չեմ գիտեր:

- Լեւոն Զատրեան, - պատասխանեց երիտասարդը:

- Ձեր տունը ո՞ր կողմը կը գտնուի:

- Փարմաք Գաբուի կողմը, բայց ի՞նչ կարեւորութիւն ունի մեր տան հասցէն:

- Ոչինչ, պարզ հետաքրքրութեան համար հարցուցի:

- Եկէք երթանք, բաւական ճամբայ ունինք ընելիք:

- Բայց, չեմ համարձակիր կոր, - ըսաւ օրիորդը վարանոտ շարժումով մը:

- Ինչո՞ւ համար:

- Այս ժամուս եթէ ձեր տունը երթանք, ի՞նչ պիտի ըսեն տնեցիները:

(Շար. 261)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 14-ը զուգադիպելով Ֆրանսայի Ազգային Տօնին, այդ օրուան պատարագը պիտի մատուցուի սովորականէն ժամ մը առաջ, իմա՝ ժամը 9·30-ին, փոխան ժամը 10·30-ին: Մեր բարեպաշտ հաւատացեալներէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս բացառիկ պարագան:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կարապետ Կէօվճեանի յիշատակին Ազքատախնամ ընկերակցութիւնը 150 Եւրօ նուիրած է Ֆրանսահայ Կազմակերպութիւններու Համակարգումի Կոմիտէին (ի նպաստ Կոմիտասի յուշարձանի կառուցման) եւ 30 Եւրօ «Յառաջ»ին:

URGENT

L'ECOLE TEBROTZASSERE

RECHERCHE
2 CHAUFFEURS
A TEMPS PARTIEL POUR LA RENTREE DE SEPTEMBRE 2002.

Contacter l'Ecole Tebrotzassère :
1, Bd du Nord, 93340 LE RAINCY,
TEL. : 01 43 81 01 72

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Լ. ԳՈՒՆԷՕՎ. – Նատիա Պասմաճեան 60 Եւրօ:

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE
pour l'Etablissement de Montmorency
UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE
chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Նպատակ՝ ստեղծել միջավայր մը, ուր մշակուին բնականօրէն հայերէնով արտայայտուելու կարելիութիւնները

Միջոցներ՝ ա) Թատերական եւ արտայայտչական տարբեր ձեւերով հայերէն լեզուի ուսուցում, բ) Հայոց պատմութիւն, գ) Հայերէնով համակարգիչ, դ) երգ, ե) Աւետարանի ուսուցում, զ) ձեռային աշխատանք

Նորաստեղծ աշխատանոցը իր գործունէութիւնները կը սկսի
Սեպտեմբեր 21-ին
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
8, rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

8-էն 16 տարեկան աշակերտներու համար
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք ժամը 14-էն 17

3-էն 7 տարեկան աշակերտներու, ինչպէս նաեւ Հայերէնի կատարելագործման դասընթացքներ՝ Փետրուարեան եւ Ապրիլեան արձակուրդներուն:

Մանրամասնութիւններուն համար դիմել՝
Տիկին ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ–ՊԱՆԻՔԵԱՆին
☎ 01. 48. 93. 57. 33

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

(Շար. Ա. էջէն)

ուղիտական համալսարանէն եւ Փարիզի Քաղաքական գիտութեանց հիմնարկէն: Քաղաքական ասպարէզ մտնելէ առաջ, հրապարակագիր եւ խմբագրապետ եղած է: Հեղինակ է նաեւ շարք մը հատորներու, նուիրուած Թրքական ընկերային ժողովրդավարութեան:

Քեմալ Տէրվիշ, Տնտեսութեան նախարարը, իր պաշտօնին գլուխը եկած է 2001-ին: Ինք է որ վարած է արնակցութիւնները ԷՖ – ԷՄ – Ի-ի հետ, ապահովելու համար անոր օժանդակութիւնը եւ Թուրքիան փրկելու իր ամէնէն աղէտալի տընտեսական տագնապէն: Կողմնակից է որ Էճէվիթ քաշուի եւ կը գիտակցի տնտեսական այն ծանր հետեւանքներուն որոնց ծնունդ կրնայ տալ քաղաքական երկար տագնապ մը, բայց եւ այնպէս, որպէս տնտեսագէտ կ'ուզէ ապահովութիւն տալ որ.– «Թուրքիան զօրաւոր երկիր մըն է, երկրին բոլոր հիմնարկները ոտքի են եւ կը բանին»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ բանակը կը բազմապատկէ Այսրյորդանանի Պաղեստինցիներու ձերբակալութիւնները: Յուլիս 10-էն 11-ի գիշերը, Ռամալլայի մօտ, ձերբակալուած է գնդապետ Ապտէլրահիմ Ալ – Նուպանի, պաղեստինեան իշխանութեան նախագահին պահակազօրքին պետը: Ճենինի մէջ ալ, պաղեստինցի երկու լրագրողներ վիրաւորուած են իսրայէլեան կրակոցներէ, մէկը ծանր վիճակի մէջ է:

ԻՏԱԼԻՈՅ Խորհրդարանը 347 ձայնով 69 դէմ եւ 44 ձեռնպահութիւն, իր վերջնական համաձայնութիւնը տուաւ Սաւոյաներու, այսինքն արքայական ընտանիքին, Իտալիա վերադարձին: Հարցը կը ծեծուէր 1997-էն ի վեր: Սահմանադրութեան 13-րդ յօդուածը կ'արգիլէր արքայական ընտանիքի արու ժառանգորդներուն, որ ոտք դնեն իտալական հողամասին վրայ եւ այդ յօդուածին ջնջումին դէմ կը մնային – եւ կը մնան – համայնավարները, կանաչները եւ ափ մը հակամիապետականներ: Ումպերթօ Բ.ի որդին՝ Վիթթորիօ էմանուէլէ եւ իր զաւակը էմանուէլէ Ֆիլպէրթօ, որ Զուիցերիա կ'ապրին իրենց հաւատարմութիւնը յայտնած են Հանրապետութեան, այսինքն հրաժարած են որեւէ յաւակնութենէ որպէս գահաժառանգ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ – ԳՈՐԷԱՅԻ վարչապետ նշանակուեցաւ, առաջին անգամ ըլլալով, կին մը՝ Շանկ Սանկ:

ՍԱՅՏԱՅԻ ՄԷՋ (Հարաւային – Լիբանան) տեղեկատուութեանց սպասարկութիւններու երեք սպաներ սպաննուած են Յուլիս 11-ին, դաղթականաց կայանէն քիչ հեռու:

ՊԷՐՆԻ ՄԷՋ արգելափակուած է Զուիցերիոյ Լիւքսանպուրկի դեսպանը՝ Փէթըր Ֆրիտրիխ Թմրեցուցիչի դրամի օրինականացման մեղադրանքով: Կ'ըսուի թէ հարցը կը վերաբերի հարիւր հազարաւոր զուիցերական ֆրանքի: Քննութիւն բացուած է թէ Զուիցերիոյ եւ թէ Լիւքսանպուրկի իրաւական մարմիններուն կողմէ, անկարելի չի նկատուիր նաեւ որ դեսպանը սպառնալիքի զոհ գացած ըլլայ:

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 16
MARDI
16 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.471 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.471

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14

ԵՐԵՔ 200-ԱՄԵԱԿ

ՖՐԱՆՔՕ-ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

2002_ի Յուլիս 14_ը կը զուգադիպէր երեք 200_ամեակներու, որոնք առիթ տուին տողանցքի թէ անսովոր, թէ աւելի փայլուն ցուցադրութեան մը: Անսովոր բնոյթը կը վերաբերէր ամերիկեան Ուէսթ Փօյնթ զինուորական վարժարանի սպայացուներու եւ Նիւ_Եորքի հրշէջներու տողանցքին: Արդարեւ, երեք հարիւրամեակներն էին._ Ամերիկեան սպայից Ուէսթ Փօյնթ վարժարանի Ֆրանսայի համապատասխան Սէն_Սիրի եւ Պատուոյ Լեգէոնի 200_ամեակները: 1802_ին է որ Պոնափարթ հաստատած է պատուոյ լեգէոնը վարձատրելու համար անոնք որոնք ծառայած են Ֆրանսայի, բայց 200 տարիներէ ի վեր, նպատակէն բաւական շեղած է, ինչ որ կը քննադատուի, քանի բաւական դիւրութեամբ կը շնորհուի բոլորին:

Շան զ'Էլիզէի տողանցքը ամէն տեսակէտով խորապէս տպաւորիչ էր, թէ Ֆրանսական եւ թէ ամերիկեան գետնի վրայ: Արարողութենէն ետքն էր որ հաղորդուեցաւ անսպասելի լուր մը: Ձերբակալուած էր երիտասարդ մը որ զէն ի ձեռին փորձած էր կրակել նախագահ Ժ. Շիրաքի վրայ: Ենթական՝ Մաքսիմ Պրիւնըրի, 25 տարեկան, կը պատկանի ուսանողական ծայրայեղ աջ շարժումի մը (Ժէ_Իւ_Տէ), բայց, քննութիւններէ ետք, կը հաստատուէր թէ մտային խանգարումէ կը տառապի եւ քանիցս յիմարանոց մտած եղած է: Հարցաքննութեան առեն, խոստովանած է թէ ուզած էր նախագահը սպաննել, ապա անձնասպան ըլլալ: Կը կարծուի սակայն, թէ ծայրը ծայրին առաջքն առնուած է մահափորձին: Ենթական զէնքը պահած էր կիթառի տուփի մը մէջ եւ հանած, երբ նախագահին կառքը հասած էր Շան զ'Էլիզէի այն մասը, ուր կը գտնուէր եւ առաջին փամփուշտ մը պարպած, երբ չուրջը գտնուողներ եւ մանաւանդ անոնցմէ մէկը անդրադարձած է եւ զսպած մարդասպանը, մինչեւ ոստիկաններուն ժամանումը:

****

Ըստ աւանդութեան, Ժամը 13_ին, նախագահ Ժագ Շիրաք ելոյթ կ'ունենար հեռատեսիլէն, պատասխանելով երեք լրագրողներու հարցումներուն: Նախագահը յայտնապէս աւելի ինքնավստահ եւ վճռական էր, քան նախորդ 5 տարիներու ընթացքին: Զգալի էր որ «ազատ» մարդ մըն է, փրկուած համակեցութենէն: Մասնաւոր նորութիւն մը չարտայայտեց սակայն, վստահեցուց որ տէր պիտի մնան, ինք եւ կառավարութիւնը, բոլոր յանձնառութիւններուն: Իր հնգամեակին գլխաւոր երեք նպատակները պիտի ըլլան՝ պայքար ճամբաներու անապահովութեան, խլիրդին դէմ և «ժանդակութիւն հաշմանդամներուն: Ընդհանուր ձեւով խոհեմ էր իր արտայայտութիւններուն մէջ, չեշտեց թէ գոհունակութիւն չէր զգար, բայց, կը գործէր խանդավառութեամբ: Կառավարութեան հաշուեկշիռը երկու ամիսներու ընթացքին աննախընթաց կը գտնէր:

Ներման մասին հարցումին պատասխանելով, Ժ. Շիրաք չեշտեց թէ երբեք խնդրոյ առարկայ չէ ան քաղաքական գետնի վրայ: Նախագահն ալ, ըսաւ չէ պաշտպանուած իրաւական մարզին մէջ:

Կողմնկից է որ փոփոխութիւն կրէ ապաստանի իրաւունքի դրութիւնը: Դիմողները պէտք չէ ամիսներով, նոյնիսկ տարիէն աւելի սպասեն, լուծումը պէտք է գայ մինչեւ մէկ ամիս եւ ապաստանի հարց պէտք չէ ըլլայ այն երկիրներէն եկողներու համար, ուր որեւէ հալածանք չկայ: Գալով ելեկտրականութեան սեփականաշնորհման հարցին, Ժ. Շիրաք դիտել տուաւ որ եթէ Է_Տէ_Էֆ կ'ուզէ պահպանել իր ուժը աշխարհի մէջ, պէտք է բանայ իր դրամագլուխին մէկ մասը, փոքր մասը: Տուրքերը եւ ընկերային տուրքերը եւ պէտք է հետզհետէ նուազին, ամէնէն ծանրերն են բաղդատմամբ Եւրոպայի միւս երկիրներուն:

Կէսօրէ յետոյ, Էլիզէի Կառտըն _ Փարթին ալ արտասովոր էր: Հրաւիրեալներու թիւը 6500_ը կ'անցնէր եւ ասոնց մեծ մասը ժամերով պոչ բռնած է կարենալ մտնելու համար, հրմշտուքն ալ անխուսափելի եղած է անշուշտ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈԶԷ ՊՈՎԷԻ ի նպաստ կրկնակի ցոյցեր տեղի ունեցան, Կիրակի, Յուլիս 14_ին: Նախ, քանի մը հարիւր հոգի խուժեցին Վերսայլի պալատին Հայելիներու դահլիճը, որ լեցուն էր գրօսաշրջիկներով: Այս խուժումը կարգ մը միջադէպերու առիթ տուած է, ոմանք գտնելով որ տեղը չէ եւ ամօթ է խանգարել գրօսաշրջիկներ, որոնք ոչ մէկ կապ ունին Ժոզէ Պովէի հետ: Ուրիշ ցոյց մըն ալ եղաւ իր բանտին չուրջ, ուր Գիւղացիական Համադաշնակցութեան (որու պարագլուխն է Ժ. Պովէ) 2500 անդամներ շղթայ մը կազմեցին: Ժոզէ Պովէ, ի տես այս համակրական ելոյթներուն, որոշեց վերջ տալ հացադուլին: Իրեն այցելեց նաեւ Տիկին Տանիէլ Միթերան:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ արեւմտեան շրջանը, 120 քիլոմեթր հեռու, 6 հոգի եւս սպաննըւած են իսլամապաշտ զինեալ խումբի մը կողմէ:

ՔԱՇՄԻՐԻ ՄԷՋ, Յուլիս 13_ին ծանր ոճրափորձ մը գործուած է որու հետեւանքով 27 մեռեալ կար, որոնց մէջ 13 կիներ եւ 30 վիրաւոր: Ամէնէն մահացու յարձակումն է Մայիս 14_էն ի վեր:

ԻՐԱՔՅԻ աքսորեալ սպաներ եւ ընդդիմութեան ներկայացուցիչներ, «Զինուորական Խորհուրդ» մը ստեղծած են Լոնտոնի մէջ, տապալելու համար Սատտամ Հիւսէյնը եւ կոչ ըրած են բանակին, որ իրենց օգնէ: Թեհրան, անմիջապէս զգուշացուցած է զիրենք «ամերիկեան ծուղակ»ի մը դէմ, պնդելով որ Միացեալ _ Նահանգները կ'ուզեն զիրենք շահագործել իրենց շահերուն համար:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ հիւսիս _ արեւելքը, Իսլամապատէն 150 քիլոմեթր հեռու, յարձակում գործուած է ձեռնառումբերով գրօսաշրջիկներու օթոքարի մը վրայ: 12 ճամբորդներ վիրաւորուած են, գլխաւորաբար գերմանացի: 20 հոգի հարցաքննուած է:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Եւրոպայի խորհրդանշական մայրաքաղաք Պրիւսէլի մէջ, Եւրոպական յանձնախումբի շէնքէն քանի մը վայրկեան հեռաւորութեան վրայ, շուրջ 4 ամիսէ ի վեր հաստատուած է Հայ Դատի Եւրոպայի գրասենեակը: Անոր պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Յուլիս 13, Շաբաթ յետմիջօրէին, Հայաստան _ Սփիւռք _ Ղարաբաղ միասնութեան խորհրդանիշ ներկայացուցիչներով: Հոն էին Հայ Դատի ԱՄՆ_էն, Եւրոպայի երկիրներէն բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, Հայաստանի Եւրոպական Միութեան մօտ դեսպանը Վ. Չիտէճեան, Յունաստանի, Իտալիոյ դեսպանները՝ Վահրամ Կաժոյեան, Գագիկ Պաղտասարեան, ԼՂՀ Փարիզի ներկայացուցիչը Արտակ Յարութիւնեան, Պոխումի Սփիւռքի ու ցեղասպանութեան հիմնարկի տնօրէն Միհրան Տապաղ, Հ. Յ. Դ.ի ղեկավար դէմքեր, Եւրոպական գաղութներու ներկայացուցիչներ, մամուլի թղթակիցներ:

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբի նախագահուհի Հիլտա Չոպոյեան ողջունեց ներկաները, կարդաց Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի շնորհաւորական գիրը, ապա Հայ Դատի ԱՄՆ_ու յանձնախումբի նախագահ Կարօ Արմէնեան ու Վ. Չիտէճեան միասնաբար կտրեցին գրասենեակին եռագոյն ժապաւէնը:

Վ. Չիտէճեան ուրախութիւնը յայտնելով նման գրասենեակի մը Պրիւսէլ հաստատումին, աշխարհի ու Եւրոպայի արագ ընթացքին համաքայլ դիրք պահելու անհրաժեշտութեան անդրադարձաւ. ապա շեշտեց հայութեան հատուածներուն միջեւ գործակցելու կարեւորութիւնը: Մաղթեց որ այսուհետեւ տարուելիք աշխատանքը ըլլայ հետեւողական եւ ճկուն:

Իրեն յաջորդեցին Հայաստանի Իտալիոյ եւ Յունաստանի դեսպանները, յաջողութեան մաղթանքներ բանաձեւելով: Իսկ Ազգային Ժողովի արտաքին քաղաքականութեան յանձնախումբի փոխ _ նախագահ Արմէն Ռուստամեան մեր ազգային նպատակները իրագործելու հեռանկարով ներշնչող նախաձեռնութիւն որակեց գրասենեակը: Ծանրացաւ դերերու բաշխումի կարեւորութեան վրայ, ըսելով որ եթէ կայ խորհրդարանական դիւանագիտութիւնը, կայ ժողովրդայինն ալ որ նոյնքան կարեւոր է: Ղարաբաղի նախագահին ու ժողովուրդին կողմէ յաջողութեան մաղթանքներ ըրաւ Ա. Յարութիւնեան շնորհակալութիւն ալ յայտնելով մինչեւ այսօր Հայ Դատի աշխատանքը տանողներուն:

Կարդացէ ետք հասածներէն նաեւ Ֆրանսայէն Կի Ֆիշէրի ուղերձը, Հ. Չոպոյեան խօսք առնելու հրաւիրեց Կ. Արմէնեանը որ քանի մը դրուագներով անդրադարձաւ ԱՄՆ_ու մէջ տարուած Հայ Դատի աշխատանքներուն. շեշտեց բազմակողմանի ջանքերու կարեւորութիւնը, յատկապէս երբ Հայաստանի անկախութեամբ աւելի բարդ արտաքին քաղաքականութիւն մը տանելու անհրաժեշտութիւնը կար:

Խօսք առին նաեւ Պելժիոյ հայութեան կողմէ Էտուար Ժախեան եւ Հ.Յ.Դ._էն Մուրատ Փափազեան: Բացումի պաշտօնական բաժինը աւարտեցաւ նախագահուհի Հ. Չոպոյեանի կողմէ Հայ Դատին Եւրոպայի վաստակաւոր աշխատողներէն հոն ներկաներու ուղղուած ողջոյնի, շնորհակալութեան խօսքով: Ներկայացուց գրասենեակին անձնակազմն ալ, յանձինս՝ տնօրէն Լօրան Լէյլէքեանի ու Թալին Թաչճեանի:

Կարեւոր է, յատկապէս մեր իրականութեան մէջ, շեշտել թէ բոլոր ելոյթները, ողջոյնները եղան միմիայն հայերէնով:

Պատուասիրութեամբ մը աւարտած այս բաժինէն ետք, մօտակայ պանդոկի մը մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական հանդիպում մըն ալ, Հայաստանի դեսպաններուն, ԼՂՀ ներկայացուցիչին ու Հայ Դատի Եւրոպայի, ԱՄՆ_ու պատասխանատուներուն միջեւ: Արտայայտուեցաւ միասնական աշխատանքի, դերերու բաշխումի տրամադրութիւնը:

Յատկապէս Եւրոպայի մէջ, ուր Հայերու ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի նիւթը, ծանօթ պարագաներու տակ, օրէ օր այժմէականութիւն կը շահի, անհրաժեշտ քայլ մըն էր նման գրասենեակի մը բացումը: Անոր յաջողութիւնը իրագործումը պիտի ըլլայ մեր բոլորին նպատակներուն, բաղձանքներուն. այդ իմաստով՝ ամէն եւրոպահայ անպայմա'ն ունի մասնակցութեան պարտք մը որպէսզի յապաղումները աւելի երկար չտեւեն:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ յետ կարճատեւ բայց անողոք հիւանդութեան, Փարիզի հիւանդանոցի մը մէջ, Յուլիս 10_ին, իր մահկանացուն կնքած է Արտաւազդ Պէրպէրեան, անդրանիկ զաւակը Շահան Պէրպէրեանի եւ թոռը Ռեթէոս Պէրպէրեանի:

Ողբացեալը ծնած էր Վարնա 1923_ին, ապա ընտանիքին հետ անցած Գահիրէ, ուր Շահան Պէրպէրեան կը վարէր նոյնանուն վարժարանը: Եգիպտոսէն ետք Շահան Պէրպէրեանի ընտանիքը կը փոխադրուէր նախ Երուսաղէմ, ապա Պէյրութ, ուր յաջորդաբար Շ. Պէրպէրեան նշանակուած էր փիլիսոփայութեան դասատու: 1950_ին Արտաւազդ Պէրպէրեան, որ ընտանիքին հետ Փարիզ հաստատուած էր, կը հետեւէր Գեղարուեստից վարժարանի (Էքոլ տէ Պօ զ'Ար) դասընթացքներուն, որմէ ետք Կոանտ Շօմիէռի ակադեմիային Աշխատանոցի ղեկավար կը դառնար: Ցուցադրած է Անկախներու, Աշնան, Երիտասարդ Նըկարչութեան ցուցահանդէսներուն, ըստացած է Արուեստներու Եւրոպական Ակադեմիայի մրցանակը (1967) եւ սպայից աստիճանը Ֆրանսայի Գեղարուեստական եւ Մշակութային Արժանիքի եւ Արուեստներու Եւրոպական Ակադեմիայի: Բազմաթիւ զարդարանքներ ըրած է հայկական եկեղեցիներու մէջ՝ Ալֆորվիլ, Լիոն, Տէսին, Փարիզ (մկրտարանը), Երուսաղէմ:

Արտաւազդ Պէրպէրեան 20 տարիներէ ի վեր Ավինեոն հաստատուած էր, ուր եւս դասեր կուտար հայ լեզուի եւ պատմութեան: Փարիզ անցուցած տարիներուն հանրային կեանքի գործօն անդամ եղած է, ըլլայ ԺԱՖ_ի, ըլլայ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան մէջ: Աշխատակցած է Հայ Բանաստեղծութեան Ծաղկաքաղին (Անթոլոժի) լոյս տեսած 1973_ին, Ռուբէն Մելիքի ղեկավարութեան տակ: Մասնակցած է բազմաթիւ ցուցահանդէսներու Ֆրանսա, արտասահման եւ Երեւան: Իր վերջին հրապարակային ելոյթը եղած է Ավինեոնի Ապրիլ 24_ի հանդիսութիւնը ուր բանախօսած է եւ ոչինչ նախատեսել տուած է հիւանդութեան այսքան արագ յայտնաբերումը:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տես՝ Դ. էջ:

տես՝ Դ. էջ

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԼՌԵՑԻՆ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախաձեռնութեամբ Յունիս 16-21 տեղի ունեցած գրողներու «համահայկական» համագումարը կը շարունակէ արձագանգ գտնել Հայաստանեան ու աւելի լայն շրջանակով՝ Սփիւռքի մամուլին մէջ: Այս վերջին շերտին արձագանգները կու գան գլխաւորաբար այն գաղութներու թերթերէն որոնք կարեւոր մասնակցութիւն ունեցան այդ համագումարին: Քիչ մը ափսոսալի է, սակայն, որ ամէն ժամանակի հայութեան հիմնական արժէքներէն, հպարտութիւններէն նկատուած գրականութեան միջոցով այդ ձեռնարկին արձագանգները յաճախ չեն կրնար գոհացնել էականին ուղղուած հետաքրքրութիւններ:

Բնական է որ նման բազմամարդ, նոյնիսկ, անհարկի կերպով խճողուած միախմբում մը չի կրնար շրջանցել պարագայականը, կազապարներ, եւ այլն: Սակայն, ի վերջոյ, մարդ առնցմէ ետք, իրաւունք ունի զուտ գրականին նուիրուած հարցականներու, հաստատումներու, նաեւ վիճարկումներու ալ սպասելու: Բան մը որ եղած տեղեկատուութենէն, հրատարակուած ելոյթներէն յայտնի կ'ըլլայ թէ հազիւ աղքատ աղգականի ներկայութիւն մը կրցած է ունենալ համագումարին խանդավառութեան մէջ: Ըսե՛նք որ այս մէկը փորձի արժէքով էր ու յաջորդներուն մօտեցումը աւելի գրական չափանիշով կ'ըլլայ: Այսուհանդերձ, կայ հետաքրքրութեան կէտ մը որ կը մղէ այս լոյսին չկապելու բոլոր ակնկալութիւնները, հարցականները: Եւ ան չի պատկանիր կազմակերպիչ կողմին, այլ՝ անոր հրաւէրին հետ նախապայմանն ալ ընդունած, կամ անոր համակերպած սփիւռքցի մասնակիցներուն:

Իսկապէս զարմանալի էր տեսնել որ աւելի քան տասնեակ մը երկրէ գացած 50 մասնակիցներէն ակներեւօրէն ոչ մէկը վրդոված, հակազդելու հարկը զգացած էր, տեղեկանալով որ «Հայաստանի Գրողների Միութիւնը բացառել է գիտաժողովի ժամանակ միայն մէկ հարցի քննարկում՝ ուղղագրութեան հարցը, որը կարող է այնքան ջուր վերցնել, որ համատեղուելու փոխարէն, վէճերի ու պառակտման պատճառ կը դառնայ» («Երկիր», Յունիս 14-20): Մինչդեռ, ուղղագրութեան նման էական հարցի մը մասին որ իսկական ցաւի վերածուած է, յարմարագոյն առիթը չէ՞ր արտայայտելու անկեղծ կեցուածք մը: Կեցուածք որ քաջութիւնը գտած ըլլար գոնէ անգամ մը համար մէկդի ընելու «կը սիրեմ, կը սիրես»ի, կարօտի, թաց աչքերու դրամագլուխը ու պատշաճութիւններու ենթարկուելու սովորամոլութիւնը: Տեղին չէ՞ հարց տալու թէ այս հինգ տասնեակ սփիւռքցի գրողներէն ո՞չ ոք անդրադարձաւ ենթարկուած վիճակին անհեթեթութեան երբ գրողներու հաւաքոյթէ մը ի սկզբանէ վտարուեցաւ այդ մարզին հիմնաքարը:

Եւ խորհիլ որ ի հաշիւ ներկայի ու ապագայի այնքա՜ն արմատական հարցի մը լուծումին, հրաշալի առիթ մը կորսուեցաւ, կորսնցուցինք, անհանգիստ ըլլալու լարերը ճամպրուկներէն չհանելով: Ի՞նչ կը կորսնցնէր, - եթէ կորսնցնէր - արդեօք հայ գրականութիւնը երբ Սփիւռքի մասնակից գրողները կարենային նախանձախնդրութիւնը ունենալ մէկ անձի պէս ընդդիմանալու ուղղագրութեան նիւթին վտարումին: Իսկապէս դժուար է պատասխան գտնել հարցումին երբ արձագանգները շահուած մեծ բանի մը մասին չեն խօսիր: Բայց անպայման կը շահէր ազգային արժէքներու մեր գանձարանը, ինչպէս նաեւ միասնութիւնը, մէկութիւնը. բաներ որոնք մանրուք դրամի վերածած ենք, տեղի - անտեղի ծախսելու համար ամենայն առատաձեռնութեամբ:

Մասնակիցները, հետաքրքրական է գիտնալ, թէ հարց տուի՞ն բացականերու մասին: Անոնց որոնք Սփիւռքէն, բայց նաեւ Երեւանէն, մերժեցին մաս կազմել հլու - հնազանդներու կարաւանին: Կամ, կազմակերպիչները, ուզեցի՞ն գիտնալ բացակայութիւններու պատճառները:

Հարցը որոշ կէտէ մը անդին, յատուկ ուղղագրութեան ալ չի վերաբերիր այլեւս. այլ շատ տարածուն երեւոյթի մը որ փոխանակ նուազելու, սրբագրուելու, օրէ օր կ'արմատանայ ու կը ճիւղաւորուի մեր իրականութեան մէջ: Մակերեսայինով մը, յաճախ փչոտ, ոչ հաճելի, դժուար խորքեր քօղարկելու այլեւս համազգային դարձած գիծին կը վերաբերի ան: Եւ ամէնէն ցաւալին այն է որ սկսած ենք ոչ միայն մենք մեզ խաբել, այլեւ՝ առկէ գոհացում, նոյնիսկ հաճոյք ստանալ:

Այլապէս, գոնէ մէկ մասնակից պիտի վրդովէր ու վրդովումը պոռալու արիութիւնը գտնէր, գոնէ մէ՛կ հոգի, կարդալով, օրինակ՝ համագումարի օրերուն իսկ (Յունիս 18) հայաստանեան մամուլին մէջ («Զորրորդ իշխանութիւն») լոյս տեսած սա տողերը. «(ախպարը) մարդու այն տիպն է (...) որ տրտնջում է թէ մենք յետամնաց ժողովուրդ ենք, որովհետեւ մարմնավաճառուհին դասական ուղղագրութեան չէր տիրապետում»:

Սակայն, հաւանօրէն համագումարի տենդագին աշխատանքին ու զբօսաշրջութեան, բաժակաճառերու, փուռէն ելած հացի պէս տաքուկ մետալներու ճանճանչին միջեւ բռնուած մեր գրողները ժամանակ ալ չունեցան տեղական մամուլով հետաքրքրուելու, նշմարելու համար թէ ի՛նչ արժէքներ, ի՛նչ շահերու զործիքի կը վերածուին եւ մանաւանդ՝ ի՛նչ մակարդակով: Իսկ նման անդրադարձ անպայման օգտակար կ'ըլլար չորն ու թացը զանազանելու եւ չնորհակալութիւններու, խանդավառութիւններու յորձանքներուն քով իրապաշտ առաւել արժեւորումներ սեղան բերելու համար:

Սփիւռքէն ոչ արհամարհելի խումբի մը ուղղագրութեան նման հիմնական արժէքի մը անտեսումին առջեւ յանձնառութեան պակասի այս փաստը, բնականաբար, ընդդիմադիրներու ճակատին կողմէ պիտի օգտագործուի յարմար առիթով, կրկնելու համար թէ դասականին վերադարձը «հայատեաց» կեդրոններէ թելադրուած խաղ է, եւ այլն, մինչ իսկական հայրենասէր գրողները ծպտուն իսկ չհանեցին հնդօրեայ համագումարին ընթացքին: Կրնայ այդ խումբը նաեւ համեմատուիլ Սփիւռքի մէջ հայկական ամպիոններու ղեկավար այն «հայրդէտ»ներուն հետ որոնք փրենց աչքը յառած Երեւանի Ակադեմիայի տիտղոսաբաշխումի ցանկերուն, պատեհապաշտութեան մրցանիշներ կը հաստատեն, խեղգրութիւնը պաշտպանելով: Իսկ այս պարագաներուն մէջ մեղադրելին ո՞վ պիտի ըլլայ:

Ենթարկումի, սուր անկիւններէ խուսափելու սփիւռքցիներու այս տխուր պատկերին մէջ, հետաքրքրական է գիտնալ թէ քանի մը չեչտ հարցադրումներ ի՛նչ ազդեցութիւն գործած են լսարանին վրայ: Կրցա՞ծ են քանի մը ալիք երեւան բերել մասնակիցներու հանդարտ ծովուն վրայ, օրինակ՝ Արթիւր Անդրանիկեանի ելոյթին հետեւեալ հատուածները («Գրական թերթ», Յունիս 21). «Սփիւռքեան գրական - մտածողական միտքը, որպէս այդպիսին, այսօր չի երեւում իր համընդգրկող ներկայանալիութեամբ: ... Գրականութիւնը եւ մանաւանդ ու յատկապէս սփիւռքեան գրականութիւնը ազգային ինքնութեան խնդիրներ է «յարուցում», մեղադրանք յարուցելու պէս: Լրագրողական չարադրանքներով եւ կեսարեան հատումով «ծնուած» ստանաւորի գրքոյկներով անհնարին, նոյնիսկ մեղք է սփիւռքեան չափազանց պարտաւորեցնող ներկայանալիութիւն ստանալ եւ պահպանել»:

... «Մեր միտքը խնդիր ունի հաղորդակցումի, այնքան դժգոհում - խօսում ենք երկակիութիւնից, գուցէ՝ Հայի ԵՐԿԱՄԻՐՈՒԹԻՒՆԻՑ, բայց ի՞նչ հաղորդակցում պէտք է տեղի ունենայ, այսօրինա՛կ սփիւռքեան «ներկայանալիութեամբ»: Այդ հաղորդակցումը, անշուշտ, արեւմտահայերէն ասած՝ իր էութենականութիւնը ստանալու, բովանդակաւորուելու է այլ հարթութեան վրայ եւ այլ պայմաններում, եթէ, ի հարկէ սեղծագործ փորձառութեամբ մեզ ճանաչելի լինէր Սփիւռքը: Մենք բնաւ եւ երբեք չզօրեցինք «ստանձնել» Սփիւռքը՝ իր գրականութեամբ, պատմութեամբ, փորձառութեամբ, ուղղագրութեամբ»:

Հայաստանի մէջ ալ, Սփիւռքի մէջ ալ, կա՛ն անշուշտ օրօրներէ կշտացած, յանձնառութեան արիութեան տէր գրողներ. ու օր մը, անպայման, պիտի կազմակերպուի գրական - մտաւորական լուրջ մըտահոգութենէ մեկնած համագումար մը: Սուր վէճերու, փոթորկոտ նիստերու վայր պիտի ըլլայ ան վստահաբար, բայց մետալներու կարաւանէն ետք, տեղէն չարժելու կարգը ի վերջոյ գրականութեան հասած պիտի ըլլայ անով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻՒՌՔԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԱՀԱԶԱՆԳ Է ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅԵ՛Ր ԱՐԹՆՑԷ՛Ք...

ԽՄԲ. - «ՅԱՌԱՋ»ի. - Պէյրութի մեր պաշտօնակից՝ «Ազդակ»ի Յուլիս 22-ի թիւէն կ'արտատպենք Շահանդուխտի «Ահազանգը»: Խոր ցաւով կ'արձանագրենք հոն տեղ գտած կրթական մտահոգութիւնները, նկատի առնելով մանաւա՛նդ վայրը: Արդարեւ, Լիբանանը եղած է (է՞ր) մեր կրթական օճախը եւ եթէ հոն պարզուած պատկերը այս է, ի՞նչ ակնկալութիւններ կրնանք յուսալ այլ գաղութներէ:

***

2001 - 2002 կրթական տարին կը փակուի քանի մը օրէն:

Անցնող վերամուտին յոյսեր կապուեցան, թէ լուծում մը կը գտնուի մեր վարժարաններու տնտեսական տագնապին, թէ մեր ուսուցիչները գոհ տրամադրութեամբ կ'երթան ամառնային արձակուրդի: Արձակուրդը ընդհանրապէս կազդուրիչ, վերանորոգիչ ուժ ունի: Իւրաքանչիւր անձ իր նախասիրութեան հետեւելով կը կազմակերպէ արձակուրդային յայտագիրը: Իսկ ուսուցիչներուն պարագային շատ կարեւոր է այս արձակուրդը, ոչ միայն ֆիզիքական հանգիստի, այլեւ մտային զարգացման, նորութիւններու հետեւելու եւ ինքզինք որակաւորելու: Ու այս ամէնը կ'ենթադրէ անշուշտ նիւթական կարելիութիւն: Հոս է արդէն բուն ցաւը: Մեր ուսուցիչները զուրկ են նիւթական կարելիութիւններէ, մանաւանդ՝ վերջին երեք - չորս տարիներուն ընթացքին:

Այս հարցը լուծելու համար քայլեր առնուեցան անցնող կրթական տարեշրջանին: Հայ ազգային, լիբանանահայ կեանքին հետեւող ռեւէ Հայ մօտէն թէ հեռուէն տեղեակ է մեր վարժարաններու տագնապին, որովհետեւ Լիբանանի մէջ ամէն տարի քիչ մը աւելի տնտեսական տագնապի մագլցում արձանագրուեցաւ. անգործութիւն եւ անոր հետեւանքները ուրիշ բան պիտի չըլլայ: Առաջին տուժողները եղան մեր վարժարանները, այսինքն՝ մեր ուսուցիչները: Ու առաջքը առնելու համար այս ահաւոր ԲԱՑին, գումարուեցան ժողովներ, համագումարներ, ուղղակի կամ անուղղակի զրոյցներ: Հարցը քննարկուեցաւ ամէն կողմէ, բայց կը տեսնենք որ արդիւնքի մը չենք յանգած: Մինչեւ փակ վարժարաններ փակեցինք, խտացուցինք ուսուցիչներու չարքերը՝ խնայողութիւն կատարելու համար, բայց ԲԱՑը մնաց ու առաւել խորացաւ:

Ծիգեր եղան Ուսումնական Խորհուրդի, խնամակալութիւններու եւ պատկան մարմիններու կողմէ, բայց իրականութիւնը այն է, որ բաւարար չեղան կատարուած օժանդակութիւնները: Ծնողներ չկրցան պահանջուած օժանդակութիւնը հայթայթել: Անոնց մէջ կար դասակարգ մը, որ միշտ անտարբեր մնացած է անցեալին, ու այսօր՝ աւելի: Սրտցաւ եւ տիպար ծնողներ ունինք, որոնք կը տագնապին իրաւամբ բոլորին հետ, բայց անկարելիին առկայութիւնը ճնշիչ կը մնայ անոնց ուսերուն: Արդար ըլլալու համար ըսենք, որ քիչեր յիշեցին «կամենալը կարենալ է» իմաստութիւնը: Առիկա ուրիշին համար է, ոչ՝ չեցին: Դպրոցի հանդէպ պարտաւորութիւնները միշտ վերջին հոգը նկատուած է մեր ծնողներէն շատերուն կողմէ: Ու այս դասին մէջ տեսանք իրենց զաւակներուն հանդէպ անբարեխիղճ ծնողներ, որոնք համարձակեցան չարիք բերել մեր ազգային կեանքին՝ զանոնք յանձնելով խորթ շրջանակներու: Աւելի չխօսինք այս մասին: Իբրեւ թէ ձրի կամ ոչինչ սակով վարժարաններու յանձնեցին մեր ազգին ապագան կերտելու կոչուած մանուկները, պատանիները ու ասկէ՝ անոնց խղճահարութեան:

Այո՛, ծնողներէն շատեր (բացառութիւնները յարգելի են միշտ), այո՛, շատեր կրնային նեցուկ կանգնիլ մեր վարժարաններուն, բայց չըրին: Մեղքը իրենց վզին:

Ու ապա դառնանք մեր ժողովներուն, «Լիբանանահայ կրթական կեանքը» իբրեւ օրակարգ արծարծած ժողովներուն: Շատ խօսեցանք, ցաւերը մատնանշեցինք, բայց մատի վրայ գտնուեցան «մատ չարժողները», ինչ որ անբաւարար եղաւ:

Ժողովուրդ Լիբանանի Հայոց, գիտէք թէ ուսուցիչներ ունինք, որոնք զանձած են միայն երեք ամսուան թոշակ: Սա կը նշանակէ, թէ վեց ամիս չեն զանձած, ո՛ւր մնացին ամառնային թոշակները:

Ի պատիւ մեր ուսուցիչներուն՝ հարկ է հաստատել, թէ անոնք հրապարակաւ ոչ մէկ բողոք ներկայացուցին: Գանգատները եղան ներքին, իրարու միջեւ եւ չուզեցին փողոց իջնել: Իսկ մեր ժողովուրդը հաւանաբար կարծեց, թէ քանի որ ուսուցիչները լուռ են, ուրեմն ամէն ինչ կարգադրուած է:

Եթէ ունինք մատի վրայ համրուող հազիւ ինքնաբաւ, ծայրը ծայրին բերող վարժարաններ, Փառօ... Հաւանաբար գտնուին կարգ մը առանձնաշնորհեալ ուսուցիչներ, առաւելաբար նորագիրներ, որոնց գոհունակութիւն տրուեցաւ իբրեւ նորեկներ: Իսկ միւս կողմէ վաստակաւորները առաւել տուժեցին, որովհետեւ անոնք չկրցան «չարժիլ», կար հատուցումի հաշիւ:

Ո՞ւր պիտի հասնինք այս քայլերով, կարկամ, դանդաղ ու երերուն:

Ժողովրդային մտածողութիւնն ալ ունի իր ուրոյն վարկածը: «Ազգին մեծերը թող մտածեն, անոնք թող օգնեն մեզի»: Այս կեցուածքը կարելի է վերլուծել ճիշդ կամ սխալ գնահատանքով: Բայց փիլիսոփայելու ժամանակը չէ, օղակը սեղմած է մեր վիզը, ու փրկութիւնը կ'ակնկալուի հրաշքէն: Այսպիսով Լիբանանի մէջ հայկական ուսումնառութիւն, հայեցի կրթութիւն կամ դաստիարակութիւն չըլլար: 21-րդ դարուն հայ ուսուցիչը չի կրնար ասկէ աւելի գլուխ ծռել: Յետո՞յ... Այս «յետոյ»ին պատասխանը կը սպասուի:

Լիբանանահայ ուսումնական - կրթական համակարգը հիւանդ է հայկական բոլոր վարժարաններու պարագային, առանց համայնքային խտրութեան:

Ահազանգը հնչած է. ով որ քնացած է, անպայման պէտք է արթննայ փրկուելու համար...

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ

Ամսագիր -
Կրօնական - գրական - բանասիրական
Պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի
հայ պատրիարքութեան
Թիւ 1 - 2 - 3 -, Յունուար - Մարտ 2002

Երուսաղէմ

***

ՀԱՅՈՑ
ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԸ
Մեր յուշերու եւ իրականութեան մէջ

***

ՄՈՒՍԱԼԵՌՑԻ ՊԱՊՍ

ԳԷՈՐԳ ԲԱՂԴԻՇԵԱՆ

Սրբոց Յակոբեանց տպարան
Երուսաղէմ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱՄԱՎԵՐՋ ՈՒ ՀԱՆԴԷՍ

Ամավերջ· վերջ մը դպրոցականներու դպրոցական կեանքի մէկ էջին· աշխատանքներու «հաշուեփակ» մը, նաեւ նոր յոյսերու դարձակէտ:

Դարձող օղակ մը, որուն մէջ կը կլանուին մեծն ու փոքրը, ձգտումներու եւ իղձերու իրականացումով մղուած:

Հայկական վարժարաններու հաճելի աւանդութիւններու շարքին անցած է նաեւ «Ամավերջի հանդէս» հասկացողութիւնը, որ քով-քովի կը բերէ ծնող-աշակերտ-ուսուցիչ երրեակը, եռանկիւնի հաւասարակշռութիւն մը ստեղծելու դիտաւորութեամբ:

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը եւս, այս տարի, նման համախմբումով մը կատարեց այդ «պարտականութիւն»ը, մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի բաժիններուն համար:

Յունիս 22-ին 29 փոքրիկներ «վկայուեցան» իրենց կեանքի առաջին վկայականով, արտաբերելով քանի մը դողդոջներ ու տողեր իրենց փոխանցուած դիտելիքներէն:

Իսկ Յունիս 30-ին, նախակրթարանի աշակերտներն էին, որ Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ ներկայացուցին իրենց հանդէսը:

Մասնակից էին դպրոցի բոլոր աշակերտները: Իւրաքանչիւր դասարան ունէր ֆրանսերէնի եւ հայերէնի տրամադրուած բաժին մը, երգ, արտասանութիւն կամ թատերական փոքր ներկայացումներ (հայերէնով, յատկապէս Թումանեանէն առնուած կտորներ):

Բեմ-սրահ յարաբերութիւնը փոքրերուն կու տար որքան որ երկիւղ մը, այնքան նոյնքան մըն ալ ինքնավստահութիւն, զանոնք կը քաջալերէր իրենց լաւագոյնը ներկայացնելու: Անոնք մասնակից կը դառնային իրենց կեանքին առընչուող երեւոյթի մը եւ կը կատարէին ուրոյն աշխատանք մը, որ կը դառնար դրական ներդրում մը:

Իսկ հայկական դպրոցը ունի իրեն վստահուած ու իր կողմէ ստանձնուած պատասխանատուութիւն մը, զոր պարտաւոր է իրագործել: Թէ որքանո՞վ զայն կը հասցնէ իր նպատակին, կամ կը յաջողի իր նպատակին մէջ, այդ կախում պիտի ունենայ յատկապէս հոն տիրող մթնոլորտէն ու այդ մասին պիտի վկայեն հոնկէ շրջանաւարտ սերունդները, իրենց յիշողութեամբ ու որդեգրելիք կեցուածքով՝ ազգային կեանքի մէջ իրենց ներդրումով:

Հանդէսները ձեւով մը կը դառնան իրենց դպրոցական ու ապրուած կեանքին մէկ մանրանկարը, ուր անոնք կը գըտնեն ինքզինքնին:

Այս տարուան նախակրթարանի CM 2 դասարանի շրջանաւարտները թիւով 14 էին: Յառաջիկայ տարի այդ երախաները պիտի դառնան տարբեր միջնակարգ դըպրոցներու աշակերտներ, մեծ մասամբ՝ ոչ-հայկական: Լաւատես ենք որ պիտի պահեն յիշողութիւն Յունիս 30-ի շըրջանաւարտութեան հանդէսէն ու իրենց ստացած հայկական վկայականէն. յոյսով ենք որ ապագան կը վկայէ այդ:

Առաջին անգամ ըլլալով, այս տարի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի տնօրէնութիւնը հըրաւիրած էր գրող մը շրջանաւարտներուն փոխանցելու հուսկ բանքը:

Մովսէս Պչաքճեան խուսափեցաւ իր խօսքը խրատական մը դարձնելէ: Ան (արդէն այս տարուան ընթացքին առիթ ունեցած էր հանդիպելու աշակերտներուն ու իրենց կողմէ ունկնդրելու իր բանաստեղծութիւնները) թելադրեց շըրջանաւարտներուն կեանքի մէջ չգոհանալ միայն նիւթական յաջողութեամբ, այլեւ զարգացնել գեղարուեստը: Յաջողութիւններու մէջ կարեւորեց արժանապատուութեան պահպանումը, մանաւանդ ազգային պատկանելութեան մը արժանապատուութիւնը ունենալ՝ տիրապետելով լեզուին ու մշակոյթին: Մ. Պչաքճեան յորդորեց անոնց միշտ յիշել իրենց դպրոցը: Ան իր խօսքը աւարտեց «Վառեցէ՛ք այնպիսի լոյս մը, որ ոչ ոք կարենայ մարել» արտայայտութեամբ:

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հանդէսին ներկայ էին Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի, Առաջնորդ Հայոց Փարիզի՝ Գիւտ Արք. Նագդաշեան, Ալֆորվիլի քաղաքապետ-երեսփոխան՝ Պր. Ռընէ Ռուքէ, դպրոցի ու եկեղեցւոյ կեանքով հետաքրքրուած այլ անձնաւորութիւններ, ծնողներ ու բարեկամներ:

Ամավերջ. բայց՝ վերամուտի արձանագրութիւնները արդէն կայացած են: Քանի մը ամսուան դադար, ուժերու պրկում եւ նոր աշխատանք:

Ս. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

● Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան Թեմական Պատգամաւորական Ժողովը գումարուեցաւ Յունիս 30-ին Քէօլնի Առաջնորդարանին մէջ:

Ժողովին մասնակցեցան 13 Հայ Եկեղեցական համայնքներ իրենց շրջաններէն ընտրուած պատգամաւորներով, թիւով 38: Թեմակալ Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի նախագահութեամբ գումարուած երկօրեայ ժողովներուն ներկայ էր նաեւ Թեմի եկեղեցական դասը ամբողջութեամբ:

Շաբաթ՝ Յունիս 29-ի նիստը նուիրուած էր տեղեկագրութեանց եւ հաշուետուութեանց: Առաջնորդին բացման աղօթքէն ետք Դիւանի ատենապետ Տոքթոր Սարգիս Քէհեաեան արտասանեց ողջոյնի խօսք, ապա ներկայացուց տարեկան տեղեկագիրը անդրադառնալով եկեղեցական, վարչական եւ մշակութային գործունէութեանց, ինչպէս նաեւ 2001ին 1700-ամեակի առթիւ տեղի ունեցած միջոցառումներուն եւ մանաւանդ ուխտագնացութեան:

2001-ին Առաջնորդութիւնը պատշաճ ձեւով տօնախմբած էր իր հիմնադրութեան 10-ամեակը եւ Գերմանիոյ Առաջնորդութեան եւ ՀՀ Գերմանիոյ Դեսպանութեան միասնական ջանքերով փառաւոր կերպով նշուած էր նաեւ ՀՀ-եան անկախութեան հռչակման 10-ամեակը: Յարգելի ատենապետը այս զոյգ ձեռնարկներուն եւս ակնարկեց հակիրճ ձեւով:

Թեմական Խորհուրդէն Օր. Անահիտ Պինոիկ իր հերթին ներկայացուց Առաջնորդութեան տարեկան հաշիւները բծախընդրութեամբ պատրաստուած կրաֆիքներով, զանոնք բաղդատելով նաեւ անցեալ տարուան կացութեան հետ:

Այնուհետեւ իւրաքանչիւր համայնք ներկայացուց իր տարեկան տեղեկագրութիւնն ու հաշուետուութիւնը:

Յաջորդ օր, Կիրակի, Յունիս 30-ին ժողովը շարունակեց իր նիստը, որ նըւիրուած էր Առաջնորդութեան եւ համայնքներու յառաջիկայ գործունէութեան եւ նոր ծրագրերուն:

Օրակարգի նիւթերէն էին Առաջնորդութեան եւ ՀՀ Գերմանիոյ Դեսպանութեան համագործակցութեան, ինչպէս նաեւ յարաբերութեան հարցերը՝ Առաջնորդութեան ու տարբեր կազմակերպութիւններու միջեւ:

Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան վիճակագրական տուեալներով ներկայացուց Գերմանիոյ Թեմի հոգեւոր գործունէութեան տեղեկագիրը: Այստեղ ի մասնաւորի նըշուեցան 1700-ամեակի առթիւ տեղի ունեցած եկեղեցական արարողութիւնները, միջեկեղեցական հանդիպումները ու արարողութիւնները, ցուցացանդէսները, դասախօսութիւնները եւ այլ միջոցառումները:

Առաջնորդութեան յառաջիկայ ծրագրերուն մէջ կարեւորագոյն տեղը կը գըրաւէր նորահիմն Մշակութային Յանձնախումբի գործունէութիւնը: Յանձնախումբը հիմնուած է անցեալ տարի, իր հիմնական նպատակն է տարբեր Համայնքներու մէջ նիւթապէս ու բարոյապէս քաջալերել մշակութային գործունէութիւնը իր առաջարկած ծրագրերով եւ կամ առաջարկներուն իրագործման համար զօրակցութիւն ցոյց տալով:

Թեմական Պատգամաւորական երկօրեայ ժողովները վերջ գտան նոյն օրը կատարուած միասնական ճաշով:

● Պատգամաւորական ժողովին յաջորդեց Առաջնորդին նախագահութեամբ եւ Թեմէն ներս ծառայող հոգեւորականաց դասի մասնակցութեամբ կրօնական ժողովը: Նիստի ընթացքին քննարկուեցան Թեմին առընչուած բազմաթիւ խնդիրները եւ առաջնահերթ լուծում պահանջող հարցերը: Ի մասնաւորի շեշտըւեցաւ խառն ամուսնութիւններու օր ըստ օրէ աճող թիւը եւ անոնց հետ կապուած տարատեսակ դժուարութիւնները: Ընդհանուր քննարկումներով եւ գաղափարներու փոխանակումով փորձեր կատարուեցան գործնական լուծումներ գտնելու տուեալ իրականութեան մէջ եւ որքան հնարաւոր է ամրապնդել մեր ժողովուրդի մէջ ազգային ինքնութեան, աւանդական ծէսերու եւ մշակութային արժէքներու պահպանման գիտակցութիւնը: Խօսուեցաւ նաեւ ընդհանուր համայնքին խնդիրներու մասին եւ մասնաւորապէս շեշտուեցաւ հոգեւորականներու դերն ու անոնց կրած պատասխանատուութիւններու լուրջ արժէքը՝ իրականացնող հովուական ծառայութեան ընթացքին:

● Գերմանիոյ Շթութկարթ քաղաքին մօտ գտնուող Հէրընպէրկ գիւղաքաղաքին մէջ Յուլիս 1-ին տեղի ունեցաւ Գերմանական Աւետարանական եկեղեցւոյ եւ Արեւելեան Ուղղափառ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներու տարեկան հանդիպումը: Հանդիպման կը մասնակցէին Գերմանիոյ Աւետարանական եկեղեցւոյ կեդրոնական Խորհուրդէն անդամներ եւ Արեւելեան եկեղեցիներու մասնագէտներ: Իսկ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներէն Ասորի, Ղպտի, Եթովպիական, Հնդիկ եւ Հայ եկեղեցւոյ հոգեւորականներ: Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան ներկայացուցիչն էր Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեան:

Երկօրեայ հանդիպման ընթացքին քըննարկուեցան երկու կողմերը յուզող հարցեր ու Գերմանիոյ մէջ Քրիստոնեայ հաւատացեալներու առընչուող խնդիրները:

Հանդիպման կարեւոր նիւթն էր արդի ժամանակի Քրիստոնեայ հասարակութեան աշխարհայնացումը: Աւետարանական եկեղեցւոյ կողմէ փրոֆ. Թամքէ եւ Հայ եկեղեցւոյ կողմէ Հայր Արմաշ իւրաքանչիւրը մէյ մէկ դասախօսութիւն կարդացին: Կարծիքներու փոխանակումներ կատարուեցան նաեւ կրօնական եկեղեցական դաստիարակութիւններու, խառն ամուսնութիւններու, ինչպէս նաեւ Աւետարանական եւ Արեւելեան եկեղեցիներու յարաբերութեանց ու համագործակցութեանց նիւթերու շուրջ:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
2002, Յուլիս 4

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

– Այդ տեսակ մտատանջութիւններ մի՛ ունենար, – ըսաւ Լեւոն, – տանը մէջ միայն ծերունի մայրս կայ, որ վստահ եմ, թէ շատ սիրով պիտի ընդունի քեզ, երբոր պատմութիւնդ իմանայ:

Մանկամարդուհին չէր գիտեր, թէ ի՛նչ որոշում տայ: Երիտասարդին հրաւէրը ընդունիլ անպատշաճ կը թուէր իրեն, բայց միւս կողմէ ուրիշ միջոց մը չէր կրնար գտնել: Իրա՛ւ է, որ ազգականներ ունէր: Բայց անոնք հեռաւոր թաղեր կը բնակէին, եւ կարելի չէր գիշերուան այդ ժամուն անոնց մօտ երթալ:

Պահ մը խորհելէ ետքը մանկամարդուհին ըսաւ.

– Այս գիշերուան համար կ'ընդունիմ ձեր հիւրընկալութիւնը:

– Որչափ ատեն որ ուզես՝ կրնաս մնալ մեր տունը, – պատասխանեց Լեւոն, – եւ կրնաս վստահ ըլլալ, որ հաճոյքով պիտի հիւրասիրենք քեզ:

– Շնորհակալ եմ:

– Ուրեմն երթա՛նք:

Եւ ուղղուեցան դէպի Փարմաք Գաբու: Լեւոն ուզեց կրկին խօսեցնել մանկամարդ աղջիկը:

– Սխակը ձեր ազգակա՞ն է, – հարցուց:

– Ոչ, – պատասխանեց աղջիկը, – ազգական չէ, բայց շատ մտերիմ բարեկամ մը եւ նոյնիսկ բարեկամէ տարբեր բան մը:

– Բարեկամէ տարբեր բա՞ն մը, – հարցուց երիտասարդը՝ զարմացած դէմքով:

– Այսինքն՝ նշանածս է:

– Երանի՛ իրեն, որ ձեզի պէս գեղեցիկ օրիորդի մը հետ նշանուած է:

– Կ'աղաչեմ, պարո՛ն, այդ տեսակ խօսքեր մի՛ ընէք:

– Կարծեմ վիրաւորիչ բան մը չըսի:

– Ներկայ պարագաներու մէջ գեղեցկութեան խօսք ընելը վիրաւորիչ է:

– Կը ներէք ուրեմն:

– Դուք ալ կը ներէք, որ այդ խօսքերը ստիպուեցայ ընել, բայց քանի որ Սխակի բարեկամն էք, պիտի չվշտանաք, այնպէս չէ՞:

– Բնաւ չեմ բարկացած, արդարեւ Սխակ բարեկամս եւ ընկերս էր, բայց իր նշանուած ըլլալը չէի իմացած:

– Որչա՞փ ատեն է, որ չէք տեսած զինքը:

– Երկու ամիսէն աւելի է:

– Ուրեմն շատ պարզ է, որ իր նշանուած ըլլալը չէք գիտեր, քանի որ ամիս մը ի վեր է, որ նշանուած է:

– Եւ ահա հիմա ձգեց փախաւ:

– Ի՞նչ ընենք, ճակատագիր:

– Գոնէ գիտէ՞ք, թէ ուր պիտի երթայ:

– Նախ Պուլկարիա, բայց հոն մնալու միտք չունի: Իր դիտաւորութիւնն է Պուլկարիայէն Եգիպտոս անցնիլ:

Մայրը եկաւ դուռը բանալու եւ մանկամարդ աղջիկը նշմարելով իր զաւկին մօտ՝ զարմանքի շարժում մը ըրաւ: Լեւոն զգաց մօրը միտքէն անցածը եւ ժըպտուն դէմքով մը ըսաւ.

– Հետս հիւր մը բերի. այս գիշեր հոս պիտի մնայ:

– Բայց ո՞վ է այս օրիորդը, – հարցուց ծերունի կինը:

– Հիմա ամէն բան կը հասկնեմ... դուն շուտ սենեակիդ մէջ անկողին մը պատրաստէ՛ իրեն, որովհետեւ օրիորդը շատ յոգնած է եւ հանգստանալու պէտք ունի:

Լեւոն աղջիկը առաջնորդեց հիւրասրահը, յետոյ մօրը քով վազեց եւ բացատրեց իրողութիւնը:

Բարի կինը չափազանց յուզուեցաւ Շաքէի պատահած դժբախտութենէն եւ անկողինը պատրաստելէ ետքը եկաւ անոր քով եւ ջանաց զայն մխիթարել:

Ծերունի կնոջ ցոյց տուած այս համակրական վերաբերումէն Շաքէ շատ զգածուեցաւ եւ արտասուելով՝ շնորհակալութիւն յայտնեց:

– Մի՛ լար, աղջիկս, – ըսաւ պառաւը, – այստեղ քու տունդ է եւ կրնաս ուզածիդ չափ մնալ:

– Ես միայն մէկ գիշեր ձեզի ձանձրութիւն պիտի տամ, – պատասխանեց Շաքէ, – վաղը առտու կրնամ ազգականի մը տունը երթալ:

– Քանի որ քեզ ձերբակալելու վախ կայ, չեմ ուզեր, որ այս տունէն հեռանաս, մինչեւ որ այդ վախը անցնի:

– Բայց պէտք է երթամ մեր ազգականները գտնեմ իրենց իմաց տամ մօրս եւ եղբօրս ձերբակալութիւնը, որպէսզի պէտք եղածը ընեն՝ զանոնք ազատելու համար:

– Դուն ազգականներուդ հասցէն տո՛ւր, իմ Լեւոնս կ'երթայ զանոնք կը գտնէ եւ պէտք եղածը կը խօսի:

– Այդ խնդիրներուն մասին վաղը առտու կը խօսինք, – ըսաւ Լեւոն, – հիմա օրիորդը հանգստանալու պէտք ունի:

– Եկուր, աղջի՛կս, երթանք իմ սենեակս, – ըսաւ պառաւը եւ աղջկան հետ դուրս ելաւ սենեակէն:

Երիտասարդը սիկառէթ մը վառեց եւ սկսաւ ժուռ գալ սենեակին մէջ: Սխակին ու Շաքէին փախուստը իր միտքը կը տանջէր:

(Շար. 262)

Madame Paule Berberian et ses enfants Vanik, Henry, Karine ont la douleur de faire part du décès de leur époux et père

Ardavazt BERBERIAN

survenu le mercredi 10 juillet 2002 à l'âge de 78 ans.

Les obsèques auront lieu le mardi, 16 juillet à 15 heures en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Ni fleurs, ni couronnes. Des dons peuvent être faits pour la recherche sur le cancer ou toute association culturelle arménienne.

Vanik Berberian
Malicorne
36190 Gargilesse

«HARATCH» présente ses condoléances à Madame Berberian et à ses enfants.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Վարժարանի խնամակալութիւնը, Տիկին Սիրանոյշ Թաժոյեանի (ծնեալ՝ Տէր - Մովսէսեան) մահուան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Տէր եւ Տիկին Է. Վարդանեան 300 Եւրո, Տէր եւ Տիկին Լ. Վարդանեան 200 Եւրո, Տէր եւ Տիկին Ս. Վարդանեան 200 Եւրո, Տիկին Վ. Տէմիրճեան 150 Եւրո, Տէր եւ Տիկին Կ. Տանաճեան / Տէմիրճեան 50 Եւրո, Տէր եւ Տիկին Ժ. Վ. Տէմիրճեան 50 Եւրո, Տիկին Շ. Փափազեան / Ժիլ 50 Եւրո, Տիկին Ս. Յակոբեան 45 Եւրո:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հրաչեայ Զուլհակեանի յիշատակին Ժագլին Թոմըլէն եւ Յարութիւն Զուլհակեան 300 Եւրո կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՒԱՁԻ. - Յակոբ եւ Մարի - Լուիզ Պալեան 100 Եւրո:

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Admissions pour l'année universitaire 2002-2003

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԱՅՐ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Vous êtes Arménien(ne) ?
Vous désirez poursuivre vos études universitaires à Paris ?

La Maison des Etudiants Arméniens de la Cité Internationale Universitaire de Paris (C.I.U.P.) peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement européen et international propice aux échanges intellectuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 28 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. La Maison des Etudiants Arméniens accueille également des chercheurs, enseignants-chercheurs et des stagiaires. Les mois d'été, de juillet à septembre, elle héberge dans la limite des places disponibles les visiteurs universitaires de passage.

***

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (maîtrise, DEA, Doctorat) կը հետեւին Փարիզեան Համալսարանի մը մէջ: Թեկնածութիւնները պէտք է հասնին Յունիս 28-էն առաջ քննիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30-էն առաջ: Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասատուներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն: Հայ Ուսանողներու Տունը մաս կը կազմէ Միջազգային Ուսանողական Ոստանին ուր, պարտէզներով շրջապատուած 37 տուներու մէջ, կ'ապրին զանազան երկիրներէ եկած մօտ 5500 ուսանողներ: Ոստանը ունի նաեւ իր յատուկ գրադարանը, լողարանը, մարզադաշտը, ճաշարանը եւ թատրոնը: Հայ Ուսանողներու Տունը կը գտնուի Փարիզի կեդրոնէն եւ Սորպոն համալսարանէն ոչ շատ հեռու (RER Cité Universitaire, Métro Porte d'Orléans):

— — — — — — — — — — — —

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens — Fondation Marie Nubar
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice / Տիկին Ծովինար Գեւոնեան, Տնօրէնուհի
57, boulevard Jourdan,
75690 Paris cedex 14 — France
Tél.: 01 44 16 10 60 - Fax: 01 44 16 10 61
e-mail: maison.armenie.ciup@free.fr
Pour visiter le site : www.ciup.fr

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաքաղոկ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 17
MERCREDI
17 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.472 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.472

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 15 / 16)

ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՐԱՐՔՆԵՐՈՒ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՁՈՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑ

Մոսկուայի մերձակայ Կրասնոարմեյսկ քաղաքին մէջ ուր ռուս ազգայնականներու խմբակ մը յարձակած էր հայկական տուներու, հայ բնակիչներու վրայ, Յուլիս 12-ին 500 հոգինոց ապօրինի ցոյց մը տեղի ունեցած է: Ցուցարարներու մեծ մասը եղած են հակահայ արարքներու հեղինակներուն մերձաւորները: Նախաձեռնողներուն մէջ գտնուած են Ռուսաստանի ազգայնական խմբաւորումներու քանի մը ներկայացուցիչներ: Ցուցարարները ազգայնամոլական լոզունգներ արձակած են: Քաղաքին վարչակազմի ղեկավար Վ. Պաշնեցեւ ըսած է թէ որոշուած է յառաջիկայ օրերուն աւելի խիստ հսկողութիւն սահմանել, կանխելու համար նման պատահարներ:

***

ԿԱՐԿՈՒՏԸ ՎՆԱՍԱԾ Է ԼՈՌԻԻ ՄԱՐԶԻՆ

Յուլիս 12-14 Լոռիի մարզին մէջ ուժեղ կարկուտը մեծ վնաս պատճառած է գիւղատնտեսութեան: Կողես, Վարդաբլուր, Ամրակից համայնքներուն մէջ աւերուած են դաշտերը, իսկ Օձունի մէջ ամբողջ ցանքը փճացած է: Վնասուած են նաեւ դպրոցական շէնքերը, ճամբաներ:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԵՐ ՔԱՆԴՈՒԱԾ

Կրասնոդարի Բելոռեչենսկ քաղաքին գերեզմանատան մէջ, Յուլիս 14-ին, անծանօթներ 17 գերեզմանաքարեր քանդած են: Անոնցմէ ինը կը պատկանէին Հայերու շիրիմներու:

***

ՉԱՅՔՈՎՍԿԻ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՀԱՅ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ՝ Ա. ՉԱՎՈՒՇԵԱՆ ԵՒ Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ

Մոսկուայի մէջ չորս տարին անգամ մը տեղի կ'ունենայ միջազգային Չայքովսկի փառատօնը, 1958-էն ի վեր: Մրցանակաբաշխութեան վերջին փուլին հասած ութ երաժիշտներէն եղած են թաւջութակահար Ալեքսանդր Չաւուշեան եւ ջութակահար Հայկ Գազազեան որոնք փառատօնին դափնեկիր ընտրուած են ժիւրիին կողմէ:

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատին Յուլիս 15-ի նիստին ներկայացած են Ազգային Ժողովի փոխ-նախագահ Գագիկ Ասլանեան եւ երեսփոխան Հայկ Բաբուխանեան: Առաջինը յայտարարած է թէ ահաբեկչական արարքը ուղղուած էր Միասնութիւն դաշինքին դէմ: Իսկ Հ. Բաբուխանեան ըսած է թէ Ն. Յունանեանի ծանօթացած էր ուսանողական տարիներէն, բայց կապ չէ ունեցած հետը: Ան հերքած է նաեւ Ն. Յունանեանի պնդումը թէ դէպքէն առաջ իրեն հետ հանդիպում ունեցած էր, քանի որ այդ շրջանին ինք արտասահման կը գտնուէր:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԲԱՆԱԿԸ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ԳՐԱՒԵԼ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ՊԱՏԿԱՆՈՂ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐ

Արաբական «Ալ Գուտս» թերթը կը տեղեկացնէ թէ իսրայէլեան բանակը վերջին օրերուն գրաւած է Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքարանին պատկանող տարածքներ, Բեթղեհէմի շրջանին մէջ: Այդ հողերուն վրայ ծրագրուած է ռազմակայան մը կառուցանել: Թերթը կ'ըսէ տակաւին թէ պատրիարքարանը վերջին շրջանին նոյն խնդրին մասին բանակցութիւններ կը վարէր Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարութեան հետ, բայց արդիւնք չէ ստացած:

***

Երուսաղէմի պատրիարքարանէն հեռաձայնով Յուլիս 15-ին մեր ստացած տեղեկութեան համաձայն, հարցը կը վերաբերի պատի մը զոր բանակը կ'ուզէ կառուցել հայկական հողերու մէջտեղէն, մինչ պատրիարքարանը կ'առաջարկէ որ ան բարձրանայ նոյն հողերուն սահմանին վրայ, առանց երկուքի բաժնելու հայապատկան տարածքը: Բանակցութիւնները կը շարունակուին ու հարկաւոր պարագային հանրային կարծիքը կը լուսաբանուի հաղորդագրութեամբ մը:

Հայեւթուրք Հաշտութեան Յանձնաժողովին նոր հանդիպումը

Ինչպէս յայտարարուած էր, Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնաժողովին անդամները Յուլիս 11-12 հաւաքուած են Թուրքիոյ միջերկրականեան Պոտրում քաղաքը: Նախկին կազմին վրայ Թրքական կողմէն աւելցած է նոր մասնակից մը Մահիր Պալճըօղլու: Հայկական կողմը պահած է նախկին կազմը, հակառակ նախապէս կատարուած տեղեկատուութեան թէ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախկին նախարար Ալ. Արզումանեան առողջական պատճառներով նոր հանդիպումէն պիտի բացակայի:

Յանձնաժողովը Յուլիս 11-ին առաջին ժողովի մը նիւթ ըրած է կացութեան արժեւորումը: Յետոյ «Հայեւթուրք յարաբերութիւններու նոր զարգացումներ» խորագրով ձեռք առնուած են յանձնաժողովին կառոյցը, խուրձընդունները, նոր նպատակներու, կառավարութիւններու հետ շփումներու հարցերը:

Պոտրում մեկնելէ առաջ, Պոլսոյ մէջ լրագրողներու պատասխանելով հայկական կողմէն նախկին դեսպան Դ. Յովհաննիսեան ըսած է թէ յանձնաժողովի աշխատանքին արդիւնաւէտութեան վըկայութիւնն են Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ վերջին շրջանի բարձրամակարդակ հանդիպումները:

Թերթը կը տեղեկացնէ նաեւ թէ Հոկտեմբերին Պոլսոյ մէջ տեղի կ'ունենայ «Թուրքիա եւ դրացիները» կին խորհըրդարանականներ, խաղաղութիւն եւ գործակցութիւն» թեմայով ժողով մը որուն Հայաստանէն ալ երեք կին կը մասնակցի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւնները այլեւս անխուսափելի կը թուին, եթէ նոյնիսկ ճշգրիտ թուականը կախեալ կը մնայ աթոռին: Ան-ն – էն հեռատեսիլի լրատուական կայանէն յայտարարած է Յուլիս 15-ին, որ դեռ կ'ուզէր երկու տարի իշխանութեան գլուխ մնալ, բայց հնարաւոր չի նկատեր: Ազգ. Ժողովը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է Սեպտ. 1-ին, ճշդելու համար թուականը: Օտար բոլոր անձնաւորութիւնները որոնք Անգարա պիտի երթային հրաժարած են այդ այցելութենէն այս շաբթու, բացի ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան փոխ-նախարար՝ Փօլ Վոլֆովիցէն, որ թրքական կողմին հետ պիտի ուսումնասիրէ ամերիկեան զինուորական գործողութեան մը ծրագիրը Սատտամ Հիւսէյնի Իրաքին դէմ: ՕԹԱՆ-ի միակ անդամը շրջանին մէջ, Թուրքիա անհրաժեշտ խարիսխն է որեւէ յարձակման համար Իրաքի դէմ: Monde (Յուլիս 16) հարցազրոյց մը հըրատարակած էր Պիլկի Համալսարանի տնտեսութեան փրոֆեսոր Ասաֆ-Սաւաշ Աքաթի հետ, ուր այս վերջինը չի ծածկեր թէ Թուրքիա ծանր վիճակի մէջ է եւ թէ երկիրը նոր դէմքերու պէտք ունի եւ կը խորհի որ տնտեսական դետնի վրայ Եւրոպա կարեւոր դեր մը պէտք է խաղայ: Միւս կողմէ, Արտաքին նախկին նախարարը՝ Ի. Ճէմ նոր կուսակցութիւն մը հիմնած է, ընկեր-դեմոկրատ, եւրոպամէտ եւ զօրակցութիւնը կը վայելէ Տնտեսութեան նախարար՝ Տէրվիշի եւ Էօզքանի:

ՄԱՔՍԻՄ ՊՐԻՒՆԸՐԻ, որ Յուլիս 14-ին փորձած էր սպաննել նախագահ Շիրաքը, արգելափակուած է խելագարներու բաժանմունքը, առաջքն առնելու համար որեւէ արարքի: Դատաւորը ճշդըւած չէր Յուլիս 16-ին, հարկ էր որ մասնագէտ բժիշկներ հաստատէին թէ պատասխանատո՞ւ էր իր արարքին: Ամէն պարագայի մէջ, մահափորձը կանխամտածուած ըլլալով հանդերձ, զուտ անհատական բնոյթ ունի: Յուլիս 13-ին, համացանցի վրայ ուղերձ մը սփռած է անգլերէն, ուր կ'ըսէր՝ «Կիրակի օր դիտեցէք հեռատեսիլը, աստղը պիտի ըլլամ»: Ծայրայեղ աջ է, բայց ոչ մէկ շարժում տէր կ'ըլլայ իրեն:

ԱՏՐՊԵՅՃԱՆԻ կէսը, ներառեալ Պաքուն, ելեկտրականութենէ զուրկ մնացած է, Յուլիս 15ին, ցորենի դաշտի մը մէջ ծագած հրդեհի մը պատճառով: Վնասուած են ելեկտրահաղորդիչ լարերը որոնց հետեւանքով կանգ առած են երկու ելեկտրրական արտադրիչներ: Պաքուի մէջ չէն բանիր հեռատեսիլը, հեռաձայնը, մեթրոն: Երկրին իշխանութիւնները խնդըրած են Ռուսաստանէն որ աւելի ելեկտըրականութիւն ուղարկէ Ատրպեջան:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ հակահաբեկչական մէկ դատարանը մահուան դատապարտեց Ահմէտ Օմար Սայիտ Շէյխը, ծանօթ՝ Շէյխ Օմար անունով, որ ամբաստանուած էր ամերիկացի լրագրող՝ Տանիէլ Փըրլի առեւանգումով եւ սպանութեամբ: Հակադդեցութիւնը անմիջական եղած է եւ վճիռի արձակման աւարտին, Շէյխ Օմար ամբաստանած է փաքիստանցի իշխանութիւնները, որ «կարգադրած» են վճիռը: Սպառնալիք ալ ըրած է, ըսելով.– «Կը տեսնենք թէ ո՞վ առաջ կը մեռնի, ես թէ այն իշխանութիւնները որոնք մահապատիժս կարգադրեցին»: Ծանօթ է որ ծագումով հրեայ, ամերիկացի լրագրողը թղթակիցն էր Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլի եւ առեւանգուած էր, ապա սպաննուած, Յունուար 23-ին:

ՍԻԿԻԼԻՈՅ մէկ ապարանքին մէջ, իտալական ոստիկանութիւնը մաֆիայի 15 պարագլուխներ ձերբակալած է Յուլիս 14-ին, երբ հաւաքուած էին ընտրելու համար նոր փառէններու փառէնը: Ձերբակալուած անձերուն մէջ է Ճուզեփփէ Նովիլէ, անդամ Ֆորցա Իթալիայի, այսինքն վարչապետ Պէրլուսքոնիի կուսակցութեան:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒ տեղական ընտրութիւններու ընթացքին, բախումներու հետեւանքով 66 մեռեալ կայ եւ 20 վիրաւոր, հակառակ զինուորական հսկողութեան: Մեռեալներու 16-ը թեկնածուներ էին գիւղապետի աթոռին:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ արեւմտեան շրջանը ձերբակալուած է Չէչէն մը, զոր Ռուսաստան կը փնտռէր Մոսկուայի 1999-ի ոճրափորձերու շրջագծին մէջ: Մոսկուա քանիցս ամբաստանած է Վրաստանը որ ապաստան կու տայ չէչէն անկախապաշտներուն:

ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ ուէն վիրաւորուեր է անցեալ Դեկտեմբերին, բայց եւ այնպէս նոր յարձակում մը կը պատրաստէ Միացեալ-Նահանգներու դէմ, ըստ Լոնտոն հաստատուած Ալ-Քոտս ալ Արապի պարբերականին խմբագրապետին, որ մաս կը կազմէ Պէն Լատէնի շրջանակին:

ՄԱՀ ԵՈՒՍՈՒՖ ՔԱՐՇԻ

Յուլիս 13-ին Պոսթընի մէջ մահացած է աշխարհի մեծագոյն լուսանկարիչներէն հայազգի Ե. Քարշ: Ան ծանօթ է քաղաքական դէմքերու, արուեստագէտներու, գիտնականներու իր դիմանկարներով, ինչպէս՝ Ֆ. Ռուզվէլթի, Չըրչիլ, Խըրուշչովի, Փիքասոյի, Հեմինկուէյի, Այննըշթայնի, եւ այլն: Ծնած էր 1908-ին, Արեւմտահայաստան, 1924-ին ընտանիքը գաղթած է Գանատա ուր 1932-ին ինք բացած է լուսանկարչական արհեստանոցը:

ԱԽԹԱՄԱՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻ՞

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը հիմնուելով Յուշարձաններու եւ Թանգարաններու ընդհանուր տնօրէնութենէն առնուած տեղեկութիւններու վրայ, կը գրէ թէ օրակարգի վրայ է Ախթամարի եկեղեցին նորոգելու հարցը: «Ակօս»ի խմբագրութիւնը Վան լոյս տեսնող թերթի մը նոյն նիւթով մէկ լրատուութեան առնչութեամբ դիմած է վերոնշեալ տընօրէնութեան, լուրը ստուգելու նպատակով: Գրաւոր պատասխանով ըսուած է թէ նորոգութեան համար նախապէս պատրաստուած ծրագիրները ընդունելի չեն նկատուած ու նոր աշխատանքի ձեռնարկուած է:

Դէպի Ֆրանսա

ԽՄԲ. _ Արմենուհի Գեւոնեան, ատենին, մեզի յանձնած էր յետ մահու հրատարակելի անձնական յուշերու փունջ մը: Լոյս կ'ընծայենք մաս առ մաս:

***

Դու զո՞վ խնդրես մայր իմ անոյշ,
Ե՛կ մի դողար մօտեցիր հոս,
Անլաց աչօք դիտէ զորդիդ,
Ու իր վէրքերն, արիւնահոս:
Թրքաց մայրեր թող լան ու դուն,
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:
ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

1918_ին վերջացած էր Ընդհանուր պատերազմը, Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ պարտութեամբ: Տեղի ունեցած էր Վանի հերոսամարտը, սա՛կայն, բնաջնջուած էր ամբողջ Արեւմտահայաստանը...: Պոլսոյ մնացորդաց հայութիւնը շունչ մը կը քաշէր: Հայրս, Մշոյ Գեղամը, թէեւ իր ծանր հիւանդութեան պատճառաւ ազատած էր աքսորէն եւ եաթաղանէն, սակայն իբրեւ կենդանի մեռել, ապրեցաւ մէկ _ երկու տարի եւս, տեսաւ Աւետիս Ահարոնեանը, որ եկած էր Պոլիս:

1918 Նոյեմբեր 29_ին, հայրս հոգին աւանդեց, վերջին անգամ ոգեկոչելով իր սիրական Տարօնը...: Առաջին անգամ, Բերայի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, հօրս դագաղը ծածկուած ազատ ու անկախ Հայաստանի դրօշակով:

Հօրս մահէն վերջ, մեր տան միակ նեցուկը մնացած էի ես, որ նոր աւարտած էի Խասեան վարժարանը եւ տարի մըն ալ ուսուցչութիւն վարած մանկապարտէզին մէջ: Զինադադարին, Պոլիս այցի եկաւ նաեւ Յունաստանի նախագահ Վենիզելոս, որուն եռեւէն, Յոյներու յաղթական շքախումբը, Բերայի գլխաւոր պողոտային վրայ, մոլեռանդ Թուրք անցորդներուն սրտերէն արիւն կը կաթեցնէր եւ գռեհիկ հայհոյութիւններու տեղի կուտար: Ի պատիւ Նախագահին բազմութիւնը, խռնուած Թաքսիմի հրապարակին, «զիթօ, զիթօ Վենիզէլոս», «կեցցէ՛, կեցցէ՛, Վենիզելո՛ս», կ'աղաղակէր:

Պոլսոյ մէջ, աշխատած եմ նաեւ Հեռախօսի ընկերութեան, թէ՛ Բերայի եւ թէ կամուրջէն անդին, Ստամպոլի հեռախօսի կեդրոնը, անցնելով Գոց Շուկայէն, լսելով հոն խռնուած լկտի Թուրք վաճառորդներու շնավարի գովասանքները, որոնք կ'ուղղուէին ոչ միայն ինծի, այլեւ ամէն անգամ որ, եւրոպական տարազով երիտասարդ կիներ անցնէին խանութներուն առջեւէն:

Դեռ ականջիս մէջն է այդ Թրքավարի ժողովրդական երգերէն հատ մը:

«Սէնտէֆի կէօզլէր, պէնտէ տէ օլսա, վա՛յ օ սէնտէֆի տուտաֆ, պէնտէ տէ օլսա, վա՛յ», որ թարգմանի՝ «Ձեր աչքերուն տեսքը, Ձեր շրթունքին ճեղքը, իմս ըլլային, վա՛յ...»: Թէեւ կ'ըսեն թէ, երգը հայրենիք չունի. սակայն, այդ սեւ օրերուն, Թուրքին բերնէն ելլող ամէն շնավարի գովասանք ուղղուած քրիստոնեայ կնոջ, կը դառնար անէծք: Պոլսոյ մէջ լսած եմ Թուրք ծերուկ, կոյր աշուղ մը, որուն Թախիծով ըի մէկ երգը, արցո՛ւնք բերած է աչքերէս...:

«Սէօյլէթմէ պէնի, տէրտիմ պէօյիւքտըր, օմուտըմ կէօյնըմ չօքտան սէօնիւքտըր, _ հայաթըմ պանայ պիտի բօճա եիւք տըր...», որ թարգմանի մօտաւորապէս. _ «Զիս մի՛ խօսեցնէք, ցաւս շա՛տ մեծ է, _ կեանքիս ճրագը շատո՛նց մարած է...», եւ այլն:

Բարեբախտաբար դիպուածով մը ազատեցայ Հեռախօսի ընկերութենէն եւ պաշտօնի կոչուեցայ Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ բակը, գաղթականաց դպրոցի մը մէջ, իբրեւ ուսուցչուհի:

Փոքրիկ դպրոցը կը բաղկանար երկու դասարաններէ: Հոն կը յաճախէին աքսորէն վերապրող գաղթականներու զաւակներ, երեք տարեկանէն մինչեւ 16 տարեկան մանչեր: Երկու ուսուցչուհիներ էինք: Ինծմէ տարեց ուսուցչուհին, որուն անունը մոռցած եմ դժբախտաբար, կ'ուսուցանէր հայերէն լեզուն եւ Թուաբանութիւն. իսկ ես, երգով եւ արտասանութիւններով կը զուարճացնէի աշակերտները: Զափահաս տղաքը, դասաւանդութենէն վերջ, կ'երթային Ղալաթիոյ պողոտային վրայ, անցորդներուն կօշիկները ներկելու:

Օր մը, սեւեր հագած կին մը, բռնած հազիւ 3 տարեկան մանչ զաւկին ձեռքէն, ներս մտաւ դասարանէն եւ ըսաւ՝ «Օրիորդներ, կ'աղաչե՛մ, լաւ նայեցէ՛ք տղուս. անունը Նափոլէոն է եւ ապագային մեծ մարդ պիտի դառնայ»: Հազիւ մայրը մեկնած, փոքրիկ տղան սկսաւ լալ եւ միզել, Թրջելով քովը նստած տղեկին բաճկոնը եւ դասարանին յատակը...: Բաւական զուարճացանք ... չեմ գիտեր յետագային, ի՞նչ եղաւ փոքրիկ Նափոլէոնը:

Գաղթականաց այս փոքրիկ դպրոցին մէջն էր որ, օր մը այցելութիւնը ընդունեցանք, ալեխառն, սրածայր փոքրիկ մօրուքով Թաղականի մը, Սմբատ Դաւթեանի, որ Թրքահայ Թատրոնի առաջին պատմաբանը եղած էր:

1925_ին, սկսած էր գաղթականութիւնը դէպի Ֆրանսա: Աքսորէ վերապրող, մօտ 30 հայ կաթողիկէ ընտանիքներու խումբ մը պիտի մեկնէր Ֆրանսայի մետաքսի գործարանները աշխատելու պայմանագրութեամբ: Սմբատ Դաւթեան, որ սերտ կապեր հաստատած էր Պոլսոյ Հայ կաթողիկէ առաջնորդարանի հետ, եւ ծանօթ էր նաեւ մեր ընտանիքին, համոզեց մայրս, որ ես ըլլամ առաջնորդը այդ գաղթականաց խումբին եւ յետագային ալ, մայրս ու եղբայրս պիտի գային միանալու ինծի, Ֆրանսայի մէջ...: Տարաբախտ մայրս, դժուար տուաւ իր հաւանութիւնը...:

Այդ օրերուն, կ'ապրէինք Այազ փաշա, Մեզարըլըք փողոց, Մշեցի Բարսեղ Աղա Հաղրոյեանի տունը, իբրեւ վարձակալ: Մեր տան մէջ կ'ապրէր նաեւ Աննա Երէցեան, որուն պապերը ժամանակին գաղթած էին Կովկասէն: Երիտասարդ կին մըն էր, որ, ունեցած էր ի՛ր ողբերգութիւնը...: Աննա Երէցեան եղբայր մը ունէր Փարիզ եւ կ'ուզէր մեկնիլ Ֆրանսա, գտնելու իր հարազատը:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. 1)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ _ ԻՐԱՆԱԿԱՆ
ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ
ՀՆԱԳՈՅՆ ՊԱՏՈՒԱՐԸ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

Թեհրան, 2002
Հրատարակութիւն «Ալիք»ի

***

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԵՒ
ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐԱՄ ԳԱՄՊՈՒՐԵԱՆ

Պոլիս, 2002

ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹ ԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ԵՈԶԿԱՏՑԻ ՆԱԹԱԼԻՒՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս բաները հէքեաթ չեն, այլ՝ իրականութիւն:

Պատմուածը ժամանակահատուած մըն մըն է, ապրուած՝ 2002, Մայիս 18_ին, Պրէմէնի մէջ:

Նաթալիին հայրը Եոզկատէն է, մայրը Փորթուկալէն: Հօրը անունը Մուրատ է, մօրը՝ Մարիա: Մուրատին մայրը Պինազն է, հայրը՝ Մինասը: Պինազ Եոզկատի Սարայ գիւղէն է, Մինաս Պողազլեանի Մաղարօղլու գիւղէն: Երկուքն ալ Հայ են: Վարդաստանէ մը վերապրած երկու կոկոն: Հրաշէկ երկաթով տաղուած երկու սիրտ: Զօրաշարժի, «տարագրութեան» ընթացքին մահուան ճիրաններէն փրկուած ցեղի մը ընձիւղած երկու ճիւղը:

Մուրատ հայ ընտանիքի մը երեք զաւակներէն մէկն է: Սակայն հայերէն չի գիտեր: Ընտանիքին լեզուն Թրքերէն է:

Նաթալիին հայրը Եոզկատէն է, մայրը Փորթուկալացի է: Թրքախօս է: Դպրոցի իր լեզուն գերմաներէնն է, մայրենին՝ փորթուկալերէնը: Շատ լաւ կ'երգէ, կը պարէ:

Ընտանիքը Նաթալիին համար կաթոլիկէ աւանդութեամբ 14 տարեկանին հասած պատանիներու համար կազմակերպուող հաղորդութեան հանդիսութիւն մը կազմակերպեր է: 14 տարեկանին հասած պատանուհի մը կրօնական ինքնութեան կը տիրանայ: Նախ եկեղեցական արարողութիւն մը տեղի կ'ունենայ, յետոյ խրախճանք:

Ընտանիքին անդամները, ազգականներ, բարեկամներ, ընկերները զինքը կը շնորհաւորեն, ընծաներ կու տան:

Առաջին հաղորդութեան հանդիսութիւնը մահմետականներու մօտ մանչ զաւակներու Թլփատումի հանդիսութեան կը նմանի:

Նաթալիին հօրաքոյրը էֆթիկ, քեռայրը Ճէվտէթ մօտիկ ընկերներս են: Կ'երգէին Պրէմէնի զօրակցութեան երգչախումբին մէջ: Իսկ Պրէնտա եօթը տարի ղեկավարած էր նոյն երգչախումբը: Ան Պոլսոյ ծանօթ Ժամկոչեան ընտանիքին զաւակն է. Պրէմէնի համալսարանին մէջ Թրքերէն ընթերցանութեան դաս կուտար. իսկ Ճէվտէթ, Հաթայի արաբ ալէվիներէն է:

Հայ էֆթիկն ու արաբ Ճէվտէթը սիրեր են իրար: Սակայն երկուքին ալ ընտանիքները ութ տարի չեն ընդուներ այդ սէրը: Մինչդեռ հիմա ժպտելով կ'ըսեն. «Տղա՛ք, լաւ ըրեր էք մեզի մտիկ չընելով: Լաւ որ հետեւելով ձեր սրտին, ամուսնցեր էք»:

Նաթալիին առաջին հաղորդութեան խմբավար Պրէնտային հետ գացինք:

Նման հանդիսութիւն երբեք չէի տեսած:

Հայ, արաբ, Թուրք, քիւրտ, ասորի, փորթուկալցի 70 հրաւիրեալներուն ծանօթացանք, մտերմացանք:

Հայերուն գրեթէ բոլորն ալ եոզկատցի էին. Սարգիս, Իփէք, Մարի, Կիւլիմիա, Շմաւոն, Սիլվա, Մարալ, Էլիզապէթ, Սերենա, Մաթիլտա, Մելիսա, Սոնա, Գարեգին, Ալին...

Հաթայցի Արաբները՝ Թալաաթ, Հայաթ, Հիքմէթ, Ահմէտ, Նահիտէ, Թիւլին, Իմիթ...

Քիւրտերը՝ Ֆաթմա, Հիւսնիյէ...

Ասորիները՝ Ապու Ֆիրազ եւ կինը...

Թուրքերը՝ Պիւլէնթ, Ֆահրիյէ, Ֆազիլէթ, Սըթքը, Ինճի, Միւմին, Նէճլա...

Զկրցայ բոլոր հրաւիրեալներուն ծանօթանալ: Միայն մէկ մասին հետ ծանօթացայ ու իրենց անունները կրցայ արձանագրել: Գիշերուան մէջ բոլորն ալ իրարմէ գեղեցիկ էին: Ամէն մէկը բացուած էր ծաղիկի նման ու ամէն ծաղիկ իր լեզուով կը խօսէր: Սակայն, հասարակաց լեզուն Թրքերէնն էր:

Եոզկատցի Նաթալին մէկ _ մէկ ողջունեց բոլոր հիւրերը: Մուրատ յարգանք մատուցանեց անոնց: Բոլորը ճաշի հրաւիրեց:

Բաժակները Նաթալիի կենացը, երջանկութեան բարձրացան:

«Հաղորդութիւնդ տեսանք, մաղթենք որ պսակդ ալ կը տեսնենք»:

Յետոյ ծայր առին Պոլսոյ երգերը...

«Դուն երգ մըն ես որ ցկեանս կը տեւէ»:

Կրկին բաժակները բարձրացան Նաթալիին երջանկութեան մաղթանքներով:

Յետոյ կարգը եկաւ ժողովրդական երգերու: Ճէվտէթ ձեռնաթմբուկով կ'ընկերակցէր:

«Բերդին պարիսպները, եար եար եար
մրկեցայ»:

Արաբները սկսան արաբերէնը երգել:

Պրէնտային 91 տարեկան մայրը Անժել եւ Պրէմէնի զօրակցութեան երգչախումբին ներկայ անդամները յունարէնը երգեցին:

Հայերէնն ալ կայ եղեր: Մուրատ ըսած էր, բայց երգող մը չգտնուեցաւ:

Երգերը մեզ առին տարին մեզմէ: Կը սաւառնէինք լեզուէ լեզու, ծաղէ ծաղ...

Էֆթիկ Թրքերէն երգեց Սարի աղջիկը:

Պրէնտա յուզումով երգեց հայերէնը:

Կարծէք կը տեսնէի Սարի աղջիկը. ան եկաւ երգերուն թեւերով. փաթթուեցաւ Նաթալիին: Մէկ նայեցայ, կար. մէկ նայեցայ, անյայտացաւ:

«Էրզրում շուկայ, պազար
մէջը աղջիկ մը մաճ կուզար»

Նաթալին էրզրումցի Սարի աղջիկը եղած էր կարծէք: Մէջոց մը լռութիւն տիրեց:

Նայուածքները կեդրոնացան մեծ մօր՝ եոզկատցի Պինազին վրայ:

«Երգ մըն ալ դուն երգէ, մայրի՛կ»:

Սրահին մէջ քար լռութիւն: Յարգանքով ու հետաքրքրութեամբ մեր աչքերը, սիրտերը, ականջը Պինազին երկարեցան:

«Գնացք մը նստայ, գնացքը ցնցեց
Անգութ բժիշկը վէրքերս ձեռնեց
Ապաքինելու եւ գիւղս ղրկեց
Ըսէ՛ք մօրս որ ինք նստի ու լայ
հայրս որդի ունի, ան զիս կը մոռնայ...

Յայտնի չէր թէ Պինազ կ'երգէ՞ր, կ'ողբա՞ր, կը Թռչէր, թէ կը Թառէր:

Երգ մը կրնա՞յ ա՛յս աստիճան Թախծոտ ըլլալ: Մարդ երբ Պինազի մը կեանքը ունենայ, անոր նման վերածնի Փիւնիկի մոխիրներէն, երգովը թէ՛ ինքզինք, թէ՛ իր ունկնդիրները կը մրկէ...

«Խօսէ՛, մայրիկ, խօսէ՛»:

«Պինա՛զ, երկու խօսքով պատմէ՛ մեզի, հովուն տուած տարիներդ»:

«Ի՞նչ պատմեմ: Եոզկատէն ճամբայ ելայ: Սիրքէճի գնացքը նստայ, եկայ Պրէմէն... 32 տարի անընդմէջ աշխատեցայ շոքոլայի գործատան մը մէջ: Եկած օրս գլուխս միակ թել մը սպիտակ մազ չունէի. հիմա թել մը սեւ մազ մընացած չէ: Առանձին եկած էի հոս: Տարի մը ետք Մինասը բերել տուի: Երեք զաւակ ունեցայ: Փա՛ռք Աստուծոյ, հինգ հոգի եղանք: Հիմա ալ տասն ենք թոռներուս հետ: Ծունկերուս ցաւէն գամ գանգատ չունիմ: Նաթալիին այս օրն ալ տեսայ: Աստուած տայ, հարսնիքն ալ տեսնեմ: Ուրիշ ի՞նչ պատմեմ: Մնացածը թող Մինասը պատմէ...

«Պատմէ՛ հայրիկ»

«Պինազ պատմեց, դուն ալ պատմէ, Մինա՛ս»:

«Ի՞նչ պատմեմ: 1930_ին ծնայ: Քսան

տարեկանիս գինուորագրուեցայ: Թուրքիա գինուոր կը ղրկէր Գորէա: Հոն ղրկուելիքները վիճակով կ'որոշուէին: Վիճակ քաշեցինք, քովիս Թուրք ընկերոջ ինկաւ վիճակը: Սկսաւ լալ ... ամուսնացած է եղեր, ընտանիքի, զաւակներու հայր: Չկրցայ դիմանալ, «քեզի փոխարէն ես երթամ» ըսի: Վիճակները փոխեցինք: Գորէա գացի, պատերազմեցայ: Մեկնելէ առաջ Մինաս էի վերադարձիս եռք ալ այդպէս մնացի: Եոզկատի մէջ աղքատ ու թշուառ էինք: 1960-ին Պոլիս գաղթեցինք: Սակայն, հոն ալ չկրցանք ապրիլ: Նախ Պրննազ, յետոյ ես 1970-ին Գերմանիա եկանք: Նոյն գործատան մէջ 39 տարի աշխատեցանք: Հանգստեան կոչուեցայ: Պոլիս ամարանոց մը շինեցի. կ'երթամ, կուգամ: Վերջին շրջանին ծննդավայրը գիւղս կարօնալ սկսայ: Ոչ ոք ունիմ հոն. ո՛չ ափ մը հող, ոչ ալ անկուած ծառ մը: Բայց եւ այնպէս, մարդ իր ծննդավայրը, գոնէ իր գերդաստանին, մօրը, հօրը շիրիմները տեսնել կ'ուզէ: Թէեւ ոչ իսկ շիրմաքար մը մնացած է հոն: Ի՞նչ ընենք: Այլեւս յուշերով կ'ապրինք ... տակաւին կը շարունակենք այդ կողմերու երգերը երգել...»:

Պրննազ, Էֆթիկ, Մուրատ, Արման կուլան: Նաթալի կը մխիթարէ հայրը: Դժուարաւ կը զսպեմ ես զիս: Կ'ուզեմ բարձրաձայն հեկեկալ:

Խմբավար Պրէնտա տեսած, ապրած մէկն է: Կը նմանի հին յունական թատրոններու խմբավարներուն: Ան իր երգերով ուղղութիւն կու տայ թէ՛ երգչախումբին, թէ դերասաններուն, թէ՛ մարդոց:

Տէրվիշութիւնը գլխուն մէջ է,
եւ ոչ թէ թագին
Հուր կրակին մէջ է, եւ ոչ թէ մազին:
Եթէ հաւատացեալի մը սիրտը
կոտրած ես
Տիրոջ մատուցածդ երկրպագութիւն չէ:
Թէ կ'ուզես գտնել Տէրը,
քու մէջդ փնտռէ,
ան Երուսաղէմի, Մէքքէի,
ուխտաւորութեան մէջ չէ»:

«Զօրակցութեան երգչախումբը» տարբեր բնոյթ մը առաւ այս երեկոյ: Երգերը մեզ տարին տարին Պոլիս, Անատոլու, Եոզկաթ, Հաթայ ու կարօտի վայրեր...

Արաբերէն, հայերէն, քրտերէն, յունարէն, Թրքերէն երգերը ի՜նչ լաւ կը յարմարին իրարու:

Երգերուն լեզուներն են տարբեր, բայց սրտի տրոփները՝ մէկ:

Ես միայն Թրքերէն երգերուն կրցայ ձայնակցիլ:

Մինչդեռ այս լեզուները Անատոլուն Անատոլու ըրած ժողովուրդներուն լեզուներն են: Ի՜նչ լաւ կ'ըլլար եթէ մայրենի լեզուիս՝ Թրքերէնին հետ մանկութենէս կարենայի սորվիլ լեզուները, երգերը, մշակոյթները Անատոլուի միւս ժողովուրդներուն որոնց հետ եղբօր պէս կ'ապրէինք...:

Եթէ Նաթալիի առաջին հաղորդութեան հանդիսութիւնը միայն փորթուկալերէն, միայն հայերէն, կամ միայն Թրքերէն ըլլար, մեր զգացումներու համանուագը կիսատ կը մնար:

Ինչպէս որ մէկ ծաղիկով գարուն չի գար, մէկ ձայնով, մէկ լեզուով չի ճոխանար զգացումներու, մտածումներու մեր արտայայտութիւնը:

Երանի՜, ես ալ կարենայի Թրքերէն երգող արաբ ընկերներուս՝ արաբերէն, քիւրտ ընկերներուս՝ քրտերէն, հայ ընկերներուս՝ հայերէն երգով մը սրտիս ձայնը իմացնել:

Ո՜վ Պոլիս, ո՜վ Եոզկատ, Հաթայ, ո՜վ Անատոլու, դուն Նաթալիին առաջին հաղորդութեան հանդիսութեան մեր սրտերէն, երգերէն, կարօտներէն, ուրախութենէն ու վիշտէն անբաժանելի էիր:

Դուն ալ երբեմն կը յիշե՞ս քու զաւակներդ: Ու երբեմն, ականջներդ կը խօսի՞ն արդեօք:

ՔԷՄԱԼ ԵԱԼՉԸՆ (*)
(Թարգմանուած)

Պոխում

(*) Ք. Եալչըն հեղինակն է «Սիրտս Բեզմով կը խայտայ» հատորին (թրքերէն) որ ներկայացուած էր «Բարէ է եղեր Հայուն բարձը...» խորագիրով («Յառաջ», Մարտ 21, 22, 24-25, 2000):

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Համազգայինի Նշան Փալանճեան ճեմարանի «Վասպուրական» սրահին մէջ, Յունիս 14-ին տեղի ունեցած է «Թորոս Ռոսլին» կերպարուեստի ակադեմիայի 2001 - 2002 տարեշրջանի աշակերտական հաւաքական ցուցահանդէսը: Խօսք առած է Թորոս Ռոսլին ակադեմիայի վարչութեան ատենապետ Շաքէ Բարմաքսըզեան, շեշտը դնելով աշակերտներուն մէջ ստեղծագործելու ոգին ու ձիրքը զարգացնելու համար տարուած ջանքերուն: Խօսք առած է նաեւ Համազգայինի Շրջ. վարչութեան Թորոս Ռոսլինի ներկայացուցիչ՝ Կարօ Թագւորեան եւ ոգեկոչած է Նիկոլ Աղբալեանը որ Համազգայինը բնորոշելով ըսած էր թէ անոր վերապահուած է մէկ մեծ դեր՝ ստեղծել աշխարհիկ հայութիւն, որ կառչած մնայ իր ազգութեան, յենարան դառնայ իր դպրոցին եւ մշակոյթին եւ հաւատք ունենայ Հայ Դատի յաղթանակին:

***

ԱՅՆՃԱՐԻ Հայ աւետարանական երկրորդական վարժարանը Յունիս 15-16-ի շաբաթավերջին նշած է իր հիմնադրութեան 60-ամեակը, երկու մասով: Առաջին մասով հանդէս եկած է վարժարանի Նայիրի երգչախումբը բաղկացած նախակրթարանի իր 40 անդամներով, խմբավարութեամբ երգի ուսուցիչ՝ Նեկտար Փալազեանի: Երկրորդ ձեռնարկը պատրաստած էր վարժարանին Լ. Շանթ թատերախումբին կողմէ: Ներկայացուած է «Կորսուած անձնաթուղթը» բեմադրութեամբ Ռոպէր Առաքելեանի: Աւարտին տնօրէնութեան կողմէ արտասանուած խօսքին մէջ, շեշտը դրուած է հայ դպրոցին կարեւորութեան վրայ:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան Արամ Խաչատրեան սրահին մէջ, Յունիս 11-ին, դաշնակի ունկնդրութիւն մը տուած է Նորայր Արթինեան, որ հայ թէ զանազան շրջանակներու մէջ յարգուած ուսուցչապետ մըն է: Յայտագրին մաս կազմած են Պէթհովընի, Պաղտասարեանի, Ռախմանինոֆի, Շոփէնի գործեր: Ամէնէն աւելի տպաւորութիւն գործած է Կոմիտասի վեց երգերու ներդաշնակումը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Իրանի նոր ուռմբը կը նկատուի երիտասարդութիւնը որ յառաջիկայ տասնամեակին նոր դիմագիծ պիտի տայ իսլամական հանրապետութեան: Ան երրորդն է 1979-ին շահին տապալումէն ի վեր:

Յեղափոխական առաջին սերունդը այդ տապալումին հեղինակը եղաւ. այսօր արդէն զորշացած մազ ու մօրուքով է: Այդ յեղափոխութեան հետեւանք եղաւ կրօնական կարգերու հաստատումը որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, նոյնիսկ եթէ առաջին օրերու նեցուկը չի վայելեր զանգուածներէն: Երկրորդ սերունդը այն է որ չափահաս եղաւ Իրան - Իրաք պատերազմին տարիներուն: Պատերազմ որ երեք հարիւր հազարի մօտ զոհ խլեց եւ ձգեց կէս միլիոն վիրաւոր, միայն իրանեան կողմը: Ուղեկորոյս, կրաւորական, թեւաթափ սերունդ մըն է այս մէկը: Իսկ երրորդը որ այսօր 16-30 տարեկան է, մեծցած է իսլամական օրէնքներով: Չէ տեսած շահին ղեկավարութիւնը. միայն այաթոլլաները ճանչցած է: Այդ սերունդը 18 միլիոննոց զանգուած մըն է, 2 միլիոնը համալսարանական ուսանող է, 4 միլիոնը աւարտած:

Խոմէյնիի նախկին խորհրդականներէն մէկուն բնորոշումով՝ այս սերունդը մասնաւոր համակրանք չունի յեղափոխութեան հեղինակներուն նկատմամբ: Նոյնիսկ կը քննադատէ զանոնք, ըսելով որ երկիրը պէտք եղած ձեւով ղեկավարելու անկարող կառավարութիւն մը ձգած են: Եւ այս սերունդն է որ իշխանութիւնը ձեռք պիտի առնէ վաղը: Այդ սերունդը իր մէջ պահպանողական կրօնաւորներ ունենալով հանդերձ, մեծ մասով կրօնամէտ չէ: Երիտասարդները արգիական մտայնութեան տէր են, յաճախ գործազուրկ: Համացանցով կամ հզօր անթէններով կապուած են աշխարհին: Կ'ուզեն հաճելի կեանք մը վարել, հետաքրքրական աշխատանք մը, ու անհատական յաւելեալ ազատութիւններ, արտաքին աշխարհին հետ շփում ունենալ: Իսկ այդ բաներուն բացակայութիւնը հետզհետէ աւելի կը ջղագրգռէ զիրենք:

Ընկերաբանութեան դասախօսի մը համոզումով՝ անոնք հակակղերական չեն, բայց կը մերժեն յետադիմականութիւնը: Կը մերժեն համր ու կոյր հետեւորդները ըլլալ որեւէ մտայնութեան: Այդ սերունդին դէմ, արդէն կառավարութիւնը ընտիրուած, թուլցուցած է կապանքները: Քանի մը տարի առաջ միայն իր սենեակին չորս պատերուն մէջ փոփ երաժշտութիւն ընելու կարողութեան տէր կիթառիստ մը այսօր երգահանդէսներ կ'ունենայ եւ ձայնապնակ կը պատրաստէ: Նոյնն է կիներու զգեստաւորումի պարագան. առաջ անոնք պարտաւոր էին իրենց ամբողջ մարմինը քօղարկող սեւ զգեստ մը կրելու եւ իրենց մազին մէկ թելն իսկ ցոյց չտալու: Այսօր այդ ըզգեստները գոյնզգոյն են եւ կիները իրենց լաչակները բաւական անփութութեամբ կը կրեն, ցոյց տալու համար իրենց մազերը: Եւ երբ մոլլաներ դիտողութիւն ընեն, մեծ է երիտասարդուհիներու թիւը որոնք նոյն ոճով կը պատասխանեն անոնց:

Իրանեան շարժանկարն ալ կը հետեւի ընդհանուր տրամադրութեան. ամէնէն մեծ ժողովրդականութիւնը կը վայելեն այն ֆիլմերը որոնք կը շեշտեն աստուածապետութեան եւ կեղծիքին կապերը, ինչպէս այն մէկը որ կը ցուցադրուի Թեհրանի շարժանկարի սրահներուն մէջ եւ որ կը պատմէ 15 տարեկան իրանուհիի մը արտամուսնական կապի մը պատճառաւ յղի մնալը, կամ մէկ ուրիշը որուն մէջ մայր մը կը փախչի իր աղջկան նշանածին հետ:

Իրանցիներու Գ. սերունդը Սաուտցիներու նոր սերունդին չի նմանիր. Սաուտի Արաբիան հետզհետէ երիտասարդացող երկիր է, նաեւ աղքատացող որ օրէ օր աւելի կ'իսլամանայ ու աւելի հակամերիկեան կը դառնայ: Երիտասարդութիւնը կը հակադրէ վարչակարգի մը զոր այլասերած եւ ամերիկայամէտ կը նկատէ: Իրան եւս երիտասարդացող երկիր է, բայց նուազ կրօնամէտ եւ նուազ հակամերիկեան կը դառնայ:

Ի. դարու սկիզբին հեռագրին Իրան մուտքը զարկ տուած էր իշխանութեան տէր գերդաստանին միահեծան ղեկավարութեան դէմ առաջին յեղափոխութեան: Հեռաձայնին եւ ձայներիզին 70-ական թուականներու նորութիւնը օգնեց Խոմէյնիի որ շահին դէմ յաջողի իր մաքառումը: Այսօր, համացանցը եւ արբանեակով հեռատեսիլը Իրան հասած են, նոր ախորժակներ ներշնչելով իրանցի նոր սերունդին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

- Կ'երեւայ, որ ծանրակշիռ բան մը կայ, որ փախան, - կը մտածէր, - եթէ ոչ՝ չէին հեռանար: Արդեօք վի՞ս ալ պիտի հետապնդեն ի վերջոյ...

Այս ենթադրութիւնն էր, որ իր հանգիստը կը խռովէր:

Հետեւեալ առտու մանկամարդ աղջիկը ուզեց մեկնիլ, բայց Լեւոնի մայրը թոյլ չի տուաւ:

- Մեծ անխոհեմութիւն է փողոց ելլելը, - ըսաւ, - հոս մնացիր, եւ թո՛ղ Լեւոնը երթայ ու ազգականներուդ իմացտայ եղելութիւնը, եթէ անպատճառ պէտք ունիս անոնք տեսնելու՝ թո՛ղ իրենք հոս գան:

Լեւոն ալ նոյն խորհուրդը տուաւ, եւ ի վերջոյ Շաքէ ստիպուեցաւ համակերպիլ:

Թողունք մանկամարդուհին առայժմ Լեւոնի տան մէջ, եւ մենք դառնանք ոստիկանատուն:

Ծիշդ այն միջոցին, ուր շոգեկառքը դէպի Էտիրնէ կը սուրար՝ իր հետ տանելով մեզի ծանօթ երեք երիտասարդները, ոստիկանատան մէջ խիստ հարցաքննութեան մը կ'ենթարկուէր Վահէ:

Խեղճ պատանին այնքա՜ն ծեծած ու չարչարած էին, այնպիսի զրկանքներու ենթարկած էին, որ ի վերջոյ բարոյական կորովը կորսնցուցած եւ յայտարարած էր, որ ամէն բան խոստովանելու պատրաստ է:

Իր այս յայտարարութիւնը իսկոյն իմաց տուած էին Ալի Րիզայի, որ զայն իսկոյն իր ներկայութեան բերել տուած էր:

- Առտուան խոստովանութիւններուդ վրայ նո՞ր խոստովանութիւն մը պիտի աւելցնես, - հարցուց Ալի Րիզա:

- Այո՛, ամէն բան պիտի ըսեմ, բայց պայմանով մը, - ըսաւ պատանին նուաղկոտ ձայնով մը:

- Ի՞նչ է պայմանդ:

- Նախ՝ զիս ա՛լ պիտի չծեծէք:

- Երբ ամէն բան խոստովանիս՝ ծեծի հարկ չի մնար:

- Յետոյ, նկուղէն պիտի հանէք ու քիչ մը օդ եղող տեղ մը պիտի դնէք:

- Այդ ալ կ'ընենք:

- Յետոյ, թոյլ պիտի տաք, որ տունէն դրամ եւ ճերմակեղէն բերել տամ:

- Այդ ալ կարելի է:

- Հիմա հարցուցէք, ինչ որ կ'ուզէք:

- Մենք ամէնէն առաջ մէկ բան կ'ուզենք գիտնալ. Տրդատին, Սիսակին եւ Վահանին գտնուած տեղերը:

- Ամէնքն ալ միեւնոյն տունը կը բնակին:

- Ո՞ւր կը գտնուի այդ տունը:

- Սամաթը Մէսճիտի կողմերը:

- Որոշ հասցէն ըսէ՛:

Վահէ ըսաւ փողոցին անունը եւ տան թիւը:

- Եթէ սուտ կը խօսիս, գիտցած ըլլաս, որ մեր ձեռքէն չես կրնար ազատիլ, - գոչեց Ալի Րիզա, - եւ քեզի մինչեւ կախաղան կը ղրկենք:

- Կ'երդնում, որ ճշմարիտ է:

- Հիմա տունը պաշարել ու խուզարկել պիտի տամ:

- Բայց չմոռնամ ըսելու, որ տանտէրը աւստրիացի է:

- Աւստրիացի՞, հիմա գործը քիչ մը կնճռոտեցաւ:

Ալի Րիզա պահ մը խորհելէ ետքը ըսաւ.

- Ինչ որ է, այդ խնդիրն ալ կրնանք կարգադրել դեսպանատան միջոցաւ: Տան տէրը գիտէ՞, թէ իր հիւրընկալած մարդիկը վտանգաւոր յեղափոխականներ են:

- Տեղեկութիւն չունիմ, ես տանտիրոջ երբեք անգամ չեմ տեսած:

- Սիսակը նշանած մը ունի եղեր, ի՞նչ է անոր անունը:

- Շաքէ:

- Անիկա ո՞ւր կը բնակի:

- Բերա:

Եւ Վահէ տուաւ տանը հասցէն:

- Տան մէջ ուրիշ ո՞վ կայ:

- Մայրը եւ եղբայրը:

- Եղբա՞յրն ալ յեղափոխական է:

- Չեմ գիտեր...

- Անշուշտ յեղափոխական ըլլալու է, որ քոյրը Սիսակին պէս մէկու մը նշանեց է:

- Կրնայ ըլլալ, - պատասխանեց Վահէ:

- Առայժմ այդ տեղեկութիւնները բաւական են, յետոյ եթէ պէտք ունենամ՝ քեզ նորէն կը կանչեմ:

- Բայց իմ ըսածներս պիտի գործադրէ՞ք:

- Անհոգ եղիր:

Ալի Րիզա ոստիկանը կանչեց եւ պատուիրեց, որ երիտասարդը ուրիշ լաւագոյն բանտ մը տանի:

Յետոյ ծպտեալ ոստիկան մը կանչեց եւ աւստրիացիին հասցէն տալով՝ հրաման ըրաւ, որ երթայ վարպետութեամբ իմանայ, թէ երեք երիտասարդները հո՞ն են:

(Շար. 263)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Արմենուհի Գեւոնեանի յիշատակին.– Տէր եւ Տիկին Մերճանեան, Տէր եւ Տիկին Գարաօղլանեան, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 50-ական Եւրօ։

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR

ou

UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de

M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

TISSUS DES URSULES

Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE ET HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières

Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.

Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	: 01.43.76.67.37
Mme Baghdassarian	: 06.14.74.92.97
C.B.A.F.	: 01.48.24.46.57
Mme Madoyan	: 01.46.45.15.11
Mme Hakimian	: 06.19.21.18.36

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.

Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Տաղկախաղ 50-ամեայ հատախածոյեն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ։

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաբաղով

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 18
JEUDI
18 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·473 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·473

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՆԽԱՀԱՍ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3-ԻՆ

Պ· Էճէվիթ, ի վերջոյ համակերպեցաւ կանխահաս երեսփոխանական ընտրութեան սկզբունքին եւ համախմբման կառավարութեան երեք կուսակցութեանց պարագլուխները համաձայնեցան Նոյեմբեր 3-ի Թուականին շուրջ, այս ձեւով համակարծիք ըլլալով ծայրայեղ աջ Տ· Պահչէլիի հետ, որ այս Թուականը կ'առաջարկէր շաբաթէ մը ի վեր:

Էճէվիթ այլեւս մեծամասնութիւն չի վայելեր Երեսփոխանական Ժողովին մէջ, 6 նոր երեսփոխաններու հրաժարումը (59-ի հասած է ընդհանուր թիւը) ճակատագրական դեր խաղացած ըլլալով: Իրաց այս կացութեան մէջ ալ, Էճէվիթ կը յամառի չհրաժարիլ եւ աթոռին փակած մնալ մինչեւ ընտրութեան Թուականը: Այս պայմաններու մէջ, Թուրքիա չի կրնար նոր կառավարութիւն մը ունենալ Նոյեմբերի կէսէն առաջ, ինչ որ կը նշանակէ թէ «հանգրուանի տեղեկագիրը», զոր Եւրոպական Յանձնախումբը պէտք է ներկայացնէր Հոկտեմբեր 15-ին, պարտի նկատի առնել բարենորոգումներու հազիւ թէ սաղմերը, ինչ որ գործին կուգայ ծայրայեղ աջին, որ չուզեր որեւէ ձեւով ազատական բարենորոգումներ: Յուլիս 15-ին, վարչապետը տօնած է 1974-ի Կիպրոսի գործողութիւնը, ցաւ յայտնելով որ Եւրոպան իրեն չվերաբերող գործերով կը զբաղի: Էճէվիթ շեշտած է նոյնիսկ· – «Դժբախտաբար, Եւրոպական Միութիւնը յաճախ միջամտած է այդ թղթածրարին վերջին տարիներուն եւ աւելի բարդացուցած է հարցը»: Կիպրոս ամէնէն լաւ դիրքը կը գրաւէ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար, բայց, Թուրքիա միշտ կը գրաւէ կղզիին հիւսիսային մէկ երրորդը: Արտաքին նոր նախարարն ալ՝ Շիւքրիւ Սինա Կիւրէլ յայտարարած է որ ի մօտոյ պիտի երթայ հիւսիսային Կիպրոսի «Թրքական Հանրապետութիւնը»: Կղզիին վերամիացման բանակցութիւններն ալ մեռեալ կէտի վրայ են: Միացեալ Ազգերը դատապարտած են անցեալ շաբթու թրքական կողմի «ոչ շինարար» դիրքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՅՄՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ հիւսիսը, Յուլիս 16-ի առաւօտեան ռմբահարձ մը գործըւած է հանրակառքի մը դէմ եւ որուն հետեւանքով 7 մեռեալ կայ եւ 15 վիրաւորներ որոնց ութը ծանր վիճակի մէջ են: Հանրակառքը լեցուն էր եւ պայթուցիկներ դրուած էին իր ճամբուն վրայ: 3 յարձակողները, պայթումէն յետոյ, սկսած են կրակել ճամբորդներուն վրայ, որոնք կը ջանային դուրս ելլել կառքէն: Արարքին տէր եղած են թէ Ալ-Աքսայի նահատակներու Ջոկատը եւ թէ Պաղեստինի Ազատագրութեան Դեմոկրատ Ճակատը: Պաղեստինեան Իշխանութիւնը անմիջապէս դատապարտած է այն «յարձակումները որոնց թիրախ են խաղաղ բնակիչներ»: Նոյն ատեն, Նիւ-Եորքի մէջ կը բացուէր Միջին-Արեւելքի նուիրուած ժողովը, որուն կը մասնակցին ԱՄՆ·, Եւրոպական Միութիւնը, Ռուսաստան եւ ՄԱԿ: Այս խել պատճառաւ եղած յար-

ԻՐԱՔԻ ՄԱՍԻՆ ԱՄՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան փոխ-նախարար Փ· Վոլֆովից Անգարայի մէջ վարչապետ Էճէվիթի հետ հանդիպում ունենալով պաշտօնապէս տեղեկացուցած է թէ իր երկիրը վճռած է Ս· Հիւսէյնի դէմ յարձակման անցնիլ: Անգարա որ չի բաժներ նոյն վճռակամութիւնը, յայտնած է թէ նման յարձակման մը իրմէ սպասուած նեցուկը տալու համար երեք գլխաւոր պայմաններ ունի:

Առաջինը կը վերաբերի քրտական պետութեան մը հիմնումի հեռանկարին: Թուրքիա ոչ մէկ ձեւով կրնայ յօժարիլ Հիւսիսային Իրաքի մէջ քրտական պետութեան մը հիմնումին որ իր հողային ամբողջականութեան լուրջ սպառնալիք կը նկատէ:

Երկրորդ պայմանը նիւթականին առընչուած է: Պարսից ծոցի պատերազմին Թուրքիա մեծ կորուստներ ունեցած է ու չի փափաքիր նոյն կացութեան մատնըւիլ: Իրաքի հետ տարեկան 1 միլիառ տոլարի առեւտուր կ'ընէ ու պատերազմի մը պատճառելիք վնասը պէտք է հատուցուի:

Անգարայի վերջին պայմանն է յետսատամեան ղեկավարութեան Իրաքցիներու կողմէ ընդունելի ըլլալու պարագան: Եթէ սա, կամ նա ձեւով վարչակազմ մը պիտի պարտադրուի, ատիկա կրնայ ընդունելի չըլլալ լայն զանգուածներէն, իսկ նման կացութիւն անկայունութեան կրնայ առաջնորդել երկիրը եւ Թուրքիա չի փափաքիր այդ կացութեան մէջ դրացի մը ունենալ:

ձակումը շատ աննպաստ կը նկատուի Ե· Արաֆաթի համար, քանի Ճ· Պուշ այս ժողովը հրաւիրած էր հեռացնելու համար Արաֆաթը, որպէս դրդիչը ահաբեկչութեան: Ամերիկացիք, թէեւ, չեն յաջողած համոզել իրենց ընկերակիցները, որ Արաֆաթ պէտք է քաշուի: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Քոֆի Անան, Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը՝ Իվանով եւ Դանիոյ Արտաքին նախարարը (Դանիա հերթական նախագահութիւնը կը վարէ Եւրոպական Միութեան) զօրավիգ եղած են Արաֆաթի, որպէս միակ խօսակիցը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ներկայ կառավարիչը՝ Ժան-Գլօտ Թրիշէ, որ Գրէտի Լիոնէ-ի հարցին առեն Գանձին տընօրէնն էր, կրնայ Պատժական Ատեանի առջեւ քաշուիլ, ինչ որ թաւական խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ Եւրոպական Կեդրոնական Դրամատան նախագահի իր նշանակումը: Այդ պաշտօնին խոստումը ունէր 1998-էն ի վեր, երբ ներկայ նախագահը յայտարարած էր թէ պիտի հրաժարի: Եթէ Թրիշէ չկարենայ այդ պաշտօնին յաւակնիլ, Ֆրանսա պէտք է այլ թեկնածու մը գտնէ, քանի մէկ բան որոշ է, այն որ Տուիզընպերկի յաջորդը Ֆրանսացի պիտի ըլլայ: Հակառակ Ֆրանսայի Արդարադատութեան կարծիքին, հարցաքննիչ դատաւորը՝ Ֆիլիփ Գուրրօյ որոշեց Պատժական Ատեանին առջեւ ղրկել Ֆրանսայի Դրամատան ներկայ նախագահը, մեղսակցութեան

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 16 / 17)

Մ· ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆ ՎԵՑ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Ներքին գործերու նախարարութեան բանտերու վարչութեան նախկին պետ Մուշեղ Սաղաթէլեան Յուլիս 16-ին վերաքննիչ ատեանին կողմէ 6 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է: Ան նախապէս դատապարտուած էր 7 տարուան: Ամբաստանուած էր սուտ մատնութեամբ, ափսաթուղթի կեղծումով, եւայլն: Իրեն տրուած է նաեւ 90 հազար դրամի տուգանքի պատիժ:

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԵՏԵՒԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ՀՈՂԵՐՈՒՆ ՀԱՐՑԻՆ

Պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի հարցումին, Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբեր Ջ· Աղաջանեան ըսած է թէ նախարարութիւնը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքարանին պատկանող հողերու գրաւումին խնդրին: Ներկայիս, ջանք կը տարուի Իսրայէլի իշխանութիւններուն հետ շփումներով պարզելու կատարուածը, Իսրայէլի բանակին գործողութիւններուն պատճառներն ու վերջնական նըպատակը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ՊԱՐՏՔԻՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ռուսաստանի Արդիւնաբերութեան եւ Թէքնոլոժիի նախարար Ի· Կլեբանով Երեւան գացած է ուր Յուլիս 17-ին կը ստորագրուէր հայեւռուս միջկառավարական համաձայնագիրը, Հայաստանի Ռուսաստանի ունեցած պարտքին փոխարէն տրուելիք ձեռնարկութիւններուն մասին: Անոնց շարքին են «Մարս» ընկերութիւնը, Հրազդանի Ջրելեկտրակայանը, հետազօտական հիմնարկներ: Հայաստան շուրջ 100 միլիոն տոլար պարտք ունի Մոսկուայի ու ըստ ռուս նախարարին, փոխանցումի պայմանագիրներու ստորագրութենէն ետք, այլեւս պարտքի հարց չի մնար:

***

ԿԱՐԿՈՒՏԻՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Գեղարքունիքի մարզին մէջ Յուլիս 6-ին տեղացած սաստիկ անձրեւն ու կարկուտը Լուսակունք, Խաչաղբիւր, Կուտական, Կարճաղբիւր, Արեգունի, Ասաղան համայնքներուն մեծ վնաս պատճառած է, յատկապէս ցորենի ու գետնախնձորի ցանքերուն: Կառավարութեան տրուած տեղեկագրով, վնասը 147 միլիոն դրամ հաշուըուած է:

***

ԱՐՏԱՇԷՍԵԱՆ ՑԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄ

Գեղարքունիքի մարզի Վարդենիկ գիւղին մէջ Արտաշէսեան շրջանի երկու սահմանասիւն յայտնաբերուած է: Առաջինը գիւղին Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցիին նորոգութեան ընթացքին գտնուած է, կիսաւեր պատի մը մէջ: Երկրորդը՝ եկեղեցիին քովի պատմական գերեզմանատունէն: Գտնուած սահմանաքարերը մըտածել կուտան որ Արտաշէսեան սահմանաքարեր կարելի է փնտռել ոչ միայն պեղումներով, այլեւ խաչքարերու վըրայ, քանի որ որպէս խաչքար ծառայած են հեթանոսական շատ յուշարձաններ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(17 juillet)

Yousuf KARSH
PHOTOGRAPHE ET PORTRAITISTE DE CELEBRITES

Միշէլ Կէրէն յօդուածով մը կ'անդրադառնայ Եուսուֆ (Յովսէփ) Ղարշի մահուան ու իր գործունէութիւնը կը սկսի սա նախադասութեամբ. – «Լուսանկար մը, միայն մէկ հատ, կրնայ ձեր կեանքը փոխել: 1941 Դեկտեմբերին, իրագործելով Չըրչիլի դիմանկարը, խիստ դիմագիծով, դառնալով Մեծն-Բրիտանիոյ դիմադրութեան խորհրդանիշը գերմանական ռումբերուն, Եուսուֆ Քարշ, համաշխարհային համբաւի կը տիրանայ, բազմապատկելով յետագային, յաճախ սեւ-ճերմակ, երբեմն գունաւոր, համբաւաւոր մարդոց դիմանկարները, բոլորն ալ գոհունակ որ կը նկարուին մեծ վարպետին կողմէ»:

Ու յօդուածագիրը երկարօրէն կը խօսի արուեստագէտին կեանքին ու վաստակին մասին: Կը գրէ·– «Ծնած 1908-ին, Մարտին, Հայաստան, թրքական ճնշումէն տառապած, համեստ ընտանիքի մը ծոցը, Քարշ Սուրիա կը գաղթէ 1922-ին, ապա Գանատա կը հաստատուի 1924-ին: Հոն կը ծանօթանայ լուսանկարչութեան, մօրեղբօր Ժորժ Նագաշի մօտ»: Մ· Կէրէն կը նկարագրէ թէ Քարշ ինչպէս սորված է կատարելագործուած թեքնիքները: Յիսուն տարիներու երկայնքին, Քարշ բազմապատկած է դիմանկարները: Կ'ըսէր թէ կ'օգտագործէ լուսանկարչական գործիքը ներկայացնելու համար համբաւներ «թէ' ինչպէս որ ինծի կ'երեւին, թէ ինչպէս որ կ'երեւին իրենց սերունդին»: Մտերիմ անձնաւորութիւնը չէ այնքան զոր կը ցուցնէ, որքան՝ հանրային մարդը: Այդ իմաստով, Վելասքէզի այս հիացողը մօտ է «պաշտօնական» լուսանկարիչին: Ջլամարտի ընթացքին, կը լուսանկարէր Ամերիկացիները եւ Սովետները, Բրեժնեւ գիմեց իրեն որպէսզի զինք նոյնքան գեղեցիկ դարձնէ որքան Օտրէ Հեփպըրնը: Քաղաքական կարգ մը դէմքեր, բարելաւելու համար իրենց փուրիքուլում վիթէն, կ'ըսէին «Քարշ զիս պիտի լուսանկարէ»: Զօրավար Մոնկոմրի, Բ· աշխարհամարտի աւարտին, առաջինը եղաւ որ ըսաւ «քարշէացայ»: Հիացողները կ'ըսեն թէ ոճ մը զարգացուցած է, չարախօսները կ'աւելցնեն՝ շատ ակադեմական ոճ մը, ուսուցիկ:

Յօդուածագիրը դեռ կ'աւելցնէ որ Քարշ կը մարմնաւորէ լուսանկարիչը որ 3000 տոլար կը պահանջէ նկարելու համար եւ կ'ըսէ թէ 90 վայրկեան պէտք է լաւ դիմանկարի մը համար: Քիչ ծանօթ է Ֆըրանսա, համբաւաւոր էր Անգլիա, ուր բազմապատկած է ծաւալուն ցուցադրութիւններ, հաւանաբար Չըրչիլի դիմանըկարը դեր խաղացած է: Հեղինակ է շուրջ 12 հատորներու:

***

ՓՈԹՈՐԻԿԻՆ ԱՒԵՐԸ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ

Յուլիս 14-ին Ախալքալաքի Արուլ գիւղին մէջ փոթորիկը քանդած է մօտ երկու տասնեակ տուներու տանիքները: Երախայ մըն ալ վիրաւորուած է: Նոյն օրը փլած է շրջանին մանկապատանեկան մարզադպրոցին տանիքն ալ: Բարեբախտաբար, մարզուողները քանի մը վայրկեան առաջ դուրս ելած էին շէնքէն:

Դէպի Ֆրանսա

1925 Յունուար 5-ին, Պոլսոյ Ղալաթիոյ նաւամատոյցը կը սպասէր իտալական «Թաթլա» շոգենաւը…։

Սեւաւոր մայրս, առանձին, աղի արցունքով, զիս ճամբու դնելու եկած էր…։ Բացի հայ կաթողիկէ անզարացի գաղթական ընտանիքներէ, ինծի կ՚ընկերանար նաեւ Աննա Երէցեան, որ ինձմէ տասը տարու մեծ էր. մայրս զիս յանձնած էր անոր խնամքին եւ գուրգուրանքին։ «Թաթլա»ն, կամա՛ց կամա՛ց կը հեռանար մայրաքաղաքէն…։ Կռթնած՝ շոգենաւին բազրիքին, աղի արցունքով, ի զուր կը փնտռէի սեւաւոր մօրս ստուերը։ Այդ պահուն, հազար անգամ զղջացի այս արկածալի ճամբորդութեան։ Մայրական քա՛ղցր կարօտը արդէն սկըսած էր վառել հոգիս…։ Երանի կուտայի Աննային, որ լացող մը չունէր իր ետեւէն։ Մութը կոխեց, Աննան դժուար զիս հեռացուց շոգենաւին բազրիքէն։

Բոլորին անցագրերը եւ մետաքսի գործարանին պայմանագրութիւնները իմ քովս էին։ Հայ գաղթականները տեղաւորուեցան շոգենաւին ամպարին մէջ։ Անոնք չատոնց համակերպած էին իրենց ճակատագրին։ Բոլորն ալ Թրքախօս էին եւ մէկ բառ հայերէն չէին գիտեր։

Գալով մեզի, Աննան գրեթէ Ֆրանսերէն չէր գիտեր. իսկ ես կրնայի ինքզինքս հասկցնել։ Ֆրանսերէնս զօրացնելու համար քովս ունէի նաեւ, Փօլ Պուրժէի «Le Disciple» մեծատառ գիրքը, որ տեղաւորած էի ձեռքիս մեծ պայուսակին մէջ։ Այդ օրերուն չէի գիտեր թէ Փօլ Պուրժէն բարեկամ էր Թուրքերուն…։ Մութը կոխեց։ Յոգնած՝ լալէն, սիրական մօրս եփած խորոված հաւն ու ճերմակ պանիրը ճաշակելէն վերջ, իջանք ամպար, քնանալու։ Հազիւ տեղ մը ճարեցինք հայ գաղթականներու կողքին։ Սակայն, մինչեւ լոյս չկրցինք քնանալ…։ Առաւօտ կանուխ, ոտքի ցատքեցինք եւ մթնշաղին բարձրացանք շոգենաւին կամուրջին վրայ։ Ոչլոտած էինք…։ Բարեբախտաբար, մայրս ոչ միայն խորոված հաւ, այլեւ առատ ճերմակեղէն դրած էր մեր ճամբորդական պայուսակին մէջ։ Շուտով մեր ներքնազգեստները փոխեցինք, մաքրուեցանք եւ բարի լուսուն, կռթնած՝ շոգենաւին բազրիքին, սկսայ մրմնջել, անմահ Կոմիտասի «Անտունին»…։

«Սեւ ծով մԷմ տեսե, սպիտակն էր
բոլոր,
Ալին կը զարկէր, չէր խառնի յիրոր,
Էն ո՞րն է տեսե մէկ ծովն երկթաւոր,
Անտունի սիրտն է, պղտոր ու մոլոր…
Այ, տօ լա՛ն տնաւէր…»

Կու լայի։ Աննան սիրտ կու տար ինծի…։

Մեր ճամբորդութեան երկրորդ օրը մինչեւ երեկոյ անցուցինք շոգենաւին կամուրջին վրայ։ Թէեւ Յունուար ամսուան մէջն էինք, սակայն, հրաշալի տաք արեւ մը ողողած էր մթնոլորտը եւ ցոլքերը Միջերկրականի ալիքներուն վըրայ սփռելով մեր զարիպի սիրտերը կը լեցնէր ջերմութեամբ եւ յոյսով։ Գիտէինք թէ այդ եղանակին շոգենաւը գրեթէ պարապ էր։ Մեր դրպանը ունէինք քանի մը հարիւր Ֆրանք։ Պոլսէն մեզի պատուիրած էին որ առանձին սենեակ մը խնդրենք պաշտօնեաներէն։ Մեր քովէն արագ արագ կ՚անցնէին ծովային համազգեստով նաւաստիներ։ Աննան, անդադար կը կրկնէր. «Արմին, Արմին, այս անցնող պաշտօնեաներէն սենեակ մը ուզէ»։

Հաւաքելով ամբողջ քաջութիւնս մօտեցայ մէկուն «մոնսիօ, մոնսիօ, վայրկեան մը կրնա՞մ խօսիլ ձեզի հետ»։ Պաշտօնեան կեցաւ. միջահասակ, շէշտուած քիթով, համակրելի երիտասարդ մըն էր։ «Monsieur, chambre s'il vous plaît!» խնդրեցի. վայրկեան մը մեզ դիտելէ վերջ, ըսաւ. «Օրիորդներ, հետեւեցէք ինծի»։ Բարձրացանք շոգենաւին սանդուխներէն մինչեւ վերեւի յարկը եւ մտանք փոքրիկ աշխատանոց մը, ուր զետեղուած էին մեքենաներ, ելեկտրական երկար թելեր, եւ անկիւն մըն ալ նեղ բազմոց մը։ Խելացի պաշտօնեան հասկցաւ մեր վիճակը։ Իրեն բացատրեցի թէ, գաղթականներու խումբով Մարսէյլ կ՚երթայինք, մետաքսի գործարաններու մէջ աշխատելու. ուստի, կը խնդրենք որ առանձին սենեակ մը տրամադրէ մեզի։ Պաշտօնեան որուն անունը Պր. Ակոսթինօ Քօնսիկլի էր, ցոյց տուաւ մեզի նեղլիկ բազմոց մը եւ ըսաւ. «Այս բազմոցին վրայ բաւական ճամբորդներ պառկած են, եթէ կը համաձայնիք, կրնաք մինչեւ Մարսէյլ, գիշերները հոս պառկիլ». եւ աւելցուց, թէ՝ ինք, շոգենաւին Ռատիօ հաղորդիչն է եւ մինչեւ կէս գիշեր ստիպուած է հոս աշխատիլ. սակայն գիշերը, սենեակը պարապ է։ «Եթէ կրնաք այս բազմոցին վրայ երկուքդ քնանալ, սիրով կը տրամադրեմ ձեզի»։ Ըսաւ նաեւ. «Ես ստիպուած եմ հոս աշխատիլ մինչեւ կէս գիշեր, յետոյ կ՚իջնեմ վարը, իմ սենեակս քնանալու։ Խնդալով ըսաւ թէ բազմոցը մաքուր էր եւ ոջիլ չկար…։ Շնորհակալութեամբ ընդունեցանք ազնիւ պաշտօնեային առաջարկը. ան նշան ըրաւ ինծի որ, մօտենամ ռատիոյի գործիքին եւ ականջ դնեմ։ Կեանքիս մէջ առաջին անգամ կը լսէի հեռուէն արաձգանգող խորհրդաւոր ձայներ…։ Իրապէս, 1925-ին ռատիօն նոր ծնունդ կ՚առնէր աշխարհի վրայ։ Աննային հետ, կողք կողքի սեղմուած, անցուցինք մեր ճամբորդութեան երկրորդ գիշերը։

Յաջորդ առաւօտ, ռատիոյի հաղորդիչ պաշտօնեան ըսաւ մեզի տխրութեամբ. «Սիրելի օրիորդներ, դժբախտաբար չեմ կրնար այլեւս ձեզի տրամադրել աշխատանոցս, եւ աւելցուց՝ նաւապետին ըսած էն թէ ես կիներ կը պահեմ աշխատանոցիս մէջ…։ Ուստի, ներողամիտ եղէք, որ այլեւս անկարելի է այս բազմոցը տրամադրել ձեզի»։ Ազնիւ պաշտօնեան մեր յուսահատութիւնը տեսնելով, ըսաւ թէ շոգենաւին մէջ պարապ սենեակներ կային. սակայն, պէտք էր արտօնութիւն խնդրել «էսփէքթէօռ»էն որ կը գտնուէր «Թաթլա»յին մէջ, եւ մէկ - երկու օրէն պիտի մեկնէր Հռոմ։

Պր. Ակոսթինօն, խորհուրդ տուաւ ինծի, որպէսզի Հռոմ մեկնելէ առաջ, դիմենք շոգենաւին էնսփէքթէօրին եւ խնդրենք որ սենեակ մը տրամադրէ մեզի մինչեւ Մարսէյլ։ Ըսաւ նաեւ թէ, նոյն օրը ժամը 4-ին, շոգենաւին երկրորդ յարկը գտնուող խուցի մը դրան առջեւ սպասենք Պր. էնսփէքթէօրին, որ անպայման իր սուրճը խմելու համար դուրս կ՚ելլէ զենեակէն։

Կրկին շնորհակալ եղանք Պր. Ակոսթինօ Քոնսիկլիին եւ ժամը 4-էն առաջ գացինք սպասելու այն դրան առջեւ ուրկէ պիտի ելլէր բարձրաստիճան պաշտօնեան։

Քիչ վերջ, փոքրիկ դուռ մը բացուեցաւ, միջին տարիքի, առոյգ մարդ մը դուրս ելաւ խուցէն եւ սկսաւ յառաջանալ դէպի շոգենաւին կեդրոնը։ Ես, ամչկոտ, կը վարանէի մօտենալու։ Աննան, քիչ մը հեռու կեցած, կը խրախուսէր զիս. «Արմին, Արմին, մի՛ վախնար, խօսէ՛, խօսէ՛, Պր. էնսփէքթէօրին»…»։ Վերջապէս, քաջութիւնս հաւաքելով, ամօթխածութեամբ մօտեցայ պաշտօնեային։ «Պարո՛ն, խնդրե՛մ, վայրկեան մը կրնա՞մ խօսիլ ձեզի հետ։ Ես, Հայ ուսանողուհի մըն եմ, կ՚երթամ Փարիզ երաժշտանոց մտնելու։ Իսկ օրիորդը, կ՚երթայ իր եղբայրը գտնելու» ըսի ցոյց տալով Աննան, որ լուռ ու մունջ կռթնած էր շոգենաւին բազրիքին։

«Առաջին գիշերը անցուցինք տարագիր հայ ընտանիքներու կողքին, սակայն այլեւս անկարելի է հոն գիշերել, ձեզի ծանօթ պատճառներով…։ Ձեզմէ կը խնդրենք որ սենեակ մը տրամադրէք մեզի մինչեւ Մարսէյլ»։ Զափազանց յուզուած էի…։ Պր. էնսփէքթէօռը ծանօթ էր հայ ժողովուրդի ողբերգութեան…։ Գրեթէ երկու ժամ Հայերու մասին խօսեցաւ համակրութեամբ։ Իսկ ես, յոգնած, չէի համարձակեր ընդհատել Մութը կոխեց. դեռ Պր. էնսփէքթէօռը կը խօսէր…։ Վերջացնելէ առաջ, ըսաւ խնդալով.

«Եթէ պատահի օր մը Փարիզ գամ եւ ձեզի հանդիպիմ կառքի մը մէջ բազմած՝ իբրեւ երգչուհի, բարեւ մը անգամ պիտի զլանաք «Թաթլա»յի էնսփէքթէօրին…»։ Տեսնելով յոգնութիւնս, վերջապէս, Պր. էնսփէքթէօռը հրաման արձակեց անցնող նաւաստիի մը ըսելով. «Օրիորդներուն համար պատրաստեցէ՛ք թիւ 6 սենեակը» եւ դառնալով ինծի ըսաւ. «Մօտ օրէն ես Հռոմ պիտի մեկնիմ, ձեզի յաջողութիւն կը մաղթեմ։ Ձեր սնունդն ալ ապահովուած է մինչեւ Մարսէյլ։ Բարի ճանապարհ, օրիորդներ։ Շնորհակալութիւն յայտնեցինք ազնիւ Իտալացիին, եւ նոյն գիշերն իսկ Աննան եւ ես տեղաւորուեցանք երկու անկողինով ընդարձակ սենեակի մը մէջ։

Շոգենաւին ամպարին մէջ հայ գաղթականներն նոյնպէս հանգիստ էին, վարժուած՝ իրենց ճակատագրին…։

«Թաթլա»ն 6 - 7 ժամ պիտի սպասէր Նափոլիի առջեւ հանգստանալու։ Ճամբորդներէն ոմանք, ինչպէս նաեւ նաւաստիները, պիտի երթային քաղաք, տեսարժան վայրերը այցելելու կամ, թատրոն երթալու։ Շոգենաւը մինչեւ կէս գիշեր պիտի սպասէր նաւամատոյցը։

Ռատիօ - թելեկրաֆիստ Պր. Ակոսթինօ Քոնսիկլին, որ մեզի տրամադրած էր իր աշխատանոցը, մեր ճամբորդութեան երկրորդ գիշերը, առաջարկեց մեզի այցելել Նափոլիի տեսարժան վայրերը եւ հիւրասիրել քաղաքին ճաշարաններէն մէկուն մէջ։ Շնորհակալութեամբ ընդունեցանք։ Ժամանակը կարճ էր, սակայն, թատրոն երթալու։ Միայն կրցինք դիտել շէնքին գեղակերտ արտաքինը եւ տեսնել հեռուէն հոյակապ Վեզիվը որուն գագաթը մշուշով պատած էր։ Պր. Քոնսիկլին մեզ հրաւիրեց ճաշարան մը, ուր կերանք խորոված հաւ մը եւ ճաշակեցինք իտալական նշանաւոր սփակեթին։ Մութը չէր կոխած, վերադարձանք «Թաթլա»։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. 2)

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

ԵՐԷԿ ՊԷՅՐՈՒԹ, ԱՅՍՕՐ ՓԱՐԻԶ...

Մօտ երկու տասնամեակներ ապրած եմ Սփիւռքի չատ գործօն եւ բաւական ներկայացչական գաղութներէն երկուքին մէջ։ Լիբանան եւ Ֆրանսա։ Միեւնոյն պատկերները։ Հայերը՝ անհատօրէն նըկատուած են իրենց հիւրընկալ երկիրներուն մէջ որպէս առանձնաշնորհեալ փոքրամասնութիւն, զարգացած, բարձր մըշակոյթի տէր, յաջող արհեստաւորներ, մասնագէտներ եւ գործատէրեր։ Գաղութները որպէս հաւաքականութիւններ, կը յատկանշուին իրենց բաժանումներով եւ խմբային տարբերութիւններով. Հայրենակցական, Թաղային, եկեղեցական, համայնքային եւ կուսակցական։ Ֆրանսահայ գաղութը, ալ աւելի բաժնուած է Լիբանանահայ, Պարսկահայ, Հայաստանցի եւ ի ծնէ Ֆրանսահայ «անթափանց» գլխաւոր խումբերու։ Ապրիլ 24-ի ցոյցերէն անկախ, ոչ մէկ գաղութային համակարգութիւն։ Կարելի՞ է որ բարձր նկատուած ժողովուրդ մը իմաստութիւնը չէ ունեցած ինքզինք հաւաքապէս կազմակերպելու, իր հաւաքական շահերը պաշտպանելու։ Կարելի՞ է բարեփոխել այս երեւոյթը։ Գաղափարներ, քիչ մը կազմակերպութիւն. եւ…։

1958, Լիբանան։ Տարուան ընթացքին պատահած Հայ միջ-կուսակցական կռիւները խլեցին 150 կեանքեր։ Ընդհանրապէս անմեղ զոհեր, որոնք զոհ գացին, որովհետեւ պատահաբար այս կամ այդ թաղը կը բնակէին, այս կամ այդ թերթը կը կարդային։ Այդ դէպքերուն ես տասկաւին երեք տարեկան էի, հետեւաբար անոնցմէ որեւէ յուշ չունիմ։ Մեր շրջանակը ընդհանրապէս, եւ մեր ընտանիքը մասնաւորապէս, որեւէ քաղաքական աբեւելում չունէր։ Հայրս երկու օրաթերթի բաժանորդագրուած էր, անիմաստ տեղը թիւրիմացութեան տեղ չտալու մտահոգութեամբ։ Մեր տունն ալ հայկական թաղերու մէջ չէր, այդպէս որ չեմ խորհիր թէ այդ օրերու «դէպքերը» որեւէ ուղղակի ազդեցութիւն ունեցած ըլլան մեր ընտանիքին վրայ։ Անշուշտ ամբողջ հայ գաղութը ցնցուած էր պատահած դէպքերէն։

Պատանեկութիւնս թէպէտ, տպաւորուած է այդ «պայքարի» մթնոլորտէն։

- «Քու պապադ ի՞նչ է»
- «Մենք՝ "բողոքական" ենք»
- «Է՛, "բողոքականները" ի՞նչ են»
- «Բողոքականները բան մը չեն. ոչ դաշնակցական, ոչ հնչակեան…»

Ինչ լաւ բան… Ճիշդ է որ Հայ Աւետարանական համայնքը մաս չէ վերցուցած Լիբանանի միջ-կուսակցական կռիւներուն։ Չէ՞ որ Յիսուս ըսաւ, աջ երեսիդ ապտակ զարնողին, ձախը դարձուր։ Նոյն համայնքը սակայն մեծ դեր խաղացած է ջարդի ժամանակ մղուած հերոսամարտերուն։ Հակառակ Ֆրանց Վերֆելի «վիպական» պատմութեան, ծերերը կը պատմէին թէ Աւետարանական եկեղեցւոյ առաջնորդ Պատուելի Անդրէասեանն էր որ Մուսա Լեռի ժողովուրդը առաջնորդած էր դէպի գագաթ եւ դէպի պայքար։

Պատանեկութիւնս նաեւ տպաւորուած է միջ-յարանուանական բաժանումներէն։ «Կաթոլիկները հայ չեն… Բողոքականները քրիստոնեայ չեն… մօմ չէք վառեր… խաչ չէք հաներ»։ Ճիշդ է որ միշտ ինքզինքիս հարց տուած եմ թէ ինչու բողոքականները խաչ չեն հաներ. ինչ գեղեցիկ «ժեստ» է։ Նոյնիսկ մօմ վառելը որ հեթանոսական ժամանակէն կուգայ, ըստ ինծի վնաս մը չի բերեր։

2002, Ֆրանսա։ Ուրիշ դար, ուրիշ ցամաքամաս, մանաւանդ գաղութային ուրիշ պայմաններ։ Լիբանանի «մոզայիք» բնոյթը, պարարտ հող կը հայթայթէ իր հայ փոքրամասնութեան, իր ինքնութիւնը եւ մշակոյթը պահելու։ Ֆրանսա ոչ միայն «մոնոլիթական» երկիր մըն է, այլ նաեւ զօրաւոր եւ ազդեցիկ մշակոյթի տէր է։ Լիբանանի մէջ պաշտօնական լեզուն արաբերէն է, իսկ ուսումը, տեղական մշակոյթը, մանաւանդ հեռատեսիլը խառն, արաբերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն։ Ֆրանսայի մէջ ամէն ինչ ֆրանսերէն է։ Լեզու մը որ աներեւակայելի արագութեամբ կը ծածկէ հայերէնը։ Լիբանան, հայկական դպրոց երթալը բնական բան է։ Նոյն թաղին մէջ։ Արդէն ասանկ - անանկ որեւէ դպրոց վճարովի է։ Ֆրանսայի մէջ ծնողաց համար զաւակներ հայկական դպրոց ուղարկելը մեծ զոհողութիւններ կը պահանջէ։ Նախ նիւթական, ետքը ժամանակի։ Տունեալ պարագաներուն մէջ, արեւի տակ դրուած սառի նման, կը հալինք, կը ձուլուինք։ Հոս զոյն, կուսակցութիւն, յարանուանութիւն մոռցած, միայն մորթերնիս ազատելու համար պէտք է պայքարինք…

1958, Լիբանան եւ 2002, Ֆրանսա։ Տարբեր դարեր, տարբեր երկիրներ, տարբեր ցամաքամասեր, բայց միեւնոյն գաղութային ջիղեր, եւ միեւնոյն եկեղեցական առաջնորդներ։ Ցեղասպանութեան ճանաչումէն ետք, ոչինչ. Ապրիլ 24-ի կոմիտէն, ջանաց իր իրավիճակը բարեփոխել, եւ դառնալ ընդհանուր գաղութային կառոյց։ Դժբախտաբար իւրաքանչիւր ջոջ, աւելի մտահոգ է իր աթոռով, քան գաղութով։ Նոյնն է կացութիւնը եկեղեցական շրջանակներէն ներս։ «Այդ եկեղեցին ոտք դնողին մեռելը ես չեմ թաղեր»։ Ի՞նչն է այս հովիւին մտահոգութիւնը։ Եթէ ժողովուրդը եկեղեցի ոտք չդնէ, հարց չէ, մեռելն ալ կը թաղէ, զաւակներն ալ կը կնքէ ու կը պսակէ։ Պայմանաւ որ միւս եկեղեցին չերթան։ Հապա եթէ միւս եկեղեցին աւելի ժողովուրդ ունենայ… եթէ այդ եկեղեցին աւելի ծրագիրներ մշակէ, եթէ աւելի փայլի… Անմիտնե՛ր, մինչ ձեր աթոռը կը պաշտպանէք, չէ՞ք տեսներ որ տանիքը փուլ կուգայ։

Սփիւռքի մէջ կուսակցութիւններու, որպէս կուսակցութիւն տեղ չկայ։ Անոնք իրենց իրավիճակը պէտք է յարմարցնեն «սփիւռք»ի պայմաններուն եւ խաղան ազգապահպանման չինիչ դերը, քան թէ բաժնող քաղաքական դեր։ Նոյնանման բաղդատութիւն մը. Իսրայէլի մէջ կան զանազան քաղաքական կուսակցութիւններ։ Լսե՞ր էք որեւէ հրէական կուսակցութիւն հրէական սփիւռքի մէջ։ Յարանուանային տարբերութիւններ ալ պէտք չէ բաժնող դեր խաղան։ Ծէսային եւ երեւութական տարբերութիւններէ

գատ, ո՞վ գիտէ ինչ հաւատամքի տարբերութիւն կայ երեք եկեղեցիներու միջեւ։ Չէ՞ որ երեք եկեղեցիներն ալ կը հաւատան նոյն Աստուծոյն, նոյն Քրիստոսին, նոյն Աւետարանին։ Կարելի չէ՞ մէկ եկեղեցւոյ, մէկ շէնքի մէջ, ունենալ տարբեր յարանուանութիւններու պատարագ կամ պաշտամունք. մանաւանդ փոքրաթիւ գաղութներու մէջ։

Այս կացութեան մէջ պէտք ունինք գաղութային ընդհանուր կառոյցի մը, կառոյց մը որ ունենայ դեմոկրատական օրինաւորութիւն, շրջանային կազմակերպութիւն եւ ներկայացուցչութիւն, որ կազմակերպէ գաղութի եւ շրջաններու մշակութային, ընկերային եւ կրթական ծրագիրները, ու պաշտպանէ անոր քաղաքական տնտեսական շահերը։ Դպրոցներու, կրթական ծրագրի, հրատարակութիւններու, դպրոցական եւ մշակութային ելոյթներու, գաղութային եւ թաղային կեանքի կազմակերպութիւն ու կարգաւորում։ Կառոյց մը իր սեփական «միջոցներով», շէնք, տնօրէնութիւն, կազմակերպութիւն։ Կարելի է երեւակայել հրէական «CRIF» կազմակերպութեան պատկերով։

Ապրիլ 24_ի կոմիտէն կազմուած էր զանազան հայկական կազմակերպութիւններէ, կուսակցական, մարդասիրական, եկեղեցական, մարզական եւ այլն։ Այս բազմագլուխ կազմակերպութիւնը կրնայ ընդունիլ եւ վաւերացնել գաղութային կառոյցի մը արդէն մշակուած ծրագիրը, սակայն նկատի ունենալով իր (Ապրիլ 24 կոմիտէի) երբեմն տարեց մանիկները, անոնց տարբերող բնոյթները եւ երբեմն մրցակից շահախնդրութիւնները, դժուար պիտի ըլլար նման ծրագիր մշակել նման բազմանդամ եւ բազմագլուխ ժողովի մը ընթացքին։

Հայ Դատը բնական հասարակաց յայտարար մըն էր բոլորին համար։ Արդէն պատրաստ ծրագիր մը։ Նոր «ծրագրի» մը մշակման համար, նախ նախնական յատակագիծ մը պէտք է պատրաստուի, ետքը առաջարկուի։ Մի քանի հոգիով։ Հաւանաբար քաղաքական մասնագէտներ, եւ նախընտրաբար հայկական հոսանքներէ անկախ։ Անուններ՝ ինչպէս Տամլամեան, Թերզեան, Մազարեան, Բազումեան ... եւ նմաններ։

Մի քանի անձեր, գաղափարներ, եւ քիչ մը կազմակերպութիւն։

ՅՈՎԷԼ ՇՆՈՐՀՕՔԵԱՆ

2002, Յունիս, Փարիզ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԷՍԻՆԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՏԷՍԻՆ. _ Շաբաթներէ ի վեր Տէսինի հոգեւոր հովիւ Հ. Ղեւոնդ Քհնյ. Յարութիւնեանը իր քարոզներուն աւարտին կը յայտարարէր տեղւոյս Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան յառաջիկայ տօնակատարութիւնը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 7_ին ժողովրդային մեծ խանդավառութեամբ։ Այս ուրախ առթիւ, յատկապէս հրաւիրուած էր Փարիզի Կաթողիկոսական Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նագգաշեանը որ մատոյց օրուան պատարագը։

Առաւօտեան կանուխ ժամերէն սկսեալ, բացառիկ ոգեւորութիւն կը տիրէր եկեղեցւոյ շրջափակէն ներս ուր անցքի երկու կողմերը շարուած երեսունէ աւելի երկու սեռէ երիտասարդներ, Ս. Աստուածածին արձանագրութեան շապիկներով զգեստաւորուած, կը սպասէին զինուորական կարգապահութեամբ Թափօրին անցքին։ Մինչ եկեղեցւոյ վարչութեան ամբողջ կազմը եւ Տիկնանց Միութիւնը, տենդագին շարժման մէջ էին լաւագոյնս կազմակերպելու եւ օրուան հանդիսութեանը արժանաւոր փայլ մը տալու համար։

Ժամը 10_ին, պատարագիչը մուտք կը գործէր շքախումբով Հրաշափառի հոգեզմայլ շարականով զոր կ'երգէր Կիլիկիա երգչախումբը, ղեկավարութեամբ երգէոնահարուհի Տիկին Արուսեակ Յարութիւնեանի։ Գիւտ Արք.ի կ'ընկերանային Լիոնի եւ Ռոն _ Ալփի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, աւընթերակից քահանայ հայրեր Նարեկ Քհնյ. Վարդանեան (Վալանսէն) եւ Տէսինի հոգեւոր հովիւ Ղեւոնդ Քհնյ. Յարութիւնեան, եւ դպրաց դասը ամբողջ կազմով սարկաւագ Աւետիս Իշխանեանի գլխաւորութեամբ։

Նախքան պատարագի սկիզբը, եկեղեցւոյ ծխատէր քահանան, Ղեւոնդ Քհնյ. ողջունեց եւ բարի գալուստ մաղթեց հիւր առաջնորդին որ իր ներկայութեամբ փայլ կը բերէ օրուան հանդիսութեան, միանգամայն կը զօրացնէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նկատմամբ մեր ունեցած հաւատքը։ Յիշեց մեր հաւատքի կեդրոն Ս. Էջմիածինը եւ Ս. Աթոռոյ գահակալ՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը որուն սրտագին մաղթեց արեւշատութիւն եւ երկար կեանք։

Դժբախտաբար ցանցառ ժողովուրդ մը միայն ներկայ կը գտնուէր պատարագի սկզբնաւորութեան ըստ մեր այսօրուան բարի սովորութեան, ուր մարդիկ կը սկսին եկեղեցի գալ երբ արդէն «լցաք ի բարութեանց քոց»ը կ'երգուի։ Հաւատացեալները երկիւղածութեամբ կ'ունկնդրէին այդ օրուան բացառիկ երգեցողութիւնները, հոգեյոյզ աղօթքները եւ մանաւանդ երէցկին Այտային գեղեցիկ սոլոները։ Իր խորիմաստ քարոզով, Գիւտ Արք. մանրամասնօրէն բացատրեց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դերը եւ մեր անվերապահ սէրը մեր պապենական ժառանգին։ Տուաւ իր պատգամները եւ պնդեց հաւատարիմ մնալ մեր հաւատքին, միտքերը սեւեռած դէպի Ս. Էջմիածին մեր քրիստոնէական օրրանին։ Նախքան քարոզը, Ղեւոնդ Քհնյ. կարդաց բոլոր հանգուցեալ եկեղեցականներուն եւ աշխարհականներուն անունները որոնք ծառայեցին եւ սատարեցին եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ որոնց համար հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուէր յաւարտ պատարագի։ Ցաւալի վրիպում մը հարկ է նշել սակայն որ մեզի զարմանք պատճառեց, երբ չյիշուեցաւ Եսայի Քհնյ. Ալթունեանի անունը որ գաղութին առաջին հովիւը եղած է, եւ տարիներու անխոնջ եւ անձնուէր վարչականի մը անունները որոնք գլխաւոր դեր կատարած են մեր նախընթաց տարիներուն ընթացքին։ Կը սիրենք յուսալ որ այս զանցառութիւնը ակամայ վրիպակ մըն է որ յառաջիկային պիտի սրբագրուի։

Յետ միջօրէին սիրոյ սեղան մը սարքուած էր մօտակայ Մեզիէօյի Խաքալ Փասթորալ ճաշարանին մէջ ուր մօտաւորապէս 120 համակիրներ հաւաքուեցան ծաղկէ կողովներով եւ գոյնզգոյն սպասներով զարդարուած Տիկնանց Միութեան աշնուափայլ անդամներուն կողմէ որոնք մեղուաջան նուիրումով կը սպասարկէին ու կը հսկէին հաւաքոյթին կատարեալ յաջողութեան։ Կեդրոնը պատուոյ սեղանին շուրջ, տեղ առած էին Գիւտ Արք., Նորվան Եպիսկ., Նարեկ եւ Ղեւոնդ քահանայ հայրերը, կրօնական Ընկերակցութեան ատենապետ Պր. Տիրան Համբարձումեանը, Լիոնի Ազգ. Միութեան պատուոյ նախագահ Պր. Սեպուհ Սարեանը, Եկեղեցւոյս վարչութեան պատուոյ նախագահ Պր. Մանուկ Միրզոյեանը։

Գիւտ Արք. սեղանները օրհնելէ եւ ճաշակեցուք_էն յետոյ, վարչութեան ատենապետին կողմէ խօսք առաւ Պր. Մինաս Ցրէնկեան որ յիշեցուց սկզբնական շրջաններուն դժուարին պայմանները եւ այսօրուան փառահեղ հանդիսութիւնը որ արժանի արդասիքն է իրերայաջորդ հոյլ մը անձնուէր թաղականներու եւ Տէսինի հայ ժողովուրդի անսակարկ նուիրումին։ Շնորհակալութիւն յայտնեց սրբազան հայրերուն եւ սեղանակիցներուն որ եկած էին քաջալերելու իրենց սրբազան գործունէութիւնը, խոստանալով նոյն թափով շարունակել իրենց յանձնուած պարտականութիւնը։

Ղեւոնդ Քհնյ. օրուան հանդիսավարի դերն ստանձնելով, խօսք առաւ եւ դրուատեց ներկայ ժողովուրդը որ եկած էր խուռներամ քաջալերելու եկեղեցւոյն պայծառութիւնը, եւ կրկին շնորհակալութիւն յայտնեց Գիւտ Արք.ին որ իր ներկայութեամբ յաւելեալ յաջողութիւն մը ապահոված էր օրուան տօնակատարութեան։ Իր կարգին, առողջութեան եւ արեւշատութեան մաղթանքներ յղեց հայրապետին եւ յարատեւ հաւատարմութիւն մեր հոգեւոր կանթեղին Էջմիածնի։

Ապա տեղի ունեցաւ գեղարուեստական բաժին մը լիոնահայ թիւ մէկ արտասանող մեր համակրելի բարեկամ Վազգէնը որ իր բամբ ձայնով, արտասանութիւններով եւ երգերով, սրահը ոգեւորեց։ Անոր յաջորդեց Օրիորդ Փրափիոն Տապաղեանը որ մեկնաբանեց Վահան Թէքէեանի «Եկեղեցին հայկական»ը այնքան քաղցրահնչիւն շեշտումներով որ ժողովուրդը ակնապիշ հիացումով կը հետեւէր անոր ձայնի ելեւէջներուն եւ հաղորդական պատգամին։ Նոյնպէս Տիկին Գեղանոյշ Գայթանճեանը Լիոնի Հայկազեան վարժարանի երկարամեայ ուսուցչուհին, իր հեռաւոր ծննդավայր Եգիպտոսի բիւրեղեայ հնչիւններով, ձեռընհասօրէն արտասանեց երկու կտորներ որ արժանացան միահամուռ ծափահարումներու։

Կարճ դադարէ մը վերջ, Գիւտ Արք. շնորհագիրներ պատրաստած էր կարգ մը եկեղեցւոյ ծառայողներուն առ ի գնահատանք իրենց անձնուէր գործունէութեան համար զոր կարդաց Նորվան Եպիսկոպոս եւ յանձնեց հետեւեալ ազգայիններուն, երէցկին Մարգարիտ Աւագեանի, սարկաւագ Աւետիս Իշխանեանի, Պր. Էտուար Մարտիրոսեանի, Պր. Սահակ Տէր _ Սահակեանի, Պր. Արթիւր Քալօեանի։

Ժամանակը բաւական յառաջացած էր երբ Գիւտ Արք.ի մեկնումի ժամը հասած էր։ «Հուսկ Բանք»էն եւ Տէրունական աղօթքէն վերջ, ան հրաժեշտ կ'առնէր օրհնութիւններ բաշխելով, ու հաւաքոյթը վերջ կը գտնէր իւրաքանչիւրի դէմքերուն վրայ ուրախութեան եւ հպարտութեան ակնյայտ նշաններով։

Տարիները սահեցան, 70 տարիներու ընթացքին նոր սերունդներ իրարու յաջորդեցին եւ տէր կանգնեցան իրենց հօրենական ժառանգ մեր եկեղեցիին։ Տար Աստուած որ գալիք սերունդներուն սրտերուն մէջ եւս մխուի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սէրը անհամար տարիներ, եւ անխախտ պահէ անոնց հաւատարմութիւնը որպէս առաջին քրիստոնեայ ազգի զաւակներ։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ. ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

Միեւնոյն ժամանակ հեռաձայնով հրամայեց, որ Շաքէի տունը խուզարկեն ու կասկածելի բաները ժողվեն ու կնքեն եւ տանը մէջ գտնուած բոլոր անձերը ձերբակալեն ու ոստիկանատուն ղրկեն խիստ հսկողութեան ներքեւ։

Ծպտեալ ոստիկանը իսկոյն փութաց Բերա եւ ուղղուեցաւ աւստրիացիին տունը եւ դուռը զարկաւ։

Տան սպասուհին, որ յոյն աղջիկ մըն էր, եկաւ դուռը բացաւ։

_ Ո՞վ կ'ուզէք, _ հարցուց՝ անծանօթ մը տեսնելով իր դէմը։

_ Այս տունը երեք հայ երիտասարդներ կը բնակին, անոնց մէկուն նամակ մը բերած եմ եւ կ'ուզեմ ձեռքովս յանձնել։

_ Ուշ մնացիք, _ ըսաւ սպասուհին։

_ Ինչո՞ւ համար։

_ Այդ երեք երիտասարդները այս առտու շատ կանուխ մեկնեցան։

_ Ո՞ւր, _ հարցուց ոստիկանը։

_ Չեմ գիտեր... կարծեմ դուրս պիտի երթային։

_ Երեքը միասի՞ն մեկնեցան։

_ Ո՛չ, զատ_զատ։

_ Բայց, թերեւս, պիտի վերադառնան։

_ Ո՛չ, ա՛լ պիտի չի գան, տիրուհիս այնպէս ըսաւ եւ նոյնիսկ իրենց սենեակներէն մէկը երկու ժամ առաջ ուրիշի մը վարձեցինք։

_ Ո՞վ է այդ ուրիշը, հա՞յ է։

_ Ոչ, գերմանացի սպայ մը։

Ծպտեալ ոստիկանը անօգուտ համարեց իր հարցափորձը աւելի երկարել եւ բարեւելով հեռացաւ ու անմիջապէս գտաւ իր մեծաւորը՝ Ալի Րիզան։

_ Ուշ հասանք, _ ըսաւ, _ բայց, թերեւս, տակաւին ժամանակ ունինք մարդիկը ձեռք անցընելու։

_ Ի՞նչ եղաւ, տեսնենք։

_ Երեք երիտասարդները այս առտու շատ կանուխ մեկներ են տունէն, զատ _ զատ ու ա՛լ պիտի չի գան եղեր, նոյնիսկ իրենց նստած սենեակներէն մէկը վարձու տուեր են գերմանացի սպայի մը։

_ Ուրեմն այդ թշուառականները իրենց ծրագիրը գործադրեցին եւ յաջողեցան փախչիլ՝ հակառակ մեր այնքա՜ն հսկողութիւններուն։

_ Եթէ այս առտուան շոգեկառքով գացին եւ ուրիշ միջոց չունէին, տակաւին Թրքական սահմանէն չեն անցած։ Պէտք է անմիջապէս հեռագրենք Էտիրնէ, որպէսզի նոր զննութիւն մը կատարեն։

_ Այս օրուան շոգեկառքին հսկող ոստիկանը Օսման էֆէնտին է. աչքը բաց մէկն է, բայց չափազանց իր խելքին հաւնած է եւ, որովհետեւ այս առտու կը պնդէր, որ երեք երիտասարդները շոգեկառքին մէջ չէին, եթէ իրեն հեռագրենք՝ կարեւորութիւն պիտի չի տայ։

_ Փոխանակ իրեն հեռագրելու, Էտիրնէի ոստիկանապետին կը հեռագրենք, _ պատասխանեց ծպտեալ ոստիկանը։

_ Այո, այնպէս պէտք է ընել, _ ըսաւ Ալի Րիզա։

Եւ հեռաձայնով իր ստացած տեղեկութիւնները հաղորդեց Պէտրի Պէյին, խնդրելով, որ պէտք եղած հրահանգները անմիջապէս հեռագրէ Էտիրնէի ոստիկանապետին։

Պէտրի պէյ խոստացաւ նոյն վայրկեանին իսկ հեռագիրը ղրկել։

Հազիւ թէ այս գործողութիւնը կատարուած էր, լուր բերին Ալի Րիզա պէյին, թէ իր ցոյց տուած տունը Բերայի մէջ խուզարկուած էր, եւ շատ մը վտանգաւոր թուղթեր եւ գիրքեր գտնուած էին։

_ Տանը մէջ ո՞վ գտաք, _ հարցուց Ալի Րիզա լուրը բերող ոստիկանին։

_ Կին մը եւ իր տղան, որոնք ձերբակալեցինք եւ հոս բերինք։

_ Աղջիկ մըն ալ չգտա՞ք։

_ Աղջիկը դուրս ելած էր։ Տանը մօտ երկու պահակ թողուցինք, որպէսզի երբոր վերադառնայ, զայն ալ ձերբակալեն։

_ Ուրիշ մարդ չի կա՞յ եղեր տանը մէջ։

_ Ո՛չ, միայն այդ երեքը կը բնակին հոն։

_ Նախ սա կինը ներս բերէք, տեսնեմ։

Յիսուն տարեկանի մօտ, նիհար, բայց կորովի դիմագիծներով կին մը ներս բերին։ Հակառակ իր կրած յուզումներուն, այդ կինը պահած կը թուէր իր բոլոր պաղարիւնութիւնը եւ համարձակ ձեւով մը եկաւ կեցաւ Ալի Րիզայի դէմ, որ դաժան դէմքով մը հարցուց.

(Շար. 264)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

Հայագիտական _ բանասիրական _ գրական հանդէս

Թիւ 1_4, 2001

Նուիրուած Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնարկութեան 300_ամեակին

ՎԵՆԵՏԻԿ, Ս. ՂԱԶԱՐ

***

ԳԵՐԱԶԱՆՑ ՍԵՊՈՒՀԷՆ ՍՈՒՐԲ ԼԵՌԸ ԱԹՈՍ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

«Մուղնի» հրատարակչութիւն, 2002

(Շար. Ա. էջէն)

յանցանքով սուտ լուրերու տարածման համար Գրետի Լինէ_ի կեղծ հաշուեկշիռներուն մէջ։

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանը, առաջին անգամ ըլլալով, դատապարտեց Ռուսաստանը բանտերու մէջ կեանքի պայմաններու պատճառաւ։ Եւրոպացի դատաւորները «անմարդկային եւ նուաստացուցիչ վարւելակերպ» որակած են մարդու մը արգելափակումը 17 քառակուսի մեթր տարածութեան մը մէջ, 24 բանտարկեալներով, որոնցմէ ոմանք Փրանկախտէ եւ Թոքախտէ վարակուած են։ Ռուսաստանը դատապարտած են 8000 Եւրօ վճարել բողոքողին՝ Վալերի Կալաշնիկով, նախկին դրամատէր մը, դատապարտուած դրամի իւրացման համար։ Բանտը անցուցած հինգ տարիներուն, որոնց չորսը առժամեայ արգելափակում, ենթական բազմաթիւ հիւանդութիւններէ վարակւած էր եւ ոտքերուն եւ ձեռքերուն եղունգները կորսնցուցած։

INFORMATIONS ARTISTIQUES

LA SYMPHONIE DU SILENCE

En Septembre sortira sur les écrans parisiens le film de Viguen Tchaldranian **«La Symphonie du Silence»** (Boomerang Productions).

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR

ou

UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de

M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Pensez dès maintenant à réserver votre journée du

Dimanche 15 Septembre

pour participer à la

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par **l'Orchestre « S P I T A K »**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel

(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
Divine Liturgie à 11h.
Repas
Musique par l'orchestre «SPITAK»
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE ET HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	: 01.43.76.67.37
Mme Baghdasarian	: 06.14.74.92.97
C.B.A.F.	: 01.48.24.46.57
Mme Madoyan	: 01.46.45.15.11
Mme Hakimian	: 06.19.21.18.36

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել «Յ Ա Ռ Ա Ջ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատը գլուխ։

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 19
VENDREDI
19 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.474 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.474

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ, անակնկալօրէն գրաւեցին Յուլիս 17-ի առաւօտեան Փերսիլ անբնակ կղզեակը եւ վռնտեցին հոն դիրք բռնած Մարոքցի 12 զինուորները: Այս փոքրիկ ժայռը 200 մեթր է Մարոքեան ծովափէն եւ ոչ շատ հեռու Սէութայի սպանական հողաշերտէն: 1956-էն ի վեր շատ յայտնի չէ թէ որո՞ւ կը պատկանի այդ կղզեակը, բայց, տեսակ մը կարգավիճակ կը տիրէր, ըստ որուն զինուորական որեւէ ներկայութիւն պէտք չէ ըլլայ: Փերսիլի տարածութիւնը 13,5 հեկտար է եւ Մարոքցիներուն համար անունը Լէյլա է: Մարոքի համար Սպանիոյ ընթացքը պատերազմի յայտարարութիւն կը նշանակէ: Սպանիա իր առած քայլէն առաջ իսկ, կը վայելէր Եւրոպական Միութեան զօրակցութիւնը: Մատրիտի համար արարքը կատարուած է «ինքնապաշտպանութեան կացութեան» մէջ: Սպանիոյ Արտաքին Նախարարը ապահովութիւն կուտայ որ իր զօրքերը (28 զինուոր) կը քաշէ, երբ Մարոքէն երաշխաւորութիւն ստանայ որ ան պիտի մնայ նախկին սթաթու քուօ-ի վրայ: Եւրոպական Յանձնախումբին նախագահը՝ Ռոմանօ Փրոտի անհրաժեշտ կը գտնէ որ նախկին կացութիւնը վերահաստատուի եւ առաջարկած է Եւրոպական Միութեան միջամտութիւնը:

ԹԵԼ-ԱՎԻՎԻ ՄԷՋ, անձնասպանական կրկնակ ոճրագործ մը գործուած է Յուլիս 17-ի իրիկունը: 5 մեռեալ կայ եւ 30 վիրաւոր, մեռեալներու մէջ են երկու պաղեստինցի քամիքազները: Արարքին տէր եղած է Իսլամական Ճիհատը: Երկու ահաբեկիչները իրենց ռումբերը պայթեցուցած են 15 մեթր հեռաւորութեան վրայ, բանուկ փողոցի մը մէջ: Պաղեստինեան Իշխանութիւնը անգամ մը եւս դատապարտեց ոճրագործը: Իսրայէլեան կառավարութեան բանբերը, սակայն, յայտարարած է որ գործուած արարքը եղած է պաղեստինեան ահաբեկչական կազմակերպութիւններու համախոհութեամբ, քաջալերուած Պաղեստինեան Իշխանութեան կողմէ եւ նպատակ ունենալով ձախողեցնել Նիւ-Եորքի քառեակին (ԱՄՆ, ՄԱԿ, Ռուսաստան, ԵՄ) ձեռնարկը: Յուլիս 17-ի, նոյն իրիկունը զինեալ Պաղեստինցի մը սպաննուած է Իսրայէլեան ուժերուն կողմէ: Նիւ-Եորքի մէջ, ԱՄՆ-ու Արտաքին Նախարարը չէ կրցած համոզել երեք ընկերակիցները որ Արաֆաթ պէտք է հեռանայ, ընդհակառակն անոնք պնդած են որ Արաֆաթ այն միակ անձն է, որմէ կարելի չէ հրաժարիլ: Այս տեսակէտը բնաւ գործին չէ եկած Շարոնի, որ 2000 Մարտէն ի վեր, կը ջանայ իր տեսակէտը պարտադրել միջազգային հաւաքականութեան, ապարդիւն կերպով: Պաղեստինեան կողմը գոհ է: Նիւթական գետնի վրայ կացութիւնը ծանր է, ԱՄՆ-ու Արտաքին Նախարարը՝ Գոլին Փաուըլ առաջարկած է, որ միջազգային օժանդակութիւնը պաղեստինցի բնակչութեան, մատակարարուի միջազգային կազմակերպութեանց կողմէ. գալով Շարոնի, կը մերժէ հատուցանել 400 միլիոն Եւրօն զոր կը պարտի մաքսային եւ Թէ-Վէ-Ա-ի գետնի վրայ, Այսըրյորդանեան եւ Գազա ներածուած ապրանքներուն վրայ, որոնք Իսրայէլէն կ'անցնին:

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ծրագրման եւ ուղղութեան նոր օրինագիծը բազմաթիւ բողոքներու կը բախի եւ ամէն կողմէ քննադատութիւնները չեն պակսիր: 2003-էն 2007 նախատեսուած 3,65 միլիառ Եւրոյի պիւտճէն երեք մասերէ կը բաղկանայ. - Ա) Մերձաւորութեան արդարութիւն մը: 3300 «մերձաւորութեան դատաւորներ» պիտի գործի կոչուին, ասոնք ոչ արհեստաւոր դատաւորներ են եւ ձեռնհաս պիտի ըլլան կարգադրելու համար «ամէնօրեայ կեանքի խնդիրներ»: Բ) Անչափահասներու արդարութիւն: Ծրագիրը կը ստեղծէ «կրթական փակ կեդրոններ», ուր պիտի դրուին 13-էն 18 տարեկան անչափահասները, դատական հսկողութեան տակ: Ծրագիրը կը նախատեսէ նաեւ «կրթական պատժամիջոցներ» 10-էն 13 տարեկան տղոց համար: Գ) Պատժական միջոցառում: Ծրագիրը կը փոխէ ժամանակաւոր արգելափակման ժամանակաշրջանի եւ գետեղման պայմանները, յետ քայլ ընելով անմեղութեան կանխավարկածի 2000 Յունիս 15-ի օրէնքին կարգ մը յօդուածներուն վրայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին Նախարարը՝ Տ. տը Վիլըփէն ափրիկեան շրջապտոյտի մը ձեռնարկեց Յուլիս 18-ին, սկսելով Անկոլայէն, ուր աղէտալի կացութիւն մը կը տիրէ եւ ՄԱԿ-ի համաձայն 141 միլիոն տոլար պէտք է մարդասիրական կազմակերպութեանց մինչեւ տարւոյն վերջ: 27 տարիներու քաղաքացիական պատերազմը, ամբողջական անկախութեան կողմնակից Ազգային Միութեան ըմբոստներուն եւ կառավարական ուժերու միջեւ, արիւնաքամ ըրած է երկիրը: Անկոլայէն զատ, սովը կը տիրէ նաեւ Զամպիա, Մալաուի եւ Զիմպապուէ:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, տեղական ազատութեանց պատուիրակ Նախարարը երկար հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկառօ»յի (Յուլիս 18) ուր մանրամասնօրէն կը բացատրէ վարչապետ՝ Ռաֆարէնի ապակեդրոնացման ծրագիրը: Փ. Տէվէճեան Յուլիս 19-ին Գաւայոն կ'երթար ապակեդրոնացման նուիրուած այցելութեան մը համար: Պատուիրակ Նախարարին համար ապակեդրոնացումը անհրաժեշտ է, բայց, բարենորոգումը այդ ուղղութեամբ պէտք չէ հապճեպ կերպով ըլլայ, որովհետեւ այդ պարագային կը ձախողի: Նախարարները պէտք է առաջարկներ ընեն կարելի ապակեդրոնացումներու մասին: Սարքոզիի առաջարկով ընդհանուր ժողովներ պիտի գումարուին 22 շրջաններէն ամէն մէկուն մէջ:

ՊԱՊԸ, Յուլիս 16-ին, Լիոնի Արք. նշանակած է գերպ. Ֆիլիփ Պարպարէնը, 52 տարեկան: Ութ տարիներու ընթացքին, Լիոն չորս առաջնորդ ունեցած է, ինչ որ մրցանիշ մըն է: Համեմատաբար երիտասարդ եպիսկոպոսը բաւական գործ պիտի ունենայ, քանի Լիոնի թեմը դժուար կառավարելի թեմի մը համբաւն ունի (մէկ միլիոն 200 հազար կաթողիկէ), կաթողիկէ մեծ համալսարանով մը եւ նոր համայնքներու զանազանութեամբ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ շրջանը հեծանիւով, սեւ օր մը ապրեցաւ Յուլիս 17-ին, 10-րդ հանգրուանին, Պազասէն - Փօ: Արդարեւ, 7-ամեայ մանչուկ մը ճամբուն վրայ նետուած է առանց ուշադրութիւն ընելու, միւս կողմը անցնելու համար, մինչ կը հասնէր ծանուցումի կառքերու շարասիւնը եւ տղեկը կառքերէն մէկուն տակը մնացած է:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պաշտպանութեան նոր ռազմավարութեան մը ձեռնարկած է ահաբեկչական սպառնալիքին դէմ դնելու համար: 90 էջնոց տեղեկագրի մը մէջ, զոր Պուշի կառավարութիւնը յանձնած է Գոնկրէսին, կ'ըսուի ի մէջ այլոց. - «Ահաբեկչութիւնը այնքան հաւատքի սիսթեմ մը չէ, ինչպէս Փաշիզմը կամ համայնավարութիւնը, այլ ռազմավարութիւն մը եւ մարտավարութիւն մը, յարձակման ձեւ մը: Եթէ մեր թշնամիները կրնան զանգուածային բնաջնջման զէնքերու տիրանալ, հաւանաբար պիտի ուզեն զանոնք գործածել եւ նման յարձակումներու հետեւանքները շատ աւելի կործանարար կ'ըլլան քան Սեպտ. 11-ի ոճրագործները»: Ամերիկայի խորհրդարանականները սկը-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 17 / 18)

ԵԹԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԵՂՐԻՆ ՓՈԽԱՆԱԿԵԼ Կ'ՈՒԶԷ...

Ազրպէյճանի նախագահը Հ. Ալիեւ Եւրոպայի Խորհուրդի Նախարարներու Խորհուրդի նախագահին հետ քննարկած է Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումի խնդիրը: Բացատրելով իր երկրին կեցուածքը, ըսած է թէ լուծումը անպայման պէտք է պահպանէ Ազրպէյճանի տարածքային ամբողջականութիւնը: Յետոյ, պատասխանելով փր խօսակիցին թէ Բաքուն չի՞ համաձայնիր հողերու փոխանակումին, ըսած է. «Հայաստան կրնայ այդ խնդիրը բարձրացնել, եթէ կ'ուզէ Մեղրիի շրջանը փոխանակել: Երբ այդ առաջարկը ըլլայ, այն ատեն կը քննարկենք»: Լրատու գործակալութիւններուն համաձայն, հանդիպումին շարունակութիւնը դռնփակ եղած է:

***

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՏԵՂԱԿԱԼ ԹԱԹՈՒԼ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Վարչապետ Ա. Մարգարեանի որոշումով Առողջապահութեան նախարարի տեղակալ նշանակուած է Թաթուլ Յակոբեան: Ծնած է 1963-ին Սիսիանի մէջ: Կուսակցական չէ:

***

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՀԱՆՋԸ ԻՍՐԱՅԷԼԷՆ

Ազգային Միասնութեան Ուխտի Խորհուրդին նախաձեռնութեամբ, Գիտութեան ակադեմիային մէջ, Յուլիս 17-ին մտաւորականներու հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքարանին պատկանող տարածքներուն գրաւման նիւթով: Մասնակից մտաւորականները կոչ ուղղած են Հայաստանի ղեկավարութեան, Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. կաթողիկոսներուն որ իրենց իշխանութիւնը գործի լծեն, հայապատկան հողերու վերադարձին համար: Անոնք պահանջած են նաեւ որ բողոքագիր յղուի Իսրայէլի, ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի արտակարգ նիստ հրաւիրուի եւ դիմում ըլլայ աշխարհի պետութիւններուն որ դատապարտեն Իսրայէլի նախայարձակ քայլերը:

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան Յուլիս 17-ի նիստին շարունակուած է երեսփոխան Հայկ Բաբուխանեանի հարցաքննութիւնը: Ըստ իրեն, ոճիրէն ետք ահաբեկիչներուն ժողովուրդը Ազգային Ժողով հաւաքելու փորձը յղի էր վտանգներով եւ հաւասար՝ ցնորամտութեան: Երեսփոխանը լուրջ չէ համարած Ն. Յունանեանի Սամուէլ Բաբայեանին հեռաձայնելու պահանջը: Ըսած է թէ ոճրագործները միայն հետեւողական եղած են նախագահ Ռ. Քոչարեանը Ազգային Ժողով կանչելու իրենց արարքին մէջ:

Դատարանը ունկնդրած է նաեւ Բնապահպանութեան նախկին նախարար Մուրատ Մուրատեանը:

***

ՅՈՒՇԱՔԱՐ ԶԵՏԵՂՈՒԱԾ ՄՀԵՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ ԱՊՐԱԾ ՏԱՆ ՎՐԱՅ

Երեւանի Կոմիտաս փողոցի թիւ 84 տան պատին ուր (1958 - 1979) ապրած է դերասան Մհեր Մկրտչեան, Յուլիս 17-ին յուշաքար մը փակցուած է Երեւանի քաղաքապետին, գրականութեան եւ արուեստի գործիչներու, թատերցիներու ներկայութեան: Յուշաքարին բացումը կատարած է քաղաքապետ Ռ. Նազարեան եւ ելոյթ ունեցած, ափսոսալով որ Մհեր Մկրտչեան չապրեցաւ անկախ Հայաստանի մէջ: Յուշաքարը գործն է ճարտարապետ Լեւոն Իգիթեանի ու քանդակագործ Ֆերտինանտ Առաքելեանի:

***

350 ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԻ

Յուշարձաններու եւ պատմական վայրերու պահպանութեան Հայաստանի ազգային յանձնաժողովը - ԻԿՈՄՈՍ - Հայաստան - տեղեկացուցած է թէ երկրին մէջ 33 հազար պատմամշակութային յուշարձան կայ որոնցմէ 350-ին վերանորոգութեան համար ջանքեր կը տարուին: Կազմակերպութիւնը նպատակը կը հետապնդէ աշխարհին ներկայացնելու զանոնք ու միջոցներ հայթայթելու անոնց պահպանման ու վերանորոգումին համար: ԻԿՈՄՈՍ - Հայաստան կ'աշխատի նաեւ ԻՒՆԷՍՔՕյի համաշխարհային ժառանգութեան ցանկին մէջ առնել տալ «Նորավանք»ը, Երորյքի տաճարն ու «Դուին» հնավայրը: Ծրագիրներ ներկայացուած են նիւթական միջոց ապահովելու Գնդեվանքի, Հաղարծինի եւ այլ յուշարձաններու նորոգութեան համար:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի Պերմ քաղաքին մէջ տեղի ունեցող կռփամարտի Եւրոպայի առաջնութեան Աշտարակէն Մարատ Թովմասեան երկու յաղթանակ տանելով կէս եզրափակիչներուն հասած է, ապահովելով առնուազն պրոնզէ մետալ: Հայաստանի միւս չորս մարզիկները պարտուած են:

Դէպի Ֆրանսա

Պր. Ակոսթինօ Քոնիկլլին կը պատկանէր Լիվօռնոյի հին ազնուական ընտանիքի մը, որոնք սակայն, որդւոց որդի, եղած էին նշանաւոր նաւապետներ, նաւաստիներ, Միջերկրականի վրայ: Մտերմացանք ազնիւ իտալացիին հետ. օր մը գիս եւ Աննան հրաւիրեց իր անձնական սենեակը որ կը գտնուէր շոգենաւին երկրորդ յարկը. թէյով եւ կարկանդակներով հիւրասիրեց մեզ եւ իր ընտանեկան լուսանկարները ցոյց տուաւ մեզի: Գիտէր որ շոգենաւին ամպարին մէջ հայ գաղթականներ կային: Շատ տեղեակ չէր սակայն հայ ազգի պատմութեան, եւ ծագումին: Ինձմէ իմացաւ որ, մենք աշխարհի առաջին քրիստոնեայ պետութիւնը եղած ենք եւ թէ մէկուկէս միլիոն Հայեր ջարդուած են տասնըչորսին պատերազմին: Ֆրանսերէն լեզուն շատ կը սիրէր. բառարան մըն ալ ունէր եւ ինքնաշխատութեամբ կ'ուզէր կատարելագործել: Ես ալ, կրցածիս չափ պատմեցի Հայ ազգի ճակատագրին եւ մեր այժմու վիճակի մասին. մտահոգ էի եւ չէի գիտեր ի՛նչ կը սպասէ մեզի մետաքսի գործարաններու մէջ: Սակայն, պայմանագրութիւն ունէինք եւ ստիպուած էինք յարգել: Պր. Քոնիկլլին ըսաւ թէ, ինք Մարսէյլ բարեկամներ ունի, եթէ կը փափաքէինք կրնար միջամտել եւ մեզ ազատել մետաքսի գործարաններու պայմանագրութենէն: Ես, շնորհակալութեամբ մերժեցի եւ ըսի թէ 30 գաղթականներու ինքնութեան թուղթերը իմ քովս էին եւ ես պատասխանատու էի անոնց ճակատագրին: Շոգենաւին ազնիւ պաշտօնեան իր հասցէն տուաւ մեզի, որ եթէ փափաքէինք, կրնայինք գրել իրեն: Հետեւեալ հասցէին «Ակոսթինօ Քոնիկլլի, Վիա Ջիլինի, Լիվօռնօ: Իտալիա»:

Չեմ յիշեր թէ, մեր ճամբորդութեան հինգերորդ, թէ վեցերորդ գիշերն էր որ, շոգենաւը անցաւ Ստրոմպոլիի առջեւէն, որուն գագաթէն բոցեր կը ժայթքէին, ստեղծելով երազային տեսարան...:

Վերջապէ՛ս, Միջերկրականի վրայ աբեզակով օծուն, տասը օր տեւող հաճելի ճամբորդութենէ մը վերջ, հասանք Մարսէյլ: 30 հայ գաղթականները նաւամատոյցը գտան իրենց սպասող ազգականներ ու ծանօթներ, որոնք զիրենք առաջնորդեցին երկաթուղիի կայարանը: Ես եւ Աննան առանձին կառքով պիտի հետեւէինք իրենց: Մեր կառապանը որ Պր. Ակոսթինօ Քոնիկլլիին ծանօթ իտալացի մըն էր, մեզ առաջնորդեց պանդոկ մը եւ մեկնեցաւ ըսելով. «Հոս սպասեցէք, հիմա կուգամ» եւ աւելցուց. «դեռ շատ կանուխ է, ձեզ տանող երկաթուղին երեք ժամէն միայն ճամբայ պիտի ելլէ»: Իտալերէն խօսեցաւ պանդոկապետին հետ եւ մեկնեցաւ: Մեր պայուսակները մնացին վարը, մեզ առաջնորդեցին պանդոկին չորրորդ յարկը ընդարձակ սենեակ մը: Ժամանակը կ'անցնէր եւ իտալացի պաշտօնեան կ'ուշանար...: Սկսանք կասկածիլ...: Ես, դուրս ելայ սենեակէն եւ կեցայ աստիճաններուն գլուխը ու վախէս, ձայնս ձգեցի եւ սկսայ «Տըլէ եաման» երգել...: Պանդոկին սպասաւորը, որ խոշոր երկար կոթով աւել մը ունէր ձեռքը, ապշած, կը դիտէր գիս: Պաշտօնեան կ'ուշանար...: Բաւական ժամանակ անցած էր երբ վերջապէս եկաւ: Ես սրտնեղած պոռացի. «Պարոն, մեզի ինչո՞ւ հոս բերիք», իտալացին ապշած, պատասխանեց. «որովհետեւ կը կարծէի որ դուք Մարսէյլ մնալ կ'ուզէք»: «Ո՛չ, ո՛չ, պոռացի, շուտով մեզ երկաթուղիի կայարանը տարէք. 30 գաղթական ընտանիքներ ինծի կը սպասեն, բոլորին անցագրերը իմ քովս են. խնդրեմ, պարոն, աճապարեցէք»: Իտալացին ապշած, պատասխանեց. «լա՛ւ, լա՛ւ օրիորդ, անմիջապէս ձեզ կայարան կը տանիմ, խնդրեմ մի յուզուիք...»: Հապճեպով իջանք պանդոկին աստիճաններէն եւ մեր պայուսակները կառքին մէջ տեղաւորելէ վերջ, արագընթաց հասանք Մարսէյլի կայարանը, ուր խռնուած մեր 30 հայ գաղթականները գիս տեսնելով ուրախացան: Բարձրահասակ ակնոցաւոր պարոն մը անհամբեր կը պոռար «Ո՞վ է Օրիորդ Տէր _ Կարապետեանը, ո՞ւր է»...:

Ես յուզուած առաջացայ եւ ըսի. «Ես եմ, պարոն»... «ո՞ւր էիք մինչեւ հիմա օրիորդ, ձեր պատճառաւ մետաքսի գործարաններ տանող գնացքը փախցուցինք, ստիպուած էք այսօր մնալ Մարսէյլ եւ վաղը առաւօտ կանուխ միայն կրնաք մեկնիլ. ով որ ծանօթ կամ ազգական ունի, թող անոր տունը գիշերէ: Իսկ միւսները պէտք է երթան պանդոկ մը քնանալու, մինչեւ վաղը առաւօտ»:

Ցանկարծ յիշեցի որ հօրս մտերիմ բարեկամներէն մշեցի Մխիթար Շեխիկեան նոր գաղթած էր իր ընտանիքով Ֆրանսա, եւ կը գտնուէր Մարսէյլ: Ուրախութեամբ ըսի Պր. Ժադ Քալքոնեանին, թէ, «ես ունիմ ծանօթ Մարսէյլի մէջ. անունը Մխիթար Շեխիկեան է, բայց հասցէն չեմ գիտեր»: «Ո՛հ, իմ խաս բարեկամս է, ես հասցէն գիտեմ օրիորդ, ես ձեզի կ'առաջնորդեմ իր տունը այս երեկոյ»: Ուրախութենէս կուլայի...:

Պր. Ժադ Քալքոնեան 30 հայ գաղթական ընտանիքները տեղաւորելէ վերջ, գիս եւ Աննան առանձին կառքով մը տարաւ Հայոց Թաղը: Չեմ յիշեր, վերելակո՞վ, թէ ոտքով, բարձրացանք շէնքի մը ամենավերջին յարկը եւ զարկաւ դուռ մը, որ անմիջապէս բացուեցաւ...: Շմաւոնն էր, Մխիթարին անդրանիկ զաւակը, որ զարմանքով պահ մը մեզ դիտելէ վերջ ճանչցաւ ու կանչեց հայրը...: Մխիթար որ անցեալին, Մուշէն եւ Պոլսէն, հօրս ամենամտերիմ կուսակցական ընկերն եղած էր, ապշած, պահ մը գիս դիտելէ վերջ, ճանչցաւ. _ «Արմենուհի, դառնո՛ւկ, դուն ե՞րբ եկար. ո՞ւր է մայրիկդ, ո՞ւր է Արամը...»: Ներս մտանք եւ պատմեցի լալագին մեր ոդիսականը: Պր. Ժադ Քալքոնեան, որ Մխիթարի մտերիմ բարեկամն էր, խոստացաւ իր ձեռքէն եկածը չխնայել. մեզ լաւ գործարան մը տեղաւորել, որպէսզի շուտով ստանայինք մեր ինքնութեան թուղթերը եւ ազատէինք պայմանագրութենէն: Գիշերը ես եւ Աննան հիւրընկալուեցանք հայրենակից Մխիթար Շեխիկեանի տունը: Յաջորդ առաւօտ կանուխ, Պր. Քալքոնեան եկաւ եւ իր կառքովը մեզ փոխադրեց կայարան: 30 հայ գաղթականներու ինքնութեան թուղթերը յանձնեցի Պր. Ժադ Քալքոնեանին, որ մեզ տեղաւորեց գնացքին մէջ եւ ինքն ալ մեզի հետ, հասանք Տրոմի նահանգը: Առաջին օրը ամէնքս ալ ստիպուեցանք գիշերել խոշոր պանդոկի մը մէջ...:

Ես եւ Աննան, առանձին փոքրիկ սենեակի մը մէջ քնացանք...: Երբեք պիտի չմոռնամ այդ գիշերը...: Հոն, ուր ես պառկած էի, ճիշդ գլխուս վերեւը բաց ծխնելոյզ մը, փաթիլ փաթիլ ձիւնը կ'իջնէր գլխուս, երեսիս եւ կը խառնուէր թափած արցունքներուս... Առաւօտ կանուխ ոտքի ցատկեցինք բոլորս. Պր. Քալքոնեան 30 հայ գաղթական ընտանիքները տեղաւորեց մօտակայ գործարանի մը մէջ, բոլորին անցագրերը յանձնեցի Պր. Ժ. Քալքոնեանին եւ մնաք բարով ըսինք մեր հայ կաթողիկէ գաղթականներուն, որոնք մնացին մօտակայ մետաքսի գործարանները, աշխատելու: Պր. Քալքոնեան գիս եւ Աննան առաջնորդեց Տրոմի նահանգը, «Թօլինեան» կոչուած գիւղին մօտիկ, մետաքսի գործարան մը, ուր կ'աշխատէին միայն ֆրանսացի դեռատի որբուհիներ, մինչեւ իրենց չափահաս տարիքը. ապահովելով իրենց դրամօժիտը, յետագային, կ'ամուսնանային: Շնորհակալութիւն յայտնեցինք Պր. Քալքոնեանին որ մեզ յանձնարարեց մետաքսի փոքրիկ գործարանին տնօրէնուհիին Օր. Ֆրէնէյին եւ ինք վերադարձաւ Մարսէյլ:

Մետաքսի գործարանի տնօրէնուհին Օր. Ֆրէնէյ երբեք գաղափար չունէր հայ ազգի անցեալի մասին: Մօտ 60 տարեկան անհրապոյր կին մըն էր: Գործարանը հիմնուած էր Թօլինեան գիւղէն բաւական հեռու, բարակ առուի մը եզրին: Մեզի տրուեցաւ խոշոր սենեակ մը, որուն մէկ անկիւնը վերածեցինք խոհանոցի. պզտիկ օճախի մը վրայ կ'եփէինք մեր կերակուրները: Ուտեստեղէնը կը գնէինք մօտակայ «Թօլինեան» գիւղէն: Հաղորդակցութեան միջոց չկար. Աննան քալելով կ'երթար գնումները ընելու: Հոս տեղին է յիշել Պոլսէն Պր. Սմբատ Դաւթեանի նամակներէն մէկուն մէջ ինծի ձօնուած 12 տողնոց ոտանաւոր մը, որուն առաջին տունը միայն մնացած է մտքիս մէջ.

«Թօլինեան եմ գնացել
Ֆապրիքին մէջ մնացել
Մայրիկս չէ իմացել»:

Մետաքսի գործարանին տնօրէնուհի Օր. Ֆրէնէյ, երբեք գաղափար չունենալով հայ ազգին մասին, գիս անհաւատի տեղ դրած էր: Աննա իրապէս հայ կաթողիկէ ընտանիքէ սերած էր, սակայն մոլեռանդ մը չէր: Տնօրէնուհիին, Օր. Ֆրէնէյի աչքին միակ անհաւատը ես էի...: Ամէն Կիրակի, որբուհիները գործարանին մէջ գտնուող փոքրիկ մատուռին մէջ կը խոստովանէին ու կը հաղորդուէին...:

Օր մը, ընդվզած՝ Օր. Ֆրէնէյի նեղմտութենէն, ցոյց տուի բազուկներուս վրայ գտնուած երկու սրբազան նկարները, «հաճիները», որոնք մանկութեանս, մօրս հետ Երուսաղէմի ուխտագնացութեան, 1910_ին, վանքին մէջ կտածուած էին մասնագէտ կուզիկ մարդու կողմէ: Մին կը ներկայացնէր ուխտագնացութեան թուականը՝ 1910, միւսը՝ Յիսուսի փշապատ գլուխը: Ըսի նաեւ թէ Հայերը աշխարհի առաջին քրիստոնեաները եղած են եւ թէ, Երուսաղէմ ուխտի գացած հաւատացեալ մը կրկին քրիստոնեայ մկրտելը անիմաստ էր: Սակայն, պաշտպանողականներս օգուտ չունեցան:

Գալով մեր աշխատանքին, օրական վեց ժամ ոտքի վրայ, փոքրիկ խցիկներու մէջ փակուած էինք. այդ խցիկները իրենց լոյսը կը ստանային նեղլիկ պատուհանէ մը: Առաստաղէն մինչեւ գետին զետեղուած տախտակներու վրայ ագուցուած էին սպիտակ մետաքսէ հազարաւոր բարակ թելերը. պիտի կապէինք զանոնք անգամ մը որ փրթէին եւ բազմաթիւ թելերը անդադար կը փրթէին, որովհետեւ, անիւը կը դառնար շարունակ: Թէեւ փոքրիկ աթոռ մը դրուած էր անկիւն մը, սակայն ժամանակ չկար նստելու...: Ամիս մը կրցի տոկալ: Ոտքերս սկսան ուռիլ եւ ինկայ անկողին: Աննան աւելի տոկուն, կը շարունակէր աշխատիլ եւ գիս խնամել. բժիշկ մըն ալ եկաւ, դեղեր տուաւ մարմինս կազդուրելու: Ոտքի ելայ, եւ կամքով զօրացած, սկսայ կրկին աշխատիլ: Շաբաթը անգամ մը ֆրանսացի երիտասարդ վարդապետ մը կ'այցելէր մեզի եւ Ս. Թէրէզի, Ս. Անտոնի նուիրուած ֆրանսերէն մեծատառ գիրքեր կը բերէր որ կարդանք: Տնօրէնուհին սկսաւ աւելի մեղմ ու սիրալիր ընթացք մը ցոյց տալ ինծի հանդէպ, սակայն, միշտ ոտքի վրայ կ'աշխատէի: Որբուհիները շատ կը սիրէին գիս եւ հիւանդութեանս ընթացքին տնօրէնուհիէն գաղտնի կ'այցելէին ինծի:

Գարունը կը մօտենար...: Օր մը, մեր գործարանը եկաւ Հայ կաթողիկէ վարդապետ մը որ Հռոմէն չորս հատ հայ որբուհիներ բերած էր տեղաւորելու մետաքսի գործարանին մէջ: Տնօրէնուհին գիս կանչեց դրասենեակ եւ իբրեւ հայուհի ներկայացուց վարդապետին, որուն անունը դժբախտաբար մոռցած եմ: Երեւի Մխիթարեան Հայրերէն մէկն էր. հարցուց անունս եւ մականունս, ծննդավայրս. պահ մը զարմացած նայեցաւ, «Գաւառի գրագէտներին Գեղամ Տէր - Կարապետեանի աղջի՞կն էք» հարցուց. «այո՛» ըսի, չափազանց յուզուած: «Օր. Տէր _ Կարապետեան, մի՛ յուզուիք: Ես Փարիզ երթամ, ձեր մասին կը խօսիմ Հայ Բարեգործական Միութեան նախագահին եւ կը յուսամ շուտով կ'ազատիք այս գործարանէն»: Շնորհակալութիւն յայտնեցի ազնիւ վարդապետին, որ հայ որբուհիները տեղաւորելէ վերջ մեկնեցաւ: Տնօրէնուհին սկսաւ աւելի ազնիւ վերաբերում ցոյց տալ, սակայն, անոր ամենամեծ ցաւը այն էր որ ես Հայ Լուսաւորչական եմ եւ ո՛չ կաթողիկէ...: Իր կարծիքով, պէտք էր ես անպայման մկրտուէի կրկին...: Հասկցուց որ, այնուհետեւ գիս իր գրասենեակին մէջ պիտի աշխատցնէր եւ աշխատավարձքս աւելցնէր: Տարաբախտ մայրս կարօտի նամակներ կը գրէր եւ մտահոգ էր իմ առողջութեանս մասին: Ի՞նչ ըսել... Աստուա՛ծ իմ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԻՒՐՈՆԵԱՆ

(Շար. 3)

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆՆԵՐԸ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ ՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐ

Կիւլպէնկեան գերդաստանին պատմութիւնը ԺԹ. դարու սկիզբէն հայ իրականութեան մէջ ծանօթ դարձաւ իր բարեգործութիւններով. ազգային կեանքին մէջ տիրական դերակատարութիւն ըստանձնելով՝ անոնք զարկ տուին դըպրոցներու ու եկեղեցիներու կառուցման եւ մեծ օժանդակութիւններ կատարեցին ազգաշէն ու բարեսիրական այլեւայլ ծըրագիրներու իրականացման համար:

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆՆԵՐԸ ԲԱՐԵՐԱՐ՝ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԻՆ

Կիւլպէնկեան գերդաստանը ԺԸ. դարու վերջաւորութեան եւ մինչեւ ԺԹ. դարուն սկիզբը արդէն մեծ ազդեցութիւն ու հարստութիւն ձեռք ձգած էր՝ իր մէջ ընդգրկելով երեւելի առեւտրականներ, սեղանաւորներ, ամիրաներ եւ չելէպիներ (աստուածաշունչ իմաստով օսմանեան տիտղոս): Այս ժամանակաշրջանին իրենց բարերարութեամբ նշանաւոր դարձան Կիւլպէնկ Կիւլպէնկեան, զաւակը՝ Կիւլլապի եւ Աւետիք իշխան ու Գրիգոր Կիւլպէնկեաններ:

Կիւլպէնկ Կիւլպէնկեան 1821_ին Երուսաղէմ ուխտի գնաց եւ այդ առիթով Հայոց Սուրբ Յակոբայ վանքին Շորաթաղ վայրին մէջ սենեակ մը կառուցել տուաւ:

Մահտեսի Կիւլպէնկ 1849 Յունուար 1_ին Թալասցիներու կողմէ հիմնուած Մամիկոնեան ընկերութեան Կեսարիոյ վարչութեան արտաքին տեսուչը դարձաւ: Անոր զաւակը՝ Կիւլլապի 1846_ին Երուսաղէմ ուխտի գնաց եւ իր հօր օրինակին հետեւելով՝ Շորաթաղ վայրին մէջ սենեակ մը կառուցեց: Ան նաեւ Մամիկոնեան ընկերութեան ներքին տեսուչի պաշտօնը ստանձնեց:

Աւետիք Կիւլպէնկեան առաջին անգամ յիշուած է 1825_ին՝ իբրեւ ստացող Բարթողիմէոս արքեպիսկոպոսի գրչագրած «Գիրք յաղագս վեցօրէից ստեղծմանն արարոց» աշխատութեան: Յիշատակարանին մէջ արձանագրուած է. «Ի վայելումն Կիւլպէէնեան Մահտեսի Աւետիք իշխանի: Թալաս, 1825»: Յիշատակարանէն ի յայտ կուգայ, որ ան արդէն մահտեսի էր (Երուսաղէմ տեսած) եւ իշխանի տիտղոս կը վայելէր:

Աւետիք իշխան 1931_ին կրկին անգամ Երուսաղէմ ուխտի երթալով՝ Հայոց վանքին Շորաթաղ վայրին մէջ սենեակ մը կառուցել տուաւ: Ան յետագային Մամիկոնեան ընկերութեան Կեսարիոյ վարչութեան ներքին տեսուչը եղաւ:

Աւետիք իշխանին զաւակները՝ Թորոս եւ Կարապետ Պոլսոյ Կետիկփաշա թաղամասը հաստատուեցան. Թորոս սեղանաւոր դարձաւ, իսկ Կարապետ առեւտրական ասպարէզ նետուեցաւ:

Սահակ Կիւլպէնկեան Կեսարիայէն Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանքին կատարուած նուիրատուութիւններու վերաբերեալ 1810 Փետրուար 1_ի տոմարին մէջ Թալասի հաշիւը վաւերացնողներուն մէջ յիշուած է:

Անոր զաւակը՝ Մահտեսի Գրիգոր Թալասի Սուրբ Թորոս Եկեղեցիին 1786_ին Պետերսբուրգ տպուած արծաթապատ Աւետարան մը նուիրած է. նոյն Աւետարանէն օրինակ մըն ալ 1836 Դեկտեմբեր 21_ին Թալասի Սուրբ Աստուածածին

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԳՐՈԶՆԻԷՆ ՎԵՐԱՊՐԱԾ ՊԱՍՏԱՌՆԵՐԸ

Մոսկուայի Տրէտիակով ցուցասրահին մէջ բացուած է Չէչէնիոյ պատերազմէն վերապրած պաստառներու ցուցահանդէս մը: Նպատակն է ձեռնարկին եկամուտով նոր Թանգարան մը նուիրել Գրոզնիի: Ցուցահանդէսին ներկայացուած արուեստի գործերուն ուշադրութիւն գրաւող առաջին կէտը այն է որ անոնք ամէնէն աւելի նորոգողները հետաքրքրելու վիճակին մէջ են: Այդ գործերը լռութեամբ կը պատմեն նաեւ այն պայմանները որոնց մէջ գիրենք գտած են Արտակարգ կացութիւններու եւ Մշակոյթի Նախարարութիւններու աշխատակիցները:

Գրոզնիի Թանգարանին աւելի քան երեք հազար ցուցանմոյշներուն մեծ մասը անյայտացած, քանդուած, կամ գողցուած են: Տրետիակովի ցուցահանդէսին ներկայացուած է միայն 45 կտոր: Անոնց ալ մէկ մասը նորոգուելու ընթացքին մէջ է: Անոնց մաս կը կազմէ Ֆրանց Ռուպոյի (1856 _ 1928) «Շամիլի ձերբակալութիւնը» որ կարեւոր գործ մըն է: 1994_ի ռմբակոծումներէն հրաշքով փրկուած է, յետոյ գողցուած. յետագային գտնուած է ապահովութեան ուժերուն կողմէ: Անվթար փրկուած միակ պաստառը Զուպով ամոլին դիմանկարներն են, ԺԸ. դարու անյայտ նկարիչէ մը:

Վերջին տարիներու պատահարներուն պատճառով, Գրոզնիի Թանգարանին հաւաքածոներուն մէջ անծանօթ նկարիչներու թիւը աւելցած է, որովհետեւ շէնքին պատերուն հետ անյայտացած են արձանագրութեան տոմարները եւ արժէքաւոր այլ փաստաթուղթեր: Որոշ գործերու հեղինակը կարելի եղած է ճշդել, շնորհիւ Տրետիակով ցուցասրահին, կամ Պետերսբուրգի թանգարաններուն ուրկէ ժամանակին նուէրներ եղած են Չէչէնիա _ Ինգուշիոյ Ցարգաբական արուեստներու Թանգարանին: Ատով հանդերձ, անկարելի եղած է հեղինակը ճշդել ժամանակակից քանի մը պաստառներու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍԻԼՎԻԱ ԹՕՓՈՒԶԽԱՆԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԱԾ ԱՒԱՐՏԱՃԱՌ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Տարւոյս Յուլիս 3_ին, Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք, Լիոնէն՝ Օր. Սիլվիա Թօփուզխանեան, «Լիւմիէր» (Լիոն 2_րդ) համալսարանի Լեզուագիտութեանց ճիւղին մէջ պաշտպանեց դոկտորական աւարտաճառ մը՝ ի ներկայութեան բազմաթիւ հայ թէ օտար ունկնդիրներու: Անոնք հետաքրքրութեամբ հետեւեցան թեկնածուին ներկայացուցած զեկուցումին, որու ընթացքին ան բացատրեց իր ընտրած դժուարին նիւթին չարժառիթները: Խօսեցաւ դիւրահասկնալի լեզուով, օժանդակութեամբ համակարգչային ցուցադրութեան մը: Նիւթն էր՝ «Ֆրանսերէն եւ հայերէն գրաւոր լեզուներու համատեղ իւրացումը՝ Մանկապարտէզի եւ Նախակրթարանի առաջին երկու դասարաններու աշակերտներուն մօտ»:

Դատակազմը կը բաղկանար հետեւեալ անձերէն. _ Փրոֆ. Մարի _ Մատլէն տը Կոլմէն (որ աւարտաճառի գլխաւոր ղեկավարուհին էր, բայց դժբախտաբար կը բացակայէր՝ առողջական պատճառներով), Փրոֆէսէօրներ՝ Ռոպէր Տէր _ Մերկերեան (Էքս _ Մարսէյլ), Անահիտ Տօնապետեան (Փարիզ), Ժան _ Փիէր Ժաֆրէ (Փարիզ) եւ Հալիէթ Ժիգա (Լիոն):

Օրիորդ Սիլվիա Թօփուզխանեան զաւակն է լիոնահայ գաղութի ծանօթ գիտնական եւ «Բանբեր» ամսաթերթի խմբագրապետ՝ Պր. Արի Թօփուզխանեանի: Ուղղախօսութեան մասնագիտութեան տիրանալէ ետք՝ շարունակած է իր ուսումը Փարիզի «Ինալքօ» լեզուագիտական համալսարանին մէջ, ուր ներկայացուցած է երկու աւարտաճառ, մասնաւորաբար առնչուած հայ լեզուի ընթերցանութեան հետ:

Մօտաւորապէս 500 էջերէ բաղկացած դոկտորական այս աւարտաճառը գնահատուեցաւ իբրեւ առաջինը այս ճիւղէն ներս: Արդարեւ Պր. Տէր _ Մերկերեանի հաստատումով, արդի հայերէնը, իբր փոքրամասնութեան մը լեզուն՝ մեծամասնութեան ու տիրապետող շրջապատի մը մէջ, շատ քիչ ուսումնասիրուած նիւթ մըն է Ֆրանսայի մէջ: Հետեւաբար Օր. Սիլվիայի աշխատութիւնը յանդգնութիւն կը պահանջէր, եւ ան յաջողած էր այսպիսի խրթին նիւթ մը բարեյաջող կերպով ներկայացնել:

Տիկին Անահիտ Տօնապետեան առաւելաբար ծանրացաւ հայերէնի քերականական օրէնքներուն վրայ, որոնք դժուարութեամբ կ՚իւրացուին ֆրանսաբնակ հայ մանուկներու մօտ: Ատոնք ընդհանրապէս հայկական վարժարան կը յաճախեն առանց հայերէն լեզուի հետ նախնական շփում ունեցած ըլլալու, ինչ որ կը բարդացնէ անոր ընկալումը:

Պր. Ժան _ Փիէր Ժաֆրէ անկեղծօրէն յայտնեց թէ ինք ծանօթութիւն մը չունի հայերէն լեզուին: Բայց ըստ երեւոյթին՝ լաւ գիտէր թէ Ֆրանսայի հայ համայնքին կարեւոր մէկ զանգուածը իր կապերը խզած է մայրենիին հետ: Ֆրանսահայերը ունին հայերէն լեզուի կենդանութեան ո՛չ թէ պահանջքը, այլ երեւակայական ցանկութիւնը: Այս միջանկեալ արտայայտութենէն ետք՝ մասնագէտը թելադրեց թեկնածուին որ իր փնտռտուքը կատարէ աւելի մեծ թիւով աշակերտներու մօտ, աւելի ճշգրիտ պատկերը ունենալու համար երկլեզու երախաներու լեզուական կարողութեանց մասին:

Վերջին միջամտողը եղաւ Տիկին Հալիէթ Ժիգա՝ Միացեալ _ Նահանգներէն: Գնահատելով տարուած աշխատանքին օգտակարութիւնը, խորհուրդ տուաւ որ Օր. Թօփուզխանեան ընդլայնէ իր հետազօտութիւնը հայկական այն համայնքներուն մէջ, ուր հայերէնը տիրապետուած լեզու չէ: Շատ կարեւոր դիտարկութիւն մը արդարեւ, որ առիթ պիտի տայ տարբեր գաղութներ իրարու հետ բաղդատելու, որպէսզի գիտցուի թէ հայերէն լեզուն ո՛ր աստիճան ձեռքբերած է տիրապետութենէ:

Այս աշխատանքը կատարուած է Լիոնի Մարգարեան _ Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանի աշակերտներուն մօտ, որ գոյութիւն ունի 1988_էն ի վեր, որպէս արդիւնք Լիոնի եւ Ռոն _ Ալփի Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի անդուլ ջանքերուն: 1997ին բացումը կատարուեցաւ նորակառոյց շէնքին, ձեռամբ երջանկայիշատակ՝ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, շնորհիւ իշխանական նուիրատուութեան Տէր եւ Տիկին Մարգար եւ Արփինէ Մարգարեանի: Վստահաբար Օր. Թօփուզխանեանի աւարտաճառին մէջ արծարծուած հարցերը օգուտ պիտի բերեն վարժարանէն ներս հայերէն լեզուի մանկավարժական ուսուցման բարեկարգութեան:

Լիոնի հայ գաղութը հպարտ է Սիլվիա Թօփուզխանեանով, որովհետեւ անոր պաշտպանած աւարտաճառը արժանացաւ բարձրագոյն յիշատակութեան: Յաջողութիւն կը մաղթենք իրեն, եւ կը սպասենք որ շուտով հրատարակուի այս աշխատութիւնը, որպէսզի այդտեղ ներկայացուած եզրակացութիւններէն օգտուին Ֆրանսահայ Ամէնօրեայ կամ Միօրեայ վարժարաններու դաստուները:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

եկեղեցւոյ նուիրած է: Ան նաեւ ժամանակ մը Մամիկոնեան ընկերութեան կեսարիոյ վարչութեան արտաքին տեսուչը եղաւ:

ԿԻՒԼԼԱՊԻ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Կիւլպէնկեան գերդաստանին ԺԹ. դարու սկիզբի ամէնէն հեղինակաւոր դէմքը դարձաւ Կիւլլապի Կիւլպէնկեան, որ իր հարստութեան եւ բարձր դիրքին շնորհիւ չելէպիութեան տիտղոսին արժանացաւ:

Այս ժամանակ Կեսարիոյ եւ շրջակայքի գերդաստանները մրցակցութեան մէջ էին եւ պայքար կը մղէին եկեղեցական ու ազգային իշխանութեանց մէջ, դիրքեր ու հեղինակութիւն ձեռք ձգելու համար: Կիւլլապի չելէպի եւ Մանուկ Մանուկեան իրենց շուրջ համախմբած էին Արզըեան, Քէլէկեան, Մութաֆեան, Կիւմշեան, Զամքերթճեան եւ Պէյլէրեան գերդաստանները եւ Կեսարիոյ ու Թալասի հայութեան մէկ կարեւոր մասը իրենց հովանաւորութեան տակ առած էին:

Ստեղծուած կացութեան վերջ տալու նպատակով, Պոլսոյ պատրիարքարանը ստիպուած միջամտեց եւ Կիւլպէնկեաններուն մօտիկ Յակոբ եպիսկոպոսը 1839_ին Պոլիս կանչեց. բայց յետոյ Կիւլլապի չելէպի Կիւլպէնկեան գերագոյն ժողովին դիմեց եւ 1848_ին, կաթողիկէ դաւանանքին յարելու սպառնալիքով ստիպեց, որ Յակոբ եպիսկոպոս Կեսարիա մնայ: Պատրիարքարանը ընդառաջեց անոր, բայց պայմանով որ Յակոբ Եպիսկոպոս միայն վանահայրութեամբ զբաղի, իսկ պատրիարքական փոխանորդները վարեն թեմական գործերը:

Կեսարիոյ Սուրբ Կարապետ վանքին վանահայր Կարապետ վարդապետ Թալասցիի խնդրանքին ընդառաջելով՝ Կիւլլապի չելէպի յանձն առաւ վանքին համար վիմափոր ջրամբար մը շինել, բայց մինչ այդ թէ՛ վանահայրը եւ թէ բարերարը մահացան: Յետագային Կիւլլապի չելէպիի զաւակներուն օժանդակութեամբ աւարտեցաւ ջրամբարին շինութիւնը:

ԱՄՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

_ Ի՞նչ է ձեր անունը եւ մականունը:

_ Մաքրուհի Վէմեան, _ պատասխանեց կինը:

_ Ամուսին ունի՞ք:

_ Ամուսինս մեռած է երկար ատենէ ի վեր:

_ Քանի՞ զաւակ ունիք:

_ Երկու, մանչ մը եւ աղջիկ մը, մանչս ինծի հետ ձերբակալուեցաւ, իսկ աղջիկս տունը չէր:

_ Ուր գացած է՞ր:

_ Մէկ քանի գնումներ պիտի ընէր, անոր համար դուրս ելաւ:

_ Դուն հնչակեա՞ն ես, թէ դաշնակցական:

_ Ես ատանկ բաներու չեմ խառնուիր:

_ Ինչպէ՞ս չես խառնուիր, մենք քու մասիդ շատ գէշ տեղեկութիւններ առած ենք:

_ Սուտ զրպարտութիւններ ըլլալու են, _ պատասխանեց Մաքրուհի:

_ Սիսակ անունով երիտասարդ մը կը ճանչնա՞ս, _ հարցուց Ալի Րիզա:

_ Կը ճանչնամ:

_ Ուրկէ՞ ճանչցած ես զինքը:

_ Մեր տունը սենեակ բռնած եւ բաւական ժամանակ բնակած է:

_ Իբր ի՞նչ կը ճանչնաս զինքը:

_ Իբրեւ պարկեշտ եւ պատուաւոր երիտասարդ մը:

_ Աղջիկդ անոր հետ նշանա՞ծ ես:

_ Այո՛, ամիսէ մը ի վեր:

_ Այդ Սիսակը ինչո՞ւ ձեր տունէն ելաւ:

_ Իր մէկ բարեկամը եկաւ դուրսէն եւ ուզեց անոր հետ բնակիլ քիչ մը ժամանակ:

_ Ո՞վ էր այդ բարեկամը:

_ Վահան անունով երիտասարդ մը:

_ Ուրկէ՞ կուգար:

_ Կարծեմ Գոնիայէն, բայց որոշ չեմ գիտեր, որովհետեւ այդ մարդուն երեսը անգամ չեմ տեսած, արդէն քանի մը օրէ ի վեր եկած էր Պոլիս:

_ Տրդատ անուն երիտասարդ մը կը ճանչնա՞ք:

_ Այդ անունով երիտասարդ մը քանի մը անգամ եկած է մեր տունը Սիսակին հետ տեսնուելու, անոր ծանօթներէն էր:

_ Այդ երեք երիտասարդները ո՞ւր են հիմա:

_ Չեմ գիտեր:

_ Սիսակը ձեր տունէն մեկնելէ ետքը կրկին չէ՞ եկած ձեզ տեսնելու:

_ Բնականաբար եկաւ անգամ մը իր նշանածը տեսնելու:

_ Ի՞նչ խօսեցաւ:

_ Ես քովերնին չէի, բայց ի՞նչ կ՚ուզէք, որ խօսին երկու նշանածներ:

_ Ծամբորդելու խօսք չէ՞ ըրած:

_ Այո՛, ըսած է, որ եթէ միջոցը գտնէ՝ Պուլկարիա պիտի երթայ:

_ Քանի որ հոս նշանուած է, ինչո՞ւ նշանածը կը թողու եւ Պուլկարիա կ՚երթայ:

_ Կարծեմ զինուորական ծառայութեան խնդիր ունէր:

_ Եթէ ինք հաւատարիմ օսմանցի մըն էր, պէտք է, որ իր պարտականութիւնը կատարէր:

_ Ատ իր գիտնալիք բանն է, ես այդ մասին բան մը չեմ կրնար ըսել:

_ Ուրեմն ձեր տունը իբրեւ զինուորական փախստական ապաստանած էր:

_ Ինք երբոր մեր տունը սենեակ բռնել ուզեց, հարցուցի իրեն, թէ զինուորական ծառայութենէ զե՞րծ էր, «այո՛» պատասխանեց:

_ Վէսիքա ունէ՞ր:

_ Չեմ գիտեր:

_ Հարցնելու էիք իրեն:

_ Պէտք չտեսայ, մանաւանդ որ եկած ատենը ըսաւ, թէ շաբաթ մը միայն պիտի մնար:

_ Չէ՞ր գիտեր, որ այդ Սիսակը յեղափոխական հնչակեան մըն է:

_ Տեղեկութիւն չունէի, եթէ այդպիսի բան մը գիտնայի՝ տանս մէջ սենեակ կուտայի՞ իրեն:

_ Իսկ Տրդատին եւ Վահանին յեղափոխական ըլլալնին չէի՞ր գիտեր:

_ Չէ՛, արդէն Վահանին երեսը չեմ տեսած, ինչպէս արդէն ըսի, գալով Տրդատին, մէկ քանի անգամ եկած է մեր տունը, բայց մեզի հետ չէ տեսնուած, այլ ուղղակի Սիսակին սենեակը գացած է:

_ Քու տղադ ո՞ր կուսակցութենէն է:

_ Մեր մէջը կուսակցական մարդ մի՛ փնտռէք:

_ Միթէ հայ մը կա՞յ, որ այս կամ այն կուսակցութենէն չըլլայ:

_ Շատ կը սխալիք այդպէս մտածելով, եւ ձեր այդ սխալմունքն է պատճառ, որ այսչափ չարիքներ կը պատահին, _ ըսաւ Տիկին Մաքրուհի պաղարիւնով:

Ալի Րիզա պահ մը լռեց: Գրասեղանին վրայի գտնուած մէկ քանի թուղթերը աչքէ անցուց, յետոյ գլուխը վեր առնելով՝ ըսաւ.

_ Տուած պատասխաններդ բոլորն ալ սուտ են, եւ մի՛ կարծեր, որ կրցար զիս խաբել:

(Շար. 265)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԿԵՂԾ ԱՍԱԾ

Բանաստեղծութիւններ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

Փոխան յառաջաբանի՝

Մեսրոպ Արք. Աշճեան

Մուղնի, 2002

(Շար․ Ա․ էջէն)

սած են ուսումնասիրել Ներքին Ապահովութեան նոր նախարարութեան մը ըստեղծման պայմանները։

ՄԱՏՐԻՏԻ եւ ԳԱՍԹԻԼՈՆԻ մէջ, երեք Սուրիացիներ ձերբակալուած են, այն կասկածով որ Ալ-Քաիտայի ցանցին կը պատկանին։ Չորրորդ մըն ալ ձերբակալուած է, որ կրնայ կապ ունեցած ըլլալ նախորդ երեքին հետ։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ միշտ Թիրախ կը մնայ դեմոկրատներու եւ լրագրողներու հարցապնդումներուն, ինչ կը վերաբերի անցեալի իր գործունէութեան Հարքէն քարիւղի ձեռնարկութեան մէջ, որուն տնօրէններէն մէկն էր։ Այդ անցեալը ներկայ դարձաւ, երբ ԱՄՆ-ու Նախագահը, անցեալ շաբթու, անակնկալ ելոյթի մը ընթացքին յայտարարեց թէ գործատէրերու կաշառակերութեան դէմ արշաւի մը կը ձեռնարկէ, վերջ տալու համար վերջերս ծագած բազմաթիւ գայթակղութիւններու այդ մարզին մէջ։ Ասիկա պատճառ եղած է որ իրեն յիշեցուին այն կասկածները որոնք ծագած էին իր մասին, երբ տասը տարի առաջ Հարքէնի տնօրէն էր եւ կը մեղադրուէր «լաւատեղեակութեան յանցանքով»։ Փորձած է մարել տալ հարցը, բայց իզմէ զատ, հիմա փոխ-նախագահ Չէնէյն ալ խնդրոյ առարկայ է։ Ինք ալ անպարկեշտ գործառնութիւններ ըրած կ'ըլլայ 1995-էն 2000, երբ նախագահն էր Հալիպըրթըն քարիւղի ճարտարարուեստի թեքսան խումբին։ Այս ամբողջը խորագրել տը-

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սօնա Պուտաքեան 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Արմէն Պուտաքեանի մահուան տարելիցին։

ւած էր Լիպերասիոնի (Յուլիս 18)․ – «Տուն մը ոչ այնքան սպիտակ»։

ՉԵԽԻՈՅ նախագահը՝ Վաքլաւ Հաւէլ կէս ձգեց Ֆրանսա իր այցելութիւնը եւ Փրակա վերադարձաւ Յուլիս 17-ին, առողջական պատճառներով։ Ծանօթ է որ Վ․ Հաւէլ, 65 տարեկան, տարիներէ ի վեր թոքերու բորբոքումէ կը տառապի, խըլիրդի գործողութենէ մը ետք եւ յաճախ շնչառութեան հարցեր ունի։ Նոյն իրիկունը Ավինեոնի մէջ իրեն ի պատիւ երեկոյթ մը պիտի տրուէր որ տեղի չունեցաւ։ Քսան տարի առաջ, Ավինեոնի մէջ, Արուեստագէտներու Պաշտպան միջազգային Ընկերակցութիւնը իրեն ի պատիւ «գիշեր» մը կազմակերպած էր, երբ թատերագիր Հաւէլ բանտն էր։ Այս անգամ ելոյթ մը պիտի ունենար, բայց, յանկարծակի վերադարձը արգելք եղաւ եւ իր չարտասանած ճառը հրատարակուեցաւ Լիպերասիոնի մէջ, Յուլիս 18-ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԻ

ԳԱՇԱՆ․ – Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Խանթէմուրեան 60 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց հօրեղբօր՝ Նշան Գալալսեի մահուան առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք-Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ․Վ․Ա․ (տե՛ս․ փակագծի մէջ ընդհ․ գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

Association Arménienne d'Aide Sociale
77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR

ou

UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼԻ

Շաւիլի «Նահատակաց Յուշարձան»ի պաշտօնական բացում, ներկայութեամբ Գիւտ Արք․ Նազգաշեանի եւ քաղաքապետ՝ Պ․ Ժան Լըվէնի։

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը՝ 11-ին
Chaville R. D.
կայարանին հանդիպակաց հրապարակը։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

Atelier de Langue Arménienne

ARMAD

Sous le parrainage de l'Eglise Evangélique Arménienne

BUT : Cultiver l'utilisation spontanée de la langue arménienne par le biais d'ateliers de travail

MOYENS : Atelier d'expression théâtrale en langue arménienne, atelier de l'histoire, atelier d'ordinateur et programmes arméniens, atelier de chant, atelier biblique en langue arménienne, atelier de travaux manuels.

DEBUT DES COURS : le 21 Septembre
Dans les locaux de l'Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

AGE : pour les enfants de 8 à 16 ans.

JOUR : le Samedi après-midi de 14h à 17h.

- Pour les enfants de 3 à 7 ans, de même que pour les cours de perfectionnement : des stages seront organisés aux vacances de Février et de printemps.
- Renseignements et inscriptions :
Madame Baroudjian-Baninkyan Nora
☎ 01 48 93 57 33

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

ԱՐԺԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ։

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 20-21
SAMEDI - DIMANCHE
20-21 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.475 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.475

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 18 / 19)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Արտաքին փոխ-նախարարը՝ Թաթուլ Մարգարեան յայտարարած է որ Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի նախագահներուն անձնական ներկայացուցիչները Յուլիս 29-ին, Փրակայի մէջ հանդիպում մը պիտի ունենան Մինսկի խումբի նախագահներուն հետ։ Անոնք Մայիսին ալ հանդիպում մը ունեցած էին, բայց, բաւական կէտեր անորոշ մնացած էին, նիւթը միշտ Ղարաբաղեան հարցին կարգաւորումը ըլլալով։ Այս անգամ ալ պիտի ծեծուին ամբողջական լուծումի մը մանրամասնութիւնները։

*
**

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՈՏՆՁԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին նախարար՝ Վ. Օսկանեան, անդրադառնալով Իսրայէլի ոտնձգութիւններուն Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանին պատկան հողերուն, ըսած է թէ Իսրայէլի պատասխանը ստացուած է եւ հոն կ'ըսուի թէ բանակցութիւններ կը տարուին Պատրիարքութեան հետ ու յոյս կայ որ բոլոր հարցերու լուծումները կը գտնուին փոխադարձ համաձայնութեամբ։ Նախարարը յայտնած է նաեւ որ հայկական կողմը մշտական կապի մէջ է Իսրայէլի կառավարութեան հետ, տեղեակ մնալու համար վերջին իրադարձութիւններէն։ Վ. Օսկանեան շեշտած է որ պէտք է պարզաբանել հարցը Իսրայէլի կառավարութեան հետ եւ անկէ ետք կարելի կ'ըլլայ ճշդել թէ ի՞նչ քայլեր պէտք է առնուին։ «Այս պահին, կ'ըսէ նախարարը, դիւանագիտական խողովակներով փորձում ենք հարցը պարզաբանել, ամբողջութեամբ հասկանալ, պարզել նպատակները։ Եւ այն, ինչ մենք այսօր ստացել ենք Իսրայէլի կառավարութիւնից, կարծում եմ, դրական ուղղութեամբ է տանում հարցի լուծումը, առ այն նրանք բանակցութիւնների մէջ են Հայոց Պատրիարքարանի, այսինքն հողերի իսկական տէրերի հետ»։

*
**

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Եթէ ԱՄՆ-ու Ծերակոյտի արտաքին գործառնութիւններով զբաղող յանձնախումբին առաջարկը ընդունուի, 2003-ին Հայաստան 90 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն մը կը ստանայ, այսինքն նոյնքան որքան այս տարի։ Միեւնոյն ատեն առաջարկուած է կրճատել ռազմական օգնութիւնը, որ այս տարի 4 միլիոն 300 հազար տոլար եղած էր եւ զայն սահմանափակել 3 միլիոն 750 հազար տոլարի։

Ինչ կը վերաբերի Լ. Ղարաբաղի, վերջին անգամ ԱՄՆ-ու Ծերակոյտը գումար յատկացուցած էր -20 միլիոն տոլար- 4 տարի առաջ, բայց չէր տուած ամբողջութիւնը, հիմա ծերակուտականները կ'առաջարկեն որ մինչեւ 2003-ի վերջաւորութիւնը Ղարաբաղի հետ հաշիւները փակուին, ապա 5 միլիոն տոլար յատկացուի մարդասիրական նպատակներու համար։

ՀԱՐՑԱԽՈՅԶ՝ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

2001 Յունուարէն 2002 Փետր. Երեւանի, Ստեփանակերտի եւ Բաքուի մէջ տեղական մամուլի ակումբները հարցախոյզ մը կատարած են։ Հարցումները ուղղուած են հանրութեան եւ քաղաքական գործիչներու։ Հայաստանի մէջ պատասխանած են հազար հոգի, ԼՂՀ՝ 250, Ազրպէյճան՝ 1155։

«Հակամարտութեան գլխաւոր յանցաւորը» Հայաստանի պատասխանողներուն 47%-ին համար «արտաքին ուժեր»ն են։ Յետոյ կու գայ Ազրպէյճանը։ 5%-ը Հայաստանը յանցաւոր կը նկատէ, նոյնքան մըն ալ Ղարաբաղը։

ԼՂՀ-էն պատասխանողները 75% համեմատութեամբ Ազրպէյճանը կը նկատեն գլխաւոր յանցաւորը, 38%-ը «արտաքին ուժերը», իսկ 6%-ը՝ Հայաստանը։ Հանրութենէն 4% մը յանցաւոր կը գտնէ նոյնինքն Ղարաբաղը, մինչ քաղաքական դէմքերու մօտ նման տեսակէտ յայտնող չկայ։

Ազրպէյճանի մօտ 80%-ին համար յանցաւորը Հայաստանն է, 50%-ին համար «արտաքին ուժերը», 22%-ին՝ Ղարաբաղը։

Ինչ կը վերաբերի կարգաւորման նախընտրութեան, Հայաստանէն պատասխանողներու 74%-ը կողմնակից է խաղաղ կարգաւորման որուն անկարելիութեան պարագային ռազմական լուծումի մասին կը մտածէ 22%-ը։ Միայն 2% մը թեր արտայայտուած է ուղղակի ռազմական լուծումին։

Ազրպէյճանի մէջ 63%-ը խաղաղ լուծումի անյաջողութեան պարագային կողմնակից է ուժի դիմելու. ուղղակի այդ ձեւին դիմել կը նախընտրէ 19%-ը։

ԼՂՀ-ի մէջ խաղաղութիւնը նախընտրողները 63% են։ Միայն 4% մը ուղղակի պատերազմին կողմնակից գտնուած է։ Իսկ խաղաղ լուծումը ձախողելու պարագային, 34%-ը ռազմական լուծումի կողմնակից կ'ըլլայ։

*
**

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Թիֆլիսի մէջ Յուլիս 18-ին բացուած է «Կրօնքը Կովկասի մէջ - գործակցութիւն յանուն խաղաղութեան» միջազգային երկօրեայ խորհրդաժողովը։ Վրաստանի կառավարութիւնը կը հովանաւորէ ձեռնարկը որ օժանդակութիւնը կը վայելէ Վրացիներու պատրիարք - կաթողիկոս Իլիա Բ.ի եւ Կովկասի մահմետականներուն կրօնապետ Ալլահշիւքիւր Փաշազատէի։ Կը մասնակցին նաեւ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցիի, Ռուսաստանի, Կաթողիկէ եկեղեցիներու, Կովկասի հրէական համայնքի, Վրաստանի Աւետարանական եկեղեցիներու, Միջազգային կրօնական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, դիւանագէտներ, Հայաստանէն, Ազրպէյճանէն, Իրանէն, Թուրքիայէն, ԱՄՆ-էն։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ մէջ, բաւական ջղագրգիռ մթնոլորտ մը կը տիրէ ի լուր ամերիկեան սպառնալիքներուն։ Յուլիս 8-ին, Պուշ յայտարարած էր որ ԱՄՆ-ու ձեռքը գտնուած բոլոր միջոցները պիտի գործածէ Իրաքի վարչակարգի փոփոխութիւն մը ապահովելու համար։ Ապա, Պաշտպանութեան նախարարին ազդարարութիւնները եղան, որոնց յաջորդեց Պաշտպանութեան փոխ - նախարարին այցելութիւնը Անգարա խորհրդակցելու համար այս նիւթին մասին։ Այս ամբողջին իբրեւ հետեւանք, Սատտամ Հիւսէյն ելոյթ ունեցաւ Յուլիս 17-ին, պատրուակ բռնելով Պաաս կուսակցութեան իշխանութեան գլուխ գալուն 34-րդ տարեդարձը եւ բուռն կերպով յարձակեցաւ Միացեալ-Նահանգներուն վրայ եւ խօսքն անոնց ուղղելով ըսաւ. - «Զիս երբեք պիտի չկարենաք պարտութեան մատնել, նոյնիսկ եթէ հաւաքուիք աշխարհի բոլոր կողմերէն եւ եթէ նոյնիսկ սատանաները հրաւիրէք»։ Մեծարեց Իրաքցիները, որոնք յաջողած են դէմ դնել անարդարութեան եւ յարձակումներուն եւ վստահեցուց որ Իրաք կը յաղթէ։ Միւս կողմէ, Թուրքիոյ վարչապետը՝ Էճէվիթ կոչ ըրած է Միացեալ - Նահանգներուն, որպէսզի «սերտ երկխօսութիւն» պահեն իր երկրին հետ եթէ կ'որոշեն զինուորական գործողութեան մը դիմել Իրաքի դէմ։ Էճէվիթ շեշտած է՝ «ըսինք Ամերիկացիներուն որ շատ զգուշութեամբ շարժին, որպէսզի նուազագոյն վնասը կրենք»։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Կեռհարտ Շրէօտէր պաշտօնազրկեց Պաշտպանութեան իր նախարարը՝ Ռուտոլֆ Շարփինկ որ անհատական ձեռնարկութենէ մը դրամ ստացած էր։ Անոր աթոռին նշանակեց Փէթըր Շթրուք Սոսիալ - Դեմոկրատ խորհրդարանական խմբակին նախագահը։ Շարփինկ մերժած էր հրաժարիլ, բայց, այլեւս շատ նեղ կացութեան մատնած էր վարչապետը։ «Շթեռն» շաբաթաթերթը գրած էր թէ նախարարը 71.600 Եւրօ ստացած էր 1998-ին, գաղտնի հաշիւի մը վրայ։ Այս հարցը իսկական փորձանք մըն է Շրէօտէրի համար, որու կառավարութենէն ութ նախարարներ հեռացած են 1998-էն ի վեր, մինչ երեսփոխանական ընտրութիւններու թուականը շատ մօտ է եւ հարցախոյզերը նպաստաւոր չեն իրեն։

ՍՊԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Խոսէ Մարիա Ազնար ելք մը կը փնտռէ Փերսիլ կղզեակի հարցը լուծելու համար դիւանագիտական ճամբով։ Ճշդած է որ չուզեր լարուածութիւն ստեղծել Մարոքի հետ եւ թէ հրահանգ տուած է որ չփումները պահպանուին մարոքեան իշխանութիւններուն հետ։ Արտաքին նախարարուհին ալ Անա Փալասիօ ապահովութիւն տուած է որ սպանական ուժերը կը քաշուին, երբ Մարոք վստահեցնէ որ կը յարգէ կղզեակին չէզոքութիւնը։ Մարոք ալ նախապայման կը դնէ սպանական զօրքին հեռացումը, որեւէ բանակցութիւն տանելէ առաջ։

ՁԱՔԱՐԻԱՍ ՄՈՒՍԱՈՒԻ ծագումով մարոքցի Ֆրանսացին որ բանտարկուած է Ամերիկա, Սեպտեմբեր 11-ի ոճրափորձերուն կապակցութեամբ, Յուլիս 18-ին, անակնկալօրէն խոստովանեցաւ Ալեքսանդրիայի (Վիրճինիա) դաշնակցային դատարանին առջեւ, որ յանցաւոր է, անդամ է Ալ Քայտայի, գիտէ թէ ո՞վ է ոճրափորձին հեղինակը եւ ո՞վ մասնակցած է։ Նման խոստովանութիւն մը կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ իրեն համար, քանի կրնայ մահապատիժի ենթարկուիլ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ոստիկանութիւնը, Յուլիս 17-ին, ձերբակալած է 58 տարեկան անձ մը, որու մասին կասկած կայ որ Նոյեմբեր 17 ահաբեկչական խումբին մէկ ղեկավարն է, թերեւս նոյնիսկ հիմնադիր անդամ մը։ Ըստ ոստիկանութեան, կասկածելին յոյն համալսարանական մըն է, որ կը դասաւանդէ Սթրազպուրկ։

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ պաշտօնապէս իր թեկնածութիւնը դրաւ անդամակցելու համար ՄԱԿ-ի։ Թեկնածութեան վաւերացման թուականը չէ ճշդուած, բայց, պարզ ձեւակերպութիւն մը պէտք է ըլլայ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարութիւնը արտօնեց Ֆրանս - Թելեքոմին որ յաւելում կատարէ բաժանորդագրութեան վրայ։ Այդ յաւելումը ամսական 45 սանթիմ Եւրօ պիտի ըլլայ եւ անմիջական է։

ՖՈՒՐԻԱՆԻԻ (Գորսիքա) շինութեան մէջ գտնուող զօրանոցի մը դէմ ոճրափորձ մը գործուած է Յուլիս 18-ին, օր ցերեկով զինուած եւ ծպտուած 10 հոգինոց ջոկատի մը կողմէ։ Նախապէս հեռացուցած են բանուորները, ապա գործած պայթումները։ Արարքը ուղերձ մը կը նկատուի Ներքին նախարար՝ Ն. Սարքոզիի որ Գորսիքա պիտի երթայ գալ շաբթու։

ՍԻԿԻԼԻՈՅ հարաւը՝ Ակրիճենթէի ոստիկանութիւնը ձերբակալած է 29 տարեկան որմնադիր մը, որ պատասխանատու կը նկատուի յանուն Ալ - Քայտայի գործուած չորս ոճրափորձերու, անցեալ Նոյեմբերէն ի վեր։ Ենթական՝ Տոմէնիքօ Քուարանթա, իսլամանալէն ետք Օմար անունը ընտրած է։ Քննիչներու համաձայն, մինակը գործած է, բայց, օժանդակութիւնը վայելած է Միլանօ ապրող հիւսիս - ափրիկեցի արմատականներու։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ Նախագահ ընտրուած է Ապտիւլ Քալամ, 71 տարեկան, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ։ Կառավարութեան նախկին գիտական խորհրդական մըն էր, մահմետական, որ կենսական դեր խաղացած է հիւլէական ծրագիրներու պատրաստութեան մէջ։

ՍՈՒՏԱՆԻ Նիալայի դատական արտակարգ դատարան մը, Յուլիս 17-ին, մահուան դատապարտած է 88 Սուտանցիներ, որոնք մասնակցած էին, անցեալ Մայիսին, երկու ցեղախումբերու բախումներուն եւ որոնց հետեւանքով աւելի քան 100 հոգի մեռած էր։

ԱԼԷՆ ԹԻՐՋԵԱՆ, ժիլմերու արտադրիչներու Միութեան նախագահը, նամակ մը գրած է վարչապետ Ռաֆարէնի, որպէսզի աւելցնէ Միշէլ Պուայոնի լիազօրութիւնները, որու յանձնուած է ցա-

(Շար.ը Դ. էջ)

Դէպի Ֆրանսա

Գարունը կը մօտենար, Ս. Յարութեան տօնն ալ միասին. դեռ յոյսի նշոյլ մը չկար ազատելու մետաքսի գործարանէն: Մօրս կարօտի նամակներն ալ հոգիս կը վառէին: Սքանչելի Աննան զօրավիգ էր ինծի: Բոլորի նման, ես եւ Աննան, կիրակի առաւօտները գործարանին փոքրիկ մատուռին մէջ պատարագ ունկնդրելու կ'երթայինք, եւ ցերեկէ վերջ կը հանգստանայինք: Աննան յաճախ իր ծոցէն փոքրիկ պայուսակէ մը, լուսանկար մը կը հանէր. երկար կը դիտէր, մելամաղձոտ, համբուրելէ վերջ, կրկին ծոցը կը զետեղէր: Սկիզբները ուշադրութիւն չէի դարձուցած:

Գործարանին կեանքը կարծես գիս աւելի տոկուն դարձուցած էր: Օր մը երբ Աննան կրկին ծոցէն լուսանկարը հանեց եւ համբուրեց, հարցուցի թէ այդ լուսանկարը ո՞վ կը ներկայացնէ, ինչո՛ւ մինչեւ հիմա չէ խօսած այդ մասին եւ ցոյց չէ տուած ինծի: Աննան, անհամարձակ, աչքերը արցունքով լեցուած, վարանումով ցոյց տուաւ ինծի մաշած լուսանկար մը որ կը ներկայացնէր հագիւ 18 տարեկան պատանի մը, զինուորական համազգեստով: Երբ հարցական նայուածքով եւ վերադարձուցի, Աննան, սկսաւ հեծկլտալ եւ պատմել իր առաջին սէրը, հետեւեալ պարագաներու տակ: «Պոլսոյ մէջ, երբ ողջ էին ծնողքս, կը բնակէինք թաղի մը մէջ ուր կային նաեւ մեզի դրացի Եւրոպացի ընտանիքներ, որոնց հետ սերտ յարաբերութեան մէջ էինք: Ծիշդ մեր տան կից, կ'ապրէր Աւստրիացի ընտանիք մը, որուն մէկ հատիկ զաւակը, Քառլը, ինծի հետ դըպրոց կ'երթար առաւօտները: Գրեթէ տարեկից էինք: Առաջին սէրը անըզգալաբար բոյն դրած էր մեր սրտերուն մէջ: Մեր ծնողքները նոյնպէս մտերմացած էին եւ յաճախ կ'այցելէինք իրարու: Ծագեցաւ Համաշխարհային պատերազմը եւ Քառլը իր զինուորական պարտականութիւնը կատարելու համար մեկնեցաւ Աւստրիա:

Վեց ամիս վերջ, սպաննուեցաւ պատերազմի ճակատը»: Այնուհետեւ, ինքը, մնաց, Օրիորդ Աննա Երէցեան: Արցունքները կը հոսէին աչքերէն... հազար անգամ զղջացի հարցնելուս...:

Ձմեռը անցաւ, եկաւ գարուն: Ս. Յարութեան տօնը կը մօտենար: Աշխատանքէն վերջ, ձայնս կը ձգէի եւ Կոմիտաս կ'երգէի:

«Արօրն ասաց տատրակ հաւքուն,
«Ինչո՞ւ կուլաս կուց կուց արուն,
էրթայ լցուի բարակ առուն...»:

Գործարանին որբուհիները իրենց պարապոյ ժամերուն կը հաւաքուէին մեր սենեակին դրան առջեւ, մտիկ ընելու: Զատիկի Կիրակին եւ յաջորդ երեք օրերը մետաքսի գործարանին անիւները դադրեցան աշխատելէ: Ս. Յարութեան տօնին, ես եւ Աննան գացինք գործարանին մատուռը որ լեցուած էր որբերով. տնօրէնուհին, Օր. Ֆուէնէն գլխուն դրած էր թուչունի փետուրներով զարդարուած լայնեզր գլխարկ մը եւ հագած երկար սեւ թաւիշէ չրջազգեստ մը: Որբուհիները մոխրագոյն համազգեստով շարուած էին փոքրիկ մատուռին յառաջամասին: Վերջապէս ես ալ, անօրէն մը չէի. մանաւանդ, Մշոյ, Խէյպեան գիւղի քահանայ, Տէր - Կարապետի թոռ: Հոգիս ուզեց հաղորդուիլ. փափաքս յայտնեցի տնօրէնուհիին, որ գոհունակ ժպիտով մը համբուրեց երեսներս եւ ըսաւ թէ «Այսօր, Հռոմէն երեւելի վարդապետ մը հրաւիրուած է պատարագելու եւ հաղորդութիւն տալու մեր գործարանի որբերուն եւ ամբողջ պաշտօնէութեան»: Հասկցուց քաղցրութեամբ թէ, նախքան հաղորդուիլը պէտք էր մկրտուէի: Մատնուեցայ, անելի:

Նեղսրտած, ի զո՛ւր բացատրեցի տնօրէնուհիին թէ մենք աշխարհի առաջին քրիստոնեաներն ենք... եւ թէ ես իմ ծընընդավայրիս մէջ մկրտուած էի...: Ի զո՛ւր: Օր. Ֆուէնէն զովեստը կը հիւսէր Հռոմէն եկող բարձրաստիճան կղերականին եւ թէ, այդ պայմանով միայն իրաւունք ունէի հաղորդուելու եւ Զատկական տօներուն մասնակցելու: Խորհեցայ թէ իրաւ քրիստոնեայի մը համար ի՞նչ վնաս կար կրկին մկրտուելու մէջ եւ ընդունեցայ: Հռոմի վարդապետը վերջ ի վերջոյ Մուստաֆէկը չէր...: Սուրբ Յարութեան տօնէն օր մը առաջ բարձրաստիճան կղերականը պիտի այցելէր Տրոմի նահանգը եւ շրջանի գիւղերը, իր պաշտօնը կատարելու: Զատկի նախօրեակին ես եւ Աննան գացինք մատուռ որ բոլորովին պարապ էր: Քիչ վերջ ներս մտաւ բարձրահասակ, համակրելի, մօտ 40 տարու վարդապետ մը, ժպիտը երեսին: Փոքրիկ մատուռին բեմին առջեւ կեցած էի եւ հայերէն ցած ձայնով «Տէր ողորմեա» կ'երգէի: Ժպտեցաւ: Լատիներէն բաներ մը մրմնջեց, ձեռքը բռնած ոսկեզօծ սկիհին մէջէն իւղ մը հանելով քսեց ճակտիս...: Կրկին խաչակնքեց, ապա հասկցուց որ խոստովանանքի համար պէտք էր հոն գտնուող փոքրիկ խուցին մէջ մտնէի:

Փորձառութիւն չունէի. Աննան գիս մտցուց վարագոյրին ետին. Վարդապետը ֆրանսերէն հարցուց թէ ի՞նչ մեղք գործած եմ...: Ըսի թէ մեղք չեմ գործած, միայն գործարանին մէջ աշխատած ու տառապած ենք...: Խելացի վարդապետը, արագօրէն դուրս հանեց խցիկէն եւ վերջացուց արարողութիւնը: Կրկնակի քրիստոնեայ դարձած էի...: Երեք օր վերջ, մետաքսի գործարանը կրկին սկըսաւ բանիլ, ես, մտովի կ'երգէի. «Մանիր մանիր իմ ճախարակ, մանիր սպիտակ մանածներ. մանիր թելեր հաստ ու բարակ, որ ես հոգամ իմ ցաւեր...»: Օր. Ֆուէնէն իր խոստումը չյարգեց. ես միշտ ոտքի վրայ կ'աշխատէի եւ Կոմիտաս կ'երգէի:

Իրիկունը կը վերադառնայինք մեր սենեակը հանգստանալու...: Գարուն էր ծիլ ու ծաղիկ չորս կողմ: Երգը միակ մխիթարանքս էր, Կոմիտասը ինծի զօրավիգ.

«Արօրն ասաց տատրակ հաւքուն,
Ինչո՞ւ կուլաս կուց կուց արուն,
էրթայ լցուի բարակ առուն:
Տատրակը ասաց արօր հաւքուն.
Գնա՛ց աշուն, եկա՛ւ գարուն,
Կաթէր ջրիկն աղբրներուն,
էրթար լըցուէր բարակ առուն:
Աղբրանց արուն, մէջ քարերուն,
Դեղին սուսուն վը՛ր սարերուն
Կանաչ կարմիր, գոյնգոյն ծաղկունք,
Դաշտերն ամէն հոտունք թռչունք:
Ջէնիկ կուգայ գառնիկ մաքուն,
Մեր ապրելիք վը՛ր Աստծուն...»:

***

Եւ իրապէս, գարնան, Թոլինեանի մեր գործարանը այցելեց ամերիկացի միսիոնար մը, կարծեմ Փարիզէն քննիչ յանձնախումբի մը կողմէ ղրկուած էր: Օր. Ֆուէնէն, անմիջապէս զիս կանչեց եւ ներկայացուց ամերիկացի միսիոնարին, որ կէս ֆրանսերէն, կէս հայերէն, ըսաւ թէ Փարիզի Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան կողմէ ղրկուած էր: Հայ կաթողիկէ Իսկէնտէրեան վարդապետը իր խոստումը կատարած էր եւ վերադարձին մեր մասին բարեխօսած էր ուր որ անկ է: Եւ թէ շուտով ես եւ Աննան ազատած՝ մետաքսի գործարանի պայմանագրութենէն, պիտի երթանք Փարիզ...: Ամերիկացի քննիչին գալէն վերջ, մնաց բարով ըսինք մետաքսի գործարանին եւ Թոլինեան գիւղին ու Տրոմի նահանգէն երկաթուղիով Յուլիս 12-ին հասանք Փարիզ: Եթէ չեմ սխալիր Նիր խտ Ռըլիֆ»ի չէնքը, Պուլվար Մոնփառնասի մօտիկ գրասենեակ մըն էր: Երիտասարդ, գեղեցիկ, սեւ աչքերով կին մը ժպիտով մեզ դիմաւորեց: Սկսաւ հայերէն հարցաքննութեան: Հարցուց անունս, մականունս եւ ծննդավայրս...: Ես շատ յուզուած կը պատասխանէի. «Հանդարտեցէք օրիորդ» ըսաւ ժպտելով: Գրել սկսաւ հօրս եւ մօրս անունները, վայրկեան մը կեցաւ եւ չեշտակի երեսս նայեցաւ ... «Դուք Մշոյ Գեղամին աղջի՞կն էք» հարցուց: «Այո՛» ըսի հեծկլտալով: «Մի՛ յուզուիք, խնդրեմ, իմ զարմիկս որ Պոլսոյ Կոմիտասի հինգ սաներու երգչախումբին մէկ մեներգիչն էր, շատ խօսած է ձեր մասին: Ձեր հօր կուսակցական ընկերներէն Վահան Փափազեան եւս հոս է եւ կը բնակի մօտակայ արուարձաներէն Շաւիլ: Ես, այս գիշեր իսկ ձեզ կը տանիմ Շաւիլ, իմ տունս, վաղը առաւօտ կ'երթանք միասին Կոմսին տունը...»: Այդ գեղեցիկ կինը կը կոչուէր Տիկին Պերճուհի Բարսեղեան: Յաջորդ օրը ներկայացայ նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակ, տնօրէն Պր. Սնապեանին որ զիս անմիջապէս արձանագրեց իբրեւ Բարեգործականի սան ու յանձնարարական մըն ալ տուաւ Պր. Արշակ Զօպանեանին (որուն հասցէն մինչեւ հիմա միտքս է. 9, Ռիւ Հ. Սէ, Փիկալ կայարանին մօտերը...): Մնացեալը յայտնի է ընթերցողին որ կարդացած է «Յառաջ» թերթին մէջ, «Մշոյ Աշխարհ»ը:

Գալով տարաբախտ Աննային, ան գըտաւ իր եղբայրը: Զար բախտէն, այդ թուականներուն ամերիկացի փեսաները կը խուժէին Ֆրանսա, հարսնցու փընտռելու...: Ինչպէս գիտէ ընթերցողը, խեղճ Աննան, ուխտած էր չամուսնանալ եւ իր սիրելի Քառլին յիշատակը վառ պահել իր հոգւոյն մէջ, մինչեւ մահ: Սակայն, ճակատագիրը այլ բան տնօրինած էր: Եղբօրը բարեկամներէն մէկը որ ժամանակին գաղթած էր Ամերիկա, եկաւ Փարիզ: Հակառակ Աննային մերժումին, այլասերած եղբայրը ստիպեց որ քոյրը ամուսնանայ ամերիկահայ փեսացուին հետ: Ծարահատ, Աննան ընդունեցաւ: Հինգ ամիս վերջ, կոշտ ու կոպիտ, անբարոյական հայորդին լքեց Աննան որ հինգ ամսու յղի էր եւ փախաւ Ամերիկա: Հէգ Աննան ինը ամիս վերջ ունեցաւ աղջիկ զաւակ մը, որուն անունը դրաւ Մառի: Ամերիկացի սրիկայ փեսացուն Աննային փոխանցած էր նաեւ անբուժելի հիւանդութիւն մը: Եւ տարաբախտ Աննան մեռաւ...: Եղբայրը իրմէ առաջ մեռած էր արդէն: Որբուհին, հազիւ 10 տարեկան, իմ խնդրանքովս, Տիկին Տիրուհի Մխաքեանի բարեխօսութեամբ, քանի մը անգամ արձակուրդի ղրկուեցաւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի կայանը կազդուրուելու: Յետագային, եթէ չեմ սխալիր, ընդունուեցաւ Վիլիէ լը Պէլի Անարատ Յղութեան Քոյրերու Վարժարանը: Այդ օրերուն, քանի մը անգամ հեռախօսեցի Հայ կաթողիկէ Մաքոյրերուն, տեղեկութիւն ուզելու Մառիին մասին, սակայն հաստատական պատասխան մը չստացայ...: Տարիները թաւալեցան...: Չեմ գիտեր թէ տարաբախտ Աննային աղջիկը Մառին, կ'ապրի՞ դեռ...:

Հին յիշատակներու այս վերակոչումը կը ձօնեմ տարաբախտ Աննային քաղցր յիշատակին:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵԻՈՆԵԱՆ

(Շար. 4 եւ վերջ)

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆՆԵՐԸ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ ՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Կիւլլապի չելէպի երկու մանչ զաւակ ունէր. Սերովբէ եւ Սարգիս, որոնք Կիւլպէնկեան գերդաստանին համազգային նշանակութիւն տուին:

Սերովբէ ծնած է 1833-ին, Թալաս. ան կրտսեր եղբօր՝ Սարգիսի հետ հաստատուեցաւ Զմիւռնիա՝ վաճառականութեամբ զբաղելու համար: Հոն երկու եղբայրները հիմնեցին Կիւլպէնկեան Տունը, որ Իզմիրի մէջ գործեց եօթը տարի՝ մինչեւ Ղրիմի 1853 - 1856-ի պատերազմը: Կիւլպէնկեան եղբայրները այնուհետեւ փոխադրուեցան Պոլիս, ուր հետզհետէ ընդարձակեցին իրենց գործը՝ արտածումով եւ ներածումով ու սեղանաւորութեամբ զբաղելով: Կիւլպէնկեան առեւտրական տունը մասնաճիւղեր հաստատեց Թուրքիոյ գլխաւոր բոլոր քաղաքներուն մէջ՝ մինչեւ Պաղտատ, ինչպէս նաեւ՝ Թաւրիզի, Թիֆլիսի, Պալքաննեան երկիրներու եւ Մարսէյլի մէջ:

Սերովբէ Կիւլպէնկեան թէեւ Պոլիս կը բնակէր, բայց Կեսարիոյ հայ կեանքով չահագրգռուած՝ 1860-ին Արամեան ընկերութեան եւ 1868-ին ալ Ուսումնասիրաց ընկերութեան անդամ եղաւ: 1869 Յունիս 5-ին Բ. Դրան կողմէ ազգային Խառն Ժողովի անդամ նշանակուեցաւ, որմէ ետք Քաղաքական Ժողովի եւ ազգային տարբեր ժողովներու մաս կազմեց եւ Գատըգիւղի Ս. Թագաւոր Եկեղեցւոյ թաղական ընտրուեցաւ: 1878 Նոյեմբեր 3-ին Պոլսոյ Ազգային Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցի հոգաբարձութեան անդամ ընտրուեցաւ, եւ մինչեւ մահ մընաց այդ պաշտօնին վրայ: 1885-1886-ին Ղալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանի առաջին խնամակալութեան անդամ եղաւ:

Սերովբէ եւ Սարգիս Կիւլպէնկեան եղբայրները մեծ բարերարութիւններ կատարեցին. Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցի վերաշինութեան համար չորս հազար ոսկի նուիրեցին, Թալասի Աղջկանց վարժարանը եւ Զոմախլուի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին կառուցեցին, Հայաստանի սովելոց յանձնաժողովին, ինչպէս նաեւ բարեսիրական, կրթական ու կրօնական հաստատութիւններու մեծագումար նուիրատուութիւններ կատարեցին:

Սերովբէ Կիւլպէնկեան չորս մանչ եւ երկու աղջիկ զաւակ ունէր. Պատրիկ, Յովհաննէս, Կիւլապի, Յարութիւն, Մաքրուհի եւ Մարիամ: Ան մահացաւ 1886 Փետրուար 10-ին, Պոլիս եւ Ազգային հիւանդանոցի շրջափակին մէջ թաղուեցաւ:

Սարգիս Կիւլպէնկեան ծնած էր 1836 Յունուար 28-ին, Թալաս, ուր անցուց իր մանկութիւնն ու երիտասարդութիւնը. ապա երէց եղբօր՝ Սերովբէի հետ մեկնեցաւ Զմիւռնիա, ուր անոնք վաճառականութեամբ զբաղեցան եւ ապա հաստատուեցան Պոլիս, ուր շարունակեցին իրենց ասպարէզը:

Կեսարիոյ մէջ տպարան հիմնելու նըպատակով 1868-ին Պոլսոյ մէջ կազմուեցաւ Ուսումնասիրաց ընկերութիւնը: Սարգիս Կիւլպէնկեան 1869-ին ընկերութեան տեսչական ժողովի անդամ եւ գանձապետ ընտրուեցաւ: Երբ ռուս - թրքական 1877 - 1878-ի պատերազմէն ետք Թուրքիա սնանկացաւ, ընկերութեան դրամագլուխը փոանգուած ըլլալով՝ Սարգիս Կիւլպէնկեանի մօտ պահ դրուեցաւ: Յետագային այդ դրամագլուխը չահագործուելով հասաւ ութ հարիւր ոսկիի: Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանի խնդրանքին վրայ զաւակը՝ Գառնիկ Կիւլպէնկեան 1899-ին այդ գումարը յատկացուց Կեսարիոյ Ս. Կարապետ վանքի Բարձրագոյն վարժարանի նոր շէնքի կառուցման:

Սարգիս Կիւլպէնկեան 1889 Յունիս 2 եւ 23-ին Ազգային Ժողովի նիստերուն Քաղաքական Ժողովի անդամ ընտրուեցաւ: Մահացաւ 1893 Յունուար 13-ին, Պոլիս եւ թաղուեցաւ Ազգային հիւան-

ղանոցի պարտէզին մէջ: Կինը՝ Տիրուհի մահացաւ 1908 Մայիսին: Անոնց զաւակներն են՝ Գալուստ (ազգային մեծանուն բարերարը), Հայկանուշ, Վահան եւ Գառնիկ:

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԱՅԼ ԴԷՄՔԵՐ

Կիւլպէնկեան գերդաստանի ԺԹ. դարու ականաւոր դէմքերէն յիշենք գլխաւորները:

Աբրահամ Կիւլպէնկեան, որ մահտեսի եղած է, 1851_ին ազգային պատրիարքարանի գերագոյն ժողովի անդամ եղած է: Կարապետ Կիւլպէնկեան 1878_ին Պոլսոյ մէջ հիմնուած Կեսարահայոց Կրթասիրաց ընկերութեան երեսփոխան ընտրըւեցաւ 1882_ին. ան նաեւ Միացեալ Ընկերութիւն Հայոցի բաժանորդ եղած է: Հայկազուն Կիւլպէնկեան 1885_ին Երուսաղէմի պարտուց բարձման յանձնաժողովի տոմարին մէջ իբրեւ միջնորդ արձանագրուած է:

Կիւլպէնկ Կիւլպէնկեան (ծնած՝ 1845_ին, Կեսարիոյ) Պոլիս հաստատուելով՝ ապխտավաճառ եղած է, իսկ զաւակը՝ Սարգիս (ծնած՝ 1884_ին) դրագիր եղած է: Նոյն ժամանակ Պոլիս բնակող այլ Կիւլպէնկ մը երկաթավաճառ եղած է:

Աբէլ Կիւլպէնկեան, որ Պոլսոյ մէջ միջնորդութեամբ կը զբաղէր, 1877_ին եւ 1878_ին Քաղաքական Ժողովի անդամ ընտրուած է, 1880_ին սովելոց խնամատար յանձնաժողովին, իսկ 1880_1882_ին ալ Միացեալ Ընկերութիւն Հայոցին անդամակցած է: Պոլիս բնակող ուրիշ Աբէլ մը 1886_ին Ազգային Արհեստական վարժարանին խնամակալութեան անդամ ընտրուած է:

Քերովբէ Կիւլպէնկեան հանրային գործիչ եւ 1860_ական տարիներուն Կեսարիոյ երեսփոխան եղած է: Կեսարիոյ կառավարիչ Համտի պէյի հետ իր ունեցած կապերուն շնորհիւ ան իր ջանքերով ու ծախքով 1863_ին շինել տուաւ Թալասը Կեսարիոյ կապող խճուղին: Պոլսոյ մէջ 1875_ին հիմնուած Կեսարահայոց Խնամողական ընկերութեան վարչութեան անդամ դարձաւ 1876_ին:

Վարդ_Պատրիկ Կիւլպէնկեան (ծնած՝ 1851 Փետրուար 3_ին, Թալաս) Կեսարիոյ երեսփոխան եղած է, որմէ հրաժարած է 1883 Նոյեմբերին:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Յունիս 14_ին, դասախօսութիւն մը տուած է Վարդան Մատթէոսեան, նիւթ ունենալով՝ «Կոստան Զարեանի շուրջ» իր հատորին ուսումնասիրութիւնը: Կ. Զարեանի շուրջ դասախօսին հետաքրքրութիւնը սկսած է 1987_ին ու դարձած «մտասեւեռում»: Իր աշխատութիւնը կը միտի Կոստան Զարեանի «Կեանքին ու գործին շուրջ գոյացած առասպելական մշուշը ցրելու»: Հատորը կենսագրական մը չէ եւ Վ. Մատթէոսեան նշած է որ Զարեանի կենսագրութեան ուսումնասիրութիւնը կը նմանի հանելուկներ լուծելու ու անոր կեանքը նմանցուցած է խճանկարի մը եւ կենսագրութեան պրպտումն ալ ոստիկանական վէպի:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանի պարտէզին մէջ, Յունիս 26_ին, տեղի ունեցած է պաշտօնական ընդունելութիւն մը ի պատիւ Հայկազեան համալսարանի նորանշանակ տնօրէն վերապատուելի տոքթոր Փօլ Հայտոսթեանի: Ներկայ եղած են նախագահ Լահուտի ներկայացուցիչ՝ Երիտասարդութեան եւ Մարմնակրթութեան նախարար՝ Սեպուհ Յովնանեան, Խորհրդարանի նախագահ՝ Նեպիհ Պըրրիի ներկայացուցիչ՝ նախկին երեսփոխան՝ Եասին Ժապէր, վարչապետ Հարիրիի ներկայացուցիչ՝ երեսփոխան Յակոբ Գասարճեան եւ այլ անձնաւորութիւններ: Ձեռնարկին բացման խօսքը արտասանած է համալսարանի առեւտուրի եւ տնտեսագիտութեան բաժանմունքի ընդհանուր տնօրէն տոքթոր Ֆէյրի Ասրաուի: Ապա, խօսք առած է Միացեալ_Նահանգներու մէջ Հայկազեան համալսարանի հիմնադրամի վարչական պատասխանատու Հրայր Մուրատեան, որ ներկայացուցած է Փօլ Հայտոսթեանը, որ իր կարգին փակման խօսքը արտասանած է: Տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Սէն Ժոզէֆ համալսարանի Փիէր Ապու Խաթըր սրահին մէջ, Յունիս 27_ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի Բարսեղ Կանաչեան երաժշտական դոլէժի տարեկան հաշուետու համերգը: Բացման խօսքը արտասանած է դոլէժի տնօրէնը՝ Երուանդ Երկանեան, որ ըսած է թէ այս համերգը հաշուետու է, որովհետեւ աշակերտները եւ անոնց ուսուցման հետեւող ուսուցիչները այս հանդիսութեան ընթացքին իրենց իրագործումներով հանդէս կուգան թէ հանրութեան եւ թէ իրենք իրենց առջեւ: Ան ըսած է նաեւ թէ դոլէժին ծրագրին մէջ կատարուած փոփոխութիւններ կը միտին աւելի եւս բարձրացնել երաժշտանոցին մակարդակը, աւելցնելով թէ դըպրոցը արդէն իր նպատակը իրագործած է որոշ տոկոսով: Այս տարի դպրոցը տըւած է մէկ շրջանաւարտ ձայնամարզութեան բաժնի աշակերտ՝ Վարդան Թաշճեան: Ապա, փոքր տարիքով աշակերտներէն մինչեւ երիտասարդները հաճելի յայտագիր մը ներկայացուցած են:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ռուայալ Փլազա պանդոկին մէջ, Յունիս 29_ին, տեղի ունեցած է Հայ Աւետարանական Կեդրոնական բարձրագոյն վարժարանի 80_ամեակի նշման հանդիսութիւնը, հովանաւորութեամբ Մերձաւոր_Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան նախագահ վերապատուելի Մկրտիչ Գարակէօզեանի եւ նախագահութեամբ Վրէժ Սապունճեան ամոլին: Լիբանանի եւ Հայաստանի Փառերգներու ունկընդրութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է վարժարանի շրջանաւարտներէն, այժմ տնօրէնուհի, Սոնիա Սիսլեան: Ապա, վերապատուելի Սողոմոն Քիլաղլեան կատարած է Ս. Գրքի ընթերցում եւ արտասանած օրհնութեան եւ շնորհակալութեան խօսք: Տեսերիզի ցուցադրութեամբ Շողակ Բանճարեան եւ Սոնիա Սիսլեան ներկայացուցած են Կեդրոնական Բարձրագոյն վարժարանին անցած ութսուն տարիներու երկար ուղին, այսինքն 1922 Մայիս 16_էն: Խօսք առած է վերապատուելի Փօլ Հայտոսթեան եւ կոչ ըրած շրջանաւարտներուն վերամիաւորուելու եւ համախմբուելու վարժարանին շուրջ: Օրուան նախագահը՝ Վրէժ Սապունճեան իր արտասանած խօսքին մէջ անդրադարձած է այն հաւատքին եւ հայեցի դաստիարակութեան որոնք անհրաժեշտ են դպրոցներու պահպանման համար: Վերջին խօսքը արտասանած է վերապատուելի Մկրտիչ Գարակէօզեան:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԳՆԱՀԱՏԱԾ Ա. ԹԱՊՈՒՐԵԱՆԸ

Լիբանանի նախագահ Է. Լահուտ ընդառաջելով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին առաջարկին, «Լիբանանի հրամանատար»ի շքանշանով պարգեւատրած է Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ ու նախկին երեսփոխան Անդրէ Թապուրեանը: Նախագահական ապարանքին մէջ կատարուած շքանշանի յանձնումին գնահատական խօսք արտասանած է Արամ Ա., գնահատելով մեծարեալին նուիրումը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան, հայ համայնքին եւ Լիբանանին:

Ա. Թապուրեան վերջերս մէկ միլիոն տոլար նուիրած է կաթողիկոսութեան: Այդ գումարին 850 հազարով միաբանական երկու շէնք կը կառուցուի, մնացեալ 150 հազարով ալ կը ստեղծուի հիմնադրամ մը:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 19_ին, տրուած է չորրորդ դասախօսութիւնը եւ կատարուած է զըրոյց «Մարկոսի աւետարանը կարդալէ առաջ» շարքին: Դասախօսը եղած է Գառնիկ Քահանայ Գոյունեան:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.
ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

– Ինչպէ՞ս սուտ, – գոչեց Տիկին Մաքրուհի:

– Քու տունդ յեղափոխականներու բոյն մըն էր, հո՛ն կը հաւաքուէին բոլորն ալ, տէրութեան դէմ դաւելու համար:

– Երբեք այդպիսի բան մը չեմ ընդունիր, իմ ճակատս բաց է, կրնաք իմ մասիս տեղեկութիւն ուզել որմէ որ ըլլայ:

– Մենք այդ տեղեկութիւնները հաւաքած ենք արդէն եւ անոնց վրայ քեզ ձերբակալած ենք:

– Ուրեմն զրպարտութեան մը զոհ գացած եմ:

– Ամէնքդ ալ արդէն անմեղներ էք, սուրբեր էք եւ զրպարտութեան զոհ կ'երթաք, դեռ մէկը չտեսանք, որ իր հնչակեան կամ դաշնակցական ըլլալը խոստովանելու քաջութիւն ունենայ:

– Ուրիշներուն համար բան մը չեմ կրնար ըսել, բայց ինծի համար կրնամ վստահօրէն ըսել, որ այդ տեսակ գործերու չեմ խառնուած:

– Հիմա զանք աղջկանդ, ան ո՞ւր է հիմա:

– Չեմ գիտեր, տուն վերադարձած ըլլալու է:

Ալի Րիզա հեռաձայնին գործիքը առաւ, պահ մը խօսեցաւ եւ յետոյ ըսաւ.

– Տուն չէ եկած:

– Թերեւս ընելիք գնումները չէ աւարտած, խեղճը ո՛ւր կ'ուզէք որ երթայ:

– Ո՛վ գիտէ, թերեւս իմացաւ, որ տունը խուզարկուած է եւ բարեկամի մը տուն ապաստանեցաւ:

– Մենք Բերայի մէջ բարեկամ չունինք, – պատասխանեց Տիկին Մաքրուհի:

– Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ Բերա կը բնակիք ու բարեկամ չէք ունենար հոն, այդ խօսքը կ'ըսես, որովհետեւ կը կասկածիս, որ ձեր բարեկամներուն տունը խուզարկենք կը տեսնեմ, որ շատ վարպետ կին մըն ես, ուրիշ ատեն հարցաքննուա՞ծ ես:

– Երբեք:

– Հիմա ըսէք, տեսնեմ, թէ որո՞նք են ձեր ծանօթները Բերայի մէջ:

– Բայց հիմա ըսի, որ մարդ չենք ճանչնար:

– Այդ անկարելի է:

– Ընդհակառակն, շատ բնական է, քանի որ մենք բերացի չենք եւ նոր եկած ենք:

– Առաջ ո՞ւր կը նստէիք, – հարցուց Ալի Րիզա:

– Սկիւտար կը նստէինք:

– Յեղափոխականներուն օճախը, – դիտել տուաւ Ալի Րիզա:

– Մենք Սկիւտար կը բնակէինք, երբ տակաւին ո՛չ հնչակեան եւ ո՛չ ալ դաշնակցական գոյութիւն ունէին:

– Ինչ որ է, ես ըսածս գիտեմ, որչա՞փ ժամանակէ ի վեր Բերա եկած էք:

– Հազիւ վեց ամիսէ ի վեր:

– Էյ, վեց ամսուան մէջ բնաւ մէկու մը հետ չծանօթացա՞ք:

– Մեր դրացիները ընդհանրապէս օտարական են, յոյն կամ հրեայ:

– Կը տեսնամ, որ անուշութեամբ քենէ բան հասկնալ անկարելի է, պէտք է ուրիշ կերպ վարուիմ:

– Ինչ կերպ ալ վարուիք՝ նոյն բանը պիտի ըսեմ:

– Տեսնենք տղադ ի՛նչ պիտի ըսէ, ու անկէ ետքը կ'որոշենք ընելիքնիս:

– Տղաս ալ տարբեր բան մը չի կրնար ըսել:

Ալի Րիզա զանգակը հնչեցուց եւ ոստիկանին ըսաւ, որ Մաքրուհին տանի: Յետոյ ներս բերել տուաւ զաւակը, զոր սկսաւ հարցուփորձել: Արշակ Վէմեան հազիւ 20–21 տարեկան, կարմիր այտերով, խոշոր սեւ աչքերով եւ նորաբոյս պեխերով համակրելի պատանի մըն էր:

Համարձակ կերպով պատասխանեց եղած բոլոր հարցումներուն եւ գրեթէ բառառ բառ կրկնեց, ինչ որ իր մայրը ըսած էր:

Ալի Րիզա կը սպասէր, որ հակասութիւններ ըլլային մօր եւ զաւկի պատասխաններու մէջ, որպէսզի ձեռքը զէնք ընէր զանոնք: Բայց այդ գոհունակութիւնը չունեցաւ եւ ասոր համար չափազանց բարկացաւ:

– Հիմա հասկցայ, որ դուն եւ մայրդ իրարու հետ համաձայնած էք եւ անոր համեմատ կը պատասխանէք ինծի, – ըսաւ:

– Միեւնոյն բանը կ'ըսենք, որովհետեւ ճշմարտութիւնը այս է, – պատասխանեց Արշակ:

– Ճշմարտութիւնը ես քեզի ըսել կըրնամ տալ, անհոգ եղիր... մայրդ կին է, չեմ ուզեր հետը խիստ վարուիլ, բայց դուն, մաշալլահ, կայտառ երիտասարդ մըն ես, ծեծի ալ կը դիմանաս, անօթութեան ալ եւ ուրիշ չարչարանքներու ալ:

– Բոլոր ատոնք կրնաք փորձել, բայց գիտցէ՛ք, որ անօգուտ է:

– Վահէն ալ նախ խօսիլ չուզեց, բայց երբ ծեծը կերաւ՝ պիւլպիւլ դարձաւ, – գոչեց Ալի Րիզա:

Արշակ չպատասխանեց:

– Վահէն քու բարեկամդ չէ՞:

– Ո՞ր Վահէն, – հարցուց երիտասարդը անտարբեր ձեւով,

– Յեղափոխական Վահէն, կրնա՞ս ուրանալ զինքը ճանչնալդ:

– Թերեւս կը ճանչնամ:

– Ինք քեզ շատ աղէկ կը ճանչնայ կոր, մինչեւ ետքը ձեր տունն է եղեր:

– Մեր տունը Վահէ անունով երիտասարդ չէ եկած:

– Քեզի մինչեւ վաղը պայմանաժամ կու տամ, լաւ մը խորհէ եւ ըստ այնմ որոշէ ընելիքդ: Եթէ ամէն բան չիտակ չիտակ խոստովանիս, գիտցի՛ր, որ թէ՛ դուն եւ թէ՛ մայրդ ձեր օձիքը կ'ազատէք: Հակառակ պարագային՝ եթէ այսպէս ամէն բան ուրանաս, այն ատեն թէ՛ ծեծ կ'ուտես եւ թէ՛ երկուքդ ալ ձեռքէս չէք ազատիր:

Այս սպառնալիքը ընելէ ետքը Ալի Րիզա բանտ ղրկեց երիտասարդը:

ԳԼՈՒԽ ԽԹ.
ՀԻՆ ԾԱՆՕԹ ՄԸ

Մինչ այս դէպքերը տեղի կ'ունենային Պոլսոյ մէջ, անդին Սատիկ էֆէնտի աքսորի ու անգործութեան մէջ կը տուայտէր: Զինքը տարած էին Էնկիւրի եւ հոն ազատ թողած, պայմանով, որ շաբաթը քանի մը անգամ ոստիկանատուն երթայ եւ իր ներկայ ըլլալը ապացուցանէ:

Բայց ահա՛ օր մը սկսան տեղահան ընել Էնկիւրիի Հայերը մաս-մաս:

Առաջին անգամ տեղահան եղողներուն մեծ մասը ճամբան ջարդուեցան, եւ իրենցմէ շատ քիչերը յաջողեցան ազատիլ:

Սատիկ գոհ էր, որ ինք իբրեւ աքսորեալ, տեղահան ըլլալու եւ ջարդուելու սարսափէն ազատ էր: Բայց իր ուրախութիւնը երկար չտեւեց եւ օր մըն ալ, երբ ոստիկանատուն գացած էր, իրեն ըսին.

– Դուն տակաւին հո՞ս ես:

– Ո՞ւր կ'ուզէք, որ ըլլամ, – պատասխանեց Սատիկ:

(Շար. 266)

(Շար. Ա. էջէն)

մաքային Թուայինի (նիւմերիք թերեսթթ) վերաբերող պաշտօն մը։ Ա. Թէրզեան դիտել կուտայ որ Թի_էն_Թի_ի վնասակար հետեւանքները կրնան ծանր կշռել չարժանիկարի եւ լսատեսողական մարզին համար։ Այս նամակին կ՚արձագանգէր «Ֆիկառօ» (տնտեսական յաւելուած) Յուլիս 19_ին։

ՄԵԾՆ _ ԲՐԻՏԱՆԻԱ գործադուլներու շարքի մը մէջ է եւ Թոնի Պլէրի դժուարութիւնները օրէ օր կ՚աւելնան։ Շարժումը կը վերաբերի բոլոր ճիւղերուն՝ մեթրօ, ուղեվար, օդակայաններու անձնակազմ, բեռնատար կառքերու վարորդ եւ այլն, եւ այլն։ 1979_էն ի վեր նման ծաւալուն շարժում չէր եղած եւ սենտիքաները բոլորովին դէմ են սեփականաշնորհումներու եւ կը մեղադրեն կառավարութիւնը որ բան մը չըներ եւ գործատիրութեան կողքին է։

ՊՐԱԶԻԼԻ կառավարութիւնը անմախըմթաց պաշտօն մը յանձնած է ոստիկանութեան։ Այս վերջինը պէտք է չէզոքացնէ 127 հազար չարագործ, որոնք կը փնտռուին ամբողջ հողամասին վրայ։ Լոզունգն է՝ «Բանտ կամ դագաղ», քանի լաւագոյն չարագործը մեռած չարագործն է։

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թի.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մելքոն Կիւրճեան եւ զաւակը Վազգէն 200 Եւրօ կը նուիրեն Հայաստան հիմնադրամին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) իրենց կնոջ եւ մօր՝ Լալիկ Կիւրճեանի մահուան 13_րդ տարելիցին ի յիշատակ։

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 28 juillet à 9 heures 30

«CHANTS SACRES ARMENIENS»

interprétés par la Chorale de Musique Sacrée d'Erevan, avec les commentaires de Jean-Pierre Mahé, membre de l'Institut, et d'Aram Kerovpyan, directeur du Chant Liturgique Arménien («AKN»).

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR

ou

UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de

M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ։

HOM — C.B.A.F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 23

MARDI
23 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·476 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·476

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 20 / 22)

Լ· ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ

ՀՀՇ·_ի նախընտրական կեդրոնի պետ Դաւիթ Շահնազարեան յայտնած է թէ 2003_ի նախագահական ընտրութեան հաւանական է Լ· Տէր _ Պետրոսեանի թեկնածութիւնը։ Ան ըսած է նաեւ թէ Շարժումը կը մասնակցի տեղական ինքնակառավարման մարմիններու, խորհրդարանական ընտրութիւններուն ալ։ ՀՀՇ·_ն կրնայ գործակցիլ ներկայի փշխանութիւններուն չատարող քաղաքական ամէն ուժի հետ։

***

ԼՂՀ

ԵՐԵՔ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը նախագահական ընտրութեան թեկնածուի վկայագրեր յանձնած է ներկայի նախագահին, խորհրդարանի նախկին նախագահ Արթուր Թովմասեանին ու «Միասնութիւն» կազմակերպութեան նախագահներէն Գրիգոր Աֆանասեանին։ Չորրորդ թեկնածուին՝ Քրիստոնեայ _ Դեմոկրատ կուսակցութեան ղեկավար Ալպէր Ղազարեանի արձանագրութիւնը առայժմ յետաձգուած է։ Իր պարագան կը վերաքննուի։

***

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԸ

Նախագահ Ա· Ղուկասեան պատասխանելով հարցումներու, ըսած է թէ նախագահական ընտրութեան նախօրեակը բաւական բնականոն ու կայուն պայմաններու մէջ կ'ընթանայ եւ թէ ինք վստահ է թէ շարունակութիւնն ալ նոյն ձեւով կ'ըլլայ։ Ան ամէնէն կարեւորը նկատած է արդար ընտրութիւնը, որով աշխարհին փաստը կը տրուի Ղարաբաղի կայացած պետութեան հանգամանքին։ Ինք որպէս այդ ընտրութեան թեկնածու, չեշտած է թէ կը բացառէ Ղարաբաղին Ատրպէյճանի ենթակայութիւնը ու վստահ է թէ միւս թեկնածուներն ալ նոյն կեցուածքին տէր են։

***

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՇԵԽԵՐԻ ԴՊՐՈՑԸ ԿԱՌՈՒՑԱԾ

Յուլիս 20_ին Մարտունիի Շեխեր գիւղին մէջ բացումը կատարուած է դպրոցական նոր մասնաշէնքին որ կառուցուած է Ֆրանսահայ Նիկողոսեան ընտանիքին կողմէ։ Նոյն առիթով նախագահ Ա· Ղուկասեան ընդունած է բարերարները եւ երախտագիտութիւն յայտնած։ Ան յատկապէս ըսած է թէ ԼՂՀ իշխանութիւնները մեծ կարեւորութիւն կու տան մասնաւոր ներդրումներ ներգրաւելու եւ ատոր համար բարենպաստ պայմաններ ստեղծուած են։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՉԻԻ ՄԷՋ, ուր Շիրաք գլուխ գլխի տեսակցեցաւ Պուտինի հետ, Չէչէնները բոլորովին մոռցուեցան եւ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները աւելի քան երբեք ջերմացան։ Շիրաք հրաժարեցաւ որեւէ քննադատութենէ Չէչէնիոյ պատերազմին վերաբերեալ։ Իւրացնելով ռուսական տեսակէտը, Ֆրանսայի նախագահը արդարացուց այդ պատերազմը որպէս «հակահաբեկչական գործողութիւն մը», իսկ եթէ զոհեր կան բնակչութեան մէջ, բանակը չէ, այլ ահաբեկիչներն են բուն պատասխանատուները։ Ահաբեկչութիւնը ոչ մէկ հարց կ'արդարացնէ, կ'ըսէ Շիրաք։ Պէտք չէ անտեսել թէ Ռուսաստան 18 էռպիւս–320 կը գնէ, որուն արժողութիւնն է 600 միլիոն տոլար։ Շիրաք Պուտինը հրաւիրած է պետական այցելութիւն մը կատարելու։

ՊԱՊԸ, հակառակ իր վատառողջ վիճակին, Յուլիս 22–ին ձեռնարկեց իր 97–րդ եւ ամէնէն երկար ճամբորդութեան, քանի ան, Գանատայէն Մեքսիքա, 11 օր պիտի տեւէ։ Յովհ·_Պօղոս Բ·ի առաջին հանգրուանը Օթաուա է, ուր տեղի կ'ունենան Երիտասարդութեան 17–րդ Համաշխարհային Օրերը, որոնք կը համախմբեն քանի մը տասնեակ հազար երիտասարդներ, աշխարհի բոլոր կողմերէն։ Պապը Գանատայէն պիտի անցնի Կուաթեմալա, ապա՝ Մեքսիքա։

ԷՃԷՎԻԹ անգամ մը եւս միտքը փոխած է եւ չաբաթավերջին յայտարարած է թէ կողմնակից չէ կանխահաս ընտրութեան, մինչ հաւանած էր քանի մը օր առաջ։ Ըստ իրեն, կանխահաս ընտրութիւն մը վտանգաւոր է թէ կառավարութեան կուսակցութիւններուն, եւ թէ երկրին համար։ Հարցազրոյցի մը ընթացքին հեռատեսիլի պետական Թէ – Էռ – Թէ կայանին, Էճէվիթ կը գգուշացնէ խալամալաշտ եւ քրտամէտ կուսակցութիւններու յաջողութեան դէմ։

ԻՍՐԱՅԷԼ կ'ուզէ դէպի Գազայի գօտին արտաքսել պաղեստինցի քամիքազներու ընտանիքները, բայց կը բախի ազգային եւ միջազգային ընդդիմութեան։ Կառավարութեան իրաւական խորհրդականը, որ ընդհանուր դատախազի դեր կը խաղայ, դէմ արտայայտուած է այդ արտաքսումներուն, «առանց փաստի» այդ ընտանիքներուն խաղացած դերին։ Ալ-Աքսայի նահատակներու ջոկատներու պաղեստինեան զինեալ խումբը սպառնացած է «հարուածել իսրայէլցի պատասխանատուներու ընտանիքները», եթէ Իսրայէլ դէպի Գազայի գօտին արտաքսէ քամիքազներու ընտանիքները։ Միւս կողմէ, գայթակղութիւն մը ծագած է որ մեծ աղմուկ հանած է։ Իսրայէլցի ինը սպաներ եւ զինուորներ, որոնք Ս.յսրյորդանան կ'ապրին, 60 հազար փամփուշտ ծախեր են Պաղեստինցիներու՝ անգամ Ֆաթահի զինեալ խումբերուն։ Ենթակաները յայտարարած են որ չէին գիտեր թէ զինամթերքը «պաղեստինցի ահաբեկիչներուն» համար է։

ԹՈՒՐՔԻԱ Իսրայէլի յանձնած է 300 զինուորական ուղղաթիռներ արդիականացնելու գործը, 110 միլիոն տոլար փոխարժէքով։ Տարուան ընթացքին զինուորական երկրորդ գործառնութիւնն է որ Անգարա կը կնքէ Իսրայէլի հետ։ Մարտին ալ համաձայնութիւն գոյացած էր 170 հրասայլի նորոգութեան մասին։

ՓԱՐԻԶԻ ՎԷԼ՝ տ'Հիվի նախկին վայրին վրայ, որ այսօր մկրտուած է «Հրեայ նահատակներու հրապարակ» (15-րդ թաղամաս), նախարարապետ՝ Ժ·-Փ· Ռաֆարէն, Յուլիս 21_ին, ոգեկոչեց Հրեաներու տեղահանութեան 60–ամեակը։ 60 տարի առաջ, Յուլիս 16–ին, 13 հազար 152 Հրեաներ ձերբակալուեցան, հոս համախմբուեցան, ուրկէ տեղահանուեցան։ Ռաֆարէն չեշտեց թէ Ֆրանսան պատասխանատու է այդ արարքին։ Ցանձն առաւ խստօրէն հետապնդել եւ պատժել հակահրեայ բոլոր դէպքերը։ Այս ոգեկոչման ընթացքին, ԳՐԻՖ_ի նախագահը ցաւ յայտնած էր որ ան տեղի չունենար խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ· պիտի ուզէր ոգեկոչել Հրեայ ըլլալու երջանկութիւնը 2002–ին, Ֆրանսայի մէջ, բայց ամպեր կուտակուած են։ Հակահրեայ յարձակումները կը վկայեն իսրայէլեւ-պաղեստինեան հակամարտութեան անընդունելի տեղափոխումը եւ ամէնէն գարշելի հակահրեայ լոզունգներու տարածումը Ֆրանսայի եւ աշխարհի մէջ։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարին՝ Գոլին Փաուըլի միջամտութեան շնորհիւ Փերսիլ կղզեակին հարցը կարգադրուեցաւ, սպանացի 75 զինուորները հեռացան եւ Սպանիա ու Մարոք յանձնառու եղան յարգել Փերսիլի չէզոքութիւնը։ Կողմերը հանդիպում մը կ'ունենային Յուլիս 22–ին, Ռապաթ, վերջնական կարգադրութեան կէտերը ճշդելու համար։

ՍԻԿԻԼԻՈՅ մէջ երկաթուղիի ծանր արկած մը պատահած է Յուլիս 20_ին։ Ճեպընթացը որ կ'ապահովէր Փալերմօ _ Վենետիկ գիծը եւ 190 ճամբորդ կը փոխադրէր, գիծէն ելած է, երբ 80 քմ· ժամական արագութեամբ կը սուրար։ Ութ մեռեալ կար եւ 48 վիրաւոր։

ԱԼԺԷՐԷՆ 200 քմ· Արեւմուտք նոր ըսպանդ մը գործուած է Յուլիս 17–էն 18–ի գիշերը։ Իսլամական զինեալ խումբ մը 10 հոգի սպաննած է։ Շաբաթ մըն է այս ոճիրները նոր թափ մը առած են։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ հեռահաղորդակցութիւններու մեծագոյն ձեռնարկութիւնը՝ «Ուորլտքոմ» 4 միլիառ տոլարի սնանկութիւն մը յայտարարած է, ինչ որ աննախընթաց է ամերիկեան պատմութեան մէջ։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ հարաւ–արեւելքը, Դնիպրոպետրովսկի շրջանը հանքի մը մէջ պատահած պայթումի մը զոհ գացած են վեց

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՑԵՂԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՄԷՋ

Կառավարիչը կը գանգատի՝ «ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՀԱՅ ԿԱՅ»

«Մոնտ»ի Յուլիս 21 _ 22_ի թիւին մէջ, Նաթալի Նուկայրէտ թղթակցութիւն մը ստորագրած է Կրասնոդարէն, ուր, ծանօթ է արդէն, ցեղապաշտութիւնը ծանր հետեւանքներ ունի նաեւ Հայերուն համար։

Գրութեան սկիզբը, լրագրուհին կը նկարագրէ Խոլմսկայա մուտքը, ուր ճամբուն եզերքը կիներ (Բարուշկի) հաւաքուած են պտուղի կողովներով, զորս կ'առաջարկեն անցորդներուն։ Գիւղակը կը բաղկանայ դպրոց աւանդութեամբ ցած տնակներէ, բարձունքի վրայ ալ օրթոտոքս եկեղեցի մը։ Գիւղացի կիներէն մէկը զգուանքով կ'ըսէ՝ «Թուրքե՞րը, այլեւս հոս հասած է» ու ձեռքով վիզը ցոյց կու տայ։ Կ'աւելցնէ·_«Շատ երախայ ունին, նպաստներ կ'իւրացնեն, ինչո՞ւ իրենց տունը չեն վերադառնար»։ Գիւղի միւս ծայրը, Մուլխիա Լոմիձէ իր պատանեկութեան քերթուածները ցոյց կու տայ լոյս տեսած Ուզբեկիստանի Սովխոզի մը թերթին դեղնած օրինակին մէջ, 70_ական թուականներու սկիզբը։ Ոմանք կ'ոգեկոչեն՝ «Լենինը, որ մեզ դաստիարակեց, ամէն ժամ»։ Մուլխիա Լոմիձէ մեսխէթ թուրք է, 13 հազար հոգիէ բաղկացած փոքրիկ համայնք մը, որ հալածանքներու ենթակայ է Կրասնոդարի երկրագործական այս հողերուն վրայ, ուր բնակչութեան սլաւ մեծամասնութիւնը հարաւէն եկած գաղթողներու նուաճումին տակ կը տեսնէ իր վիճակը։

Ն· Նուկայրէտ կը շարունակէ նկարագրել ներկայ կացութիւնը։ Կրասնոդարի տեղական իշխանութիւնները բացէ ի բաց խտրական քաղաքականութիւն մը կը վարեն Մեսխէթ Թուրքերու դէմ, որոնց ռուսական քաղաքացիութիւն ալ չեն տար։ Երբեք ամուսն կեցութեան արտօնագրեր ունին, որոնք որեւէ չրջագայութիւն թոյլ չեն տար։ Զաւակները համալսարան չեն կրնար յաճախել։ Կառավարիչը՝ Ալեքսանդր Տկաչեւ տեղահանութեան միջոցներ կ'ուզէ կիրարկել, հողամասէն դուրս։ «Խորհեցէ՛ք, կ'ըսէ, արդէն աւելի քան մէկ միլիոն Հայ կայ։ Եւ դեռ կան Մեսխէթ Թուրքերը, Քիւրտերը, Գնչուները, Տաճիկները, Վրացիները։ Պիտի զբաղինք ատոնցմով։ Անոնք որոնց անունը «եան»ով (հայկական), «ծ»ով, «շվիլի»ով (վրացական) կը վերջանայ ապօրինի պիտի ըլլան»։ Շրջանին մէջ, հինգ բնակիչէն մէկը գաղթող է։ Մարդկային իրաւանց պաշտպան համալսարանական Իգոր Կուզնեցովի համար այս թիւերը չինծու են։ Ան կ'առարկէ՝ «Իրականութեան մէջ, գաղթողներու հոսքը գագաթնակէտին հասաւ 1994 _ 1995_ին, բայց անկէ ի վեր մեղմացած է։ Հողամասին վրայ (5 միլիոն բնակիչ) 1989_էն 150 հազար աւելի Հայ կայ։ Բայց, իշխանութիւնները՝ գաղթի եւ օտարատեացութեան քարթը կը խաղան աչնան նախատեսուած ընտրութիւններուն յաղթելու համար։ «Օտար»ը ընկերային հարցերուն պատասխանատու կը դանեն եւ ուշադրութիւնը չեղեցնել կու տան իրենց իսկ գործերէն»։

Ապրիլ 16_ին, կը գրէ «Մոնտ»ի աշխատակիցը, տեղւոյն հայկական գերեզմանատունը պղծուեցաւ, սարսափ սերմանելով համայնքին մէջ։ 2001 Նոյեմբերին հակահայ պոգրոմ մը ծայր առաւ Կաւինովսկի, Կրասնոդարէն 50 քիլոմեթր հեռու։ Բնակիչ կին մը կը պատմէ·_«Երիտասարդներու խմբակներ տունէ տուն գացին, ապակիները ջարդուփշուր ընելով, կոտրել _ թափելով, ոստիկանները չմիջամտեցին, նոյնիսկ ընկերացան»։ Գնդապետ Տիվանիուկ (Ղազախներու պետին կցորդը) կը մրմռայ· _ «Այս Հայե՛րը։ Թող աւելի փոքր եւ նուազ յարդարուած շիրիմներ շինեն, եթէ չեն ուզեր որ վնասուին»։

Ղազախները համբաւն ունին, որ ամէն բանէ առաջ շուկաներու վրայ ռաքէթի կը ձեռնարկեն։ Բայց, տեղական իշխանութիւնները դրամ կու տան իրենց եւ անոնց կը յանձնեն «կարգուկանոն պահպանելու» պաշտօնը, ինչ որ կը նշանակէ համայնքները հալածել։ Իրենք զիրենք կը նկատեն «ցարերու կայսրութեան պաշտպաններու» շառաւիղը։

ԱՐՑԱԽԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի շատ մը մարզերու անկատարութիւններուն սրբագրութիւնը կը կապուի տնտեսական շրջանակէն ակընկալուած բարելաւումին: Այդ մարզերէն գլխաւորը ժողովուրդին կեանքի մակարդակն է, ապա յաճախ անոր կապուած արտագաղթը: Քննադատութիւններու, դժգոհութիւններու պարագային ալ, միշտ ըսուածը այն կ'ըլլայ որ գործազրկութեան ծաւալուն բնոյթն է յանցաւորը եւ եթէ անոր աստիճանաբար դարման բերուի, կացութիւնը կը սկսի բարուքիլ:

Լափալիսեան այս ճշմարտութեան մէջ, կաղացողը սրբագրութեան հեռանկարները լուրջ մեծամասնութեամբ միմիայն արտաքին ներդրումներու կապելու երեւոյթն է: Կ'ըսուի, կը գրուի, կը կրկնուի թէ պէտք է ներդրում ըլլայ, դուրսէն դրամագլուխ երթայ Հայաստան, որպէսզի փոխադարձ շահու վրայ հիմնուած կապերով թէ' ներդրում ընողը ատիկա ընելու պատճառ ունենայ, եւ թէ երկրին մէջ գործի ասպարէզ բացուի, արտադրութիւն ձեռք ձգուի:

Ասոր քով, սակայն, նոյնքան շահագրգռութիւն ցոյց չի տրուիր այդ ոլորտին տակաւին անբաւարար բնոյթին պատճառները պրպտելու, դարմանելու: Ներդրումները, անոնցմով ձեռնարկուած գործունէութեան դաշտերը կը վայելե՞ն անհրաժեշտ ապահովութիւնը, լուրջ երաշխիքներ կա՞ն անոնց բնականոն ընթացքին համար: Պատկան իշխանութիւններ ամէն հաւաստիք կու տան այս մասին, սակայն քիչ չէ թիւը այլ բան ըսող սփիւռքահայերու որոնք կը խօսին հակառակին փորձառութեամբ:

Հաւանօրէն, կենսական այս մարզին մէջ վստահութեան չափանիշերու հաստատումը կարծուածէն աւելի երկար ժամանակի պէտք պիտի ունենայ, յապաղեցնելով իրեն կապուած յոյսերու իրականացումն ալ: Այսուհանդերձ, էականը այն է որ անկեղծութիւնը գտնուի կաղացող բաներու պատճառը քննելու եւ կամքը՝ զանոնք սրբագրելու: Արդէն, ներքին կացութեան բարելաւումի հեռանկարին հետ, երկրին Եւրոպային համարկուելու ձգտումն ալ պէտք ունի ատոր:

Նոյն հարցը ի՞նչպէս կը ներկայանայ ԼՂՀ-ի պարագային. մանաւանդ, պէտք չէ մոռնալ Հայաստանէն այն մեծ տարբերութիւնը որ հետեւանք է միջազգային ճանաչումէ զուրկ երկիր ըլլալու հանգամանքին: Ատիկա կը նշանակէ որ Ղարաբաղ իսկապէս իր իւղովը պէտք է տապկուի: Միջազգային վարկեր չեն հասնիր հոն, օտար ներդրումներ՝ հազիւ թէ: Կայ Հայաստանի նեցուկը եւ Սփիւռքին օժանդակութիւնը որ գլխաւորաբար «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին շնորհիւ կարելի կը դարձնէ կենսական ծրագիրներու իրագործումը, ինչպէս՝ Հիւսիս - հարաւ կառուղին որուն կառուցումը սկսած է եւ արդէն առաջին հանգրուանները գործածութեան բացուած:

Հայկական փոքրիկ, երկրորդ հանրապետութեան տնտեսական բարգաւաճումը նիւթը եղած է վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանի հետ զրոյցի մը («Ազգ», Յուլիս 4): Մառլենա Յովսէփեան կ'արձագանգէ անոր լաւատեսութեան: Արցախի տնտեսական զարգացման ներկայի ընթացքը ցոյց կու տայ որ դժուարութիւնները շուտով անցեալի մէջ կը մնան:

Վարչապետը կ'ըսէ թէ վերջին տարիներուն դուրսէն կատարուած ներդրումներուն տէրերը մեծ մասով Սփիւռքի Հայեր են, աշխարհի զանազան երկիրներէն. Աւստրալիայէն Ռուսաստան, Եւրոպա, եւ այլն: Կան օտարներ ալ: Ներդրումները կ'ըլլան դրամատնային համակարգին, գիւղատնտեսութեան, արդիւնաբերութեան, հաղորդակցութեան մարզին, եւ այլն: Հիմնուած է ժամացոյցի գործատուն, ադամանդ յղկելու աշխատանոց, ոսկերչանոց, խողովակի արտադրութիւն, եւ այլն: Կան 100 հազար տոլարի, «փոքր» որակուած ներդրումներ եւ մեծեր, որոնք 15 միլիոն տոլարի չափ են:

Ինչպէս կ'ըսէ վարչապետը, ԼՂՀ իշխանութիւնը գիտակից է որ հանրապետութիւնը վտանգի ենթակայ շրջան է, իսկ ատիկա քաջալերական բան չունի ներդրումի տէրերուն համար: Երկու տարի առաջ, երբ սկսած են տնտեսական բարեփոխումներու, այդ հանգամանքը նկատի առած ու մտածած են գրաւիչ պայմաններ ստեղծել ներդրումներուն համար:

Անոնց առաջինը պետական երաշխաւորութեամբ տրուած ապահովութիւնն է. Ա. Դանիէլեան կ'աւելցնէ կաշառակերութեան պակասը եւ հարկային դաշտին առաւելութիւնները: Այս վերջինին մասին ըսուածը այն է որ 1999-ին Հայաստանի նման, շահու վրայ գանձուած տուրքին համեմատութիւնը 25% էր, ներկայիս իջած է 5%-ի: Ատով հանդերձ, 1999-ին գանձուած ընդհանուր գումարը 50 տոկոս աւելցած է: Նման զեղչեր եղած են այլ տեսակի հարկերու համար եւս, եւ հաւաքուած ընդհանուր գումարը միշտ աւելցած է: Ներդրումի տէրերը հետաքրքրելու բնոյթով ուրիշ տեղեկութիւն մըն ալ այն է թէ վարչարարական աւելորդ քաշքշուկներ չկան: «Այսօր գործարարը կարող է գալ Ղարաբաղ, կէս օրուայ ընթացքում կարգաւորել փաստաթղթային հարցերը եւ սկսել աշխատանքը» կ'ըսէ Ա. Դանիէլեան:

Ի՞նչ մարզեր կան հոն, որոնք կրնան հետաքրքրել Ղարաբաղ աշխատելու եւ աշխատցնելու տրամադիր մարդիկը: Վարչապետը նախ կը թուէ մեծ միջոցներու կարօտ մարզերը. առաջինը ուժանիւթի մարզն է. ինք կը յուսայ որ յառաջիկային այս մէկը եւս ներդրումներ կ'ունենայ: Կարելի է մինչեւ 100 միլիոն տոլարի ծրագիր իրականացնել: Երկրորդը հանքային արդիւնաբերութիւնն է. հետազօտութիւններու ձեռնարկուած է ու լուրջ հաւանականութիւն կը թուի ոսկիի, արծաթի, պղինձի, զինկի պաշարներու յայտնաբերումը: Մարզին հնարաւորութիւնը 50 - 60 միլիոն տոլար է: Կարելի է ներդրումի համար ընտրել հողագործական բերքին արտադրութեան մարզը: Կը հետեւի զբօսաշրջութիւնը: Այս ուղղութեամբ արդէն Աւստրալիայէն, Զուիցերիայէն հետաքրքրութիւններ եղած են. ձեռնարկուած է պանդոկներու կառուցումին:

ԼՂՀ ղեկավարութեան համար ամենացաւոտ հարցերէն է Շուշիի վիճակը: Ըստ վարչապետին այնքան մեծ է քանդումին չափը որ Ղարաբաղի ուժերը չեն բաւեր քաղաքը վերականգնելու: Ինք համազգային հետաքրքրութիւն ու միջոցներ կ'ակնկալէ: Կան առնուած առաջին քայլեր. Ամերիկահայեր պանդոկի շինութեան ձեռնարկած են, ադամանդի աշխատանոց կը բացուի, բայց այդքանը հեռու է բաւարար ըլլալէ ու միշտ կայ լուրջ ներդրումներու պահանջքը:

Վերջին հարցումով լրագրողուհին կ'ուզէ գիտնալ թէ տնտեսութեան զարգացման նշուած միջոցները արդէն անդրադարձ ունեցա՞ծ են հասարակ քաղաքացիին ապրելակերպին վրայ: Ա. Դանիէլեան կը բացատրէ թէ պատերազմին յաջորդած առաջին հնգամեակը վերականգնումի ժամանակն էր: Երկրորդը կայացման տարիները եւ յաջորդ հինգ տարին արդէն զարգացման շրջանը կ'ըլլայ: Իր համոզումով, մինչեւ տարի մը առաջ, ժողովուրդը իր առօրեային մէջ չէր զգար աշխուժացումը, բայց այսօր կը տեսնէ արդէն: Երկու տարի ետք բոլորն ալ անմիջական կերպով կը զգան տնտեսական աճը: Եթէ կարելի ըլլայ 10 - 11 հազար աշխատատեղի ստեղծել, գործազրկութեան սուր բնոյթը կը յաղթահարուի: Ատիկա կը կարօտի չորս - հինգ տարուան: Ներկայիս լուրջ աշխատանք կը տարուի նախկին շրջանային կեդրոններուն մէջ: Ասկերանի մէջ գրեթէ 90% հարթուած է գործազրկութեան խնդիրը, լուրջ աշխատանք կը տարուի Մարտակերտի մէջ: Հոն սկսած է գործել թռչնաբուծարանը, իսկ գինիի գործատունը վերականգնելու ընթացքին մէջ է:

Ա. Դանիէլեան որպէս վերջին նշում կը յիշեցնէ թէ կասկածի տէրեր, կամ թերահաւատներ որոնք կը վարանէին Ղարաբաղ ներդրում ընելու, այսօր հետզհետէ կը համոզուին, նկատի առնելով յաջողած նախընթացները:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Le peintre et le poète

Au début des années 1940, l'introduction d'Arshile Gorky (Vosdanik-Manouk Adoian), au groupe des surréalistes réfugiés aux Etats-Unis, fut une étape cruciale dans son parcours, aussi bien sur le plan artistique que personnel. Mais elle a été à double tranchant. d'un côté elle lui ouvrit la voie d'une invention picturale de première importance, précédant ou annonçant l'expressionnisme abstrait et l'Action Painting, de l'autre côté elle l'impliquait dans un cadre de comportements et de situations sociales et personnelles, contraires à son tempérament et à sa conception morale de la vie, forgée par son héritage. Cela eut un effet, sinon une conséquence tragique sur sa vie, jusqu'à son suicide par pendaison en juillet 1948, à l'âge de 44 ans.

Dans cette relation contre nature, entre les surréalistes et Gorky, deux personnalités majeures de ce mouvement exercèrent une influence déterminante sur lui, plus que d'autres: il s'agit d'André Breton et de Roberto Matta. Breton fut le bienveillant «père», tandis que Matta l'ami étincelant qui ouvrit les yeux de Gorky sur un domaine pictural nouveau, celui de l'inconscient, de l'accidentel et de l'automatisme, du style fluide. Mais, quelques années plus tard, Matta devint un rival fatal sur le plan personnel, qui renforça la déstabilisation psychique de Gorky, le conduisant à des réactions désespérées pour «résoudre» le conflit engendré.

La vingtaine de dessins et une peinture à l'huile exposés actuellement à Paris * (encore une rare occasion pour contempler les œuvres de Gorky), appartiennent à sa dernière et plus inventive période, débutée en 1942-43: une période majeure, avec son apport éminant à la peinture et au dessin du XXe siècle, car les chefs-d'œuvre que Gorky réalisa durant ces années, sont parmi les plus hautes et singulières réalisations du siècle écoulé, pourtant peu connues, non seulement du grand public, surtout en dehors des Etats-Unis.

Un petit nombre d'œuvres de Gorky de 1945 subsiste, car l'incendie de son atelier à Sherman, dans la campagne, à Connecticut, détruisit, entre autres, une bonne partie d'elles. Quelques semaines après, il a subi une opération de colostomie: deux événements successifs qui l'affectèrent profondément et accentuèrent sa vision plus que jamais tragique de la vie, entraînant un bouleversement psychique qu'il n'a pu surmonter, se sentant seul devant le destin, abattu et réduit par son infirmité et par sa vie conjugale défaite.

L'empreinte de ces bouleversements sur l'œuvre de Gorky fut décisive: c'est ce que démontre le changement de la physionomie de ses «créatures» dessinées, dont le premier ou le plus évident exemple est, en toute ressemblance, celui concernant une série de dessins relatifs au «Nu»[1]. Certaines de ces feuilles font partie de l'exposition actuelle. Le sujet représente une entité osseuse qui marque un tournant éloquant dans l'œuvre de Gorky, car en la comparant au «personnage» central du thème «La charrue et la chanson» de 1944, symbolisant la femme, il apparaît que les deux sont identiques, avec une différence que la femme, maintenant, a perdu sa chair et est devenue un squelette, une construction osseuse, dépouillée de son corps, dotée d'agressivité par l'intermédiaire du «croissant» pointu qui sort de son bassin et qui remplace la fleur de la protagoniste de «La charrue et la chanson». C'est la vision pessimiste qui succède à celle pleine de bonheur, de lumière et d'espoir des années précédentes, née du deuxième mariage de Gorky en 1941 et de la naissance de ses deux filles, en 1943 et 1945.

Mais quelle élégance de style celui caractérisant l'art de Gorky, aussi bien dans les périodes de bonheur que de malheur! Al'instar de sa démarche picturale de sa dernière faste période, Gorky emploie deux différentes techniques d'exécution, parfois réunies: soit la ligne pure, ou des coups de crayon sveltes, créant des textures variées, vivaces, qui construisent le dessin, conférant ainsi une consistance «palpable» à l'espace, riche de symboles, de corps et de créatures, très souvent indéchiffrables et qui enveloppent l'œuvre de Gorky d'un mystère impénétrable, tel un poème sans paroles, juste capté par le regard...

En 1946, Gorky illustre le recueil de poèmes «Jeunes cerisiers garantis contre les lièvres» de Breton[2], emploiyant le style linéaire. Dans la vitrine de la galerie, un aggrandissement de la photo regroupant Breton, Gorky et sa fille aînée, prise dans la campagne, donne le ton à cette entreprise, stigmatisant le rapport de Gorky avec Breton et au surréalisme, récemment sujet à une grande exposition au Centre Georges Pompidou. Mais Gorky reste inclassable, ce qui fait partie de sa grandeur car, avant tout, il est peintre, avec une conception esthétique de la peinture qui est aux antipodes du surréalisme subversif et largement descriptif, littéraire. Sur le plan pictural, Gorky est plus proche de Wassily Kandinsky des années 1910 qu'à un autre, ce qu'atteste, par exemple, l'unique peinture exposée ici, aux côtés des dessins. Ainsi, de par ses références et rapports multiples, l'œuvre de Gorky comporte des liens avec celles qui la précèdent, et ouvre le chemin aux développements futurs. C'est le propre des maîtres!

Vu le nombre réduit des peintures de Gorky et la difficulté d'en organiser des expositions dans les galeries, chaque opportunité de ce genre se présente comme un événement, ceci pour accéder à son œuvre, même si celle-ci est une mince partie d'elle. Conclusion : à tout prix, il ne faut pas rater l'occasion.

Alexandre BEREDJIKLIAN

---

* *Galerie* 1900-2000; 8, *rue Bonaparte, Paris. Tous les jours sauf Dimanche, jusqu'au* 26 *Juillet.*

(1) «Nude» (1946);
huile sur toile, 127,3×96,9 *cm.*
The Hirshhorn Museum and Sculpture Garden Collection - Smithsonian Institution.

(2) *André Breton:* «Young Cherry Trees Secured Against Hares», *translatation by Edouard Roditi, cover by Marcel Duchamp — drawings by Arshile Gorky.* View Editions, *New York,* 1946.

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԴԵՌ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒ՞Ր ՆԱՀԱՆՋԵԼ

Վերջ մը ունի՞ արդեօք լիբանանահայ վարժարաններուն ապրած գողգոթան: Ցոյսի նշոյլ մը կա՞յ մօտաւոր ապագայի հորիզոնին վրայ: Ընկրկումէ ընկրկում, նահանջէ նահանջ, գաղութ մը ամբողջ անզօր կանգնած՝ կը դիտէ փլուզումը կրթական համակարգի մը, որ մինչեւ մօտիկ անցեալին պատիւ ու հպարտութիւն կը ներշնչէր ոչ միայն լիբանանահայութեան, այլեւ՝ ամբողջ սփիւռքահայութեան:

«Խտացում»ի եւ «սեղմում»ի քաղաքականութեան անունով տասնեակներով հայ ուսուցիչներ, տնտեսական տագնապի այս ծանրակշիռ օրերուն, փողոց կը նետուին, առանց նուազագոյն ապահովութիւնը ունենալու, որ դէթ գործէ արձակման իրենց հատուցումները պիտի կարենան ստանալ:

Ո՞վ կը շարժի:

Դպրոց մը եւս կը փակուի: Ո՞վ կը տագնապի:

Մարդիկ, ուսուցիչնե՛ր, ամառնային արձակուրդի կ'երթան... Դեկտեմբեր 2001-ի ամսականներով: Ո՞վ կը հետաքրքրուի...

Ո՞ւր կ'ուղղուի լիբանանահայ կրթական համակարգը այսպէս. մինչեւ ե՞րբ արտօնելի է ձեռնթափութեան այս վիճակը, առանց զայն կասեցնող գործնական ու արմատական ծրագիրներու:

Լուծումը փորձառու, քիչ թէ շատ համեստ ամսական ունեցող ուսուցիչներէ ձերբազատի՞լն է...

Լուծումը քանի մը տնտես մայրիկ տուն ճամբե՞լն է...

Լուծումը աւելի շատ տուող ուսուցիչի փոխարէն՝ աւելի քիչ գանձող ուսուցիչի որոնո՞ւմն է...

Ամէն ինչ վերջ մը կ'ունենայ, պէ՛տք է ունենայ, սակայն լիբանանահայ կրթական տագնապը, ըստ երեւոյթին, անվերջանալի շատ «զոհեր» ունի խլելիք:

Ափսո՜ս ամավերջի հանդէսներուն արտասանուող ու արտասանուելիք բեմական շողշողուն խօսքերուն համար:

Հազա՛ր ափսոս:

Վ. ԱՒԱԳԵԱՆ

«Ազդակ»

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՂ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐ

2002-ի սկիզբէն ի վեր Ռումանացիները վիզայի պէտք չունին եւրոպական երկիրներ մուտք գործելու համար, զբօսաշրջութեան նպատակով: Նոյն այդ թուականէն ի վեր ռումանացի «զբօսաշրջիկներ»ու մեծ մասը արեւմտեան Եւրոպա կը մեկնի աշխատանք մը ճարելու յստակ ու միակ նպատակով: Բայց որովհետեւ երկիր մը ազատ մուտքի արտօնութիւնը հոն աշխատելու իրաւունք ալ չի տար, Ռումանացիները ատիկա կ'ընեն գաղտնօրէն, առանց յայտարարուելու:

Կայ օրէնք ալ որ կ'ըսէ թէ Ռումանիոյ քաղաքացիները Շէնկէնեան երկիրներէն մէկուն մէջ երեք ամիսէն աւելի չեն կրնար մնալ: Ատիկա կը պարտադրէ որ օրինակ՝ Ֆրանսա գաղտնօրէն աշխատող Ռումանացիները երեք ամիսը անգամ մը վերադառնան իրենց երկիրը: Մեծ մասը հազիւ քանի մը վայրկեան կը մնայ հոն: Կը բաւէ այդ քանի մը վայրկեանին մէջ մուտքի ու ելքի կնիքներ ունենալ անցագրին մէջ: Ատիկա կը բաւէ որ Եւրոպական Միութեան մէջ մնալու իրենց պայմանաժամը երեք ամիս երկարի:

Հարցը հոն է որ նոյնիսկ գործ մը գտած ու աշխատող Ռումանացիներուն բոլորը չունին երեք ամիսը անգամ մը երկիր վերադառնալու եւ ետ գալու միջոցները: Գործատէրերը բացակայութիւն չեն արտօներ, իսկ ճամբորդութիւնը որոշ պիւտճէի մը կը կարօտի: Այս խոչընդոտները շրջանցելու համար միջնորդներու ճարը գտնուած է: Միջնորդը բազմաթիւ անձերու անցագիրները կը հաւաքէ եւ կուտայ Ռումանիա դացողի մը: Այդ անձը 50 Եւրոյի փոխարէն յանձն կ'առնէ անցագիրներու տրցակը իրենին հետ ներկայացնելու սահմանային քննիչներուն: Ամէն մէկ անտէր անցագրի մէջ զետեղուած 100 Եւրոնոցներու փոխարէն, այդ քննիչը զոյգ կնիքներ կը դրոշմէ հոն. մէկը կը վկայէ որ անցագրին տէրը Ռումանիա մուտք գործած է, միւսն ալ ելքին ապացոյցը կ'ըլլայ:

Այսուհանդերձ, միջնորդներուն առաքելութիւնը միշտ յաջողութեամբ չի պըսակուիր: Կարգադրութիւնը, ի վերջոյ, ապօրինի է եւ սահմանային ոստիկանները միշտ պատրաստ չեն ըլլար կաշառք առնելու: Վերջին շրջանին նման երկու փորձ միջնորդներու գլխուն փորձանք եղած են, երբ գործը փոխանցուած է դատախազութեան: Կաշառելու ամբաստանութիւնը բաւական ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ Ռումանիոյ մէջ, ինչպէս մինչեւ եօթը տարի բանտարկութեան պատիժ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յուլիս 7-ին, Սասընաժի Օվալի դաշտին մէջ, լճի ափին տեղի ունեցաւ Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան դաշտահանդէսը, պայծառ եւ արեւոտ օդով:

Վարչական կազմը եւ անդամները ջանք չէին խնայած, որ բոլորին ամէն ինչ յաջող ընթանայ, գոհացում տալով մեծերուն եւ փոքրերուն: Կէսօրին, Ֆրանսացի զանազան անձնաւորութիւնները այցելեցին դաշտահանդէսը: Հայ ընտանիքներու կողքին, ոչ Հայեր ալ եկած էին վայելելու օրուան գեղարուեստական յայտագիրը, ճաշակելու աւանդական խորոված եւ այլ համեղ ճաշատեսակներ: Կէսօրէ յետոյ, 30 հոգինոց ուկրանական պարախումբ մը խանդավառեց ներկաները: Գաղութի սիրուած երգիչներ ալ՝ Մանուէլ Բարթողիմէոսեան, Գրիգոր աԳղտասարեան եւ Գալուստ Եղոյեան իրենց երգերով եւ նուագով ջերմ մթնոլորտ մը ապահովեցին, Աննա Եղոյեան հայկական պարեր հրամցուց: Շաքէ Մանուկեան ամփոփ գիծերու մէջ բացատրեց Վարդավառի իմաստը եւ քանի մը երգեր երգեց, որու յաջորդեցին խմբական պարեր: Օրուան պատուոյ հիւրն էր ծանօթ ծաղրանկարիչ՝ Հովիւ, որ ներկայացուց եւ մակագրեց իր վերջին հատորները: Ներկայ էին նաեւ Վալանսի Արմենիա Միութեան անդամները գլխաւորութեամբ Գրիգոր Ամիրզայեանի: Եկած էին նաեւ այլ քաղաքներէ՝ Մարսէյլ, Լիոն եւ այլն: Դաշտահանդէսը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն եւ բոլորը մեկնեցան լաւ տպաւորութիւններով:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒ ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Լոս - Անճըլըսի Պըրմինկամ Հայ Սքուլի մարզադաշտին մէջ, Յուլիս 7-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Նաւասարդեան 27-րդ մարզախաղերուն փակման հանդիսութիւնը, զոր վարած է Վիգէն Դաւիթեան: Ներկայ եղած են բազմահազար Հայեր: Խօսք առնելով Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջ. վարչութեան ատենապետ Մանուէլ Մարսէլեան, շնորհակալութիւն յայտնած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի «Սպիտակ» մասնաճիւղի հիմնադիրներէն Ալպէր Շահինեանին, որ իր հանգուցեալ կնոջ՝ Աստղիկի յիշատակին, ստանձնած է մարզախաղերուն պատուոյ նախագահութիւնը, Միութեան նուիրելով 25 հազար տոլար: «Տիպար Հ. Մ. Ը. Մ.-ական - 2002» տիտղոսին արժանացած է Կարօ Գազանճեան: Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Կեդր. վարչութեան խօսքը փոխանցած է Ժիրայր Սարգիսեան: Օրհնութեան խօսքով հանդէս եկած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Անցնող 2 ամիսներու ընթացքին մարզախաղերու շրջագիծին մէջ տեղի ունեցած են պասքէթպոլի, վոլէպոլի եւ ֆութպոլի 1000-է աւելի մրցումներ ինչպէս նաեւ լողի, թեթեւ մարմնամարզի, փինկ - փոնկի եւ թենիսի աւելի քան 800 անհատական մրցումներ: Փակման հանդիսութեան օրը կատարուած է յաղթական մասնաճիւղերու բաժակներու յանձնումը: Հ. Մ. Ը. Մ.-ի փողերախումբին առաջնորդութեամբ կատարուած տողանցքէն ետք, բազմութիւնը հաւաքուած է մարզադաշտին կից շրջափակը, ուր տեղի ունեցած է խրախճանքը, մասնակցութեամբ զանազան երգիչներու:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

– Բոլոր Հայերը պէտք է, որ երթան ասկէ:

– Բայց ես աքսորեալ եմ... քաղաքական աքսորեալ:

– Այդպէս բան չկայ... վաղ առտու նոր խումբ մը ճամբայ պիտի ելլէ, անոր հետ դուն ալ պէտք է հեռանաս:

Աստիկ չուզեց համոզուիլ եւ ըսաւ.

– Քոմիսէր պէյը պէտք է տեսնեմ եւ անոր հրամանին համեմատ վարուիմ, եթէ առանց անոր գիտակցութեանը մեկնիմ, թերեւս յանցաւոր ըլլամ:

– Հետս եկուր ուրեմն...

– Եւ ոստիկանը տարաւ Աստիկը քոմիսէրին քով:

– Աս ի՞նչ է, – պոռաց քոմիսէրը զայն տեսնելուն պէս, – ինտո՞ր կ'ըլլայ, որ դուն դեռ հոս կը մնաս...

– Բայց ես...

– Լաւ՛... ամէնէն առաջ պէտք էր այս մարդը ղրկել, շո՛ւտ ճամբայ հանեցէք զինքը:

– Վաղը 600 հոգի պիտի ճամբայ հանենք, անոնց հետ կը խառնենք, – ըսաւ ոստիկանը:

– Եթէ մինչեւ վաղը առտու փախչի՞ կամ տեղ մը ծածկուի:

– Այն ատեն, եթէ կ'ուզէք, զինքը այստեղ բանտարկենք մինչեւ ճամբայ ելլելը:

– Հարկաւ պէտք է բանտարկել:

– Քալէ՛, – ըսաւ ոստիկանը Աստիկին՝ թեւէն քաշելով ու բանտ տանելով:

Աստիկ հազար անգամ զղջացած էր քոմիսէրը տեսնել ուզելուն, բայց ի՛նչ օգուտ:

– Քանի որ վաղը ճամբայ պիտի ելլեմ՝ թողէ՛ք, որ գոնէ երթամ պատրաստութիւն տեսնեմ, – ըսաւ ոստիկանին:

– Պատրաստութեան պէտք չկայ:

– Ի՞նչպէս պէտք չկայ:

– Ճամբան շուտով քեզ կը մաքրեն:

– Ի՛նչ կ'ըսես:

– Իրողութիւնը կ'ըսեմ. չե՞ս իմացած արդէն, թէ ասկէ առաջ ճամբայ ելլողները ինչ եղած ե՛ն:

– Բայց հիմա կարծեմ փոխուած է:

– Երբոր երթաս՝ կը տեսնաս:

Ոստիկանին այս խօսքերը բնաւ քաջալերիչ չէին, եւ Աստիկ թեթեւ սարսուռ մը ունեցաւ:

Բայց ճշմարտութիւնը այն էր, որ ոստիկանը կը չափազանցէր պարզապէս վախցնելու համար աքսորականը:

Այդ միջոցին Պոլիսէն հրահանգ եկած էր այլեւս հայ տարագիրները զէնքով չջարդելու, այլ զանազան անուղղակի միջոցներով զանոնք բնաջինջ ընելու:

Տագնապալի գիշեր մը անցընելէ ետքը Աստիկ հազիւ թէ արշալոյսին աչքերը քիչ մը փակած էր, երբ բանտին դուռը բացուեցաւ, եւ բանտապահին սեւնտորեան ձայնը հնչեց.

– Սթամպօլլու Աստի՛կ:

Աստիկ ոտքի ցատքեց:

– Ես եմ, ի՞նչ կայ, – հարցուց:

– Շուտ եկո՛ւր, ճամբայ պիտի ելլես:

Դուրսը ոստիկան մը կը սպասէր, այն, որ զինքը բանտ բերած էր:

– Ե՞րբ ճամբայ պիտի ելլենք, – հարցուց Աստիկ ոստիկանին:

– Հիմա անմիջապէս:

– Բայց գոնէ միասին տուն երթանք, եւ զգեստներս ու ճերմակեղէն առնեմ:

– Զըլլար, ժամանակ չի կայ:

– Երկու վայրկեանի գործ է:

– Քալէ՛, կ'ըսեմ կոր, – եւ ոստիկանին բռունցքը իջաւ Աստիկի գլխին:

Աստիկ յուսահատ, գլխիկոր՝ հետեւեցաւ ոստիկանին:

Բաւական քալելէ ետքը քաղաքէն դուրս ելան: Հո՛ն դաշտին մէջ, խառնիխուռն լեցուած էին 7 - 800 կիներ, տղաք ու ծերունիներ, ոմանք՝ կառքերու մէջ, ոմանք՝ ձիու կամ ջորիի վրայ ու մեծ մասը՝ հետիոտն:

Ոստիկաններու հայհուչներուն, կիներու ողբ ու կոծին, տղոց լաց ու աղաղակին մէջ կարաւանը ճամբայ ելաւ՝ քանի չափ հեծեալ ոստիկաններէ շրջապատուած:

Աստիկ կը քալէր տաք արեւին ներքեւ, քրտինքները սրբելով եւ մտովի միջոց մը կը խորհէր կառքի մը մէջ տեղաւորուելու համար:

Իր քովը քիչ մը դրամ ունէր, բայց ատիկա բաւական չէր կառք մը վարձելու համար:

«Այս մարդոց մէջ հարուստներ կան, – մտածեց, – պէտք է անոնց հետ բարեկամութիւն հաստատեմ»:

Եւ յաջողեցաւ կամաց - կամաց մօտենալ անոնց: Նախ պարզ բարեւ մը, յետոյ մէկ քանի խօսք եւ վերջապէս քանի մը օր ետքը մտերիմ բարեկամ եղած էր հետերնին: Զինքը մէկ քանի անգամ ճաշի հրաւիրեցին, եւ ի վերջոյ իրենցմէ մէկը զայն կառքը առաւ:

Ճամբան մէկ քանի հոգի, որոնց մէջն էր Աստիկ, ոստիկանները կաշառեցին եւ յաջողեցան փախչիլ եւ Քէօթահիա երթալ:

Հոն, քանի մը օր ազատ պտըտելէ ետքը, առտու մը օձիքը ձեռք տուաւ:

Ոստիկան մը զինքը կեցուց փողոցը եւ ըսաւ.

– Անունդ ի՞նչ է:

– Աստիկ Մարկոսեան, – պատասխանեց:

– Հայ ես ուրեմն:

– Այո՛, հայ եմ:

– Ուրկէ՞ եկած ես:

– Պոլսէն:

– Ի՞նչ գործ ունիս այստեղ:

– Ես Ներքին գործերու նախարարութեան մասնաւոր արտօնութեամբը եկած եմ ծնողքս փնտռելու:

– Ո՞ւր է վկայագիր:

– Ահաւասիկ:

Աստիկ, որ նախատեսած էր իր օձիքը օր մը ձեռք տալը, կեղծ վկայագիր մը պատրաստած էր, որուն մէջ գրուած էր, որ Աստիկ մասնաւոր արտօնութեամբ կը ճամբորդէր, եւ թէ իշխանութիւնները պէտք էր, որ իրեն աջակցէին ծնողքը գտնելու համար:

Ոստիկանը ուշի-ուշով կարդաց թուղթը եւ զայն վերադարձուց Աստիկին:

Յետոյ ամենայն քաղաքավարութեամբ ըսաւ.

– Կը ներէք, պէ՛յ էֆէնտի, չէի գիտեր, թէ նախարարական արտօնութեամբ եկած էք:

– Բնական է, որ չէի գիտնաք, պէտք էր, որ ես անմիջապէս գայի եւ թուղթս ցոյց տայի ոստիկանութեան, բայց ժամանակ չունեցայ: Այսօր միտք ունէի գալու:

– Լաւ կ'ըլլայ, որ անգամ մը գաք եւ քոմիսէրին ցոյց տաք ձեր թուղթը եւ մասնաւոր վկայագիր մը առնէք, որպէսզի որեւէ մէկը չկրնայ ձեզի նեղել:

– Իրաւունք ունիք, հիմա միասին երթանք, – ըսաւ Աստիկ:

(Շար. 267)

ՄԻԼԱՆՕ.–

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր եւ Սօնիա Իսթանպուլեան եւ զաւակները՝ Զարմինէ, Վաչէ, Էլիզապէթ,

Տիկին Տիգրանուհի Գոնճէկլիւլեան (Լոս – Անճըլըս),

Տիկին Հռիփսիմէ Պարոնեան,

Մաղէճեան եւ Մնտիկեան ընտանիքներ (Փարիզ)

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ եւ զարմուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ՍՐԲՈՒՀԻ ՇԷՐԻԹՃԵԱՆԻ

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Յուլիս 22, ժամը 14.45-ին Միլանոյի Հայ Առաքելական Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցին։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Իսթանպուլեան ընտանիքին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ծրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Հայկուհի Ղազերեանի մահուան առթիւ.– Տիկին Էլիզապէթ Մինթանճեանէ (* Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ղազերեանէ 300 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ներսէսեանէ 50 Եւրօ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Անահիտ Տէր – Մինասեան եւ Գեղամ Գեւոնեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին իրենց մօր՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տէր – Կարապետեան, Մուշ)

մահուան առթիւ։

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR

ou

UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée

— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de

M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ուաշինկթընէն, Տէր եւ Տիկին Վաչիկ եւ Էլիզ Մակարեան 150 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ծնողքին՝ Տէր եւ Տիկին Ֆերմանեանի մահուան (Ուաշինկթըն) առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Ecole hebdomadaire «Siamanto»

Dans une ambiance chaleureuse et le parti-pris d'un entourage familial, l'école hebdomadaire « **Siamanto** » de Bagneux-Cachan continue depuis plus de 60 ans, et de façon constante, d'accueillir nos enfants de la maternelle au baccalauréat.

Avec la maîtresse Zépur Méhrabi nous inscrirons les élèves :

LE MERCREDI 18 SEPTEMBRE A 14H30
à l'école Henri Wallon;
2, avenue de Stalingrad, à Bagneux

Ils bénéficieront des cours de langue arménienne de Zépur Méhrabi, de l'initation à leur art par des parents peintres, sculpteurs etc., et d'activités récréatives. Ils verront leurs parents devenir des amis, et auront envie de continuer à se rencontrer.

Ils auront des correspondants en Arménie, et auront envie de les voir. Ils connaîtront le théâtre, le cinéma arméniens et continueront la tradition des Arméniens renommés qui ont fréquenté leur école.

La mission de ses responsables: que l'école poursuive sa longue tradition, pour la transmettre à d'autres qui prendront à leur tour l'engagement de la perpétuer.

Pour tout renseignement :
Mme Lucie Dossikian: 01. 45. 46. 10. 11
ou
Mme Elisabeth Davidian:01. 46. 65. 81. 53

(Շար. Ա. էջէն)

բանտուորներ եւ շատեր ալ տեղն ու տեղը մնացած են։

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, Տեղական ազատութեանց պատուիրակ նախարարը, կողմնակից է հանրաքուէի մը, 2003-ին, ապակեդրոնացման շուրջ, նոյնիսկ, կ'ըսէ, եթէ ոչինչ որոշուած է։ Ժի ձայնասփիւռէն յայտարարեց որ ապակեդրոնացած Հանրապետութիւն մը կ'ուզեն ընել։

«ՆԻՒ-ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ» թերթին հրատարակած մէկ տեղեկագրին համաձայն (Յուլիս 21) 800 բնակիչներ մեռած են Աֆղանիստան ամերիկեան ռմբակոծութիւններէն, ԱՄՆ-ու զինուորական գործողութիւններու սկիզբէն ի վեր։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախագահական ընտրապայքարի ծախքերու ցուցակը լոյս տեսած է Պաշտօնաթերթին մէջ։ Ամէնէն աւելի ծախսուած է Շիրաքի համար, գումարը 18 միլիոն Եւրոյէն աւելի է, բայց, մէկ սանթիմ չէ ծախսած հաղորդակցութեան համար (աղջիկը կըստանձնէր). Ժոսփէն 12,5 միլիոն Եւրօ ծախսած է։

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ ՀԱՐՈԼՏ ՇԻՓՄԱՆ, որ արհեստով բժիշկ է, հաւանաբար, բոլոր ժամանակներու մեծագոյն մարդասպանն է 215 սպանութիւններով եւ կը թուի թէ միայն հաճոյքի համար գործած է այդ ոճիրները։ Ներկայիս, բանտարկուած է Ֆրանքլանտի բանտը, դատապարտուած է ցկեանս բանտարկութեան 15 ոճիրի համար, բայց տարի մըն է քննութիւն կը կատարուէր բժիշկին ամբողջ ասպարէզին երկայնքին պատահած 888 մահերու վրայ։ Այս քննութենէն ի յայտ եկած է որ սպանութիւններու թիւը շատ աւելի մեծ է։ Ձերբակալուած է 1998-ին Հայտ, Մանչէսթըրի մէկ արուարձանը, ուր բժշկական գրասենեակ մը ունէր։ Ամուսնացած է եւ չորս զաւակի տէր։ Ըստ քննութեան, Հարոլտ Շիփման իր ոճիրները սկսած է 1975-էն։ Իր զոհերը ընդհանրապէս տարեց կիներ են, վատառողջ։ Անոնց տունը կ'երթայ յանպատրաստից, երբ մինակ են եւ մորֆինի սրսկում մը կ'ընէ յանձնարարուած չափէն 6–7 անգամ աւելի։ Իր ոճիրները յայտնաբերուած են 1998-ին, երբ իրեն ի նպաստ կէս միլիոն Եւրոյի կտակ մը երեւան ելած է, 82 տարեկան կնոջ մը կողմէ, որու աղջիկը պնդած է որ իր մօր ստորագրութիւնը չէ եւ մահն ալ կասկածելի է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑԷՔ

Շաւիլի «Նահատակաց Յուշարձան»ի պաշտօնական բացում, ներկայութեամբ Գիւտ Արք. Նագգաշեանի եւ քաղաքապետ՝ Պ. Ժան Լըվէնի։

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը՝ 11-ին
Chaville R. D.
կայարանին հանդիպակաց հրապարակը։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 28 juillet à 9 heures 30

«CHANTS SACRES ARMENIENS»

interprétés par la Chorale de Musique Sacrée d'Erevan, avec les commentaires de Jean-Pierre Mahé, membre de l'Institut, et d'Aram Kerovpyan, directeur du Chant Liturgique Arménien («AKN»).

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant de 2 héctares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour du mois de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août en téléphonant au 01.48.24.46.57 où l'on vous dirigera auprès de la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 11 août.

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

« ՅԱՌԱՋ » ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

« ՅԱՌԱՋ - 50 »
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւախածոյեն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 24
MERCREDI
24 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20 477 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·477

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 22 / 23)

ԱԼԻԵՒԻ ՈՒ ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յուլիս 29-ին Փրակայի մէջ նախատեսուած Ռ. Քոչարեանի ու Հ. Ալիեւի ներկայացուցիչներուն հանդիպումին նախօրեակին, Ազրպէյճանի նախագահը քննադատական խօսքերով հանդէս եկած է, միջնորդ խումբին հասցէին: Ան ըսած է թէ Մինսկի խումբը կազմուած է Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման համար, բայց անոր աշխատանքը դրեթէ ոչ մէկ արդիւնք կուտայ: Միւս կողմէ, միջազգային նոյն կազմակերպութիւնն ալ բողոքած է Ազրպէյճանի իշխանութիւններէն, քննադատելով ի միջի այլոց Հ. Ալիեւի երրորդ անգամ նախագահ ընտրուելու ձգտումը: Ըսուած է թէ իրաւունք չունի նորէն թեկնածու ներկայանալու ներկայ կացութեամբ, այնքան ատեն որ երկրին մէջ սահմանադրութեան փոփոխութիւն կատարուած չէ:

***

Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՉՈՒՄՆԵՐԷՆ ԶՐԿՈՒԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով, Վաղարշակ Յարութիւնեան զօրավարի կոչումէն զրկուած է: Պատճառը «բարձրագոյն սպայական կազմի զինուորական կոչումն ու պատիւը արատաւորող վարքագիծ»ն է:

***

Դ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ 125–ԱՄԵԱԿԸ

Իր ծննդավայրին՝ Ախալքալաքի մէջ Յուլիս 20-ին նշուած է Դերենիկ Դեմիրճեանի ծննդեան 125-ամեակը, մասնակցութեամբ Ջաւախքի ու Երեւանի պատուիրակութիւններուն: Հանդիսութիւնը ընկրուած է վիպագրին անունը կրող դըպրոցէն որ նորոգուած է անցեալ տարի Ախալքալաք այցելած Երեւանի պատուիրակութեան ջանքերով: Քննարկուած են գրողին տարբեր գործերը, դասախօսութիւններ տրուած: Դպրոցէն բազմութիւնը ուղղուած է քաղաքին ճեմապարտէզը ուր կը գտնուի Դեմիրճեանի արձանը: Ելոյթ ունեցած են Ախալքալաքի ու Երեւանի փոխ-քաղաքապետները, «Ջաւախք» Հայրենակցական Միութեան նախագահը, Երեւանի Դ. Դեմիրճեան տուն Թանգարանին տնօրէնը եւ ուրիշներ: Երեկոյեան յայտագիրը փակուած է համերգով մը:

***

Վ. ՏԷՐԵԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Վրաստանի Նինոծմինդայի շրջանին գիւղերէն է Գանձան որ ծննդավայրն է Վահան Տէրեանի: Յուլիս 21-ին մասնակցելու համար Տէրեանի բանաստեղծութեան տօնին, մեծ բազմութիւն հաւաքուած է հոն: Հիւրերը այցելելէ ետք քերթողին տուն-թանգարանը, մասնակցած են դաշտահանդէսին: Ներկայ եղած է Երեւանի քաղաքապետը Ռ. Նազարեան, փոխ-քաղաքապետը, Ջաւախքի պատուիրակութիւնը նահանգապետ Մոսիաշվիլիի գլխաւորութեամբ, Հայաստանէն, Վրաստանէն, գրողներ: Տօնը ա-

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՆԻՍՏԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնաժողովին Յուլիս 11-12 Թուրքիոյ Պատրում քաղաքը գումարուած նիստերուն մասին յաւելեալ տեղեկութիւն կը հաղորդէ «Ակօս» շաբաթաթերթը (Յուլիս 19), ըսելով որ քննարկումի հիմնական կէտերը եղած են ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ երկու երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումը: Օրակարգին վրայ գտնուած են սահմաններու վերաբացումին, տնտեսական յարաբերութիւններու զարգացման, Անիի ու Ախթամարի յուշարձաններուն վերանորոգման առընչուած նիւթեր ալ:

Յանձնաժողովին անդամներէն Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս Դ. Յովհաննիսեան օգտակար նկատելով հանդիպումը, ըսած է թէ թէեւ յանձնաժողովը չէ աւարտած անցնող տարւան գործունէութեան վերլուծումը, սակայն անոր անդամները պայմանաւորուած են քննարկումը շարունակելու նամակներու միջոցաւ, ինչպէս նաեւ պատրաստել կատարուած աշխատանքին մասին վերլուծութիւն մը: Նկատի կ'առնուի նաեւ Յանձնաժողովի ընդլայնումի խնդիրը: Յովհաննիսեանի կարծիքով, կ'արժէ որ երկխօսութիւններուն մասնակցին տարբեր մտածելակերպ եւ կուսակցական պատկանելիութիւն ունեցող կարելի եղածին չափ մեծ թիւով մարդիկ:

«Հայ եւ Թուրք հասարակութիւններու միջեւ երկխօսութիւնը անհրաժեշտ է, եւ պէտք է շարունակուի: Իսկ թէ ի՛նչ ձեւի եւ չափով՝ այդ մէկը թէքնիք հարց է: Ինչ որ մենք ըրած ենք մինչեւ այսօր, բաւական լուրջ է: Ատիկա պատճառ դարձաւ մեծամեծ քննարկումներու, «թեր» եւ «դէմ» տեսակէտներ արտայայտող բազմաթիւ հրապարակումներու: Փաստօրէն մենք հանդիսացանք միջնորդներ, ինչ որ խթանեց դիւանագէտները, քաղաքական, հասարակական գործիչները՝ աւելի գործօն կերպով մտածելու հայեւթուրք յարաբերութիւններուն մասին» յայտարարած է ան:

ւարտած է ուշ երեկոյեան, Փարւանա լիճին ափերուն վրայ:

***

ԵԿԵՂԵՑԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիին Ռուսաստանի հարաւի թեմին մէջ նոր տաճարներու շինարարութիւն կը տարուի: Աչնան կ'օծուին Կրասնոդարի Սլաւեանսկ քաղաքի Ս. Սարգիսը, Հոկտեմբերին՝ Ստավրոպոլի երկրամասի Պյատիգորսկ քաղաքին նորակառոյց եկեղեցին: Նոյն ժամանակներուն օծումի պատրաստ կ'ըլլայ Մայկոպի եկեղեցին, տարեվերջին ալ Կուբանի Տենգինկա գիւղինը: Ասոնցմէ զատ, եկեղեցիներ կը կառուցուին Ստաւրոպոլի, Տաղստանի մէջ, կը նորոգուի Դերբենտի պատմական եկեղեցին որ կ'ըսուի թէ հիմնադրուած է Դ. դարուն:

***

ԼՂՀ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՉՈՐՍ ԹԵԿՆԱԾՈՒՈՒՆԻ

ԼՂՀ Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը թեկնածութիւնը արձանագրած է Քրիստոնեայ-Դեմոկրատ կուսակցութեան ղեկավար Ալպէր Ղազարեանին: Այսպէսով, Օգոստոս 11-ի նախագահական ընտրութեան կը մասնակցի չորս թեկնածու: Նախընտրական արշաւը կը սկսէր Յուլիս 23-ին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԳԱԶԱՅԻ ՎՐԱՅ

13 մեռեալ, 8 մանուկներ եւ 150 վիրաւոր

Իսրայէլեան ուժերը յարձակում մը գործած են Յուլիս 22-ի գիշերը Գազայի ժողովրդական թաղամասի մը վրայ ծանր կորուստներ պատճառելով: Իսրայէլեան օդանաւ մը, կէս գիշերին հրթիռ մը արձակած է բնակարաններու վրայ, թիրախ ունենալով Համասի ղեկավար՝ Սալահ Շեհատէի բնակարանը: Ըստ իսրայէլեան աղբիւրներու, գործողութիւնը «յաջողութեամբ» պսակուած է, քանի Սալահ Շեհատէի բնակարանը-նաեւ բազմաթիւ ուրիշներ-քանդուած են, 13 մեռեալներուն մէջ են Համասի ղեկավարը եւ ընտանիքը, եւ ութ մանուկներ: Մօտ 150 վիրաւորներուն 15-ը շատ ծանր վիճակի մէջ են եւ որեւէ յոյս չկար որ ապրին: Շարոն իր խոր գոհունակութիւնը արտայայտած է, շեշտելով թէ ամէնէն յաջող գործողութիւններէն մէկն է զոր Ցահալը տարած է: ՄԱԿ-ի Ընդհանուր քարտուղարը՝ Քոֆի Անան դատապարտած է արարքը եւ կոչ ըրած Իսրայէլի որ վերջ տայ նման գործողութիւններու, որոնց հետեւանքներուն միակ պատասխանատուն է:

Այս յարձակումէն առաջ, պաղեստինեան Ալ-Քոտս համալսարանի դրասենեակները կրկին բացուած էին, Երուսաղէմի մէջ, իբրեւ հետեւանք ամերիկեան բողոքներուն, ինչ որ հանդարտեցման եւ փարի կամեցողութեան ընթացք մը կը նկատուէր Իսրայէլի կողմէ: Պաղեստինցի Արտաքին նախարարը իսրայէլցի իր պաշտօնակիցին հետ հանդիպումի մը ատեն, ծրագիր մըն ալ ներկայացուցած էր որ Ցահալի քաշուիլը կը նախատեսէր պաղեստինեան ինքնավար հողամասէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մտահոգութիւններուն մասին, թղթակցութիւն մը ստորագրած է «Ֆիկառօ»ի յատուկ թղթակիցը՝ Գըլոտ Լորիէօ (Յուլիս 23), ուր ան կը նըկարագրէ երկրին վիճակը: Իրան աւելի մտահոգ է ի տես Ռուսաստանի ամերիկամէտ ընթացքին, քանի Մոսկուա աչք գոցեց ամերիկեան ուժերու հաստատման Կովկասէն Կեդրոնական Ասիա (Վրաստան, Կիրգիզիստան, Ուզբեկիստան): Պարսիկներուն համար, կը գրէ «Թուրքերը ԱՄՆ-ու Տրոյադայի ձին են»: Առեւտրական գետնի վրայ, Պարսիկները դիւրաւ չեն հրմշտկեր ներդրումներ ընելու համար, բազմաթիւ երկիրներու մէջ, բացի «խեղճ քրիստոնեայ Հայաստանէն, որու գովքը կը հիւսեն Իրանի Առեւտուրի Սենեակին մէջ»: Յօդուածին մէջ, լըրագրողը կ'արձագանգէ նաեւ արեւմտեան դիւանագէտի մը կարծիքին.- «ԱՌԱՆՑ ԻՍԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ, ԲԱՑԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ (ընդգծումը՝ մեր կողմէ), պարսիկ ղեկավարները ճամբուն ծայրը կը հասնին: Գալիք վեց ամիսները, որոնք մեզ կը բաժնեն թերեւս ամերիկեան միջամտութենէ մը Իրաք, ճակատագրական են: Պարտին ընտրութիւն մը ընել»:

ԳԱՆԱՏԱ իր կեցութեան ընթացքին Պապը պիտի մնայ Ելակներու կղզիին վրայ, Թորոնթոյէն մէկ ժամ հեռու, ուր արդէն կը ծածանէր Վատիկանի դրօշակը, ժամանումէն առաջ իսկ: Յովհ. Պօղոս Բ. շատ տկար է, հազիւ ինքզինք դատած Պուլկարիոյ եւ Ազրպէյճանի ճամբորդութիւններէն եւ 7000 քիլոմեթրի այս նոր ճամբորդութիւնը, ժամերու տարբերութեամբ, շատ ծանր էր իրեն համար: Պապը, 200·000 երիտասարդներուն պիտի միանայ միայն Յուլիս 25-ի իրիկունը եւ երկու ժամ մնայ անոնց հետ: Համաշխարհային այս օրերու փակումը կը կատարուի Կիրակի, Յուլիս 28-ին, պատարագով: Շատեր չեն կրցած Գանատա մտնել, վիզա ստացած չըլլալով: Գանատայի իշխանութիւնները բաւական ժլատ եղած են, այն վախով որ եկողներու մէջ կան որոնք պիտի չուզեն վերադառնալ: Այս է եղած է Սիէռա Լէոնէէն դիմողներուն պարագան, որոնցմէ միայն եպիսկոպոս մը եւ երկու քահանաներ արտօնութիւն ստացած են, այն պատրուակով որ միւսներուն վերադարձը ապահով չէ: Անկախ վիզաներու այս հարցէն, Թորոնթօ պիտի չկարենայ համախմբել այն դանդուածային բազմութիւնը որ կ'ակընկալուէր, Սեպտեմբեր 11-ի ոճրափորձերը եւ այլ պատճառներ արգելք եղած են որ անցեալի խանդավառութիւնները կրկնուին:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ նոր կառավարութիւնը բաւական արտասովոր դիմագիծ մը կը պարզէ Դեմոկրատ քրիստոնեայ վարչապետ՝ Եան Փէթէր Պալքենէնտէի ղեկավարութեան տակ: Նախարարներու կէսը քաղաքական որեւէ փորձառութիւն չունի, ասոնց կարգին կան ծայրայեղ աջ սպաննուած Ֆորթինի բարեկամները: Մայիս 15-ի երեսփոխանական ընտրութեան Դեմոկրատ քրիստոնեայ կուսակցութիւնը թէեւ գլուխը հասած էր, բայց, իրեն կը հետեւէր Ֆորթինի Փիմ Ֆորթինի Փոփիւլիսթ կուսակցութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Ուորլտքոմ հեռահաղորդակցական ձեռնարկութեան աննախընթաց սնանկութեան հետեւանքով, Յուլիս 22-ին սակարանները նոր ցնցումներու ենթարկուած են: Ուոլ Սթրիթէն ետք, Եւրոպան ալ ազդուած է եւ սակարանները անկումներ արձանագրած են: Նուազ 6,92% Ամսթերտամի մէջ, 5,25%՝ Փարիզ, 4,95% Լոնտոն, եւ 3,98% Միլանօ: Ֆրանսայի նախարարապետին համար, Փարիզի սակարանին անկումը արգելք պիտի չըլլայ աճին: Յուլիս 23-ին, Փարիզի սակարանը աւելի դրական արդիւնքներ կ'արձանագրէր:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ոստիկանութիւնը, Յուլիս 22-ին, ահաբեկչական «Նոյեմբեր 17» կազմակերպութեան մէկ ենթադրեալ կարծեցեալ անդամը ձերբակալած է: Թոմաս Սերիֆիս, 36 տարեկան հանրակառքի վարորդ է, Աթէնքի մէջ: Մեղադրուած է կողոպուտի եւ ոճրափորձի մը համար:

ԱԼԺԷՐԷՆ 15 քիլոմեթր հեռու Պորճ էլ Քիֆանի ծովափին չորս սրճարաններ թալանի տրուած են շուրջ 1000 հոգինոց խմբակի մը կողմէ, քարերով, երկաթէ ձողերով, քոքթէյլ Մոլոտովներով: Այս արարքը հետեւանք կը նկատուի բարքերու ապականացման դէմ պայքարի մը, քանի նախորդ շաբաթն ալ պատանի մը սպաննուած էր այդ սրճարաններուն մօտ եւ այլեւս ամէն մարդ զգուշ է տիրող ապաբարոյ մթնոլորտէն:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին գործերու նախարարներու արձակուրդի նախօրեակի վերջին ժողովին օրակարգի նիւթ եղած է Թուրքիոյ անդամակցութիւնը: Միութեան ընդլայնումի պատասխանատուն Կ. Վէրհէօկըն ներկայացուցած է մռայլ պատկեր մը, ըսելով թէ լուրջ կասկածներ կան Եւրոպական Միութեան պահանջած բարեփոխումները կատարելու Թուրքիոյ կարողութեան մասին: Իսկ ատիկա անհրաժեշտ պայմանն է երկրին անդամակցութեան մասին մըտածելու համար: Վէրհէօկըն ըսած է թէ Թուրքիոյ ներկայի կառավարութիւնը նոյնիսկ վճռակամութեան համոզումը չի ներշնչեր, քանի որ կանխահաս ընտրութեան հարցին մէջ իսկ անորոշութիւն կը տիրէ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԸ ԵՒ ՆԻՍԻ ՄԻՕՐԵԱՅԻՆ ԹԵՐԹԸ

Դպրոցական ամավերջը նշուեցաւ հանդէսներով, մրցանակաբաշխութիւններով, մաղթանքներով, յոյսերով: Վերջին տարիներուն դպրոցական ոլորտին մէջ աշխուժութիւն մը նշմարելի ըլլալով հանդերձ, հայկականներու առողջ շարունակութեան ճակատագիրը Ֆրանսահայ կեանքի լուսանցքէն չէ յաջողած դուրս գալու: Գաղութին մասին տրուած պատկառելի թիւերու համեմատութեամբ, աննշան գոյութիւն են ամէնօրեայ դպրոցները որոնց ամէն մէկը իր կրցած ձեւով, գըրեթէ առանձին կը պայքարի լեռնակուտակ հարցերու դէմ: Կացութիւն որ մեծ յաջողութեամբ կրնայ անօրինակելիին մարմնացումը ըլլալ այլ գաղութներու համար որոնց ամէնէն փոքրն ալ դպրոց ունենալու գիտակցութեամբ, տարուած ջանքով, դիւրութեամբ եւս կրնայ ձըգել Ֆրանսահայութիւնը:

Դպրոցական մարզին մէջ մօտ դարու մը յապաղումի այս վիճակին մասին անպայման հետաքրքրական տուեալներ կը յայտնաբերէր լուրջ ուսումնասիրութիւն մը: Ի՞նչպէս եղած է որ գրական շարժում, քաղաքական կեանք, եկեղեցի, մամուլ ունենալուն քով այս գաղութը ամենայն անտարբերութեամբ վարուած է դպրոցի պարագային: Այս մտմտուքէն բան մը չի փոխեր Դպրոցասէրի մը եւ Սամուէլ Մուրատեանի մը հինէն գոյութիւնը, քանի որ երկուքէն ոչ մէկը գաղութին պտուղը եղած է: Եւ հաւանաբար այդ պատճառով ալ զուրկ մնացած է ընդհանուր հոգածութենէ, հետաքրքրութենէ, թէ՛ տնտեսական, թէ՛ մակարդակի, թէ՛ կազմակերպչական գետնի վըրայ:

Աւոր արդիւնքը այն եղած է որ երկու հաստատութիւններէն մէկը փակուած է այսօր, միւսը սպառնական տատանումներու շրջանէ մը ետք, բարեբախտաբար, կայուն հունի մը տիրացած է այլեւս: Անշուշտ, ասիկա չի նշանակեր որ Դպրոցասէրը ունի արդիական վարժարանի մը անհրաժեշտ բոլոր պայմանները: Երբե՛ք: Կը բաւէ դուրսէն իսկ ակնարկ մը տալ անոր յոգնաբեկ շէնքին, մանկապարտէզին հիւղաւանի մասնիկի բնոյթին:

Նոյն պայմաններուն մէջ չգտնուելով հանդերձ, շէնքի հարց ունին ուրիշ վարժարաններ ալ, ինչպէս՝ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը որուն համար նոր շէնքի մը կառուցումին մասին կը խօսուի վերջին տարիներուն, բայց չես գիտեր ինչո՛ւ, գործնական քայլը կ'ուշանայ ու կ'ուշանայ: Շինութեան մեծագոյն հարցը, թէեւ, կը պատկանի Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին որուն ներկայի շէնքը, «շէնք»երը կրնային մթերանոց ըլլալ, գործատուն, լքեալ կալուած, եւայլն, բայց երբե՛ք վարժարան: Եւ ըսել որ բոլոր այս հաստատութիւնները փայլուն արդիւնքներու կը հասնին: Բոլորն ալ իրենց տարողութիւնը մեծցնելու պահանջքին առջեւ կը գտնուին, բայց օժանդակութեան երկարող ձեռքեր կը պակսին ու կը պակսին:

Այս կացութեան առջեւ, դիւրաւ մարսելի բաներու կը վերածուին որոշ զարմանքներ, վերապահութիւններ: Ցետին մանրամասնութիւններու վրայ յամառօղի հիւադադին կեցուածքի կը նմանի զարմանալ որ Խախի Թարգմանչացին նորակառոյց շէնքը ի՛նչպէս կրցած է «դըպրոց» կոչուելու այնքան քիչ յատկանիշ ունենալ, կամ ուրիշ դպրոցի մը տարեվերջի հանդէսի ծանուցումին մէջ ինչպէ՛ս երգչախումբին, ներկայացումներուն, մրցանակաբաշխութեան քովն ի վեր զետեղուած է «Նարտի մրցում»ը...:

«Հարկը օրէնքը կը լուծէ»ի թարմագոյն օրինակն ալ, այնպէս կը թուի որ Ֆըրանսահայութեան մենաշնորհներէն է:

Այսուհանդերձ, ձեռք ձգուած արդիւնքները լայնօրէն կը բաւեն յուսալու որ անկարելի կարծուածը կարելի պիտի ըլլայ ի վերջոյ, եւ Ֆրանսայի հայկական ամէնօրեայ վարժարանները քիչ ատենէն պիտի տիրանան յարմարագոյն պայմաններու: Ատկէ, հաւանօրէն, դըպրոցներէն առաջ, պիտի շահի գաղութը որ նախ պիտի փրկուի իր ապագային նկատմամբ անհաւատ ախոյեանի յատկանիշէն:

Այս խորհրդածութիւններուն մղեց Նիսի միօրեայ դպրոցին տարեվերջի թերթը: «Նիսի հայ տիկնանց միութեան» հրատարակութիւնն է. մեծադիր 50 էջնոց երկլեզու հանդէս մը, գունաւոր, պատկերազարդ, շատ ճաշակաւոր էջադրումով, թերթատելու եւ կարդալու տըրամադրող: Ա. էջէն, 48 երկսեռ աշակերտ _ աշակերտուհիներով Միօրեային պատասխանատուութիւնը ստանձնած եօթը տիկինները իրենք զիրենք կը ներկայացնեն, երկու տողի մէջ ամփոփելով իրենց նպատակը. «Սորվեցնել անոնց մեր մայրենին, այնպիսի մթնոլորտի մը մէջ որ տղան ուզելով յաճախէ մեր վարժարանը, եւ ոչ թէ, որովհետեւ մայրը, հայրը, մեծ մայրը կամ մեծ հայրը այդպէս կը փափաքի», կը յաջորդէ «առանց կեղծ համեստութեան» հաստատումը. «յաջողած ենք»:

Կը հետեւի տարուան կարեւոր անցքերուն շարքը, մէկ Ֆրանսերէն, մէկ հայերէն թղթակցութիւններով. Հոգեւոր Հովիւի 70_ամեակ, ատարտաճառի ներկայացում, Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցի պատմութեան հատորին երեկոյթը, հեղինակ Արսէն Եարմանի ներկայութեան, Էքսի հայկական ամպիոնի 30_րդ տարեդարձի մասնակցութիւն, Նիսի երիտասարդական զանազան շարժումներու մասին տեղեկատուութիւններ, ճամբորդական գրառումներ, գիտական էջեր, միութենական կեանքի արձագանգներ, եւայլն:

Միօրեայ վարժարանին յատկացուած բաժինը կը բացուի այս տարուան հինգ շրջանաւարտներուն ինքնաներկայացումի ինքնատիպ էջերով, կը յաջորդէ անձնակազմը: Միօրեան ունի հինգ խումբերու մէյմէկ ուսուցչուհի, _Ազնիւ Հէքիմեան, Նորա Սարաճեան, Նատիա Թէքքեան, Անոյշ Սերոբեան եւ Շաքէ Յակոբեան _ Գլատուսն, երկու օգնական, երգուսոյց ու պարուսոյց Սթեֆանի Յակոբեան, Դիւզայն Օհանեան, Արուսեակ Յարութիւնեան, Սեւան Սերոբեան_: Անջատ էջեր յատկացուած են այդ խումբերուն, տարուան կարեւոր տօնակատարութիւններուն՝ Կաղանդ, քերմէս, ճաշ, մասնագիտական հաղիպում, ցուցահանդէս, ապա երկու_երեք էջով շարք մը նշելի պարագաներ, ինչպէս՝ Պալին Հայաստան այցը, Հ. Վէրնէօյի մահը, Փ. Տէվէճեանի ընտրութիւն, եւ այլն:

Նիսի Միօրեային տարին ամփոփած հատորը կը մատնէ խանդավառ ու համբերատար աշխատանքի մը մթնոլորտը. ատոր ուշագրաւ մէկ փաստն է այն որ այսօր արդէն իրենց բարձրագոյն ուսումը աւարտած ու մասնագիտական ասպարէզ մտած երիտասարդ «նախկին»ներ չեն խզած իրենց կապերը հաստատութեան հետ: Երեւոյթ որ առաջին ազդակն է եօթը տիկիններուն առանց կեղծ համեստութեան կատարած յայտարարութեան թէ յաջողած են:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՍ ՉԵՄ ԿՐՆԱՐ ԱՐԱԳ ԿԱՐԴԱԼ

ԱՐԱՅ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Հիացում ունիմ արագ կարդացողներու նկատմամբ: Չեմ գիտեր որ այս կարողութիւնը ժառանգական է՞ թէ սորվելով կը զարգանայ: Աղջիկս իր մօ՞րը քաշած է, թէ ուսանողութեան շրջանին մասնաւոր ուշադրութիւն դարձուած է: Մանաւանդ այս մարզի մէջ փեսայիս յատկութիւնը աւելի քան զարմանալի է: Ինչպէ՞ս կարելի է 400 էջնոց փիլիսոփայական գիրք մը կարդալ եւ աւարտել մէկ օրուան մէջ, նոյնիսկ եթէ կատարեալ ինքնամփոփումով մինչեւ ուշ ժամերուն ատենդ տրամադրես: Այնքան որ կատակով առի գիրքը եւ զանազան էջերէ լատ կամ հարցումներ շինեցի, քննելու համար թէ զանց առած չէ՞ կարդալ մի քանի էջ, հատուած, կամ յատուկ անուն: Զարմացայ եւ ամչցայ իր տուած հանդարտ եւ ճշգրիտ պատասխաններուն դիմաց:

Ես չեմ կրնար արագ կարդալ, սակայն ատոր մէջ քիչ մը շատ ուշադիր կարդալու հիւանդութիւնս ալ կրնայ իր դերը ունենալ: Մանաւանդ երբ լրագիր մըն է ձեռքս, կամ շատ խնամեալ չեղող աշխատասիրութիւն մը: Կարծես շարադրութիւն մըն է խնդրոյ առարկայ. երբեմն բան մը սրբագրելու կամ անհասկնալի խօսք մը մեկնելու համար դանդաղէ ետք «ո՛վ գիտէ, իմ գրածներուս մէջ ալ ի՜նչ վրիպումներ կ'ըլլան» կը խորհիմ: Սխալները առհասարակ «տըպագրութեան սխալ» ըսուած տեսակի կը պատկանին, բայց ի՜նչ փոյթ պատճառը, ես կը կառչիմ ու կը կենամ. երբեմն այնքան երկար որ նիւթին հետ կապս կը կորսնցնեմ ու կը ստիպուիմ այդ մասը ծայրէն, կրկին կարդալ:

Շատ մեծ կռիւ կը մղեմ մեր մեսրոպեան գիրերուն տրուած տպագրական ձեւերուն դէմ (գ, դ), (ա, տ), (զ, ղ), (շ, չ) գիրերը յարմարցուած եւ գեղեցիկ դարձնելու յաւակնութեամբ ձեւաւորուած՝ իրարմէ կը տարբերին փոքրիկ գծիկներով, որոնք մասնաւոր ջանքով մը կարելի չափով բարակցուած եւ հազիւ տեսանելիի սահմանին հասցուած են: Երբեմն (գ, դ) դասակարգին կուգան միանալ նաեւ (թ եւ ը) գիրերն ալ: Մանաւանդ օտար անուններու, ամէն առթիւ մեր դէմ ելլող նոր բառերու պարագային: Պէտք է ընդունիլ որ մեր կարդալը նիւթին պատշաճեցնելով եւ ենթադրելով է որ կը յաջողցնենք առ հասարակ: Իսկ ես, մանաւանդ սա շրջանին, երբ աչքի վարագոյրի խնդիր ունիմ, միշտ մեր տղաքը, փոքրիկները կը խորհիմ: Տակաւին նոր կարդալու փափաքը արծարծուող ուսանողի մը հայերէնի ուսուցիչը եթէ փորձէ դասագրքէ տարբեր գիրք մը կամ լրագիր մը տալ ընթերցանութեան համար, խեղճ աշակերտը պիտի խրտչի եւ հակակրութիւն պիտի զգայ: Այս մըտածումը յաճախ պատճառ կ'ըլլայ որ դադրիմ կարդալէ եւ տարուիմ այլուր: Նոյնն է «Ժպիտ» պատանեկան թերթին պարագային: Հիանալի գիրեր, ճիշդ ուզածիս պէս, սակայն այս անգամ ալ _ անշուշտ դարձեալ գեղագիտական մտածողութեամբ _ այնպէս մը իրար կոթնած որ այբբենարանին հազիւ վարժուած տղեկը պիտի շմորի եւ ամսաթերթը պիտի կորսնցնէ իր հմայքը:

***

Հապա ի՞նչ ըսել նիւթերէն եկած խոկումներուն. երբ կը ստիպուիս ձեռքիդ լրագիրը մէկ կողմ շպրտել բարկութենէդ, շուարումէդ կամ խնդալու փափաքէդ մղուած:

Յարգելու համար պատշաճութիւնը, սկսիմ ՀՀ Նախագահին հետ կապ ունեցող «կարճ լուր»ով մը. կարճ լուր մը, որուն տակը քանի պրպտես այնքան աւելի վտանգաւոր խորութիւններու մէջ մոլորելու վտանգ կը ստեղծուի: Մեծայարգ Նախագահը բացատրեր է պատճառը թէ ինչու չի պատասխաներ Հոկտեմբեր 27_ի դէպքին իր մեղսակցութեան եղած ակնարկութիւններուն: Յայտնի դարձեր է թէ լռութիւնը հետեւանք է իր նրբախոհութեան, որով չէ ուզած որ իր Նախագահական այնքան հեղինակաւոր խօսքերը ազդեն դատարանի ազատ ընթացքին վրայ: Բարեմի՞տ, միամի՞տ թէ նենգամիտ. եթէ կ'ուզէք սրամիտ կատակ մը ընենք երբ իբր թէ Կ'ուզէ չխանգարել չէզոքութիւնը գատարանին, որ անուանապէս ազատ՝ բայց յայտնօրէն կախեալ է Աստուած գիտէ որմէ՛, որոնցմէ: Ի՛նչ աւելորդ փափկանկատութիւն:

Մեղրիի անցքի մասին կը խօսուի աւելի քան տարիէ մը ի վեր: Ալիեւ բան մը կ'ըսէ, Ս. Սարգսեան կը հերքէ, կամ «անոր ըսածին պէս չէ» կ'ըսէ, սակայն ինչպէս ըլլալը չի կրնար յայտնել, վասնզի Մինսկի խմբակին որոշումին դէմ է: Ռ. Քոչարեան ալ զարմանալի ճարտարութեամբ հայերէն բառերը, (ամէնքիս գիտցած հասկնալի բառերը) այնպէս մը կրնայ շարահիւսել որ մարդ բան չհասկնայ: Եթէ յաջողիս, գտի՛ր բացատրութիւն մը թէ ինչպէ՞ս գոյութիւն կրնայ ունենալ 2001 Մարտի Փարիզի համաձայնութիւն մը, որուն մասին (սուտ կամ իրաւ) խօսելու իրաւունք ունենայ Ալիեւ որ պիտի ակնարկէ Մեղրիի եւ Լաչինի անցքերու մասին փոխադարձ գիջումի որոշումի մը: Հայկական կողմը Ալիեւը յանցաւոր պիտի հանէ. պիտի մեղադրէ որ ան գործնապէս նախաձեռնարկ չեղաւ որոշումը կիրարկելու համար: Պիտի չմեկնաբանէ սակայն թէ ի՛նչ է որոշումը, զոր կիրարկելու համար դիմացի կողմին անկ է նախաձեռնարկ ըլլալ: (Տե՛ս, «Յառաջ», Յունիս 19): Կրակ չեղած տեղէն մուխ չելլար: Երկար ատենէ ի վեր զսպել կարելի չեղած այս մուխին հետ զարշելի բուրմունք մըն ալ սկսած է: Եթէ կրնաս արագ կարդա լուրը եւ անցիր: Եթէ զօրաւոր է տեղդ, պայթումի մը նախանշանը դուժող այդ հոտին ու մուխին դիմացիր եւ թերթը ձեռքէդ մի նետեր: Նետէ թերթը ձեռքէդ եւ յիշելով մէկ օր առաջուան լուրը, ուր Նախագահին եւ Արտաքին գործերու նախարարին երկու բանբերներն ալ արդէն հերքած են նման համաձայնութեան մը գոյութիւնը, մի հարցներ թէ ինչու Մինսկի խումբին նախագահներէն մէկը եւս չի հերքեր այս լուրը եթէ սխալ էր եւ յերիւրածոյ:

***

Ա. Շարոն գիւտ մը յղացեր է. ապահովութեան պատ մը պիտի բարձրացնէ եղեր Այսրյորդանանի եւ Իսրայէլի սահմանի երկայնքին, անձնասպանութեան ճամբով ահաբեկչութեան առաջքը առնելու համար: Կ'ուզէք կը խնդաք, կ'ուզէք կը զմայլիք այս հնարամտութեան դիմաց: Միայն թէ ընթերցումս կիսատ մընաց. սկսայ խորհիլ նշանաւոր Չինական պարիսպին մասին, «ամօթի պատ» անուանով ալ յիշուած եւ Գերմանիան երկուքի բաժնող պատին մասին եւ բանտերը եզերող պատերու մասին: Առաջին երկուքը ժամանակով աւելորդ քարակոյտեր ըլլալով պատմութեան մէջ թաղուեցան: Գալով երրորդ տեսակի պատերուն, փախչելու մտադիր դատապարտեալներ ստորերկրեայ ճամբաներ բացին. եւ ինչ որ յատկանշական է, այդ արարքը յաջողցնելու համար բոլոր պատրաստութիւնները ըրին բանտի մէջէն, այսինքն բանտապահներու կողմէ խիստ հսկողութիւն գոյութիւն ունեցող տեղէն: Մինչդեռ Իսրայէլի պարագային, պատին դուրսի կողմը Պաղեստինն է, ուր աչքը դարձած մարդիկ ամէն խենթութիւն կըրնան փորձել: Անոնց արգելք ըլլալու համար հարկ է գրաւման վիճակը ընդմիշտ շարունակել, այսինքն մոռնալ հաշտութիւնը: (Կարծես թէ Ա. Շարոնի ուզածն ալ այդ է):

***

Յունիս 18 եւ 19_ին Երուսաղէմի մէջ անձնասպանական երկու նոր ոճրափորձ գործուեր է. 23 մեռեալ, 80 վիրաւոր: Կարելի է՞ կարդալ այս լուրերը եւ անցնիլ: Կ'երթամ Յունիս 5 թուականով տրուած լուրի մը, թէ Իսրայէլ Արեւելեան Երուսաղէմի մէջ նոր թաղամաս մը շինութեան ձեռնարկեր է եւ զայն մկըրտեր է «Ոսկեայ բնանկար»: Իսրայէլեան Մարդկային Իրաւանց պաշտպան կազմակերպութիւններն ալ դատապարտեր են այդ արարքը: Բնագիտութեան օրէնքը հոս ալ ի զօրու է. «ազդեցութիւնը հաւասար է հակազդեցութեան»: Այս ոճրափորձը Ոսկեայ բնանկարին անմիջական հետեւանքն է: Ասիկա Ա. Շարոնի կա-

ռավարութեան համար գաղտնիք մը չէ: Սակայն, 23 Իսրայէլացիի մահուան շուրջ հանդուրժելիք աղմուկը անկեղծ ցաւէ մը յառաջ չի կրնար գալ, քանի որ գիտակցաբար տրուած վճիռներ էին անոնք: Բնական է Ա. Շարոն գիտէր թէ այդ հակազդեցութիւնը պիտի գար, կը սպասէր թերեւս ալ, օգտագործելու համար դէպքը, որով պիտի լռեցնէր նոր թաղամասին դէմ բարձրանալիք աղմուկը:

***

Իսրայէլի ամէնէն աւելի սիրուած երգչուհին 76-ամեայ Եաֆա Եարքոնի դէմ արտայայտուեր է Պաղեստինի դէմ մղուած պատերազմին, յիշեցնելով թէ իր ժողովուրդը վերապրած է ողջակիզումէն, հարց տուեր է թէ ինչպէ՞ս այժմ կրնայ նման արարքներ գործել: Այսքանն իսկ բաւեր է որպէսզի որոշ շրջանակներու կողմէ Իսրայէլի թիւ մէկ թշնամի նկատուի եւ մահուան սպառնալիքներ ստանայ: Ձայնասփիւռի կայանը հազարաւոր բողոքներ ստացեր է եւ թելադրեր է որ երգչուհին վռնտուի երկրէն:

Միւս կողմէ, ժողովուրդին մէջ ընդունելութիւն գտած ըլլալ կը թուի մի քանի ծայրայեղ իսրայէլացիի խելապատակէն ելած գաղափարը, որով կ'առաջարկուի 3 միլիոն Պաղեստինցիներու «այլ տեղ փոխադրուիլը», որ համազօր է բռնագաղթի ենթարկելու: Հարկաւ թէ ասիկա ցեղասպանութիւն չէ, քանի որ այս արարքը որքան ալ դէմ ըլլայ Մարդկային Իրաւունքներու Համաշխարհային Յռչակագրին եւ մանաւանդ բարոյական սկզբունքներու հանդէպ Եւրոպայի զգայնութեան, ծրագրուած, կազմակերպուած բնաջնջում մը խնդրոյ առարկայ չէ: Հետաքրքրական է զինուորական նախկին բժիշկ վիրաբոյժ Ա. Էլատաի համարձակ քննադատութիւնը Իսրայէլի իշխանութեան վերաբերումին, որ կը խուսափի այս ուղղութեամբ վճռական քայլեր առնելէ եւ արտաշխարհի արտօնութեան կը սպասէ: Ան կը յանձնարարէ առանց ցամաքային գրաւումի եւ առանց պատերազմի զոհեր տալու, տեւական ռմբակոծել պաղեստինեան քաղաքները, որուն հետեւանքով անբաղձալի տարրը պիտի ստիպուի փախչիլ, կեանքը ազատելու համար ու Իսրայէլացիք ալ պիտի փրկուին անոնց ներկայութենէն:

ԱՄՆ-ու նման գերպետութեան անսակարկ նեցուկը եւ գործնական պաշտպանութիւնը վայելող երկիր մը բնական է որ ազատ ընթացք տայ իր յանդուգն նկրտումներուն:

Միայն թէ այս նեցուկն ու պաշտպանութիւնը ինչ չափով համակրութեան ու գաղափարակից ըլլալու, կամ ինչ չափով ակամայ ու պարտադիր ըլլալու բնոյթ ունի, վիճելի կը մնայ:

Խորհիլ որ ԱՄՆ-ու Արտաքին Նախարար՝ Գոլին Փաուըլ երեք շաբաթ առաջ ոգեկոչեր է Պաղեստինեան առժամեայ Պետութեան մը ստեղծումը: Ուշադիր պէտք է ըլլալ «առժամեայ» բառին վրայ, որ ՄԱԿ-ի որոշումին մեղմացեալ մէկ փոխարէնն է: Սակայն, այս իսկ մեծ աղմուկ հաներ է եւ Շարոն բացատրեր է Ճ. Պուշին որ ներկայ կացութեան մէջ, Պաղեստինեան Պետութեան մը որեւէ զօրակցութիւն ազգային միասնութեան կառավարութիւնը կը պառակտէ եւ քաղաքական կեանքի վախճանը կը բերէ Իսրայէլի մէջ:

Հարկաւ թէ Ա. Շարոնի դիմացինն ալ որեւէ մէկը չէ ի վերջոյ, գերպետութեան նախագահ հսկայ Պուշն է: Յայտնի է որ կացութեան նրբութիւնը հասկըցած է եւ լռեցուցած Գ. Փաուըլը:

***

Յայտնի կը դառնայ թէ ԱՄՆ որպէս գերպետութիւն, այնքան ալ ազատ չէ: Որոշ չափով կաշկանդուած է եւ ամէն քայլի պէտք է նկատի առնէ Իսրայէլի շահերը եւ ըստ այնմ ճշդէ իր ուղղութիւնը:

***

Ահաւասիկ թէ ես ինչո՛ւ չեմ յաջողիր արագ կարդալ: Սակայն, փոխանակ աշխուժացնել ջանալու ընթերցանութեան թափս, լաւ պիտի ըլլայ կարծեմ բնաւ չկարդալ գոնէ օրաթերթերը եւ չունկնդրել ձայնասփիւռ կամ հեռատեսիլ: Այն ատեն անսացած պիտի ըլլամ բժիշկին այնքան խստօրէն տուած պատուէրին. «Պէտք չէ ջղայնանաս. հեռու կեցիր նեղացուցիչ նիւթերէ»...:

Ա. Կ.

Մոնրէալ, Յուլիս 2002

ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ԶՈՀ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ

ԱՄՆ-ու մէջ բժիշկներու յուսահատութեան երեւոյթ մը ուշադրութիւն գրաւել սկսած է, երբ ծայր առած է ու արագօրէն բազմացած՝ ասպարէզը կիրարկելէ հրաժարողներու թիւը: Ատոր պատճառը բժշկական սխալներու համար վճարուած հատուցումներով տարապայման չափերու հասած ապահովութեան վճարումներն են: Նոյնիսկ այն բժիշկները որոնք ոչ մէկ սխալ գործած են ու իրենց մէկ հիւանդին կողմէ դատական հետապնդումի ենթարկուած, տեսած են որ մէկ տարուան ընթացքին եռապատկուած է ապահովութեան սնտուկի իրենց վճարումներուն քանակը: Ասիկա կը մղէ, յատկապէս բարձրորակ մասնագէտները պակսեցնելու իրենց աշխատանքը, կամ փոխադրուելու այլ նահանգներ ուր ապահովութեան սակերը նոյնքան բարձր չեն: Այդ ձեւով միայն կրնան փրկուիլ մեծ պարտքեր ունենալէ, կամ սնանկանալէ:

Այսօրուան տագնապը հասունցած է տարիներու ընթացքին ու անցեալ Դեկտեմբերին գագաթնակէտին հասած, երբ բժշկական սխալներու երկրին մեծագոյն ապահովագրութիւնը ջնջած է տասնեակ հազարաւոր բժիշկներու պայմանագրութիւնները: Ուրիշ ընկերութիւններ ալ պակսեցուցած են իրենց յաճախորդներուն թիւը, կամ ամսավճարները աւելցուցած: Պատճառը այն է որ տարուէ տարի բժշկական սխալներու աւելի ու աւելի մեծ թիւով դատեր կը բացուին իսկ դատարանները մեծամեծ հատուցումներ վճարել կը պարտադրեն: Վերջերս երկրին բժշկական ընկերակցութիւնը տեղեկացուցած է որ մասնագիտական թերացումներու հիմով բացուած դատերը արագօրէն կ'աւելնան, 12 նահանգի մէջ առողջապահական համակարգը տագնապի մատնուած է, իսկ 30 ուրիշներու մէջ փուլ գալու մօտ է: Կացութիւնը այնքան լուրջ է որ նոյնիսկ առանց խնամքի, առանց դարմանի մնացած հիւանդներու մահեր արձանագրուած են: Նահանգներուն մէջ անբաւարար է թիւը վիրաբոյժներու, կնոջական հիւանդութիւններու մասնագէտներու որոնք յանձն կ'առնեն կարգ մը փափուկ միջամտութիւններ կատարել: Արեւմտեան Վիրժինիի նահանգին վերջին ջղավիրաբոյժն ալ մեկնած է ու արկածի մը հետեւանքով անդամահատուած հիւանդները ուղղաթիռով այլ նահանգ մը փոխադրելէ ուրիշ ճար չէ մնացած: Նեւատայի մէջ 123 բժիշկներ փակած են իրենց դարմանատուները: Իսկ Լաս Վէկասի մէջ, կարելի չէ մէկ քիլոմեթր ճամբայ կտրել, առանց հանդիպելու բժշկական սխալներու մարզին մէջ մասնագիտացած փաստաբանի մը ծանուցումին: Քաղաքին հեռաձայնի անուանացանկերուն մէջ փաստաբաններու բաժինը 137 էջ գրաւած է:

Մեծ է բժիշկներու թիւը որոնք հատուցումի օրէնքին մէջ բարեշրջում կը պահանջեն: Կը պահանջեն յատկապէս որ սխալի հետեւանքով տուժած հիւանդներու հատուցումները որոշ սահման մը ունենան: 1993-ի 1·95 միլիոն տոլարէն միջին հատուցումը այսօր բարձրացած է մօտ 3·5 միլիոն տոլարի: Օրէնքի բանաձեւ մը կը թելադրէ օրինակ առնել Գալիֆորնիոյ օրէնքներէն. հոն այդ հատուցումը 250 հազար տոլարէն աւելի չի կրնար ըլլալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Լոս-Անճըլըսի «Եունիվըրսըլ Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Յուլիս 6-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Նաւասարդեան 27-րդ մարզախաղերուն յաղթանակի պարահանդէսը, որուն ներկայ եղած են հազար հոգի: Յայտագիրը վարած է Ջարլի Կալեան: Այս առթիւ, Ամերիկայի գոլէճներու պասքէթպոլի ծանօթ մարզիչ Ճէրի Թարխանեան պարգեւատրուած է «20-րդ դարու ամերիկահայ մարզական դէմք» տիտղոսով:

***

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՂՋԱԿԻԶՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ հաստատուած Ղեկավարման Հիմնարկի կազմակերպութեամբ, Յունիս 13-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը ցեղասպանութեան եւ ողջակիզման մասին: Իբրեւ դասախօս հրաւիրուած է Երուսաղէմի Ողջակիզումի եւ Ցեղասպանութեան հիմնարկի վարիչ-տնօրէն տոքթոր Իսրայէլ Չարնի, որ հեղինակն է ցեղասպանութեան նուիրուած առաջին երկհատոր հանրագիտարանին: Ներկայ եղած են նաեւ փրոֆէսօրներ Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, Ռիչըրտ Տէքմէճեան, Լեւոն Մարաշլեան, Ստեփան Աստուրեան եւ ուրիշներ: Բացումը կատարած է Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Սթիւ Տէտէեան: Դասախօսը ներկայացուցած է Յարութ Սասունեան: Տոքթոր Իսրայէլ Չարնի ներկայացուցած է ցեղասպանութեան դասաւանդման մէջ տեղի ունեցող շարժումները, որոնց կարգին՝ Թուրքիոյ կատարած հայկական ցեղասպանութեան ուրացման հետզհետէ բազմացող ապարդիւն փորձերը: Ան շեշտած է կարեւորութիւնը՝ հակազդելու ցեղասպանութեան ուրացման բոլոր ձեւի փորձերուն, քաջալերելով Ամերիկայի եւ ընդհանրապէս Սփիւռքի հայութիւնը շարունակելու հետապնդումը հայկական ցեղասպանութեան ամբողջական ճանաչումին:

***

ԳԷՈՐԳ ԳԱՌԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած է Գէորգ Գառեանի «Նարնջաստաններուն կանչը» գիրքին գինեձօնը, կազմակերպութեամբ Զօրք Մարզպանի Հայրենակցական Միութեան եւ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղին: Յայտագիրը վարած է «Նոր Օր»ի խմբագիր Վաչէ Սեմերճեան, ներկայացնելով հեղինակը: Սարգիս Մաճառեան ներկայացուցած է հատորի մանրապատումներու արժանիքները. Մարտիրոս Վարդանեան բնութագրած է հեղինակին լեզուի եւ ոճի առանձնայատկութիւնները: Խօսք առած է Մինաս Գոճայեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.
ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

Եւ երկուքը միասին ուղղուեցան ոստիկանատուն:

Ոստիկանը զայն տարաւ քոմիսէրին քով:

Քոմիսէրը ինքն ալ քննեց թուղթը եւ անոր հարազատութեան մասին չկասկածեցաւ:

— Ձեզի ուրիշ թուղթ մը տամ, որպէսզի անով կարենաք հանգիստ կերպով ձեր ծնողքը փնտռել եւ մեր մարդոց օժանդակութիւնը վայելել:

— Շատ շնորհակալ կ'ըլլամ, — պատասխանեց Աստիկ, — դուք ալ ի փոխարէն, եթէ Պոլիս գործ ունենաք, կրնաք վստահ ըլլալ, որ ձեռքէս եկածը պիտի չխնայեմ: Ոստիկանութեան նախարար Պէտրի պէյը մտերիմ բարեկամս է, մոռցայ ձեզի ըսելու, որ մէկ քանի թուրք թերթերու խմբագիր եմ եւ այս առթիւ մօտէն յարաբերութեան մէջ կը գտնուիմ բոլոր նախարարներուն հետ, մասնաւորաբար սերտ յարաբերութիւններ ունիմ Ներքին գործերու նախարար Թալէաթ պէյի հետ, ինչպէս տեսաք, ինծի տրուած թուղթն ալ ինք ստորագրած է:

— Շատ ուրախ եմ ձեզի պէս անձնաւորութեան մը հետ ծանօթանալուս: Շա՞տ պիտի մնաք այստեղ:

— Չեմ գիտեր, պիտի ջանամ ծնողքս գտնել, որոնց հետքը կորսնցուցած եմ:

— Քէօթահիա՞ կը գտնուին:

— Ոչ, իրենք բնիկ Պրուսացի էէնի քէօյցի են եւ տարագիր եղած են:

— Իրա՞ւ է, որ էէնի քէօյցիները հոստեղէն անցան:

— Ես ալ այնպէս իմացայ, նոյնիսկ բարեկամ մը գրած էր, որ մայրս տեսած է այստեղ: Այդ նամակը առնելուս պէս դիմեցի Թալէաթ պէյին եւ խնդրեցի, որ ինծի արտօնէ հոս գալու: Պէյը անմիջապէս այս թուղթը գրեց: Միւթէսարրըֆ պէյը չէ՞մ կրնար տեսնել արդեօք, Ճաւիտ եւ Պէտրի պէյերէն յատուկ բարեւներ բերած եմ իրեն:

— Բայց երբոր ուզէք, կրնաք զինքը տեսնել: Ձեզի պէս անձնաւորութիւն մը անշուշտ հաճոյքով պիտի ընդունի:

— Այս իրիկուն երթամ այցելել իրեն. առայժմ մնաք բարով:

— Երթաք բարով, Աստի՛կ էֆէնտի:

Քոմիսէրը մինչեւ դուռը ընկերացաւ այցելուին, հոն մէկ քանի թէմէննահ փոխանակեցին, եւ Աստիկ կոկոզվիզ անցաւ մէկ քանի ոստիկաններու քովէն, որոնք բարեւ տուին իրեն:

Իրիկունը Աստիկ ներկայացաւ միւթէսարրըֆին, որուն հետ շուտով բարեկամացաւ իր անուշ խօսուածքովը: Արդէն ինք լաւ խօսող մըն էր եւ ամէն նիւթի վրայ կը ճառէր հաւասար կարողութեամբ: Ի բնէ խելացի, երկար տարիներ խմբագրութեամբ ապրած, քաղաքական, տնտեսական եւ պատմական խնդիրներու մասին բաւական մեծ պաշար ունէր, եւ միշտ հաճելի էր զինքը լսել:

Միւթէսարրըֆէն ետքը ծանօթացաւ նաեւ պոլիս միւտիրին հետ, որուն համակրութիւնն ալ կրցաւ շահիլ: Ա՛լ անկէ ետքը ինքզինք բոլորովին ապահով զգաց եւ սկսաւ դրամ շահելու միջոցներուն վրայ մտածել:

Իրեն համար այդ միջոցին դրամ շահելու միակ կերպ մը կար, այն է՝ թուրքերէն նամակներ, խնդրագիրներ եւ այլն գրել:

Սրճարանի մը մէջ հաստատեց իր գրասենեակը եւ շնորհիւ իր լեզուին՝ շուտով յաճախորդներ գտաւ եւ այսպէս իր ապրուստը ապահովեց:

Բայց փոխանակ հանդարտ մնալու, սկսաւ աւելի մեծ փառասիրութիւններու ետեւէ ըլլալ, պաշտօնի հետամտեցաւ եւ ատոր համար սկսաւ մեքենայութիւններ լարել եւ միւթեսարրըֆին, պոլիս միւտիրին, թահրիրաթ միւտիրին միջեւ հակառակութիւններ սերմանել, այն ատեն, որ օր մը պոլիս միւտիրին զինքը ձերբակալել տալով Գոնիա աքսորեց:

Գոնիայի մէջ ոստիկանութիւնը զինքը հանգիստ թողուց երկու շաբաթի չափ, շնորհիւ կուսակալ Ճէլալ պէյի, որուն ներկայացաւ:

Ճէլալ պէյ արդէն տեսակ մը ներողամտութեամբ կը վարուէր Հայերու հետ եւ համամիտ չէր Իթթիհատի հայաջինջ քաղաքականութեան:

Ոստիկանապետ Սաատէտտին պէյ, որ ընդհակառակն, հայատեաց մըն էր, ակամայ համակերպեցաւ կուսակալին հրամանին:

— Աղէկ, հոս կեցիր, — ըսաւ Աստիկին, — բայց պէտք է, որ ամէն օր ներկայանաս ոստիկանութեան:

— Գլխուս վրայ, — պատասխանեց Աստիկ:

Եւ արդարեւ, ամէն օր կը ներկայանար ոստիկանատուն:

(Շար. 268)

Այրի Տիկին Լիւսի Պոտոսեան,
Օր. Մարգրիտ Պոտոսեան,
Պր. Յովհաննէս _ Գէորգ Պոտոսեան եւ զաւակները՝ Լիւսիլ եւ Ռոմէն

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ_հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊՈՏՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 19_ին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յուլիս 24, ժամը 11_ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ Ս. Յովհ. _ Մկրտիչ Եկեղեցւոյ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

29, rue Poliveau,
75005 Paris

«ՅԱՌԱՋ». _ Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Պոտոսեանի եւ զաւակներուն:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք-Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ՄԻՇԷԼ_ՄԻՀՐԱՆ ԵՓՐԵՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 23-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յուլիս 25, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին:

Այլ մանրամասնութիւններ՝ յաջորդով:

Ecole hebdomadaire «Siamanto»

Dans une ambiance chaleureuse et le parti-pris d'un entourage familial, l'école hebdomadaire « **Siamanto** » de Bagneux-Cachan continue depuis plus de 60 ans, et de façon constante, d'accueillir nos enfants de la maternelle au baccalauréat.

Avec la maîtresse Zépur Méhrabi nous inscrirons les élèves :

LE MERCREDI 18 SEPTEMBRE A 14H30

à l'école Henri Wallon;
2, avenue de Stalingrad, à Bagneux

Ils bénéficieront des cours de langue arménienne de Zépur Méhrabi, de l'initation à leur art par des parents peintres, sculpteurs etc., et d'activités récréatives. Ils verront leurs parents devenir des amis, et auront envie de continuer à se rencontrer.

Ils auront des correspondants en Arménie, et auront envie de les voir. Ils connaîtront le théâtre, le cinéma arméniens et continueront la tradition des Arméniens renommés qui ont fréquenté leur école.

La mission de ses responsables: que l'école poursuive sa longue tradition, pour la transmettre à d'autres qui prendront à leur tour l'engagement de la perpétuer.

Pour tout renseignement :

Mme Lucie Dossikian: 01. 45. 46. 10. 11

ou

Mme Elisabeth Davidian:01. 46. 65. 81. 53

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սիմոնն Պայրամեան իր ծնողքին՝ Հայկ եւ Վեհանոյշ Պայրամեանի յիշատակին 160 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

***

Իր հարազատներուն Երուանդ եւ Արաքսի Յարութիւնեանի եւ իր մօր Աննա Գալֆայեանի յիշատակին, Եւա Մկրտիչեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Արմենուհի Գեւոնեանի յիշատակին:

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 28 juillet à 9 heures 30

«CHANTS SACRES ARMENIENS»

interprétés par la Chorale de Musique Sacrée d'Erevan, avec les commentaires de Jean-Pierre Mahé, membre de l'Institut, et d'Aram Kerovpyan, directeur du Chant Liturgique Arménien («AKN»).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR

ou

UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de

M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի «Նահատակաց Յուշարձան»ի պաշտօնական բացում, ներկայութեամբ Գիւտ Արք. Նաղդաշեանի եւ քաղաքապետ՝ Պ. Ժան Լըվէնի:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը՝ 11_ին
Chaville R. D.
կայարանին հանդիպակաց հրապարակը:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Նպատակ՝ ստեղծել միջավայր մը, ուր մշակուին բնականօրէն հայերէնով արտայայտուելու կարելիութիւնները

Միջոցներ՝ ա) թատերական եւ արտայայտչական տարբեր ձեւերով հայերէն լեզուի ուսուցում, բ) Հայոց պատմութիւն, գ) հայերէնով համակարգիչ, դ) երգ, ե) Աւետարանի ուսուցում, զ) ձեռային աշխատանք

Նորաստեղծ աշխատանոցը իր գործունէութիւնները կը սկսի
Սեպտեմբեր 21-ին
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
8, rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

8-էն 16 տարեկան աշակերտներու համար
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք ժամը 14-էն 17

3-էն 7 տարեկան աշակերտներու, ինչպէս նաեւ հայերէնի կատարելագործման դասընթացքներ՝ Փետրուարեան եւ Ապրիլեան արձակուրդներուն:

Մանրամասնութիւններուն համար դիմել՝
Տիկին ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ-ՊԱՆԻՔԵԱՆին
☎ 01. 48. 93. 57. 33

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ:

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières

Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.

Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	: 01.43.76.67.37
Mme Baghdassarian	: 06.14.74.92.97
C.B.A.F.	: 01.43.24.46.57
Mme Madoyan	: 01.46.45.15.11
Mme Hakimian	: 06.19.21.18.36

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 25
JEUDI 25 JUILLET 2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·478 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·478

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 23 / 24)

ԱԺՄ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

Ազգային Ժողովրդավարական Միութեան նախագահ Վազգէն Մանուկեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը այցելած է Ղարաբաղ ու հանդիպում ունեցած նախագահ Ա. Ղուկասեանի, վարչապետ Ա. Դանիէլեանի, Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արքեպիսկ. Մարտիրոսեանի ու «Ժողովրդավարական Արցախ» Միութեան նախագահ Ա. Ղուլեանի հետ: Քննարկուած են Ղարաբաղեան հարցին լուծման մօտեցումները, Հայաստանի հետ գործակցութեան հարցերը, եւ այլն:

***

ՊԱԹՈՒՄ – ԵՐԵՒԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾ

Ութամեայ ընդհատումէ մը ետք, Յուլիս 22-ին սկսած է գործել Պաթում - Երեւան օդային գիծը: Առայժմ թռիչքները տեղի կ'ունենան երկու շաբաթը մէկ, եթէ պահանջը աւելնայ, աւելի յաճախակի կը դառնան:

***

«ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԵՐ» ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԷՋ

Ջաւախքի մէջ կազմակերպուած են «Երեւանեան մշակոյթի օրեր» որոնց մասնակցած է Հայաստանի գուսանական եւ ժողովրդական երգի պետական խումբը, Գէորգ Մանասեանի ղեկավարութեամբ: Անոնք երգած են Աշուղ Ջիւանիի եւ Հաւասիի երգերը, իրենց ծննդավայր Նինոծմինդայի մէջ: Խումբը կազմած են երգահան Ռուբէն Ալթունեան, խմբավար Գրիգոր Սանտալճեան եւ բանահաւաք Արուսեակ Սահակեան:

***

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐԷՆ

Վրաստանի Արդարութեան նախարարութիւնը Ջաւախքի շրջանի կուսակցութիւն «Վիրք»ը որպէս այդ արձանագրել մերժած է, այն պատճառաբանութեամբ որ չի համապատասխաներ երկրին օրէնսդրութեան. հոն կ'ըսուի թէ Վրաստանի մէջ կարելի չէ շրջանային կուսակցութիւն ստեղծել: Կուսակցութեան ղեկավարը Դաւիթ Ռստակեան այդ բացատրութիւնը «մտացածին» նկատած է, քանի որ «Վիրք»ը բջիջներ ունի երկրին շատ մը կողմերը:

Ան ըսած է թէ արձանագրելու մերժումին հաւանական պատճառը կուսակցութեան ծրագրին որոշ կէտերն են որոնք կը վերաբերին Ջաւախքի քաղաքական ինքնավարութեան պահանջին: Ատիկա չի նշանակեր անջատողական հակում. բայց, իրականութիւնը կը թելադրէ որ Վրաստան ուշ կամ կանուխ կը ստիպուի անցնիլ դաշնակցային պետութեան ձեւին ու Ջաւախքը կը դառնայ անոր մասերէն մէկը:

Պատասխանելով հարցումին թէ նման պարագայի մը «Վիրք»ը կրնա՞յ Հայաստանի կցուելու պահանջ դնել, Դ. Ռստակեան ըսած է որ նման նախատեսումներ հիմնադուրկ են, քանի որ Ջաւախքի Հայերը Վրաստանի քաղաքացիներ են:

«ԱՐԱՐԱՏԻ ՍԱՌԵՐԸ ԿԸ ՀԱԼԻ՞Ն ԱՐԴԵՕՔ» ԿԱՄ՝ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԷՆ ՑԱՒԻ ԲԱԼԱՍԱՆ

Թուրքիոյ Արտածողներու Միութեան թերթը՝ «Թրքիշ թայմ» Յուլիսի թիւով նիւթ ըրած է Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններու զարգացման հոլովոյթը: Այդ էջերուն մէջ տեղ տրուած է Սեւծովեան տնտեսական գործակցութեան Հայաստանի ներկայացուցիչ Արսէն Աւագեանի, Հայեւթուրք Գործարարներու Միութեան նախագահի օգնական Նոյան Սոյաքի, և «Ակօս» շաբաթաթերթի խմբագիր Հրանդ Տինքի հետ կատարուած զրոյցներու ալ: Շեշտուածը այն է որ Հայաստան եւ Թուրքիա այլեւս պէտք է սեղան նստին, երկու երկիրները հետաքրքրող հարցերու օրակարգով մը: Թրքական թերթին հրապարակումին լայն անդրադարձ տուած է վերոնշեալ շաբաթաթերթը, Յուլիս 19-ի թիւով:

Թրքական թերթը Վրաստանի մէջ Ռուսաստանի համամտութեամբ ԱՄՆ-ու զինուորական ներկայութիւնը նախանշան կը նկատէ մօտ ապագային Հայաստան - Թուրքիա - Ազրպէյջանի յարաբերութիւններուն բնականոնացման ուղղութեամբ առնուելիք կարեւոր քայլերու: Կովկասի մէջ խաղաղութեան հաստատումը այս երեք երկրին ալ մեծ օգուտ կ'ունենայ. Հայաստան առիթը կը գտնէ Արեւմուտքին եւ Միջին - Արեւելքին կապուելու, իսկ Թուրքիա, այսօր շուրջ 1·5 միլիառ տոլար գնահատուած մերձնախական եւ 500 - 600 միլիոն տոլարնոց հայաստանեան շուկային մէջ կարեւոր բաժին կ'ունենայ: Թուրքիոյ համար, 30 հազար քառակուսի մեթր տարածութեամբ հիւսիս - արեւելքի իր դրացին՝ Հայաստանը, իր տարածքէն անհամեմատ աւելի մեծ կարեւորութեան տէր երկիր է: Թուրքիան Կասպեան շրջանին եւ Միջին Ասիոյ կապող միակ երկաթուղին Հայաստանէն կ'անցնի: Իսկ Թուրքիա Հայաստանի համար դէպի Եւրոպա եւ Միջին-Արեւելք բացուող ամէնէն կարճ եւ ամէնէն կարեւոր ճամբան է:

Այսուհանդերձ, Ղարաբաղի անլոյծ մնացած հարցին, Հայերու 1915-ի ցեղասպանութեան վէճերուն պատճառով, երկու երկիրներու սահմանները 1993-էն ի վեր փակ են: Սակայն, այսօր, Թուրքիա - Հայաստան - Ազրպէյջան յարաբերութիւններուն բնականոնացումը ԱՄՆ-ու շրջանային քաղաքականութեան գլխաւոր նպատակներէն դարձած է:

Սեւծովեան տնտեսական գործակցութեան Հայաստանի ներկայացուցիչն ալ նոյն վերլուծումը կ'ընէ. կ'աւելցնէ թէ Հայաստանի կողմէ թրքական նաւահանգիստներուն եւ ցամաքային ճամբաներուն գործածութիւնը դրական դեր կը կատարէ Թուրքիոյ տնտեսութեան եւ յատկապէս Կարսի, Իգդիրի, Արտահանի նման քաղաքներու տնտեսութիւններուն համար:

Ա. Աւագեան պատասխանելով հարցումի մը, կ'ըսէ թէ եւրոպական շուկաներու վրայ մրցակցութեան տոկալու կարող հայկական ապրանքներ են կոնեակն ու գինիները: Կաշիի մշակումի թրքական ճարտարարուեստին համար հետաքրքրական նախանիւթ կրնայ հայթայթել Հայաստանի կաշիի շուկան, եւ այլն:

Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ առեւտրով զալիք բարեկամութեան հեռանկարին հաւատացող մըն է նաեւ Ն. Սոյաք: Ան կ'ըսէ. «Երեւանէն մինչեւ Մէրսին ու Իսքէնտերուն հասնող երկաթուղին ամենակարճ ճամբով մեզ կը միացնէ Միջին Ասիոյ: Ինչո՞ւ կը մտածենք Բաքու - Թիֆլիս - Ճէյհան ճամբուն մասին եւ ոչ՝ Բաքու - Երեւան - Թիֆլիս երկաթուղիին: Այս վերջինով Թուրքիա շատ կարեւոր տարանցիկ երկիր մը կ'ըլլայ: Ատկէ զատ, տասը տարի ետք Միջին Ասիոյ երկիրները սպառումի մեծ աճ պիտի արձանագրեն: Այսօրուընէ պէտք է մտածել այդ մասին»:

Կողմերը համաձայնած ըլլալ կը թուին այն տեսակէտին վրայ որ առեւտրական գործակցութիւնը յարմար մեկնակէտ մըն է, հասնելու համար քաղաքական բնականոն յարաբերութիւններու նպատակին:

***

ԱՃԱՐԻՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Վրաստանի Աճարիոյ շրջանի հայ համայնքին ղեկավարը Արմէն Գէորգեան մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին տեղեկութիւններ տուած է աճարահայութեան մասին: Հայերը շրջանին մէջ ղեկավար պաշտօններ կը վարեն, ունին թերթ, դպրոց ու 57 աշակերտով կը շարունակէ պահել գոյութիւնը: Հայկական դասարան կայ նաեւ Աճարիոյ կարեւոր վարժարաններէն մէկուն մէջ ուր պատանիները հայերէն կը սորվին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՀԱՅԱՊԱՏԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՈՏՆՁԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանին պատկանող տարածքներու դէմ իսրայէլեան ոտնձգութիւնը կը շարունակուի, հակառակ դիմումներու, մերժումներու: Խնդրոյ առարկայ է նախկին պատրիարք Գրիգոր Պարոն Տէրի (1560–1645) անունով կոչուած շուրջ 143 արտավար տարածութեամբ Բեթղեհէմի կալուածը որ ծանօթ է իր դամբարաններով, դարաւոր ձիթենիներով եւ որ բնակավայրն էր Ծննդեան այրին մէջ ծառայող հայ կրօնաւորներու, նաեւ ամարանոցը՝ Երուսաղէմի պատրիարքներուն: Այդ կալուածին վրայ է որ իսրայէլեան իշխանութիւնները ծրագրած էին պատ մը կառուցանել, անջատելու համար Երուսաղէմը եւ պաղեստինեան գօտին:

Խնդիրը սկիզբ առած է 2001 Մայիսին, երբ իսրայէլեան ուժեր առանց Պատրիարքին համաձայնութեան մուտք գործած են հոն, ապահովութեան պատճառաբանութեամբ: Մեծ վնաս պատճառած են կալուածին, ինչ որ բողոքելու մղած է Պատրիարքը: Ան դրաւոր դիմած է նաեւ տեղւոյն Իտալիոյ հիւպատոսին որ ներկայացուցիչն էր ՄԱԿ-ի Զարգացման ծրագրին: 2001-ին իսրայէլեան պատկան իշխանութիւններէն ստացուած է պատասխան մը որ կը մերժէր ամբաստանութիւնները, պնդելով որ հայապատկան կալուածէն ներս որեւէ ոտնձգութիւն կատարուած չէ, ոչ ալ նիւթական վնասի տեղի տրուած:

Այս տարուան Մարտին խնդիրը վերստին հրահրած է երբ իսրայէլեան պաշտպանական ուժերը նոյն կալուածէն անցնող ճամբու մը շինութեան ձեռնարկած են. անոնք քանդած են դամբարաններ, հնութիւններ ու փճացուցած դարաւոր ձիթենիներ: Պատրիարքարանի ներկայացուցիչ Բագրատ Վրդ. Պուրճէքեանի դիմումին վրայ, Պաշտպանութեան նախարարութեան պատասխանատուները ապահովութիւն տուած են որ կատարուածը ժամանակաւոր է ու անմիջապէս որ շրջանը խաղաղութիւնը վերագտնէ, իրենք նախկին վիճակին կը բերեն կալուածը: Անոնք ուզած են նաեւ որ Տէր Պարոնը Պատրիարքութիւնը իրենց յանձնէ որպէս կեդրոնատեղի, սակայն Պատրիարքը մերժած է:

Կատարուածը ամփոփելով, Մայիս 23-ին ան նոր նամակ մը յղած է Պաշտպանութեան նախարարութեան: Իսկ Յունիս 19-ին երբ Հայոց եւ Յոյներու Պատրիարքարաններու ներկայացուցիչները հրաւիրուած են Պաշտպանութեան նախարարութեան եւ Պաշտպանական ուժերու պատասխանատուներուն հետ հանդիպումի մը, Բագրատ Վրդ. Պուրճէքեան առաջարկած է որ ծրագրուած պատը կառուցուի հայապատկան կալուածին սահմանագիծին վրայ:

Նոյն ամսուան 26-ին Պատրիարքարանի փաստաբանը եւ ներկայացուցիչները Թէլ Ավիվի մէջ հանդիպում ունեցած են կրկին Պաշտպանութեան նախարարութեան եւ Պաշտպանական ուժերու պատասխանատուներուն հետ: Իրենց ըսուած է որ նախարարութիւնը պատրաստ է կառուցուելիք ճամբուն լայնքը 50 մեթրէն 27-ի իջեցնելու, բայց յամառելով զայն անցընել հայապատկան կալուածէն: Կրկնուած է նաեւ կալուածը կեդրոնատեղի դարձնելու տրամադրութիւնը: Պատրիարքարանի ներկայացուցիչները մերժած են ու առաջարկած վերաքննութեան ենթարկել ծրագիրը:

Ի վերջոյ, տեսնելով որ կատարուած դիմումները ոչ մէկ արդիւնք կու տան ու Պատրիարքարանը անելի մատնուած է, Յուլիս 14-ին հարցը տարուած է Թէլ Ավիվի Գերագոյն Ատեանին առջեւ:

Յուլիս 20-ին Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանէն հրապարակուած հաղորդագրութիւն մը մանրամասնօրէն ներկայացնելով վէճին փուլերը, կը հաստատէ թէ Պատրիարքին դիմումները, նամակները անպատասխան մնացած են. ատիկա այլընտրանք չի ձգեր, քան՝ հարցը փոխադրել տեղական ու միջազգային լրասփիւռներու եւ արդարադատ ատեաններու:

***

Խնդրին անդրադարձած են արդէն միջազգային լրասփիւռներ. օրինակ, Ֆայնէնշըլ Թայմզը արձագանգած է Հայաստանի Երուսաղէմի պատուակալ հիւպատոս Յոլակ Մոմճեանի Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարար Շ. Փէրէսի ուղղած նամակին որ նոյնպէս անպատասխան մնացած է: Թերթը կ'ըսէ թէ Իսրայէլ Բեթղեհէմի ու Երուսաղէմի այդ հատուածին բաժանարար գիծին վրայ ծրագրած ապահովութեան պատին ու ճամբուն շինութեան տակաւին չէ ձեռնարկած, բայց որոշ պաշտօնեաներու հետ հանդիպումներով պարզուած է թէ կալուածը գրաւելու որոշումը անդառնալի է: Թերթը եզրակացուցած է. Հայոց Պատրիարքարանը միշտ կը պայքարի քաղաքականութենէ հեռու մնալու համար, սակայն, ներկայիս յայտնուած է աշխարհի ամէնէն պայթուցիկ մէկ շրջանին մէջ, ուր հակամարտութեան մը ճիշդ կեդրոնին վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՇԽԱՐՀ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԻՍՐԱՅԷԼԸ, ԵՒ ՅԵՏՈ՞Յ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ ՍԱՍՏԿԱՑԱՆ

Շարոն կը ցաւի որ բնակիչներն ալ զոհ գացած են, բայց, ընդհանուր ձեւով կը պարծենայ որ «ամէնէն յաջող գործողութիւններէն մէկն էր» որ գործուեցաւ Գազա: «Լիպերասիոն» կը խորագրէ (Յուլիս 24) «15 մեռեալ մէկ մարդ մաքրելու համար Գազայի մէջ»: Ու դա_

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ի ՃԱՀ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ») .–

«Հայերէնի արդի ուղղագրութիւնը փոխելու մասին» խորագրով կրող հռչակաւոր համախօսականի հրապարակումից յետոյ անցաւ երկու ամիս: Այդ ընթացքում համախօսականը խիստ քննադատութեան ենթարկուեց թէ՛ Սփիւռքում, թէ՛ Հայաստանում: Այս հանգամանքը պէտք է որ անհանգստացնէր Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիային, քանի որ համախօսականի 27 հեղինակների մեծ մասը իր կազմից էր: Բայց, մինչեւ օրս, գիտութիւնների այս կաճառը պաշտօնական անհանգստութեան նշաններ հանդէս չի բերել, ինչը հիմք է տալիս վերստին անդրադառնալու համախօսականին եւ յարակից հարցերին:

Դիմենք մի փոքր վերլուծութեան:

Համախօսական հեղինակների թւում են Ակադեմիայի ակադեմիկոս – քարտուղարը, Ակադեմիայի Գրականութեան ինստիտուտի տնօրէնը, փոխ տնօրէնը եւ երկու ակադեմիկոս գիտաշխատողներ, Ակադեմիայի Լեզուաբանութեան ինստիտուտի տնօրէնը եւ մէկ ակադեմիկոս գիտաշխատող, Ակադեմիայի Պատմութեան ինստիտուտի տնօրէնը, Ակադեմիայի Ազգագրութեան եւ հնաբանութեան ինստիտուտի տնօրէնը եւ մէկ ԳԱԱ թղթակից – անդամ գիտաշխատող: Սա նշանակում է, որ մեր Ակադեմիայի մշակութային ինստիտուտների հիմնական մասի ղեկավար անձնակազմը ընդգրկուած է համախօսականում: Սա էլ, իր հերթին, նշանակում է, թէ մեր՝ Ազգային կոչուող Ակադեմիայի մշակոյթի մարզը, կանգնած լինելով համախօսականի դիրքերում, դէմ է ազգային ուղղագրութեան վերականգնմանը:

Այստեղ սպասելի է հետեւեալ հարցը. որեւէ գիտական հաստատութեան տնօրէնի կարծիքը մի՞թէ ամբողջ հիմնարկութեան կարծիքն է նաեւ: Դժբախտաբար, այո՛: Ստալինեան ժամանակներից ժառանգուած այս կարգը դարձել է բնական թուացող երեւոյթ: Ոչ միայն Ակադեմիայի ծիրի մէջ ներգրաւեալ ինստիտուտների, այլեւ մնացած գրեթէ բոլոր հաստատութիւնների մէջ ընդունուած է բնական համարել, ենթակաները այլախոհ չլինեն, այսինքն ենթարկուեն «ես վերադասի կարծիքին եմ» ոչ մի տեղ չգրուած, սակայն գրուածներից ոչ պակաս յաջողութեամբ գործող օրէնքին:

Այսպիսի պայմանների մէջ, ի՞նչ խօսք, վճռողը, ուրեմն, տնօրէնի կամ տնօրինութեան կամքն է: Այդ կամքն է, որ թելադրուեց Հայաստան – Սփիւռք Խորհրդաժողովին՝ թոյլ չտալով ուղղագրութեան միասնականացման հարցի քննարկումը: Այդ կամքը շարունակում է հասարակական մտքի վրայ ներգործել բոլոր հնարաւոր միջոցներով եւ միջոցների միջեւ խտրութիւն չդնելով:

Մեր ակադեմիկանները որոշակիօրէն անհանդուրժող են այն իրողութիւնից, որ Սփիւռքը, ինչպէս որ երէկ, նոյնպէս եւ այսօր, զօրավիգ է Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատմանը: Այս անհանդուրժութիւնը սրուեց մանաւանդ այն բանից յետոյ, երբ Հայաստան – Սփիւռք Բ. Խորհրդաժողովի շեմին, իրենց հեղինակաւոր խօսքով հանդէս եկան Արամ Ա. Կաթողիկոսը, Կոստանդնուպոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը, Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանուր Աբբահայր Հ. Եղիա Վրդ. Քիլաղպեանը, եւ համատեղ կոչ ստորագրեցին Սփիւռքի՝ շուրջ 40 անուանի մտաւորականներ («Յառաջ», 2002, Մայիս 18 – 19): Դա, յիրաւի, պատմական փաստաթուղթ է: Դա Սփիւռքի միաբնացեալ ձայնն է՝ յօգուտ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատման, յօգուտ ազգային միասնութեան, ի շահ ամբողջական անկախութեան:

Թւում էր, թէ Խորհրդաժողովի մասնակից հայաստանցի մտաւորականները պէտք է ամենայն ուշադրութեամբ եւ իմաստութեամբ ունկնդիր լինէին այդ ձայնին: Բայց կատարուեց անսպասելին. այդ ձայնը հանդիպեց ակադեմիական աբեղեանականների աճպարար բնորոշմանը՝ բնութագրուելով իբրեւ Հայաստանի մտաւորականութեան վրայ բարձրացած ձայն... Եւ դեռ տրտունջ ու վրդովմունք էլ յայտնուեց, թէ ինչպէ՜ս կարելի է «ձայն բարձրացնել» տառապած հայրենի մտաւորականութեան վրայ:

Հայաստան – Սփիւռք Բ. Խորհրդաժողովը բոլորովին նոր լոյսի ներքոյ դրսեւորեց ՀՀ Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի վերնախաւի նկարագիրը: Պարզուեց, որ մենք ցարդ թիւր պատկերացման մէջ ենք եղել, օրինակ, ազգային ուղղագրութեան վերականգնման յապաղումը վերագրելով այլեւայլ պատկան մարմինների չկամութեանն ու դանդաղաշարժութեանը: Այժմ, ահա, պարզորոշ յայտնի դարձաւ, որ ուղղագրութեան վերականգնման խնդրի լծակները կենտրոնացած են այս Ակադեմիայի եւ նրա հասարակական գիտութիւնների բաժանմունքի ղեկավար անձնակազմի ձեռքում, որը ոչ միայն հասարակական ուժ է, այլեւ հեղինակութիւն: Բաւական է նշել, որ ակադեմիականներից 7_ը Հայաստանի Գրողների Միութեան անդամներից են:

Պարտ է անմիջապէս յիշել, որ այսպէս կոչուած Գիտութիւնների (ոչ թէ մի քանի, այլ բոլո՛ր գիտութիւնների) Ակադեմիան ծնունդ է Խորհրդային ժամանակների: Դա ուրիշ բան չէ, քան մէկ տանիքի տակ գտնուող գիտական մտքի համատիրութիւն, ինչպէս որ եղել է բռնապետական ամբողջատիրութեան ողջ ընթացքում:

Մի՞թէ ներելի է, որ Հայաստանի անկախութեան պայմաններում եւս, այսօր ազգային ամենակարեւոր բնագաւառներից երկուսը (իցիւ թէ միայն դրանք)՝ ազգային պատմութիւնը եւ ազգային ուղղագրութիւնը, Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի անտարբերութեան (ի՞նչ իմանանք, գուցէ եւ՝ գիտակցուած վերապահութեան) հետեւանքով, գտնւում են ողբալի, այն է՝ Խորհրդային մակարդակի վրայ: 1700_ամեակ տօնուեց, սակայն ազգային պատմագրութիւնը վերստին ներկայացւում է Աստուածաշնչի հետ անհամատեղելիութեան մէջ, հակառակ պատմական ճշմարտութեան եւ ի հակադրութիւն պատմական իրողութեան: Շարունակ խօսւում է այն առթիւ, որ Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցման մասին 1922_ի օրէնքը տակաւին մնում է լրիւութեան ի զօրու: Խօսւում է, բայց խնդիրը մնում է անլուծելի...

Մեր շուրջն ուշադիր նայելու դէպքում, տեսնում ենք, որ Խորհրդային կարգերից մնացած դեռ շատ բաներ կան, եւ Ակադեմիան միակը չէ:

Արդ, ի՞նչն է պատճառը, որ այսօր Հայաստանում կողք – կողքի գործում են եւ ազատ անկախ ժամանակի ծնունդ ազգային – պետականը, ազգային – հասարակական – քաղաքականը, եւ, միաժամանակ, Խորհրդային կարգերից մնացած արգելակիչ հաստատութիւնները...

Մեր կարծիքով, այս ոչ տրամաբանական կացութեան գլխաւոր պատճառը պէտք է որոնել «Երրորդ Հանրապետութիւն» հասկացութեան մէջ:

Հակառակ այն իրողութեան, որ ՀՀ Սահմանադրութեան մէջ Հայաստանի Երրորդ Հանրապետութիւն արտայայտութիւն չկայ, ընդհանուր գրականութեան մէջ եւ մամուլում ներկայիս Հայաստանն այդօրինակ ձեւակերպմամբ կոչելը տարածուած երեւոյթ է: Ահա, օրինակ, «Հայկական Համառօտ Հանրագիտարանում» (հատոր 3, 1999) Հայաստանի Հանրապետութիւնը ներկայացուած է «Հայաստանի Երրորդ Հանրապետութիւն» ենթավերնագրի տակ:

Ի՞նչ կը նշանակի «Հայաստանի Երրորդ Հանրապետութիւն» եւ որքանո՞վ ճիշդ է այս անուանումը:

«Հայաստանի Երրորդ Հանրապետութիւն» կը նշանակի լինել Երկրորդ Հանրապետութեան անմիջական իրաւայաջորդը: Սակայն ո՞ւր է Հայաստանի Երկրորդ Հանրապետութիւնը, ներկայիս Հանրապետութիւնից առաջ այդպիսին երբեւէ եղե՞լ է, արդեօք, Չկա՛յ եւ չի՛ եղել:

Երկրագնդի վրայ եղել է միայն Հայաստանի Առաջին Հանրապետութիւն (1918 – 1920): Իսկ այն միւսը, որը տիրացել է Առաջին Հանրապետութեանը՝ օտար պետութեան կազմի մէջ գտնուելով, ունեցել է տրամագծօրէն հակառակ քաղաքական – հասարակական – տնտեսական վարչակարգ եւ, դրան համապատասխան, բոլորովին ա՛յլ անուանում՝ Հայաստանի Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւն (1920 Նոյեմբեր – 1991 Սեպտեմբեր): Ինքն ըստ ինքեան հասկնալի է, որ Խորհրդային Կայսրութեան մասը կազմած պետութիւնը, ինչ ձեւով էլ որ Հանրապետութիւն կոչուէր, Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան իրաւայաջորդը չէր: Հետեւաբար, նրան Հայաստանի Երկրորդ Հանրապետութիւն համարելը ոչ մի իրաւական հիմք չունի:

Հայաստանի Երկրորդ Հանրապետութիւնը ներկայիս Հայաստանի Հանրապետութիւնն է, որն իր Հռչակագրով եւ Սահմանադրութեամբ լիակատար իրաւայաջորդն է 1918 – 1920 թթ. Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան:

Հնարաւոր է, որ մեզ հակաճառողներ գտնուեն: Այդ պարագային, կ'ուզէինք յիշեցնել Ֆրանսիայի օրինակը: Ֆրանսիայի Առաջին Հանրապետութեան (1792 – 1799) եւ ներկայիս Հինգերորդ Հանրապետութեան (1958_ից) միջեւ տարբեր ժամանակներում ընկած են մի քանի տարբեր վարչակարգեր, որոնցից իւրաքանչիւրն իր անուանումն ունի: Թող, ուրեմն, «կայսրութեան» գոնէ մի շրջան էլ մենք ունենանք՝ մեր Երկու Հանրապետութիւնների միջեւ...

Ի՞նչ կը տայ մեզ Հայաստանի Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան իրաւայաջորդը չլինելու փաստի ամրագրումը:

Շա՜տ բան,

Իրաւաբանօրէն կը բացառուի Խորհրդային Կայսրութիւնից ժառանգուած եւ տակաւին ու դժբախտաբար գործող որեւէ օրէնք, որեւէ հասարակական կառոյց ու հաստատութիւն:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը կը դառնայ ճշմարտապէս եւ ամբողջականօրէն Անկախ: Առաւել յայտուն կը դառնայ հաւատարմութիւնը Առաջին Հանրապետութեան աւանդներին: Զորօրինակ, որպէս պատմական իրողութիւն կ'ընդգծուի այն, որ «Հայաստանի Հանրապետութեան պետական Լեզուն հայերէնն է» ներկայիս Սահմանադրական ամրագրումը ժառանգութիւնն է Առաջին Հանրապետութեան Լեզուի մասին օրէնքի:

Լիայոյս ենք, որ այս մասին մեր Առաջարկութիւնը կ'արժանանայ ՀՀ Ազգային Ժողովի պատշաճ ուշադրութեանը:

Այդ դէպքում, ազգային միասնականութեան ճանապարհին ընկած խոչընդոտները, որ ուրիշ բան չեն, քան Խորհրդային կացութաձեւի մնացուկ, պիտի վերանան ինքնաբերաբար...

2002, Յունիս 28

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆՆԵՐԸ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՉԱՓԱՆԻՇՈՎ ԵՐԵՒԵԼԻ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆ

Կիւլպէնկեան գերդաստանին դերակատարութիւնը հայ կեանքին մէջ չեշտուեցաւ Սեդրակ եւ Սարգիս եղբայրներու զաւակներուն օրով. անոնցմէ Գալուստ գերդաստանին պարծանքը եղաւ եւ միջազգային չափանիշով հեղինակութիւն դարձաւ:

ՊԱՏՐԻԿ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Ազգային գործիչ եւ բարերար Պատրիկ Կիւլպէնկեան, անդրանիկ զաւակը Սեդրակ Կիւլպէնկեանի, ծնած է 1858 Ապրիլին, Թալաս: Նախակրթութիւնը ծննդավայրին մէջ ստանալէ ետք, ան ընտանիքին հետ փոխադրուեցաւ Պոլիս, ուր հայրն ու հօրեղբայրը առեւտրական գործունէութեան ձեռնարկած էին:

Պոլիս հաստատուելէն ետք ան յաճախեց Խասգիւղի Շահնազարեան վարժարանը, ապա՝ Ռոպէրթ գոլէճ: Դպրոցը աւարտելէն ետք ան Կիւլպէնկեան առեւտրական տան մէջ աշխատանքի մտաւ: 1883_ին Կեսարիայէն ազգային երեսփոխան ընտրուեցաւ, բայց նոյն տարին ալ հրաժարեցաւ: Երբ հայրը՝ Սեդրակ մահացաւ 1886_ին, Պատրիկ իր կրտսեր եղբայրներուն եւ հօրեղբօր հետ ստանձնեց առեւտրական տան ղեկավարութիւնը: Այս ժամանակ տակաւին Պոլսոյ Ազգային հիւանդանոցի վերաշինութեան աշխատանքները չէին աւարտած, եւ Քաղաքական Ժողովը նոյն տարին՝ 1886_ին զինք իր հօր յաջորդ նշանակեց՝ իբրեւ հոգաբարձու. 1891_ին վերընտրուեցաւ եւ մինչեւ 1894 Փետրուար վարեց հոգաբարձուի պաշտօնը: 1887 Սեպտեմբեր 17_ին ան Քաղաքական Ժողովի անդամ ընտրուեցաւ, իսկ նոյն տարուան Դեկտեմբերին՝ Զէյթունի Ազգային Հրկիզեալ հաստատութեանց յանձնաժողովի ատենապետ:

Երուսաղէմի Յարութիւն պատրիարքի խնդրանքին ընդառաջելով՝ Ս. Փրկիչ վանքի վերանորոգութեան համար 1889ին ան նուիրատուութիւն կատարեց եւ հանգանակութեան արդիւնաւորման մէջ մեծ դեր ունեցաւ:

Կիւլպէնկեան տունը, ընդարձակելով իր գործունէութեան դաշտը, 1890_ին մասնաճիւղեր հաստատեց նաեւ Լոնտոնի եւ Նիւ – Եորքի մէջ: Օսմանեան պետութեան տնտեսական տագնապներուն պատճառով եւ համիտեան 1895 – 1896_ի ջարդերէն ետք, երբ երկիրը այլեւս անապահով կը նկատուէր հայութեան համար, Կիւլպէնկեաններ աստիճանաբար իրենց գործունէութիւնը սահմանափակեցին Թուրքիոյ մէջ եւ իրենց դրամագլուխին մեծ մասը արտասահման փոխադրեցին:

Մատթէոս Արք. Իզմիրլեան երբ 1896 Յուլիսին հրաժարեցաւ պատրիարքութենէն, Բ. Դուռը ընտրեց առժամեայ Խառն Ժողով մը, որուն մէջ վաճառական դասէն անդամ նշանակուեցաւ Պատրիկ Կիւլպէնկեան: Նոյն տարուան Նոյեմբերին Մաղաքիա Արք. Օրմանեան պատրիարք ընտրուեցաւ. Ազգային հիւանդանոցին տագնապը լուծելու համար Մաղաքիա Սրբազան դիմեց Պատրիկ Կիւլպէնկեանի՝ անձնապէս անոր դրասենեակը երթալով. Պատրիկ ընդառաջեց պատրիարքին՝ ստանձնելով հիւանդանոցին հոգաբարձութեան ատենապետութիւնը: Այնուհետեւ ան կառուցել տուաւ հիւանդանոցին մէկ բաժինը, որ իր անունով կոչուեցաւ Կիւլպէնկեան: Ան տեւական կերպով նիւթական եւ բարոյական լայն աջակցութիւն տրամադրեց հիւանդանոցին:

Պատրիկ Կիւլպէնկեան 1898_ին մաս կազմեց Կարնոյ Սանասարեան վարժարանի խնամակալութեան՝ ստանձնելով գանձապետի պաշտօնը. պարտականութիւն մը, զոր վարեց մինչեւ 1905: Նոյն տարիներուն ան մաս կազմեց նաեւ Արմաշի դպրեվանքի հոգաբարձութեան:

Պատրիկ Կիւլպէնկեան այնուհետեւ Ամերիկա փոխադրուեցաւ եւ Նիւ – Եորքի մէջ բնակութիւն հաստատեց: Կինը՝ Վերժին (ծնեալ՝ Մանուկեան) արդէն մահացած էր 1903 Յունուար 25_ին, եւ յետադային, ի յիշատակ անոր, Հալէպի մէջ մայրանոց – հիւանդանոց մը շինել տուաւ: Սեդրակ Զարմայր որդին 1918ին

Նիւ-Եորքի մէջ իր հօրեղբօր՝ Կիւլլապիի հետ զոհ գնաց անարգ ոճիրի մը։

Բարգէն Եպիսկոպոս Կիւլէսէրեանի առաջարկին ընդառաջելով՝ Պատրիկ Կիւլպէնկեան 1925-ին յանձն առաւ Երուսաղէմի Սուրբ Յակոբայ վանքին ընծայարանին ծախսերը վճարել տարեկան հարիւր ոսկիով, հինգ տարի յաջորդաբար, եղբօր՝ Կիւլլապիի եւ զաւկին՝ Սեբովբէի յիշատակին։ Ան նաեւ Սելանիկի մէջ վարժարան մը հիմնեց եղբօր՝ Կիւլլապի Կիւլպէնկեանի անունով։

Մեծ Եղեռնէն ետք Կեսարիա հաւաքուած էին Ջարդերէն ճողոպրած Հայեր, իսկ մեծ թիւով որբեր Սուրբ Կարապետի վանքին մէջ պատսպարուած էին։ Այդ օրերուն Պատրիկ Կիւլպէնկեան Նիւ-Եորքի Կեսարիոյ Ազգատախնամ ընկերութեան (որ յետոյ վերակոչուեցաւ Կեսարիոյ Վերաշինական Միութիւն) նախագահութիւնը ստանձնեց եւ լայն օժանդակութիւններ ուղարկեց կարօտեալներուն։ Երբ 1928-ին Կեսարիա գտնուող 161 որբերը Բարեգործականին ջանքերով Պէյրութ՝ Քէլէկեան - Սփիւռեան որբանոցը փոխադրուեցան, ան իր եղբօր՝ Յարութիւնի հետ յանձն առաւ վեց տարուան համար երկու հազար տոլար վճարել որբերու հոգատարութեան համար։

Պատրիկ Կիւլպէնկեան օժանդակութիւն տրամադրեց նաեւ Հայ Կրթական Հիմնարկութեան. իր մեկենասութեամբ լոյս տեսան Խրիմեան Հայրիկի ամբողջական երկերը։ Ան նաեւ կրթաթոշակներ յատկացուց համալսարանական ուսանողներու։ Մահացաւ 1930, Յունիս 12-ին, Նիւ-Եորք։

Պատրիկ Կիւլպէնկեան 4 զաւակ ունէր. Ներսէս, Սեբովբէ, Հերմինէ եւ Շուշան։

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԻՒԼԼԱՊԻ
ԵՒ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Կիւլպէնկեան գերդաստանի անուանի դէմքերէն յիշենք Պատրիկ Կիւլպէնկեանի եղբայրները.

Յովհաննէս Կիւլպէնկեան բնակութիւն հաստատած է Պոլիս՝ Գատըգիւղ. ան մահացաւ 1894 Յունուարին, երիտասարդ տարիքին, եւ թաղուեցաւ Ազգային Հիւանդանոցի պարտէզին մէջ գտնուող Կիւլպէնկեաններու ընտանեկան դամբարանին մէջ։ Կինը՝ Արաքսի (ծնած՝ 1871-ին) դուստրն էր Դատական Նախարարութեան խորհրդական Յովհաննէս Վահանեանի. ան հմուտ էր Ֆրանսական գրականութեան եւ ժամանակ մը սուլթան Համիտի կանանոցին թարգման նշանակուեցաւ։ Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան մէջ գործօն դերակատարութիւն ստանձնեց։ Մահացաւ ամուսնոյն մահէն ամիս մը ետք՝ 1894 Փետրուար 16-ին։

Կիւլլապի Կիւլպէնկեան ծնած է 1868ին, Կեսարիա, ժամանակ մը բնակութիւն հաստատեց Գատըգիւղ, յետոյ Ամերիկա փոխադրուելով՝ բնակութիւն հաստատեց Նիւ-Եորքի մէջ, ուր 1918-ին իր եղբօր՝ Պատրիկի զաւկին՝ Սեբովբէի հետ զոհ գնաց ոճիրի մը։

Յարութիւն Կիւլպէնկեան ծնած է 1871-ին, Սկիւտար։ Նախակրթութիւնը Գատըգիւղի Արամեան վարժարանին մէջ ստանալէ ետք շրջանաւարտ եղաւ Ռոպըրթ գոլէճէն, որմէ ետք առեւտրական ասպարէզ նետուեցաւ, յետոյ փոխադրուեցաւ Ամերիկա, ուր զբաղեցաւ գորգի վաճառականութեամբ։ Երկար տարիներ պատուակալ նախագահը եղաւ Կեսարիոյ Վերաշինական Միութեան, ինչպէս նաեւ գործօն անդամ՝ Բարեգործական Միութեան։ Մահացաւ 1947-ին։

Յարութիւն Կիւլպէնկեանի զաւակներն են՝ Եդուարդ, Վերժին, Արաքսի եւ Սոնիա։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՌՈՒՍ ԱՅԼԱԽՈՀԻ ՄԸ ԱՌԱՆՁՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի Սարադով քաղաքին մէջ սկսաւ դատավարութիւնը յայտնի գրող Էտուար Լիմոնովի որ նոյն ատեն պարագլուխը կը նկատուի ազգային բոլշեւիկութեան։ Ան կը դատուի որպէս ահաբեկիչ։ 2001 Ապրիլին ձերբակալուած է ապօրինի զէնք ունենալու ամբաստանութեամբ։ Իր ընկերներէն չորսն ալ ձերբակալուած էին նոյն պատճառով, քանի որ վճռած էին իրենց կալաշնիկովներով պաշտպանութիւնը ստանձնել իրենց այն հայրենակիցներուն որոնք կ՚ապրէին նախկին սովետական հանրապետութիւններու մէջ։

Դատավարութիւնը առիթ եղած է որ ռուսական մամուլին մէջ զինքը Սոլժենիցինի հետ համեմատող էջեր լոյս տեսնեն։ Երկուքն ալ բանտարկեալներ են։ Մէկը անցեալին, միւսը՝ այսօր։ Երկուքն ալ ձգտած են գրագէտէն աւելին ըլլալու եւ երկուքն ալ յօրինած են իրենց առասպելը։ Մտաւոր մեծ կարողութեան տէր են ու հզօր։ Ասկէ անդին, Սոլժենիցինի յաջողութիւնը աւանդական կը նկատուի, կ՚ամփոփուի երկու բառով. Նոպէլեան մրցանակը։ Ան յաջողութեան գերագոյն խորհրդանիշն է, փաստը թէ զայն ստացողը կը պատկանի համաշխարհային բարձրագոյն խաւին։

Լիմոնովի դատին բացուած օրերուն տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը հրապարակ ելած է Վլատիմիր Վոյնովիչ անուն գրողի մը գիրքը որ թիրախ առած է Սոլժենիցինի գործը։ Քիչ մը պարզամտութիւն է ամբողջ հատոր մը գրի առնել, ցոյց տալու համար որ ան մեծ գրագէտ մը չէր։ Ատոր համոզուելու, կամ այդ պնդումը մերժելու համար բաւական է կարդալ ուղղակի Սոլժենիցինի հատորները։ Անոր համբաւը, փաստահաբար, շատ բան կը պարտի «հակասովետ» գրող մը ըլլալու երեւոյթին։ Ամէնէն աւելի այդ հանգամանքով մեծ նկատուեցաւ ան, բայց երբ սովետական աշխարհը փուլ եկաւ, անոր համբաւն ալ մարեցաւ։ Վոյնովիչ կը գրէ թէ երէկուան փառքէն պահարան մը լեցուն ոսկեայ մետալ մնացած է, Սոլժենիցինի։ Եսէնինի մէկ տողը աւելի մեծ գրական արժէք ունի, քան այս վերջինին հատորներով վաստակը։ Սակայն, Եսէնին թռչունի մը նման անփոյթ կեանքով ապրած էր, մինչ Սոլժենիցինի մէկ օրն անգամ աւելի լեցուն է վճռակամութեամբ, կամքով, միտքով, քան՝ քերթողին երեք տասնամեակի ամբողջ կեանքը։

Լիմոնով ալ այլախոհ մըն է. բայց ոչ մէկ տեղէ նեցուկ կը վայելէ։ Ոչ մէկ հաւանականութիւն ունի գրական մրցանակ մը ստանալու, համաշխարհային հրատարակութեան տիրանալու, կամ Ռոսթրոփովիչի տաչան հրաւիրուելու։

Լիմոնով ընտրած է յաւերժական երիտասարդութեան ուղին. իր ղեկավարած Ազգային բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը երիտասարդութեան շարժում մըն է։ Սակայն, այդ նախընտրութեան մէջ հարկ է ստանձնել անկարգութիւնները, նոյնիսկ բանտ մտնել եւ հոն մնալ ոչ թէ երկու օր, միջազգային տեսագրիչներու ակնարկներուն տակ, ինչպէս՝ Մոսթ լրատուի կայսրութեան ղեկավար Վլատիմիր Կուսինսկին, այլ՝ աւելի քան տարի մը։ Ու առիկա, կատարեալ անտարբերութեան պայմաններուն մէջ։ Լրատուները ոչ մէկ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տան անոր բանտարկութեան, քանի որ զինքը կը նկատեն պարզապէս ապօրինի զէնք գնելով ամբաստանուած մէկը։

ՔԱՂՀԱՆ

ՕՐԱԿԱՆ ՅԱՒԵԼԵԱԼ ԽՆՁՈՐ ՄԸ ԿԱՄ ՆԱՐԻՆՋ ՄԸ ՔԱՂՑԿԵՂԻ ՎՏԱՆԳԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԷ

Բրիտանացի գիտնականներ, Մայիսի վերջերուն յայտնեցին, թէ օրական յաւելեալ խնձոր մը կամ նարինջ մը ուտելը կրնայ մեծ համեմատութեամբ նուազեցնել քաղցկեղի կամ սրտի հիւանդութեան հետեւանքով կանխահասօրէն մահանալու վտանգը։

Բրիտանիոյ Քաղցկեղի Հետազօտութեան մասնագէտներու խմբակը կ՚ըսէ, թէ ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուած է, որ 45-էն 79 տարեկան մարդիկ, որոնց արեան մէջ Սէ. կենսանիւթի բարձր համեմատութիւններ կան, 50 առ հարիւրով նուազ հաւանականութիւն ունին որեւէ պատճառով մահանալու, բաղդատած մարդոց, որոնք ցած համեմատութիւններով կենսանիւթ ունին։

Քէյմպրիճ համալսարանին մասնագէտներէն Քէյ - Թի Խաուի համաձայն, Սէ. կենսանիւթի նոյնիսկ փոքր աճ մը, որ պէտք է համապատասխանէ օրական 50 կրամ աւելի պտուղ կամ բանջարեղէն ուտելու, կապուած է 20 առ հարիւր նուազ վտանգի՝ մահանալու որեւէ պատճառով։

Գիտնականները յատկապէս Սէ. կենսանիւթի համեմատութիւնները ուսումնասիրած են, որովհետեւ անոնք լաւ ցուցանիշ են պտուղներու եւ բանջարեղէններու սպառումին։ Յստակ չէ տակաւին թէ կենսանիւթի դեղահատեր առնելը կը պաշտպանէ՞։

Խաու կ՚ըսէ, թէ բազմաթիւ միջոցներով է, որ պտուղներն ու բանջարեղէնները կրնան քաղցկեղը կանխարգիլել, օրինակ քաղցկեղ պատճառող քիմիական նիւթերու կազմութիւնը արգիլելով։

Ուսումնասիրութիւնը, որ սկսած է 1993-ին, կը հետեւի արեւելեան Անգլիոյ Նորֆըք շրջանին մէջ 30 հազար կիներու եւ տղամարդոց սննդականոնի սովորութիւններուն։ Անիկա մաս կը կազմէ տակաւին ընթացքի մէջ եղող քննութիւններու՝ եւրոպական 9 երկիրներու մէջ 450 հազար մարդոց մօտ սննդականոնի եւ քաղցկեղի կապին մասին։

Հետազօտողներ կ՚ըսեն, որ զանազան երկիրներու մէջ մեծ տարբերութիւններ կան քաղցկեղի համեմատութիւններուն մէջ։ Անոնց կարծիքով, բոլոր քաղցկեղներուն 40 առ հարիւրը կապուած է սննդականոնի։

ԹԻՒ 17 ԽԱՅԻՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.
ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

Ասատիկ փորձեց Գոնիայէն Պոլիս վերադառնալ եւ ասոր համար հեռագիր մը ուղղեց Ներքին գործերու նախարարութեան, որուն մէջ կը թուէր կառավարութեան մատուցած իր ծառայութիւնները։

Սաատէտտին պէյ, որ միշտ կը ջանար կուսակալին պաշտպանեալները որեւէ կերպով աքսորել, Քէօթահիա հեռագրեց եւ տեղեկութիւն ուզեց Ասատիկի մասին եւ հարցուց, թէ ի՞նչ պատճառաւ աքսորած էին զինքը։

Հոնկէ, բնականաբար, աննպաստ տեղեկութիւններ եկան, եւ ոստիկանապետը անոնց վրայ յենլով՝ ձերբակալել տուաւ Ասատիկը եւ ճամբեց Էրէյլի։

Այսպէս Ասատիկ գնաց խառնուիլ տարագիրներու հոսանքին։

Այդ միջոցին Էրէյլիի կայարանին շուրջը լեցուած էր հայ տարագիրներու վրաններով։

Ասատիկ նախ այդ վրանները տարուեցաւ։

Վրանները հրջապատուած էին պահապաններով, եւ անոնք, որ վրաններու ներքեւ կը բնակէին՝ չէին կրնար որոշեալ սահմանէ մը դուրս ելլել։

Ասատիկ ստիպուեցաւ համակերպիլ այդ տեսակ մը բանտարկութեան։

Հազիւ հոն հասած էր, երբ նիհար երիտասարդ մը մօտեցաւ իրեն։

- Եթէ չեմ սխալիր, դուք Ասատիկ էֆէնտին էք, - ըսաւ։

- Այո՛, - պատասխանեց այս վերջինը, - իսկ դուք ո՞վ էք, խնդրեմ։

- Ես Արշաւիրն եմ։

- Արշաւի՜ր։

Ասատիկ լսած էր ծանօթ մատնիչին անունը, բայց յարաբերութիւն չէր ունեցած հետը։

Իմացած էր, որ Արշաւիր շատ ճարպիկ, շատ յանդուգն եւ շատ ալ հանծվարած մէկն էր։ Այսպիսի մարդ մը կրնար իրեն օգտակար ըլլալ, ուստի, ամենայն քաղաքավարութեամբ ըսաւ.

- Շատ երջանիկ եմ ձեզի հետ ծանօթանալուս, Պոլիս շատ անգամներ ձեր խօսքը լսած էի, բայց դժբախտաբար պատիւը ունեցած չէի մօտէն յարաբերութիւն ունենալու. ի՞նչպէս եղաւ, որ հոս ինկաք։

- Բախտը այնպէս ուզեց։ Իսկ դո՞ւք։

- Պարզ թիւրիմացութիւն մը, - պատասխանեց Ասատիկ, - գրպարտութեան մը զոհ գացի, բայց կը յուսամ, որ ամէն բան կը կարգադրուի, եւ քիչ օրէն Պոլիս վերադառնալուս հրամանը կու գայ... արդէն պէտք եղած դիմումները ըրած եմ եւ պատասխանի կը սպասեմ, Պոլսոյ մէջ շատ զօրաւոր պաշտպաններ ունիմ, ամէնքը զիս կը ճանչնան, կը յարգեն ու կը սիրեն։

- Մի՛ վստահիր անոնց, - ըսաւ Արշաւիր դառնացած շեշտով մը, - ես ալ կը կարծէի, որ պաշտպաններ ունիմ, բայց ամէնէն առաջ անոնք տուին հարուածը։

- Քանի՞ օրէ ի վեր հոս կը գտնուիս։

- Երեք օր կայ։

- Եւ այս վրաններէն դուրս չե՞ս ելած։

- Ո՛չ, արգիլուած է որոշեալ սահմանէն անցնիլ... թէեւ այդ արգելքը կարեւորութիւն չունի եւ կարելի է փախչիլ, սակայն ես կը նախընտրեմ հոս մնալ, քան քաղաքը երթալ։

- Ինչո՞ւ համար։

- Այդ մասին իմ մասնաւոր պատճառներս ունիմ։

- Ես ալ ընդհակառակը, պէտք է քաղաք երթամ. Էրէյլիի գայմագամը ինծի ծանօթ է, եւ վստահ եմ, որ երբոր զիս տեսնէ, ձեռքէն եկած աջակցութիւնը չի գլանար։

- Այն ատեն գացէք, տեսէք զինքը։

- Ի՞նչ միջոցաւ կարելի է փախչիլ։

- Մութը կոխելէն ետքը պահապաններէն մէկը կը կաշառես, լմնցաւ գնաց։

- Քանի՞ ղրուշով կ՚ըլլայ։

- Երկու - երեք մէճիտիէ։

- Ուրեմն դիւրին է։

Նոյն միջոցին ուրիշ ծանօթ մը մօտեցաւ իրեն։

- Վա՜յ, Ասատի՛կ էֆէնտի, դո՞ւք ալ մի հոս ինկաք, - գոչեց ժպտուն դէմքով մը։

- Բարեւ, Մարգա՛ր աղա, - պատասխանեց Ասատիկ, - այո՛, մեզի ալ քշեցին։

- Մենք կը կարծէինք, որ Պալատցիները հանգիստ կը թողուն։

- Ես անհատապէս աքսորուած եմ, - բացատրեց Ասատիկ տեսակ մը հպարտութեամբ։

- Ինչո՞ւ համար։

- Քաղաքական պատճառներով, բայց կարեւորութիւն չունի, մօտերս կը վերադառնամ Պոլիս, հիմա պէտք է երթամ գայմագամը տեսնեմ եւ իրմէ արտօնութիւն առնեմ օթել մը երթալու։

- Գայմագամը կը ճանչնա՞ս։

- Ինչ ըսել է, աշակերտս եղած է եւ մտերիմ բարեկամս է, եթէ զիս տեսնայ, վստահ եմ, որ տունը պիտի տանի, բայց ես կը նախընտրեմ օթէլ մը բնակիլ ազատ ըլլալու համար։

- Ա՜խ, Ասատի՛կ էֆէնտի, - գոչեց Մարգար աղա, - եթէ այդչափ բարեկամ էք գայմագամին հետ, մեզի ալ վրաններէն ազատեցէք եւ արտօնութիւն առէք իրմէ, որ քաղաքը սենեակ մը բռնենք ու հոն տեղափոխուինք։

- Ատ է ուզածդ, բան մը չէ. անմիջապէս հրամանը կ՚առնեմ։

- Ողջ ըլլաք, վրանին ներքեւ ամէնքս ալ գրեթէ հիւանդացած ենք։

- Բնաւ հոգ մի՛ ընէք, վաղը առտու ես հրամանը կ՚առնեմ եւ կուգամ ձեզի քաղաք կը փոխադրեմ։

- Հրամմեցէ՛ք մեր վրանը, Ասատի՛կ էֆէնտի։

Եւ Մարգար աղա ուրախ - զուարթ զայն առաջնորդեց իր վրանը։

Մարգար աղա Մեծ Նոր գիւղի երեւելիներէն էր ու իր ամբողջ ընտանիքովը տեղահան եղած ու եկած էր մինչեւ Էրէյլի՝ հազար ու մէկ տառապանքներ կրելով. բայց տակաւին կողոպտուած չէր ու բաւական պատրաստ դրամ ունէր հետը, ինչպէս նաեւ շատ մը արժէքաւոր առարկաներ։

Ասատիկ տեղաւորուեցաւ գորգի մը վրայ։

(Շար. 269)

(Շար. Ա. էջէն)

տապարտումը ընդհանուր է, Միացեալ Նահանգներէն Եւրոպա: Արձակուած ռումբը մէկ թոն կը կշռէր եւ ամերիկեան ապրանք էր: 15 մեռեալներուն մէջ կային 9 մանուկներ, կան նաեւ 176 վիրաւորներ: Եւրոպական Միութեան անունով, Դանիա, որ կը վարէ ներկայիս հերթական նախագահութիւնը, «բոլորովին անընդունելի» որակեց յարձակումը, ԱՄՆ_ու նախագահը կը գտնէ որ այս գործողութիւնը չօժանդակեր խաղաղութեան, արաբական եւ մահմետական երկիրները բարկութեամբ հակազդած են, Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը «պատերազմական ոճիր» որակած է, իսկ Դամասկոսի ձայնասփիւռը՝ «մարդկութեան դէմ ոճիր»: Լիբանանի մէջ տասնեակ հազարաւոր պաղեստինցի գաղթականներ ցոյց մը կատարած են «Իսրայէլի գործած ոճրին դէմ»: Գալով Արաֆաթի, ցաւ յայտնած է ի տես միջազգային լռութեան եւ կոչ ըրած Եւրոպական Միութեան որպէսզի կեցնել տան իսրայէլեան յարձակումը: Համասի զինեալ ճիւղը՝ Էզզէտին ալ Քասամի ջոկատները յայտարարած են որ «այս ոճիրը անպատիժ պիտի չմնայ» եւ կը սպառնան «փշուր _ փշուր ընել սիոնականներու մարմինները ամէն մէկ ճաշարանի մէջ, հանրակառքի ամէն մէկ կայքի, ամէն մէկ հանրակառքի մէջ»:

***

Մէկ թոննոց ռումբին գործած աւերին նկարագրութիւնը ահաւոր է: Սալահ Շեհատէի ապրած շէնքը չէ քանդուած, այլ փոշիացած է, քովինի շէնքերէն ալ աւերակներ կան միայն: Միայն մէկ ռումբ, կը պատմէ դրացի մը, յարկերէն անցաւ եւ պայթեցաւ միայն, երբ գետնին դպաւ: Հիմա, ամբողջ բնակչութիւնը Համասի կողքին է: Ցուցումը գագաթնակէտին հասած է, երբ տողանցած են ինը մանուկներու դագաղները:

***

Եգիպտոսի Նախագահը Հոսնի Մուպարաք «Ֆիկառօ»յի տուած հարցազրոյցին մէջ, կը շեշտէ որ ոչ պաղեստինեան ընտրութիւն, ոչ ալ բարենորոգում կ'ըլլայ Իսրայէլի կրակին տակ: Նախ, պէտք է որ իսրայէլեան բանակը քաշուի գրաւեալ հողամասերէն: Պէտք է Արաֆաթը մղել բանակցութեան, ոչ թէ զայն հեռացնել, ինչպէս կը թուի որ Շարոն համոզած է Պուշը: Մուպարաքի համար, Արաֆաթ միակ Պաղեստինցին է որ կրնայ անհրաժեշտ զիջումներն ընել կրկին կեանք տալու համար խաղաղութեան գործընթացին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱԳԸ, ինը ժամ տեւող թռիչքէ մը ետք, Յուլիս 23_ին, սպառած վիճակի մէջ հասաւ Թորոնթօ, գերմարդկային ճիգ թափելով աստիճան առ աստիճան իջնելու համար օգնաւէն: Զինք դիմաւորեց Գանատայի վարչապետը՝ Ժան Քրէթիէն, բայց, քանի մը պաշտօնատարներէ զատ խուռներամ բազմութիւն չկար: Կարդացած իր ելոյթին մէջ, անգլերէն եւ ֆրանսերէն, Պապը կոչ ըրաւ ծառայելու խաղաղութեան եւ զօրակցութեան դատին:

ԷՃԷՎԻԹ, անգամ մը եւս, համակերպած է կանխահաս ընտրութեան: Կը թուի որ վարչապետը այլեւս հրաժարած է իր ընդդիմադիր դիրքէն այն վերջնագրէն ետք, զոր ներկայացուցած է Ազգայնական Շարժումը կառավարութենէն քաշուելու, եթէ մինչեւ Նոյեմբեր ընտրութիւնները տեղի չունենան:

ԱՆԳԼԻՈՅ Անկլիքան Եկեղեցւոյ գլուխը նշանակուած է մեծ աստուածաբան մը՝ Ռոուան Ուիլյմս, 52 տարեկան, որ կը դառնայ Գանթըրպըրիի 104_րդ Արքեպիսկոպոսը: Ծանօթ է նաեւ որպէս ազատական գաղափարներու տէր անձ մը, ինչ որ խորապէս կը մտահոգէ պահպանողականները: Աչնան պիտի յաջորդէ ներկայ Արքեպիսկոպոսին, հայր է երկու զաւակներու եւ կինն ալ աստուածաբանութիւն կը դասաւանդէ:

ԱՄՆ_ՈՒ Արտաքին նախարարութիւնը, Սպիտակ Տան հրահանգով, կասեցուցած է 2002_ի համար իր խոստացած 34 միլիոն տոլարը «Բնակչութեան համար Միացեալ Ազգերու Ֆոնտին», հակառակ անոր որ Արտաքին նախարարը «անգնահատելի աշխատանք» որակած էր, անցեալ տարի, անոր գործունէութիւնը: Տրուած պատճառաբանութիւնն այն է որ կազմակերպութիւնը կը քաջալերէ Չինաստանի մէջ, վիժումները եւ կիներու պարտադիր ամլացումը: Այս տեսակէտը խլրացումն է ծայրայեղ կրօնամոլ եւ պահպանողական աջին:

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻՈՅ նախկին վարչապետը Միխայիլ Զիկիր երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուած է, յետաձգումով, տուրքերու զեղծարարութեան համար: Ընդդիմութեան այս պարագլուխը նախագահ Լուկաշէնկոյի քաղաքական մէկ խաղը նկատած էր իրեն դէմ եղած այս դատապարտումը: Արգիլուած է նաեւ իրեն ձեռնարկութիւն մը վարել կամ վարչական պաշտօններ վարել հինգ տարիներու ընթացքին:

ՓՐԱՏԻ (Արեւելեան Փիրէնեաններ) սինէմա _ հանդիպումները, այս տարի նուիրուած էին Ռոպէր Կէտիկեանի: Յուլիս 16_էն 22, հանդիսականները ոչ միայն կրցած են դիտել իր ֆիլմերը, այլեւ իրեն հետ խօսիլ, վիճիլ, ծանօթանալ իր սիրած դասական ֆիլմերուն: «Լիպերասիոն» (Յուլիս 24) երկու էջ նուիրած է Կէտիկեանին եւ այդ օրերու անցուդարձերուն:

Տիկին Վիրժինի Միհրան

Սոֆի եւ Սթեֆանի Միհրան

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԻՇԷԼ ՄԻՀՐԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 23_ին, 66 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յուլիս 25, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փասիի (Փարիզ 16_րդ թաղամաս) գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

«ՅԱՌԱՋ». _ Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Վիրժինի Միհրանի եւ զաւակներուն:

«ՅԱՌԱՋ»ի

ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թի.Վի.Ա. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR

ou

UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de

M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 28 juillet à 9 heures 30

«CHANTS SACRES ARMENIENS»

interprétés par la Chorale de Musique Sacrée d'Erevan, avec les commentaires de Jean-Pierre Mahé, membre de l'Institut, et d'Aram Kerovpyan, directeur du Chant Liturgique Arménien («AKN»).

ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼ

Շավիլի «Նահատակաց Յուշարձան»ի պաշտօնական բացում, ներկայութեամբ Գիւտ Արք. Նագգաշեանի եւ քաղաքապետ՝ Պ. Ժան Լըվէնի:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը՝ 11_ին
Chaville R. D.
կայարանին հանդիպակաց հրապարակը:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE-PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières

Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.

Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	: 01.43.76.67.37
Mme Baghdasarian	: 06.14.74.92.97
C.B.A.F.	: 01.48.24.46.57
Mme Madoyan	: 01.46.45.15.11
Mme Hakimian	: 06.19.21.18.36

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 26
VENDREDI
26 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.479 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.479

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՀԱՄԱՍԸ «ԱՐԵԱՆ ԾՈՎ ՄԸ» ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ

Գազայի Ջարդին հաշուեկշիռը չէր փոխուած յաջորդ օրը։ Մեռեալներուն թիւը 15 էր, 176 վիրաւորներ կային որոնց 15-ին կեանքը փրկելու ոչ մէկ յոյս կար։ Մեռեալներուն մէջ էին 9 մանուկներ։ Համասը խոստացած է վրէժ լուծել եւ ղեկավարը՝ Շէյխ Ահմետ Եասին յայտարարած է որ 100 նոր Շեհատէներ երեւան պիտի ելլեն։ Սալահ Շեհատէ Համասի այն ղեկավարն էր, զոր սպաննելու համար Իսրայէլ մէկ թոն կշռող հրթիռ մը արձակեց Գազայի ժողովրդական թաղամասին վրայ, սպաննելով Շեհատէէն զատ, անոր ընտանիքը եւ դրացիները։ Համասի զինեալ ճիւղը հրաւիրած է իր բոլոր բջիջները եւ անդամները, պաղեստինեան հողամասերը կամ Իսրայէլ գտնուող որ պատրաստուին Իսրայէլը մխրճել «արեան ծովու մը մէջ»։

Հակառակ այս կացութեան եւ պաղեստինեան հակադարձութեանց սպառնալիքին, Շիմոն Փերէս յայտարարած է որ, շաբաթավերջին սկսած խօսակցութիւնները Պաղեստինցիներուն հետ Յահալի պարտադրած սեղմումներուն շուրջ Անդրյորդանան, պիտի շարունակուին։ Պաղեստինցի գլխաւոր բանակցողն ալ՝ Սաէպ Էրեքաթ ըսած է թէ կողմերը բոլոր ճիգերը պիտի թափեն որպէսզի խաղաղութեան գործընթացը վերսկսի։ Արաբական երկիրներու դիմումին վրայ Ապահովութեան Խորհուրդը նիստ գումարած էր Յուլիս 24-ին «քննելու համար իսրայէլեան մշտական յարձակումը պաղեստինցի ժողովուրդին վրայ եւ պաղեստինեան հողամասերու բնակչութեան աղէտալի վիճակը»։ Ոչ մէկ քուէարկութիւն նախատեսուած էր սակայն։

Իսրայէլեան յարձակումը ներքին հարցեր ալ ստեղծած է։ Տեսերիզ մը ցոյց կուտայ որ բնակիչներու ներկայութիւնը բացայայտ էր եւ ուրեմն Շեհատէէն զատ անմեղ բնակիչներն ալ գիտակցաբար զոհուած են։ Շարոն «Յահալի մեծագոյն յաջողութիւններէն մէկը» որակելէ ետք այս գործողութիւնը, յետ քայլ մը ըրած է եւ ըսած թէ եթէ սպայակոյտը տեղեակ ըլլար որ բնակիչներ կան Համասի ղեկավարին շրջանը, այլ ձեւ մը կը գտնուէր մաքրագործելու համար Շեհատէն, բայց, այս խօսքերը ոչ իսկ իր նախարարները համոզած են։ Ասոնց մէկ մասը լուր ալ չէ ունեցած, ինչ որ բոլորովին անընդունելի կը գտնուի։ Ընդդիմութիւնն ալ աւելի վրդովուած է։ Գլխաւոր օրաթերթին՝ Եաիտթ Ահրոնոթի մէջ, Եոսի Սարիտ խմբագրական մը ստորագրած է, ուր կը գրէ. «Կան բաներ զորս երկիր մը չի կրնար ընել, եթէ չուզեր Պետութեան ահաբեկչութիւն գործել»։ Ծագած բանավէճին առիթ տուած է նաեւ Պուշի դատապարտումը ուր ան կ'ըսէ թէ Իսրայէլ այս գործողութեան ձեռնարկած է «գիտնալով հանդերձ որ անմեղներու մահուան պատճառ պիտի ըլլար»։

ՄԱԿ-ի մօտ պաղեստինցի ներկայացուցիչը դիմում ըրած է որ իսրայէլեան ամբաստանութիւններու պատասխանատուները դատի քաշուին Պատժական Միջազգային Ատեանին առջեւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-Ի Ապահովութեան Խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկեց, ուր կը յանձնարարէ Զուիցերիոյ անդամակցութիւնը ՄԱԿ-ի, հաստատելով Զուիցերիացիներուն փափաքը, քանի 54% համեմատութեամբ թեր քուէարկած էին համապատասխան հանրաքուէին։ Զուիցերիա, 1948-էն ի վեր, դէտի կարգավիճակ կը վայելէ, կը մնայ Միացեալ Ազգերու Ընդհանուր Ժողովին վճռական որոշումը, որ կը տրուի, հաւանաբար, Սեպտեմբեր 10-ին, իր անդամակցութեան համար։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հիւսիս - արեւելքը պատահած ողողումներու հետեւանքով 16 մեռեալ կայ։ Ողողումներն ու սաստիկ հովը վնասած են հարիւրաւոր բնակութիւններու։

ՄՕՐԻՍ ՓԱՓՈՆԻ ազատ արձակումի դիմումը մերժուեցաւ Պատիժներու Գործադրութեան դատաւորին կողմէ։ Ընդունելով հանդերձ որ 91-ամեայ Փափոնի առողջական վիճակը խոտոր կը համեմատի իր արգելափակման հետ, դատաւորը կը գտնէ որ ծերունին ընկերային անհրաժեշտ երաշխիքները չի ներկայացներ վերադառնելու բնականոն կեանք մը։ Կը մեղադրուի որ ոչ մէկ ճիգ ըրած է հատուցում ընելու համար զոհերուն։ Փափոն, Պորտոյի նահանգապետարանի ընդհանուր քարտուղար էր գրաւման շրջանին եւ Հրեաներու տեղահանութիւնը կազմակերպած է։ 1998-ին տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր մարդկութեան դէմ ոճիրի մեղսակցութեան մեղադրանքով։ Յուլիս 25-ին, մարդկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանը պիտի արտայայտուէր այն բողոքին մասին, զոր ստացած էր «անարդար դատավարութեան» մը դէմ։

ՓԱՆԹԷՆԻ ՄԷՋ (փարիզեան արուարձան) երեք ոստիկաններ, մէկը՝ կին, խոշտանգուած են պատանիներու կողմէ, Յուլիս 24-ին, երբ ինքնութեան քննութիւն մը կը փորձէին կատարել։ Տղոցմէն մէկը յափշտակած է ոստիկաններէն մէկուն բիրը եւ բուռն կերպով յարձակած ոստիկաններուն վրայ, վիրաւորելով զիրենք։ Երեքն ալ հիւանդանոց փոխադրուած են, կինը դէմքէն շատ վէրքեր ստացած է եւ հետքերը պիտի պահէ։ Կը հաստատուի որ ոստիկանները ծուղակ մը ինկած են։ Ձերբակալուած չորս պատանիներէն մէկը 11 տարեկան է։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որ, ուզելով տէր կանգնիլ Շիրաքի ընտրապայքարի խոստումներուն, 5%-ի նուազում յայտարարեց եկամուտի տուրքերուն վրայ, միաժամանակ շարք մը յաւելումներու ձեռնարկեց։ Այսպէս, հեռաձայնի բաժանորդագրութենէն եւ ելեկտրականութենէն ետք, երկաթուղին է որ 1.8% յաւելում մը կ'ընէ Օգոստոս 1-էն եւ 1.5% Թէ-Ժէ-Վէ-ին համար։ Այս վերջին յաւելումը բոլորովին անընդունելի կը գտնուի, քանի Եւրօն պատրուակելով, յաւելումը եղած էր անցեալ Սեպտեմբերին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 24 / 25)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Յուլիս 23-ին ժամը 22-ին 3-4 աստիճանի ցնցումներ արձանագրուած են. անոնց վերնակեդրոնը գտնուած է Արարատի մարզին մէջ, Երեւանէն 25 քիլոմեթր դէպի հարաւ - արեւմուտք։

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան Յուլիս 24-ի նիստին Ատեանը ունկնդրած է երեք տուժողներ. երեսփոխաններ Գագիկ Միքայէլեանն ու Նահապետ Գէորգեանը եւ Առողջապահութեան նախկին նախարար Հայկ Նիկողոսեանը։ Այս վերջինը յայտնած է թէ կրակողներէն ետք երբ փորձած է օգնել վիրաւորներուն, ահաբեկիչները չեն թոյլատրած, պատճառաբանելով որ չտապօգնութիւն կանչած են։ Անոնք իրեն յատկապէս արգելք եղած են երբ ուզած է ամպիոն բարձրանալ ու օգնութիւն ցոյց տալ Կարէն Դեմիրճեանին։

***

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 24-ին ԱԺՄ նախագահ Վազգէն Մանուկեան Մամուլի ակումբին մէջ պատասխանելով նախագահական ընտրութեան մասին հարցումներու, ըսած է թէ տակաւին 1988-ին ներկայացուցած է երկրին ապագային իր պատկերացումը, պետութեան կառուցուածքը։ «Եթէ մեր ժողովուրդը, հասարակութիւնն ընդունում է դա, ես իմ վրայ կը վերցնեմ ցանկացած բեռ, եթէ չի ընդունում, անիմաստ է պայքարել նախագահ դառնալու համար, երբ քո մտածելակերպը եւ հասարակութեան մտածելակերպն իրար հետ չեն համընկնում» բացատրած է ան։ Վերլուծելով Հայաստանի քաղաքական կացութիւնը, ըսած է թէ կան ուժեր որոնք պետութիւնը իրենց «պոսթան»ին վերածել կ'ուզեն եւ ուժեր՝ որոնք կը ձգտին պետութիւնը ժամանակակից դարձնելու, դայն համաշխարհային հոսանքներու մէջ մտցնելու, պաշտպանելու ազգային արժէքները, լուծելու ազգային խնդիրները։ Եւ ԱԺՄ-ը այս երկրորդ թեւին պատկանողներէն է։

***

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱ՞ՐԿ

Ադրբէջանի նախագահին աշխատակազմին ներկայացուցիչը ըսած է թէ Մինսկի խումբին նախագահները շրջան յաջորդ ամսուն, աշնան, հակամարտութեան կարգաւորումի նոր առաջարկներ կը ներկայացնեն։ Անոնց այցին պայմանաժամը եւ ժամանակացոյցը կը ճշդուի։

***

ՄԱԿ-Ի ՑԱՆԿԻՆ ՎՐԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆ 76-ՐԴ Է

ՄԱԿ-ի Զարգացման գործակալութիւնը հրապարակած է 173 երկրի մէջ մարդկային զարգացման տարեկան ցուցակը։ Առաջին տեղը կը գրաւէ Նորվեկիան։ Հայաստան 76-րդ դիրքի վրայ է. Վրաստան՝ 81-րդ, Ադրբէջան՝ 88-րդ։ Ռուսաստան կը գտնուի 60-րդ տեղը, Թուրքիա՝ 85-րդ։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐՆԱՅ ԱՐԳԻԼՈՒԻԼ

Հինգ տարի առաջ, 1997 Դեկտ. 6-ին, Սղերդի մէջ (Հարաւ - Արեւելեան Թուրքիա), Ռեճէպ Թայիպ Էրտողան արտասանած է թրքական ազգայնականութեան հիմնադիրներէն՝ Զիյա Կէօքալփի քերթողական սա տողերը՝ «Մինարէները մեր սուիններն են, գմբէթները՝ մեր սաղաւարտները եւ մզկիթները՝ մեր զօրանոցները»։ Այս պատճառաւ բանտարկուած է եւ կորսնցուցած պոլսոյ քաղաքապետի իր աթոռը։ Հինգ տարի յետոյ եւ միշտ նոյն պատճառաւ, իսլամականութեան թրքական չափաւոր տեսակի այս fakih-mapif դէմքին ընտրական յանձնախումբին կողմէ արգիլուեցաւ ներկայանալ իր կուսակցութեան գլուխը յառաջիկայ ընտրութիւններուն, նախատեսուած Նոյեմբեր 3-ին։

Նիքոլա Պուրսիէ այս տողերով կը սկսի իր թղթակցութիւնը «Մոնտ»ի մէջ (Յուլիս 24)։ Այս որոշումը, կը գրէ, քիչ մը աւելի կը բարդացնէ ընտրական կացութիւնը։ Երկիրը, արդէն, քաղաքական տագնապի մէջ է երկու շաբաթէ ի վեր, եօթը նախարարներու եւ 67 երեսփոխաններու քաշուելէն ետք Էճէվիթի կուսակցութենէն։ «Ռատիքալ» օրաթերթին հրատարակած հարցախոյզին համաձայն (Յուլիս 18), Էրտողանի Արդարութեան եւ Զարգացման կուսակցութիւնը գլուխը կը հասնի ձայներու 20%-ով։ Ուրեմն, կուսակցութեան երեսփոխանները յայտարարած են որ ջանք պիտի չխնայեն պաշտպանելու համար իրենց ղեկավարը։ Այդ նպատակով, իրենց ձայները միացուցած էին Թանսու Չիլլէրի կեդրոն աջ ընդդիմադիր ՏԻՓ-ին, որպէսզի Ազգային Ժողովի նիստ գումարուէր Յուլիս 22-ին, կանխահաս ընտրութիւններու օրակարգով։

Էրտողան, իրաց այս մթնոլորտին մէջ, կը յաջողի հրապուրել դժգոհները, աջ թէ ձախ, համախմբել ժողովրդական խաւերը, Անատոլուի քուէն։ Տեսակ մը իսլամական ընկերային ժողովրդավարութիւն կը մարմնաւորէ, Կալաթասարայի քաղաքական գիտութեանց փրոֆեսէօրի մը համար։ Իր բարեկամին՝ Սապան Սարիի տեսակէտն այն է որ իր կուսակցութիւնը ազատական է։ Ինք կ'ըսէ թէ հանրապետութիւնը եւ ժողովրդավարութիւնը Թուրքիոյ անհրաժեշտ արժէքներն են։ Անցեալին կարգ մը իսլամականներ սխալներ գործած են, բայց, դասը առած են, նոյն սխալները պիտի չգործեն։ Արմատականութիւնը տեղ չունի այս երկրին մէջ։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԼԵՖՍԻԻԽ ՁԵՂԾԱՐԱՐ Է ԵՂԵՐ...

Գերմանեւթուրք նախաձեռնութեան գործադիր վարչութեան անդամ Թուրք բժիշկ մը, Ճէմ Էօզկէօնիւլ, համագումարի մը մասնակցելու համար Թուրքիա գացած ու հոն յայտարարած է թէ չուտով անվաւեր կը հռչակուին Լեֆսիիւսի

(Շար.ը Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂՈՎ ԵԿՈՂՆԵՐ, ԳԱՑՈՂՆԵՐ, ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂՆԵՐ

Աւելի քան տասնամեակէ մը ի վեր, Ղարաբաղի նիւթը հայկական հետաքրքրութիւններու մէջ մնայուն տեղ կը գրաւէ: Նախ ցոյցերն էին, յետոյ պատերազմը իր փոփոխական փուլերով, կորուստներով, շահերով. իսկ 1992_ի հրադադարէն ի վեր, կարգաւորման հոլովոյթն է որ մէկ ակնկալութիւններ կը թելադրէ, մէկ յուսախաբութիւն կը պատճառէ: Երեւութապէս, կողմերը համաձայն են խաղաղ ճամբով լուծումի մը, առոր համար անհրաժեշտ նկատուած փոխադարձ զիջումներ ընելու, կայ միջազգային կազմ մըն ալ որ կոչուած է օգնելու հակամարտութեան կողմերուն. սակայն, յայտնուած բարի կամեցողութիւնը, հաշտարար կեցուածքը բաւական չեն ըլլար վճռական փուլին հասնելու, այնպէս որ անորոշ վիճակը կը շարունակուի: Այդ գրեթէ միապիծ ընթացքին մէջ սուր կէտեր կը նշեն երբեմն բանակցութիւններուն անշրջանցելի կողմ նկատուելու եւ ըդգրկուելու ԼՂՀ պընդումները, կամ Ազրբեջանէն բարձրացող գինեալ լուծումի ձայները, սակայն, ընդհանուր պատկերին մէջ ոչինչ կը փոխուի: Բանակցութիւններու վայրը, մասնակիցները, առաջարկները կը փոխուին, թերեւս որոշ չափով միջուկներն ալ, սակայն, շօշափելի արդիւնք ձեռք չի ձգուիր:

Այս պատկերին մէջ ուշագրաւ նորութիւն մըն էր Յուլիսի սկիզբի օրերուն Լեւոն Տէր _ Պետրոսեանի նախկին խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեանի մեբայայտնութիւնը Բաքու _ Ստեփանակերտ _ Երեւան եռանկիւնին մէջ: Ուղղակի Ղարաբաղի հակամարտութեան բանակցութիւններուն հետ առընչութենէն աւելի ուշագրաւ էր այն երեւոյթը որ Ժ. Լիպարիտեանի վերայայտնութիւնը կը զուգադիպէր Լեւոն Տէր _ Պետրոսեանի քաղաքական ասպարէզ վերադարձի լուրերուն: Լուրեր, որոնք շշուկներու մակարդակէն լուրջ տուեալի վերածուելու մօտ են, յատկապէս վերջերս ՀՀՇ._ի նախընտրական կեդրոնի պետ՝ Դ. Շահնազարեանի հաւաստումներով («Ցառաջ» Յուլիս 23):

Իսկ Ժ. Լիպարիտեան Երեւանի խորհրդականի պաշտօնէն զատ, ԱՄՆ_ու մէջ քաղաքական _ գիտական գործունէութեամբ ալ ծանօթ անձ մը ըլլալով, Ղարաբաղի հակամարտութեան նեթախորքին վրայ նորովի աշխուժացումը բնական է որ հարցականներու ծնունդ տայ, բաներ կռահելու մղէ: Այս կարգի հետաքրքրութիւններու տէր անձերու համար էջ մը ունի Յուլիս 9_ի «Հայկական Ժամանակ»ը: Հոն կայ Ա. Կ. ստորագրուած ամփոփ հարցազրոյց մը Ժ. Լիպարիտեանի հետ որ կը խօսի իր շըփումներուն արդիւնք տպաւորութիւններուն, կարգաւորումի հոլովոյթին համար նշմարած ուղղութեան, յառաջիկայ հաւանական զարգացումներու մասին:

Առաջին ըրածը հաստատումն է հարցտրուածին թէ Հայաստան արտաքին աշխարհին կողմէ որպէս խոչընդո՞տ կը նկատուի, շրջանային համարկումի ընթացքին: Ժ. Լիպարիտեան վստահ է թէ այդպէս է պարագան Ազրբեջանի, Վըրաստանի ու նաեւ Արեւմուտքին համար: Ինչ կը վերաբերի ԱՄՆ_ու, անոնք մեծ յոյսեր կապած են Ռ. Քոչարեանի նախագահութեան, վստահ ըլլալով որ լուրջ դեր կը կատարէ շրջանի համարկումը խթանելու գործին մէջ, լուծելով Ղարաբաղի հարցը: Սակայն, այսօր յուսախաբ են: Իսկ անոնց յոյսերը կը բացատրուին անով որ ընդհանրապէս կըռճիները կը լուծեն այն անհատները որոնք մեծ դեր ունեցած են պատերազմին մէջ:

Նախկին խորհրդականը լուծումի յըստակ պայմանաժամ չի նշմարեր, հակառակ յաճախ յայտնուած համոզումներու: Չի նշմարեր թէ ի՛նչ սկզբունքով համաձայնութիւն պէտք է գոյանայ, երբ հայ եւ ազրբեջանցի պաշտօնատարները կարգաւորումը տարբեր ձեւով կը պատկերացնեն: Ան կ'ըսէ. «Ինծի համար դժուար է հաւատալ որ Ալիեւ կրնայ Ղարաբաղը Հայաստանի տալ. դժուար է նոյնպէս, հաւատալ որ Քոչարեան կըրնայ Մեղրին տալ Ազրբեջանին»: Միւս կողմէ, լուծումի գլխաւոր ազդակը փոխադարձ զիջումներ են, բայց իր դատումով՝ կողմերը պատրաստ չեն տալու: Հայկական կողմը յաղթանակի տրամադրութեամբ, պէտքը չի զգար այդ մօտեցումին: 1997_ին կարգաւորումի հեռանկարները աւելի էին: Իսկ Ազրբեջանը որպէս պատասխան Հայաստանի այս կեցուածքին, սպասելու եւ տեսնելու մարտավարութիւն կը կիրարկէ: Իրենք աւելի մեծ տնտեսական աղբիւրներ ունին, անոնց շահագործումով հինգ _ տասը տարի ետք տնտեսական, հետեւաբար նաեւ քաղաքական ու ռազմական գերակայութիւն կ'ունենան Հայաստանի նըկատմամբ:

Զրուցավարը հարց կուտայ թէ Հայաստանի անզիջող կեցուածքին հակազդեցութիւն կրնա՞յ նկատուիլ ԱՄՆ_ու Արտաքին գործերու նախարարութեան ծանօթ յայտարարութիւնը թէ Ղարաբաղը կը նկատեն Ազրբեջանի անբաժանելի մասը: Լիպարիտեան հաւանական կը գտնէ այդ կապը: Կ'ըսէ թէ ԱՄՆ_ու այդ կեցուածքը կրնայ առընչուած ըլլալ Երեւանէն բռուածին թէ հարցը այս տարի լուծելիք բան չէ: Ատիկա լուրջ անհանգստութիւն կը պատճառէ Ուաշինկթընի որ 2001_էն ի վեր լուծումին կը սպասէ:

Հայաստանի վերընշեալ ընթացքին մասին խօսելով, Ժ. Լիպարիտեանի ըսածը այն չէ որ Ռ. Քոչարեան հետաքրքրուած չէ հակամարտութեան լուծումով: Բայց, տարբեր բան է թէ ո՛վ, ի՛նչ ընելու պատրաստ է կարգաւորման համար:

ԱՄՆ_ու հետ կայ Ռուսաստանի շահագրգռութիւնն ալ, ըստ իր կարծիքին. սխալ կը նկատէ տեսակէտը թէ Մոսկուա անտարբեր է Ղարաբաղի հարցին նկատմամբ: Ի վերջոյ, Ռուսերը այդ գօտիին մէջ 70 տարի խաղաղութիւն պահպանած են. այսօր եթէ լուծումի առաջարկ մը ըլլայ որով Ռուսաստան ռազմավարական լուրջ առաւելութիւններ ստանայ, կրնա՞յ շահագրգռութիւն ցոյց չտալ: Կամ, հակառակը պատահի եւ ըլլայ լուծում մը որ շրջանին մէջ մեծցնէ Իրանի դերը, ԱՄՆ կը համաձայնի՞ն տալ:

Հետաքրքրական է այս վերջին զուգահեռը: Հասկնալի է որ տրամաբանական չթուի կովկասեան նման հարցի մը նըկատմամբ երբեմն Ռուսաստանի վերագրուած անտարբերութիւնը: Նոյնիսկ, եթէ այսօր ուժի լծակները երէկուաններ չեն, Կովկասը դադրած է զուտ Մոսկուայի ենթակայ շրջան ըլլալէ եւ հոն կայ ամերիկեան ռազմական ներկայութիւն (Վրաստան), իսկապէս դժուար է երեւակայել որ ռուսական արտաքին քաղաքականութիւնը այդքան կորուսած շըրջադարձ մը կատարէ տասնամեակի մը ընթացքին: Մինչդեռ, քիչ մը շատ նոր է ԱՄՆ_ու հետաքրքրութիւնը նոյն շըրջանին նկատմամբ եւ հետեւաբար որոշ զարմանք կը պատճառէ Ռուսաստանի հետ նոյն ձեւով նշուիլը Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման նիւթով: Թէեւ, նկատի առած նշումին տէրը, անոր վարած քիչ մը շատ ամերիկայամէտ քաղաքականութիւնը, յատկապէս Հայաստան _ Թուրքիա յարաբերութիւններուն կապակցութեամբ, այնքան ալ զարմանալի չէ, հաւանօրէն, կատարուած զուգահեռը:

Ժ. Լիպարիտեանի շրջանին մէջ վերայայտնութեան ու Լեւոն Տէր _ Պետրոսեանի վերադարձի լուրերուն կապին մասին յստակ տուեալով մը կ'աւարտի զըրոյցը: Ժ. Լիպարիտեան այդ վերադարձին առընչուած հարցումին կը պատասխանէ թէ Հանրապետութեան նախկին նախագահը Ղարաբաղի հարցին մէջ յըստակ քաղաքականութիւն ունեցած է եւ այդ մէկը աւելի մօտ էր կարգաւորումի ճամբուն: Իսկ Լեւոն Տէր _ Պետրոսեանի բուն վերադարձին մասին չի փափաքիր խօսիլ:

Այնպէս կը թուի որ 2003_ի նախագահական ընտրութեան եւս կարեւոր գրաւականներէն պիտի ըլլայ Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումի նիւթը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆՆԵՐԸ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՉԱՓԱՆԻՇՈՎ ԵՐԵՒԵԼԻ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Կիւլպէնկեան գերդաստանին համաշխարհային չափանիշով ամէնէն ականաւոր դէմքը դարձաւ Սարգիս եւ Տիրուհի Կիւլպէնկեանի զաւակը՝ Գալուստ: Ան ծնած է 1869 Մարտ 23_ին, Սկիւտարի Սելամսըզ թաղը: Ծնողքը 1880_էն առաջ Գատըգիւղ փոխադրուած ըլլալով՝ ան իր նախակրթութիւնը ստացաւ տեղւոյն Արամեան _ Ունճեան դպրոցին մէջ եւ ապա ուսումը շարունակեց Սուրբ Յովսէփ (Սէն Ժոզէֆ) Ֆրանսական վարժարանին մէջ: Ֆրանսերէնը կատարելագործելու նպատակով ճամբորդեց Մարսէյլ, ուրկէ մեկնեցաւ Լոնտոն եւ Քինկզ գոլէճէն 1887_ին վկայուեցաւ իբրեւ ճարտարագէտ՝ «Առաջին» պատուանիշով:

Հօր՝ Սարգիսի հետ 1888_ին մեկնեցաւ Մանչեսթըր, Կիւլպէնկեան առեւտրական տան գործերով. այդ օրերուն ան մեծապէս հետաքրքրուեցաւ քարիւղի գործով, ինչպէս նաեւ՝ գորգի առեւտուրով, նախանձելով անոնց ապագայ զարգացումը: Այս նպատակով ան 1890_ին մեկնեցաւ Կովկաս եւ ժամանակ մը մնաց Բաքու, ուր ուսումնասիրեց քարիւղի շահարկման վերաբերեալ հարցեր: Կովկասէն վերադառնալէ ետք, «Ըըվիւ տէ տէօ Մոնտ»ի 1891 Մայիս 15_ի թիւով աւելի քան քառասուն էջնոց ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց «Ապշերօնեան թերակղզին եւ ռուսական քարիւղը» խորագիրով: Նոյն տարին, Փարիզի մէջ ան հրատարակեց «Անդրկովկասը եւ Ապշերօնեան թերակղզին» ֆրանսերէն աշխատութիւնը: Նոյնպէս ֆրանսերէնով հըրատարակեց արեւելեան գորգերուն վերաբերեալ աշխատութիւն մը՝ ցոյց տալով պարսկական գորգերու հմուտ մասնագէտի իր հմտութիւնը:

1893 Յունիս 12_ին Գալուստ Կիւլպէնկեան Լոնտոնի մէջ ամուսնացաւ Նուարդ Եսայեանի հետ, որմէ ունեցաւ երկու զաւակ. Նուպար _ Սարգիս եւ Ռիթա Սիրվարդ:

Ժամանակ մը Բաքուի քարիւղի հորերու սեփականատէր Ալեքսանտր Մանթաշովի Պոլսոյ ներկայացուցիչ Տիրան Կիւմիւշկերտանի տնօրէնութեան մօտ աշխատելէ ետք, օսմանեան կառավարութեան կողմէ 1898_ին Փարիզի եւ Լոնտոնի օսմանեան դեսպանատուներու տընտեսական խորհրդատու նշանակուեցաւ: 1899_էն սկսեալ ան սկսաւ գործակցիլ անգլօ-հոլանտական «Ռոյըլ Տչօչ» քարիւղի ընկերութեան վարիչ սըր Հէնրի Տեթերտինկի հետ: Իր ջանքերով 1900_ին Միջագետքի մէջ քարիւղի հարուստ պաշարներ յայտնաբերուեցան: 1902_ին ան բրիտանական քաղաքացիութիւն ստացաւ:

Կանխատեսելով Միջին_Արեւելքի քարիւղի պահեստներուն կարեւորութիւնը՝ Գալուստ Կիւլպէնկեան տարբեր մակարդակներու վրայ բանակցութիւններ վարեց, տեղեկագիրներ պատրաստեց եւ մասնակցեցաւ «Ռոյըլ Տչօչ _ Շէլ Կրուփ»ի հիմնադրութեան՝ այդպէսով ճամբայ բանալով քարիւղի ճարտարարուեստին:

Միջագետքի քարիւղի հարուստ հանքերը օգտագործելու նպատակով 1912_ին կազմուեցաւ Թրքական քարիւղի ընկերութիւնը, որուն հիմնադիրներէն եւ տասնհինգ առ հարիւրի բաժնետէրերէն դարձաւ ինք: 1913 _ 1914_ին բազմաթիւ բանակցութիւններ տեղի ունեցան Անգլեւպարսկական քարիւղի ընկերութեան եւ Թրքական քարիւղի ընկերութեան միջեւ, եւ Կիւլպէնկեան եղաւ այդ բանակցութեանց առանցքը: Անգլեւպարսկական քարիւղի ընկերութիւնը կ'աշխատէր իր արտօնութեանց ծիրը ընդլայնել Օսմանեան կայսրութենէն ներս: Կիւլպէնկեանի աշխատանքները բաւազոյնս գնահատուեցան բրիտանական կառավարութեան կողմէ, որ անոր զիջեցաւ Թրքական քարիւղի ընկերութիւններու արժեթուղթերուն հինգ առ հարիւրը:

Առաջին Աշխարհամարտի ընթացքին Կիւլպէնկեան զաղտնի համաձայնութիւն մը կնքեց Ֆրանսայի հետ եւ յանձնառու եղաւ Մուսուլի հարցին մէջ Ֆրանսական շահերուն հակառակ որեւէ քայլի չդիմել:

Առաջին Աշխարհամարտի աւարտին Օսմանեան կայսրութիւնը քայքայուեցաւ: Քարիւղով հարուստ Մուսուլի նահանգը մաս կազմեց բրիտանական հովանաւորութեան տակ մտած Իրաքի թագաւորութեան: Բայց տակաւին Թուրքիոյ եւ Իրաքի միջեւ սահմանագիծը վերջնականապէս չէր ճշդուած և այդ ուղղութեամբ բանակցութիւններ տեղի կ'ունենային Թուրքիոյ, Բրիտանիոյ եւ Իրաքի, ինչպէս նաեւ այլ պետութիւններու միջեւ. Գալուստ Կիւլպէնկեան, որ 1920_էն սկսեալ Փարիզ բնակութիւն հաստատած էր, այդ բանակցութիւններուն կարեւոր մասնակիցներէն դարձաւ:

Այնուհետեւ բանակցութիւններ սկսան «Ռոյըլ Տչօչ Շէլ»ի, Անգլեւպարսկական քարիւղի ընկերութեան եւ ֆրանսական ու ամերիկեան քարիւղի ընկերութիւններուն միջեւ, Իրաքի քարիւղի հորերու շահարկման համար. կազմուեցաւ Իրաքեան քարիւղի ընկերութիւնը («Իրաք Փեթրոլիում Քոմփընի»), որուն վեցուկէս միլիոն բաժնեթուղթերը բաժնուեցան վերոյիշեալ չորս ընկերութիւններու եւ Գալուստ Կիւլպէնկեան: Այսպէսով ան միակ անհատ բաժնետէրը դարձաւ Իրաքեան քարիւղի ընկերութեան՝ ստանալով բաժնեթուղթերուն հինգ առ հարիւրը եւ արժանանալով «Պարոն հինգ առ հարիւր» կոչումին:

Մեծ Եղեռնէն ետք գաղթական հայութիւնը ցիր ու ցան եղած էր եւ մեծամասնութեամբ Միջին _ Արեւելքի արաբական երկիրներուն, յատկապէս Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ ապաստան գտած: Այդ օրերուն Գալուստ Կիւլպէնկեան լայն օժանդակութիւններ տրամադրեց Սուրիոյ, Լիբանանի, Իրաքի, Յորդանանի եւ Թուրքիոյ հայկական դպրոցներուն, բժշկական կեդրոններուն, աշխատավայրեր ստեղծեց եւ եկեղեցիներու կառուցման օժանդակեց: 1922_ին Լոնտոնի մէջ կառուցել տուաւ Սուրբ Սարգիս Եկեղեցին՝ իր հօր յիշատակին: Երուսաղէմի պատրիարքարանին մէջ 1929_ին կառուցել տուաւ Կիւլպէնկեան մատենադարանը: Իսկ Հայաստանի մէջ ան 400 հազար տոլարի գումար մը յատկացուց Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարի նորոգութեան համար եւ իր մասնակցութիւնը բերաւ Երեւանի մօտակայ Նուպարաշէն ու Նոր Կեսարիա աւաններու շինութեանց: 1930_ին ան Բարեգործականի նախագահ ընտրուեցաւ, բայց բազմազբաղ ըլլալուն համար երկու տարի ետք, 1932_ի վերջաւորութեան հրաժարեցաւ:

Գալուստ Կիւլպէնկեան 1937_ին Նորմանտիի մէջ, Տօվիլլի մօտ, բնութեան ծոցին կալուած մը գնեց, ուր կ'երթար առանձնանալու, հանգստանալու եւ կարեւոր որոշումներ կայացնելու համար:

Բ. Աշխարհամարտին, Ֆրանսայի գերմանական գրաւման ժամանակ ան Փեթէնի եւ Լաւալի կառավարութեան հետ Վիշի հաստատուեցաւ: 1942 Ապրիլին մինչ պատերազմը իր գագաթնակէտին հասած էր, Կիւլպէնկեան Փորթուկալի դեսպանէն հրաւէր ստացաւ Փորթուկալ այցելելու եւ շաբաթ մը հանգստանալու: Այսպէսով ան մեկնեցաւ Լիզպոն, ուր այնուհետեւ մնայուն բնակութիւն հաստատեց Աւիս պանդոկի մէջ:

Գալուստ Կիւլպէնկեան որոշեց պատուել զինք հիւրընկալող երկիրը. ան իր կտակը պատրաստեց 1953 Յունիս 18_ին: Կտակին հիմամբ Լիզպոնի մէջ բարեգործական հաստատութիւն մը պիտի ստեղծուէր, եւ արուեստի իր հարուստ հաւաքածոն ու քարիւղի շահաբաժիններ անոր պիտի փոխանցուէին: Ան մահացաւ 1955 Յուլիս 20_ին, 86 տարեկանին, Լիզպոնի մէջ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՈՃԻՐԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ

Յուլիս 12-ին վերջ գտած է ցեղասպանութեան եւ մարդկութեան դէմ ոճիրի նուիրուած միջազգային գիտաժողովը, որ տեղի ունեցաւ Սպանիոյ Սան Լորէնցօ տէ էլ Էսքորիալ քաղաքին մէջ, Մատրիտէն ժամ մը հեռու:

Մասնակցած են շուրջ քսան մասնագէտներ Եւրոպայէն, Հիւսիսային եւ Լատին Ամերիկաներէն: Օրակարգը կը վերաբերէր հայկական, հրէական, գամպոճեան եւ ռուանտական ցեղասպանութիւններուն: Հայկական ցեղասպանութեան մասին արտայայտուած է Զօրեան Հիմնարկի ցեղասպանագիտական ուսումներու ընդհանուր տնօրէնը՝ փրոֆէսէօր Վահագն Տատրեան, որ Հիւսիսային Ամերիկայէն հրաւիրուած միակ մասնագէտը եղած է եւ առաջին օրուան փակ դեկուցողը:

Մէկ ժամէ աւելի տեւող իր զեկուցումին մէջ փրոֆէսէօր Վահագն Տատրեան բացատրած է Հայոց ցեղասպանութեան պատմական դրդապատճառները, անոր ծագման առիթ տուող 19-րդ եւ 20-րդ դարերու ընկերային եւ քաղաքական պայմանները, չեշտելով Օսմանեան կայսրութեան կառուցուածքի յատկանիշները: Փրոֆ. Տատրեան անդրադարձած է նաեւ համիտեան շրջանի շարք մը ջարդերու անպատժելիութեան հանգամանքին եւ աղէտալի հետեւանքներուն, որոնք ի վերջոյ յանգած են Ա. աշխարհամարտին գործադրուած Մեծ Եղեռնին:

Իր դասախօսութեան վերջաւորութեան, փրոֆէսէօր Տատրեան ծանրացած է ցեղասպանութեան անպատիժ մնալուն պատճառաւ 20-րդ դարուն յաջորդած ցեղասպանութիւններուն վրայ: Դասախօսութեան նոյն օրը, փրոֆ. Տատրեան նաեւ երկու ժամ պատասխանած է եղած հարցումներուն, քանի գիտաժողովին հրաւիրուած էին Սպանիոյ զանազան համալսարաններէն 300 ուսանողներ որպէս ունկնդիր:

ՀՐԱՏԵԱՆ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հրատ մոլորակը հին ժամանակներէ միշտ մարդոց հետաքրքրութիւնը շարժած է: Բազմաթիւ պատմութիւններ յօրինուած են հոն ապրող արարածներու մասին որոնք յաճախ կանաչ գոյնով կը ներկայացուին: Անջրպետային հետազօտութիւնները վերջին տարիներուն լուրջ զարգացում արձանագրած են Հրատի ուսումնասիրութիւններով: Արդէն կ'ըսուի թէ հաւանական է որ 2014 թուականին հոն մարդ ղրկել կարելի կ'ըլլայ:

Գիտնականները կ'ըսեն թէ երբ առաջին մարդամեքենաները իջած են Հրատի վրայ, այդ մոլորակը կը նմանէր Լուսինին. ամէն կողմ փոշիով ծածկուած էր: Սակայն, յետագային 1970-ական թուականներուն, յայտնի եղած է որ Հրատի պատմութիւնը Լուսինէն շատ աւելի բարդ է: Նախապէս անոր մթնոլորտը աւելի բարձր ջերմաստիճան ունէր, աւելի խիտ էր: Հոն գետեր, նոյնիսկ ողողումներ կային: Կեանքը կարելի կը թուէր: Սակայն, շատ հեռաւոր շրջան էր ատիկա:

Հրատի հետազօտութեան աշխատանքը քսան տարուան ընդմիջումէ մը ետք, 1996-ին կրկին ձեռք առնուեցաւ եւ մեծաթիւ տեղեկութիւններ ապահովեց: Յաւելեալ աղբիւր եղան երկնաքարերու ուսումնասիրութիւններն ալ: Այդ բոլորին շնորհիւ յայտնի եղաւ որ առանց կեանքի մոլորակի թեզը վաւերական չէ: Գիտնականներ ստուգած են թէ կարծըւածէն աւելի մեծ քանակութեամբ ջուր կայ հոն եւ այդ ջուրը մակերեսին վըրայէն անհետանալէ ետք, ստորգետնեայ շրջանառութեան մէջ է: Կան տուեալներ որոնք մտածել կուտան որ քանի մը հըրաբուխներ կրնան օր մը ժայթքել. նոյնպէս, անակնկալ պիտի չըլլայ եթէ ստորգետնեայ ջուրերն ալ օր մը ժայթքին մակերեսէն:

Նկատի առնելով որ մանրէները կրնան անյարմար միջավայրերու մէջ ալ ապրիլ, ինչպէս՝ սառին, հիւլէական արտադրիչներուն, միջմոլորակային միջոցին մէջ, անհաւանական չըլլար Հրատի վրայ կեանքի վարկածը: Կրնան Երկրէն հոն փոխադրուած մանր օրկանիզմներ հոն ապրիլ: Թերեւս հրատեան մանրէներ հոն արդէն կ'ապրին: Այս մտածումը մարդամեքենայ մը ղրկելու գաղափարը կը ներշնչէ գիտնականներու. եթէ կարելի ըլլայ մարդամեքենայ մը ղրկել մակերեսին ջուր գտնուած մէկ մասին մօտ, ան կրնայ այդ ջուրէն նմոյշ բերել Երկիր:

Այս գաղափարը, սակայն, որոշ մտահոգութիւն կը պատճառէ այլ մոլորակներու վրայ մարդ ղրկելու կողմնակիցներուն: Այնքան ատեն որ մոլորակ մը կեանքէ զուրկ է, ատիկա կարելի է, սակայն երբ կեանք խնդրոյ առարկայ է, բնապահական փափուկ համակարգ մը խանգարելու վախը կը ծագի: Կարելի է մարդամեքենայ մը մանրէազերծել, բայց ոչ՝ մարդ արարած մը: Եթէ գիտական աշխարհը ամենայն վստահութեամբ փաստը ունենայ որ Հրատի վրայ կեանք կայ, կրնայ պահանջել որ մոլորակը միայն հեռուէն ուսումնասիրուի:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Յունիս 18-ին, իր մահկանացուն կնքած է գաղութին նուիրեալ դէմքերէն՝ Ստեփան Մովսէսեան: Ծնած էր Աֆիոն Գարահիսար 1921-ին, եւ դեռ երախայ ընտանիքին հետ փոխադրուած էր Յունաստան: 1947-ին մտած էր Հ. Յ. Դ. շարքերը եւ մինչեւ իր հիւանդութիւնը, շուրջ 40 տարի իր գործօն մասնակցութիւնը բերած էր ազգային, կուսակցական, եկեղեցական թէ մարդական ճիւղերուն մէջ: 15 տարի վարած է «Ազատ Օր»ի հաշուապահութիւնը: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունիս 19-ին Գոքինիոյ Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

***

ԱՅՆՃԱՐԻ «Հետուիկ» սրահին մէջ, Յունիս 23-ին, դաշնակի եւ ջութակի համերգ մը տուած են քոյր - եղբայր Մարիա եւ Մարտիկ Փալազեան: Երեկոյթին բացումը կատարելով՝ Յոլէր Շիպրտըմեան իր ուրախութիւնը յայտնած է Այնճարի մէջ ծլարձակող զոյգ պատանիներուն յաջողութեան համար: Անոնք ներկայացուցած են չահեկան յայտագիր մը, ուր տեղ գտած էին Պախի, Մոցարթի, Չայքովսքիի, Լիսթի, Փականինիի, Կոմիտասի գործերը:

ԹԱԼԱՍ

Թալաս աւան մըն է Փոքր Ասիոյ մէջ, Կեսարիայէն հինգ քիլոմեթր արեւելք. անիկա տարածուած է Սուրբ Բարսեղ Հայրապետի լերան արեւելեան բլուրներուն եւ ստորոտին: Ան ամփիթատրոնի ձեւ ունի՝ ապառաժներու վրայ բարձրացած տուներով, պատշգամբերով եւ նեղ ու ոլորուն փողոցներով, շրջապատուած գեղեցիկ այգիներով եւ պարտէզներով: Օդն ու ջուրը մաքուր են:

Նախաեղեռնեան շրջանին, Թալաս ունէր մօտաւորապէս 2200 տուն բնակչութիւն, որուն կէսը Յոյներ էին, ութ հարիւր ընտանիք՝ Հայերը, իսկ մնացեալները Թուրքեր էին:

Թալաս հինգ թաղերու բաժնուած էր. Վերի Թաղ, Վարի Թաղ, Պեքճիլէք, Թալասա Գայա եւ Քէշի Քէօյ: Հայերը բացարձակ մեծամասնութեամբ Վերի եւ Վարի թաղերուն մէջ կեդրոնացած էին: Վարի Թաղին մէջ կը գտնուէին Ս. Թորոս (Սուրբ Երրորդութիւն) եկեղեցին, աւետարանականներու ժողովարանը եւ Խուպէսէրեան, Արշակունեան եւ Աշըգեան վարժարանները. կային նաեւ յունական երկու եկեղեցիներ եւ մզկիթներ:

Վերի Թաղը զուտ հայաբնակ էր եւ գերիշխող դիրք ունէր. Սուրբ Բարսեղ Հայրապետի լերան բարձունքին թառած (ուրկէ ընդարձակ հորիզոնը կ'երեւէր մինչեւ հեռաւոր վայրեր), ակնապարար տեսարանով եւ գեղակերտ բնակարաններով, անիկա ինքն իր մէջ տեղացի հինգ գերդաստաններուն անուններով հինգ թաղամասերու բաժնուած էր. Կիւլպէնկ, Թիւրապ, Սէլեան, Ռէիս, Գարաման եւ Քեարպանլաչ: Հոն կը գտնուէին Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցին, մանչերու ու աղջիկներու առանձին Վարդ-Պատրիկեան վարժարանները, յունական եկեղեցին եւ ամերիկեան միսիոնարական հաստատութիւնները՝ իրենց եկեղեցիով, հիւանդանոցով եւ տղոց ու աղջկանց առանձին գիշերօթիկ վարժարաններով:

Թալասի մէջ Հայեր մնացին Մեծ Եղեռնէն ետք ալ. 1970-ական տարիներու տուեալներով հոն 150 Հայեր կը բնակէին:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.
ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

- Օղի մը կը ղրկե՞ս, - հարցուց Մարգար աղա, որ կը ջանար հիւրը պատուսիրել ամէն կերպով, յորմէհետէ իմացած էր, որ գայմագամին մտերիմ բարեկամն էր:

- Վա՛յ օղի՞ ալ ունիք այստեղ, - հարցուց Աստիկ զարմացած:

- Ինչո՞ւ չունենանք, դրամի շնորհիւ ամէն բան ունինք:

- Խմենք մէկ-երկու հատ:

Աղջիկ մը անմիջապէս ափսէն պատրաստեց քանի մը տեսակ աղանդերներով ու բերաւ երկու բարեկամներուն մէջտեղ դրաւ:

- Այսպէս ուրեմն, ապահո՞վ ես, որ պիտի յաջողիս մեզ քաղաք փոխադրելու, - հարցուց Մարգար աղա:

- Հարկաւ... մարդը շատ բարեկամ է ինծի:

- Բայց այդ Թուրքերը զարմանալի մարդիկ են, կը նայիս, որ հիմա քեզ չճանչնալ կը ձեւացնէ կամ պաղ ընդունելութիւն մը կ'ընէ:

- Ինծի ատանկ բան չկրնար ընել. ան իմ ով ըլլալս աղէկ գիտէ:

- Կամ թերեւս դրամ պահանջէ:

- Ատիկա կարելի է... ինչ որ է, իրեն բան մը կը վճարես:

- Թո՛ղ սա վրաններէն ազատիմ, անշուշտ կը վճարեմ:

- Մինչեւ քանի՞ ոսկի վճարելու տրամադիր ես:

- Քսան ոսկի կուտամ, անկէ զատ ալ ամիսը տասը ոսկի կը վճարեմ, եթէ գիս հանգիստ թողու Երէյլիի մէջ:

- Ես այդ գործը տասը ոսկիով կ'ընեմ, ամսականն ալ հինգ ոսկիի կը կապեմ: Վաղը առտու կանուխ իրեն քով երթալուս պէս առաջին գործս այդ կ'ըլլայ... միայն թէ դրամը քովս պատրաստ ըլլալու է, որպէսզի շուտ մը գործը լմննայ:

- Այդ դիւրին է, - ըսաւ Մարգար աղա՝ ոտքի ելլելով եւ վրանին մէկ անկիւնը դրուած սնտուկի մը քով երթալով:

Աստիկի աչքերը ուրախութենէ շողացին: Հասկցաւ, որ Մարգար դրամը բերելու գացած էր:

Արդարեւ, սնտուկը բացաւ եւ մէջէն քսակ մը հանելով՝ տասը հատ դեղին ոսկի առաւ ու բերաւ Աստիկի յանձնեց, որ զանոնք անփոյթ շարժումով մը բաճկոնակին գրպանը տեղաւորեց:

- Աման, Աստի՛կ էֆէնտի, յոյսս քու վրադ է, - ըսաւ աղաչաւոր ձեւով մը:

- Դուն գործը եղածէն սեպէ եւ պատրաստութիւններդ տես վաղը փոխադրըւելու համար: Միայն թէ ուրիշ խնդիր մը կայ: Այս վրաններու սահմանէն անցնելու եւ քաղաք երթալու խնդիրը, բայց դրամի զօրութեամբ այդ ալ կարելի է եղեր:

- Ես կը կարգադրեմ ատիկա: Պահապաններուն մեծը կը ճանչնամ եւ անոր միջոցաւ քանի մը անգամ քաղաք գացած - եկած եմ, հիմա կը կանչեմ եւ քու մասիդ կը խօսիմ, քանի մը մէճիտիէով գործը կը լմննայ:

- Բայց ես աւելորդ դրամ չունիմ վրաս, - ըսաւ Աստիկ, - իմ դրամներս չգողցնելու համար փոստային յանձնած եմ, որպէսզի Երէյլի հասնելուս ստանամ, չէմ գիտեր թէ եկա՞ծ է, թէ ոչ, վաղը փոստային պիտի հասկնամ:

- Ցանըմ, Աստի՛կ էֆէնտի, քանի մը մէճիտիէին խօսքը կ'ըլլա՞յ, ես կուտամ:

- Լա՛ւ, յետոյ ձեզի կը վերադարձնեմ, երբոր դրամներս գայ:

- Պարապ խօսքեր մի՛ ընէք:

Եւ Մարգար աղա իր տղուն դառնալով՝ ըսաւ.

- Միհրա՛ն, գնա Ահմէտ չաւուշը հոս կանչէ:

Տղան հեռացաւ եւ քառորդ ժամ ետքը վերադարձաւ՝ հետը բերելով մօրուսաւոր, խոշոր մարդ մը՝ ձեռքը խարազան մը բռնած եւ մէջքը րէվոլվէր մը խոթած:

- Հրամմեցէ՛ք, Ահմէտ չաւուշ, բարի՛ եկաք, նստեցէք, օղի մը խմեցէք, - ըսաւ Մարգար աղա՝ ոտքի ելլելով եւ գորգին վրայ տեղ պատրաստելով:

Ահմէտ չաւուշ ծալապատիկ տեղաւորուեցաւ ափսէին քով:

Մարգար աղա փութաց սիկառէթ մը հրամցնելու եւ օղիի գաւաթը լեցնելու:

- Այս էֆէնտին նո՞ր եկած է, - հարցուց Ահմէտ չաւուշ՝ Աստիկը ցոյց տալով:

- Այո՛, - պատասխանեց Մարգար աղա, - այս էֆէնտին շատ նշանաւոր անձ մըն է եւ մեր գայմագամին ալ սերտ բարեկամն է եղեր:

- Ուրկէ՞ կու գաս, - հարցուց Թուրքը՝ Աստիկի դառնալով:

- Գոնիայէն, - պատասխանեց Աստիկ, - ուղղակի քաղաք պիտի երթայի, բայց սխալմամբ այս վրանները եկայ եւ հոս մնացի... չէի գիտեր, որ հոս մտնողը դուրս չի կրնար ելլել:

- Դուն հոգ մի՛ ըներ, մեր Ահմէտ չաւուշը քեզի դուրս կը հանէ, - ըսաւ Մարգար:

- Առաջ ըլլար նէ՝ բան մը կ'ընէինք, բայց հիմա շատ խստացած է, - ըսաւ Ահմէտ:

- Դուն ուզես նէ՝ կ'ընես:

- Ետքը իմ գլուխս ալ փորձանք կու գայ:

- Մարդ չիմանար: Մենք քեզի գոհ կ'ընենք:

- Խնդիրը այն է, որ այս միջոցիս Հայերուն դէմ նոր հրամաններ եկած են:

- Մեր Աստիկ էֆէնտին արդէն սխալմամբ աքսորուած է:

- Պէտք եղածը հեռագրած եմ Ներքին գործերու նախարարութեան եւ այսօր - վաղը պատասխանի կը սպասեմ կոր:

Նոյն միջոցին Մարգար աղա ծռեցաւ չաւուշին ականջին եւ ցած ձայնով ըսաւ.

- Շատ կ'աղաչեմ, սա գործը տես, ինծի ալ բարիք մը ըրած պիտի ըլլաս, որովհետեւ գայմագամ պէյին պիտի բարեխօսէ, որպէսզի քաղաք փոխադրուիմ ընտանիքով:

- Կ'ընեմ, բայց ոսկի մը կ'առնեմ, - ըսաւ չաւուշը՝ նոյնպէս ցած ձայնով:

Մարգար աղա կամաց մը ոսկի մը սահեցուց պահապանին ձեռքը:

Աստիկ աչքին ծայրովը տեսած էր ամէն բան եւ հասկցած էր, որ խնդիրը կարգադրուած է:

Դեռ բաւական ժամանակ օղի խմեցին, մինչեւ որ արեւը մարը մտաւ:

Չաւուշը ոտքի ելաւ եւ Աստիկի դառնալով՝ ըսաւ.

- Քալէ՛, տեսնենք:

Աստիկ բարեւեց Մարգար աղան եւ հեռացաւ Ահմէտին հետ:

Հազիւ յիսուն քայլ առած էր, երբոր Արշաւիր դէմը ելաւ:

- Ո՞ւր այսպէս, - հարցուց:

- Գործը կարգադրեցի, քաղաք կ'երթամ կոր, - պատասխանեց Աստիկ:

- Երթաս բարով:

- Դուն հոգ մի՛ ըներ, ես անգամ մը գայմագամը տեսնամ, քու մասիդ ալ կը խօսիմ եւ թերեւս յաջողիմ քեզ Պոլիս վերադարձնելու:

Այս ըսելով՝ բաժնուեցաւ Արշաւիրէն ու չաւուշին հետ ճամբան շարունակեց:

(Շար. 270)

(Շար. Ա. էջէն)

վաւերագրերը, որոնք որպէս ցեղասպանութեան փաստ կը գործածուին Հայերու կողմէ: Ըսուածը այն է թէ գերմանեւթուրք վերոնչեալ միութիւնը ակադեմական հետազօտութիւն կը տանի Հայերու ցեղասպանութեան պնդումներուն դէմ: Կ'ուսումնասիրուին Լեփսիուսի փաստաթուղթերը որոնց մասին կ'ըսուի թէ պատչաճեցումներու ենթարկուած են, ոչ միայն 1915-ին կատարուածին մէջ Գերմանիոյ դերը նուազեցնելու, այլեւ Հայերու ի նպաստ եւ հակաթուրք պատկեր մը տալու համար: Նոյնիսկ Լեփսիուս կ'ամբաստանուի փաստաթուղթերու վըրայ գեղծարարութիւն ըրած ըլլալով: Ծ. Խօզկէօնիւլ բացատրած է թէ 1915-ի պատահարները «հարազատ բնագիրներ»ու մէջ կը ներկայանան որպէս «Հայերու ապստամբութեամբ երկու կողմէն սկիզբ առած եղերական դէպքեր», մինչ Լեփսիուսի թողած փաստաթուղթերը կատարուած պատչաճեցումներով եղածը կը ներկայացնեն որպէս Երիտասարդ Թուրքերու կողմէ ծրագրուած Հայերու բնաջնջումը որուն զոհը եղած են ամբողջովին անմեղ Հայեր:

Ըստ «Թիւրքիյէ» թերթին (Յուլիս 25) այս «գիւտը» ըսել կուտայ Թուրք բժիշկին թէ մօտ ատենէն Լեփսիուսի փաստերն ալ Արամ Անտոնեանի փաստերուն նման պատմութեան պիտի անցնին ու ցեղասպանութեան հայկական պնդումներուն վերջին լուրջ յենարանն ալ պիտի փուլ գայ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Եւրօ Պր. Անիք Սարաֆեանէ:

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

C H E R C H E

pour l'Etablissement de Montmorency

U N D I R E C T E U R

ou

U N E D I R E C T R I C E

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de

M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 28 juillet à 9 heures 30

«CHANTS SACRES ARMENIENS»

interprétés par la Chorale de Musique Sacrée d'Erevan, avec les commentaires de Jean-Pierre Mahé, membre de l'Institut, et d'Aram Kerovpyan, directeur du Chant Liturgique Arménien («AKN»).

Pensez dès maintenant à réserver votre journée du

Dimanche 15 Septembre

pour participer à la

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par **l'Orchestre « S P I T A K »**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel

(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
- **Divine Liturgie à 11h.**
- **Repas**
- **Musique par l'orchestre «SPITAK»**
- **Jeux pour les enfants**
- **Tirage de la tombola**

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	: 01.43.76.67.37
Mme Baghdassarian	: 06.14.74.92.97
C.B.A.F.	: 01.48.24.46.57
Mme Madoyan	: 01.46.45.15.11
Mme Hakimian	: 06.19.21.18.36

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյին) 19€

Դիմել «Յ Ա Ռ Ա Ջ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ:

— H O M — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաքաղով

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 27-28
SAMEDI - DIMANCHE
27-28 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·480 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·480

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանը դատապարտեց Ֆրանսան Մորիս Փափոնի դատին կապակցութեամբ, այն պատճառաբանութեամբ որ անոր դատը անաչառ չէ եղած: Դատաւորները գտան որ, Փափոն արգելքի մը բախած էր դատարան ներկայանալու իր իրաւունքէն: Ֆրանսական իրաւական կարգադրութիւն մը որ, ներկայիս ջնջուած է, կը պարտադրէր ամբաստանեալի մը որ որպէս բանտարկեալ ներկայանայ Վճռաբեկ Ատեանին իր դիմումին նախօրեակին, ինչ որ Փափոն չէր ըրած 1999-ին եւ ուրեմն զրկուած էր Բեկանիչ Ատեանին դիմելու իր իրաւունքէն: Այս որոշումը չի նշանակեր որ Փափոն ազատ կրնայ արձակուիլ, բայց դուռ մը կը բանայ վերանայելու իր դատը եւ ի հարկին նոր դատ մը ունենալու: Նման դիմում մը պիտի ընեն իր փաստաբանները: Տուժող կողմը (հրեայ ընտանիքներու անդամներ) վրդոված է. կը խորհին որ Փափոն իր պատիժը պէտք է կրէ: Փափոն 92 տարեկան կ'ըլլայ ի մօտոյ եւ առողջական ծանր վիճակի մէջ է: Ֆրանսայի Արդարութեան նախարարը կը գտնէ որ Եւրոպական Ատեանին վճիռը հետեւանք պիտի չունենայ: Այս յայտարարութիւնը ըրած է հանգստացնելու համար տեղահանուած Հրեաներու ընտանիքները:

ԹՈՐՈՆԹՕ հաւաքուած 400 հազար երիտասարդներուն միացաւ Պապը, Յուլիս 25-ին, 24 ժամ հանգստանալէ ետք, արտակարգ խանդավառութիւն ստեղծելով: Լիբանանցի պարմանուհի մը բացագանչած է «Աշխարհին աղն ու լոյսն էք»:

Ժ.-Փ. ՌԱՖԱՐԷՆ յայտարարեց թէ ելեկտրականութեան եւ դրոշմաթուղթի յաւելում պիտի չըլլայ 2002-ին, նաեւ վարչապետը ո՛չ կ'ըսէ նոր յաւելումներու: Կը հաստատուի որ խոր համերաշխութիւն մը չի տիրեր նոր կառավարութեան ծոցը: Արդէն Տնտեսական եւ Ելմտական նախարարը՝ Մէր բաւական տարակարծութիւններ ունի Պիւտճէի ենթանախարարին հետ եւ իրենց հակասական յայտարարութիւնները զարմանք պատճառած էին:

ԷՃԷՎԻԹ յայտարարած է Յուլիս 25-ին, որ իր երկիրը կորսնցուցած է Եւրոպական Միութեան իր համարկումի գործընթացը, կանխահաս ընտրութիւններու որոշումին պատճառաւ: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, աւելցուցած է որ այդ կարելիութիւնը կորսուած կը թուի մինչեւ որոշ կէտ մը: Եւրոպական բազմաթիւ երկիրներ վախ ունին որ անդամակցութեան Թուրքիոյ թղթածրարը յաւիտենապէս «սառած» մնայ եթէ Անգարա ճշգրիտ ժամանակացոյց մը ձեռք չձգէ թէքնիք վիճարանութիւններու համար մինչեւ տարւոյն վերջ:

ԳՈՐՍԻՔԱՆ տարակարծութեան պատճառ դարձած է Ներքին նախարար Ն. Սարքոզիի եւ Տեղական Ազատութեանց պատուիրակ նախարար՝ Փաթրիք Տէվէճեանի միջեւ: Արդարեւ, Սարքոզի որ Յուլիս 26-27-ին Գորսիքա կ'երթար, «ի՛ր» հարցը կը նկատէ Գորսիքան եւ գործելակերպի իր ազատութիւնը կը պահանջէ. Լիպերասիոն (Յուլիս 26) դիտել կու տայ, որ ի վերջոյ, Սարքոզի իրեն ենթակային հետ է որ ամէնէն աւելի դժուարութիւն ունի իր ինքնավարութիւնը արժեւորելու համար այդ թղթածրարին կապակցութեամբ: Մայիս 12-ին, Փ. Տէվէճեան յայտարարած էր որ Գորսիքան, անշուշտ, իր ճիւղին մաս կը կազմէ, նոյն ձեւով արտայայտուած էր Յուլիս 17-ին ալ յայտարարելով թէ.- «օրէնքը պիտի գործադրուի» (2002, Յունուար 22-ի) եւ 48 ժամ ետք ալ կ'աւելցնէր.- «Փորձի շրջանի մը իրաւունքը կու տանք, որ թոյլ կու տայ Գորսիքացիներուն իրենց առանձնայատկութիւնները զարգացնել: Եթէ Գորսիքա կ'ուզէ իր երկու նահանգները համախմբել շրջանին մէջ, պիտի կարենայ ընել»: Տէվէճեանի մէկ խորհրդականը կ'ըսէ. - «Երկու անձերը ամէն բան կ'ըսեն իրարու, ոչինչ կը պահեն: Փաթրիք գիտէ նոյնպէս որ կամուրջի միայն մէկ գլուխ կայ եւ ի՛րը չէ»:

ԻՍՐԱՅԷԼ կը ջանայ, զանազան ձեւերով մոռցնել տալ Գազայի ժողովրդական թաղամասին վրայ գործած իր յարձակման հետեւանքները, բայց եւ այնպէս Պաշտպանութեան Նախարարը Էլիէզէր արդարացուցած է գործողութիւնը յայտարարելով թէ «Համասի ղեկավարը՝ Սալահ Շեհատէ կը ծրագրէ ամէնէն մեծ ոճրափորձը զոր Իսրայէլ տեսած

(Շար.ը Դ. էջ)

Հ. ԱԼԻԵՒ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ազրպէյճանի նախագահը Հ. Ալիեւ վերջերս ընդունելով իր երկրին լրատուիչներու ներկայացուցիչները, լայն բացատրութիւններ տուած է զիրենք հետաքրքրող հարցերու մասին: Տեղական թերթերը Յուլիս 23-ին եւ 24-ին ծաւալուն արձագանգներով անդրադարձած են անոր ըսածներուն:

Հոն, բնական է որ տեղ գտած է նաեւ Ղարաբաղի խնդիրը: Անդրադառնալով Մեղրիի շրջանը Ղարաբաղի հետ փոխանակելու հարցին, Ալիեւ ըսած է թէ հայկական նման առաջարկի մը պարագային զայն քննարկելու Բաքուի պատրաստակամութիւնը դիւանագիտական արտայայտութիւն էր: Ինք վստահ է որ այդ տարբերակը իրատեսական չէ, Հայաստան չի համաձայնիր նման բանի: Ըսած է թէ նոր չէ այդ նիւթը, տարիէ մը ի վեր կը քննարկուի, թէ Ս. Սարգսեան յայտարարած է թէ Հայաստան Մեղրին չի տար եթէ փոխարէնը Ազրպէյճանի կէսն ալ ունենալու ըլլայ:

Պատասխանելով Մեղրիի փոխարէն Ղարաբաղը տալու իրեն վերագրուած հակումին քննադատութեան, Ալիեւ բացատրած է թէ բանակցութիւններու ատեն կրնայ որեւէ բան ըսել, խօսակիցը նեղ կացութեան մատնելու համար, բայց բան մը ըսել ու ընել նոյն բանը չեն:

Ազրպէյճանի նախագահը տարածքներու փոխանակման հարցին նախորդ փուլերուն մասին ալ խօսած է, ըսելով որ Սախարովի Բաքու այցին նիւթ եղած է ան, բայց Ազրպէյճան չէ համաձայնած: Նոյն տարբերակին մասին իրեն խօսած են Թուրքիոյ նախկին նախագահները Էօզալ ու Տէմիրէլ, նաեւ Արտաքին գործերու նախարար Հ. Ջէթին, բայց Ազրպէյճան միշտ մերժող կեցուածք ունեցած է:

Հետաքրքրական է Ղարաբաղի մասին Ալիեւի այն նշումն ալ թէ ինք ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի, Ազրպէյճանի Գերագոյն Խորհուրդի եւ Մոսկուայի պաշտօնավարութեան շրջաններուն ամէն ինչ ըրած է Ղարաբաղի ժողովրդագրական պատկերը փոխելու համար: 1991-ին երբ որպէս Նախիջեւանի երեսփոխան Ազգային Ժողովին մէջ ելոյթ ունեցած է, ըսած է ի միջի այլոց որ «Լեռնային Ղարաբաղը կորսուած է»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 25 / 26)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ. 27-ի դատավարութեան Յուլիս 25-ի նիստին ատեան ներկայացած է Ազգային Ժողովի նախագահը Ա. Խաչատրեան, որպէս տուժող: Ան Ազգային Ժողովի շէնքին տրուած վնասին որպէս հատուցում, 10 միլիոն դրամի պահանջ դրած է, ըսելով թէ այդ գումարը պէտք է գանձուի ահաբեկիչներէն:

Տուած վկայութեան ընթացքին ըսած է թէ դէպքին օրը տեսած է Յունանեաններուն դահլիճ մուտքը, բայց ոչ՝ սպանութիւններու պահը, քանի որ ինք ալ ձեռքէն, ոտքէն ու գլուխէն վիրաւորուած էր: Նկատած է թէ ոճրագործներէն Կ. Յունանեան որքան լաւ կը կրակէր մէկ ձեռքով: Ահաբեկիչներուն ընթացքը իրեն այն տպաւորութիւնը գործած է թէ իրենց ըսուած է երթալ, սպաննել, յետոյ զիրենք զրկողները կը հասնին: Ըսած է թէ սպանութիւնները նպատակային եղած են, ուղղուած պետականութեան դէմ:

Նոյն օրը վկայած է նաեւ երեսփոխան Գագիկ Մինասեան:

***

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆ ՀԱՅԵՒՌՈՒՍ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի, Աւստրիոյ, Մոլտովայի, Մալթայի, Թուրքիոյ, Եթովպիոյ դեսպաններուն հաւատարմագրերը ընդունելու արարողութեան ընթացքին նախագահ Վլատիմիր Պուտին ըսած է թէ Ռուսաստան մտադիր է ամրապնդելու Հայաստանի հետ պատմականօրէն ձեւաւորուած դաշնակցային յարաբերութիւնները, զարգացնել քաղաքական երկխօսութիւնը, տնտեսական կապերը եւ ՀԱՊ-ի շրջանակներուն մէջ հզօրացնել փոխադարձ գործակցութիւնը: Ան համոզում յայտնած է որ նման մօտեցում կը նպաստէ թէ՛ երկու երկիրներու շահերուն, թէ՛ Կովկասեան կայունութեան եւ խաղաղութեան:

***

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑՆ Է

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան պատասխանելով հարցումներու, ըսած է թէ ԼՂՀ-ի ճանչցուած չըլլալը երկրին զարգացումին համար լուրջ խնդիրներ կը ստեղծէ. առկա չի կրնար այդպէս շարունակուիլ: Քաղաքական կարգաւորումը երկու կողմէն ընդառաջող քայլեր կ'ենթադրէ եւ եթէ Ազրպէյճան չհրաժարի իր քանդիչ կեցուածքէն, ԼՂՀ-ը կրնայ Հայաստանի կողմէ ճանաչումի հարցը դնել, ինչ որ միջազգային ճանաչումի ճամբուն առաջին քայլը կ'ըլլայ:

Ա. Ղուկասեան անդրադարձած է Հիւսիսային Արցախի խնդիրին ալ. այդ մէկը քանիցս արծարծուած է լուծումի բանակցութիւններուն, նաեւ Մինսկի խումբի շրջանակներուն մէջ:

Վերադառնալով միջազգային ճանաչումի հարցին, նախագահը շեշտած է թէ առկա իրենց ռազմավարական խնդիրն է. առաջ քով իրենց համար կենսական են իրաւական, ժողովրդավարական պետութեան կառուցումը, քաղաքացիական հանրութեան մը կազմաւորումը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄՈՍԿՈՒԱ–ԿԻԵՒ ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ԴԻԱԿՈՅՏԻ ՄԸ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄ

Ուկրանական Ապստամբական Բանակին մրցոտները, որոնք մինչեւ 50-ական թուականներու սկիզբը պայքարեցան իրենց երկրին անկախութեան համար, պարզապէս դաւաճաններ են եւ կրկին կը թունաւորեն Ռուսաստանի եւ Ուկրանիոյ յարաբերութիւնները: Կարմիր բանակին համար, այս կատաղի ազգայնականները, որոնք մերժեցին ձուլուիլ խորհրդային տարածքին մէջ, ոճրագործներ էին զորս հարկ էր մաքրագործել, ժամ առաջ: Նացիներուն համար, անոնք «Մոսկուայի ծառայ հրեայ պոլշեւիկներ էին» զորս հարկ էր մաքրագործել որեւէ գինով: Երկու բռնատիրութիւններու բանակները ծանր կորուստներ կրած են այս կռիւներուն պատճառաւ: Հարցը այժմէական բնոյթ առած է յանկարծ, ուկրանական կառավարութեան մէկ ծրագրին պատճառաւ: Արդարեւ, Կիեւ կ'ուզէ վերահաստատել անոնց պատիւը եւ Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարը Իգոր Իվանով «հակառուս արշաւ մը» կը տեսնէ այդ ծրագրին մէջ, բայց, ուկրանացի իր պաշտօնակիցը կը հակադարձէ, ըսելով՝ «մեր Պետութեան ներքին հարցն է»: Այսօր, Ուկրանիա, որ «կատու մուկի» խաղ մը կը խաղայ ՕԹԱՆ-ի եւ Ռուսաստանի միջեւ, կ'ուզէ բարոյական դարմանում մը կատարել եւ դիւրին չէ: Եթէ նախկին ռազմիկի կարգավիճակ շնորհէ այդ բանակէն քանի մը հարիւր վերապրողներուն, մթնոլորտը աւելի պիտի լարուի, քանի Ուկրանիոյ 51 միլիոն բնակիչներուն 22%-ը ռուս է:

Այս ցաւոտ հարցը կրկին երեւան ելած է Յուլիս 22-էն ի վեր, երբ, Տերնոպիլի կեդրոնական հրապարակին վրայ (երկրին արեւմտեան շրջանը), յայտնաբերուած են ստալինեան հալածանքներու զոհերու ոսկորները: Տարիէ մը առաջ ալ, մինչ որոշ աշխատանքներ կը տարուէր, Լվով քաղաքին մօտ, վանքի մը մէջ, պեղումներ մը նկուղի մը մակերեսին բերած է 225 նախկին ռազմիկներու կմախքները, անոնց մէջ 80 մանուկներ: Բոլորն ալ զոհ ԷՆ-ՔԱ-ՎԷ-ՏԷ-ի (ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի նախահայրը):

«Մոնտ»ի աշխատակիցը, որ այս լուրերը կու տայ, իր գրութիւնը կը վերջացնէ այսպէս, ոգեկոչելով այդ 80 մանուկները որոնք «իրենց զանգիր գերեզմանէն, կ'աղաղակեն ճշմարտութիւն մը, որ չուզեր մեռնիլ»:

***

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Յուլիս 24-ին Ախալքալաքի շրջանին մէջ շրջանային վարչութեան առաջին նիստին կատարուած է նախագահի ու քարտուղարի ընտրութիւնը: Փակ, գաղտնի քուէարկութեամբ վեց ամսուան համար նախագահ ընտրուած է Սաշա Ղոմաջեան, իսկ քարտուղար՝ Արարատ Բեգրակեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստան այցելութեան գալդ քեզի համար անցեալիդ հետ հաղորդութիւն մըն է հոգեկան: Ամէն ինչ հոս՝ _ հողը, ջուրը, քարը, օդին _ արտակարգ ուժականութիւն մը կը ներփակեն իրենց մէջ: Աչքդ կը դիտէ, իսկ միտքդ ակամայ կը սուզուի անցեալիդ պատմութեան մէջ, քեզ տանելով երբեմն մինչեւ ընդերքը արմատներուդ: Մտային ճամբորդութիւններու ոլորտին մէջ կը զգաս ինքզինքդ:

Ներկայի իրականութիւններէն անդին (որոնք երբեմն չեն խանդավառեր քեզ) գալիք օրերու այլ իրականութիւններ կը պարուրեն ներաշխարհդ, կը յուսադրեն քեզ, մտածումներդ անգոյ աշխարհի մը մէջ փոխադրելով: Յոյսը կը տիրապետէ ներսիդ: Վերազարթնումներ կը զգաս մէջդ: Նոր դէմքեր ու դէպքեր կը ցցուին՝ տեսածներուդ ու ներկային ընդմէջէն: Կը խօսին քեզի տարբեր լեզուներով ու վեր կը մղեն քեզ այս ճզմիչ մակերեսէն, որ նիւթապաշտ է ու անձնակեդրոն: Կը յուսաս: Ու ակամայ կը մտածես _ «արդեօք այս հոգեվիճակդ խաբկանքի՞ մը արդիւնքն է»: Վստահ չես: Չես ուզեր անստուգութեան մէջ մխրճել ինքզինքդ: Ու կը քալես...

Տարօրինակ տխրութիւն մը սակայն, անմխիթար բաւիղներու մէջ կ'առաջնորդէ քեզ, որոնց անտեղեակ ես դուն: Կ'ուզես հաշտուիլ ներկային հետ, _ տեսածներուդ ու լսածներուդ, հետ, _ որոնք օրն ի բուն կը մրճահարեն միտքդ, երազէն դէպի իրականութիւն մղելով քեզ: Հոգեկան եւ մտային յարատեւ պայքարներու մէջ ես: Ողջ էութեամբդ կը վերադառնաս ներկային: Նոյն հմայքը սկիզբի չես զգար: Հիասթափութիւն մը կը համակէ հոգիդ, հակառակ իրողութեան, որ ներկան ալ խանդավառութեան արժանի գործեր ունի կատարած: Ճիգեր ունի տեսանելի: Կը ճգտիս կրկներեւոյթներ փնտռել, պուտ մը անցեալ ոռոգել 1988_ի տարիներէն, խիզախութիւններ մտաբերել, հայրենասիրութիւն, ազգաշինութիւն, անձնազոհութիւն, ու կ'իյնաս լաբիւրինթոսային ոլորտներու մէջ: Բազմաճիւղումներու մէջ ես, անելներու: «Էս էլ կ'անցնի», կ'լսես տեղական չեչտով, ու կը խառնուիս հետզհետէ նօսրացող ժողովուրդիդ մէջ:

Հարցումներ ու վերստին հարցումներ կ'ալեկոծուին մէջդ: Զանոնք գոհացնելու պերճանքը չունիս: Անզօր ես ու անտեղեակ: Քեզմէ անջատ, քեզմէ անկախ ճշմարտութեան մը մէջ ես: Ամէն ինչ տարօրինակ կը թուի քեզի, հակառակ իրականութեան մէջ չնչելուդ: Ինչուներու տարափը գանկիդ մէջ կը քալես քաղաքի մայթերէն: Չես յանդգնիր փողոց իջնել: «Օտար» կը զգաս, հակառակ քաղաքի բանալիներէն մէկը գրպանիդ մէջ ամուր մը պահ դրած ըլլալուդ: Հակառակ ունեցած տեղական անցագրիդ:

Նորաձեւ այլանդակութիւններու ականատեսը կ'ըլլաս: Դրդապատճառները նիւթականէն անդին չես տեսներ: Հոգիդ կ'արիւնի ի տես այս բոլորին, բայց կը շարունակես քալել...

Ծաւալուն, անխօս եկեղեցի, որ իր արտաքինով կարծես կ'ուզէ փչխել վրադ, բայց չի յաջողիր: Քարէն անդին են քու մտահոգութիւններդ: «Միլիոններու վատնում, _ կը մտաբերես, _ անգործ ու անկերպարան, յաճախ հացի կարօտ ժողովուրդիդ սրտին վրայ կառուցուած»: Հոգեկան սնունդ՝ փոխան կենարար սնունդի: Ցասումդ զսպած կը մտնես ներս: Կ'ուզես ներամփոփուիլ ու չես յաջողիր: Քիչ առաջ մուրացկաններ վրդովեցին քեզ: Բնազանցական աժան խօսքեր կը լսես խորանէն: Ականջներդ կը յոգնին անոնցմով: Կիներ են ունկնդիրները, ոմանք սեւազգեստ, լաչակաւոր: Այրեր շատ չես տեսներ: «Առէ՛ք, կերէ՛ք, այս է իմ մարմինը»: Լաչակաւորները հերթով կը մօտենան պարարտատես պատարագիչին: «Անօթի» են հոգեւոր խօսքին: «Գէթ վերացական սնունդով թող սնանին», կը մտածես, ու ինքզինքդ դուրս կը նետես աղօթավայրէն: Մինակ չես, համախոհներդ շատ են դուրսը, գործակիցներդ սակայն, չկան, գրեթէ անգոյ են: Ու կը շարունակես քալել առանձին...

Ներկայութիւն մը չես դուն արենակիցներուդ մէջ: Զակերտաւոր «օտարական» մըն ես, հինէն մնացած, հնգատառ ու անպատկառ բառով մը խարանուած ճակտիդ: Բայց չես յուսահատիր: Ցուցալի հոգիներ կը փնտռես: Տաք սրտեր: Թէեւ առանձին՝ բայց կը շարունակես քալել: Ապրիլ կ'ուզես ու մանաւանդ ապրեցնել: «Վերջ խեղկատակութեան, կեղծաւորութեան, փոքրոգիութեան», կը մտածես ու ակնարկդ կը սեւեռես ձիւնափառ Արարատին: Կարծես վերջին յոյսդ ըլլար ան:

Նայուածք մը եւս կը նետես աղօթավայրին վրայ: Հեռու ես այժմ իրմէ: Զանգուածային կերպարանքը տակաւին կը ճնշէ վրադ: Ան կը տիրապետէ նաեւ քաղաքին վրայ, մակերեսաբար՝ ո՛չ էութեամբ: Ակամայ կը մտաբերես առաջին քրիստոնեայ ազգ կոչուիլդ: Անոր զաւակը ըլլալուդ պատրանքը կը մորմոքէ հոգիդ: Քիչ առաջուան լսած առ երեսային խօսքերը, դողի մը նման կ'անցնին ողնաշարէդ: «Քրիստոնէութիւն: Մարդասիրութիւն: Անդրանիկ ազգ»:

Ճամբուդ երկայնքին՝ վրդովեցուցիչ պատահարներ: Մայրեր՝ երեխան գրկին, պատանիներ ու պարմանուհիներ, խըռպոտ ձայնով պառաւներ, երիտասարդ աղջիկներ՝ սիկարէթը իրենց ձեռքին, փողոցին մէջ կամ մայթին կանգնած, պաղատագին կեանք կ'աղերսեն անցորդներէն: Յոյս: Միւսներուն նման չես կրնար անտարբեր անցնիլ անոնց առջեւէն: Հայ ես: Արիւն ունիս ու պատիւ: Կը ցաւիս: Կ'ընդվզիս: Անգամ մը եւս, այս անգամ կամայ, կը մտաբերես 1700_ամեակի ներփակած անտեսանելի ոգին, որուն բացակայութիւնը վկայեցիր քու իսկ ներկայութեամբ, կազմակերպիչներու բերնով ու յատկապէս իրենց կատարած գործով: Գործ, որ առընչուած չէր ոգիին հետ: Ազգային ու յատկապէս կրօնական գիտակցութեան բարոյական պակասը, այդ օրերուն, զգացիր մթնոլորտին մէջ: Ինկարկումներու եւ խընկարկողներու երբեք չես հաւատար դուն: Հոն էին անոնք սակայն, այս քաղաքին մէջ կամ այլուր:

Շատ բաներ յստակ չեն քեզի համար: Անոնք՝ անստոյգ խորհրդաւորութիւն մը ունին իրենց գործելակերպին մէջ: Քեզի պէս «դրսեցիի» մը համար դժուար է հասկնալ այս բոլորը: Քաղաքացին, անձը, հոս դադրած է առաջնահերթութիւն ունենալէ: Ցետին մտասեւեռում մըն է ան: Թէ ովքե՞ր են բուն կառավարիչները երկրին, քեզի համար դժուար է հասկընալը: Իրարահաջորդ լծակիցներ շատ կան: Ու անըրախ կերպով ալ կը գործեն: Կը գործեն ինքնածառայութեան դիտաւորումներով: Կեդրոնաձիգ ու յախուռն: Երկրին բուն տէրը՝ ժողովուրդը, գրեթէ ձայնազուրկ է, լուսանցքային, եւ ամէն տեսակէտով ընկճուած: Աչքառու է այս մէկը քեզի համար:

Հայրենիք կառուցելը՝ ազգային գաղափարախօսութիւն արմատաւորել կը նշանակէ: Ձեռք _ ձեռքի, ուս _ ուսի տալով է, որ կրնայ իր նպատակին հասնիլ ան: Անձնական ու խմբակցական շահերը պէտք չէ նպատակի վերածուին հոն: «Ժողովրդին հետ, ժողովրդին համար» չինի՞չ գաղափարախօսութիւնը, այլեւս իմաստազուրկ դարձած է, չըսելու համար հակաժողովրդական: Նորութիւն՝ ի նպաստ ժողովրդին, գրեթէ գոյութիւն չունի: Նորութիւնը՝ անձնակերտումն է եւ ո՛չ թէ ազգակերտումը:

Բայց դուն Հայաստան եկած ես ուխտի: Եկած ես նաեւ հասկնալու, ըմբռնելու: Նոյնանալու անոր արմենական ոգիին հետ: Իր հետ եղբայրանալու: Իրաւ հայուն հետ սիրտ սրտի տալու: Գօտեպնդուելու: Անչինիչ գոգոոցներէն հեռու մնալու:

Ինչպէս միշտ, երակներուդ մէջ անցեալդ է որ կ'եռայ նաեւ հոս: Միս ու ոսկոր, դէմք ու նպատակ կը դառնայ: Սա դիմացի իրաւ օտարականը, վստահ, չի զգար այս բոլորը: Անխղճահար կը նայի փողոցի աղերսող էակին վրայ, քմծիծաղով մը, ու սնափառ գոհունակութեամբ ձեռքը գրպանը կը տանի, քանի մը տասնեակ դրամներով կը վարձատրէ զինք յամառօրէն հետապնդող աղերսողը ու կ'անցնի: Ուրիշ օտարական մը կը նայի Զուարթնոցի աւերակներուն՝ ինչպէս պիտի նայէր Աթէնքի Ակրոպոլիսին, առանց խռովքի ու հիացումի: Զբօսաշրջիկի մը յատուկ վիճակ, սովորութիւն, որուն անծանօթ ես դուն:

Դուն տէրն ես այս հողին, ջուրին, քարին ու անոնցմէ բխող ոգիին, յաւերժին: Դիւրազգած, փխրուն, անիրաւուած ու տարագիր, սփիւռքահայ մըն ես դուն, հինգ տառերով անարգական դըրոշմ մը ունիս ճակտիդ: Արցունք եւ յոյս ունիս աչքերուդ մէջ: Հոգիիդ մէջ: Աբեղորդիներու, խիզախներու իրաւ ժառանգորդն ես դուն: Շատեր կ'ուզեն օգտագործել այս զգացումներդ, այդ ընդոծին դիւրազգածութիւններդ, որոնք քուկդ չեն: Անոնք ժառանգ մնացած են քեզի, քու նախահայրերէդ: Ու հոս նախահայրերդ են, որ կ'օգտագործուին եւ ոչ թէ դուն: Դուն մանուկի մը հանգոյն դիւրաբեկ սիրտ մը ունիս: Յոյս ու երազ ունիս երակներուդ մէջ: Անցամքելի երազ: Միջոց մըն ես դուն եւ ոչ թէ նպատակ: Նպատակը միայունն է _ հողը, ջուրը, քարը ու անոնցմէ բխող անկորնչելի ոգին, որոնք կը խօսին քեզի կիրճ լեզուներով. ընդյատակեայ կանչերով: Այդ կանչերուն գերին ես դուն, գինովուրադրուած գերին: Անոնց միջոցաւ կը շնչես: Զանոնք մէջդ վերապրելու եկած ես հոս:

Խոնարհելու: Զօրանալու ու զօրացնելու: Ու կը քալես տակաւին, վճռական ու ազատ:

ՄԱՐԳԱՐ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆ

«Գրական թերթ»

Յուլիս 5

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆԻ «ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ» ՀԱՏՈՐԸ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԳԷՍ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Մեսրոպ Աւագ Քհնյ. Թաշճեան մեր այն սիրելի եւ բազմավաստակ հոգեւորականներէն է որ իր հոգեւոր եւ վարչական գործունէութեան աղբիւր միշտ «առկայծ պահած է հայ մշակոյթի ջահը, առկայծ պահած Ս. Մեսրոպի լոյսը, այնպէս ինչպէս միշտ առկայծ պահած Լուսաւորչի կանթեղը՝ անոր տալով իւղի փոխարէն իր հայ հոգեւորականի աղօթքն ու արցունքը»:

Վերեւի տողերը արտագրած եմ Տէր Հօր վերջերս հրատարակած «Հովուական Մտորումներ» հատորի առթիւ գրուած Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեանի յառաջաբանէն:

Արդարեւ հեղինակը այն սակաւաթիւ հոգեւորականներէն է որ լծուած է գրական թէ ստեղծագործական աշխատանքի, բերելով իր ներդրումը հայ մշակոյթի գանձարանէն ներս: Բեղուն, թափանցող միտք, ան իր լուրջ եւ մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւններով ազգային, եկեղեցական թէ մանկավարժական նիւթերու շուրջ փնտռուած դէմք մըն է մեր իրականութեան մէջ:

Ծառայել մօտ քառասուն տարիներ Փրովիտէնսի Սուրբ Վարդանանց Եկեղեցւոյ հովիւ եւ արժանանալ ժողովուրդի միահամուռ գնահատանքին բարենիշ մը չէ միայն այլ պատիւ որեւէ ազգային եկեղեցական դէմքի:

Տէր Հօր համար մեծ ու փոքր գործեր չկան, այլ ամէն գործ որ կը կատարուի պէտք է կատարուի լրբեայն վկայելով անձին նուիրուածութիւնը եւ ուրոյն աշխարհայեացքը: Անկասկած ան իր աստուածաբանական բարձր ուսումով եւ գիտութեամբ պրահաւորուած պատիւ կը բերէ մեր հոգեւորական դասուն:

«Հովուական Մտորումներ»ով հեղինակը ճաշակ մը կուտայ իր աստուածաբանական եւ կրօնական հմտութեան արծարծելով հարցեր որոնք ընդհանրապէս «Թապու» նկատուած են ցարդ մեր ժողովուրդին կողմէ:

Ան մտերմօրէն կը զրուցէ ընթերցողին հետ այս բոլոր հարցերուն եւ տագնապներուն մասին որ կը խռովէ Հայու հոգին այսօր: Ան կը կատարէ արժեւորումներ, դատումներ, եւ խորհրդածութիւններ կրօնական, բարոյական, տօնական եւ ազգային հարցերու շուրջ:

Մեր ժողովուրդը ընդհանրապէս հոգեւոր ժողովուրդ է, հոգեկանութեամբ ապրող: Պատմութիւնը այնպէս դասաւորած է որ մենք պահենք այս յատկութիւնը մեր հողին վրայ թէ հողէն դուրս: Այդ մեր հոգեկան խառնուածքի, մեր ժողովուրդի նկարագրի արդիւնքն է. մեր մեծագոյն զաւակները՝ Մեսրոպ Մաշտոց, Նարեկացի կամ Շնորհալի, պաշտած ենք որպէս սրբութիւն սրբոց:

Հակառակ մեր պատմութեան վերիվայրումներուն, հաւատքը եղած է այն գօտեպնդիչ ուժը որ ներշնչած է մեր ժողովուրդը ճակատագրական պահերուն: Հաւատքը բնութեան այն ներքին ուժն է որ կ'առաջնորդէ մեզ սիրով վարդապետութեան:

Հեղինակը կը հաւատայ կրօնի առաքելութեան: Կը հաւատայ թէ կրօնը լոկ սրտի եւ հոգիի հարց չէ այլ կը խօսի նաեւ մտքին: Ժամանակի թաւալումով անհատ մտաւորական պաշարով զօրացած կը կազմէ իր հոգե_բարոյական աշխարհը:

Ակնարկելով մեր ժողովուրդի եւ եկեղեցւոյ սերտ յարաբերութեանց, հեղինակը կը գրէ.

«... Հայ Եկեղեցին իբրեւ հոգածու մայր, ո՛չ միայն մխիթարած է իր զաւակները, այլ անոնց մէջ վառ պահած է յաղթանակելու հաւատքը, կռած անոնց կամքը, ամրապնդած անոնց կորովը եւ զօրացուցած յոյսը: Հայ ազգի եւ եկեղեցւոյ գոյամարտին մէջ, ազգ եւ եկեղեցի անբեկանելի ուխտով ընդելուզուած են եւ դարձած մէկ ազգ եւ մէկ եկեղեցի, ուրկէ ծնած է ազգային եկեղեցի տարազը»:

Հակառակ իր ազգային եկեղեցի տարազին, Հայ Եկեղեցին երբեք չէ թերացած իր նպաստը բերելու տիեզերական եկեղեցիներու շարժումին իր գործօն մասնակցութեամբ եւ նուիրուածութեամբ: Կրօնները չապէս անփոփոխ ըլլալով հանդերձ, կեանքի և այլ երեւոյթներ փոփոխութեանց ենթարկած են ժողովուրդներու ըմբռնումները կրօնի մասին:

Դժբախտութիւն է որ այսօր ընդհանրացած է ընտանիքներու բարոյական ապականութիւնը: Այս տխուր երեւոյթը կ'առաջնորդէ ընտանիքներու քայքայման: Ահա՛ այս մտահոգութեամբ է որ Տէր Հայրը իր ըսելիքը ունի մարդուն եւ ընտանիքները խռովող հարցերու շուրջ: Գաղտնիք չէ որ մեր եկեղեցին ընդհանրապէս լուռ է մնացած նման հարցերու շուրջ եւ բաւարարուած ընդհանրացումներ կատարելով: «Հայ եկեղեցին եւ ամուսնալուծման տագնապը», «Վիժում եւ վիժեցում», եւ այլ մասերով հեղինակը կ'անդրադառնայ վերջին դարու ընթացքին ազատականութեան ջատագով երկիրներու եւ կազմակերպութիւններու դիրքին: Մասնաւորաբար գրելով հայ եկեղեցւոյ ամուսնալուծման տագնապի մասին որ կը փոթորկէ մեր կեանքը այսօր զայն կը նկատէ արդիւնք գոյերու անհանդուրժողական ոգիին: Ան համաձայն չէ որ մենք բաղդատենք մեզ օտարներու հետ եւ մանաւանդ չփորձըւինք հետեւիլ անոնց հեթանոսական սովորութիւններուն:

Ընթերցողը կրնայ համաձայն չըլլալ իր որոշ տեսակէտներուն եւ գաղափարներուն, բայց եւ այնպէս ան մեզի առիթ կուտայ խորհրդածելու մարդկութեան դիմագրաւած հսկայ մարտահրաւէրներուն մասին:

Ի վերջոյ հեղինակը յաջողած է տալ մեր արդի վերիվայրումները անկախ այն հանգամանքէն թէ՛ դրական են, թէ՛ բարոյական, մեր աւանդութիւններու տեղատուութիւնը, բարքերու յեղաշրջումը դիտուած իր ազնիւ սիրտին եւ մտքին վճիտ պրիսմակէն:

Հեղինակը կ'անդրադառնայ նաեւ մեր ժողովուրդի ներկայ իրավիճակին: Ան կը հաւատայ թէ այս մռայլ օրերը անցողակի են եւ ապագան յուսատու:

ՏՕ՞ՆԵ՞Լ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Բրիտանացի լրագրող մը Ռ. Լէյուիս բաւական տարօրինակ կը գտնէ Յուլիս 14-ը որպէս Ազգային տօն նշելու Ֆրանսացիներու աւանդութիւնը: Պրիւսէլ լոյս տեսնող թերթի մը մէջ հրատարակուած էջով մը ան վերաքննուած ու սրբագրուած ֆրանսական պատմութիւն մը կը հրամցնէ («Կուրիէ էնթէրնասիոնալ» Յուլիս 18 - 24):

Պաստիյի գրաւումով խորհրդանշուած ֆրանսական յեղափոխութիւնը բռնապետութեան տապալումն ու արդիական ժողովրդավարութեան հաստատումը կը նշէ: Մինչդեռ, յեղափոխութիւնն ու անոր յաջորդած նափոլէոնեան պատերազմները այնքան տկարացուցած են Ֆրանսան որ երբեք չէ վերագտած Եւրոպայի մէջ իր նախկին տիրական դիրքը:

Նախ եւ առաջ, ամօթալի հանդրուան մըն է Պաստիյի գրաւումը: Գինով խուժան մը որ Էնվալիտի զինարանէն զէնքեր գրաւած է, կը յարձակի բանտին վրայ, կը սպաննէ պահակներն ու պատասխանատուն որոնք ոչ մէկ ընդդիմութիւն ցոյց կուտան: Եօթը բանտարկեալներէն որոնք ազատ կ'արձակուին, ոչ մէկը քաղաքական ընդդիմադիր է. անոնց չորսը գեղծարար է, երկուքը անհաւասարակշիռ, մէկն ալ այլասերած մը:

Քիչ մը տարօրինակ կը հնչէ ըսել որ Ֆրանսա անկումի ճամբան բռնած էր, մինչ կը գտնուէր զինուորական ամէնէն մեծ յաջողութիւններուն նախօրեակին: Ճիշդ է որ Նափոլէոն անթիւ յաղթանակներ տարաւ, սակայն պարտութեամբ աւարտեց ու ատոր համար տարապայման գին մը վճարուեցաւ: Իսկ յեղափոխութեան, քաղաքացիական պատերազմին ու կայսրութեան շրջաններուն երկու միլիոն Ֆրանսացի սպաննուեցաւ:

Նափոլէոնեան օրէնսդրութեամբ բերուած ժառանգութեան հաւասարութեան օրէնքը իր կարգին շատ ժխտական հետեւանք ունեցաւ գեղջուկ դասակարգին համար: Անոնք խուսափելու համար իրենց հողերուն բաժանումէն, սկսան նուազ զաւակ ունենալ, ու Ֆրանսա որ Ռուսաստանէն ետք Եւրոպայի ամէնէն բազմամարդ երկիրն էր, դարավերջին մնաց Գերմանիոյ ետին:

Երկիրը նաեւ հողային կորուստ ունեցաւ: Կայսրութեան շրջանին Հիւսիսային Ամերիկայի Ֆրանսական վերջին տարածքը՝ Լուիզիանան Նափոլէոն ծախեց (1803) նախագահ Ճէֆըրսընի: Հողերու սեփականաշնորհումն ալ ակնկալուած արդիւնքը չտուաւ: Ճիշդ է որ գիւղացին հողատէր դարձաւ, բայց քանի որ այդ հողը մշակելու ոչ գործիքները, ոչ ալ դրամագլուխը ունէր, Ֆրանսական հողագործութիւնը չզարգացաւ: Մինչ այդ, բրիտանացի հողատէրերը յաջողութեամբ հողագործական իրենց յեղափոխութիւնը կ'ընէին:

Ծովակալ Նելսընի կիրարկած շրջափակումը, հանդէպ Ֆրանսական նաւահանգիստներու, մեծ վնաս պատճառեց երկրին առեւտուրին ու Ֆրանսա ստիպուեցաւ սպասել մինչեւ 1825 թուականը, վերագտնելու համար 1789-ի մակարդակը: Նոյնն էր ճամբաներու պարագան. 1789-ին Ֆրանսա ճամբաներու աշխարհի լաւագոյն ցանցը ունէր: 1815-ին Լուի ԺԸ. ողբացած էր տեսնելով իր թագաւորութեան ճամբաները:

Այնքան ճիշդ չէ Ֆրանսական յեղափոխութեան ազատութեան ախոյեանի համբաւն ալ. շարժումին գլխաւոր դէմքերը ներկայի թալիպաններուն չափ դէմ էին մտածումի ազատութեան: Լաւուազիէ որ օդին բաղադրութիւնը, թթուածինին դերը պարզող գիտնականը եղած է, յեղափոխական դատարանի մը կողմէ մահուան դատապարտուած է: Երբ խնդրած է որ պատիժին գործադրութիւնը յետաձգուի, որպէսզի կարեւոր փորձերը կիսատ չմնան, դատարանին նախագահը մերժած է, մոլլայավայել ոճով մը ըսելով. «Հանրապետութիւնը գիտուններու պէտք չունի»:

Քաղաքական գետնի վրայ, Յեղափոխութեան գլխաւոր պտուղը եղաւ վարչաձեւ մը որ աւելի բացարձակապաշտ էր, քան Լուի ԺԴ.ի ղեկավարութիւնը: Ճիշդ է որ գիւղացին փրկուեցաւ աւատապետներու լուծէն, դարձաւ իր հողին տէրը, բայց կորսնցուց ուրիշ իրաւունքներ: Կարգադրութիւնը ծառայեց հարուստ գիւղացիներուն, մինչդեռ աղքատները աւելի աղքատացան:

Ռ. Լէյուիս այս բոլորէն աւելի սարսափելի կը նկատէ Յեղափոխութեան այն ժառանգութիւնը որ քաղաքական դժուարութիւններ լուծելու լաւագոյն միջոցը կ'ընէ բիրտ ուժը: Իսկ կիրարկութեան մարզին մէջ, անընդունելի է վարդապետութիւնը, ըստ որուն արդար ու լուսաւոր ընտրանի մը իրաւունքը կը վայելէ պարտադրելու իր տեսակէտը: Անշուշտ, միշտ ժողովուրդին բարիքին համար...:

ՔԱՂՀԱՆ

10 ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՍՆՈՒՆԴՆԵՐԸ

ՍՆՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

Անգլիացի սննդագէտ Մայքըլ Վան Սթրաթըն՝ կարծիքով սննդարար ուտելիքներուն ցանկը երկար է, բայց կան 10 առաջնահերթ սնունդներ, որոնք անպակաս պէտք է ըլլան մեր ճաշացուցակէն:

1

ԽՆՁՈՐԸ կը պարունակէ շատ մը օգտակար նիւթեր, ինչպէս՝ «փէքթին», «մալիք» եւ «թարթարիք» թթուները, Սէ. կենսանիւթ, եւ այլն:

Այս բոլորը պատճառ կը դառնան, որ խնձորի հետեւողական սպառումը պակսեցնէ քոլեսթերոլի տոկոսը, դարմանէ յօդատապն ու փորհարութիւնը, եւ դիւրացնէ մարսողութիւնը:

2

ԱՒՈՔԱՆ հարուստ է «փոթասիոմ»ով, Ա., Պէ. եւ Սէ. կենսանիւթերով, ինչ որ զինք կը դարձնէ յարմար ուտելիք մը յոգնութենէ եւ «սթրէս»է տառապողներուն: Աւոքան նաեւ թելադրելի է արեան շրջագայութիւնը կանոնաւորելու, մարսողութիւնը դիւրացնելու, առողջ եւ փայլուն մորթ ունենալու համար: Ան նկատուած է նաեւ հակաքաղցկեղային ուտելիք մը:

3

ՊԱՆԱՆԸ հարուստ է «փոթասիոմ»ով, զինկով, երկաթով եւ կիրով:

Ան ուժ հայթայթող եւ մարսողութիւնը կանոնաւորող ուտելիք է: Յատկապէս թելադրելի է մարզիկներուն:

4

ՍՏԵՊՂԻՆԸ շատ հարուստ է «պէթա-քարոթէն»ով, Սէ. եւ Էօ. կենսանիւթերով եւ հետեւաբար հակաքաղցկեղային ուտելիք նկատուած է: Թելադրելի է փորհարութիւն ունեցող մանուկներուն, լեարդի հարց ունեցողներուն, արեան շրջագայութեան հարց ունեցողներուն եւ գեղեցիկ մորթ փափաքողներուն:

5

ԿԱՂԱՄԲԸ կը պարունակէ երկաթ, Սէ. կենսանիւթ եւ շատ մը օգտակար նիւթեր. ան եւս ճանչցուած է իբրեւ հակաքաղցկեղային ուտելիք: Թելադրելի է ստամոքսի կեղ եւ արեան տկարութիւն ունեցողներուն:

6

ՍԽՏՈՐԸ կը պակսեցնէ «քոլեսթերոլ»ը, արեան ճնշումը, կը կանոնաւորէ արեան շրջագայութիւնը, բնական հականեխիչ է եւ քաղցկեղը կանխարգիլող առողջ ուտելիք մը կը նկատուի:

7

ԴԴՄԱՃԸ դիւրին պատրաստուող եւ մեր մարմնին չափազանց անհրաժեշտ ուտելիք մըն է: Դդմաճը կը պարունակէ բնաթել, հանքայիններ եւ Պէ. կենսանիւթ:

8

ՍՈԽԸ շատ յանձնարարելի է արեան շրջագայութեան հարց ունեցողներուն: Ան զօրաւոր «անթիպիոթիք» մըն է եւ թելադրելի է կուրծքի, ստամոքսի եւ միզային գործարաններու բորբոքումներուն պարագային: Օրական կէս սոխ ուտելով կրնանք քիչ - քիչ բարձրացնել լաւ «քոլեսթերոլ»ի տոկոսը:

9

ՎԱՐՍԱԿԱԼԻՒՐԸ կը պարունակէ կիր, փոթասիոմ, մանէզիոմ, ինչպէս նաեւ՝ Պէ. եւ Էօ. կենսանիւթեր:

Մարսողական այս ուտելիքը կը նուազեցնէ «քոլեսթերոլ»ը, կը կանոնաւորէ շաքարին տոկոսը:

10

ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐԸ բնաթելով, հանքայիններով, Պէ. եւ Սէ. կենսանիւթերով հարուստ ուտելիք մըն է: Նախընտրելի է հրաժարիլ զայն տապկուած ուտելէն եւ կամ՝ նուազագոյնին իջեցնել, նախապատուութիւնը տալով շոգիով եփածին կամ խաշածին:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

«Այս մարդը գիս ապուշի տե՞ղ դրեր է, - ըսաւ ինքնիրեն Արշաւիր, - գայմագամին պիտի խօսի եւ գիս Պոլիս պիտի վերադարձնել տայ եղեր. եթէ այդչափ կարողութիւն եւ ազդեցութիւն ունի, հոս ինչո՞ւ ինկեր է»:

Քիչ մը եւս քալելէ ետքը չավուշը ըսաւ.

- Հիմա ա՛լ ազատ կրնաս ճամբադ շարունակել, որովհետեւ վրաններու սահմաններէն անցանք: Ահաւասիկ Մեծ ճամբան, որ քաղաք կը տանի, քսան վայրկեանէն կը հասնիս:

- Օթէլ մը կրնա՞մ գտնել հոն:

- Այո՛, Պաղտատ օթէլը կայ: Բայց չեմ գիտեր, թէ պարապ սենեակ ունի՞ն:

Ասատիկ սկսաւ յառաջանալ դէպի քաղաք: Քաղաքի մուտքին մօտ տեսաւ ծառերու հովանիին ներքեւ սրճարան մը եւ մտաւ հոն քիչ մը հանգչելու:

Սուրճ մը ապսպրեց եւ սիկառէթ մը վառեց:

Իրմէ քիչ մը անդին երեք տարագիր Հայեր իրարու հետ կը խօսակցէին:

Անոնց հայերէն խօսիլը լսելով՝ իսկոյն մօտեցաւ քովերնին:

- Բարեւ ձեզ, - ըսաւ, - դուք Հայ էք եղեր:

Եւ ահա՛ իսկոյն բարեկամացան իրարու, ինչպէս միշտ կ'ըլլար տարագրութեան մէջ, նմանօրինակ պարագաներուն:

Ասատիկ խօսեցաւ գայմագամին հետ իր ունեցած ծանօթութեան մասին:

Երեք երիտասարդները ըսին.

- Եթէ գայմագամին հետ ծանօթ էք, ձեզի խնդիրք մը ունինք:

- Ըսէք, տեսնեմ:

- Մեզի կը ստիպեն, որ մինչեւ շաբաթ մը հեռանանք Էրէյլիէն, ուր կրցանք մինչեւ հիմա մնալ կաշառքով, բայց ասկէ ետքը անկարելի է: Մենք կ'ուզենք քիչ մըն ալ մնալ, որովհետեւ միասին կին մը ունինք, որ դեռ երկու օր առաջ զաւակ բերաւ եւ հիմա ի վիճակի չէ ճամբորդելու:

- Անհոգ եղէք, ես ձեր խնդիրը կը կարգադրեմ, - ըսաւ Ասատիկ ինքնավստահ դէմքով մը:

- Եթէ այսպիսի բան մը ընէիք, մեծ բարիք մը գործած կ'ըլլաք:

- Աղէկ, աղէկ, ես արդէն ձեռքէս եկածը չեմ զլացած երբեք:

- Եթէ պէտք ըլլայ, պատրաստ ենք բան մըն ալ վճարելու:

- Ես երբեք այդ տեսակ ծառայութիւններու համար դրամ չեմ ուզեր, զարմանալի բան, դուք Հայ չէ՞ք, տարագիր չէ՞ք, մեր պարտականութիւնն է իրարու օգնել:

- Շատ շնորհակալ ենք:

- Միայն թէ ուրիշ խնդիր մը կայ:

- Ի՞նչ խնդիր:

- Թերեւս գայմագամը դրամ պահանջէ այդպիսի արտօնութիւն մը տալու համար, որչա՞փ ատեն կ'ուզէք մնալ հոս:

- Գոնէ ամիս մը:

- Բաւական երկար ժամանակ է, եթէ քանի մը օրուան համար ըլլար, շատ դիւրին էր, բայց ամիս մը թերեւս դժուարութիւն ընէ:

- Քանի որ իրեն հետ բարեկամ էք, թերեւս չմերժէ:

- Ես պէտք եղածը կը խօսիմ, միայն թէ, եթէ հարկ ըլլայ, որչա՞փ դրամ կրնաք տալ:

- Ամիս մը կենալու համար քսան ոսկի կուտանք:

- Վաղը իրիկուն եկէք պատասխանը առէք ինէ, - ըսաւ Ասատիկ:

- Ո՞ւր պիտի գտնենք ձեզի:

- Պաղտատ օթէլը, - պատասխանեց բախտախնդիրը:

- Սենեակ գտա՞ծ էք հոն:

- Չէ՛, դեռ հիմա պիտի երթամ փնտռելու:

- Ուրեմն միասին երթանք, սպասաւորը մեր ծանօթն է, ինքն ալ Հայ եւ տարագիր է, համոզենք, որ ձեզի տեղ մը ճարէ, որովհետեւ այս միջոցիս օթէլը տեղ գտնել շատ դժուար է, ու ասկէ զատ Հայերուն արգիլուած է օթէլը կենալ:

Չորսը միասին ճամբայ ելան: Երկուքը բաժնուեցան, եւ Ասատիկ իր նոր բարեկամին հետ ուղղուեցաւ օթէլ:

- Արտաշէ՛ս, մեր բարեկամին տեղ մը մը պիտի գտնաս օթէլին մէջ, - ըսաւ Ասատիկի ընկերացող մարդը օթէլին հայ սպասաւորին, որ ատաքազարցի երիտասարդ վաճառական մըն էր եւ տարագրութեան մէջ ստիպուած էր ծառայութիւն մը ընել ապրելու համար:

- Անկարելի է, - պատասխանեց Արտաշէս:

- Ինչո՞ւ համար, տեղ չունի՞ք:

- Տեղ մը ունինք, բայց այսօր կրկին հրաման եկաւ ոստիկանութենէն, որ բացարձակապէս հայ չընդունինք մեր օթէլին մէջ:

- Այդ արգելքը ինծի համար չէ, - պատասխանեց Ասատիկ խորհրդաւոր կերպարանքով մը, - ես գայմագամին բարեկամն եմ:

- Այն ատեն իրմէ թուղթ մը բերէք, ձեզի կ'ընդունինք:

- Այն ատեն ո՞ւր գտնամ զինքը:

- Իր տունը ըլլալու է:

- Ես դեռ նոր եկած եմ, հիմա հասայ Էրէյլի, տեղերը չեմ գիտեր: Այս գիշեր հոս մնամ եւ վաղը առտու ձեզի պէտք եղած թուղթը կը բերեմ:

- Ես իմ կողմէս բան մը չեմ կրնար ընել, եթէ կ'ուզէք, անգամ մը օթէլին տիրոջը դիմեցէք:

- Հո՞ս է:

- Այո՛, վերի սրահն է:

Օթէլին տէրը Թուրք մըն էր, որ ծանօթ էր իր շահասիրութեամբը:

Գացին զինքը գտան եւ խնդիրը բացատրեցին:

- Քանի որ գայմագամ պէյին ծանօթ եւ բարեկամ ես, այս գիշեր քեզի կ'ընդունիմ, - ըսաւ Ասատիկին, - պայմանով, որ վաղը գայմագամ պէյէն յանձնարարական մը բերես:

- Այդ շատ դիւրին բան է. եթէ ժամանակը ուշ չըլլար, հիմա կը բերէի, - պատասխանեց Ասատիկ:

- Ասկէ զատ անկողնի համար կրկին գին պիտի վճարես:

- Այդ ալ կ'ընդունիմ:

- Եւ կանխիկ:

- Ահաւասիկ դրամը:

Եւ Ասատիկ ոսկի մը երկարեց օթէլին տիրոջ:

Սենեակին խնդիրը այս կերպով կարգադրելէ ետքը Ասատիկ ըսաւ իր ընկերոջ.

- Հիմա գինետուն մը երթանք եւ մէկ քանի հատ խմենք:

- Հրամմեցէք:

Մէկ քանի ծուռ ու մութ եւ աղտոտ փողոցներէ անցնելէ ետքը, որոնք Էրէյլիի շուկան կը ներկայացնէին, մտան աղտոտ կապելայ մը, որուն տէրը Յոյն մըն էր:

(Շար. 271)

(Շար. Ա. էջէն)

չէ»: Իսրայէլ որոշած ալ է Պաղեստինցիներուն յանձնել պարտական գումարէն մաս մը: Տեղւոյն վրայ մթնոլորտը շատ լարուած է, Այսրյորդանանի մէջ ռաբունի մը սպաննուած է: Գահիրէի մէջ, Արաբական Լիկայի Խորհուրդը հը րաւիրած է Ապահովութեան Խորհուրդը «տարհամոզիչ միջոցներ» ձեռք առնելու Իսրայէլի դէմ եւ յորդորած է բոլոր երկիրները, որ զէնք չծախեն Իսրայէլի:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ եւ ՄԱԿ-ի միջեւ լուռ պատերազմը կը շարունակուի: Այս անգամ, հարցը կը վերաբերի կիրարկուած չարչարանքներու մասին համաձայնագրի մը, որ կ'արտօնէ անակընկալ քննութիւններ, ստորագրող երկիրներու բանտերուն եւ արգելափակման կայաններուն մէջ: Հակառակ ամերիկեան խաղերուն, Նիւ-Եորքի մէջ, Յուլիս 24-էն 25-ի գիշերը ՄԱԿ-ի Տնտեսական եւ Ընկերային Խորհուրդը քուէարկած է համաձայնագիրը: Այս համաձայնագրին բովանդակութիւնը բանակցութեան նիւթ է աւելի քան տասը տարիէ ի վեր եւ կը միտի ամբողջացնել չարչարանքը արգիլող պայմանագրութիւնը, ընդունուած՝ 1984-ին եւ անկէ ի վեր վաւերացցուած 130 Պետութիւններու կողմէ, որոնց մէջ Միացեալ-Նահանգները: Խմբութի Ինթէրնէշընըլի Փրանսական ճիւղին նախագահին համար, այս նոր համաձայնագիրը մեծ յառաջդիմութիւն մը կ'արձանագրէ: Զօրավիգ ունենալով Չինաստանը, Քուպան, Իրանն ու Լիբիան, ԱՄՆ առաջարկ մը ըրած էին որ տարիով մը յետաձգուի համաձայնագրին քուէարկութիւնը Ազգաժողովին կողմէ, այս աշնան: Այդ առաջարկը մերժուած է 10-ի դէմ 35 ձայնով եւ ութ ձեռնպահութեամբ (ձեռնպահներուն մէջ են ԱՄՆ): Կը կարծուի որ Ազգաժողովին քուէարկութենէն ետք, ԱՄՆ պիտի չվաւերացընեն համաձայնագիրը եւ ոչ ոք պիտի կարենայ այցելել Կուանթանամոյի արգելակայանը, ուր համախմբուած են թալիպանները:

Վերամուտ 2002

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 2002 - 2003 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 18

առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն:

Հեռաձայն. -

04 - 91 - 77 - 84 - 70

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 28 juillet à 9 heures 30

«CHANTS SACRES ARMENIENS»

interprétés par la Chorale de Musique Sacrée d'Erevan, avec les commentaires de Jean-Pierre Mahé, membre de l'Institut, et d'Aram Kerovpyan, directeur du Chant Liturgique Arménien («AKN»).

ԵԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի

«ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ»-ի

Պաշտօնական բացումը օրհնութեամբ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ

եւ ներկայութեամբ քաղաքապետ՝
Պ. ԺԱՆ ԼԸՎԷՆԻ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 11-ին

Chaville R. D.

կայարանին
հանդիպակաց հրապարակը

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR

ou

UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de

M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Pensez dès maintenant à réserver votre journée du

Dimanche 15 Septembre

pour participer à la

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par **l'Orchestre « SPITAK »**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel

(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme : **Divine Liturgie à 11h.**
Repas
Musique par l'orchestre «SPITAK»
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo **CICCOLINI**

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières

Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.

Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	**: 01.43.76.67.37**
Mme Baghdassarian	**: 06.14.74.92.97**
C.B.A.F.	**: 01.48.24.46.57**
Mme Madoyan	**: 01.46.45.15.11**
Mme Hakimian	**: 06.19.21.18.36**

ԱՐԺԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկահաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 30
MARDI
30 JUILLET
2002

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 1 €

ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.481 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.481

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 27 / 29)

ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՄՈՒՏ

Երեւանի Հ. Քոչար փողոցի նորակառոյց շէնքին բնակարանները յանձնուած են իրենց տէրերուն: Անոնք 1980-ական թուականներու վերջը համաձայնած էին իրենց սեփական տուները քանդելու եւ անոնց տեղ շինուելիք շէնքէն յարկաբաժին ունենալու: Շէնքին յանձնումի արարողութեան ներկայ եղած են քաղաքապետ Ռ. Նազարեան, Քաղաքաշինութեան նախարար Դ. Լոքեան, այլ պաշտօնատարներ: Բնակելի տարածքը 4500 քառ. մեթր է, շինարարութեան համար ծախսուած 580 միլիոն դրամը յատկացուած է պետական պիւտճէէն:

***

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԱԾ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Յուլիս 26-ին Երեւանի մէջ երեկոյթով մը նշուած է «Ազատագրուած տարածքներու վերականգնումի ու վերաբնակեցման ռազմավարութեան» տասնամեակը. ներկայ եղած են ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի Նախագահը Օ. Եսայեան, Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան, Հայաստանէն երեսփոխաններ, ԱԻՄ-ի Նախագահ Պ. Հայրիկեան, մշակոյթի դէմքեր, զոհուած երիտասարդներու հարազատներ:

Զ. Բալայեան բարձր գնահատած է ԱԻՄ-ի դերը Ղարաբաղի ազատագրուած շրջաններու վերաբնակեցումի գործին մէջ, իսկ Օ. Եսայեան ըսած է թէ շնորհիւ տարուած պետական քաղաքականութեան 14 հազար վերաբնակիչ հաստատուած է խնդրոյ առարկայ շրջանները: Այդ հարցը այսօր եւս ԼՂՀ իշխանութիւններուն համար առաջնային կարեւորութիւնը կը պահէ:

***

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԻ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԹԵՄԱ Է ԿՈՎԿԱՍԸ

ԱՄՆ-ու Աննապոլիս քաղաքին մէջ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի գործակցութեան նիւթով ռուսեւամերիկեան քննարկումներ տեղի ունեցած են: Մասնակցած են Ռուսաստանի Արտաքին գործերու Ա. փոխ-նախարար Վ. Տրուբնիկով եւ ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու Նախարարի Ա. տեղակալ Ռ. Արմիթէճ: Ահաբեկչութեան դէմ պայքարի քննարկումները ընդգրկած են Աֆղանիստանը, Միջին Արեւելքը, Կեդր. Ասիան եւ Կովկասը: Առաջին քննարկումի նիւթ եղած է Հարաւային Կովկասի կացութիւնը:

***

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՊՈՂՈՏԱՆ ՆԱՐԵԿԱՑԻ ԿՈՉԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿ

Գրիգոր Նարեկացիի Մատեանին հազարամեակը 2003-ին նշելու համար կազմուած կառավարական յոբելենական յանձնաժողովի Յուլիս 26-ի նիստին Մշակոյթի նախարար Ռ. Շառոյեան ըսած է թէ երկու տասնեակէ աւելի նշումներու կարգին է Նարեկացիի անունով երեւանեան փողոց մը կոչելու հանդիսութիւնը: Ան տեղեկացուցած է թէ յատուկ առաջարկ յղուած է Երեւանի քաղաքապետ Ռ. Նազարեանին որ Նարեկացիի անունով կոչուի մայրաքաղաքին մէջ կառուցուող Հիւսիսային պողոտան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Համասը, հակառակ իր ըրած սպառնալիքներուն Գազայի յարձակումէն ետք, ընդունեցաւ խօսակցիլ Պաղեստինեան Իշխանութեան հետ, որ ջանք կը թափէ տարհամոզելու համար Համասը փոխ-վրէժի դիմելու իր մտադրութենէն: Պաղեստինեան Իշխանութեան համար, իսրայէլեան հողամասին վրայ, ոճրափորձերու վերսկսումը պիտի նշանակէ որ Իսրայէլ չկիրարկէ պաղեստինցի բնակչութեան ի նպաստ առնելիք քայլերը: Արդարեւ Շարոնի կառավարութիւնը խոստացած է թեթեւցնել Պաղեստինցիներու տառապանքը եւ իսրայէլցի պատասխանատու մը ըսած է թէ նման քայլ մը, առաջին առթիւ, վերջ կը դնէ աշխատանքի այն 17.000 արտօնագրերուն (Իսրայէլ աշխատելու համար) եւ այն մասնակի հատուցման, զոր Իսրայէլ պէտք է ընէ Պաղեստինցիներուն իր պարտքին հաշւոյն: Հարցը հոն է թէ այս պատճառաբանութիւնները պիտի բաւե՞ն, համոզելու համար Համասը որ հրաժարի անձնասպանական արարքներէ: Զինուորականները կ'ուզեն վրէժը լուծել Համասի ղեկավարին՝ Սալահ Շեհատէի սպանութեան եւ հաւանական չի նկատուիր որ դադրեցնեն ոճրափորձերը: Այս հարցին առնչութեամբ խոր տարակարծութիւններ կան քաղաքական եւ զինուորական դէմքերու միջեւ:

***

Կիրակի, Յուլիս 28-ին, Հեպրոնի մէջ, իսրայէլեան ուժերը յարձակում գործած են պաղեստինցի ընտանիքներու վրայ եւ 14-ամեայ պատանուհի մը սպաննած են եւ վիրաւորած աւելի քան տասնեակ մը ուրիշներ: Այս արարքը գործած են որպէս հակադարձութիւն պաղեստինեան թակարդի մը, որ երկու օր առաջ (Յուլիս 26-ին) պատճառ եղած էր իսրայէլցի զոյգի մը եւ ինը տարու մանչուկի մը մահուան:

***

Արաֆաթի նոր խորհրդականը՝ Մոհամետ Տահլան, «Լիպերասիոն»ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ (Յուլիս 27), կը յայտարարէ որ Իսրայէլ գիտէր որ Պաղեստինցիք հրադադար մը կը պատրաստեն եւ ճիշդ այդ պատճառաւ կատարած է Գազայի վրայ իր յարձակումը, ձախողեցնելու համար այդ ծրագիրը: Դէմ չարտայայտուիր երկխօսութեան մը Իսրայէլի հետ, բայց, թերահաւատ է արդիւնքներու մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ արեւմտեան շրջանը՝ Լվովի մէջ, ահաւոր արկած մը պատահած է, Շաբաթ, Յուլիս 27-ին, երբ օդանաւային ցուցադրութեան միթինկի մը ընթացքին Սուխոյ Սու-27 օդանաւ մը ջախջախուած է բազմութեան վրայ: 83 մեռեալ կար, 199 վիրաւոր: Մեռեալներուն մէջ 19 մանուկներ կան: Նախագահը Լ. Կուչմա, օդափոխութենէն անմիջապէս վերադարձած է եւ պաշտօնազրկած օդանաւային ուժերու հրամանատարը եւ Թիւ 14 մասնաւոր հրամանատարը, որուն կը պատկանէր օդանաւը: Պաշտպանութեան նախարարն ալ իր հրաժարականը տուած է: Միթինկը տեղի կ'ունենար ուկրանական օդային ուժին 14-րդ բաժանմունքին 60-ամեակին առթիւ: Յուլիս 28 եւ 29-ի օրերը սուգի օրեր հռչակուեցան, նախագահը արգիլեց բոլոր նման միթինկները: Անկարելի չի նկատուիր որ մարդկային սխալ մը հետեւանք ըլլայ արկածը, օդաչուները, որոնք կրցած են իրենք զիրենք նետել օդանաւէն, իրաւունք չունէին այդքան ցածէն թռչելու: Յաջորդ օրն ալ, Կիրակի, Յուլիս 28ին, արկած մը եւս պատահած է: Այս անգամ ռուսական մեծ օդանաւ մըն է որ ջախջախուած է անտառի մը մէջ, երբ թռիչք կ'առնէր Մոսկուայի Շերեմետիեւօ օդակայանէն: Ճամբորդ չէր փոխադրեր: Անձնակազմին 16 անդամներէն երկուքը ազատած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Ժ.-Փ. Ռաֆարէն, անակնկալօրէն միացաւ Ներքին իր նախարարին եւ Կորսիքա ժամանեց Յուլիս 27-ին, յայտարարելու համար Կորսիքացիներուն, որ պէտք է նախակարապետներն ըլլան ապակեդրոնացման իր քաղաքականութեան: Նախապէս արդէն, Ն. Սարքոզի հողը պատրաստած էր: Ան շեշտած էր թէ չէ եկած նոր կարգավիճակով մը կամ նոր օրէնքով մը, այլ՝ ծրագրով մը: Պասթիա թէ Այաչիօ, նախարարը նոյն լեզուն գործածած է, գիտել տալով թէ բոլոր նախաձեռնութիւնները, նաեւ անոնք որոնք ձախողած են, բանի մը ծառայած են: Կորսիքա նաեւ կարելիութիւնը պիտի ունենայ նըկատի չառնելու օրէնքը կամ կարգադրութիւն մը, օգտագործելով փորձառութեան իր իրաւունքը, լիազօրուելէ ետք: Ընտրեալները շատ գոհ են, իսկ ազգայնականները կը սպասեն որ խօսքէն ետք դրական գործ մը երեւան ելլէ:

ՊԱՊԸ, Յուլիս 29ին Գանատայէն Կուաթեմալա անցաւ: Նախորդ օրը վերջ կը կը գտնէին Երիտասարդութեան Համաշխարհային օրերը Թորոնթոյի մէջ, արտակարգ խանդավառութեամբ: Շաբաթ, Յուլիս 27-ին արդէն, Յովհ.-Պօղոս Բ. հանդիպում կ'ունենար երիտասարդութեան հետ եւ կը յորդորէր երիտասարդները, որ կերտողներն ըլլան սիրոյ եւ խաղաղութեան քաղաքակրթութեան մը: Յոգնած եւ սպառած Պապը, այս անգամ ալ նոր աւիւն ստացած կը թուէր դէմ առ դէմ գտնուելով հարիւր հազարաւոր երիտասարդներու հետ: Ինք իսկ կ'ըսէր անոնց. -«Երիտասարդ էք, Պապը տարիքոտ է եւ քիչ մը յոգնած: Բայց, դեռ իրը կ'ընէ ձեր սպասումներն ու յոյսերը»: Կիրակի տեղատարափ անձրեւով մը սկըսած է օրը, բայց եւ այնպէս պատարագը տեղի ունեցած, իսկ Պապը իր քարոզին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, անդրադարձած ամերիկացի մանկամոլ եպիսկոպոսներու հարցին եւ խստօրէն դատապարտած: Երիտասարդութեան Համաշխարհային յաջորդ օրերը տեղի կ'ունենան 2005-ին, Քէօլն, ինչպէս յայտարարեց Յովհ.-Պօղոս Բ.:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ յանձնախումբը ի մօտոյ հրապարակ պիտի հանէ հրամանագիր մը, որ այլեւս կ'արգիլէ Ֆրանսերէնի պարտադիր արձանագրութիւնը սննդեղէնի ապրանքներուն վրայ: 1994-ին, Ժ. Թուպոնի դրդումով - այն ատեն Մշակոյթի նախարար - Ֆրանսա որոշած էր արգիլել անգլերէնի գործածութիւնը ծանուցումներու թէ ապրանքներու արձանագրութեան համար: Յանձնախումբն ալ կը խորհէր որ ազգային լեզուներու պաշտպանութիւնը կրնայ նպաստել եւրոպական կառուցման, այս մօտեցումը այլեւս բարձի թողի եղած է: Պարզ է որ անգլերէնը - թէեւ ան ալ իր տեղը տուած է ամերիկերէնի - պիտի ընդհանրանայ: Ֆրանսա չի կրնար պաշտպանել իր լեզուն: Այս նոր որոշումն ալ իրաւունք կու տայ Ֆրանսայի «ինքնիշխանապաշտներուն» (սուվրէնիսթ), որոնք տարբեր Եւրոպայի մը կողմնակից էին, որ ազգերու ձուլարան մը չըլլայ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ կանաչներու բանբեր, ծագումով Թուրք առաջին գերման երեսփոխանը՝ Ճէմ Էօզտէմիր, ստիպուած եղած է հրաժարիլ իր այդ պաշտօնէն եւ պիտի չկարենայ նաեւ ներկայանալ երեսփոխանական ընտրութեան: 36 տարեկան, ան կը մարմնաւորէր Թուրքերու համարկումը, բայց, խոստովանած է որ 40 հազար մարքի փարկ մը ստացած է 1999-ին հանրային յարաբերութեանց խորհրդականէն: Առջի օր, յայտարարած է որ մճարած է այդ գումարը, բայց, այն

ԱՐԱՄ Ա. ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՈՐ ԻՍՐԱՅԷԼ ՔԱՇՈՒԻ ԳՐԱՒԱԾ ՀԱՅԱՊԱՏԿԱՆ ՀՈՂԵՐԷՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը Յուլիս 28-ին մամուլի յայտարարութեամբ մը անդրադարձած է Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքարանին պատկանող հողերու իսրայէլեան բանակին կողմէ գրաւման հարցին. ըսած է թէ այդ արարքով «Իսրայէլ իր բռնագրաւման ու ծաւալապաշտական նոյն քաղաքականութիւնը կը շարունակէ աշխարհին դիմաց, անտեսելով ուրիշ ժողովուրդներու իրաւունքները, ինչպէս նաեւ միջազգային օրէնքները եւ ՄԱԿ-ի որոշումները»:

Ապա անդրադառնալով պատրիարքարանի հաղորդագրութեան («Յառաջ», Յուլիս 25), եզրակացուցած է. «Կարելի չէ այլեւս լուռ մնալ այս հացին դիմաց: Նման բռնարարքներու ու մարդկային իրաւունքներու անտեսումներ անընդունելի են ներկայ քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ: Զէնքի ուժով ուրիշին իրաւունքը խլելու փորձը խոտոր կը համեմատի միջազգային օրէնքներուն եւ երբեք չի նըպաստեր ազգերու միջեւ փոխ-յարաբերութեանց զարգացման, փոխադարձ վստահութեան յառաջացման, ինչպէս նաեւ խաղաղութեան ու արդարութեան հաստատման: Իսրայէլեան բանակը պէտք է քաշուի Երուսաղէմի հայ Պատրիարքութեան պատկանող կալուածներէն ու սրբավայրէն: Իսրայէլեան բանակը պէտք է քաշուի պաղեստինեան գրաւեալ հողերէն: Բռնագրաւումը խաղաղութեան չառաջնորդեր Միջին-Արեւելքը, այլ առիթ կ'ընծայէ նոր արիւնահեղութեանց: Փոխադարձ հասկացողութեան, յարգանքի ու վստահութեան վրայ հիմնուած երկխօսութիւնը եւ փոխադարձ իրաւունքներու ճանաչումը միայն կ'առաջնորդէ մնայուն խաղաղութեան Միջին-Արեւելքին մէջ»:

Արամ Ա. աշխատանքի լծուած է, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի, Վատիկանի, եւ այլ միջազգային կազմակերպութիւններու ու կառոյցներու ճամբով միջազգային հանրային կարծիքին ուշադրութեան յանձնելով մարդկային իրաւունքներու վերոյիշեալ անտեսումը, եւ պահանջելով, որ իսրայէլեան բանակը շուտով քաշուի բռնագրաւեալ եկեղեցապատկան կալուածէն:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԽՈՒՐ ՈՒ ՑՆՑՈՂ ՊԱՏԱՌ ՄԸ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Տասը _ տասներկու տարին ի վեր Հայաստանի մէջ քաղաքականին, տնտեսականին զուգահեռ՝ բարքերու մարզին մէջ կատարուած փոփոխութիւններէն հետեւող մը կրնայ կարծել որ գրեթէ ոչինչ կրնայ զինքը զարմացնել այլեւս: Շատ ու շատ բնագաւառներու խորքը, մայրաքաղաքին ու գաւառներուն կեանքը, երեւութականը, մակերեսայինը, կենցաղը եւ մտայնութիւնը նոյնիսկ նախորդ տարիներու պատկերէն: Դիւրին նշմարելի ասոնք է ասիկա, հանրային կեանքէն մինչեւ քաղաքի դիմագիծը, անկէ մինչեւ ազգային մէջ նկատուող նախասիրութիւնները: Ըստ ամէն օրինաչափութիւններ, փորձառութիւնը ամէն մարդ ունի քէ՛լ թէ չկայ:

Նորութիւններու ցանցող մարզերէն եղաւ մարմնավաճառութեան գործունէութիւնը որուն լծուած դժբախտներու մասին պարբերաբար լուրեր, յօդուածներ լոյս կը տեսնեն Հայաստանեան, նաեւ երբեմն միջազգային մամուլին ու նաեւ տեղեկագիրներու մէջ: Անոնք նիւթ լրին երեւոյթը, անոր մղող ազդակներու անդրադարձան, նաեւ խօսեցան այդ «դրամագլուխ»ը չահարկեր աղբիւրի վերածածներու դասուն մասին: Ըսուեցաւ, գրուեցաւ թէ երբեմն նոյնիսկ անչափահասներ, մինչեւ արաբական երկիրները կ՚իյնային, առանց չափազանցութեան՝ ստրկութեան պայմաններու մէջ: Եւ ամէն անգամուն արտայայտուած գարմանքը, գիտակից կամ անգիտակից կերպով, բուն երեւոյթին հետ Թիրախ կ՚առնէր նման նիւթերու հրապարակումին վրայէն վերցած Թապուներն ալ:

Այս նոյն միջուկով նոր էջ մը ունէր Երեւանէն հասած թերթերու վերջին տրցակին «Առաւօտ»ը (Յուլիս 9): «Հայ մարմնավաճառուհին Ստամպուլում» խորագրուած գրութիւնը, ենթակայէն աւելի վայրին մատնանշումով ուշադրութիւն գրաւող կողմ մը կը մատնէր, հակառակ աննախընթաց տուեալ չըլլալուն: Ասկէ առաջ ալ շատ լսուած, նաեւ գըրուած էր որ Հայաստանէն երիտասարդուհիներ Թուրքիա կ՚երթային արեւելեան շրջաններու, բայց նաեւ Պոլսոյ մէջ այդ արհեստը կիրարկելու: Դժբախտ վախճանի յանգած մէկ _ երկու պարագայի նոյնիսկ արձագանգած էր Թուրք մամուլը:

Հակառակ այս բոլորին, ուշագրաւ է Վահան Իշխանեանի ստորագրած էջը ուր ան ամփոփած է մարմնավաճառուհի իր խօսակիցին ըսածները. անոնք կը մատնեն առանց որեւէ վերապահութեան արտայայտուելու հանգստութիւն մը, նոյնիսկ ամէնէն անսպասելի նշումներով:

Ենթական որ «Սոնա» անունով կը ներկայացուի յօդուածագրին կողմէ, կ՚ըսէ թէ չորս տարի առաջ Երեւանի մէջ սկըսած է կիրարկել ապրուստի այդ միջոցը, «բարձրաստիճան պաշտօնեաների ու փողական հեղինակութիւնների» աղջիկներ հայթայթելով: Ասիկա իրեն օրական 50 տոլար կը շահեցնէ: Աղջիկներու մատնութեամբ երկու անգամ դատարան կ՚իյնայ, կաշառքի մեղադրանքով: Երկու հազար տոլար կաշառք տալով կը փրկուի ու կը հրաժարի ուրիշին մարմնին շահէն: Առանձին կ՚երթայ Պոլիս, պանդոկի սենեակ մը կը վարձէ, ուրկէ յաճախորդները զինքը կը տանին: Այդ յաճախորդներուն մասին կուտայ 600_ի թիւը: Ամէն անգամուն 50 տոլար կը ստանայ: Երբեմն աւելի:

Սոնան կը նախընտրէ աշխատիլ Պոլիս, քան՝ Երեւան: Պատճառը այն է որ հոն Երեւանցիներուն նման չեն սակարկեր. կ՚ըսես,, կը վարեն: Կայ յաճախորդին հետ գրօսարան մը երթալու պարագան ալ որ կը կրկնապատկէ շահը, բայց ոստիկանական յանկարծակի քննութեան մը ենթարկուելու վախը ատկէ ետ կը պահէ: Ոստիկանութեան ձեռքը իյնողները երկրէն կը վտարուին ու շատ դժուար է վերադարձը: Թուրքիոյ մէջ այդ աշխատանքով բաւագոյն վաստակը ծովեզերեայ շրջաններու մէջ է, սակայն, ինք հազիւ թրքերէն սորված է եւ զբօսաշըրջիկներու համար անհրաժեշտ անգլերէնը չի գիտեր: Այսուհանդերձ, ծովափ գացած է, որպէս հրաւիրեալը՝ պանդոկապետերու, որոնց հետ մտերմացած է:

Յայտնաբար, հայկական բարի համբաւին համար բացառութիւն չէ մարմնավաճառութեան մարզը անգամ: Ինք իրեն յաճախորդ ապահովող ծանօթներ ունի, որոնք համոզուած են թէ «Հայերը նամուսով են»...:

Բուն ցնցողը, սակայն, Սոնային անվրդով անցքն է նոյնիսկ ցեղասպանութեան նիւթին վրայէն: Ճիշդ է որ ատիկա լուելեայն հասկցուածն է առաջին տողէն իսկ, երբ կ՚ըսուի թէ հայուհի մը մարմինը վաճառելու կարելի յարմարագոյն վայր նկատած է Պոլիսը: Այսուհանդերձ, քիչ մը չափազանց «անկեղծութիւն» կը հոտի կարդալ որ Սոնան չի խանգարեր խրողութիւնը թէ «Թուրքերը Հայերին ցեղասպանութեան են ենթարկել»: Ինք ալ կ՚ըսէ. «Ես նայում եմ որ ինձ լաւ լինի: Բացարձակապէս չի հետաքրքրում հայկական հա՛րց, թուրքական հա՛րց»:

Աշխատանքին մասին մէկ _ երկու յաւելեալ տեղեկութիւններէ ետք կուգայ բուն մեկնակէտը. Սոնան շահած ամսական մօտ 1500 տոլարով կը հոգայ ութ տարեկան աղջկանը պէտքերը, հին պարտքերը կը վճարէ եւ տան վարձք կուտայ: Բաներ որոնք աշխատանքի ասպարէզ կը մղեն նոյն կամ նման հարցերու տէր որեւէ այր կամ կին:

Սոնային հետ Վահան Իշխանեանի զըրոյցին նիւթ կ՚ըլլայ պարտադրանքի տակ մարմնավաճառութեան մղուած հայ աղջիկներու պարագան: Թուրքիոյ մէջ նման բանի մասին լսած չէ ինք: Գիտէ միայն թէ հայուհիներ խաբէութեամբ տարուած են Տուպայ ու պարտադրուած պոռնկութիւն ընելու:

Ոչ համոզիչ դատավարութիւններու, անթափանց ոճիրներու, յառաջիկայ նախագահական ընտրութեան մը արդէն սկսած խմորումներուն, Ղարաբաղի տակաւին չլուծուած կնճիռին, միջազգային ու ազգային նշումներու, համախմբումներու նոր _ նոր աւարտած խանդավառութիւններուն ու յուսախաբութիւններուն, քաղաքական ծանօթ ու անծանօթ բազմազան ու երբեմն վախցնող հարցականներու ենթախորքին վրայ, ի՞նչ տըպաւորութիւն կը գործէ նման էջի մը ընթերցումը: Կը քակէ աւանդապահ, կաղապարուած նախանձախնդրութիւններու կծիկնե՞ր, թէ կը մղէ փոխուած ժամանակներով եկած բարքերուն անդրադարձին: Կայ, անշուշտ, Սոնային կեանքի այս հատուածը պարզապէս մեր ներկային մէկ պատառիկը նկատելու եւ թերթին էջը դարձնելու այլընտրանքը:

Ամէն մէկուս՝ իր կամքունին, իր ճաշակին, անկեղծութեան, կամ պարագայապաշտութեան ատիճանին համաձայն...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆԱՀԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Հիսարի բարձունքին թառած՝ Հաճընցի մեղրածոր գըչի տէր ու յուղաթաթաւ աչուղը Գուրգէն Թրենց, իսկական Նահապետը մնաց տարիներ ամբողջ Իսթանպուլահայ բանաստեղծութեան՝ թէ՛ իր ծանր շուքով ու պատկառելի կեցուածքով եւ թէ՛ սէր, համակրանք ու յարգանք պարտադրելով անխտիր բոլորին: Ես, իր զաւակներուն գրեթէ տարեկից ըլլալու կողքին, ամուսնութենէս վերջ՝ կնոջս ու զաւակներուս հետ Հիսարի մէջ վայելեցինք Տէր եւ Տիկին Թրենցներու ջերմ եւ անկեղծ մտերմութիւնը՝ յաճախ անոնց հարազատ ակումբին ներքեւ, իբրեւ անոնց հնամենի բուխին նոր պատրաստուած թարմ ու դալար ընձիւղները:

Մեր տունը կը գտնուէր գիւղին ծայրամասը, ուրկէ վերջ կը սկսէին պարտէզները, դաշտերը եւ մարգագետիններն ու բլուրները: Թրենց, ամէն անձրեւէ վերջ՝ մեր տան առջեւէն անցնելով դաշտ կ՚ելլէր խղունջ հաւաքելու եւ տղաքս կը սիրէին այդ «որս»ի ընթացքին ընկերանալ իրենց... «Փրէնա տէտէ»ին: Բաւական ալ օգտակար կ՚ըլլային զաւկըրները մագլցելով եւ անձրեւէն վերջ երեւան ելած խղունջները հաւաքելու մէջ: Միայն կը զարմանային, որ ինչո՞ւ այդքան կը սիրէր այս տարօրինակ կենդանիները, որոնք անախորժ հետք մը կը ձգէին իրենց ետին:

Վերադարձին, երբ մեր տունը իր յոգնութեան սուրճը կը խմէր, նոյն դիտողութիւնը ընող կնոջս կ՚ըսէր._ «Դուք նորէն ամէն բան ուտող հաւը եւ անոր հաւկիթը կերէք, ես ալ կը հաւաքեմ այս մաքուր կենդանիները, որոնք միայն թարմ խոտերու մատղաշ ծիլերովը կը սնանին»:

Կեանքին ամէն տեսակ տաքն ու պաղը տեսած _ անցուցած մարդ մըն էր Գուրգէն Թրենց, բուն ազգանունով՝ Թուրսարգիսեան, եղբայրը՝ նշանաւոր ազգային գործիչ Աղասիի: Հետաքրքրական երիտասարդութիւն մը անցուցած էր եւ զուցէ իր զաւակներուն անգամ չպատմած արկածախնդրութիւնները կը պատմէր ինծի պարբերաբար:

Առաջին Աշխարհամարտի տարիներուն՝ Արեւելքի մէջ եղեր էր Կարսի Բերդի պաշտպանութեան Թնդանօթաձիգ հրամանատարներէն ու Ռուսերու գրաւման օրերուն ալ գերի ինկեր էր Բոլշեւիկներուն ու փոխադրուեր Ռուսաստանի ներքին շրջանները, ուր միջոց մը մնացեր էր գիւղի մը մէջ, ուրկէ՝ Հայաստանի հանրապետութենէն վերջ փոխադրուեր էր Երեւան եւ առաջին սրբագրիչներէն մէկը եղած էր այդ շրջանին՝ «Խորհրդային Հայաստան» անունով հրատարակուող թերթին ու ճանչցեր Եղիշէ Չարենցը եւ իր միւս ընկերները: Կը պատմէր այդ օրերու Երեւանը ու կեանքին մինչեւ վերջ ալ իր սրտին մէջ կրեց դառնութիւնը հանդէպ մայրաքաղաքի Հայուհիներուն, որոնցմէ ոչ մէկը օր մը խորհած էր նշանաւոր Հայաստանի ծիրաններէն գոնէ հատ մը ծառէն փրցնելով տալ իրեն՝ երբ գոնէն կ՚անցնէր:

Յետոյ մեծ երախտագիտութեամբ կը յիշէր օրուան Հայ համայնավար ղեկավարներէն Եղիշէ Զուբարեանը, որ միջոց մը վերջ մասնաւոր արտօնագիր ապահոված էր իրեն՝ Պոլիս վերադարձին համար:

Անհամար յիշատակներ կը պատմէր ողբացեալ Նահապետը, որ մինչեւ վերջին օրն ալ Հիսարի իր տան ծովահայեաց սենեակին պատուհանէն կը դիտէր անցնող Սովետական նաւերը՝ «Քեռիս կ՚երթայ» ըսելով: Իսկ աննկարագրելի են իր ունեցած ապրումները Ներգաղթի օրերուն, երբ «Ռոսիա», «Արմենիա» կամ «Փոպետա» նաւերը կ՚անցնէին Վոսփորէն:

Լուսահոգին, հակառակ իր յաղթ մարմնին ու քաջ նկարագրին, բնական երեք աղէտէ կը վախնար կեանքի մէջ._ Երկրաշարժ, հրդեհ եւ ողողում: Որքան տարօրինակ է, որ իր մահէն կարճ ժամանակ վերջ՝ հրդեհով մը հրոյ ճարակ դարձաւ բարձունքի այդ պատմական ործուերոյնը, որուն փլատակները բարեբախտաբար ինք չտեսաւ:

Յարգա՛նք իր քաղցր ու պատկառելի յիշատակին:

«Ակօս»

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԸ՝ ՄԻՆՉԵՒ ՆԵՐԿԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ

Կիւլպէնկեան գերդաստանին պատմութիւնը եւ հայ կեանքին մէջ դերակատարութիւնը կը հասնին մինչեւ ներկայ ժամանակները՝ ընդգրկելով կրթութեան, գիտութեան ու մշակոյթի գործիչներ ու երախտաւորներ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, ՎԱՀԱՆ, ԲԱՐՍԵՂ ԵՒ ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Կիւլպէնկեան գերդաստանին ԺԹ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու սկիզբի դէմքերէն յիշենք Յովհաննէս, Վահան, Բարսեղ եւ Գալուստ Կիւլպէնկեանը:

Յովհաննէս, զաւակը՝ Թորոս եւ Եղիսաբէթ Կիւլպէնկեանի (ծնած՝ Թալաս, 1860_ին), Ֆրանսայի Էքս քաղաքին մէջ փրաւագիտութիւն ուսած եւ յետոյ Պոլիս բնակութիւն հաստատած է:

Վահան, զաւակը՝ Սարգիս Կիւլպէնկեանի, ծնած է 1878_ին, Գատըգիւղ, Պոլիս. երիտասարդութեան մեկնեցաւ Եւրոպա եւ ամուսնացաւ Ֆրանսուհիի մը հետ, որմէ ունեցաւ երկու զաւակ. Ռոպէր եւ Ժորժ:

Բարսեղ Կիւլպէնկեան ծնած է 1870_ին, Թալաս. մանկութեան ընտանեօք Պոլիս հաստատուելով՝ յաճախեց Գատըգիւղի Արամեան վարժարանը, որմէ ետք մտաւ Պոլսոյ Իրաւաբանական վարժարանը, զոր աւարտեց 1894_ին: Նոյն տարին մեկնեցաւ Ռոստով, ուր փաստաբանութեամբ զբաղեցաւ, եղաւ ազգային երեսփոխան եւ Քաղաքական Ժողովի անդամ: 1906_ին ընտանեօք փոխադրուեցաւ Իգտիր, ուր իբրեւ ազգային երեսփոխան, Քաղաքական Ժողովի, ինչպէս նաեւ Ուսումնական եւ Դատաստանական խորհուրդներու, Հիւանդանոցի հոգաբարձութեան եւ Որբանոցի վարչութեան անդամ, գործօն դերակատարութիւն ըստանձնեց ազգային կեանքին մէջ: Ան միաժամանակ Ռոստովի եւ Իգտիրի առաջնորդարաններուն օրէնսգէտ փաստաբանն էր՝ առանց նիւթական վարձատրութեան: Իգտիրի 1921_ի աղէտէն ետք, ընտանիքին հետ հաստատուեցաւ Լոնտոն, ուր մահացաւ 1928_ին:

Գալուստ Կիւլպէնկեան, Պարտիզակի Բարձրագոյն վարժարանէն շրջանաւարտ, 1901_ին Ատանա մեկնեցաւ, ուր դրագիրի պաշտօն ստանձնեց. յետոյ ալ բամպակի գործարանի մը տնօրէնը եղաւ: 1902_ին, Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրութեան Մալաթիայէն պատգամաւոր ընտրուեցաւ:

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

Տոքթոր Աբէլ Կիւլպէնկեան ծնած է 1879_ին, Ամասիա. զաւակը՝ բնիկ Թալասցի Բարսեղ Կիւլպէնկեանի: Նախակրթութիւնը ծննդավայրին մէջ ստանալէ ետք ան մտաւ Կեսարիոյ Սուրբ Կարապետ վանքի Ժառանգաւորաց վարժարանը, զոր աւարտեց 1896_ին, «Առաջին» կարգի վկայականով: Այնուհետեւ Պոլիս մեկնեցաւ եւ մտաւ Բժշկական վարժարանը, զոր աւարտեց 1904_ին:

Բժշկական վկայականը ստանալէն ետք ան կառավարութեան կողմէ Թալասի Թաղապետական բժիշկ նշանակուեցաւ: Ժամանակ մը Թալասի մէջ ծառայելէ ետք Իզմիրի Տաւաս գաւառի Թաղապետական բժիշկ նշանակուեցաւ. հոն մնաց երկու տարի: Ապա Գոնիայի շըրջակայ Աքսարայի քաղաքապետական բժիշկ նշանակուեցաւ, իսկ 1910_ին՝ Էրպաայի բժիշկ: 1912_ին հրաժարեցաւ պետական բժիշկի պաշտօնէն եւ Փարիզ փոխադրուեցաւ, փսկ հոնկէ Պէրլին մեկնեցաւ՝ բժշկական ուսումնասիրութիւններ կատարելու:

Առաջին Աշխարհամարտի նախօրեակին Պոլիս վերադարձաւ եւ պատերազմի ընդհանուր եղած ետք, իբրեւ զինուորական բժիշկ, պաշտօնի կանչուեցաւ. ղրկուեցաւ Զօրլու, Հատըմքէօյ եւ յետոյ Ջանաքքալէ, ուր այդ օրերուն, 1915 _ 1916_ին կենաց մահու ահաւոր գոտեմարտեր կը մղուէին օսմանեան բանակին եւ Նեղուցները ճեղքել փորձող դաշնակից բանակներուն միջեւ: 1916_ին ղրկուեցաւ Կալիցիոյ ռազմաճակատ, ուր աւստրիական բանակը, իր կողքին ունենալով գերմանական զօրագունդեր եւ լեհ կամաւորական գունդեր, արիւնահեղ ճակատամարտեր կը մղէր ռուսական բա_

նակին դէմ: Տոքթոր Աբէլ հոն գերի ինկաւ Ռուսերուն ձեռքը, բայց յետոյ, Ռուսիոյ մէջ համայնավար յեղափոխութենէն եւ քաղաքացիական պատերազմի բռնկումէն ետք, անկախութեան եւ քաոսի օրերուն յաջողեցաւ փախուստ տալ եւ Պոլիս վերադարձաւ:

Այնուհետեւ ան Պոլսոյ մէջ դարմանատուն բացաւ, զոր պահեց մինչեւ մահ. ան մօտիկ կապեր ունէր Ազգային Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցին հետ եւ ժամանակ մը հոգաբարձութեան անդամ եւ ատենապետ եղաւ: Մահացաւ 1951-ին:

Տոքթոր Գառնիկ, զաւակը՝ Կիւլպէնկ Կիւլպէնկեանի, ծնած է 1879 Յունուար 15-ին: Մանկութեան ղրկուեցաւ Երզրումի Սանասարեան վարժարանը, զոր աւարտեց 1895-ին: Այնուհետեւ մեկնեցաւ Փարիզ եւ մտաւ Բժշկական համալսարանը, ուր 1902-ին վկայուեցաւ իբրեւ բժիշկ: Վերադարձաւ Թուրքիա եւ Պոլսոյ Գատըգիւղ քաղաքամասը բնակութիւն հաստատեց, սակայն յետագային հաստատուեցաւ Փարիզ, ուր մահացաւ 1968-ին:

Տոքթ. Կիւլպէնկ Կիւլպէնկեան 1907-ին Պէյրութի Ամերիկեան բժշկական համալսարանէն վկայուեցաւ. Առաջին Աշխարհամարտի տարիներուն ան բանակին մէջ առնուեցաւ եւ ղրկուեցաւ կովկասեան ճակատ, ուր նահատակուեցաւ:

Տոքթոր Գրիգոր Կիւլպէնկեան 1914-ին Պոլսոյ Բժշկական վարժարանէն վկայուած է:

ՆԵՐՍԷՍ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Սերովբէ Կիւլպէնկեանի թոռը եւ Պատրիկ Կիւլպէնկեանի զաւակը՝ Ներսէս ծնած է 1883-ին: Պոլսոյ ամէնէն հարուստ վաճառականներէն՝ ան հօր եւ մեծ հայրերու օրինակին հետեւելով բազմաթիւ բարեգործութիւններ կատարեց, որոնցմէ յիշատակութեան արժանի է Սուրբ Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցին նուիրած Ք. շողանկարի կազմածները, զոր ամէն տարի կատարելագործեց ու հարստացուց: Յետագային ան հաստատուեցաւ Լոնտոն, ուր փոխադրեց իր առեւտրական գործառնութիւնները:

Ան իր կապը միշտ պահեց Պոլսոյ եւ պոլսահայ կեանքին հետ, իսկ 1954-ին պատրիարքարանին նուիրեց Յովհաննէս Այվազովսքիի արուեստի գլուխ գործոցներէն երկու գեղանկարներ որոնցմէ մէկը կը ներկայացնէ Նոյի էջքը Արարատէն, միւսը՝ Հրեաներուն Կարմիր ծովէն անցքը:

Ներսէս Կիւլպէնկեան մահացաւ 1955-ին, Լոնտոն: Միակ մանչ զաւակը՝ Պօղոսիկ մահացած էր 1928-ին, տասնչորս տարեկանին. անունը յաւերժացնելու համար հայրը միշտ նուիրատուութիւններ կը կատարէր անոր յիշատակին:

Ներսէս Կիւլպէնկեանի կրտսեր եղբայրն էր Սերովբէ, որ իր հօրեղբօր՝ Կիւլլապիի հետ 1918-ին Նիւ-Եորքի մէջ զոհ գնաց անարգ ոճիրի մը: Ներսէսի եւ Սերովբէի քոյրերն են՝ Հերմինէ եւ Շուշան:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՈՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԸՆՁՈՒՂՏ ՄԸ ՔԱՆԻ՞ ՏԱՐԻ ԿՐՆԱՅ ԱՊՐԻԼ

Ընձուղտը միջին հաշուով կրնայ ապրիլ քսանըհինգ տարի: Իր 6 մեթր հասակով, ան իր թշնամիները հեռուէն կը տեսնէ: Իսկ երբ վտանգ կը զգայ, ան վազելու կը սկսի եւ կրնայ ժամական 50 քիլոմեթր կտրել: Ան յուսահատութեան կը մատնէ նոյնիսկ ամէնէն անօթի առիւծները:

ՈՐՆ Է ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ՄԵԾ ԼԻՃԸ

Սիւփիրիէօր լիճը:

Ան կը գտնուի Գանատայի եւ Միացեալ-Նահանգներու միջեւ: Իր 82.700 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ գրեթէ կը հաւասարի Աւստրիոյ: Իսկ անոր երկարութիւնը կը հասնի մօտաւորապէս 600 քիլոմեթրի:

Ի՞ՆՉ ԸՐԱԾ Է ՄԱԺԵԼԼԱՆ

Ան նաւարկութեամբ զբաղած է: Մաժելլան Եւրոպայէն ճամբայ ելած է 1520 թուականին եւ աշխարհը շրջած: Ան եղած է առաջին անձը, որ գտած է Ատլանտեան Ովկիանոսին եւ Խաղաղական Ովկիանոսին միջեւ նաւարկելի անցք մը, Հարաւային Ամերիկայի ծայրագոյն հարաւը: Այդ թուականէն ի վեր ծովային այս ճամբան կը կրէ Մաժելլանի Նեղուց անունը:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳԱՀԻՐԷԻ Հայ Գեղարուեստից Միութեան վարչութիւնը, Յունիս 20-ին, հաւաքոյթ մը կազմակերպած է «Հայ Տանիք»ին վրայ, հրաւիրելով տոքթոր Մոհամմատ Ռեֆաաթը բանախօսելու հայկական հարցին շուրջ, անոր էութիւնը ծանօթացնելու համար եգիպտացի մտաւորական խաւին: Ներկայ եղած են Հայաստանի դեսպանը՝ Սերգէյ Մանասարեան, թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ: Բացման խօսքը կատարած է Հայ Գեղարուեստի Միութեան ատենապետ՝ Գրիգոր Մարգարեան, որ հակիրճ ակնարկ մը նետած է հայկական հարցին, գնահատանքով արտայայտուած տոքթոր Մ. Ռէֆաաթի «Հայկական հարցը Օսմանեան պետութեան մէջ 1878 - 1923» ուսումնասիրութեան մասին, զոր հրատարակած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի վարչութիւնը «Սաթենիկ Ճ. Զագըր» հիմնադրամի միջոցով: Հաւաքոյթը վարած է եգիպտական համալսարաններու դասախօս, միջազգային Արդարադատութեան Ատեանի անդամ մասնագէտ, բժշկական զեղծարարութեան օրինաւոր քննարկումներու եւ գնութեան ընդհանուր տնօրէն՝ դասախօս Ռիատ Ֆաթհալլա Պասալ: Օրուան դասախօսը՝ տոքթոր Ռէֆաաթ ներկայացուցած է հայկական հարցին համայնապատկերը ծագումէն մինչեւ 1878, Պէրլինի վեհաժողովին 61-րդ Հայոց վերաբերեալ յօդուածին բիւրեղացումը եւ մինչեւ գերեզմանումը 1923-ի Լօզանի դաշնագրով: Դասախօսութեան աւարտին, եգիպտացի բանաստեղծուհի Նատիա ալ-Տուրքի արտասանած է «Հայկական հարցին» նուիրած իր բանաստեղծութիւնը: Տեղի ունեցած է նաեւ հարց-պատասխանի բաժին մը: Տոքթոր Ժորժ Սիմոնեան կատարած է դասախօսին արաբերէն ելոյթի հայերէն թարգմանութիւնը: Երեկոյթը փակուած է հիւրասիրութեամբ:

***

ԳԱՀԻՐԷԻ իր բնակարանին մէջ, Յուլիս 11-ին, սրտի սուր տագնապի մը զոհ գացած է եգիպտական հումէական ըմբշամարտիկներու հաւաքականի ութնամեայ մարզիչ, ըմբշամարտի համաշխարհային մակարդակի մասնագէտ, հայաստանցի Ալուան Եղիազարեան, շուրջ 60 տարեկան: Նոյն առաւօտը, Եգիպտոսի Օլիմփիայի կեդրոնին մէջ, մարզած էր եգիպտական հումէական ըմբշամարտի հաւաքականի մարզիկները, որուն ընթացքին սրտի տագնապ մը ունեցած է, որ կրկնուած է աւելի վերջ, երբ տուն փոխադրուած է:

***

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան ժողովրդական Տան Լեւոն Շանթ սրահին մէջ, Յուլիս 4-ին, հանդիպում մը տեղի ունեցած է Հայաստանի գլխաւոր հիւպատոս Արմէն Մելքոնեանի հետ, Համազգայինի Սուրիոյ Շրջ. վարչութեան հրաւէրով: Նիւթ եղած են Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները եւ տեղի ունեցած է մտքերու փոխանակում մը: Հիւպատոսը լայնօրէն ներկայացուցած է Հայաստանի ներկայ պատկերը եւ եզրակացուցած թէ հարկ է հիմնականօրէն Հայաստանի տնտեսութեան զարկ տալ, որովհետեւ այդ ձեւով կարելի է յառաջ տանիլ Հայրենիք - Սփիւռք փոխ-յարաբերութեան գործընթացը. առաւել եւս ոչ միայն կը նուազի արտագաղթողներու թիւը, այլ նաեւ այլ հանրապետութիւններ հաստատուած Հայեր կրնան կրկին Հայրենիք վերադառնալ եւ համատեղ ջանքերով կերտել հզօր Հայաստան մը:

***

ՓԻԹՖԻԼՏԻ (Մասաչուսեց) Գոմիւնըթի Արթս Սէնթըրի մէջ, Յուլիս 3-էն Յուլիս 13 ցուցադրուած են ամերիկահայ արուեստագէտ Արօ Թորոսեանի «Պրէտ Սերէզ» շարքի ստեղծագործութիւնները: 2005-ին իր գործերէն ոմանք մաս պիտի կազմեն թանգարանային շրջան ցուցադրութեան մը Գերմանիա, Հոլանտա եւ Զուիցերիա:

CD reçus

ARARAT

un film de ATOM EGOYAN

bande originale du film
composée par MYCHAEL DANNA

Milan Music

(CD disponible le 26 août)

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ. ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

Սեղանի մը քով բազմեցան:

- Շիշ մը քոնեաք եւ շիշ մը օղի, - հրամայեց Աստիկ:

Յետոյ իր մօտ կանչեց կապելային տէրը:

- Անունդ ի՞նչ է, - հարցուց:

- Նիքօլի, - պատասխանեց մարդը:

- Քեզի առաջարկութիւն մը ունիմ, կը յուսամ, որ իրարու հետ կը համաձայնինք այս մասին:

- Ի՞նչ է ձեր առաջարկութիւնը, - հարցուց մարդը:

- Խանութիդ մէկ մասը ինծի պիտի վարձես:

- Խանութիս մէկ մասը ձեզի վարձե՛մ, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ ատիկա, արդէն կը տեսնէք, որ նեղ կուգայ կոր:

- Ես շատ տեղի պէտք չունիմ, փոքրիկ անկիւն մը կը բաւէ ինծի, սեղանով մը եւ 5-6 աթոռներով:

- Բայց ի՞նչ պիտի ընէք հոս:

- Ես փաստաբան եմ եւ իմ գրասենեակս առժամեայ կերպով այստեղ կ'ուզեմ հաստատել, մինչեւ որ յարմար տեղ մը գտնեմ:

- Գինետունի մէջ փաստաբանի գրասենեակ կ'ըլլա՞յ, - ըսաւ մարդը զարմացած:

- Ատ իմ գիտնալիք բանս է, Ինչ որ ուզես, պիտի վճարեմ, շաբաթական ի՞նչ վարձք կը պահանջես:

Նիքօլի պահ մը մտածեց եւ յետոյ ըսաւ.

- Շաբաթական մէկ ոսկի պիտի տաս:

Այդ թուականին, Իրէյլիի մէջ, մէկ ոսկին ահագին վարձք մըն էր:

Աստիկ, առանց դիտողութեան, գրպանէն ոսկի մը հանեց եւ մարդուն տուաւ:

- Ահաւասիկ առաջին շաբաթականը կանխիկ կը վճարեմ, - ըսաւ:

Յետոյ աւելցուց.

- Միայն սեղանով մը եւ հինգ - վեց աթոռով գործը չըմնար, պէտք է, որ վարագոյրով մը մեր սեղանը բաժնես խանութին միւս մասէն, շատ հաւանական է, որ մեծ անձնաւորութիւններ պիտի ընդունիմ այստեղ, պէտք է, որ պատուած ըլլանք խանութին միւս յաճախորդներէն:

- Լաւ, բան մը կը յարմարցնենք, - պատասխանեց կապելային տէրը:

- Այդ ամէնքը վաղը առտու կանուխ պատրաստ ըլլալու է:

- Գլխուս վրայ:

Աստիկ այդ կարգադրութիւնները ընելէ ետքը սկսաւ քոնեաք խմել եւ իր ընկերոջ ալ օղի հրամցնել:

- Ուրեմն հոս հաստատուելու մի՞տք ունիք, - ըսաւ ընկերը՝ տեսնելով այդ տարօրինակ փաստաբանական գրասենեակին կազմութիւնը:

- Եթէ կարենամ, պիտի մնամ, - պատասխանեց Աստիկ:

- Բայց այս միջոցին Հայերուն դէմ խստութիւնը չափազանց աւելցած, մանաւանդ քաղաքին մէջ մնալը, առանց վէսիքայի, շատ դժուար եւ վտանգաւոր է:

- Այսուհանդերձ բաւական Հայեր կը տեսնեմ, որ ազատ համարձակ կը պտըտին կոր:

- Անոնք ամէնքն ալ մէյմէկ վէսիքա ունին:

- Ընդհանրապէս որո՞նց վէսիքա կը տրուի:

- Նախ փողոցները սալայատակ շինողներուն: Գաղթականներուն մէջ Իզմիթցի քալֆա մը կար, որ կարգ մը ճամբաներու շինութեան համար այստեղ պայմանագրուեցաւ եւ թաղապետական երկրաչափ նշանակուեցաւ. շնորհիւ իրեն երեսունէն աւելի Հայեր իրենց ընտանիքներով յաջողեցան վէսիքա առնել եւ հոս մնալ իբր քարակոփ եւ այլն: Անոնց մէջ կան վարժապետներ, գրագէտներ, ամէն դասակարգէ եւ արհեստէ մարդիկ, որոնք իբրեւ պարզ գործաւոր առտուընէ մինչեւ իրիկուն ճամբու շինութիւններուն կ'աշխատին՝ քար ու շաղախ կրելով, հող փորելով:

- Ուրիշ ի՞նչ տեսակ արհեստաւորներ կրցած են վէսիքա առնել:

- Փռապաններն ու անոնց աշկերտները: Անոնք ալ բաւական թիւ մը կը կազմեն:

- Ասոնցմէ զա՞տ:

- Երկաթագործներէն, դերձակներէն, կօշկակարներէն ալ մէկ քանիներ վար գրուած են, որովհետեւ կառավարութիւնը պէտք ունի անոնց:

- Ըսել է, մեզի պէս մարդոց համար դժուար է վէսիքա մը ձեռք ձգել:

- Եթէ գայմագամին հետ բարեկամութիւն ունիք, կրնայ բան մը ըլլալ:

- Իմ ալ յոյսս անոր վրայ է:

Այսպէսով խօսակցելով՝ շարունակեցին խմել:

Աստիկ ըմպելիին ազդեցութեան տակ սկսաւ իր մեծխօսիկութիւնները, որոնք չափ ու սահման չունէին:

- Գահաժառանգը երկու անգամ զիս իր ներկայութեան ընդունած է եւ ոսկի ժամացոյց մըն ալ նուէր տուած է, - ըսաւ:

- Կը զարմանամ, որ, - ըսաւ խօսակիցը, - ձեզի պէս մարդ մը այսպէս աքսորեր են:

- Որովհետեւ տատրագամը քննադատած եմ թերթերուն մէջ, - բացատրեց Աստիկ, - բայց ես վստահ եմ, որ քիչ ատենէն պիտի վերադառնամ Պոլիս եւ նախկին դիրքս գրաւեմ:

- Աստուած տայ:

Երբ լաւ մը խմեցին, գացին մօտակայ ճաշարան մը կերակուր ուտելու:

Ամբողջ ծախքերը Աստիկ վճարեց Մարգար աղային առած դրամներովը, յետոյ գնաց օթէլ պառկելու:

Իրարմէ բաժնուելէ առաջ իր ընկերը, որուն անունը Յակոբ էր, ըսաւ իրեն.

- Մեր խնդիրը չմոռնաս վաղը առտու գայմագամին հետ տեսակցելու ատենդ:

- Ի՞նչ խնդիրը, - հարցուց Աստիկ, որ գինովութեան մէջ ամէն բան մոռցած էր:

- Ատ մեր գոնէ ամիսի մը չափ հոս մնալնուս մասին պիտի խօսէիր:

- Հա՛, միտքս է, դուն անհոգ եղիր, այդ մասին պէտք եղած արտօնութիւնը վաղը կ'առնենք... դուն կէսօրին եկուր օթէլ մէյ մը զիս տես կամ աւելի աղէկ է ուղղակի օֆիս եկուր, ես անպատճառ հոն կը գտնուիմ:

- Օֆիսը ի՞նչ է, - հարցուց գաւառացի Հայը զարմացած:

- Ծօնըմ, քիչ մը առաջ գրասենեակ չվարձեցի՞... հոն եկուր: Գրասենեակին օֆիս կ'ըսեն ընդհանրապէս:

- Կը ներէք, չէի գիտեր: Մնաք բարով:

- Երթաք բարով:

Աստիկ տատանելով՝ օթէլին սանդուխէն վեր ելաւ եւ գնաց հանգչելու իր անկողինը:

(Շար. 272)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Միշէլ Եփրեմեան Միհրանի մահուան առիթով հետեւեալ նուէրները կ՚ըլլան. _

Սարգիս Արմէնեան (Պէյրութէն) 500 Եւրօ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին, Միհրան Շեքերճեան (Փարիզէն) 500 Եւրօ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին:

Արծիւ եւ Միշէլ Սարհատեան եղբայրներ 250_ական Եւրօ ԱՑԲ էՖ էՄ ձայնասփիւռին, «Յառաջ»ին, Համազգայինի դպրոցին, Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Եկեղեցիին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին, Հ.Մ.Ը.Մ. _ Ֆրանսին:

Վերամուտ 2002

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 2002 _ 2003 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 18

առաւօտեան ժամը 10_ին

Սահակ _ Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն:

Հեռաձայն. _

04 _ 91 _ 77 _ 84 _ 70

50ème Anniversaire du Pèlerinage à St Grégoire de Tallard

ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Sous l'égide de
Monseigneur DARON GEREJIAN
l'Eglise Apostolique Arménienne
du Midi de la France

et avec le concours de
l'Association Cultuelle des Arméniens
de GAP et des Hautes Alpes

Dimanche
15 Septembre

— à 10h30 : La Sainte Messe sera célébrée par le **Rév. Père Antranig MALDJIAN**, Curé de la Communauté Arménienne de Valence, avec la participation de la Chorale de l'Eglise SOURP SAHAK de Valence.

— à 13h : Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard.

— — — — — — — — — — — — —

Inscription: S.V.P. avant le 9 Septembre

— — — — — — — — — — — — —

Renseignements et réservations :
— Cathédrale Apostolique Arménienne
Tél. : 04 91 77 84 70;
— Association Cultuelle des Arméniens de GAP
Tél.: 04 92 51 71 80 & 04 92 51 00 87.

Participation aux frais :
Aller-retour seul: 20 euros
Aller-retour avec le repas : 40 euros.

Հ.Բ.Ը.Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն, թէ Միութեան 82-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, 26 Հոկտեմբեր 2002, առաւօտեան ժամը 9.30-ին, The University Club, 1 West 54th Street, New York, N.Y., U.S.A.

Սոյնը 82-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք, որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշ մինչեւ 15 Հոկտեմբեր 2002 իրենց փոխանորդագրերը, –Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած–, յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 2000 եւ 2001 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր քարոյական տեղեկագրին:

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 2000 եւ 2001 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3.– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ԺՈԶԷՖ ՊԱՍՐԱԼԵԱՆ	ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր	Նախագահ

Յուլիս 19, 2002

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

(Շար. Ա. էջէն)

ատեն ալ, ուրիշ պատմութիւն մը մէջտեղ ելած է: Անձնական ճամբորդութեանց համար օգտագործած է այն կէտերը զորս շահած էր արհեստին հետ կապ ունեցող թռիչքներու համար:

ԼՕԶԱՆԻ դաշնագրին 79_ամեակը նշելու համար Քիւրտեր, Ասորիներ, Գլտանիներ Յուլիս 26_ին բողոքի հանրահաւաք մը կազմակերպած են, Ժընեւի ՄԱԿ_ի շէնքին առջեւ: Պատուիրակութիւն մըն ալ թղթածրար մը յանձնած է ՄԱԿ_ի, ուշադրութիւն հրաւիրելու համար Լօզանէն ի վեր Քիւրտերու դէմ Թուրքիոյ կիրարկած ուրացումի, դանդուածային բնաջնջումի, աքսորի, բռնադաղթի քաղաքականութեան վրայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հիւսիսային շրջանի ողողումներու նոր հաշուեկշիռի մը համաձայն, մեռեալներու թիւը 34_ի բարձրացած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ հեծանիւով վերջ գտաւ Կիրակի, Յուլիս 28_ին, Շան զ'Էլիզէի վրայ եւ չորրորդ անգամ ըլլալով ամերիկացի Լէնս Արմսթրոնկի յաղթանակով:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Սէզար Պարպըր, 56 տարեկան, որ 123 քիլօ կը կշռէ, դատերու շարք մը բացած է արագ ճաշերու ընկերութիւններու դէմ, որոնց կը վերագրէ իր գիրութեան պատճառը: 50_ական տարիներէն ի վեր իր գլխաւոր ճաշը համպուրկըրը եղած է: Եթէ ճաշը չէր փոխեր, ճաշարանները կը փոխէր, օր մը Մք _ տօ, օր մը Պըրկըր Քինկ յաճախելով: Իր տեսակէտն այն է որ Ֆասթ _ Ֆուտերու ճարտարարուեստը կեանքը փճացուցած է: Ինք որեւէ պատասխանատուութիւն չընդունիր, հակառակ անոր որ ոչ ոք ստիպած է իրեն ֆասթ _ ֆուտերով գոհանալ:

ՏՕԹԻՆ հետեւանքով Փարիզի օդը ապականուած էր Յուլիս 28_ին եւ 29_ին, ջերմութիւնը մինչեւ 34 աստիճանի բարձրացած ըլլալով: Այս պատճառաւ կառքերու արագութիւնը ժամական 20 քիլոմեթր նուազում պէտք է արձանագրէր եւ բնակութեան թաղամասերու մէջ կառքերու կայքը ձրի էր:

ԼԻՆՑԻ մէկ տիսքօթէքին վրայ ձեռնառումբ մը նետուած է Շաբաթ գիշեր Յուլիս 27_ին, որու հետեւանքով 27 վիրաւոր կայ: Զանազան վարկածներ կան եւ չի բացառուիր օտարատեայցութեան արարք մը, որովհետեւ «Իքս _ Լարկէ» գրօսավայրը կը յաճախեն մեծամասնութեամբ Սերպեր եւ Խրուաթներ: Բայց, կրնայ նաեւ աւոնց միջեւ հաշուեյարդարի մը հարց ըլլալ:

Pensez dès maintenant à réserver votre journée du

Dimanche 15 Septembre

pour participer à la

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par l'**Orchestre «SPITAK»**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel

(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
- **Divine Liturgie à 11h.**
- **Repas**
- **Musique par l'orchestre «SPITAK»**
- **Jeux pour les enfants**
- **Tirage de la tombola**

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 31
MERCREDI
31 JUILLET
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.482 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.482

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 29 / 30)

ՓՐԱԿԱՅԻ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Յուլիս 29-ին, Փրակայի մէջ, Բ. անգամ հանդիպում ունեցած են Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահներուն անձնական ներկայացուցիչները՝ Արտաքին գործերու փոխ - նախարարներ Թաթուլ Մարգարեան եւ Արազ Ազիմով: Երկօրեայ հանդիպումը գոնփակ տեղի ունեցած է եւ կողմերը մերժած են տեղեկութիւն տալ մամուլին: Ազրպէյճանի մէկ գործակալութիւնը յայտնած է թէ Բաքու որեւէ լական արդիւնք չի յուսար հանդիպումէն:

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան Յուլիս 29-ի նիստին նախ Կ. Դեմիրճեանի կողմին փաստաբանը պահանջած է որ ճշդուի թէ լրագրող Տիգրան Նաղդալեան մօտ երկու տարի առաջ ի՛նչ հանգամանքներով ու ի՛նչ պլուտճէով ԱՄՆ մեկնած է: Ապա Արամ Սարգսեանի փաստաբանը մերժած է դատարանը, ըսելով թէ միջոցներու չի ձեռնարկուիր բաց եւ հրապարակային դատավարութիւն կատարելու համար: Յայտնած է թէ կան տուժածներ որոնք կը փափաքին մասնակցիլ դատավարութեան, բայց դատարան մուտք գործելու անհրաժեշտ փաստաթուղթ չունին: Դատաւոր Ս. Ուզունեան չէ ընդունած բաց դատավարութեան խոչընդոտուելու պնդումը:

Նոյն նիստին երեսփոխաններ Յակոբ Յակոբեան եւ Ժիրայր Գէորգեան վկայած են:

***

ՓԼՈՒԶՈՒՄԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ ԵՐԿՈՒ ԶՈՀ

Գիւմրիի նախկին «Շիրակ» պանդոկին կիսաքանդ շէնքը փլցնելու աշխատանքին ընթացքին տանիքը փուլ եկած է, երկու զոհ պատճառելով. Ջոկատի հրամանատար Գէորգ Ասմարեան եւ Վաղինակ Կարապետեան: Բազմայարկ պանդոկը կիսաքանդ վիճակով մեծ վտանգ կը ներկայացնէր բնակչութեան համար եւ այդ պատճառով փլցնելու գործը յանձնուած էր ծայրայեղ պայմաններու մէջ աշխատելու փորձառութեան տէր փրկարար ջոկատին: Նախնական քննութեան մը համաձայն, չեն յարգուած աշխատութեան ապահովութեան պայմանները:

***

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Բիւրականի մէջ, Յուլիս 27-ին, բացումը կատարուած է Համազգայինի սկաուտական եօթներորդ բանակումին, Մշակոյթի նախարար Ռ. Շառոյեանի, Ազգային Ժողովի երիտասարդական հարցերու յանձնաժողովի նախագահ Շ. Քոչարեանի, Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հ. Մարգարեանի, Մեսրոպ Արք. Աշճեանի, Կաթողիկոսարանի Պատուիրակութեան մը ներկայութեան: Կը մասնակցին 18 երկրէ մօտ 550 երիտասարդներ: Բանակումը կը տեւէ մինչեւ Օգոստոս 5:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Կեդր. վարչութենէն Յարութ Զէքիչեան իր ելոյթին մէջ ըսած է թէ բանակումին կարգախօսն է «Տքնաջան աշխատանք՝ հզօր հայրենիք»: Իսկ նպատակը՝ հանդիպումի առիթ ստեղծել աշխարհասփիւռ հայ երիտասարդներուն: Ծրագրուած են պատմամշակութային վայրերու այցեր, Արագածի վրայ լեռնագնացութիւն, մրցումներ, խաղեր, խարոյկահանդէսներ, ապա փակումի շքերթ մը Երեւանի Հանրապետութեան հրապարակին վրայ:

Նման ծաւալուն բանակում չորս տարին անգամ մը կը կազմակերպուի. երրորդ անգամն է որ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի մէջ: Հայ ազգային սկաուտական կազմակերպութեան Կեդր. վարչութեան ատենապետ Բ. Եսայեան ըսած է թէ այսուհետեւ բոլոր բանակումները Հայաստանի մէջ տեղի կ'ունենան:

Հայաստանի կառավարութիւնը 2000-ին Բիւրականի բանակավայրը տրամադրած է, շուրջ 2.5 հեկտար տարածքով. կ'օժանդակեն Սփիւռքէն համայնքներ, ձեռներէցներ, գործի մարդիկ:

Յուլիս 29-ին բանակումի վայրը այցելած է նախագահ Ռ. Քոչարեան ու խօսք ուղղելով երիտասարդներուն, ըսած է. «Սփիւռքում կայ կարօտ ոչ միայն Հայաստանի նկատմամբ, այլեւ շփումների կարօտ կայ պատանիների, երիտասարդների մօտ, եւ այսպէս բանակումներով լուծւում է նաեւ երիտասարդների շփումների հարցը, այդ թւում՝ տարբեր երկրների հայ գաղթօճախների երիտասարդների հաղորդակցման խնդիրը: Մենք ծանր, բայց հետաքրքիր պատմութիւն ունեցող ազգ ենք, համոզուած եմ որ փայլուն ապագայ ունենք: Եւ բոլորս միասին պէտք է աշխատենք այս երկիրը զարգացնելու համար»:

***

ԼԴՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆԵՑՈՒԿ Է ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄԱՍԸ

Օգոստոս 11-ի նախագահական ընտրութեան ընթացքին ԼՂՀ-ի քաղաքական 14 կազմակերպութիւններու մեծամասնութիւնը կը զօրակցի ներկայի նախագահ Ա. Ղուկասեանի: Միւս երկու թեկնածուներուն նեցուկ ըլլալու մասին յայտարարութիւններ տակաւին չկան ԼՂՀ-էն: Միայն Ազգային Ժողովի նախկին նախագահ Ա. Թովմասեանին զօրակցելու յայտարարութիւն հրապարակած էր Հայաստանի «Սահմանադրական իրաւունք» Միութիւնը:

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ցեղասպանութեան գլխաւոր պատասխանատու երրեակին 3-րդը՝ Ճէմալ փաշա, Յուլիս 21ին Ա. անգամ ոգեկոչուած է «Աթաթիւրք» համալսարանին Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու հետազօտութիւններու կեդրոնին տնօրէն՝ Էրօլ Քիւրքչիւօղլուի կողմէ, («Ակօս», Յուլիս 26): Ան ըսած է թէ հայ հրոսակներ 1915-ի ցեղասպանութեան պատասխանատու նկատելով, միւսներուն կարգին, 1922-ին Թիֆլիսի մէջ սպաննած են նաեւ Ճէմալ փաշան:

Ճէմալ փաշան ոգեկոչուած է որպէս Օսմանեան կայսրութեան պետական դէմք:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՓԵՐԷՍ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ Է ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՄԸ

Իսրայէլի Արտաքին նախարարը՝ Շիմոն Փերէս Փարիզ կը գտնուէր Յուլիս 29-ին եւ Շիրաքի հետ տեսակցութենէ մը ետք, յայտարարեց թէ Ֆրանսայի նախագահը կողմնակից է միջազգային ժողովի մը եւ ուզած է Իսրայէլի դիրքը գիտնալ: Փերէս ըսած է թէ Իսրայէլ ալ կողմնակից է միջազգային թէ շրջանային ժողովի մը, քաջալերելու համար խաղաղութեան գործընթացը եւ որքան շուտ ըլլայ, այնքան լաւ կ'ըլլայ:

Ֆրանսայի ղեկավարները բազմապատկած են իրենց կոչերը, որպէսզի մինչեւ տարւոյն վերջ նման ժողով մը անպայման գումարուի նախարարական մակարդակի վրայ: Նիւ-Եորքի իրենց վերջին հաւաքոյթին, չորսերը (ԱՄՆ, Եւրոպական Միութիւն, Ռուսաստան, ՄԱԿ) հրաւէր կարդացած էին որ «հարկ եղածը ատենը» նախարարական միջազգային ժողով մը գումարուի: Ըստ Փերէսի, այս քառեակը կրնայ կարեւոր դեր մը խաղալ խաղաղութեան գործընթացին մէջ: Ֆրանսայի նախագահին համար այս ժողովը պէտք է ժամ առաջ գումարուի, որովհետեւ ան կրնայ միայն կողմերը յանձնառու դարձնել քաղաքական գործընթացի մը: Սխալողական է, կ'ըսէ Շիրաք, որ միջազգային հաւաքականութիւնը զօրակոչի ենթարկուի քաղաքական հեռանկարը վերահաստատելու համար:

***

Առանց որեւէ բացատրութեան, Իսրայէլ, Յուլիս 29-ին, ջնջած է Ելմտական իր նախարարին եւ պաշտպանութեան պաշտօնակիցին հանդիպումը: Վախ կայ որ, այս ձեւով կրկին յետաձգուի պաշտպանութեան իշխանութեան վճարուելիք պարտքին մասնակի գումար մը: Իսրայէլ 430 միլիոն Եւրօ կը պարտի եւ պիտի վճարէր 14,7 միլիոն:

ԹԱՂՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻՆԵՐՈՒ ՆԻՒԹՈՎ, ԹՐՔԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆ

Հայերու Անատոլուէն մեկնելէ առաջ հողին մէջ թաղած ոսկիները նիւթ դարձած են թրքական ժապաւէնի մը: Բեմադրութիւնը պատրաստուած է Պիւլէնթ Փէլիթի կողմէ որ կ'ընէ բեմադրութիւնն ալ:

«Երբ ճայերը անօթի էին» խորագրըւած ֆիլմին գլխաւոր հերոսները ընկերութեան լուսանցքին ձգուած տիպարներ են որոնց վերջին յոյսը կ'ըլլան Հայերու ոսկիները:

Երիտասարդ բեմադիրը կ'ըսէ թէ Անատոլուի մշակոյթը կրող մը ըլլալով, իր շրջապատին մէջ շատ շշուկներ լսած է հայկական ոսկիներու, գանձերու մասին: Անգամ մը երբ խումբով Էրզրում գացած էին փաստանկարի մը պատրաստութեան համար, շարժավար մը կասկածած է թէ հոն են Հայերու ոսկիները փնտռելու նպատակով: Ինք ալ մտածած է այդ բաներն ալ ֆիլմին մէջ առնել:

Տեսարրութիւնները սկսած են Պոլիս, գիւղական տեսարանները պիտի տեսագրուին Սեբաստիոյ մէջ: Կ'ակնկալուի աշնան աւարտել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱՖԱՐԷՆԻ կառավարութեան սեփականաշնորհման ծրագիրը կը սկսի Էռ-Ֆրանսով: Կը նախատեսէ պետական մասնակցութիւնը 54.4%-էն 20%-ի իջեցնել:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Ներքին նախարարները կը խորհրդակցին Փարիզի մէջ, առաջքն առնելու համար ռումանացի հաշմանդամ մանուկներու շահագործման մաֆիական ցանցերու կողմէ: Ըստ Ն. Սարքոզիի, քանի մը հազար է թիւը այն Ռումանացիներուն, որոնք գործ ունին անչափահասներու պոռնկութեան, յարձակողական մուրացկանութեան եւ ապօրինի գաղթին հետ: Ամբողջ օր մը մուրալէ ետք, հաշմանդամ մանուկը 5 Եւրօ «աշխատավարձք» կը ստանայ:

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ չեղեալ համարեց 2001 Մարտի թաղապետական ընտրութիւններու որոշ արդիւնքներ: Ստացած է 800 դիմում, ջնջեց Լըվալուայի (Պալքանի), Վիթրոլի (Գաթրին Մեկրէ), Պէթիւնի (Սէօ) եւ Պանեէօի (Ժամպիւ) ընտրութիւնները: Նոր ընտրութիւններ տեղի կ'ունենան Սեպտեմբերին:

ՊԱՊԸ Կուաթեմալա ժամանեց ուր, Յուլիս 30-ին, սրբացուց Փետրօ տէ Սան Խոսէ տը Պըէթանքուր, ծագումով սպանացի փրանսիսկեան եղբայր մը, որ 17-րդ դարուն հրաշագործ բժշկութիւններ կատարած է: Յովհ.-Պօղոս Բ.ի ժամանակացոյցը բաւական թեթեւցուցած են նկատի առնելով իր վատառողջ վիճակը եւ յոգնութիւնը: Պապին երրորդ ճամբորդութիւնն է Կուաթեմալա, ուր 12 միլիոն բնակիչներու 70%-ը կաթողիկէ է: Սրբացման արարողութեան ներկայ պիտի ըլլային 500 հազար հոգի:

ԷՏՈՒԱՐ ԶԱՐԻՖԵԱՆ, հանրածանօթ յիմարաբոյժը, երկար հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Յուլիս 30), ուր ան իր մտահոգութիւնը կը պարզէ ալքոլի, թմրեցուցիչի, ծխախոտի աճող գործածութեան համար Ֆրանսացիներու կողմէ: Թերթը կը ներկայացնէ Էտուար Զարիֆեանը, 61 տարեկան, որպէս Եւրոպայի լաւագոյն մասնագէտներէն մէկը թմրեցուցիչի եւ փսիքոթրոփ դեղերու: 25 տարի է անդամ է դեղերու պատուէրներու եւ սպառումի Ազգ. Դիտարանի կոմիտէին եւ այդ հանգամանքով, 1995-ին պաշտօն տրուեցաւ իրեն ճշդելու փսիքոթրոփ (հոգեկան դրութեան վրայ ազդող) դեղերու գործածութեան քանակը Ֆրանսայի մէջ: Հեղինակ է բազմաթիւ հատորներու: Զարիֆեան կը շեշտէ. – «Հարցը հոն է, որ մեր երկրին մէջ հսկայ սպառում մը կայ արտօնուած դեղերու, որոնց յատկութիւնները յար եւ նման են թմրեցուցիչներու յատկութիւններուն»:

ԷՃԷՎԻԹ, Յուլիս 29-ին, միտքը կըրկին փոխած է եւ յայտարարած որ բացարձակապէս դէմ է կանխահաս ընտրութիւններու: Կոչ ըրած է իր կուսակցութեան երեսփոխաններուն, որ մերժեն

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅ.»Ի ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

ՄԻՆԱՍ ԳՈՃԱՅԵԱՆ

Ա.

Արեւմտեան Պէյրութի մարդաշատ ու գերազանցապէս մահմետականներով բնակեցուած շրջաններէն մէկուն մէջ, որ ոչինչով կը տարբերէր քաղաքի այլ շրջաններու խայտաբղէտ ու աղմկոտ թաղերէն, հին տան մը փլփլուն յարկին տակ խումբ մը հայ տղաներ խմբագրատուն մը հաստատեր էին, ընդամէնը ունենալով երկար սեղան մը, տասնեակ մը աթոռներ, որոնցմէ մէկ քանիին վրայ թուղթեր, նամակներ ու յօդուածներ դարսուած, կը սպասէին խմբագրի որոշումներուն: Առաջին յարկի պատուհան կոչուած ծակերը կը հաւասարէին փողոցի մայթին: Պատուհանին առջեւէն կ'անցնէին բանջարավաճառներու եւ պտղավաճառներու եռանիւ կառքեր: Ոմանք կը կենային ճիշդ պատուհանին հաւասար՝ իրենց ուտելիքը գովելու անսահման կիրքով մը, ամբողջ ուժովն իրենց կոկորդին, կը պոռային չէնքերն ի վեր: Քիչ ետք պատանիներ կ'անցնէին, որոնց պատառոտուն տափատներուն տակէն կ'երեւային իրենց մերկ զիստերն ու ծունկերը: Անոնցմէ ոմանք նոյնպէս կը պոռային՝ վայրկեան մը առաջ ծախել ուզելով իրենց գլուխներուն վրայ հաւասարակշռուած դիրքով դրուած փայտէ ամաններու մէջ տաք - տաք բուլող ֆէղֆէնները:

Քիչ ետք աղջնակ մը պատուհանին մօտենալով մատներով ապակիին չխչխկացնելով ցոյց կու տար «չիքլեթս» ծամօնի տուփը: Տղաներէն մէկը հինգ հատ գնելէ եւ մեզի բաժնելէ ետք կ'ըսէր. «Այս աղջիկը... մեր ուղուրն է»:

1970 թուականի Յունուարն էր, ցուրտ ու խոնաւ օր մը եւ ես առաջին անգամ ըլլալով հիւրաբար կը գտնուէի հրապարակ նոր իջած «Երիտասարդ Հայ»ի խմբագրատունը՝ բարեկամիս՝ Ժիրայր Դանիէլեանի հրաւէրով: Այդ օրը անկիւնադարձ մը եղաւ կեանքիս մէջ:

Հայաստանցիին համար «Պէյրութ»ը միայն արաբական երկրի մը մայրաքաղաքը չէր, ուր կ'ապրէր 250.000 հայ, այլ առասպելական ոսկեհորթի խորհրդանիշը: Պէյրութը իրաւամբ կոչուէր էր Արեւելքի Փարիզը՝ սակայն շատ աւելի աղմկոտ, նուազ դասական, աւելի քաղքենի, չուայտ, ցուցամոլ, պոռոտ:

Լիբանանահայ երիտասարդութեան մէջ, եթէ մէկ կողմէն կը կազմակերպուէին ազգապահպանման ազնիւ մղումներէ տարուած մշակութային հոյակապ ձեռնարկներ, միւս կողմէն փրարու հետ կը մրցէին «Հայը Հայուն քով» բերելու նպատակէն մղուած «փուլկերոյթ-հաւկերոյթներուն» ծանուցումները հայ մամուլին մէջ: Այս բոլորին կողքին հասակ առած էր ու իր ձայնը կամաց - կամաց լսելի սկսած էր դարձնել երիտասարդութիւն մը, որ իր արդար տեղը կը պահանջէր սփիւռքահայ կառոյցներուն մէջ եւ կամ մերժելով եղածը, կը պահանջէր վերատեսութիւն ու վերակառուցում: Մէջտեղ եկած էր բաւական մը հասունցած հարցադրող սերունդ մը: Սերունդը կը հարցնէր՝ ո՞վ էր ինք, ի՞նչ էր իր նպատակը եւ ո՞վ էր որոշելու իր դերը հասարակութեան ու Հայ Դատի հետապնդման մէջ: Իսկ ինչո՞ւ «ուրիշ մը» պիտի որոշէր իր ընելիքը եւ մի՞թէ այդ «ուրիշը» ատակ էր կամ որակաւորուած էր կատարելու այդ դերը...: Ո՞ւր էր սխալը հայկական հարցին առընչութեամբ չարձանագրուած որեւէ նշանակելի յաջողութեան: Ի վերջոյ ո՞րն էր առաքելութիւնը սփիւռքահայ կառոյցներուն:

Տակաւին 1968-ին, Փարիզի ուսանողական ընդվզումներուն, ցուցարար ուսանողներու կողմէ գրաւուած Սորպոնի հինաւուրց շէնքին բակին մէջ, երեք լեզուով ու կարմիր գոյնով մեծկակ ցուցանակներու վրայ քիւրտ ուսանողներ գըրած էին. «Կեցցէ՛ քիւրտ, պարսիկ, պաղեստինցի եւ հայ ժողովուրդներու ազգային - ազատագրական պայքարը իմպերիալիզմի դէմ»: Զէնքի դիմած էին Հայերէն բացի միւսները: Կային Հայեր, որոնք հարցումներ կուտային այս մասին. «Ո՞ւր ենք Հայերս այս խճանկարին մէջ», ու մատնացոյց ընելով կ'ըսէին կարծես՝ «տեսէ՛ք, ուրիշներ զէնքը ձեռքին կը կռուին, բան մը կ'ընեն գոնէ, մենք ի՞նչ կ'ընենք: Թուրքիան, ԱՄՆ-ու չփացած ձագուկը՝ կ'օգտուի երկու գերհզօրներու մրցակցութենէն: Արեւմտեան Հայաստանը գրաւուած է Թուրքիոյ կողմէ, ուրեմն հայ, քիւրտ, պարսիկ ու պաղեստինցի ունին հասարակաց թշնամիներ, հետեւաբար պէտք է միանալ»: Հայ ղեկավարութեան պատասխանները չէին գոհացներ հարցադրողները:

Ժամանակը հասունցած էր: Երիտասարդ սերունդ մը կար, որ կը սպասէր նոր խօսքի: Մթնոլորտը պատրաստ էր ընդունելու թարմ շունչ մը:

Ա. - 60-ԱԿԱՆ 70-ԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ

Հիփփիական շարժումը մարելու վրայ էր Եւրոպայի ու Ամերիկայի մէջ: Պիթըլզները իրենց գագաթնակէտին հասնելէ ետք կեանքի բնական օրէնքով իրենց տեղը կը զիջէին աւելի բուռն ու կատաղի փոփ ու մեթալիքա նուագախումբերու դժդժոցներուն, իսկ ԱՄՆ տակաւին չէր կրնար հաշտուիլ Վիէթնամի քայքայիչ ու բարոյալքող պատերազմէն ետ կենալու գաղափարին հետ. հոս ու հոն տակաւ սաստկացող հակապատերազմական ցոյցերն ու դրօշներ այրելն ալ չէին օգներ: Միջին - Արեւելքը ո՛չ միայն չէր մոռցած 1967-ի արաբօ - իսրայէլեան պատերազմին Արաբներու կրած ռազմական պարտութիւնը, այլեւ պաղեստինցին անցեր էր դիմադրական գործողութիւններու: Ամէնէն շատ լսուող բառն էր «ֆետայի»ն:

Այդ օրերուն, տակաւին տարի մը առաջ իսկ երազ թուացող Երեւան - Պէյրութ օդային գիծը, նոր էր բացուած եւ շաբաթը երեք - չորս անգամ չուերթ կար: Գիծը դարձեր էր առեւտուրի բանուկ ճամբայ մը տարբեր տեսակի արկածախնդիր ու բախտախնդիր մարդոց համար: Երեւան - Պէյրութը մշակութային ու մարդկային աշխոյժ կամուրջէ մը անդին երթալով դարձեր էր գայթակղութիւններով լեցուն շղթայ մը: Ըստ էութեան այնքան ինչոտ պատառներ կը խըլէին «տուրիստները» որուն պատճառով գրեթէ միշտ քանի մը աթոռ կը մնար մշակութային նպատակներով արտասահման մեկնող Հայաստանցիներու կամ հայրենիք ուխտի գացող Հայերու համար...:

(Շար. 1)

«Նոր Օր»

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ներտողային

Հ. ԼԵՒՈՆ ՋԷՔԻԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ հրատարակչութիւն,

Լոս - Անճըլըս

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ԿԻԼԻՊԷՆԿԵԱՆ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԸ ՄԻՆՉԵՒ ՆԵՐԿԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱՒԵՏԻՍ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Կիւլպէնկեան գերդաստանէն Աւետիս, Հայկազուն, Յովհաննէս եւ Կիւլլապի եղբայրները Թալասէն դուրս կալուածներ ձեռք ձգելու նպատակով, բամպակի եւ հացահատիկի բարեբեր դաշտերով ծէյհանի մօտակայքը (Կիլիկիոյ մէջ) ընդարձակածաւալ ագարակ մը գնեցին: Այդ ագարակին մէջ Թալասցի բազմաթիւ երիտասարդներ աշխատանք գտան:

Չորս եղբայրներէն Աւետիս պատանութեան փոխադրուեցաւ Ատանա, ուր յետոյ առեւտրական ասպարէզը մտաւ եւ լաւ դիրքերու հասաւ: Արեւելեան երաժշտութեան սիրահար՝ ան երաժշտական անտիպ գործեր ձգած է:

Աւետիս Կիւլպէնկեան օգտակար եղած է բոլորին՝ յատուկ հոգածութիւն ցուցաբերելով կարօտեալներուն: Առաջին Աշխարհամարտի աւարտին, 1918 Նոյեմբերին ան Հայ Կարմիր Խաչի վարչութեան անդամ եղաւ, իսկ նոյն տարուան Դեկտեմբերին հիմնուած Կեսարիոյ, Էվերէկի եւ շրջակայից կարօտելոց յանձնախումբին անդամ եղաւ: Այնուհետեւ ան փոխադրուեցաւ Պոլիս, ուր մահացաւ 1952 Յուլիսին:

ՆՈՒՊԱՐ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Գալուստ եւ Նուարդ Կիւլպէնկեաններուն զաւակը՝ Նուպար ծնած է 1896 Յունիս 2-ին, Պոլսոյ Գատըգիւղ քաղաքամասը: Այդ ժամանակ հայրը՝ Գալուստ, Բաքուի հորերու սեփականատէր Մանթաշովի Պոլսոյ ներկայացուցիչ Տիրան Կիւմիւշկերտանի տնօրէնութեան մօտ կ'աշխատէր:

Պոլսոյ հայութիւնը այդ օրերուն խըռովայոյզ վիճակի մէջ էր. համիտեան ջարդերը հայկական գաւառները արեան բաղնիքի վերածած էին. Պոլսոյ մէջ յեղափոխական շարժումները եռուն աշխատանքի մէջ էին. 1896-ի ամրան տեղի ունեցաւ Պանք Օթոմանի դէպքը, որմէ ետք Պոլսոյ հայահոծ թաղերուն մէջ հազարաւոր Հայեր սուրի քաշուեցան: Դէպքերու ազդեցութեան տակ Գալուստ Կիւլպէնկեան նոյն տարուան վերջաւորութեան կինն ու զաւակը (երկրորդ զաւակը՝ Ռիթա տակաւին չէր ծնած) առնելով Լոնտոն փոխադրուեցաւ:

Անգլիական միջավայրի մէջ հասակ առնելով՝ Նուպար Կիւլպէնկեան Հարրօ համբաւաւոր Գոլէճին մէջ ուսում ստացաւ: Հայրը Փարիզի եւ Լոնտոնի օսմանեան դեսպանատուներու տնտեսական խորհրդատուի պաշտօնով կապեր ունէր պետական շրջանակներու հետ եւ պատանի Նուպար կազմաւորուեցաւ այդ միջավայրին մէջ:

Առաջին Աշխարհամարտի ժամանակ Նուպար Կիւլպէնկեան յաճախեց Քէմպրիճի համալսարանը, որուն շրջանը փայլուն կերպով աւարտեց. Հայտէլպէրկի համալսարանի դասընթացքներուն ալ հետեւեցաւ եւ հոնկէ ալ լաւագոյն վկայականով վկայուեցաւ:

Ուսումը աւարտելէն ետք հօր թելադրանքով Տեթերճինկ ընկերութեան մէջ աշխատանքի մտաւ: Քիչ ժամանակ ետք Մեքսիքայի քարիւղի շահարկման ղեկավարութիւնը իրեն յանձնուեցաւ. ան մեծ յաջողութեամբ գործը յառաջ տարաւ՝ բարձր գնահատանքի արժանանալով:

Նուպար Կիւլպէնկեան Մէյրի Այսլա անունով անգլուհիի մը հետ ամուսնացաւ: Ան Լոնտոնի ազնուական բարձր դասակարգին մէկ սիրելի անդամը դարձաւ. թագաւորական պալատին կողմէ կամ լորտերու շրջանակներուն մէջ կազմակերպուած հաւաքոյթներուն կամ ճաշկերոյթներուն Կիւլպէնկեան ամոլը յարգուած ու փնտռուած ներկայութիւն էր:

Իրաքեան քարիւղի ընկերութեան մէջ Նուպար Կիւլպէնկեան հօրը ներկայացուցիչը դարձաւ: 1965-ին անոր թրքական քաղաքացիութիւն տրուեցաւ: Մահացաւ 1972-ին, Ֆրանսայի Գաննի քաղաքին մէջ:

ԿԻՒԼՊԷՆԿ, ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԵՒ ԱԳԱՊԻ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Ամերիկա հաստատուած Կիւլպէնկեաններէն յիշենք Կիւլպէնկ Կիւլպէնկեան եւ անոր քոյրերը Զարդուհի եւ Ագապի: Մեծ Եղեռնի տարիներուն անոնք ճաշակեցին գաղթականութեան դառնութիւնները, կորսնցուցին իրենց հայրը՝ Քերովբէն եւ պատերազմէն ետք ընտանեօք Ամերիկա հաստատուեցան:

Կիւլպէնկ Կիւլպէնկեան, ծնած՝ Թալաս, տեղւոյն Վարդ - Պատրիկեան եւ Կեսարիոյ Սուրբ Կարապետի Բարձրագոյն վարժարանէն շրջանաւարտ, Շիքակոյի համալսարանին մէջ հետեւեցաւ քաղաքական - տնտեսագիտութեան ճիւղին եւ Նորթ - Ուեսթըրն համալսարանին իրաւագիտութեան դասընթացքին եւ վկայուեցաւ իբրեւ փաստաբան: Իր ասպարէզին կողքին զբաղեցաւ նաեւ հրապարակագրութեամբ: Հեղինակ է շարք մը ուսումնասիրութիւններու. «Արեւմտեան քաղաքակրթութեան քաղաքական կազմը», «Սկզբունքային եւ թաքթիքական վերլուծումներ», «Տնտեսական բարեշրջումը նախամարդէն մինչեւ կոմունիզմ». Թարգմանած է նաեւ «Պետութիւնը եւ յեղափոխութիւնը»:

Վարդուհի Կիւլպէնկեան ծնած է 1913 Նոյեմբեր 10-ին, Թալաս: Փլիզընթ Թըրէյտըռուէլտ Սքուլէն եւ Ռասին Ճինիոր Հայ Սքուլէն շրջանաւարտ ըլլալէ ետք յաճախեց Ուիսքոնսին համալսարանը, Միլուոքըր իրաւագիտական դպրոցը եւ Մէտիսըն համալսարանը՝ վկայուելով իբրեւ օրէնսգէտ, «Օրտըր աֆ ակօյֆի» պատուանշանով: Միջին Արեւմտեան նահանգներու բարձրագոյն դպրոցներու մրցանակին ան առաջնութիւն շահեցաւ:

Ուսումը աւարտելէն ետք ան «Վումըն Լոյըրզ Քլըպ աֆ տը Եու. էս.»ի օգնական խմբագիր եւ «Ուիսքոնսին Լոու Ռիվիու»ի խմբագիր եղաւ, «Ուիսքոնսին Սթէյթ Պար»ի նախագահ ընտրուեցաւ եւ «Նէշընըլ Ասոսիէյշըն աֆ Վումըն Լոյըրզ աֆ Ամերիքա»ի գանձապետի պաշտօնը ստանձնեց: Իբրեւ Կանանց Իրաւունքներու Դաշնակցութեան պատգամաւոր՝ մասնակցեցաւ միջազգային համաժողովներու: Հեղինակ է օրէնսգիտական ուսումնասիրութիւններու եւ վէպերու:

Ագապի Կիւլպէնկեան ծնած է 1915-ին, Թալաս: Քրոջ՝ Վարդուհիի հետ յաճախեց Փլիզընթ Թրէյտըռուէյտ Սքուլ եւ Ռասին Ճինիոր Հայ Սքուլ, որմէ ետք մտաւ Հայ Սքուլ Նորմըլ Թիչըրզ Գոլէճ, ուր պատրաստուեցաւ ուսուցչութեան: Ուիսքոնսին նահանգի դպրոցական զանազան դասընթացքներու մրցաշարքերուն տասներկու անգամ առաջին եւ չորս անգամ ալ երկրորդ մրցանակ շահեցաւ. աննախընթաց յաջողութիւն մը, որովհետեւ ոչ մէկ ուսանող այդքան մրցանակ շահած էր: Հեղինակ է վիպակներու եւ անգլերէն բանաստեղծութիւններու: Անդամակցած է ամերիկեան եւ հայկական շատ մը միութիւններու:

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆՆԵՐ ՏԱՐԲԵՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Արամ, զաւակը՝ Յովհաննէս Կիւլպէնկեանի, ծնած՝ 1899-ին, Պոլիս, երկար տարիներ Պոյնէրլէր հաստատութեան մէջ հաշուակալ եղած է: Դուստրը՝ Ալին Առնաւուտգիւղի Ամերիկեան վարժարանին քիմիագիտութեան ճիւղը աւարտելէ ետք Ամերիկա մեկնեցաւ եւ Գալիֆորնիոյ Փասիֆիք համալսարանէն վկայուեցաւ մագիստրոս տիտղոսով: Տաու Քէմիքըլ հաստատութեան մէջ աշխատանքի մտնելով՝ քիմիագիտական երեք կարեւոր գիւտեր կատարեց: Գիւտերէն մէկը, որ թեթրապրոմոֆրազին կը կոչուի եւ բոյսերու աճումին կը նպաստէ ու կ'երկարէ անոնց կեանքը, ամերիկեան փչխանութեան կողմէ վաւերացուեցաւ:

Եդուարդ Կիւլպէնկեան Լոնտոն հաստատուելով՝ «Հարք» հրատարակչական

«ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՕՐ»Ը

ԵՐԵՒԱՆ

—●—

2002 թուականը եօթանասունամեակ է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Այս տարեդարձը երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Այս տարեդարձը նշելու համար եւ վախճանեալ Հայրապետին գիրքերու սէրը Հայաստանի հանրութեան սեփականութիւնը դարձնելու անկեղծ, Մեսրոպ Արք. Աշճեան կազմակերպած էր «Հայ գրքի օր»ը: Այս ձեռնարկը, առաջինը Հայաստանի մէջ, տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունիս 21_ին, Երեւանի Շառլ Ազնաւուր հրապարակին վրայ (Աբովեան փողոց), կէսօրէ առաջ մինչեւ ուշ ժամերը: Ան կը վայելէր շարք մը կազմակերպութիւններու աջակցութիւնը (Գրողներու Միութիւն, Քաղաքապետարան, Մշակոյթի Նախարարութիւն...) եւ հովանաւորութիւնը սփիւռքահայ՝ Տիգրան Տէտէեան հիմնադրամին:

Շուրջ 60 հրատարակչութիւններ, մեծ մասամբ Հայաստանէն, բացօթեայ կը ներկայացնէին իրենց վերջին թողարկումները: Այսպէս, շրջելով տաղաւարէ տաղաւար, այցելուն կրնար ծանօթանալ, թղթատել ու նաեւ գնել բազմապիսի արժէքաւոր նոր լոյս տեսած գիրքեր: Յիշենք անոնցմէ քանի մը անուններ.

_ «ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» 1080 էջնոց հանրագիտարանը:

_ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ԲԱՌԱՐԱՆ»ի հինգերորդ եւ վերջին հատորը:

_ ՍԻԱՄԱՆԹՕՅԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ԼՐԻԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ՝ դասական ուղղագրութեամբ (520 էջ):

_ ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ «ԱՆԿԵՂԾ ԱՍԱԾ» բանաստեղծութիւններու անտիպ ժողովածուն, վերջերս հրաշքով յայտնաբերուած նկուղի մը մէջ...:

_ ՌՈՒԲԷՆ ԱԻԱԳԵԱՆԻ Երկու հատորնոց «Հայ իրաւական մտքի գանձարան»ը, որուն վաճառքէն գոյացած գումարը պիտի յատկացուի Զուարթնոց տաճարին վերականգնման (մինչեւ 2006 թուական):

_ ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ «ՄԷԿ ԱԶԳ՝ ՄԷԿ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ» աշխատասիրութիւնը:

Ու դեռ հարիւրաւոր ուրիշ հրատարակութիւններ, շատերը նուրբ ճաշակով ձեւաւորուած, 2003_ի գեղեցիկ օրացոյցեր, մասնագիտացուած գրականութիւն...

Այս ամբողջը կ'ապացուցանէ որ, հակառակ երկրին ծանր վիճակին, դեռ գիրքեր լոյս կը տեսնեն, նոյնիսկ եթէ անոնց տպաքանակը անկում արձանագրած է:

Մինչ հրապարակին շուրջ վաճառքը կը շարունակուէր, քովընտի յատուկ սարքուած բեմի մը վրայ, հայ մշակոյթի վաստակաւորներու գիմանկարներու ներքոյ, ելոյթ կ'ունենային երաժշտական եւ գեղարուեստական զանազան խումբեր: Իսկ, դիմացի «Երեւան» չքեղ պանդոկին մէկ սրահին մէջ, տեղի կ'ունենային դասախօսութիւններ, որոնցմէ յիշենք երկու ելոյթներ.

_ Փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանը, որ խօսեցաւ Գարեգին Ա.ի կեանքին ու գործունէութեան մասին.

_ Մեսրոպ Արք. Աշճեան որ ներկայացուց իր կողմէ իսկ հիմնուած «Հայ գիրք ակումբ» միջազգային կազմակերպութիւնը, որ կոչուած է սատարելու հայ գիրքի տպագրման եւ տարածման գործին, աշխարհով մէկ:

«Հայ գիրքի օր», իսկապէս ողջունելի է Մեսրոպ Արք.ի այս ձեռնարկը որ կոչուած է, այսուհետեւ, դառնալու աւանդութիւն, ձեւով մը շարունակելով Անթիլիասի մէջ 1978_ին այն ատեն Գարեգին Բ., Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին կողմէ ստեղծուած հայ գիրքի ցուցահանդէսը:

Այս գիրքի տօնը, որ երկարեցաւ 12 ժամերու վրայ, յաջողութիւն մը եղաւ, թէ բարոյական եւ թէ նիւթական գետնի վրայ. ի դէպ, նշենք որ միայն այդ օրուան մէջ, վաճառուեցան նոյնքան գիրք որքան կը վաճառուէր Երեւանի մէջ, մէկ ամսուան ընթացքին, ապահովելով 1 միլիոն դրամի (շուրջ 2.000 Եւրօ) հօշափելի եկամուտ մը:

Երկար կեանք «Հայ գիրքի օր»ուան:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱԶԵԱՆ

ՈՍԿԻ ԱՆԿԻՒՆ

ՈՋԻՆԵՐԸ ԿՐՆԱ՞Ն ՅԱՏՔԵԼ

Այո՛, գորտերու նման:

Անշուշտ ոջնին չունի աղեղնաձեւ մը ճկունութիւնը կամ լուի մը թեթեւութիւնը... Սակայն եթէ ան պէտք ունենայ պատ մը կամ ցանկապատ մը մագլցելու, փուշերու այս գնդակը կրնայ գորտերու նման փոքր ոստումներ կատարել:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ԿԱՇԻՆ

Անասուններու մորթով:

Կաշի շինելու համար մենք պէտք ունինք կովու, ձիու, այծի կամ կոկորդիլոսի մը մորթին:

1) Ջայն կը լուանք մազերէն եւ աղտոտութիւններէն մաքրելու համար:

2) Կը պատենք կեղեւափոշիով, որպէսզի չփտի:

3) Կը փափկացնենք ոլորելով:

4) Կը ներկենք, եթէ հարկ է:

5) Կը չորցնենք: Կաշին պատրաստ կ'ըլլայ:

Ո՞Վ ՀՆԱՐԱԾ Է ԳՆԴԻԿՈՎ ԳՐԻՉԸ

ԼԱԶԼՕ ՊԻՐՕ:

1930_ական թուականներուն այս Հունգարացին կը մտածէ մելանով գրիչի մը ծայրը մետաղեայ պզտիկ գնդիկ մը դնել: Թուղթին վրայ սահելով՝ գնդիկը ինքն իր վրայ կը դառնայ եւ իր շարժումին մէջ մելանին հետքը կը ձգէ թուղթին վրայ:

ԻՆՉՈ՞Ւ ՄԱՐԶԱՆՔԷՆ ԱՌԱՋ ԿԱՐԵՒՈՐ Է ՄԿԱՆՆԵՐԸ ՏԱՔՑՆԵԼ

ԱՐԿԱԾՆԵՐԷ ԽՈՒՍԱՓԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Խաղէ մը կամ մրցումէ մը առաջ մկանները աշխատցնելը, զանոնք կամացկամաց փորձի պատրաստելը էական է: Եթէ մարզիկը մկանները չտաքցնէ, քիչ մը զօրաւոր շարժումի պարագային ան կրնայ ճմլումի, պատռուածքի կամ գալարումի ենթարկուիլ:

ԿԵՂԾԱՄՆԵՐԸ ԻՍԿԱԿԱ՞Ն ՄԱԶՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ԵՆ

ԵՐԲԵՄՆ:

Կարգ մը կեղծամներ շինուած կ'ըլլան իսկական մազով, իսկ ուրիշներ՝ արուեստական նիւթերով, որոնք իսկական մազի շատ կը նմանին: Այս կեղծ մազերը թեթեւ կ'ըլլան, դիւրութեամբ կը սանտրուին եւ իսկական մազերէ նուազ տաք կը պահեն:

ԻՆՉՈ՞Ւ ՏԱՔ ՕԴԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ

ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԱՆ ԱՒԵԼԻ ԹԵԹԵՒ Է:

Տաք օդը շատ աւելի թեթեւ է, քան պաղ օդը, եւ բնականաբար, երկինքին մէջ կը բարձրանայ: Մինչ պաղ օդը գրեթէ գետնին կը փակչի, կարծէք կ'ամչնայ այդքան ծանր ըլլալէն:

Գիտէի՞ք, թէ օդի այս շարժումներն են, որոնք կը յառաջացնեն օդի հոսանքները եւ հովերը:

Ո՞ՐՆ Է ԼԻՒՍԷՄՊՈՒՐԿԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

ԼԻՒՔՍԷՄՊՈՒՐԿ:

Լիւքսէմպուրկ քաղաքը մայրաքաղաքն է Եւրոպայի ամէնէն փոքր պետութեան: Ան ունի 80 հազար բնակիչ: Այս գեղեցիկ քաղաքը կոչուած է նաեւ «կամուրջներու քաղաք», որովհետեւ ան ունի աւելի քան հարիւր կամուրջ:

նին տնօրէն եղած է: Աւետիս Կիւլպէնկեան երկար տարիներ Նիւ _ Եորք հրատարակուող «Հայաստանի Կոչնակ» շաբաթաթերթին (ապա ամսաթերթ) աշխատակից եղած է: Կիւլպէնկ Կիւլպէնկեան, որ 1909_ի Ատանայի կոտորածի օրերուն Կեսարիոյ ինքնապաշտպանութեան խումբին մէջ եղած է, Մեծ Եղեռնէն ետք Հալէպ հաստատուելով՝ լուսանկարիչ եղած է: Վահրամ Կիւլպէնկեան Ի. դարու կէսերուն Պոլսոյ մէջ մուշտակավաճառ եղած է:

Ռոպէր (Ռոպէրթօ), զաւակը՝ Վահան Կիւլպէնկեանի, ծնած է 1923 Ապրիլ 7_ին, Ալժէ: Արեւելագէտ _ պղբիւրագէտ՝ ան 1959_ին հիմնեց «Հայկական Մատենաշար» հրատարակութիւնը, 1975_ին Փորթուկալի պատմութեան ակադեմիայի թղթակից անդամ եղաւ, իսկ 1977_ին՝ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան վարչական խորհուրդի նախագահ: Հեղինակ է շարք մը ուսումնասիրութիւններու, որոնցմէ յիշենք «Հայ _ փորթուկալական յարաբերութիւններ»ը:

Կիւլպէնկեան գերդաստանը ներկայիս աւելի քան երեք հարիւր հոգի կը հաշուէ, տարածուած՝ տարբեր երկիրներու եւ քաղաքներու մէջ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ. ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ

Առտուն բաւական ուշ արթնցաւ, նախաճաշը ըրաւ եւ որոշեց դուրս ելլել:

Հա՞րկ է ըսել, որ գայմագամը բնաւ ծանօթ չէր իրեն, այսուհանդերձ որոշեց անգամ մը երթալ տեսնել զինքը:

«Թերեւս յաջողիմ իր համակրութիւնը շահիլ», _ խորհեցաւ:

Ուղղուեցաւ դէպի շուկան եւ հարցնելով գտաւ խօնախը, որ խեղճ ու կրակ շէնք մըն էր:

_ Գայմագամ պէյը եկա՞ծ է, _ հարցուց փողոցին դուռը կեցող պահակի մը:

_ Վերն է, _ պատասխանեց այս վերջինը:

Վեր ելաւ ու հոն կեցող մէկու մը հարցուց, թէ ո՞րն է գայմագամին սենեակը:

_ Սա դիմացի սենեակն է, _ պատասխանեց մարդը:

Սենեակին մուտքը ծածկուած էր վարագոյրով մը:

Աստիկ իրեն յատուկ համարձակութեամբ ուղղուեցաւ դէպի վարագոյրը, վեր առաւ զայն ու ներս մտաւ:

Գիրուկ, անմօրուս երիտասարդ մը նստած էր գրասեղանին առջեւ եւ թուղթ մը կարդալու զբաղած:

Այդ երիտասարդը Երէյլիի գայմագամն էր:

Աստիկ թէմէննահ մը ըրաւ եւ գրասեղանին առջեւ կեցաւ:

_ Ո՞վ էք դուք, ի՞նչ կ'ուզէք, _ ըսաւ գայմագամը դաժան դէմքով մը:

_ Էֆէնտի՛մ, _ ըսաւ Աստիկ, _ ինքզինքս ներկայացնեմ, «Իգտամի» նախկին խմբագրապետն եմ, առկէ զատ աշխատակցած եմ գրեթէ բոլոր թուրքերէն թերթերուն...

_ Ձեր անունը ի՞նչ է, _ ընդմիջեց գայմագամը:

_ Աստիկ Մարկոսեան:

_ Ըսել է՝ Հայ ես...

_ Այո՛, _ կմկմաց Աստիկ:

_ Ի՞նչ կ'ուզես, ի՞նչ բան ունիս այստեղ:

_ Էֆէնտի՛մ, ես վերջին անգամ Գոնիա կը գտնուէի, հոնկէ հեռագիր ալ տուած եմ Պոլիս, Ներքին գործերու Նախարարութեան եւ վերադարձի արտօնութիւն ուզած եմ, կը յուսամ, որ նպաստաւոր պատասխան մը կուգայ, բայց...

_ Այդ խօսքերը մտիկ ընելու ժամանակ չունիմ, դուն Պոլսէն աքսորուա՞ծ ես:

_ Այսինքն թիւրիմացութեամբ...

_ Գոնիայէն ալ հո՞ս քշեցին:

_ Վերջին անգամ ինծի ըսին, որ հոս գամ:

_ Այսինքն ոստիկանական հսկողութեամբ հոս բերին:

_Այո՛, բայց այստեղ ազատ ձգեցին:

_ Վրանները տարին անշուշտ:

_ Այո՛, _ կմկմաց Աստիկ:

_ Հասկցայ, եւ դուն հոնկէ փախար եւ քաղաք եկար:

_ Չի փախայ, արտօնութեամբ եկայ:

_ Պարապ խօսք, հիմա ի՞նչ կ'ուզես:

_ Ձենէ պիտի խնդրէի, որ, նկատի առնելով իմ նախկին դիրքս, փաստաբանական վկայականս, պոլսեցի ըլլալու հանգամանքս, ինծի թոյլ տայիք այստեղ հաստատուելու եւ աշխատութեամբս ապրուստս ճարելու:

_ Անկարելի է, _ գոչեց գայմագամը, _ բացառութիւն չենք կրնար ընել քեզի համար... արդէն գոհ եղիր, որ քեզ իբրեւ պարզ գաղթական կը նկատեն կոր, պէտք է վրանները դառնաս եւ անոնց հետ ճամբադ շարունակես:

_ Գոնէ ամիս մը հոս մնալու արտօնութիւն տուէք:

_ Չըլլար:

_ Բայց, պէ՛յ էֆէնտի, ես ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ ճամբաս շարունակեմ, երբ գրպանս դրամ չունիմ: Ճամբան անօթի պիտի մնամ:

_ Հոս եթէ ամիս մը մնաս, դրա՞մ պիտի շահիս:

_ Պոլսէն դրամի կը սպասեմ, հասցէս հոս տուած եմ, ասոր համար շատ կ'աղաչեմ, որ ինծի շնորհք ընէք քանի մը շաբաթ մնալու, մինչեւ որ դրամս հասնի: Աստուծոյ սիրոյն, խնդիրքս մի՛ մերժէք, յանուն մարդկութեան, յանուն Մարգարէին:

Աստիկ ամբողջ պերճախօսութիւնը թափեց գայմագամին գութը շարժելու համար:

Ի վերջոյ գայմագամը ըսաւ.

_ Քանի մը շաբաթ արտօնութիւն չեմ կրնար տալ, բայց քանի որ դրամի կը սպասես, շաբաթուան մը համար կ'արտօնեմ, անկէ ետքը, դրամը հասնի թէ ոչ, պէտք է, որ ճամբայ ելլես:

_ Շնորհակալ եմ, _ գոչեց Աստիկ՝ թէմէննահ մը ընելով:

Յետոյ աւելցուց.

_ Ուրիշ խնդրանք մըն ալ ունիմ:

_ Ա՛լ երկար ըրիր, գո՛ւրս կորսուէ, _ գոչեց գայմագամը:

Աստիկ անմիջապէս դուրս ելաւ:

«Շաբաթ մը ապահովցուցինք, _ ըսաւ ինքնիրեն, _ անկէ ետքն ալ Աստուած ողորմած է»:

Ուղղուեցաւ այն կալեկան, ուր իր օֆիսը հաստատած էր՝ խանութին մէկ անկիւնը, սեղան մը եւ վեց աթոռ: Պատուհանին վարագոյր մը այդ սեղանը կը բաժնէր խանութին միւս մասէն:

_ Ինչպէ՞ս է, _ հարցուց Նիքօլի՝ ցոյց տալով յանպատրաստից օֆիսը:

_ Շատ աղուոր, սքանչելի, ճիշդ ուզածիս պէս, _ պատասխանեց Աստիկ սեղանին քով բազմելով, _ ինծի շիշ մը քօնեաք ղրկէ՛:

_ Գլխուս վրայ:

_ Եթէ զիս հարցնող մը ըլլայ, տեղս ցոյց կուտաս:

_ Բնականաբար:

Կէօրուան մօտ երկու տարագիր Հայեր եկան եւ զինքը հարցուցին կապելային տիրոջ, որ ձեռքովը ցոյց տուաւ վարագոյրը:

Մարդիկը մօտեցան, խոնարհաբար բարեւեցին Աստիկը եւ դէմը կայնեցան:

_ Ի՞նչ կ'ուզէք, _ հարցուց բախտախնդիրը:

_ Աստիկ էֆէնտին դո՞ւք էք:

_ Այո՛, ես եմ ի՞նչ կայ:

_ Խնդիրք մը ունինք ձեզի ներկայացնելիք:

_ Շատ աղէկ, հրամմեցէ՛ք, նստեցէք, բայց ուրկէ՞ իմացաք, որ ես հոս կը գտնուիմ:

_ Ցակոբ աղան ըսաւ, _ պատասխանեց իրենցմէ մին:

_ Աղէկ... ի՞նչ է, տեսնենք, ձեր խնդիրքը:

_ Դուք գայմագամ պէյին հետ շատ բարեկամ էք եղեր:

_ Հիմա իր քովէն կուգամ կոր:

_ Չէ՞ք կրնար մեզի համար մէյմէկ վէսիքա առնել հոս մնալու համար:

(Շար. 273)

(Շար. Ա. էջէն)

2002 Նոյեմբերը նախատեսող օրինագիծը փոխանակ 2004–ի :

ՄԱԿ–ի Մոսկուայի բանբերը յայտարարած է, որ Միացեալ Ազգերը առկախած են անորոշ ժամանակի համար, մարդասիրական իրենց գործունէութիւնը Չէչէնիոյ մէջ, իրենց անձնակազմին ապահովութեան համար : Կազմակերպութիւնը կը դադրեցնէ սնունդի, դեղի, վերմակի եւ շինարարական նիւթերու իր բաշխումը :

ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ Արդարադատութիւնը զինուորական իշխանութիւններու թերացումներուն վերագրեց Յուլիս 27–ի օդանաւային արկածը : Ընդհ. դատախազը յայտարարած է որ օդաչուները սխալ հրահանգներ ստացած են եւ թէ իրենց ղեկավարներէն շատեր հարկ եղած նախազգուշական միջոցները ձեռք չէին առած :

ԱՂԱՄԻ, Յուլիս 28–ին, յաղթեց Լոս-Անճըլըսի մրցաշարքին աւարտականին պարտութեան մատնելով իր հայրենակիցը՝ Կամպին 6 – 2 եւ 6 – 4, ինչ որ իր չորրորդ յաղթանակն է եղանակի մրցաշարքին եւ 53–րդը իր ասպարէզին : Այս անգամ սակայն վիրաւորուած է կոնակէն եւ աջ կոնքէն :

Վերամուտ 2002

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 2002 – 2003 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 18
առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն :

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Արմենուհի Գեւորգեանի թարմ յիշատակին, Մարսէյլէն հայրենակիցներ՝ Տէր եւ Տիկին Ժան Պօղոսեան կը նուիրեն 100 Եւրօ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

50ème Anniversaire du Pèlerinage à St Grégoire de Tallard

ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Sous l'égide de
Monseigneur DARON GEREJIAN
l'Eglise Apostolique Arménienne
du Midi de la France

et avec le concours de
l'Association Culturelle des Arméniens
de GAP et des Hautes Alpes

Dimanche
15 Septembre

— **à 10h30 :** La Sainte Messe sera célébrée par le **Rév. Père Antranig MALDJIAN**, Curé de la Communauté Arménienne de Valence, avec la participation de la Chorale de l'Eglise SOURP SAHAK de Valence.

— **à 13h** : Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard.

Inscription: S.V.P. avant le 9 Septembre

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne
Tél. : 04 91 77 84 70;

— Association Culturelle des Arméniens de GAP
Tél.: 04 92 51 71 80 & 04 92 51 00 87.

Participation aux frais :

Aller-retour seul: 20 euros
Aller-retour avec le repas : 40 euros.

Ecole hebdomadaire «Siamanto»

Dans une ambiance chaleureuse et le parti-pris d'un entourage familial, l'école hebdomadaire « **Siamanto** » de Bagneux-Cachan continue depuis plus de 60 ans, et de façon constante, d'accueillir nos enfants de la maternelle au baccalauréat.

Avec la maîtresse Zépur Méhrabi nous inscrirons les élèves :

LE MERCREDI 18 SEPTEMBRE A 14H30

à l'école Henri Wallon;
2, avenue de Stalingrad, à Bagneux

Ils bénéficieront des cours de langue arménienne de Zépur Méhrabi, de l'initation à leur art par des parents peintres, sculpteurs etc., et d'activités récréatives. Ils verront leurs parents devenir des amis, et auront envie de continuer à se rencontrer.

Ils auront des correspondants en Arménie, et auront envie de les voir. Ils connaîtront le théâtre, le cinéma arméniens et continueront la tradition des Arméniens renommés qui ont fréquenté leur école.

La mission de ses responsables: que l'école poursuive sa longue tradition, pour la transmettre à d'autres qui prendront à leur tour l'engagement de la perpétuer.

Pour tout renseignement :

Mme Lucie Dossikian: 01. 45. 46. 10. 11

ou

Mme Elisabeth Davidian:01. 46. 65. 81. 53

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12-13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի
«ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ»–ի

Պաշտօնական բացումը օրհնութեամբ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ

եւ ներկայութեամբ քաղաքապետ՝
Պ. ԺԱՆ ԼԸՎԷՆԻ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 11–ին
Chaville R. D.
կայարանին
հանդիպակաց հրապարակը

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ
համախմբոյթի) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի :

Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ :

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin
Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30
"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaine	: 01.43.76.67.37
Mme Baghdassarian	: 06.14.74.92.97
C.B.A.F.	: 01.48.24.46.57
Mme Madoyan	: 01.46.45.15.11
Mme Hakimian	: 06.19.21.18.36

HOM — C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE
GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935